

Sven Winnell 23 februari 2020:

Samhällsplaneringens problem.

**Kapitel 16: En kort inledning om skatter m
m och utredningar om svenska kommuner,**

**Kapitel 17: DN-artiklar 17 januari - 21
februari 2020 om inrikes förhållanden.**

<http://winnell.com/omr36-39zzzzzq16-17.pdf>

Sven Winnell 23 februari 2020:

Samhällsplaneringens problem.

Kapitel 16: En kort inledning om skatter m m och utredningar om svenska kommuner,

Kapitel 17: DN-artiklar 17 januari - 21 februari 2020 om inrikes förhållanden.

<http://winnell.com/omr36-39zzzzzq16-17.pdf>

Innehåll

Sida

3	<u>Kapitel 16: En kort inledning om skatter m m och utredningar om svenska kommuner .</u>
4	En kort inledning om skatter m m. Till finansminister Magdalena Andersson och hela regeringen.
16	Utredningar om svenska kommuner.
52	<u>Kapitel 17: DN-artiklar 17 januari - 21 februari 2020 om inrikes förhållanden.</u>

**Kapitel 16: En kort inledning om
skatter m m och utredningar om
svenska kommuner.**

En kort inledning om skatter m m. Till finansminister [Magdalena Andersson](#) och hela regeringen.

LO klagar på Socialdemokraterna och vill att de ska bli bättre, bl a öka skatterna på kapital och minska klyftorna.

Förmögenhetsskatt och arv-och gåvoskatt bör ej införas, men det finns skäl att höja kapitalinkomstskatten på mycket stora kapitalinkomster.

Jag föreslår att kapitalinkomstskatten på 30% höjs till 40% på kapitalinkomster över det belopp där den avskaffade värnskatten började, dvs skiktgräns på 689 300 kronor för beskattningsåret 2019 = 57441 kr per månad. Säg cirka 60 000 kr 2021 = 720 000 kr per år. Det borde kunna införas för år 2021.

Skälet för avskaffandet av den gamla värnskatten var enligt liberalerna att marginalskatten för värnskatten var för hög.

Marginalskatten för den föreslagna kapitalinkomstskatten blir 40 %, vilket får betraktas som lågt och acceptabelt.

Jag föreslår att den nya värnskatten tillförs försvarsdepartementet. Liberalerna och moderaterna och väl även centerpartiet vill att försvaret får mer pengar. Om pengarna går till försvarsdepartementet borde den nya värnskatten gillas av de drabbade.

Hur mycket skulle den föreslagna nya värnskatten inbringa för staten?

Inkomst per månad	Prel. skatt % för förvärvs-inkomster i förvärvsåldrar Tabell 33. Kol 1	Skatt för kapital-inkomster 2020	Skatt för kapital-inkomster enligt förslaget
10 000	15,2 %	30 %	30 %
20 000	21,6	30	30
30 000	23,8	30	30
40 000	25,9	30	30
50 000	30	30	30
60 000	34,3	30	40
70 000	37,2	30	40
80 000	40	30	40
100 000	43	30	40
120 000	45	30	40
140 000	47	30	40
160 000	47	30	40
180 000	48	30	40
200 000	49	30	40
220 000	49	30	40
240 000	49	30	40

Hälsningar 15 februari 2020

Sven Winnell
sven.winnell@telia.com

I det följande något från
<http://winnell.com/omr36-39zzzzzq9-13.pdf>

Det är dålig ordning på skatterna och socialföräkringarna.

På 1960-talet kom Allmänna skatteberedningen med ett tjockt betänkande om att ändra inkomstskattesystemet från sambeskattnings till särbeskattnings. Det var ett dåligt betänkande. Remisserna ledde till en tjock bok som inte heller gav något värdefullt. Ett par offentliga utredningar till visade att utredarna inte förstod problemet.

Jag utredde problemen och berättade för finansminister Sträng. Han genomförde själv 1970 års skattereform. Han följde förslag jag lämnat. Om man skulle kunna genomföra en omläggning till särbeskattnings måste man hantera problemet med att hemmafruarna kostade pengar. Jag föreslog ett hemmakeavdrag som var av lämplig storlek och som Sträng använde sig av.

Med inflationen minskade sedan avdragets styrka och försvann så småningom när hemmafruarna minskat tillräckligt i antal.

Kapitalinkomstbeskattnings var inte tillräckligt bra i 1970 års skattereform. Viktig var avdragsrätten för kapitalkostnader, som gjorde att avdragsresultaten blev bättre för dem med höga inkomster. Jag föreslog att kapitalinkomsterna skulle läggas vid sidan om arbetsinkomsterna och ge skattelättnader oberoende av arbetsinkomsterna.

Till 1982 års begränsade skattereform föreslog Thorbjörn Fälldin i den riktningen. I 1990 års skattereform genomfördes det helt med skattesats 30% som vi har sedan dess.

Pensionärernas bostadsbidrag var 1970 kommunala, med stora variationer. Gertrud Sigurdsen lyckades få dem statliga med samma verkan för alla. Men de har andra stora och katastrofala brister i konstruktionerna.

Barnfamiljerna hade bostadsbidrag på 1970-talet men hade inte dagens konstruktion. Socialminister Sven Aspling hade en medhjälpare som skötte bidragen, men inte förstod sig på dem. Han var mer intresserad av sin karriär. När socialdemokraterna förlorade makten 1976 var hans första förslag att Aspling lovat honom en landshövdingepost och det fick han i Vänersborg.

Friggebo blev bostadsminister, men förstod inte att familj med två barn kunde ha större bostadskostnader än familjer med 1 barn, hon betraktade alla familjer bestående av tvillingar.

Ingvar Carlsson tog bort det fungerande räntesystemet för bostäder. Hans Gustafsson blev bostadsminister och var bra på det. Han genomförde bostadsbidrag för barnlösa unga och barnlösa äldre och gjorde om bostadsbidragen för barnfamiljerna så att de slapp marginaleffekter över 100%. Han dog emellertid och bostadsbidraget för barnlösa äldre försvann i ovist nit.

Inkomstskattesystemet är inte gjort efter skatteförmåga. Jag försökte få Sträng göra det efter skatteförmåga, men han lyckades inte med det. Och det hänger med i 1990 års skattereform. Och innebär att ensamstående, beräknat efter skatteförmåga, är missgynnade med nära 40 000 kr per år i förhållande till en make. Något som politikerna inte tycks känna till.

Inkomstskattesystemets grundavdrag ligger långt under de rimliga lägsta levnadskostnaderna, vilket gör att de med låga inkomster betalar orimligt höga inkomstskatter. Om man höjer grundavdraget till rimligare nivå måste man höja skattesatserna för högre inkomster på ett sätt som ingen där accepterar.

Det man kan göra för att få bort orimligheterna vid låga inkomster är att införa bostadsbidrag på lämpligt sätt. Ungdomar utan barn kan få bostadsbidrag och de bidragen bör kompletteras på lämpligt sätt för äldre utan barn.

Gemensamt för bostadsbidrag för icke-pensionärer och pensionärer är att regeln om att 15% av kapital och taxeringsvärden ska tas upp som inkomst måste tas bort med omedelbar verkan. Regeln är en skam för socialdemokraterna och hela det politiska systemet.

Den borde ha tagits bort redan i 1990 år sattereform , men har till och med försämrats sedan dess. Göran Persson borde ha tagit bort den men försämrade den.

Socialförsäkringsministern före nuvarande minister visade inget intresse för de orimliga socialförsäkringarna.

Just nu när regeringen spenderar 6 miljarder kr per år för att ta bort värnskatten för dem med de största inkomsterna är det synnerligen anmärkningsvärt att regeringen för dem med de lägsta inkomsterna behåller reglerna om 15% av kapital som innebär en förmögenhets-skatt som förminskar och omöjliggör bostadsbidrag och bostadstillägg. Inga andra har förmögenhetsskatt.

En ny värnskatt på kapitalinkomster ger staten inkomster som kan användas för att förbättra för de lägsta inkomsterna och minska de klyftor som LO ogillar.

" Försvarsmakten tvingas stoppa anställningar

DN LÖRDAG 22 FEBRUARI 2020

Trots miljardtillskott har Försvarsmakten problem med ekonomin. Nu stoppas återanställningar av officerare och civil personal. Samtidigt saknas 60 miljarder för att genomföra Försvarsberedningens förslag. Men försvarsminister Peter Hultqvist (S) vill inte svara på oppositionens krav att beredningen åter ska kallas in.

Försvarsmakten har de senaste åren fått stigande anslag. I det försvarsbeslut som riksdagen ska fatta i höst ska anslaget till det militära försvaret öka från dagens 56 miljarder kronor per år till minst 84 miljarder kronor 2025. Osaken är att det allt sämre omvärldsläget kräver ett starkare försvar.

Men nu hotas försvarets tillväxt på flera nivåer: dels kontrollen av den egna ekonomin, dels av den politiska beslutsgången.

Försvarsmakten har överskridit sitt anslag under 2019 med 400 miljoner kronor på förbandsanslaget på 29 miljarder kronor. Även om överdraget inte är så stort har man slagit till bromsarna.

– Under 2020 fortsätter förbandsverksamheten att växa och under första halvåret kommer övningsverksamheten att vara mycket intensiv, inte minst vad gäller totalförsvarsövningen och försvarsmaktsövningen Aurora 20. Det är viktigt att säkra ekonomisk handlingsfrihet för att alla eventualiteter, säger generaldirektör Peter Sandwall.

För att kunna växa och bemanna krigsförbanden har försvaret lockat tillbaka officerare som tagit civila arbeten och återanställt dem, bland annat på arméförbandet P 7 utanför Lund.

Men nu får inga ytterligare återanställningar av yrkesofficerare genomföras. Dessutom har stopp införts för att anställa civila medarbetare.

– Försvarsmakten har beslutat att tillfälligt pausa rekryteringen till nya civila befattningar. Samtidigt pausas även återanställningen av tidigare yrkesofficerare, bekräftar Peter Sandwall.

Däremot ska ersättningsrekryteringar, vikariat, pågående värnplikttutbildning och höstens planerade värnpliktsutbildning fortsätta som planerat.

Försvarsminister Peter Hultqvist säger till DN att anställningsstoppet är en myndighetsfråga som han inte vill kommentera. Ministern har i en månad lett en analysgrupp inför höstens försvarsbeslut för åren 2021–2025.

På fredagen offentliggjorde försvarsdepartementet en sammanfattning av arbetet. Den visar att det fattas 50 miljarder kronor till 2025 för att genomföra Försvarsberedningens förslag till upprustning.

Orsaken är att av de cirka 100 miljarder kronor som Försvarsberedningen utgått från fanns tillgängliga 2021–2025 så har 50 miljarder intecknats av Försvarsmakten för andra ändamål.

Åren 2025–2030 saknas ytterligare 10 miljarder kronor. Och då har Försvarsmakten ändå inte kostnadsberäknat samtliga av Försvarsberedningens förslag.

– Det är bra att vi kunnat avsluta den här delen av arbetet inför nästa steg. Nu förbereder vi hur vi ska gå vidare. Min bestämda uppfattning och ambition är att vi inte ska ha någon underfinansiering i ett kommande försvarsbeslut. Om det finns det ingen politisk oenighet, säger Peter Hultqvist.

Du ska inte underfinansiera beslutet, men 50 procent av beredningens förslag går inte att genomföra?

– Men det är regeringen som lägger propositionen. Den ska vi försöka åstadkomma en bred förhandlingsuppgörelse kring. Då är det den ekonomin, kopplad till de åtgärder som man är överens om att genomföra, som gäller för finansieringen, svarar Peter Hultqvist. Sedan analysgruppen avslutat sitt arbete i torsdags kräver en majoritet av riksdagens partier – M, SD, C, L och KD – att Försvarsberedningen åter kallas in.

– Vi bereder och tittar på ett upplägg där vi ska kunna driva det här vidare. Där ska man kunna ha tillgång till hemligt material, ha en fullständig öppenhet i gruppen och där strävan är att nå en bred parlamentarisk majoritet, säger Peter Hultqvist.

Försvarsberedningar har funnits sedan 1992. Det är regeringens samrådsorgan, du tillsätter den och ger den direktiv. Vad det för fel på det sättet att arbeta eftersom du inte vill fortsätta?

– Jag har varken sagt det ena eller andra om fel eller rätt. Jag har lovat att återkomma i frågan, svarar Peter Hultqvist.

Hur påverkas förtroendet för svensk säkerhets- och försvarspolitik när det visar sig att pengarna inte räcker, och du inte kan ge klart besked hur man ska gå vidare?

– Det viktiga för förtroendet är att vi ökat den militära förmågan, att vi genomför en lång rad verksamheter tillsammans med andra länder och att vi kan presentera försvarsbeslut som genomförs och håller. Det är den processen vi är inne i – det viktigaste målet är att få till det här försvarsbeslutet och det är det som i slutändan är det viktiga för förtroendet.

Mikael Holmström
mikael.holmstrom@dn.se "

"Fakta. Det här räcker inte pengarna till

Bristen på 60 miljarder kronor slår hårt mot Försvarsberedningens förslag. Några exempel:

Arméns brigader i Boden och Lund blir klara först på 2030-talet och stridsgrupperna för försvar av Gotland och Mälardalen blir mindre och försenade till 2030. De två nya infanteriregementena i Norrland bantas och försenas. Nya lokalförsvars- och säkerhetsförband försenas. Nytt artilleri till arméns division stryks helt.

Flygvapnets utbyggnad minskas och försenas, telekrigsförmågan stärks inte. Marinens länk till ubåtsjaktshelikopter försenas, ingen utveckling av ny ubåt 2025–2030.

Antalet värnpliktiga ökar långsammare till nivån 8 000 år 2025. "

" Ewa Stenberg: Den historiska upprustningen blev i stället ett skott i foten

DN LÖRDAG 22 FEBRUARI 2020

En bred riksdagsmajoritet vill genomföra den största militära upprustningen sedan 1940-talet. Samtidigt inför Försvarsmakten ett partiellt anställningsstopp på grund av dålig ekonomi. Det är ett skott i foten som inte inger förtroende i omvärlden.

I slutet av förra sommaren presenterade försvarsminister Peter Hultqvist (S) en uppgörelse med Centern och Liberalerna om höjda försvarsanslag. Han framhöll att den är en stark signal till omvärlden och våra partners. Sverige ska rusta upp.

Alla riksdagens partier utom Vänsterpartiet anser att ett väpnat angrepp mot Sverige inte kan uteslutas. Därför har den parlamentariskt sammansatta Försvarsberedningen utarbetat ett förslag om en nästan fördubblad armé, fyra nya regementen och bättre vapen och utrustning.

Fram till årsskiftet såg det ut att vara klappat och klart för ett nytt försvarsbeslut. Om man räknar samman alla tillskott från 2019 fram till 2025 handlar det om att ge cirka 100 miljarder kronor ytterligare till försvaret.

Men så gick försvarspolitikerna in i dimman.

Reformbudgeten visade sig till stora delar redan vara in-tecknad, utan att politikerna begripit det. Det tidigare försvarsbeslutet visade sig ha

varit underfinansierat och försvarsindustrin har fått fler beställningar än det funnits anslag för.

De borgerliga partierna och Sverigedemokraterna har velat kalla in Försvarsberedningen till krissamtal, men försvarsminister Peter Hultqvist (S) valde en vanlig arbetsgrupp. Den har fått veta att omkring 50 miljarder kronor redan har in-tecknats av Försvarsmakten, alltså halva reformbudgeten (räknar man i stället fram till 2030 är det 60 miljarder kronor som saknas).

Exakt vad pengarna gått till får inte riksdagsledamöterna i gruppen veta. Det är hemligt, till skillnad från under Försvarsberedningens tid då ledamöter fick ta del av sekretessbelagd information under straffansvar.

Den stolta upprustningen har gått över i en maktkamp mellan försvars-politiker och myndigheten. I bakgrunden skymtar försvarsindustrin.

Försvarsmakten har beräknat hur försvarseffekten ska kunna maxi-
meras och vill skjuta upp en del av armésatsningarna i beredningens
förslag. Flera försvarspolitikerna invänder skarpt.

Nu inför Försvarsmakten ett partiellt anställningsstopp för återanställ-
ningar av officerare och för civil personal. Detta i en tid när försvarets
viktigaste uppgift är att växa och riksdagspartierna är beredda att slan-
ta upp ett stort antal miljarder kronor för ändamålet. Det är en signal
till omvärlden som kan liknas vid ett skott i foten. Och det är inte det
första. Den traditionella enigheten i Försvarsberedningen sprack i maj
förra året. Regeringen ville inte ställa sig bakom finansieringen av det
förslag partierna, inklusive den socialdemokratiska ordföranden,

arbetat med i ett par år. Senare gjorde man alltså upp med C och L i
stället.

När det gäller den svenska politiken gentemot Kina har alla riksdags-
partier gått samman och understryker hur viktigt det är att tala med en
röst. Men det kostar ju inte pengar.

Ska Försvarsberedningens hela förslag genomföras och hålen i
förvarsekonomin täts krävs troligen nya miljarder. Pengar som också
skulle behövas till exempel i rättsväsendet och välfärden.

Frågan är hur villiga partier och väljare är att satsa på en verksamhet
där det visar sig finnas ekonomiska slukhål och där en historisk
satsning kan förvandlas till en inbromsning.

Ewa Stenberg
ewa.stenberg@dn.se "

" Oron växer för hur virus slår mot svenska företag

DN LÖRDAG 22 FEBRUARI 2020

Hittills har spridningen av det nya coronaviruset haft liten påverkan på svensk ekonomi – men riskerna ökar för varje dag som går. – Ju längre det pågår och ju större det blir, desto mer kommer det att påverka ekonomin, säger finansminister Magdalena Andersson (S).

Regeringen kommer inom kort att kalla till sig en rad svenska storföretag för att få en bild av hur det nya coronaviruset slår mot svenskt näringsliv. Fordonsindustrin, med Volvo i spetsen, har redan uttryckt oro för att konsekvenserna kan bli omfattande om leveranserna av delar från Kina stryps.

Finansminister Magdalena Andersson delar oron men understryker att det ännu inte har märkts några dramatiska effekter i svensk ekonomi. – Vi följer det här noggrant och bedömningen hittills är att de ekonomiska effekterna på sikt är begränsade. Samtidigt ska man säga att den här situationen har lett till större effekt vad gäller nedstängningar och karantän än vid tidigare utbrott, säger Magdalena Andersson.

Hon pekar på att det vid tidigare utbrott av omfattande smittspridning har skett en kortsiktig nedgång i bnp men att det sedan snabbt vänt uppåt igen.

– Ju längre det pågår och ju större det blir, desto mer kommer det att påverka ekonomin. Men de historiska erfarenheterna av sådana här

händelser är att de brukar följas av en snabb rekyl tillbaka, säger Magdalena Andersson.

Företag som har direkt handelsutbyte med Kina är så klart mest utsatta om det blir svårt att upprätthålla handeln. Men Sverige kan även drabbas indirekt om andra viktiga handelspartners dras med i nedgången.

– Tyskland, som är en viktig exportmarknad för Sverige, är ännu mer exponerade mot Kina än vad vi är. Så det här kan också påverka oss via andra länder, säger Magdalena Andersson.

I januariavtalet mellan regeringen, Centerpartiet och Liberalerna är parterna överens om att förstärka det statliga stödet för korttidsarbete. Det innebär att staten ska kunna gå in och stötta företag vid oväntade ekonomiska nedgångar.

Ett färdigt utredningsförslag ligger redan hos finansdepartementet men ännu har inte regeringen kommit till skott med att införa det.

– Det arbetas intensivt med det förslaget just nu och förs diskussioner med våra samarbetspartier. Det som händer nu är ett skolboksexempel på när en sådan lagstiftning skulle behöva vara verksam, säger Magdalena Andersson.

Hur orolig är du för att spridningen av det nya coronaviruset ska påverka svensk ekonomi?

– Det handlar helt om hur långvarigt och utspritt det blir. Med det som har hänt hittills så är bedömningen att det har en begränsad påverkan

på ekonomin. Men om det blir mer långvarigt och utbrett får det naturligtvis en större påverkan.

– Därför är det alltid varit viktigt att ha ordning och reda i statsfinanserna. Det är så man får muskler för att möta alla eventualiteter. Där har vi en bra grund att stå på om det här skulle bli större än vad bedömningen är i dag.

Hans Olsson

hans.olsson@dn.se "

"Fakta. Export till Kina

Förra året var Kina den åttonde största exportmarknaden och står för knappt fem procent av de varor som exporteras från Sverige.

Totalt handlar det om cirka 10 000 svenska företag som handlar med Kina varav 600 är närvarande i landet.

Ett flertal företagsledare, bland annat för SKF, har påtalat i samband med bokslutet tidigare i februari att man kommer att märka av en minskad försäljning på den kinesiska marknaden.

Totalt har drygt 75 000 personer smittats av det nya coronaviruset och strax över 2 200 personer har dött efter utbrottet i december 2019. "

"Sverige skrotar utsläppsrätter för miljoner

DN LÖRDAG 22 FEBRUARI 2020

Regeringen kasserar 11,7 miljoner utsläppsenheter i stället för att sälja dem till andra länder. – Svenska folkets klimatansträngningar ska inte vara förgäves, säger miljö- och klimatminister Isabella Lövin (MP).

Sverige släpper ut mindre växthusgaser än den kvot som vi har tilldelats av EU. I stället för att sälja överskottet till andra länder, har regeringen bestämt att utsläppsrätterna ska annulleras.

– Svenska folkets klimatansträngningar ska inte vara förgäves, genom att det blir lättare för någon annan att släppa ut någon annanstans, säger miljö- och klimatminister Isabella Lövin (MP).

Skulle det inte kunna vara mer klimateffektivt att sälja överskottet och satsa pengarna på grön teknikutveckling?

– När Sverige går före med omställningen skulle det snarare innebära en illojal konkurrens. Det skulle inte vara bra för Sveriges ekonomi att andra länder gynnas av våra utsläppsminskningar, genom att vi säljer ut de här utsläppsrätterna billigt, säger Isabella Lövin.

Men de behöver väl inte säljas ut billigt?

– I och med att det finns och har funnits ett så stort överskott av utsläppsrätter i Europa så har inte priset varit särskilt högt.

Totalt handlar det om 11,7 miljoner utsläppsrätter som ska annulleras i denna omgång. Varje utsläppsrätt motsvarar ett ton koldioxid, vilket gör att annulleringen är större än utsläppen från Sveriges alla bilar och lätta lastbilar per år.

Utsläppsrätterna som ska annulleras är dels Sveriges överskott inom EU:s så kallade ansvarsfördelningsbeslut (ESD) och dels krediter som har förvärvats under Kyotoprotokollet.

De senare är en konfliktfråga inom Parisavtalet. Många länder vill kunna ta med sig utsläppskrediter från Kyotoprotokollet till den framtida handeln med utsläppsminskningar som just nu förhandlas fram inom Parisavtalets artikel 6. Sveriges linje är att det inte ska vara tillåtet.

– Det är en stridsfråga. Men för vår del kommer det hur som helst inte vara aktuellt, i och med att vi skrotar dem nu, säger Isabella Lövin.
TT

"Fakta. Utsläppsrätter

Utsläppsrätter kan grovt delas in i tre kategorier:

1 EU:s ansvarsfördelningsbeslut (ESD) hanterar ungefär hälften av EU:s totala utsläpp. Varje land tilldelas en kvot utifrån landets klimatmål. Om utsläppen överskrider kvoten måste landet köpa utsläppsrätter, uppstår ett överskott kan det säljas eller överlåtas till andra länder.

2 EU:s utsläppshandel (ETS) omfattar den andra hälften av EU:s utsläpp och riktar sig främst mot industrier och företag. Totalt ingår cirka 13 000 anläggningar, varav 750 finns i Sverige.

3 Internationella utsläppsenheter under Kyotoprotokollet (till exempel CDM). Här råder delade meningar om de ska få sparas och användas inom Parisavtalet. Det är en linje som starkt förespråkas av exempelvis Indien, men Sverige motsätter sig detta.

Källa: Naturvårdsverket "

"Konservativa gör sitt bästa för att framstå som pragmatiker

DN FREDAG 21 FEBRUARI 2020

Såväl radikala som försiktiga konservativa rörelser påstår att de, till skillnad från liberaler och andra, inte är fast i ideologiska doktriner. Det stämmer inte.

I romersk mytologi bar Janus, den äldsta guden, två ansikten. Det ena var vänt bakåt mot historien, det andra blickade in i framtiden.

Konservatismen är vår tids Janus. Den bakåtblickande versionen möter vi vanligen på kultur- och ledarsidorna. Här värdesätts försiktighet, pragmatism och förnuft. Konservativa lär av historien och skyndar långsamt. Att vara konservativ, skriver Lars Anders Johansson, är att dela insikten att det finns "företeelser och värden i samhället som är värda att slå vakt om och bevara".

En helt annan konservatism formuleras i de intellektuella kretsarna kring västvärldens högerpopulistiska partier som nu söker ideologisk stadga. Deras konservatism är otålig, emotionell och radikal. Den vill radera de rådande hierarkierna i en existentiell kamp för nationens fortlevnad. Segra eller dö, vinna eller försvinna.

Att det finns olika sorters konservatism är varken nytt eller konstigt. Mer intressant är vad som faktiskt förenar de båda konservativa temperamenten. Båda värjer sig nämligen mot att betecknas som ideologier. Konservatismen beskrivs som ett förhållningssätt, inte ett

program. Man ser verkligheten som den är. Ståndpunkter härleds ur erfarenheter, inte från doktriner.

Här är inte platsen att upprepa argumenten varför ideologier är nyttiga.

Däremot behöver det påpekas att bilden av konservatismen som en metod snarare än en ideologi är falsk. Åtminstone om vi tittar på den praktiska erfarenheten av konservatism under de senaste 100–150 åren.

Empirin är allt annat än skral: konservativa partier har varit den starkaste politiska kraften i Europa under efterkrigstiden och utgör fortfarande den enskilt starkaste partifamiljen. Inget framgångsrikt konservativt parti har någonsin nöjt sig med att endast erbjuda ett pragmatiskt förhållningssätt. Väljare efterfrågar värderingar, inte bara metoder.

Och nej, konservativ ideologi är naturligtvis inte identisk med vad konservativa partier gör, lika lite som liberalism kan reduceras till vad liberala partier utträttar. Men det är heller inte väsensskilda fenomen. Intellectuella har inte ensamrätt på ideologier, de utvecklas genom sin praktiska tillämpning.

Framför allt finns det en slående kontinuitet i vilka ståndpunkter som särskiljer konservativa partier från andra. Låt mig exemplifiera med en lista som inte gör anspråk på att vara heltäckande men belyser frågor där konservativa partier nästan alltid valt en annan väg än liberaler och socialister (och där konservativa intellectuella ytterst sällan anför avvikande uppfattningar):

Familjen – synen på familjen som den mest grundläggande enheten i samhället, ett starkt värnande av äktenskapet och en negativ inställning till skilsmässor, sambolagstiftning och utvidgning av äktenskap till samkönade par.

Nationen – synen på nationen som en naturlig enhet och strävan efter en homogen nationalstat. Konservativa partier har nästan alltid varit mer skeptiska till invandring och minoritetsrättigheter än andra partier och mer benägna att använda nationella symboler.

Abort – en skeptisk och problematiserande attityd till abort.

Konservativa partier har i många fall kommit att acceptera legalisering men aldrig varit drivande för ökad tillgänglighet och är fortfarande mycket mer benägna än andra att betrakta abort som en negativ företeelse som behöver förebyggas.

Brottslighet – en stark skepsis gentemot socioekonomiska förklaringar till brottslighet och en stark tilltro till hårda straff inte bara som avskräckning utan också som rättfärdig vedergällning.

Kristen etik – konservativa partier har värderat inte bara kristendomen som ett nationellt kulturarv utan också den kristna etiken och följaktligen varit skeptiska mot långtgående sekularisering.

Jämställdhet – synen på könsskillnader som i grunden naturliga och politiskt oproblematiska. Konservativa partier accepterar sedan länge kvinnliga präster och presidenter, men framställer sällan låg kvinnlig förvärvsfrekvens eller ojämn könsfördelning som ett problem.

Den konservativa idétraditionen har många förgreningar. Inte minst är det väsentligt att skilja en anglosaxisk, mer frihetligt orienterad konservatism från den socialkonservativa kontinentala traditionen.

Skillnaderna är stora i synen på statens roll och individens frihet. Men exemplen ovan är valda för att illustrera hur konservativa partier, oavsett idétradition, ändå har kommit att inta mycket likartade positioner i sina respektive partisystem.

Väljare som vill värna familjen, nationen och kristendomen, som gillar hårda straff men ogillar aborter och är svala inför jämställdhet har kunnat lita på att konservativa partier är deras bästa val.

Visst kan man som konservativ hävda att kön är en social konstruktion, att individens integritet går före nationens säkerhet eller att staten bör ta ansvar för barnuppfostran. Men man svävar i så fall ganska fritt i förhållande till den konservativa idéhistorien. Det finns helt enkelt gränser för hur långt en ideologi kan tänjas.

Andreas Johansson Heinö är doktor i statsvetenskap, förläggare vid Timbro förlag och fristående kolumnist i Dagens Nyheter. "

Samhällsplaneringen och de politiska partierna.

Av världens cirka 200 stater är de flesta med i FN, Förenta Nationerna och samarbetar för förbättring av världen. Men några stater har veto-rätt och kan hindra det FNs generalförsamling föreslår. Trots det har FN ställt upp 17 mål som staterna bör medverka till.

Grunderna för målen är Mänskliga Rättigheter, jämlikhet och demokrati. USA, Kina och Ryssland har olika sätt att se på sakerna och motarbetar varandra. Övriga stater håller med eller emot på olika sätt.

I Sverige är Sverigedemokraterna i praktiken emot demokrati och Kristdemokraterna nära nog emot. Det kan ses som ett av de största politiska problemen i Sverige.

Projektet om Samhällsplaneringens problem i wimnell.com på internet försöker visa på problemen med utgångspunkt från mänskliga rättigheter, jämlikhet och demokrati och ska ses som i första hand en samhällsbeskrivning och inte som något politiskt spel. Men politiken är ett stort problem.

Ser man historiskt på samhällsplanering kan man tycka att Socialdemokraterna ligger närmast den utveckling som borde väljas. Som motståndare står de borgerliga partierna och som stöd har de Vänsterpartiet som för hundra år sedan utsöndrades från socialdemokraterna till kommunism som de sedan avlägsnat sig från och nu inte vill kännas vid,

Regeringen består av Socialdemokraterna och Miljöpartiet som styr enligt januariöverenskommelsen med de borgerliga centern och liberalerna.

Sven Winnells dokument den 6 februari 2020 omr36-39zzzzzq innehåller 15 kapitel enligt följande:

Kapitel 1: Klimat och något om världen och FNs 17 mål, och

Kapitel 2: Mänskliga verksamheter, ingår i

<http://winnell.com/omr36-39zzzzzq1+2.pdf>

Kapitel 3: Mänskliga rättigheter, rasism och demokrati, och

Kapitel 4: Skolor, forskning och kultur , ingår i

<http://winnell.com/omr36-39zzzzzq3+4.pdf>

Kapitel 5: Sjukvård od,

Kapitel 6: Försvar, och

Kapitel 7: Brott och polis. Ingår i

<http://winnell.com/omr36-39zzzzzq5-7.pdf>

Kapitel 8: Utrikes förhållanden. Ingår i

<http://winnell.com/omr36-39zzzzzq8.pdf>

Kapitel 9: Inrikes förhållanden och inrikespolitik,

Kapitel 10: Partiledardebatt i riksdagen,

Kapitel 11: Fysiska och sociala miljöer, bostäder. migration, relationer

Kapitel 12: Transporter, kommunikationer

Kapitel 13: Näringsliv, arbetsmarknad. lön. pengar. ingår i

<http://winnell.com/omr36-39zzzzzq9-13.pdf>

Kapitel 14: Aktörer i svenska politiken, och

Kapitel 15: Artiklar efter 16 januari 2020. ingår i

<http://winnell.com/omr36-39zzzzzq14-15.pdf>

Nu publiceras tre ytterligare kapitel:

Kapitel 16: En kort inledning om skatter m m och utredningar om svenska kommuner

,Kapitel 17: Artiklar 17 januari - 21 februari 2020 om inrikes förhållanden. Ingår i

<http://winnell.com/omr36-39zzzzzq16-17.pdf>

Kapitel 18: Artiklar 17 januari - 21 februari 2020 om utrikes förhållanden, ingår i

<http://winnell.com/omr36-39zzzzzq18.pdf>

I kapitlen 1-8 ingår de grundläggande problemen, i kapitel 9-13 ingår inrikes förhållanden med utgångspunkt från hushållsverksamheter och välfärd.

De borgerliga partiernas främsta politik gäller sänkning av skatter och höjning av bidrag för dem med höga inkomster och försämring för dem med låga inkomster.

Staten och kommunerna behöver mer inkomster för de problem de ser och har. Många pläderar för lägre skatter på arbete och mer på kapital, men skatter bör tas där det finns pengar och det är mest efter arbete. Skatt på kapital bör tas på kapitalinkomster och inte på förmögenheter, arv och gåvor och taxeringsvärden. Skatteverket bör arbeta mer för att få in skatter från kapitalinkomster.

Jobbskatteavdragen betalas av kommunerna och kommunerna behöver pengar. Jobbskatteavdragen bör minskas för lämpliga högre inkomster och åtminstone inte höjas. Borgerliga motsätter sig naturligtvis.

Utredningar om svenska kommuner.

Sven Winnell 9+16+26 maj 2016:

Sveriges 6 regioner. Länsstyrelser, landsting och kommuner.

Invånare 2005 och 2013. Antalet bostäder 2010. Länkar till deras hemsidor på internet 6 maj 2016 med uppgifter om allt de vill visa upp.

<http://winnell.com/omr36-39zzzq.pdf>

Innehåll:

Sida

3	Sveriges regioner.
10	Länsstyrelser, landsting och kommuner. Invånare 2005 och 2013. Antalet bostäder 2010. Länkar till deras hemsidor på internet 6 maj 2016 med uppgifter om allt de vill visa upp. Kompletteringar har skett den 14 och 16 maj 2016: För varje län har lagts till: * Skattesatser 2016 i kommuner, län riket. Uppgifter från SCB. * Sammanräknad förvärvsinkomst per kommun år 2014 för kvinnor och män. Uppgifter från SCB. * Samtliga förväntade påbörjade bostäder genom nybyggnad, Uppgifter från boverkets intervjuundersökningar presenterade i maj 2016. * Antal förvärvsarbetande (dagbefolkning) efter sektor och kommun År 2014. Uppgifter från SCB. * Svenskt Näringslivs hemsidor för länen. * Arbetsförmedlingarna i länen. * Handelsbanken
11 län.	1) Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands och Jämtlands län.
29	2) Dalarnas, Gävleborgs, Södermanlands, Uppsala, Västmanlands och Örebro län.
55	3) Östergötlands, Jönköpings, Kalmar och Kronobergs län.
74	4) Gotlands och Stockholms län.
84	5) Hallands, Värmlands och Västra Götalands län.

106	6) Blekinge och Skåne län.
119	Detaljer om kommunerna. Folkmängd per tätort och småort per kommun 2005 (enligt SCB)
121	1) Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands och Jämtlands län.
144	2) Dalarnas, Gävleborgs, Södermanlands, Uppsala, Västmanlands och Örebro län.
177	3) Östergötlands, Jönköpings, Kalmar och Kronobergs län.
200	4) Gotlands och Stockholms län.
212	5) Hallands, Värmlands och Västra Götalands län.
246	6) Blekinge och Skåne län.
267	Pressinbjudan: Indelningskommittén presenterar diskussionsunderlag angående Sveriges framtida regionala indelning.
277	Några kommentarer den 14 maj 2016.
280	Innehållet i hemsidor hos boverket, naturvårdsverket och socialstyrelsen samt arbetsuppgifter för den nya regeringen.
293	Människor påverkas hela livet av fysiska och sociala miljöer de vistas i.
294	Människornas levnadsförhållanden och utvecklingens krafter.
297	Utvecklingens krafter
298	Systemet för mänskliga verksamheter
301	Den fundamentala påverkanskedjan
303	Sven Winnells hemsida på Internet: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ?
305	Något om välfärd och näringsliv. 26 maj 2016.
307	Näringslivet.
308	Svenskt Näringsliv
317	Arbetsförmedlingen
324	Handelsbanken

Från SKR.se 28 dec 2019

Sveriges kommuner och regioner

Meny

Arbetsgivare, kollektivavtal

Demokrati, ledning, styrning

Ekonomi, juridik, statistik

Hälsa, sjukvård

Integration, social omsorg

Näringsliv, arbete, digitalisering

Samhällsplanering, infrastruktur

Skola, kultur, fritid

Förskola, grund- och gymnasieskola

Kultur, fritid

Om SKR

- Lediga jobb Remisser Styrelsehandlingar och beslut Styrelse och beredningar Kansliorganisation Om SKR

Mer från SKR

- Kurser och konferenser Rapporter och skrifter Cirkulär Webbsändningar Nyhetsbrev Press Lärande exempel Bloggar

Kommuner, regioner

- Kort om kommuner och regioner Kommuner, lista Fakta kommuner och regioner Regioner, lista

Hjälp

English pages

Lättlästa sidor

Webbkarta

A-Ö index

Webbhandboken

I webbhandboken samlar vi alla riktlinjer, instruktioner och annat som krävs för att kunna göra ett bra jobb med sidorna på SKR:s webbplatser.

Sök i webbhandboken

[Om webbhandboken](#)

Om SKR

SKR är en arbetsgivar- och intresseorganisation. Vi är en medlemsorganisation för alla kommuner och regioner.

SKR:s uppgift är att stödja och bidra till att utveckla kommuner och regioners verksamhet. Vi fungerar som ett nätverk för kunskapsutbyte och samordning. I vår roll ingår att ge service och professionell rådgivning till tjänstepersoner och förtroendevalda i kommuner och regioner inom alla de frågor som kommuner och regioner är verksamma inom. Vi erbjuder även kurser och konferenser inom många ämnen.

[SKR:s medlemmar](#)

Sveriges största arbetsgivarorganisation

SKR är arbetsgivarorganisation för alla kommuner och regioner. De är tillsammans arbetsgivare för mer än en miljon människor. SKR har till uppgift att teckna centrala kollektivavtal om lön och allmänna anställningsvillkor.

[Arbetsgivarfrågor](#)

Det går att göra skillnad

SKR:s ambition är att ligga steget före och belysa viktiga omvärldsförändringar. På så vis kan vi påverka utvecklingen i den riktning som ger störst nytta för våra medlemmar, och som i förlängningen bäst gynnar allmänheten. Genom intressebevakning arbetar vi för att påverka beslutsfattare såväl nationellt som internationellt.

[Internationellt](#)

[Lättläst information om Sveriges Kommuner och Regioner](#)

Fakta om kommuner och regioner

Antal kommuner och regioner

Det finns 290 kommuner och 21 regioner i Sverige. Gotlands kommun räknas in både under kommuner och regioner. Gotland är kommun med landstingsuppgifter och regionalt utvecklingsansvar och har också rätt att kalla sig region.

Så styrs regionerna

Regionerna styrs av politiker som valts direkt av länets invånare. Det betyder att medborgarna har stora möjligheter att påverka och kontrollera hur regionerna utför sina uppdrag.

[Så styrs regionerna](#)

Så styrs kommunerna

Kommunerna ansvarar för en stor del av den samhällsservice som finns där vi bor. Bland de viktigaste uppgifterna är förskola, skola, socialtjänst och äldreomsorg. Kommunerna styrs av politiker som valts direkt av medborgarna. Det betyder att medborgarna har stora möjligheter att påverka och kontrollera hur kommuner utför sina uppdrag.

[Så styrs kommunerna](#)

Kommungruppsindelning

Sveriges Kommuner och Landstings kommungruppsindelning 2017. Här finns en beskrivning av den reviderade kommungruppsindelning som gäller från 1 januari 2017.

[Kommungruppsindelning](#)

Läns- och kommunregister

Här finner du en lista över alla län och vilka kommuner de innefattar samt en lista med landets alla kommunkoder och en karta över Sveriges kommuner.

[Länsregister](#)

[Kommunkoder](#)

[Kommunindelning, karta från SCB \(PDF, nytt fönster\)](#)

Kostnader och intäkter för kommuner och regioner

Vi har sammanställt statistik kring hur kommunernas och regionernas kostnader och intäkter är fördelade. Du finner bland annat tabeller med övergripande uppgifter om kommunernas och landstingens resultat, de siffror som diagrammen bygger på samt utvecklingen av statsbidragen.

[Fakta om kommunernas och regionernas kostnader och intäkter](#)

Antal anställda i kommuner och regioner

Sveriges kommuner och regioner är tillsammans arbetsgivare för mer än en miljon människor. Mer exakta och uppdaterade uppgifter hittar du på våra statistik-sidor.

[Personalstatistik](#)

Rena fakta om kommuner och regioner

Det finns många föreställningar och uppfattningar om kommuner och regioner och den verksamhet som de ansvarar för.

Många gånger är uppfattningarna korrekta och relevanta och bidrar till att förbättra våra välfärdstjänster. Andra gånger baseras de på bristfälliga fakta, onyanserade resonemang och oproportionerliga slutsatser. Orsaker och verkan, resultat och resursfördelning – det är inte alltid det låter sig förklaras i korta, slagkraftiga rubriker.

Vi har därför tagit fram en skrift där vi samlat fakta om kommuner och regioner i ett försök att ge hela bilden, eller den bild som sällan visas.

[Välfärden i siffror](#)

Läs vidare

[Därför är självstyrelse bra](#)

[Styra Sverige, så fungerar det](#)

[Lista på kommuner som återtagit benämningen stad](#)

[Stads- och kommunhistoriska institutet](#)

[Kartor, SCB:s webbplats](#)

Informationsansvarig

- **Björn Kullander Handläggare**

Sveriges Kommuner och RegionerSKR är en medlems- och arbetsgivarorganisation för landets alla kommuner och regioner. Vi är en politiskt styrd organisation och vår styrelse består av förtroendevalda från kommuner och regioner. Sveriges Kommuner och Regioner hette tidigare Sveriges Kommuner och Landsting (SKL).

Kontakta SKR

[Adress och övrig kontaktinformation](#)

[08-452 70 00](#)

info@skr.se

- [Facebook](#)
- [Twitter](#)
- [YouTube](#)
- [RSS](#)
- [Prenumerera på webbinnehåll](#)
- [SKR:s webbhandbok](#)
- [Om webbplatsen](#)
- [Kakor](#)
- [Personuppgifter - GDPR](#)
- [Förbättra webbplatsen](#)

Kommungruppsindelning 2017

Här är en beskrivning av SKLs kommungruppsindelning 2017 som gäller från den 1 januari 2017. Det är en omarbetning av den tidigare kommungruppsindelningen från 2011.

Kommungruppsindelningen används för att underlätta jämförelser och analyser i olika statistiska sammanhang och är utarbetad på Statistiksektionen, SKL.

Indelningen består av totalt nio grupper fördelade på tre huvudgrupper, där kommunerna grupperats utifrån vissa kriterier som tätortsstorlek, närhet till större tätort och pendlingsmönster. Dataunderlaget är hämtat från SCB:s olika databaser.

Förändringar jämfört med tidigare indelning

Huvudprincipen för den nya indelningen har varit storlek på tätorten, närhet till större tätort och pendlingsmönster. Grupperna storstad och större städer bygger nu på antal invånare i den största tätorten i kommunen istället för som tidigare, invånarantalet i hela kommunen.

En ny grupp, mindre stad/tätort, har tillkommit och pendlingsmönstren i omkringliggande kommuner har fått ökad betydelse. Grupperna varuproducerande kommuner och kommuner i tätbefolkad respektive glesbefolkad region har utgått. Gruppen turism-och besöksnäring-kommuner finns kvar, men med förändrad definition.

Beskrivning av grupperna

För en mer utförlig och detaljerad beskrivning, se publikationen Kommungruppsindelning 2017.

A. Storstäder och storstadsnära kommuner

A1. Storstäder - kommuner med minst 200 000 invånare varav minst 200 000 invånare i den största tätorten.

A2. Pendlingskommun nära storstad - kommuner där minst 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i en storstad eller storstadsnära kommun.

B. Större städer och kommuner nära större stad

B3. Större stad - kommuner med minst 50 000 invånare varav minst 40 000 invånare i den största tätorten.

B4. Pendlingskommun nära större stad - kommuner där minst 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i en större stad.

B5. Lågpendlingskommun nära större stad - kommuner där mindre än 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i en större stad.

C. Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner

C6. Mindre stad/tätort - kommuner med minst 15 000 men mindre än 40 000 invånare i den största tätorten.

C7. Pendlingskommun nära mindre stad/tätort - kommuner där minst 30 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i annan mindre ort och/eller där minst 30 procent av den sysselsatta dagbefolkningen bor i annan kommun.

C8. Landsbygdskommun - kommuner med mindre än 15 000 invånare i den största tätorten, lågt pendlingsmönster (mindre än 30 procent).

C9. Landsbygdskommun med besöksnäring - landsbygdskommun med minst två kriterier för besöksnäring, dvs antal gästnätter, omsättning inom detaljhandel/ hotell/ restaurang i förhållande till invånarantalet.

Översiktstabell och lista på indelning 2017 (Excel, nytt fönster)
Classification of Swedish municipalities 2017 (engelsk översättning)
(PDF, nytt fönster)

Publikationer

Kommungruppsindelning 2017 (PDF, nytt fönster)

**[https://skr.se/tjanster/
omwebbplatsen/omkakor/
webbkarta.16.html](https://skr.se/tjanster/omwebbplatsen/omkakor/webbkarta.16.html)**

Webbkartan visar alla sidor som finns på webbplatsen.

Starkare kommuner

– med kapacitet att klara välfärdsuppdraget
Slutbetänkande av Kommunutredningen
Stockholm 2020. SOU 2020:8

Till statsrådet Lena Micko

Regeringen beslutade den 9 februari 2017 att tillkalla en parlamentariskt sammansatt kommitté för att utarbeta en strategi för att stärka kommunernas kapacitet att fullgöra sina uppgifter och hantera sina utmaningar. Kommittén gavs även i uppdrag att utreda förutsättningarna för att ge kommunerna generella möjligheter till avtalssamverkan. Kommittén antog namnet Kommunutredningen.

Utredningen överlämnade den 17 oktober 2017 delbetänkandet *En generell rätt till kommunal avtalssamverkan* (SOU 2017:77).

Enligt direktiven skulle ett slutbetänkande redovisas senast den 15 oktober 2019. Enligt tilläggsdirektiv den 11 april 2019 förlängdes utredningstiden till redovisning av uppdraget senast 28 februari 2020. Till ordförande i kommittén utsågs kommunalrådet Heléne Fritzon (S).

Heléne Fritzon entledigades från sitt uppdrag den 25 augusti 2017 och i stället utsågs samma dag riksdagsledamoten Niklas Karlsson (S) till ny ordförande i kommittén. Som ledamöter i kommittén förordnades den 21 mars 2017 kommunalrådet Erik Andersson (M), riksdagsledamoten Åsa Eriksson (S), riksdagsledamoten Mikael Eskilander (SD), kommunalrådet Marcus Friberg (MP), riksdagsledamoten Peter Helander (C), dåvarande ledamoten i kommunfullmäktige

Anna Hövenmark (V), dåvarande kommunalrådet Johan Nyhus (S), kommunalrådet Helene Odenjung (L), kommunalrådet Bo Rudolfsson (KD), riksdagsledamoten Maria Strömkvist (S) och dåvarande riksdagsledamoten Anette Åkesson (M).

Som experter att biträda utredningen förordnades den 22 maj 2017 kanslirådet Maria Ahlsved, Näringsdepartementet, sektionschefen Lennart Hansson, Sveriges Kommuner och Regioner, departementssekreteraren Karl Kjäll, Finansdepartementet, departementssekreteraren Therese Kristensson, Finansdepartementet, ämnesrådet Henrik Källsbo, Finansdepartementet och departementssekreteraren Charlotte Werner, Näringsdepartementet. Samma dag förordnades upphandlingsjuristen Robin Anderson Boström, Upphandlingsmyndigheten, rättssakkunnige Susanne Ellegård, Finansdepartementet, rättssakkunnige Håkan Eriksson, Finansdepartementet, sakkunnige Sara Hällströmer, Konkurrensverket samt förbundsjuristen Helena Linde, Sveriges Kommuner och Regioner, att som experter biträda utredningen till och med den 15 oktober 2017.

Den 24 oktober 2017 förordnades departementssekreterare Karolina Gustafson, Finansdepartementet som expert i utredningen. Den 13 september 2018 entledigades Lennart Hansson. Den 14 september 2018 förordnades ekonomen Anders Folkesson, Sveriges Kommuner och Regioner som expert i utredningen. Den 8 maj 2019 entledigades Therese Kristensson. Den 9 maj 2019 förordnades kanslirådet Matilda Hultgren, Infrastrukturdepartementet som expert i utredningen. Den 18 maj 2019 förordnades utredaren Martin Olauzon, Tillväxtverket som expert i utredningen. Den 12 september 2019 entledigades Charlotte Werner.

Som huvudsekreterare i utredningen anställdes från och med den 1 mars 2017 ämnesrådet Sverker Lindblad. Som sekreterare i utredningen anställdes från och med den 1 april till och med den 31 oktober 2017 upphandlingsjuristen Henrik Grönberg, från och med den 1 maj 2017 analytikern Ulf Tynelius, från och med den 10 maj till och med den 4 augusti 2017 departementsrådet Johan Höök, från och med den 1 januari 2018 utredaren Lisa Hörnström och från och med den 27 augusti 2018 den rättsliga experten Susanne Widding-Gidlund.

Utredningen vill rikta ett särskilt tack till f.d. statssekreteraren, generaldirektören och utredaren Sören Häggroth för sitt stora institutionella minne samt värdefulla bidrag till och synpunkter på texterna, till f.d. landshövdingen och utredaren Stefan Carlsson för insyn och insiktsfulla reflektioner kring försöket till sammanläggning av Ölands-kommunerna Borgholm och Mörbylånga, till utredaren Martin Olauzon som utöver sin expertroll bistått med många värdefulla synpunkter utifrån tidigare utredningsarbete, till Benny Lindroos, statistiker vid SKR för framtagande av kommunal personalstatistik åt utredningen samt till analytikern Kent Eliasson, Tillväxtanalys för utarbetande av effektutvärderingen av räddningstjänstförbund.

Utredningen vill också tacka alla engagerade deltagare på möten runt om i landet som gett oss insyn i den kommunala vardagen och kommit med värdefulla inspel i vårt arbete.

Kommunutredningen får härmed överlämna slutbetänkandet *Starkare kommuner – med kapacitet att klara välfärdsuppdraget* (SOU 2020:8). Till slutbetänkandet har fogats fem reservationer och fem särskilda yttranden.

Vårt uppdrag är härmed slutfört.

Niklas Karlsson

Erik Andersson
Mikael Eskilandersson
Peter Helander
Johan Nyhus
Bo Rudolfsson
Anette Åkesson

Åsa Eriksson
Marcus Friberg
Anna Hövenmar
Helene Odenjung
Maria Strömkvist

/ Sverker Lindblad
Lisa Hörnström
Ulf Tynelius
Susanne Widding-Gidlund

Starkare kommuner

– med kapacitet att klara välfärdsuppdraget
Slutbetänkande av Kommunutredningen
Stockholm 2020. SOU 2020:8

Innehåll

Sammanfattning	23
Summary	43

1 Utredningens uppdrag, arbete och avgränsning	53
1.1 Uppdraget	53
1.2 Arbetet	54
1.3 Bedömningar och avgränsningar	56
1.4 Betänkandets disposition	59

DEL I Bakgrund och nordisk jämförelse

2 Kommunernas historia och tidigare kommunreformer	63
2.1 Kommunerna 1862–1940	63
2.2 Kommunindelningsreformerna	65
2.2.1 Storkommunreformen	65
2.2.2 Kommunblocksreformen	66
2.2.3 Effekter av kommunindelningsreformerna.....	69
2.3 Kommunal samverkan över tid	71
2.4 Frikommunförsöket	72
2.5 Sammanfattande slutsatser	76

3 Nordisk utblick och jämförelser med kommunreformer

i andra länder	79
3.1 Kommunsystemen i de nordiska länderna	80
3.1.1 Likheter och skillnader mellan de nordiska länderna	80
3.1.2 Statlig kontroll av kommunernas ekonomi	81
3.2 Kommunreformer i Danmark, Finland och Norge	84
3.2.1 Den danska kommunreformen	85
3.2.2 Genomförda kommunreformer och reformförsök i Finland	86
3.2.3 Den norska kommunreformen	88
3.2.4 Erfarenheter och lärdomar	90
3.3 Erfarenheter av kommunreformer och samverkanslösningar i andra delar av Europa	95
3.3.1 Effekter av kommunsammanläggningar	96
3.3.2 Mellankommunal samverkan	97
3.4 Sammanfattande slutsatser	98

4 Kommunal självstyrelse och statlig styrning

4.1 Kommunens olika uppgifter och roller	99
4.2 Kommunal självstyrelse.....	101
4.2.1 Skäl till stark kommunal självstyrelse	103
4.2.2 Utformningen av den kommunala självstyrelsens skydd i grundlagen.....	104
4.3 Kommunal revision	106
4.4 Statens ansvar för kommunernas förutsättningar	107
4.4.1 Det kommunalekonomiska utjämningsystemet	107
4.4.2 Finansieringsprincipen	110
4.5 Statens styrning av kommunerna	111
4.5.1 Balansgång mellan självbestämmande och likvärdighet	112
4.5.2 Ökad styrning genom riktade statsbidrag	113
4.5.3 Styrning baserad på tillit.....	115
4.6 Sammanfattande slutsatser	115

5 Kommunernas verksamhet och olika former för kommunal samverkan	117
5.1 Kostnader för kommunernas verksamheter	117
5.1.1 Obligatorisk verksamhet	119
5.1.2 Frivillig verksamhet	121
5.1.3 Verksamhetens nettokostnader i olika kommunkategorier	124
5.2 Kommunernas organisation	125
5.2.1 Huvudmannaskap	125
5.2.2 Lagen om offentlig upphandling	126
5.2.3 Olika samverkansformer	127
5.3 Sammanfattande slutsatser	146

DEL II Kommunernas förutsättningar och utmaningar

6 Demografisk utveckling och territoriella förutsättningar	149
6.1 Urbaniseringen skapar nya utmaningar	149
6.1.1 Befolkningsutvecklingen i olika delar av landet	150
6.1.2 Regionförstoring – vidgade funktionella regioner	161
6.2 Täthet, gleshet och skilda bosättningsmönster	164
6.2.1 Svårt att hitta enkla mått på gleshet	165
6.3 Demografisk utveckling och förändrad åldersstruktur.....	167
6.3.1 En åldrande befolkning	167
6.4 Kommunerna i ett förändrat demografiskt landskap	173
6.4.1 Växande kommuner	174
6.4.2 Minskande kommuner	177
6.4.3 Kommuner med många säsongsboende.....	180
6.5 Kommunernas socioekonomiska profil	181
6.5.1 Fem kommungrupper utifrån likheter i socioekonomi	182
6.5.2 Skillnaderna i socioekonomiska förutsättningar tilltar	183
6.5.3 Socioekonomiska förutsättningar påverkar kommunernas kapacitet	190

6.6 Identitet och territoriell anknytning	191
6.7 Sammanfattande slutsatser	192

7 Kommunernas ekonomi

7.1 God ekonomisk hushållning och balanskravet	195
7.1.1 Mål på två procent	197
7.2 Kommunernas nettokostnader och skatteintäkter	199
7.2.1 Utvecklingen av kommunernas nettokostnader	199
7.2.2 Utvecklingen av kommunernas skatteintäkter	201
7.2.3 Skatteintäkter i relation till nettokostnader	205
7.2.4 Fördelning av kommunernas intäkter.....	206
7.3 Kommunernas ekonomiska resultat	208
7.4 Investeringar	211
7.5 Skulder och soliditet	216
7.5.1 Kommunernas pensionsskulder	217
7.5.2 Kommunernas soliditet	220
7.6 Ekonomiska konsekvenser av de demografiska förändringarna	222
7.6.1 Ekonomiska konsekvenser i olika typer av kommuner	226
7.7 Det kommunala utjämningssystemet och statsbidragen	230
7.7.1 De demografiska förändringarnas effekter på det kommunala utjämningssystemet	231
7.7.2 Riktade statsbidrag och kostnadsersättningar	232
7.8 Sammanfattande slutsatser	239

8 Kommunernas personal- och kompetensförsörjning

8.1 Anställda och befattningar	244
8.1.1 Graden av specialisering i olika typer av kommuner	246
8.1.2 Befattningar kopplade till strategisk kompetens	248
8.1.3 Arbetsmiljö och sjukfrånvaro	253
8.2 Rekryteringsbehov inom olika verksamheter	253
8.2.1 Förskola och skola	254

8.2.2 Äldreomsorg	256	10.1.3 Mottagande och etablering av asylsökande och nyanlända invandrare	300
8.2.3 Övriga verksamheter	257	10.1.4 Sammanfattande slutsatser	303
8.3 Tillgången på kompetens	259	10.2 Lokal attraktivitet	304
8.4 Tänkbara åtgärder för att underlätta kompetensförsörjningen i kommunerna	263	10.2.1 Bostadsförsörjning och samhällsplanering	305
8.4.1 Ökad flyttning och ökad pendling	264	10.2.2 Kommunal fysisk planering	309
8.4.2 Ökat arbetskraftsdeltagande	267	10.2.3 Tillgång till kommersiell och offentlig service	311
8.4.3 Ökad användning av digitaliseringens möjligheter	269	10.2.4 Statlig närvaro och service i kommunerna	314
8.4.4 Nedskrivning av studieskulder	271	10.2.5 Infrastruktur	319
8.5 Sammanfattande slutsatser	274	10.2.6 Initiativ för ökad lokal attraktivitet	322
9 Kommunal demokrati och politisk representation	277	10.2.7 Sammanfattande slutsatser	326
9.1 Rekrytering till kommunala förtroendeuppdrag.....	278	10.3 Klimatförändring och hållbar utveckling	327
9.1.1 Antalet mandat i kommunfullmäktige har minskat	278	10.3.1 Särskild utmaning vid fysisk planering och bostadsbyggande	328
9.1.2 Föranmälda kandidater saknas på valsedlarna	280	10.3.2 Agenda 2030	333
9.1.3 Representativitet – kvinnor, unga och personer med utländsk bakgrund är underrepresenterade	282	10.3.3 Sammanfattande slutsatser	334
9.1.4 Fler avhopp från kommunfullmäktige	283	11 Kvalitet i kommunernas verksamhet	337
9.1.5 De förtroendevaldas villkor	285	11.1 Kvalitet i offentlig verksamhet	337
9.1.6 Motvilligt engagemang bland många som kandiderar till förtroendeuppdrag	287	11.2 Iakttagelser	339
9.2 Mediebevakning	287	11.2.1 Behov av utvecklade kvalitetsmått	339
9.3 Ungdomsperspektiv och förändrade värderingar	289	11.2.2 Delvis splittrad bild av kvaliteten	340
9.3.1 Insatser för att främja ungas politiska deltagande	290	11.2.3 Vissa mönster inom för- och grundskola	340
9.4 Sammanfattande slutsatser	291	11.3 Sammanfattande slutsatser	345
10 Andra typer av utmaningar för kommunerna	293	12 Konsekvenser av ökande utmaningar och principiella utgångspunkter för utredningen	347
10.1 Migration och integration som utmaning och möjlighet	293	12.1 Hur påverkas kommunernas olika verksamheter?	350
10.1.1 Ojämn fördelning över landet av asylsökande och nyanlända	294	12.1.1 Kommunernas kärnverksamheter.....	350
10.1.2 De nyanlända flyttar vidare till storstadskommuner	297	12.1.2 Kommunernas ledning och styrning	352
		12.1.3 Investeringar i och underhåll av infrastruktur	353

12.2 Vad är kommunal kapacitet?	353
12.2.1 Driftskapacitet och utvecklingskapacitet	354
12.3 Ekonomiska förutsättningar	356
12.4 Hur kan kapaciteten i kommunerna stärkas?	357
12.5 Hur stor är en kommun?	357
12.6 Strukturella förändringar och ett långsiktigt tidsperspektiv	359
12.7 Erfarenheter från fallstudier	360
12.8 Sammanfattande slutsatser	362

DEL III Strukturella åtgärder och annan kapacitetsförstärkning

13 Kommunal samverkan	369
13.1 Skäl till kommunal samverkan	370
13.2 Potential och djup i samverkan	371
13.3 Regelverket för olika former av samverkan	373
13.3.1 Val av samverkansform	373
13.4 Förekomst av olika samverkansformer	377
13.4.1 Kommunalförbund	377
13.4.2 Gemensamma nämnder	381
13.4.3 Avtalssamverkan	384
13.4.4 Kommunala företag	385
13.4.5 Andra former av samverkan	386
13.5 Ekonomiska effekter	387
13.5.1 Internationella studier om effektivitet i interkommunal samverkan	388
13.5.2 Störst möjlighet att nå effektivitetsvinster i teknisk verksamhet	390
13.5.3 Transaktionskostnader	390
13.5.4 Analys av kostnadseffektivitet i räddningstjänstförbund	391
13.6 Demokratiaspekter	394
13.6.1 Balans mellan demokrati och effektivitet	395

13.6.2 Val och ansvarsutkrävande i offentlighetsrättsliga samverkansformer	396
13.7 En strategisk samverkan	398
13.8 Sammanfattande slutsatser	401

14 Kommunsammanläggningar

14 Kommunsammanläggningar	405
14.1 Kommunstorlek och omfattningen på den kommunala verksamheten	406
14.1.1 Kommunstorlek och kommunernas ansvarsområden i andra europeiska länder	406
14.1.2 Två perspektiv på lokal territoriell indelning	408
14.2 Kommunalekonomiska effekter av sammanläggningar	411
14.2.1 De kommunala verksamheternas territoriella logik	412
14.2.2 Ekonomiska effekter av reformen i Danmark	413
14.2.3 Vilka ekonomiska effekter skulle en ny kommunindelning i Sverige kunna få?	415
14.2.4 Förmåga att klara investeringsbehoven	422
14.2.5 Effekter på det kommunala utjämningsystemet	425
14.3 Demokratiaspekter	426
14.3.1 Konkurrensdemokrati och deltagardemokrati	427
14.3.2 Ansvarsutkrävande	428
14.3.3 Input och output i det politiska systemet	429
14.3.4 Effekter på det kommunala förtroendeuppdraget	430
14.3.5 Stärkt kommunal självstyrelse	432
14.4 Lokal identitet och sammanhållning	433
14.5 Robusthet och utvecklingskraft	435
14.5.1 Kompetensförsörjning och förbättrad ledning och styrning.	436
14.6 Incitament för sammanläggning	437
14.6.1 Frivillig eller tvingande sammanläggning	438
14.7 Regelverk och processen vid ändrad kommunindelning	439
14.7.1 Ansökan och beslut om indelningsändringar	439

14.7.2 Utredning i ärende om indelningsändring	441
14.7.3 Antal indelningsärenden per år hos Kammarkollegiet	445
14.8 Processledning och genomförande	445
14.8.1 Erfarenheter från Norge	446
14.8.2 Erfarenheter från Öland	449
14.9 Sammanfattande slutsatser	450

15 Generell förändring av kommunernas ansvar och

uppgifter..... 455

15.1 Olika verksamheter har olika territoriell logik	456
15.1.1 Räddningstjänst	457
15.1.2 Grundskola	459
15.1.3 Gymnasieskola	460
15.1.4 Fysisk planering och bostadsplanering	461
15.1.5 Vatten och avlopp (VA)	462
15.1.6 Arbetsmarknad	463
15.1.7 Hälso- och sjukvård	466
15.2 Verksamheter som innebär myndighetsutövning eller tillsyn ..	467
15.2.1 LSS och assistansersättning	467
15.2.2 Kommunal miljötillsyn	469
15.2.3 Överförmyndare	470
15.3 Nordiska exempel	470
15.3.1 Danmark – fler och ökade uppgifter till kommunerna	470
15.3.2 Finland – regionalt ansvar för socialtjänst och hälso- och sjukvård	472
15.3.3 Norge – NAV-reformen	473
15.4 Demokratiaspekter	474
15.5 Sammanfattande slutsatser	475

16 Asymmetrisk ansvarsfördelning 477

16.1 Exempel på asymmetrisk ansvarsfördelning	479
---	-----

16.1.1 Asymmetri i andra länder	479
16.1.2 Asymmetri i Sverige fram till 1974	481
16.1.3 Asymmetri i Sverige i dag	482
16.2 Olika modeller för asymmetrisk ansvarsfördelning	486
16.2.1 Mini, midi- och maxikommuner	487
16.2.2 Asymmetrisk ansvarsfördelning för små kommuner och storstadsregioner	488
16.3 Ekonomiska aspekter	490
16.3.1 Två tänkbara finansieringsprinciper	490
16.3.2 Skatteväxling	491
16.3.3 Det kommunalekonomiska utjämnningssystemet	491
16.3.4 Sammanfattande bedömning av de ekonomiska aspekterna på asymmetrisk ansvarsfördelning	493
16.4 Rättsliga förutsättningar	493
16.4.1 Asymmetri medför ökad komplexitet i lagstiftningsarbetet.	495
16.5 Demokratiaspekter	496
16.6 Sammanfattande slutsatser	498

17 Jämförande analys av de strukturella åtgärdsförslagen 501

17.1 Kommunal samverkan	501
17.1.1 Drifts- och utvecklingskapacitet	501
17.1.2 Ekonomisk effektivitet	504
17.1.3 Demokrati	507
17.2 Kommunsammanläggningar	508
17.2.1 Drifts- och utvecklingskapacitet	509
17.2.2 Ekonomisk effektivitet	509
17.2.3 Demokrati	510
17.3 Asymmetrisk ansvarsfördelning	513
17.3.1 Ekonomisk effektivitet	514
17.3.2 Drifts- och utvecklingskapacitet	514
17.3.3 Demokrati	515

17.4 Generell överföring av ansvar och uppgifter	517
17.4.1 Drifts- och utvecklingskapacitet	518
17.4.2 Ekonomisk effektivitet	519
17.4.3 Demokrati	519
17.5 Kapacitet i olika typer av kommuner	520
17.5.1 Tätt kommun nära en större stad	521
17.5.2 Mindre och avlägset belägen landsbygdskommun	522
17.6 Sammanfattande slutsatser	524
17.6.1 Teoretiska utgångspunkter för sammanläggning eller samverkan	524
17.6.2 Åtgärdsförslagets effekter på kommunernas drifts- och utvecklingskapacitet	526
17.6.3 Åtgärdsförslagets effekter på ekonomisk effektivitet	528
17.6.4 Åtgärdsförslagets effekter på demokratin	529
18 Digitalisering och andra kapacitetsstärkande åtgärder	533
18.1 Digitalisering – möjligheter och begränsningar	533
18.1.1 Vilken potential finns i ökad digitalisering?	534
18.1.2 Stora skillnader mellan kommuner	536
18.1.3 Framgångsfaktorer och hinder	537
18.1.4 Digital kompetens	539
18.1.5 Aktörer i kommunernas digitaliseringsarbete	540
18.1.6 En nationell digital infrastruktur	542
18.1.7 Personlig integritet och informationssäkerhet	546
18.1.8 Robust bredband – en nödvändig förutsättning	548
18.1.9 Rättsliga förutsättningar och hinder	550
18.2 Systematiserat lärande	552
18.3 Civilsamhällets roll och social innovation	554
18.3.1 Överenskommelse om idéburna organisationer	555
18.3.2 Varierande former för stöd till och samverkan med civilsamhällets organisationer	556

18.3.3 Idéburet offentligt partnerskap	557
18.3.4 Betydelsen av civilsamhällets organisationer för landsbygden	558
18.3.5 Social innovation	559
18.4 Sammanfattande slutsatser	562

DEL IV Strategi, förslag och konsekvensanalys

19 En strategi för stärkt kapacitet i kommunerna	567
19.1 Varför har vi kommuner?	568
19.2 Kommunernas utmaningar	568
19.3 Strukturella åtgärder som har övervägts	570
19.3.1 Kommunal samverkan	571
19.3.2 Asymmetrisk ansvarsfördelning	572
19.3.3 Generell förändring av kommunernas ansvar och uppgifter	573
19.3.4 Frivilliga kommunsammanslagningar	574
19.4 Strukturella åtgärder med olika tidsperspektiv	575
19.4.1 Strategisk samverkan i mer fasta samverkanskonstellationer	576
19.4.2 Frivilliga kommunsammanslagningar behöver stödjas	578
19.4.3 Kommunernas skilda strukturella förutsättningar	579
19.4.4 Försöksverksamhet	583
19.5 Staten måste ta ansvar för att garantera goda förutsättningar i kommunerna	584
19.5.1 Kommunernas ekonomiska förutsättningar	585
19.5.2 Kommunernas kompetensförsörjning	587
19.5.3 Digitaliseringen av kommunernas verksamheter	588
19.5.4 Kunskapsutveckling och analys	589
19.6 Genomförande av strategin	590

19.6.1 Steg mot mer strategisk samverkan och frivilliga sammanläggningar	590
19.6.2 En kommundelagation inrättas	592
19.6.3 Tidplan	593
20 Förslag och bedömningar	595
20.1 Strukturella åtgärder	597
20.1.1 Stöd och incitament för strategisk samverkan och frivillig sammanläggning av kommuner	598
20.1.2 Försöksverksamhet	612
20.1.3 Former för stöd och analys för att stärka kommunernas kapacitet	619
20.2 Statens åtaganden och statlig närvaro i hela landet	633
20.2.1 Omlokalisering av myndigheter och etablering av servicekontor	635
20.3 Kommunernas ekonomi	636
20.3.1 En statsbidragsprincip.....	636
20.3.2 Kommunalekonomisk utjämning	643
20.4 Kommunernas kompetensförsörjning	654
20.4.1 Underlätta kommunernas personalrekrytering	654
20.4.2 Nedskrivning av studieskulder	656
20.5 Kommunernas digitaliseringsarbete	659
20.5.1 Förvaltningsgemensam infrastruktur för grunddata och informationsutbyte	660
20.5.2 Rättsligt beredningsorgan	661
20.5.3 Stöd för kommunernas digitaliseringsarbete	663
20.6 Övriga förslag och bedömningar	665
20.6.1 Kommunernas klimat- och hållbarhetsarbete	665
20.6.2 Samverkan inom verksamhetsområden med betydande investeringsbehov	668

20.6.3 Förstärkning av kommunernas planeringsprocesser genom flernivåsamverkan	671
20.6.4 Underlätta bostadsbyggande i kommuner med särskilt stora utmaningar	675

21 Konsekvensanalys

21.1 Varför behövs åtgärder för att stärka kommunernas kapacitet?	677
21.1.1 Nollalternativet är inte ett alternativ	678
21.1.2 Konsekvenser för stat, regioner, kommuner	679
21.1.3 Den kommunala självstyrelsen	680
21.1.4 Konsekvenser för Sveriges Kommuner och Regioner	682
21.2 Särskilt om samhällsekonomiska konsekvenser	682
21.2.1 Uppskattning kostnader inklusive finansieringsförslag	683
21.3 Övriga konsekvenser	684
21.3.1 Konsekvenser för företagande, nyetablering och konkurrens	684
21.3.2 Konsekvenser för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet	685
21.3.3 Konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män och möjligheten att nå de integrationspolitiska målen	686
21.3.4 Konsekvenser för de nationella klimat- och miljömålen	686

Reservationer och särskilda yttranden

Referenser

Bilagor

Bilaga 1 Kommittédirektiv 2017:13	733
Bilaga 2 Kommittédirektiv 2019:12	749

Bilaga 3 Sveriges kommuner enligt Tillväxtanalys indelning i kommunkategorier och funktionella analysregioner (FA-regioner)	733
Bilaga 4 Kommunernas SEKOM-gruppstillhörighet	733

Sammanfattning

För att kommunerna ska kunna möta samhällsutvecklingen krävs att de har en kapacitet som står i proportion till dels de uppgifter som ska utföras, dels till den service och välfärd som invånarna har rätt till.

Kommunerna ställs dock inför stora utmaningar, bl.a. till följd av den demografiska utvecklingen och den snabba urbaniseringstakten.

Polariseringen mellan olika kommuner ökar avseende exempelvis befolkning, kompetens och ekonomiska förutsättningar. En parlamentariskt sammansatt kommitté har därför haft regeringens uppdrag att utarbeta en strategi för att stärka kommunernas kapacitet att fullgöra sina uppgifter och hantera sina utmaningar. Utredningen har antagit namnet Kommunutredningen.

Förväntningarna på att utredningen ska komma med kraftfulla förslag som stärker kommunernas kapacitet att klara utmaningarna är stora, men kommunfrågan är komplex och det är ont om enkla lösningar. De förslag som läggs fram kan på flera avgörande punkter förbättra den kommunala kapaciteten. Men minst lika viktigt är att utredningen genom flera förslag sätter igång processer som kommer behövas under överskådlig tid i ett arbete med frågor som stärker kommunerna.

Diskussionen behöver därför fortsätta för att utveckla konkreta lösningar på aktuella och framtida utmaningar för kommunerna. Kommunutredningen menar att detta betänkande ger en god grund för en sådan diskussion.

En viktig del i det långsiktiga arbetet har också varit utredningens kunskapsuppbyggnad avseende kommunernas förutsättningar och

möjliga alternativ för kapacitetsförstärkning. Denna del av betänkandet är således en central del av utredningens resultat.

Kommunernas utmaningar

Invånarantalet i svenska kommuner varierar från 2 450 invånare i Bjurholm till 962 154 invånare i Stockholm enligt befolkningsstatistiken från 31 januari 2018. Ytterligare fyra kommuner har under 3 000 invånare och totalt 15 kommuner har under 5 000 invånare. Den svenska mediankommunen har knappt 16 000 invånare, vilket betyder att hälften av landets 290 kommuner tillsammans omfattar en befolkning som uppgår till endast 14 procent av rikets totala befolkning. Inte sällan är det dessutom de befolkningsmässigt små kommunerna som har de största ytorna och den mest spridda befolkningen.

Men oavsett storlek har alla kommuner i princip samma ansvar och skyldighet att erbjuda kommunal service och välfärd till sina invånare. När riksdag, regering och statliga myndigheter fattar beslut om föreskrifter eller lägger fram förslag som berör kommuner räknar man i allmänhet med att alla kommuner också ska ha kapacitet och förmåga att hantera de uppgifter och förändringar som de kan leda till. Ofta har dock små kommuner en svagare kapacitet och framför allt en större sårbarhet i sitt uppdrag gentemot invånarna.

Utmaningarna ökar för det stora flertalet av Sveriges kommuner samtidigt som skillnaderna mellan olika typer av kommuner blir större. Ekonomi och kompetensförsörjning blir alltmer problematiska frågor att hantera de kommande åren, men det handlar också om förmågan att upprätthålla kvaliteten på verksamheten, klara investeringsbehoven, ta tillvara potentialen hos utlandsfödda samt hantera och förebygga klimatförändringar.

År 2018 hade 69 kommuner (24 procent) ett negativt ekonomiskt resultat jämfört med 19 kommuner (7 procent) 2017. Endast 109 kommuner (38 procent) hade 2018 ett resultat på minst 2 procent av skatter och bidrag. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) förutser en fortsatt försämring av kommunernas ekonomiska resultat för åren 2019–2022 på grund av den demografiska utvecklingen.

Konjunkturinstitutet har beräknat att statsbidragen till kommunerna fram till år 2040 skulle behöva öka med 24 miljarder kronor per år för att kommunallagens krav på en budget i balans och på god ekonomisk hushållning ska kunna tillgodoses. Om kommunerna i stället helt på egen hand skulle finansiera den förväntade kostnadsökningen med höjda kommunalskatter, skulle skatterna i genomsnitt behöva öka med 3 kronor och 18 öre till år 2040.

Nettokostnader minskar i alla kommunkategorier utom storstads-kommunerna, vilket innebär ett allt större beroende av skatteutjämning och generella statsbidrag. Påfrestningarna på det kommunalekonomiska skatteutjämningsystemet kommer därför att öka över tid.

Utmaningarna ser mer svårlösta ut avseende kommunernas kompetensförsörjning. SKR:s beräkningar visar att antalet sysselsatta behöver öka kraftigt kommande år för att kommunerna ska kunna behålla dagens verksamhetsnivå. Än större blir behoven om resurserna till välfärdsverksamheterna fortsätter att öka snabbare än de demografiskt betingade behoven, vilket varit fallet under många år.

Under utredningstiden har det blivit alltmer tydligt att kompetensförsörjningsfrågan framstår som den mest svårlösta i ett framtidsperspektiv på grund av arbetskraftsbrist inom så gott som all offentlig verksamhet. Den demografiska utvecklingen medför att stora

delar av landet kan få en total brist på arbetskraft, vilket gör att satsningar på enskilda yrkesgrupper kan utvecklas till ett nollsumme-spel. SKR har bedömt att kommunsektorn (inklusive privata utförare) behöver nästan 200 000 fler anställda 2026 jämfört med 2016. Dessutom behöver 300 000 anställda ersättas på grund av pensioneringar.

Om den kommunala verksamheten fortsätter att växa i samma takt som under senare år ökar behovet av personal med ytterligare cirka 70 000 anställda. Störst ser rekryteringsbehoven ut att bli av lärare, förskollärare och personal inom äldreomsorgen. Det är redan i dag tydligt att små och perifert belägna kommuner har svårt att konkurrera om arbetskraften inom dessa yrkesområden.

Urbanisering och demografisk utveckling innebär en ökad polarisering mellan stora och små kommuner. De stora kommunerna blir fler och större, medan de små också blir fler, men med minskande befolkning. Detta leder dels till bristande kapacitet i mindre kommuner genom minskande och åldrande befolkning, dels till att kommunindelningen inte svarar mot ett funktionellt regionperspektiv eftersom urbaniseringen medför vidgade funktionella regioner.

Förmågan att jobba utvecklingsinriktat och strategiskt blir alltmer olika i kommuner med vitt skilda förutsättningar. För de minsta kommunerna begränsar den mindre organisationen möjligheten att ha specialiserad personal. Vidare innebär en liten organisation ökad känslighet om nyckelpersoner slutar eller blir frånvarande en längre tid.

Mindre kommuner har också sämre möjligheter att jobba strategiskt och utvecklingsinriktat samt att söka och ta del av riktade statsbidrag. Ofta saknas här tillräcklig mottagnings- och implementeringskapacitet.

För kommuner i funktionellt sammanhängande områden är kapacitetsproblemet snarast att de inte står rustade för att hantera planeringsfrågor som sträcker sig utanför kommungränserna.

Den samlade bilden är att kommunerna står inför flera specifika utmaningar som dessutom kommer tillta i styrka under överskådlig tid framöver. Dessa är framför allt:

- svårigheter med personal- och kompetensförsörjning
- etablering och integration av nyanlända
- växande och uppskjutna investeringsbehov
- växande anspråk på service och välfärd
- kompetens att klara klimatförändring och hållbar utveckling.

Utmaningarna tenderar att vara större i de mindre kommunerna utifrån att kapaciteten och robustheten både avseende ekonomi och kompetens redan är svag.

Principiella utgångspunkter för utredningen

Kommunal självstyrelse, demokrati och statlig styrning

Den kommunala självstyrelsen i Sverige är i jämförelse med de flesta andra europeiska länder mycket omfattande och svenska kommuner har ansvaret för en stor del av de offentliga uppgifterna. Den grundlagsskyddade kommunala självstyrelsen har historiska rötter och kommunerna utgör en central del i det demokratiska systemet och i uppbyggnaden av den moderna välfärdsstaten. Balansgången mellan likvärdighet och självbestämmande präglar i stor utsträckning debatten om den kommunala självstyrelsens omfattning.

Den statliga styrningen av kommunerna har ökat under senare år, där frågan om att skapa likvärdiga förutsättningar för invånarna i stor utsträckning varit i förgrunden. En viktig aspekt är också att det kommunala uppdraget har blivit mer omfattande och komplext jämfört med på 1970-talet, då välfärdsstaten fortfarande var under expansion. I och med EU-inträdet 1995 tillkom även styrningen från EU som påverkar kommunernas verksamhet på olika områden. Under 1970-talet fanns också större möjligheter att påverka den kommunala ekonomin genom skattehöjningar än vad det finns i dag. Överflyttning av utförandet till privata aktörer ställer vidare högre krav på kommunerna att kunna leda, styra och koordinera verksamheter.

Kommunal kapacitet

Kapacitet kan beskrivas som ett slags mått på en förmåga hos både människor och maskiner att arbeta eller utföra en viss uppgift. Med begreppet kommunal kapacitet skulle man utifrån den definitionen kunna avse förmågan att uträtta kommunala uppgifter.

Enligt direktiven till Kommunutredningen behöver kommunerna ha förutsättningar och kapacitet som står i proportion till deras uppgifter, så att de på lång sikt ska kunna möta samhällsutvecklingen. Det innebär att varje kommun måste kunna bereda, fatta och genomföra beslut som gör det möjligt att erbjuda samhällsservice inom olika verksamhetsområden utifrån nationella krav och medborgarnas behov.

Utredningen gör en åtskillnad mellan kommunernas driftskapacitet och kommunernas utvecklingskapacitet och menar att det inte räcker för en kommun att ha en driftskapacitet i den meningen att man bara ska klara den dagliga verksamheten genom att erbjuda service och välfärd till sina invånare. I ett långsiktigt perspektiv måste kommunen också ha en strategisk utvecklingskapacitet som ger en permanent och

långsiktig förmåga att fullgöra sitt uppdrag och att möta samhällsutvecklingen.

Utredningens erfarenheter från möten och dialoger med ett stort antal kommuner av olika karaktär är att alltför många har svårt nog att klara den dagliga driften, och än mindre har någon betydande strategisk utvecklingskapacitet.

Det är också av stor betydelse för såväl drifts- som utvecklingskapaciteten att kommunerna har en god lednings- och styrningsförmåga som ger dem långsiktig möjlighet att fullgöra sitt uppdrag.

Under utredningsarbetet har flera olika synsätt på hur kommunernas kapacitet kan stärkas framförts och diskuterats. Utöver att resurser som pengar och kompetens på olika sätt tillgängliggörs för kommunerna, skulle kapaciteten kunna stärkas av att uppgifter lyfts av kommunerna så att kvarvarande uppgifter blir mer i paritet med förmågan att hantera dem. Alternativt har det under utredningens arbete ibland hävdats att kapaciteten kan stärkas genom att uppgifter tillförs kommunerna, vilket skulle kunna förbättra attraktiviteten, kompetensförsörjningen och den kommunala organisationens kritiska massa.

Utredningen menar också att kapacitetsbrist kan finnas när kommuner i funktionellt sammanhängande områden inte fullt ut samplanerar i ett gränsöverskridande kommun-regionperspektiv

Strukturella förändringar och ett långsiktigt tidsperspektiv

I Kommunutredningens direktiv betonas att utredningens fokus ska ligga på strukturella förändringar. Direktivet anger att kommittén ska analysera fyra olika typer av strukturella åtgärder: utökad samverkan,

kommunsammanläggning, förändringar av kommunernas uppgifter samt asymmetrisk ansvarsfördelning. En central fråga är därmed vilka strukturella åtgärder som ur ett systemperspektiv kan vidtas för att stärka kommunernas kapacitet att fullgöra sina uppgifter.

Systemperspektivet innebär att fokus sätts på vilka ramförutsättningar kommunerna har att agera inom. Verksamhetsutveckling inom enskilda kommuner ligger däremot till stor del inom ett aktörsperspektiv som ligger utanför utredningens primära fokus.

Kommunernas yttre villkor i form av regelverk har också stor betydelse för enskilda kommuners handlingsutrymme och möjligheter att hitta effektiva lösningar för sina verksamheter. Statliga myndigheters agerande påverkar också kommunernas förutsättningar och utveckling.

I Kommunutredningens direktiv påpekas på ett flertal ställen att utredningen ska ha ett långsiktigt tidsperspektiv på hur kommunernas utmaningar kan hanteras. Det innebär att även om utredningen tar upp förslag som på kort sikt kan genomföras för att förbättra kommunernas kapacitet, så ligger fokus på de strukturförändrande förslagen som med nödvändighet är mer långsiktiga.

Åtgärdsområden som särskilt undersökts Samverkanslösningar

Omfattningen av interkommunal samverkan har ökat betydligt de senaste 20 åren. Antalet kommunalförbund har ökat från 19 under mitten av 1980-talet till 175 år 2016. År 2016 fanns vidare 159 gemensamma nämnder och cirka 350 gemensamt ägda kommunala bolag.

Kommunutredningen bedömer att samverkan kan ge bättre förutsättningar för kommunerna att leverera service och välfärdstjänster. Samverkan kan därför vara ett sätt för kommuner att överbrygga

svårigheter och lösa uppgifter. Samverkan över tid tenderar dock att påverkas av förändrade förutsättningar i de enskilda kommunernas politik och ekonomi, vilket kan skapa instabilitet. Samverkan är också många gånger personberoende, vilket medför en känslighet avseende förändringar i den politiska ledningen eller om enskilda nyckelpersoner slutar eller blir långvarigt frånvarande.

Kommunutredningen gör emellertid bedömningen att en mer strategisk samverkan kan skapa större kontinuitet och bättre förutsättningar för tillit mellan de samverkande kommunerna. Utredningen definierar strategisk samverkan som att den sker i mer fasta konstellationer vilket möjliggör att långsiktighet och tillit kan byggas upp inom samverkanskonstellationerna. Strategisk samverkan baseras på en samlad kommunövergripande analys och bedömning av kommunens behov av samverkan i nuläget och i framtiden. Den bedrivs dessutom med ett större djup vilket innebär att verksamheten i högre grad drivs utifrån gemensamt utförande av service och välfärdstjänster samt gemensamma investeringar.

Det är dock inte givet att samverkan ger högre kostnadseffektivitet. Forskningen indikerar att samverkan kan ge ökad kostnadseffektivitet framför allt i kapitalintensiv verksamhet, t.ex. vatten och avlopp samt renhållning. Kunskapsläget är dock oklart. Inte heller finns det någon entydig bild av vad samverkan innebär för kvaliteten på den verksamhet som avses.

Det måste poängteras att geografiska avstånd och bosättningsmönster har stor betydelse för möjligheterna att åstadkomma kostnadseffektiviseringar genom samverkan. Den största delen av kommunernas verksamheter, t.ex. förskola, skola och äldreomsorg, bedrivs

lokalt nära, eller t.o.m. i, invånarnas hem. Det innebär att ekonomiska skalfördelar generellt är svåra att uppnå om avstånden är långa.

Det är också en anledning till att samverkan så gott som aldrig bedrivs inom kommunala kärnverksamheter som grundskola och äldreomsorg.

Ur demokratisynpunkt bedömer Kommunutredningen att det finns ett antal nackdelar med kommunal samverkan. Nackdelarna handlar om minskad kontroll och rådgivning över verksamheten, ökad komplexitet för väljare och förtroendevalda, svårigheter för mindre partier att vara representerade i samverkansorganisationerna samt minskad möjlighet för väljarna till ansvarsutkrävande.

Samverkan kan dock innebära ökad leveransförmåga genom att kommunen faktiskt kan leverera service till invånarna, vilket i sin tur kan leda till att förtroendet för den kommunala organisationen stärks.

Vissa av nackdelarna med samverkan kan också minskas om den kan utvecklas i mer strategiska former. Strategisk samverkan i mer fasta samverkanskonstellationer skulle kunna öka både omfattningen och tydligheten avseende vilka verksamheter som kommunerna samverkar kring. Kommunutredningen gör bedömningen att en mer strategisk samverkan för vissa kommuner kan bedömas som en tillräcklig åtgärd, medan andra kommuner kan se strategisk samverkan som ett steg på vägen mot sammanläggning för att öka kapaciteten i den kommunala verksamheten.

Kommunsammanläggningar

I de nordiska länderna har omfattande utredningar gjorts om vad som är en lämplig kommunstorlek. Norge, Finland och Danmark har alla kommit fram till att det krävs minst 20 000 invånare för att skapa

förutsättningar för en effektiv och robust kommun. I Sverige var befolkningsunderlaget för grundskolan en viktig komponent vid Kommunblocksreformen som slutfördes 1974. Då var 8 000 invånare ett riktmärke på ett minsta befolkningsunderlag för att driva en effektiv grundskoleverksamhet.

En större kommun har i regel en större strategisk förmåga att dels jobba med utvecklingsfrågor som långsiktigt stärker kommunen, dels att initiera och bereda beslutsunderlag, än vad en mindre kommun har. Befolkningsmässigt större kommuner har ofta också bättre driftskapacitet avseende beslutsfattande och hantering av föreskrifter, statsbidrag, utbildningsinsatser etc. Genom större möjligheter till specialisering kan en större organisation uppnå högre effektivitet och kvalitet.

Genom större kommuner, och därmed större produktionsvolym, förväntas samma välfärdsservice kunna produceras till lägre kostnader. Forskningen ger dock enbart delvis stöd för sådana antaganden.

Danska erfarenheter från den senaste kommunreformen pekar på att inga ekonomiska besparingseffekter har kunnat utläsas i de sammanslagna kommunernas kostnadsmässigt stora verksamheter som skola och äldreomsorg. Däremot har den danska kommunreformen inneburit att de sammanslagna kommunerna stärkt sina ekonomiska resultat efter reformen. Även de modellberäkningar som Kommunutredningen har gjort utifrån svenska förhållanden för grundskola och hemtjänst indikerar marginella ekonomiska besparingar.

Vid sidan av ekonomiska argument är förväntningar om stärkt kompetens vanligt förekommande vid kommunsammanläggningar. Små kommuner har svårt att ha olika specialister anställda. Ofta kom-

bineras olika funktioner inom samma tjänst och många anställda blir därmed något av generalister. En mindre kommun är dessutom mer känslig för oförutsedda händelser, exempelvis om en person med en nyckelbefattning slutar eller blir långvarigt frånvarande. I en större kommun finns fler anställda, vilket dels innebär större möjligheter att täcka upp vid någon persons frånvaro, dels ger ökade möjligheter till specialisering. Utvärderingar av den danska kommunreformen visar att kommunsammanläggningarna haft en positiv inverkan på kommunernas kompetens och lett till mindre sårbarhet avseende den kommunala verksamheten.

En konsekvens av en kommunsammanläggning är att avståndet mellan väljare och förtroendevalda ökar. Positiva effekter kan dock vara att förmågan att leverera service till invånarna ökar och att en större kommun kan erbjuda fler politiska alternativ och ha större möjligheter att rekrytera förtroendevalda.

Generell förändring av kommunernas uppgifter

I Kommunutredningens direktiv anges att utredningen ska överväga om det finns behov av att generellt ändra kommunernas uppgifter så att de bättre överensstämmer med kommunernas nuvarande kapacitet. Detta kan ske genom att samtliga kommuner får ett förändrat uppdrag till följd av att ansvaret för vissa uppgifter flyttas till en annan huvudman. Utredningen ska dock enligt direktiven inte lämna konkreta förslag på huvudmannaskapsförändringar.

En överföring av uppgifter från lokal till regional eller statlig nivå bygger på antagandet att dessa aktörer har en bättre kapacitet att ansvara för uppgifterna än vad kommunerna har. Kommunernas ansvarsområden skulle minska, men ansvaret skulle kunna bli mer i paritet med den tillgängliga kapaciteten.

Exempel på områden som har debatterats är om staten ska ta över ansvaret för skolan och den högspecialiserade sjukvården. En annan diskussion som förekommer är om kommunerna ska få en större roll som utförare inom ett verksamhetsområde, utan att huvudmannaskapet går över till kommunerna. Organiseringen av Arbetsförmedlingens verksamhet är ett sådant exempel.

Den omfattande interkommunala samverkan inom bl.a. gymnasieskola, räddningstjänst och överförmyndare kan tolkas som att många kommuner har bedömt att kommunen är för liten för att självständigt kunna driva verksamheterna på ett effektivt sätt. Det kan därför finnas skäl som talar för att vissa verksamheter har en mer regional än lokal logik.

En överföring av uppgifter från lokal till regional eller statlig nivå innebär att den kommunala självstyrelsen begränsas eftersom välfärdsmodellen skulle bli mer centraliserad.

Ytterligare decentralisering av uppgifter till den lokala nivån skulle å andra sidan i princip kunna innebära att många kommuners drifts- och utvecklingskapacitet stärks. Nya uppgifter innebär dock att kommunerna ytterligare behöver bygga ut sin kompetens, vilket med tanke på den demografiska utvecklingen kommer vara svårt för de mindre kommunerna eftersom de redan i dag har svårt att upprätthålla tillräcklig kapacitet för att sköta sina nuvarande uppgifter.

Asymmetrisk ansvarsfördelning

Sedan 1971 har Sverige ett enhetligt kommunbegrepp. Den svenska kommunmodellen innebär att alla kommuner i huvudsak har samma uppgifter och följer samma lagstiftning; ansvarsfördelningen är därmed symmetrisk. De undantag som finns i dag är förhållandevis margi-

nella och handlar främst om att enskilda kommuner kan ta över vissa uppgifter från statliga myndigheter eller från regionen.

Centralt i asymmetribegreppet är att det innebär en förändring av vilken aktör som har det rättsliga och politiska ansvaret för en verksamhet gentemot väljarna. Centralt är också att den aktör, kommun eller region som har avhänt sig verksamheten inte har något ansvar eller inflytande över den överförda verksamheten.

En tydlig demokratisk konsekvens av en asymmetrisk modell är att den kan hindra eller försvåra för väljaren att utkräva ansvar för hur en verksamhet bedrivs; när ansvaret flyttas till en annan aktör försvinner eller minskar väljarnas möjligheter att utkräva ansvar av de politiker som är ansvariga för verksamheten. Om ansvaret för uppgifter i stället överförs från staten till vissa kommuner ökar det lokala politiska inflytandet över verksamheten i de aktuella kommunerna.

En andra aspekt på en asymmetrisk modell är att det skulle bildas en form av A- och B-kommuner, där B-kommuner skulle få ett mindre omfattande ansvarsområde än A-kommunerna. Med tanke på att det redan i dag är svårt att rekrytera förtroendevalda finns en risk att rekryteringssvårigheterna ytterligare skulle förvärras i en asymmetrisk modell. Faran är att förtroendeuppdrag i en B-kommun skulle upplevas som mindre attraktiva. Risken är även att B-kommuner skulle uppfattas som mindre attraktiva för arbetssökande vilket därmed skulle kunna bidra till att rekryteringen av kompetent personal skulle försvåras.

Kommunutredningen bedömer att en asymmetrisk modell får negativa konsekvenser för lokaldemokratien eftersom ett centralt instrument, möjligheten till ansvarsutkrävande, delvis sätts ur spel. En slutsats är

också att det är svårt att argumentera för att en asymmetrisk lösning stärker kommunernas drifts- och utvecklingskapacitet. Utredningen ser därmed att en asymmetrisk lösning av detta slag inte är en lämplig kapacitetsstärkande åtgärd för kommunerna.

Digitalisering och andra kapacitetsstärkande åtgärder

Digitala verktyg kan användas för att upprätthålla och höja kvaliteten i kommunernas verksamheter. Införandet av digitala lösningar och automatisering kan t.ex. frigöra personal så att dessa personer kan ägna sig åt mer kvalificerade arbetsuppgifter, vilket i sin tur kan höja kvaliteten i verksamheten. Det finns dock stora svårigheter när det gäller att uppskatta hur stor den ekonomiska potentialen av digitalisering kan vara.

Digitalisering är en kostnads- och tidskrävande process som ställer stora krav på såväl kommunernas olika verksamheter som på kommunernas ledning och styrning. Det finns också stora skillnader mellan kommuner när det gäller att kunna nyttja potentialen i digitala lösningar, där små kommuner ofta har sämre ekonomiska resurser och möjligheter att rekrytera kompetens för att kunna tillämpa digitala lösningar.

Ett stort hinder för att bättre kunna nyttja digitaliseringens möjligheter är att det i Sverige saknas en nationell digital infrastruktur. Detta har lett till att olika myndigheter, sektorer och kommuner har utvecklat egna lösningar anpassade efter de egna verksamheternas behov. Det finns därför ett stort behov av gemensamma lösningar för utbyte av digital information.

En viktig aspekt på digitaliseringen är också personlig integritet och sekretess. Skyddet av den personliga integriteten måste vägas mot

andra värden, t.ex. effektivisering. Omfattande regelverk, t.ex. dataskyddsförordningen och sekretesslagen syftar till att skydda den personliga integriteten, men hindrar ibland ett effektivt nyttjande av data.

Tillgång till fast bredband med hög prestanda är en grundförutsättning för att kommunerna ska kunna använda sig av digitaliseringens möjligheter. Det handlar inte bara om utbyggnad av fast bredband utan också om att underhålla och uppgradera befintlig digital infrastruktur. Det finns fortfarande stora skillnader när det gäller tillgång till fast bredband i olika delar av landet samt mellan flerfamiljshus och enfamiljshus.

En annan viktig åtgärd för att stärka kommunernas kapacitet är utbyte av erfarenheter och lärande mellan kommunerna. Det finns ett stort antal nätverk och plattformar redan i dag som syftar till just detta. Inte minst SKR bedriver omfattande verksamhet för lärande, stöd och erfarenhetsutbyte mellan kommuner, men det finns också en rad andra fristående organisationer och nätverk. Utmaningen är dock att det krävs en mottagningskapacitet i form av tid och resurser som de befolkningsmässigt små kommunerna ofta saknar.

Det finns en lång tradition av samverkan mellan kommuner och civilsamhällets organisationer. En grundläggande utgångspunkt för Kommunutredningen är dock att det finns begränsningar i hur stor utsträckning kommunerna kan avhända sig uppgifter till civilsamhällets organisationer.

En strategi för stärkt kapacitet i kommunerna

Kommunutredningen konstaterar att samverkan ger förutsättningar för att stärka kommunernas driftskapacitet. Särskilt behöver strategisk

samverkan i mer fasta samverkanskonstellationer stimuleras för att öka såväl omfattningen som tydligheten avseende vilka verksamheter som kommunerna samverkar kring. Den övergripande slut-satsen är dock att det i ett framtidsperspektiv kan finnas behov av en förändrad kommunstruktur för att värna den decentraliserade samhällsmodellen.

Utredningen vill även understryka att det krävs en kombination av olika åtgärder på såväl kort som lång sikt för att kommunerna ska ha tillräcklig kapacitet att utföra sitt uppdrag.

Åtgärderna kan se olika ut beroende på kommunernas geografi och andra strukturella förutsättningar. Exempelvis innebär långa avstånd svårigheter att uppnå ekonomiska skalfördelar i den kommunala verksamheten, eftersom verksamheter som förskola, skola och äldreomsorg behöver bedrivas nära invånarna. Detta måste tas i beaktande både när det gäller utökad och mer strategisk samverkan mellan kommuner och sammanläggningar av kommuner. Kommunutredningen gör ändå bedömningen att strategisk samverkan, och på längre sikt sammanläggningar, kan vara lämpliga åtgärder för att stärka kommunernas drift- och utvecklingskapacitet även i glesa kommuner.

Förutsättningarna både för samverkan och sammanläggningar är dock bättre där kommunerna funktionellt hänger samman. Det gäller såväl jämnstora kommuner med korta avstånd, som kommuner nära större städer, även om behoven utifrån kapacitetssynpunkt inte är lika stora i storstadsregioner.

Utgångspunkten när det gäller kommunsammanläggningar är att dessa ska bygga på frivillighet vilket innebär att det är kommunerna själva som beslutar om de önskar genomföra en kommunsamman-

läggning. Utvecklad samverkan mellan kommuner kan bedömas som en tillräcklig åtgärd av vissa kommuner, medan andra kommuner kan se en utvecklad strategisk samverkan som ett steg på vägen mot sammanläggning.

Utredningen föreslår också en försöksverksamhet för kommuner som vill prova olika typer av nya arbetssätt. Det kan handla om åtgärder som syftar till att stärka kapaciteten i kommunerna, möjliggöra anpassning av verksamhet till lokala förhållanden eller minska statliga regleringar. Försöken kan vara inriktade på strukturförändringar eller vara av mer verksamhetsutvecklande karaktär.

Staten måste ta sitt ansvar

Samtidigt som kommunerna själva har ett ansvar att säkerställa att de kan sköta sina verksamheter så har staten ett grundläggande ansvar för att samtliga kommuner har tillräckliga förutsättningar och tillräcklig kapacitet att utföra sina uppgifter.

Staten behöver ta ett övergripande ansvar för att säkerställa kommunernas ekonomiska förutsättningar och genomföra åtgärder för att underlätta kompetensförsörjningen i kommunerna. Staten behöver dessutom vidta åtgärder för att kommunerna ska kunna dra nytta av de möjligheter som digitaliseringen ger.

Kommunutredningen vill understryka att staten också måste sköta sina egna åtaganden, för att kommunerna i sin tur ska kunna ha tillräcklig kapacitet att utföra sina uppgifter. Staten ska t.ex. garantera finansiering av verksamheter och ansvar som läggs över på kommunerna i enlighet med finansieringsprincipen. Staten behöver dessutom tydligare beakta hur förändringar i den statliga verksamheten

påverkar kommunernas förutsättningar, där organiseringen av Arbetsförmedlingens verksamhet utgör ett aktuellt exempel.

Staten kan dessutom vidta åtgärder om den ekonomiska situationen för vissa kommunkategorier blir ohållbar; exempelvis kan justeringar göras inom det kommunalekonomiska utjämnningssystemet.

Kommunutredningen bedömer att en bred översyn av det kommunala utjämnningssystemet behöver genomföras så att kommunerna kan ges mer likvärdiga ekonomiska förutsättningar att tillhandahålla sina invånare en likvärdig service oberoende av skattekraft och opåverkbara strukturella kostnader.

Kommunutredningen anser vidare att såväl *antalet* som *andelen* riktade statsbidrag till kommunerna bör minskas. Utredningen föreslår därför att en statsbidragsprincip, likställd med nuvarande finansieringsprincip, införs. En minskad användning av riktade statsbidrag till förmån för generella bidrag skulle bidra till att stärka kommunernas kapacitet, genom att verksamheten blir mer långsiktig och anpassad till de lokala behoven.

Bristen på arbetskraft och kompetens inom kommunernas verksamheter kommer att kräva både kortsiktiga och långsiktiga åtgärder inom flera olika områden. Statens möjlighet att lösa kommunernas framtida arbetskrafts- och kompetensbrist är mer komplex än den är i fråga om kommunernas ekonomiska förutsättningar. Kommunutredningen betonar dock att regeringen bör ta initiativ till generella åtgärder på nationell nivå som underlättar rekryteringen till tjänster inom kommunernas verksamhetsområden. Det handlar både om åtgärder som syftar till att öka arbetskraftsdeltagandet och om olika typer av utbildningsinsatser.

Ett specifikt förslag från utredningen för att underlätta kompetensförsörjningen är en möjlighet till nedskrivning av studieskulder i kommuner som har särskilt stora svårigheter att rekrytera, både till kommunernas egna verksamheter, andra delar av offentlig sektor och till privat sektor i kommunerna.

Kommunutredningen anser vidare att staten behöver vidta åtgärder för att underlätta och stödja kommunernas digitaliseringsarbete. Det handlar om åtgärder som att utveckla en förvaltningsgemensam infrastruktur, att undanröja onödiga juridiska hinder för digitalisering och att utveckla det stöd till kommunerna som Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) kan ge. Kommunutredningen gör den generella bedömningen att statens ansvar blir särskilt viktigt för de befolkningsmässigt minsta kommunerna i glesa områden. Behovet av åtgärder för att långsiktigt stärka dessa kommuners kapacitet är särskilt tydligt.

Genomförande av strategin

Alla kommuner har i dag en mer eller mindre utvecklad samverkan med andra kommuner och det är vanligt att en kommun ingår i samverkanskonstellationer med olika kommuner för olika verksamheter. En konsekvens av den utvecklingen är en stor komplexitet som gör det svårt för såväl väljare som förtroendevalda att ha kunskap om vem som ansvarar för utförandet av en viss verksamhet.

Kommunutredningen gör bedömningen att en mer strategisk samverkan mellan kommuner skulle leda till effektivare samverkan och därmed höjd kapacitet i den kommunala verksamheten. Ett syfte är att kommunerna i ökad utsträckning ska samverka inom en fast kommunkonstellation. Ett annat syfte är att försöka utveckla sätt att fördjupa samverkan inom den konstellationen, även avseende de för kommunerna kostnadmässigt stora verksamheterna såsom skola och äldreomsorg. En mer strategisk samverkan kan stärka möjligheterna att bygga upp en ömsesidig tillit mellan såväl politiker som invånare vilket kan bidra till en långsiktigt

mer omfattande och djup samverkan. En strategisk samverkan kan också i vissa fall leda vidare till frivilliga sammanläggningar av kommuner.

Det finns behov av incitament och stödjande åtgärder för att främja både strategisk samverkan och frivilliga sammanläggningar. För att stimulera frivilliga sammanläggningar behöver dessutom hinder i regelverket identifieras och i möjligaste mån undanröjas. Ett sådant hinder är att kommuner som går samman kan förlora bidrag inom det kommunalekonomiska utjämningsystemet.

Kommunutredningen föreslår ekonomiska incitament för att stimulera strategisk samverkan mellan kommuner och för att stödja kommunsammanläggningar. Vidare är det viktigt att involvera kommunerna i en dialog samt stödja kommuner som vill utveckla strategisk samverkan eller som frivilligt vill gå samman.

Det är viktigt att staten även i fortsättningen tydligt tar sitt ansvar för kommunerna och driver de frågor som Kommunutredningen tagit upp. Utredningen föreslår mot den bakgrunden att en kommundelation med både statliga och kommunala företrädare inrättas. I Kommundelationens uppdrag ska ingå att stödja kommuner som vill utveckla strategisk samverkan eller gå samman med andra kommuner. Detta arbete ska utföras i samarbete med landshövdingarna i respektive län. Delationen ska också ha till uppgift att administrera och utvärdera den försöksverksamhet som Kommunutredningen föreslår.

De olika åtgärder som Kommunutredningen föreslår kommer att ta olika lång tid att sätta igång och att genomföra. Vissa av förslagen kan påbörjas relativt snabbt, t.ex. försöksverksamhet och stöd till strategisk samverkan. Även andra åtgärder, t.ex. en bred översyn av det kommunala utjämningsystemet, behöver initieras relativt skyndsamt eftersom det kommer att ta tid att genomföra ett sådant uppdrag. När det gäller genomförandet av de strukturella åtgärderna som gäller steg mot strategisk samverkan och frivilliga sammanläggningar, så vill Kommunutredningen dock betona vikten

av långsiktighet och uthållighet samt att staten med jämna mellanrum och i dialog med kommunerna omprövar och utvecklar strategin.

Kommunutredningens förslag och bedömningar

En utgångspunkt för utredningens förslag och bedömningar är att kommunerna behöver ha tillräcklig kapacitet för att den svenska decentraliserade samhällsmodellen ska kunna bibehållas och utvecklas. Utredningen menar att flera olika åtgärder måste vidtas för att stärka kommunernas kapacitet, så att kommunerna även i framtiden ska kunna fullgöra sina uppgifter. Det krävs en kombination av olika åtgärder på såväl kort som lång sikt, där åtgärderna kan se olika ut beroende på kommunernas geografi och andra strukturskiljande förutsättningar.

Strukturella åtgärder

- Utredningen bedömer att samverkan mellan kommuner skapar förutsättningar för stärkt driftskapacitet i kommunerna. En mer strategisk samverkan bör dock utvecklas för att större effekter på kommunernas kapacitet ska erhållas. Sammanläggningar av kommuner kan stärka både kommunernas drifts- och utvecklingskapacitet. Utvecklingen i ett framtidsperspektiv pekar på ett behov av förändringar i kommunstrukturen för att värna den decentraliserade samhällsmodellen. En förutsättning för kommunsammanläggningar är att de bygger på frivillighet.
- Utredningen föreslår att ett statsbidrag införs för kommuner som vill bedriva utvecklingsarbete inriktat mot att åstadkomma en mer strategisk samverkan eller en frivillig sammanläggning.
- Utredningen föreslår att staten tar över skulder från kommuner som frivilligt genomför kommunsammanläggningar. Utredningen föreslår att regeringen tillsätter en utredning dels för att analysera de närmare tekniska och juridiska aspekterna av förslaget, dels ta fram ett mer detaljerat förslag.

- Utredningen föreslår att regeringen initierar en försöksverksamhet där kommuner får ges undantag från bestämmelser i lag, förordning eller myndighetsföreskrift. Försöksverksamheten ska syfta till att pröva sätt att stärka kommuners kapacitet, möjliggöra anpassning av verksamhet till lokala förhållanden eller minska statliga regleringar.
- Utredningen föreslår att en kommundellegation inrättas inom Regeringskansliet. Kommundellegationen och landshövdingarna ges i uppdrag att föra en dialog med kommuner om kapacitetsstärkande åtgärder, särskilt om strategisk samverkan och frivilliga sammanläggningar. Delegationen ska också sköta uppdraget om försöksverksamhet.
- Utredningen föreslår att Statskontoret ges ett kunskapsutvecklande uppdrag avseende kommunernas förutsättningar och utvecklingsbehov.
- Utredningen föreslår att regeringen tar initiativ till att Rådet för främjande av kommunala analyser (RKA), får i uppdrag att i samverkan med statliga tillsynsmyndigheter utveckla statistik som mäter kvalitet i kommunernas verksamheter.

Statens åtaganden och statlig närvaro i hela landet

- Utredningen bedömer att det är av avgörande betydelse att staten sköter sina åtaganden för att kommunerna ska ha tillräcklig kapacitet att utföra sitt uppdrag. Det handlar om att staten finansierar och utför de uppgifter som den ansvarar för, att staten följer finansieringsprincipen och att staten på olika sätt är närvarande i kommunerna.

Kommunernas ekonomi

- Utredningen föreslår att regeringen lägger fram ett förslag om godkännande av en *statsbidragsprincip* till riksdagen. Principen innebär att staten primärt ska använda andra sätt än riktade statsbidrag för att styra kommunernas verksamhet. Om riktade bidrag ändå
- Utredningen bedömer att Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) bör ges i uppdrag att stödja kommunernas digitaliseringsarbete.

Övriga förslag och bedömningar

- Utredningen bedömer att staten bör vidta åtgärder för att förenkla för kommunerna att ta del av statliga myndigheters planeringsunderlag som behövs i kommunernas klimatrelaterade arbeten. Planeringsunderlagen bör tillhandahållas utan kostnad för kommunerna.
- Utredningens föreslår att regeringen tar initiativ till en utredning om det finns behov av ändringar i speciallagstiftning om grundläggande infrastruktur, för att underlätta samverkan mellan kommuner, särskilt avseende vatten- och avloppssystem (VA-system) och bredband.
- Utredningen föreslår att regeringen ger Tillväxtverket i uppdrag att i samverkan med Boverket, Trafikverket och regionerna stödja strategisk planering i kommunerna, med syfte att förbättra samarbetet i lokala och regionala planeringsprocesser.
- Utredningen bedömer att regeringen bör vidta åtgärder för att underlätta finansieringen av bostadsbyggande i kommuner där fastigheters låga marknadsvärden negativt påverkar möjligheten att finansiera nybyggnation. Regeringen bör också underlätta byggandet av bostäder genom förändringar av redovisningsregelverket.

Alla statsråd bör enligt kapitel 9 samarbeta i planeringar för världens och Sveriges framtid.

Alla statsråd bör för sina respektive politikområden ha planeringar för världens och Sveriges framtid.

Statsministern bör samordna de andra statsrådets planeringsverksamheter till en planering för världen och en planering för Sverige. Det går inte att planera Sverige utan att ha en svensk planering för världen.

Planering innehåller fyra moment: hur det var, hur det är, hur det kan bli (flera alternativ) och hur det bör bli.

Ministern för internationellt utvecklingssamarbete. Peter Eriksson borde kanske kunna med ledning av utrikesministern och handelsministern hantera den svenska planeringen av världen.

Miljö- och klimatministern samt vice statsministern Isabella Lövin borde kunna hantera planeringen av Sverige. Men det har visat sig att miljöministern kanske inte intresserar sig så mycket för miljöerna utan mest för klimatet (som behöver planeras för världen).

Det finns fysiska och sociala miljöer som båda är viktiga och som behöver planeras för hela Sverige och kan sägas gälla välfärdsfördelningen, som gäller bl a hushållsverksamheter och service av alla slag bl a skolor, informationer, sjukvård, hälsovård, bostäder, transporter, energi, digitalisering, butiksservice, kulturella verksamheter, polis, hushållens inkomster och skatter. näringsverksamheter , arbetsförmedling o s v.

Det är 129 verksamhetsområden som vardera innehåller hundratals eller tusentals mindre verksamhetsområden.

Att få grepp om dem är inte lätt, professionella djuplodande forskare behöver flera års arbete för att beskriva vad som händer. Vill man få veta vad som händer nu måste man gå till journalister som är kunniga och följer utvecklingen.

Problemen är i grunden fyra: hur var det, hur är det, hur kan det bli och hur bör det bli. För att det inte ska bli för mycket får man inte lägga för mycket tid på de första momentet, hur det var och är bara så mycket som behövs för de följande momenten.

Och i de följande momenten måste man se till att ägna sig åt väsentligheter, något som är svårt.

Vad som är väsentligt beror på individernas uppfattningar, av deras inre verkligheter. Alla har inre verkligheter, se avsnittet om de inre verkligheterna i kapitel tre i innehållsförteckningen till

Sven Winnell 20 mars 2018 del 1 av 3: Samhällsplaneringens problem. Områden 1-5 samt 1-9 med myndigheter och professorer, yrken och utbildningar m m.
<http://winnell.com/omr40zl.pdf>.

Utbildning i grundskolor, gymnasier, högskolor och universitet samt forskning behöver förbättras.

September 2019

Under tjugo års tid har detta påpekats många gånger i de särskilda utredningarna som finns förtecknade på winnell.com

Innehållen i alla skolämnen behöver kollas och justeras så att de motsvarar kunskaper som behövs i dagens förändrade värld.

Ämnet Hem- och konsumentkunskap behöver förbättras i grundskolan och på något sätt införas på gymnasiet.

Ämnet Samhällskunskap behöver förbättras mycket.

Ämnet Religionskunskap bör ombildas till ett ämne med filosofi och psykologi, bli Religion och levnadskunskap. Även på gymnasiet.

Dessa ämnen kommenteras närmare i det följande avsnittet om Hushållsverksamheter.

Regeringen bör se till att det på internet upprättas en förteckning över universitetens och högskolornas professorer med uppgifter om vad de forskar om, och professorerna bör få till uppgift att på internet redovisa sina forskningar så att forskningarna kommer till nytta för allmänheten, politiker och organisationer.

Regeringen bör redovisa vilka andra som forskar och förmå dem att redovisa sina forskningar på internet. Regeringen bör använda sig av de forskningar som finns och uppmuntra forskningar som inte finns men behövs .

I <http://winnell.com/omr40zl.pdf>. finns mycket om ämnen och forskning.

Varken borgerliga eller socialdemokratiska regeringar har sett till att lärare har lämplig utbildning.

Utbildningsministrarna har inte sett till att lärarna har lämplig utbildning vid högskolor och universitet. Ämneskunskaper får de kanske enligt ämnesplaner, men ämnesplanerna har brister. De får inte lämplig utbildning ifråga om hur de ska umgås med eleverna.

De som tänker bli offentligt eller privat anställda eller chefer i organisationer får nog inte tillräcklig utbildning om hur man bör umgås med andra.

I det följande avsnittet om Hushållsverksamheter finns en skiss till En komplettering av religionsämnet till ett ämne Religion och levnadskunskap för grundskolan och gymnasiet. Där kan föreskrivas hur man umgås med elever. Psykologi för hur man kan få eleverna att lära sig.

Samma kunskaper behövs i alla verksamheter.

I slutet av kapitlet nu visas två tidningsartiklar, en om hur lärare kan hantera rasism och en om hur poliser kan hantera terrorism.

646 Utveckling av de inre verkligheterna

Individens inre verklighet är det som finns i huvudet.

Individen vet nog inte själv allt hon har i huvudet, än mindre vet man vad andra har i huvudet. Det finns statistik om individernas utbildning i skolor o d och om kunnande och erfarenheter, men det säger inte mycket om vad kunskaper, åsikter o s v de har. Det finns forskningar med intervjuer där man försöker lista ut de inre verkligheterna, och det finns mycket spekulationer om det. Men på det hela taget är de inre verkligheterna mest okända för världen utanför. Man frågar och diskuterar för att få reda på kunskaper och åsikter. När man anställer folk görs intervjuer för att få veta om vad folk kan och tycker. Inför valen görs det opinionsundersökningar om väljarnas tycken. Så är läget.

Hushållsverksamheterna 641-645 och 647-649 handlar huvudsakligen om de materiella, yttre verkligheterna. Men en viktig resurs i hushållen är hushållsmedlemmarnas inre verkligheter, som är grunden för välfärden. Det vill säga att man uppfattar sig som en samhällsmedborgare som är minst lika mycket värd som alla andra.

På fritiden i hemmet bör man ha möjlighet att göra det man vill inom ramen för allmän moral så att man trivs. Man bör ha sociala kontakter och andra verksamheter så att de inre verkligheterna utvecklas, bl a med lämpliga kunskaper och värderingar om de ständigt pågående förändringarna i världen, och så att möjligheterna att anpassa sig och påverka andra utvecklas på lämpligt sätt.

Här handlar det om personlig hygien, kläder och hur vi umgås i hemmet med familj, släkt och vänner. Vi ser på TV, läser tidningar och böcker, skriver, har hund, katt, hobby med hantverk m m. Vad gör arbetslösa och sjuka hemma hela dagarna?

Behöver de hjälp med att göra något nyttigt med tiden? Vad gör de

som på grund av sjukdom eller arbetslöshet o d inte har något arbete att gå till? Och kriminella o d?

Livsmedel o d, boende, vatten-och avloppsförjning, energitillgång, tillgång till prylar och pengar som ingår i områdena 641-649 är materiella resurser som måste kompletteras med välfungerande inre verkligheter som kan behandlas i område 646.

Människorna påverkar och påverkas genom verksamheter i fyra olika roller i livet:

A. Huvudroll: allmän levnadsroll lekmanroll-fritidsroll.

- A1:** att i största allmänhet leva med kropp och psyke i de fysiska och sociala miljöerna med de möjligheter och innanför de ramar som ges av de politiska styrningarna.
- A2:** att påverka de politiska styrningarna som direkt eller indirekt styr individernas levnadsförhållanden, som beror av de fyra ovan nämnda faktorerna.

B. Biroll: förvärvslivsroll-expertroll-yrkesroll.

- B1:** att hitta lämplig plats i de gemensamma förvärvslivssystemen och göra arbetet med hänsyn till egna egoistiska krav.
- B2:** att sköta arbetsuppgifterna i förvärvsarbetet med hänsyn till vad de övriga samhällsmedlemmarna kan begära att få utträttat i den gemensamma arbetsfördelningen.

Välfärden beror av dessa fyra områden. Individernas inre verkligheter kan få det grundläggande utformat i förskolan, grundskolan och gymnasiet, men måste sedan under livet få kompletteringar i sina vardagliga verksamheter i hushållen.

Det räcker inte med att man har bostad, telefonledningar, telefoner. TV-abonemang, datorer, soffor, tidningar och skrivbord etcetera, det behövs också kunskaper för att kunna utnyttja det materiella, diskutera det med anhöriga och bekanta.

Som serviceområden till hushållen kan ses skolornas verksamheter.

Klart är att grundskolans ämnen Samhällskunskap, Religionskunskap och Hemkunskap behöver förbättras med hänsyn till vad man behöver. Likaså Samhällskunskap och religionskunskap på gymnasiet. Där skulle det också vara bra med ett ämne Hemkunskap, men om det inte finns plats för det borde Samhällskunskapen kunna ökas på med viktiga hemkunskapsproblem.

Högervridningen, våldet och allt annat elände gör att man måste förbättra undervisningen i skolan. Religionskunskapen bör ändras till Religion och levnadskunskap, Samhällskunskapen behöver bli mycket bättre och Hemkunskapen behöver utökas. Med rätta förbättringar blir barnen lyckligare som barn och sedan som vuxna och demokratin förbättras.

För de svenska barnen är det viktigt att de får kunskaper för de fyra roller de har , A1, A2, B1 och B2.

Utbildningen i samhällskunskap bör utgå från systemet för mänskliga verksamheter, som är en fullständig samhällsbeskrivning.

Förbättringar av undervisningen i de två ämnena är av stor betydelse för kultur och demokrati. Demokrati- och kulturministern har anledning att övertyga utbildningsministrarna om vikten av förbättringar.

Det är särskilt viktigt för invandrare att de får en bra samhällsbeskrivning som utgår från svenska förhållanden och också innehåller beskrivningar om samhällen utanför Sverige, så att invandrarna får kunskaper som passar till deras speciella förutsättningar.

Slutsats:

Grundskolor och gymnasier måste ge barnen kunskaper om sig själva och sina beteenden och världens problem så att de kan leva väl ihop med andra och med demokratin kan förbättra levnadsförhållandena för sig själva och alla andra.

Religioner ger gammalmodiga bilder av världen och om hur man bör bete sig, som inte fungerar idag. Religionsämnet bör utvidgas till att omfatta levnadskunskap om hur man kan utveckla sig själv och om hur man bör samverka med andra.

Ämnet om samhällskunskap måste göras mer fullständigt i både grundskolor och gymnasieskolor. Kunskaper i hemkunskap bör förbättras i grundskolorna och förmedlas också i gymnasierna.

Det här gäller de svenska barnen och också de nyanlända, invandrarna, för vilket det är särskilt viktigt att läroplanerna ger en bra modern utbildning i de nämnda ämnena, som passar till deras speciella förutsättningar.

Utbildningen ska direkt hjälpa de enskilda individerna och hjälpa dem att på politisk väg förbättra välfärden för alla.

De utbildningar som nu nämnts för skolorna är utbildningar som bör ske hela tiden genom verksamheterna i hemmet.

Om utbildning i skolan. (Sid 75 i zzz)

Vilka möjligheter har svenska folket att förstå partiets beskrivningar av sin politik?

Man får då återgå till det svenska utbildningsväsendet. Det finns inga andra krav om att svenskarna ska följa med utvecklingen än att man ska gå igenom grundskolan. Om man har lärt sig det som står i grundskolans läroplaner är man redo att rösta - så får man uppfatta det. Äldre personer som gått i äldre skolor med äldre läroplaner får rösta, men kan naturligtvis inte tillräckligt för att göra det.

Före skolåldern finns inga krav om utbildning, man räknar med att föräldrarna uppfostrar barnen. För dagis och förskola finns vissa krav. Krav om barn finns i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter och i Barnkonventionen.

Regeringen ska utreda om barnkonventionen bör bli svensk lag. Regeringen vill ta reda på hur tillämpningen av lagar och andra föreskrifter överensstämmer med barnkonventionen och tillsätter därför en utredare, Anita Wickström. Den särskilda utredaren ska även analysera för- och nackdelar med att inkorporera barnkonventionen, det vill säga om den ska gälla som svensk lag. - Barnets rättigheter behöver stärkas i vårt land. Även om vi tycker att vi gör mycket rätt enligt barnkonventionen så finns det anledning att förstärka barnets rättigheter på flera områden, säger Maria Larsson.

Grundskolan regleras med läroplanerna. I den läser alla om religion, men något ämne om filosofi och psykologi finns inte, ämnen som gäller tänkandets och kunskapens historia och ämnen som gäller hur människor fungerar psykologiskt sett. Grundskolan ska vara allmän-

bildande och innehålla allt man behöver, men gör det inte.

Före andra världskriget gick cirka 5 % av årskullarna på gymnasiet som då var allmänbildande, men inte hade filosofi och psykologi som obligatoriskt. Uppskattningsvis kanske 20 % av dem på gymnasiet läste detta, dvs cirka 1 % av årskullen läste filosofi.

Nu är gymnasiet huvudsakligen till för yrkesutbildning, men kanske fortfarande 1 % av årskullarna läser filosofi och psykologi.

På högskolor och universitet läses de ämnena bara då det behövs i yrkena. Om man räknar med att 1 % läser det kommer man till att 99 % av dem på universitet och högskolor blir fackidioter.

I de 22 politikområdena finns anledning att kommentera hur grundskolan tillgodoser kunskapsbehoven i områdena.

Som tur är följer många svenskar, trots dålig skolgång, med i det som händer och sker.

Klart är att grundskolans ämnen Samhällskunskap, Religionskunskap och Hemkunskap behöver förbättras med hänsyn till vad man behöver. Likaså Samhällskunskap och religionskunskap på gymnasiet. Där skulle det också vara bra med ett ämne Hemkunskap, men om det inte finns plats för det borde Samhällskunskapen kunna ökas på med viktiga hemkunskapsproblem.

Högervridningen, våldet och allt annat elände gör att man måste förbättra undervisningen i skolan. Religionskunskapen bör ändras till Religion och levnadskunskap, Samhällskunskapen behöver bli mycket bättre och Hemkunskapen behöver utökas. Med rätta förbättringar blir barnen lyckligare som barn och sedan som vuxna och demokratin förbättras.

Religion och levnadskunskap. (sid 84 i zzz)

Tanken med att bygga ut religionsämnet är att religionsämnet är litet och skulle tåla en komplettering. Litet är kanske ämnet i Sverige, men det är stort i världen, stort i Mellanöstern, Nordafrika och andra länder med Islam, stort i USA med bl a högerextrema religiösa fundamentalister som hotar ruinera USA, stort i Sydamerika och stort i de flesta länder utom Norden och kommunistiska länder som Ryssland och Kina. I Sverige förekommer religiösa problem bland invandrare. I Ryssland har religion trätt fram efter Sovjetunionens fall. Påvedömet är kvar.

Religioner har i Sverige på senare tid blivit mer problematiska än tidigare. Religioner behöver en motvikt bestående av filosofi och psykologi o d som föreslås som komplettering i ämnet Religionskunskap i grundskolan. Även på gymnasiet behövs samma kompletteringar.

Gymnasiegemensamma ämnen: Engelska, Historia, Idrott och hälsa, Matematik, Naturkunskap, Religionskunskap, Samhällskunskap, Svenska/svenska som andraspråk.

Förr fanns högre allmänna läroverk. Cirka 5 % av årgångarna barn gick där och resten i folkskolan. På gymnasiet kunde finnas en lektor som var präst och hade hand om religionsundervisningen (kristendom var ämnet då). Han skötte också undervisningen i filosofi, som bestod av tre ämnen: filosofi, logik och psykologi.

Filosofiämnet var inte obligatoriskt, i en klass på reallinjen med 25 elever kunde det vara bara två som läste filosofi. Filosofiämnet är fortfarande inte obligatoriskt på gymnasiet och hela efterkrigstiden har en stor del av dem som gått där och efteråt på högskolor och universitet inte fått någon utbildning i filosofi och psykologi. Många av dem har blivit chefer och män i staten - utan utbildning i filosofi och psykologi,

men väl i religion. Det är inte bra. Det gamla filosofiämnet är nu uppdelat på filosofi och psykologi.

De första gymnasierna kom till i början på 1600-talet och hade då uppgiften att förbereda för prästutbildning och utbildning av tjänstemän i staten. Religion hade en stark ställning. Den allmänna folkskolan kom till 1842 och sköttes till en början i stor utsträckning av präster och andra kyrkans män. Barn skulle bli religiösa med kristlig tro. Gymnasierna utvecklades vartefter med nya ämnen, reallinjer tillkom, och flickor fick börja gå på gymnasierna på 1920-talet. Biskoparna var högsta chefer för läroverken. Med tiden togs biskoparnas ledarskap bort.

Folkskolan växte vartefter och de nuvarande grundskolorna och gymnasierna kom till i slutet på 1900-talet. Statskyrkan har avskaffats och kristendomskunskapen har ändrats till religionskunskap. Man får nu inte undervisa i religion så att barnen blir religiösa utan bara om religion.

Man bör komma ihåg att religioner med gudars styrningar tillkom under forntiden och att deras betydelse har minskat och nu mer och mer ersätts av demokrati där människorna är ansvariga för styrning och utveckling. Religionerna är visserligen ännu av stor betydelse, men de är i dagens situation ändå av marginell betydelse.

Att i Sverige ha ett obligatoriskt ämne som bara handlar om religion är att tillmäta religionerna för stor betydelse. Viktigare är världsliga problem och kunskaperna om dem förtjänar större uppmärksamhet. Att komplettera religionsämnet med mer aktuella saker är lämpligt. Det gör att ämnets beteckning Religionskunskap inte passar utan bör ersättas av något mer rättvisande.

Man kan inte bara ändra till "Livsåskådning", "Filosofi" eller "Psykologi", det blir för snävt och missvisande.

Ämnet Samhällskunskap har sina lärare utbildade på Statsvetenskapliga institutioner, Det som behöver tillkomma ligger närmare religionerna och därför kan det vara bra att lägga det tillkommande tillsammans med religion, i ett ämne Religion och levnadskunskap.

Om religionsämnet ombildas till ett ämne med filosofi och psykologi kommer det ämnet att innehålla många universitetsämnen. Av ämnena kan man anse att religionen var först och om man lägger ämnena i en kronologisk och logisk ordning kan man börja med religion:

Religion och levnadskunskap. (Barnen lär också föräldrarna)

1. Religionskunskap.
2. Filosofihistoria.
3. Idé-och lärdomshistoria.
4. Vetenskapshistoria
5. Utbildnings- och skolhistoria.
6. Skolverkets läroplan för grundskolan.
7. Arkiv-och bibliotekskunskap.
8. Individernas kunskaper och erfarenheter.
9. Framtidsplanering. För Sverige och världen för kroppsliga och psykiska förhållanden och fysiska och sociala miljöer, med samhällsbeskrivning, sambandsforskning och demokratins krav.
10. Estetik och värderingar.
11. Livsåskådningar och världsåskådningar. Världsbilder.
12. Psykologi. Biologisk psykologi. Kognition. Utvecklingspsykologi.
13. Socialpsykologi.
14. Sociologi och informationskunskap.
15. Logik och vetenskapsteori.
16. Etik och moral.
17. Konsten att inte ha tråkigt. (Tillägg 18 feb 2014)
Ämnet bör utformas i flera alternativ passade till utbildningsnivåerna. Enklare för lägre klasser och mer utvecklade för högre.

Små kommuner

Det är klart att det är svårt för kommuner med få invånare att få ekonomin att gå ihop. Men kommunernas ekonomi är inte det stora problemet. Problemet är att i små kommuner blir de fysiska och sociala miljöerna sämre. Och avstånden mellan människor och organisationer ger problem, servicen blir sämre.

Man måste minska avstånden genom kollektivtrafik, digitaliseringar eller något annat. Man behöver nära till arbetsplatser som ger inkomster, nära till grundskolor, gymnasieskolor och högre skolor, nära till sjuk-och hälsovård, socialtjänst och andra privata tjänster, butiker för vardagsvaror och sällanköpsvaror, nära till kollektivtrafik och bra bilvägar och järnvägar, flygplatser m m.

Det betyder att det ska vara nära till arbetsplatser med yrken man vill ha, ha möjlighet att pendla bekvämt. Det är alltså en stor anknytning till utbredningen för Sveriges näringsliv.

Det ska vara tryggt med poliser o d. Det ska finnas tillgång till kulturella verksamheter och bra fritidsliv.

Problemet med kommunerna är i första hand problem med all den service som nämnts och inte problem om kommunens pengar.

Regeringen bör se till att man har en politik för fysiska miljöer och vad de ska innehålla ifråga om sociala miljöer. Det är kommunernas sak att ha sådan politik, men behöver hjälp från staten.

Och det är lättare att planera för miljöerna om kommunerna har mer pengar att röra sig med. Så man bör försöka lägga ihop kommunerna så att man kan hålla kompetent personal för planering.

Regeringen bör göra förslag till sammanläggningar eftersom det är svårt för små kommuner att kunna planera. Det gör att regeringen måste ha planeringar för kommunsammanslagningar, och behöver tillsammans med det också planeringar för olika slags samarbeten mellan kommuner som kan hjälpa till förbättringar av miljöerna.

Näringslivets lokaler och anläggningar och bostäder och kollektivtrafik och hushållsverksamheterna är viktiga saker i sammanhanget.

Man kan kort framhålla fysiska miljöer med bostäder och hushållsverksamheter som viktiga.

Regeringen bör ha planeringar för svenskarnas bostäder och hushållsverksamheter med utgångspunkt från näringslivet eller hellre ha planering för näringslivet med utgångspunkt från bostäder och hushållsverksamheter. Och dessa planeringar bör passa till Sveriges planeringar för världen.

Planeringarna för världen bör utgå från Mänskliga Rättigheter, jämlikhet och demokrati. I kapitel 1 finns FNs 17 mål, de gäller också för Sverige, men svenskarna har naturligtvis rätt att ha det bättre än världens befolkning.

**Kapitel 17: Artiklar 17 januari -
21 februari 2020 om inrikes
förhållanden.**

Den 23 februari 2020 publiceras tre kapitel:

Kapitel 16: En kort inledning om skatter m m och utredningar om svenska kommuner,

Kapitel 17: DN-artiklar 17 januari - 21 februari 2020 om inrikes förhållanden. Ingår i

<http://wimnell.com/omr36-39zzzzzq16-17.pdf>

Kapitel 18: DN-artiklar 17 januari - 21 februari 2020 om utrikes förhållanden, ingår i

<http://wimnell.com/omr36-39zzzzzq18.pdf>

Det bästa sättet att vara aktuell är att berätta om det som skrivs i tidningarna. DN är Sveriges största morgontidning och har lång tradition bakom sig och många medarbetare. Det är inte möjligt att följa alla tidningar och genom att citera DN kan man få bra reda på sig.

Nu redovisas artiklar för samma period 17 januari till 21 februari för inrikes och utrikes förhållanden. Det är bra att samtidigt få inblick i både inrikes och utrikes eftersom inrikes förhållanden numera är mycket beroende av de utrikes.

Redovisningens omfattning beror av att pdf-redovisningarna inte bör gå över 10 MB. Redovisningarna blir alltid ofullständiga då det varje dag kommer till nya artiklar.

Det är mycket tidsödande att dela upp artiklarna efter innehåll. Läsarna får nu själva försöka hålla isär olika innehåll.

DN 23 och 24 februari innehåller bl a artiklar som belyser hur betydande innehållen kan vara. De bifogas här. Bland artiklarna 17 januari - 21 februari finns säkerligen många lika viktiga, som läsaren får upptäcka.

”Lagen måste ändras efter fallet med den döda treåringen”

DN SÖNDAG 23 FEBRUARI 2020

"DN. DEBATT 20200223

Fallet med den treåriga flickan i Norrköping, som hittades död i sin mammas lägenhet, är oerhört tragiskt. Det visar på brister i skyddet för barn som är långsiktigt placerade. Nu måste lagen om vård av unga (lvu) skyndsamt ändras så att principen om barnets bästa får väga tyngst vid bedömning av långvarig placering, skriver Magnus Jägerskog och Anna Werner, Bris.

En treårig flicka har dött under oklara omständigheter i sina föräldrars vård och föräldrarna häktades misstänkta för grovt vållande till annans död och brott mot griftefriden. Händelsen upprör, men är tyvärr inte unik.

Bris, Barnens rätt i samhället, grundades för snart 50 år sedan, efter att en annan treårig flicka avlidit av de skador hon fått av misshandeln hennes styvfar utsatt henne för. I efterhand visade det sig att många känt till flickans utsatthet, men inte tillräckligt agerat för att skydda henne. Bris startade som en reaktion på händelsen och samhället var enigt om att nu fick det vara nog, något liknande ska aldrig få hända igen. Vi vet inte alla fakta kring treåringens död i Norrköping, men efter 50 år kan vi konstatera att skyddet för barn fortfarande har stora brister.

I år har barnkonventionen blivit lag. Det är resultatet av en lång kamp och det är en mycket viktig milstolpe i arbetet med att stärka barnets

mänskliga rättigheter. Barnkonventionen är ett ramverk och den ger nya möjligheter för samhället att visa att man menar allvar med att skydda barn och tillgodose deras rättigheter. Men var barnkonventionen bara signalpolitik eller betydde den något på riktigt, även i de väldigt svåra fallen där barnets rättigheter går på tvärs mot vuxnas åsikter?

Fallet med den treåriga flickan i Norrköping är oerhört tragiskt. Som flera medier rapporterat föddes barnet med abstinens på grund av mammans missbruk, föräldrarna hade omfattade problem med missbruk och psykisk ohälsa. Barnet omhändertogs redan på BB, bara några dagar gammalt. Flickan hade aldrig bott med sina föräldrar, men när hon var 2,5 år inledde föräldrarna en process för att få tillbaka henne. Till slut hittades hon död i sin mammas lägenhet.

Hur kunde det bli så här? Det aktuella fallet visar på tydliga strukturella brister i skyddet för barn som är långsiktigt placerade – brister som skyndsamt måste åtgärdas. Bris ser att tre frågor särskilt måste lyftas:

1 Är lvu förenlig med barnkonventionen? Lagen om vård av unga (lvu) ska skydda barn som inte kan bo kvar hemma och som därför behöver samhällets stöd. Treåringen i Norrköping fick växa upp och bli del av en ny familj. Barnet hade bara träffat sin biologiska mamma under övervakning var tredje vecka i 90 minuter åt gången. Enligt lvu och prejudicerande domar ska domstolar inte ta ställning till om barnet kan ta skada vid en separation från familjehemmet i bedömningen av fortsatt vård.

Detta är problematiskt ur ett barnrättsperspektiv. Kontinuitet och relationer till trygga vuxna är avgörande för ett barns utveckling. Bris

menar att beslut som inte väger in barnets behov vid en långsiktig placering kan leda till orimliga konsekvenser för barnet. Dessutom är dagens konstruktion i lvu och socialtjänstlagen med parallella processer rörande vårdnadsöverflyttning, flyttningsförbud och lvu för samma barn komplicerad. Alla beslut som handlar om barnets liv måste utgå från barnets bästa, det vill säga barnets intresse, situation och behov här och nu. Ett sådant förfarande är inte bara nödvändigt, det är också fullt möjligt.

I Norge har barnkonventionen varit lag sedan 2003 och där fungerar dessa processer annorlunda än i Sverige. Enligt den norska barnevernloven ska tvångsvården kvarstå om barnet har fått en sådan anknytning till de människor och den miljö där det vistats att det kan leda till allvarliga problem om barnet flyttas.

Här i Sverige lade en statlig utredning år 2015 fram förslag om förändringar i lvu utifrån ett tydligare barnrättsperspektiv. Utredningen föreslog exempelvis att principen om barnets bästa ska kunna vara utslagsgivande för beslut om vård i familjehem ska upphöra eller inte, under vissa förutsättningar då barnet rotat sig i familjehemmet.

Prövning av om vården ska upphöra ska med andra ord göras i två steg. Först i förhållande till det ursprungliga skälet till omhändertagandet, och i ett andra steg, om det är till barnets bästa att vården upphör. Men trots att det snart gått 5 år sedan den statliga utredningen avslutades har regeringen ännu inte gått vidare med förslagen gällande de barn som är långsiktigt placerade.

2 Vilka krav kan ställas på domstolar vid prövningar av lvu?

I fallet med treåringen i Norrköping var kammarrätten den instans som bedömde att lvu-vården av flickan kunde upphöra i enlighet med

föräldrarnas önskemål. Hur kammarrätten motiverade att detta var barnets bästa framgår inte av domen.

I kontrast var socialnämnden starkt emot att barnet skulle flytta till sina biologiska föräldrar, särskilt med tanke på att socialnämnden hade haft lite insyn i hur föräldrarna skulle kunna ta hand om henne. En insyn som hade behövts för att på riktigt kunna bedöma föräldraförmågan. Vi kan aldrig veta om en särskild sakkunskap om barn i domstolen hade lett till att bedömningen i detta fall skulle ha sett annorlunda ut.

Men vi vet att Sverige är det enda land i Norden som saknar särskild sakkunskap om barn i första rättsliga instans. Danmark och Finland har barnsakkunniga som oftast är psykologer eller erfarna socionomer. Barnskydd och vad som är ett enskilt barns bästa handlar inte om att ställa vuxnas olika åsikter mot varandra. Principen om barnets bästa kommer från barnkonventionen och är en metod. I metoden ingår även sakkunskap om barn samt att barnets eget perspektiv ligger till grund för beslut.

3 Vilken är synen på det enskilda barnet vid prövningar av luv?

Att betrakta barn som föräldrars ägodelar är ett förlegat synsätt som inte är förenligt med barnkonventionen. Det innebär att en rättslig process som i för stor utsträckning ser till vad föräldrarna uppgett kring deras förbättrade förhållanden missar att ta hänsyn till barnets egna rättigheter. Det viktigaste i en bedömning enligt luv måste vara vad som är bäst för barnet här och nu.

I Sverige är vi överens om att alla barn har rätt att få leva sina liv utan vuxnas våld. Vi får aldrig glömma att förändring för att stärka barnets rättigheter är möjlig. Nu är det bråttom.
Bris vill se att:

Luv ändras i enlighet med förslagen som lades fram av utredningen 2015 rörande långsiktigt placerade barn. Principen om barnets bästa ska väga tyngst vid bedömningar om långvariga placeringar. Det likt andra nordiska länder införs oberoende sakkunskap om barn redan i första rättsliga instans.

Det sker en attitydförändring i det offentliga kring hur vi ser på barn där vi erkänner och agerar utifrån att varje barn är en person med egna rättigheter.

För att skydda barn drev Bris politisk påverkan för införandet av världens första anti-aga-lag. Anti-aga-lagen antogs 1979 trots att majoriteten av svenskarna på den tiden ansåg att våld mot barn i uppfostringssyfte var befogat. Lagar är viktiga av flera anledningar.

Utöver skydd har lagar också en normerande kraft att förändra vårt synsätt kring vad som är rätt och fel. Några decennier efter att antiagalagen kommit till stånd hade opinionen svängt. I Sverige är vi överens om att alla barn har rätt att få leva sina liv utan vuxnas våld. För att få till grundläggande förändring måste också något förändras i grunden. Nu är det upp till bevis.

Magnus Jägerskog, generalsekreterare Bris

Anna Werner, barnrättsjurist Bris "

" Ericssons vd varnar för att Sverige halkar efter: " Riktigt allvarligt"

DN SÖNDAG 23 FEBRUARI 2020

Världen står inför en teknikrevolution – de ultrasnabba 5G-näten ska bli verklighet. Svenska Ericsson står i centrum och kan stärka sin position på grund av det politiska kriget mot kinesiska Huawei. DN:s Hans Strandberg träffar Ericssons vd Börje Ekholm som är kritisk till Sveriges långsamma 5G-utrullning.

Börje Ekholm ska flera gånger under intervjun hylla Ericssons lojala anställda. Utan dem skulle den ekonomiska vändningen inte ha varit möjlig, säger han. 20 000 har fått lämna bolaget de tre senaste åren, men 5 000 nya ingenjörer har kommit ombord. Nu kan den nya tiden börja.

4G satte full fart på innovationen för konsumenter, med den nya mobila bredbandstekniken 5G kommer samma sak att hända överallt i samhället. Det kan vara sensorer som talar om när en väg måste sandas, tänkande insulinsprutor, smarta fabriker. Ericsson spår att 5 miljarder saker och maskiner är uppkopplade direkt mot nätet år 2025, mot drygt 1 miljard i dag.

Här slåss Ericsson med sina mobilsystem – mot främst kinesiska Huawei och finska Nokia.

– Fram till 5G var telekommunikation inte något medialt storummer, men de senaste 12 månaderna har det knappt gått en dag utan att någon

i ledande politisk ställning uttalat sig om 5G. Det är nytt – och vi finns mitt i detta, säger Börje Ekholm.

Sverige var i täten med både 3G och 4G, men nu kan vi faktiskt bli bland de allra sista med 5G i Västeuropa. De viktiga licenserna auktioneras ut först i höst.

– Det här är riktigt allvarligt för Sverige, det är inte bra att vi halkar efter. Vi vill ju att våra starka svenska företag ska utveckla applikationer som bygger på senaste tekniken. Då krävs det en bra digital infrastruktur.

Om Scania vill testa självkörande bussar, får de göra det i Finland eller i Schweiz, där det finns 5G-nät?

– Ja det är alternativet just nu. Detsamma gäller om någon vill planera en automatiserad fabrik full av sensorer – det kräver ett bra uppkopplingsnät.

Dessutom går det snabbt. Det tog 10 år för 3G att nå 500 miljoner användare, det tog fem år med 4G, prognosen är mindre än tre år med 5G.

– Vi kan väl bara hoppas att Sverige kan komma i kapp. Men jag tror att vi underskattar hur snabbt exempelvis Kina utvecklas med AI och maskinlärning, som bygger på att det finns 5G. Där har man investerat under lång tid och det slår mot Sveriges konkurrenskraft.

Men rent krasst, ni kan klara er utan den svenska 5G-marknaden?

– Ja, så är det, det är ju en liten del av vår omsättning.

Om andra länder är tidigare med att bygga ut, var går gränsen för att ni flyttar ut er forskning och utveckling?

– Vi är oerhört starka ingenjörsmässigt i Sverige, det är en överlevnadsfråga. Vi har bra produktivitet, vi löser problem snabbt. Att förstöra den förmågan för en liten besparing – det finns bara inte. 5G är inte bara teknik, det har blivit världspolitik. USA har svartlistat kinesiska Huawei, och vill att andra länder följer efter. Bolaget anklagas för att använda 5G för att spionera på andra, bland annat genom att installera ”bakdörrar” i mobilsystemen.

Börje Ekholm vill inte kommentera det uppskruvade tonläget, han försöker att ”tänka bort det” och i stället ”se till att vi kan leverera en kvalitetsprodukt till våra kunder”.

Men det borde ju göra det svårare att göra affärer?

– Jo, och vi märker det nu i Europa, osäkerheten gör att operatörerna drar ned på investeringarna.

Varför är det dåligt om Huawei blir svartlistat på viktiga marknader?

– Vi tror i grund och botten på att konkurrens gör oss på Ericsson bättre.

Huawei är ju inte direkt dåliga?

– Nä, men däremot kan man säga att när vi konkurrerar på lika villkor så vinner vi.

Var någonstans konkurrerar ni inte på lika villkor?

– Konkurrenssituationen är olika på olika marknader, det kan vi inte göra något åt, det är inget att tala om. Vi måste serva våra kunder med de bästa lösningarna, vinna konkurrensen på egna meriter.

Ni är inte ensamma om att hävda att ni leder 5G-racet?

– Vi har mer än 80 kontrakt, vi är live i 25 länder, på fyra kontinenter har vi varit först med 5G. Vi har åstadkommit mycket i standardiseringen. Vi vinner i de oberoende utvärderingarna av 5G-patent, de flesta 5G-prylar är kvalificerade för våra nät. Vi är bättre än alla andra. Vi leder utvecklingen och det är väldigt svårt att se någon framför oss.

Om nu Huawei svartlistas i bland annat USA och Australien, borde inte det rimligen gynna er och Nokia?

– Man kan väl säga att när det gäller Australien så har det ändrat marknadsläget lite, men inte på det stora hela. I USA är vi två redan dominerande. Vi påverkas mer av osäkerheten i Europa än så länge. Tror du att Huawei planerar för bakdörrar i de nya mobilnäten?

– Jag är bra på att prata Ericsson, jag ger mig inte in på att prata om konkurrenterna.

Du ligger lågt för att inte stöta dig med USA och Kina?

– Nä, det måste alltid vara rätt att fokusera på kunden.

Före jul fick Ericsson 10 miljarder i böter av amerikanska myndigheter. Orsaken är mutor och överträdelser av bokförings- och redovisningsregler i sex länder – bland annat Kina och Saudiarabien – under tiden 2000–2016. En del av överenskommelsen är att företagets regelefterlevnad nu ska hårdgranskas i tre år av en oberoende övervakare.

När DN ber Ekholm att med lite distans kommentera detta använder han ett uttryck från sin barndom på landet söder om Valdemarsvik: ”Koskit åldras inte så bra.”

– Det luktar fortfarande illa, jag kan bli arg varje dag, jag blir ledsen. Sällan har så få förstört för så många, för att travestera Churchill. Men jag tror också att den här processen kan göra oss till ett starkare företag.

Du har kallat dem rötägg, men du satt i Ericssons styrelse i 10 av de 16 år myndigheterna har granskat. Hur kunde ni inte ha koll?

– Det är klart man har ett ansvar som styrelseledamot, det råder det ingen tvekan om. Samtidigt kan man krasst konstatera att de inblandade hade ansträngt sig för att dölja vad man gjort – att det fanns höga chefer bland dem gjorde det lättare.

– Nej, det var ingen enskild händelse som satte i gång detta, det var mer att vi började förstå att någonting inte stämde och tog extern hjälp. När vi väl satte till alla resurser kunde vi hitta bedrägerierna, men det tog lång tid då också.

Men då har väl styrelsen ställt för få frågor om affärerna, eller fel frågor?

– Det är lätt efteråt att se att det fanns stora brister, men det är inte lika lätt att veta vilka frågor man skulle ha ställt eller när. Vi kanske inte hade upptäckt dem ändå, uppläggen var väldigt avancerade.

49 personer har blivit av med jobbet på grund av detta. Ska ni stämma dem?

– Vi har inte bestämt oss där än. Vore det bara ett personligt känslomässigt beslut så vore det enkelt, men som ett företag måste vi komma

vidare. En rättsprocess kan vara mycket resurskrävande och stjäla tid och fokus.

I Ericssons uppförandekod står det bland annat att bolaget i alla sammanhang ska sträva efter att följa principerna om mänskliga rättigheter – ”även när vi står inför motstridiga krav”.

Vad betyder det?

– Vi säljer ju utrustning som kan vara känslig i många länder, och då prövar vi om vi kan sälja den utifrån vår egen kod. Ge exempel på när ni sagt nej.

– Jag vill inte nämna någon enskild affär, men det kan handla om exempelvis positioneringssystem. Sådana kan missbrukas i länder med auktoritära regimer och handlar det om massövervakning så är vi inte med.

Men Kina och Saudiarabien är helt okej enligt er uppförandekod?

– Ja, när det gäller mobilsystem, men det kan finnas andra delar av vår produktportfölj som vi säger nej till i vissa länder.

Hans Strandberg
hans.strandberg@dn.se "

"Fakta. 5G – så går det till

1 Snabbt: 5G använder delvis högre radiofrekvenser än 4G, vilket ger större bandbredd och snabbare nät. I teorin kan 5G bli 100 gånger så snabbt som 4G-nät, upp mot 10Gbit/s.

2 Svarstid: Minst lika viktigt är att 5G-näten väntas få lägre svarstider, tiden det tar för en signal att nå sitt mål. Tänk på det ungefär som

reaktionstid. Ett 5G-nät kan, när det fungerar perfekt, få svarstider på ner mot en millisekund. 4G-näten har omkring 50 millisekunder.

3 Tåtare: 5G-näten har plats för betydligt fler uppkopplade prylar på en viss yta. Fler mobiler – visst. Men framför allt uppkopplade prylar av alla tänkbara slag, i hemmet, i industrin, i trafiken och i sensorer av alla slag.

Så kan den nya tekniken användas

1 Självkörande bilar kan få information om trafik, väglag och hinder från sensorer och andra bilar. Det kräver snabba svarstider och stabila nät.

2 Sensorer i hemmen, på arbetsplatser, i trafiken – ja, överallt där man kan hämta in viktiga data om vår omvärld.

3 Fjärrstyrda maskiner. I gruvor, fabriker – eller till och med medicinrobotar som låter en kirurg i Sydney operera en patient i Stockholm.

Fakta. Börje Ekholm

Titel: Vd och styrelseledamot Ericsson

Ålder: 57 år.

Familj: Fru och fyra barn.

Bor: Colorado, USA (dubbelt medborgarskap).

Fast lön: 15 miljoner kronor (2018).

Utbildning: Civilingenjör i elektroteknik, KTH, affärsadministration Insead, Frankrike.

Övriga uppdrag: I styrelsen för kinesiska e-handelsjätten Alibaba.

Karriär: Vd Investor 2005–2015.

Vd Patricia Industries 2015–15 januari 2017. Vd Ericsson 16 januari 2017–.

Fakta. Detta är Ericsson

Ericsson säljer infrastruktur, tjänster och mjukvara till framför allt operatörer. Den del som handlar om mobilsystem stod i fjol för nästan 70 procent av försäljningen på 227 miljarder. Största konkurrenter här är kinesiska Huawei, finska Nokia och sydkoreanska Samsung. Bolaget är en viktig motor för svensk teknikutveckling.

Bolaget har affärer i 180 länder och har nästan 100 000 anställda. 13 000, med 120 olika nationaliteter, finns i Sverige.

8 frågor till Börje Ekholm.

Hur förvånad blev du att få frågan om att bli vd?

– Väldigt överraskad, det låg ju över huvud taget inte i min egen tankebana, hade bestämt mig för att göra något annat, jobba mindre. Du kom från ju från Investor – var du lojal mot familjen Wallenberg?
– Man kan inte ta jobb för att vara lojal, man måste göra det för att det är roligt och stimulerande. Och vi hade familjeråd i ärendet först. Hur ofta träffar du din fru?

– Det blir inte riktigt varje helg, men nästan. Det vi försöker vi göra är att hon åker och hälsar på mig där jag är eller så åker jag hem till Colorado, men i ärlighetens namn hänger arbetet med.

Utspelet om att USA borde köpa in sig i Ericsson?

– Ingen kommentar, en ägarfråga.
Du har dubbelt medborgarskap och får rösta: Trump eller Sanders?

– Valhemligheten gäller väl även i USA, va?

Demokrater eller republikaner?

– Jag är väldigt i mitten, vilket gör att jag tillhör en allt mindre minoritet i takt med polariseringen, jag kan gå åt båda håll. Jag har svårt för Sanders politik, men jag följer flera av kandidaterna och får se vem det blir till slut.

Du har själv skänkt 5 000 dollar till Ericssons egen lobbyverksamhet, Ericsson PAC (politisk aktionskommitté). Vart går pengarna?

– Du är den förste som har upptäckt det. Vi är verksamma inom en sektor som har politisk koppling, så pengar från vårt PAC fördelas till både organisationer och politiker. Jag tror det är fifty fifty mellan republikaner och demokrater.

Hur ser du på kriminaliteten i Sverige?

– Det känns som om rättigheten att vara säker har fördunklats. Om våra anställda upplever osäkerhet och inte vågar gå hem på kvällen, påverkar det dem som individer men också deras arbete. Men det har ännu inte påverkat vår rekrytering.

Detta har hänt. 20 år med Ericsson

2000: Ericsson är i slutet av en glansperiod, då bolaget under en tid var världens största mobiltillverkare. Bolaget värderas till 1 800 miljarder, kursen når över 800 kronor, rekordvinsten blir 21 miljarder och nu börjar en ny epok – 3G. Nya vd:n Kurt Hellström kommer att säga upp tiotusentals efter att it-bubblan spruckit.

2001: Ericsson vinstvarnar, aktien störttycker men man bildar också bolaget Sony Ericsson med japanska elektronikjätten Sony. Företagets mobiler blir nu återigen hipa.

2002: Ericssons aktie får ”frimärksvärde”, bolaget är några veckor från konkurs. Räddningen kommer genom en nyemission på 30 miljarder, som garanteras av bland annat familjen Wallenbergs Investor och Industrivärden.

2003: Saneringen har börjat ge resultat, Carl-Henric Svanberg tar över som vd, fortsätter att säga upp folk men kommer också att göra några stora förvärv.

2007: Ericsson vinstvarnar i oktober, på en dag försvinner 100 miljarder i aktievärde och Svanbergs gloria hamnar lite på sned.

2009: Fabriken i Gävle levererar den första basstationen till Telia, som blir först i världen med 4G. Samma år meddelas att fabriken i Gävle läggs ned.

2010: Nye vd:n Hans Vestberg börjar tala om 5G och ”sakernas Internet”. Han ska också komma att lägga ner fabriken i hemstaden Hudiksvall.

2015: Ericsson varslar flera tusen anställda i Sverige – värst drabbas tillverknigen i Kumla, Borås och Katrineholm.

2016: På sommaren får Hans Vestberg gå på dagen, han landar med en rejäl fallskärm och är i dag vd och ordförande för den amerikanska telekomjätten Verizon. Efterträdare blir Börje Ekholm.

2018: Ericsson och Telia upprättar det första svenska 5G-nätet, i pilotskala på KTH.

2019: Ericsson har storstädat i flera år, men också anställt tusentals 5G-ingenjörer och gör återigen en helårsvinst. Men man straffas också med 10 miljarder kronor i amerikanska böter för gamla korruptionsaffärer. Bolaget har drygt 99 000 anställda, bara några tusen färre än år 2000. Men i Sverige har det gått från 42 000 till cirka 13 000. "

”Därför dog 82 personer på jobbet under 2018–2019”

DN MÅNDAG 24 FEBRUARI 2020

"DN. DEBATT 20200224

Vår analys av arbetsolyckor med dödlig utgång 2018 och första halvåret 2019 visar ingen tydlig koppling mellan typ av olyckshändelse och bransch. Men ett återkommande mönster är avvikelser från hur man vanligen agerar och att säkerhetsåtgärder samtidigt saknats eller varit bristfälliga, skriver Erna Zelmin-Ekenhem, Arbetsmiljöverket.

I regeringens arbetsmiljöstrategi formulerades för tre år sedan en nollvision mot dödsolyckor i arbetslivet. Men vad få vet är att det fortfarande dör i snitt en person i veckan på Sveriges arbetsplatser. På uppdrag av regeringen har Arbetsmiljöverket analyserat de arbetsolyckor med dödlig utgång som inträffade 2018 och första halvåret 2019. Totalt inträffade 82 dödsolyckor under perioden, varav 9 rör utländsk arbetskraft i Sverige.

De mest drabbade branscherna är byggverksamhet, transport och magasinering samt jord- och skogsbruk. Det vanligast är att dödsfallen sker i samband med trafikolyckor, fall från höjd, arbete med fordon och arbetsmaskiner som lossning av gods eller att någon klämmer sig eller träffas av föremål.

Analysen visar ingen tydlig koppling mellan typ av olyckshändelse och bransch. Vissa händelser, som fallolyckor, är vanligare inom exempelvis byggverksamhet men förekommer inte enbart där. Det är

därför viktigt att inte begränsa ansträngningarna till en specifik bransch utan i stället fokusera de förebyggande insatserna mot typen av olyckshändelser. Med kunskap och ett gott arbetsmiljöarbete kan de allra flesta av dödsolyckorna förebyggas.

Ett återkommande mönster för de händelser som lett till dödsolyckor är att det har skett en eller flera avvikelser från hur man vanligen agerar och att säkerhetsåtgärder samtidigt saknats eller varit bristfälliga. Olyckshändelser som leder till döden inträffar ofta i början eller slutet av en arbetsuppgift, ett arbetspass eller en arbetsvecka. Ofta saknas eller brister det i arbetsledning eller instruktioner. Eller så är instruktionerna inte kända eller följs inte av andra skäl.

Gemensamt är också att tillräckligt skyddande barriärer som säkerhetszoner, fallskydd och skyddsutrustning inte funnits eller fungerat. Det kan vara okunskap men också medveten försummelse, brister i utrustning eller maskiner som inte har underhållits. Alltför ofta tycks viktiga säkerhetsrutiner och åtgärder inte nå ut till dem som berörs – både i komplexa verksamheter som byggarbetsplatser och när underleverantörer kommer till en arbetsplats för att utföra en tillfällig uppgift. Människor från olika arbetsgivare med olika företagskulturer samlas för att samarbeta i projekt. Det gör säkerhetsarbetet ännu mer komplext. Det delade ansvaret för säkerhet och arbetsmiljö blir ingens ansvar.

1 Ofta saknas ett systematiskt arbetsmiljöarbete. Analysen visar att det ofta saknas riskbedömning av den aktuella arbetsuppgiften. Det saknas också rutiner för ett systematiskt förebyggande arbetsmiljöarbete och tid att stanna upp och bedöma risker vid avvikelser i arbetet.

Analysen visar inte på något som vi inte redan vet. Riskerna är inte heller nya och vad som behöver göras är också känt. Men vi har ett arbetsliv som ständigt förändras. Nya förutsättningar kräver att man snabbt kan följa och åtgärda nya arbetsmiljörisker. Ökad konkurrens från företag som fuskar påverkar alla, även de som vill göra rätt. Analysen visar att det vid en dödsolycka ofta är flera aktörer inblandade, flera säkerhetsåtgärder som åsidosatts, saknats eller varit bristfälliga.

Vi ser att företag som verkar på en osund marknad oftare än andra drabbas av allvarliga olyckor. Det är också där många av de farligaste arbetena finns. Våra myndighetsgemensamma kontroller visar hur brott mot exempelvis skatt- och bidragsregler är nära kopplat till regelöverträdelse i arbetsmiljön, till utnyttjande av människor.

Myndighetssamarbete är en viktig förutsättning för att sätta stopp för företag som på ett eller annat sätt bryter mot lagen. När företag och organisationer upphandlar varor och tjänster borde det vara självklart att beställaren ställer krav på säkerhetsarbete på ett sådant sätt att ingen leverantör i något led frestas att tumma på säkerheten för att få uppdraget. Det är också viktigt att beställaren följer upp och kontrollerar att det som avtalats efterlevs i praktiken.

2 Säkerhetsarbete kräver marginaler att göra fel. Vi människor gör fel och vi begår misstag. Våra beteenden inför olika risker styrs i grunden av hur vi upplever och tolkar riskerna, inte vilka riskerna faktiskt är. En bedömning av konsekvenserna i olika risksituationer måste därför grundas dels på förståelse för hur människor upplever risk, dels på förståelse för de faktorer som påverkar hur man ser på risker. Därför behöver arbetsgivare utforma sina arbetsplatser, rutiner

och åtgärder så att människor kan göra en felbedömning eller ett misstag utan att behöva skadas eller dö.

I det förebyggande arbetet ingår att regelbundet och rutinmässigt undersöka risker samt vidta och följa upp skyddsåtgärder på flera nivåer och på olika sätt utifrån arbetsplatsens specifika förutsättningar. Arbetsgivare ska systematiskt förebygga arbetsmiljörisker genom att:

Samverka i säkerhetsarbetet.

Gå igenom vilka arbetsmoment som kan vara farliga.

Ge instruktioner för hur arbetet ska ske säkert, vilka skyddsåtgärder som ska användas, när och hur de ska användas.

Införa rutiner för vad man gör vid avvikelser – stoppa, bedöma, åtgärda, rapportera.

Träna på säkerhetsrutinerna.

Arbeta med attityder till säkerhet: egna, arbetstagares, gruppens, företagets.

Ta hjälp från branschorganisationerna som ska stötta och sprida goda exempel.

För att nå framgång i arbetet mot en nollvision och med att förebygga dödsolyckor krävs samarbete och att arbetsmarknadens parter fortsätter att fördjupa sitt arbete för att skapa en god säkerhetskultur. Arbetsgivare, arbetstagare och skyddsombud måste ständigt ha det lokala arbetsmiljöarbetet i fokus. Det gäller att

samarbeta för att få fram metoder, med Arbetsmiljöverkets föreskrifter som grund, för att skapa en säker arbetsmiljö och förebygga dödsolyckor. Från vår sida ska vi stötta och bidra med kunskap och i vissa fall agera som en katalysator för att se till att det förebyggande arbetet tar fart. Vi arbetar också vidare med våra inspektioner ute på landets arbetsplatser.

Arbetsmiljöverket föreslår att arbetsmiljöarbete integreras i yrkesutbildningar och praktik på gymnasiet samt att relevanta arbetsmiljöregler integreras i utbildningar på högskolorna. Vi föreslår också att kunskapen i internationell och nationell forskning görs tillgänglig så att branscherna kan använda kunskapen i det förebyggande arbetsmiljöarbetet. Slutligen föreslår vi att en översyn görs över vilket ansvar beställaren ska ha för arbetsmiljön hos dem som ska utföra tjänsten.

Alla har rätt till en sund och säker arbetsmiljö. Ingen ska behöva bli sjuk, skadas eller dö av sitt arbete!

Erna Zelmin-Ekenhem, generaldirektör Arbetsmiljöverket "

" Ola Larsmo: SD provspränger mot public service

DN MÅNDAG 24 FEBRUARI 2020

Det är dags att sammanfatta några inslag i det senaste nyhetsflödet i fosterlandet:

SD inför ett "slöjförbud" i Skurups skolor, ett förbud som visar sig vara lagstridigt. När en rektor citerar en nyhetsartikel om det olagliga i förfarandet på sin FB-sida får han order om att ta bort länken. "Vi förväntar oss att rektorn följer de besluten som fattas i kommunen", säger den lokale SD-politikern, vice ordförande i kommunstyrelsen.

SD:s gruppordförande i Norrköping, Darko Mamkovic, polisanmäler Norrköpings eget stadsmuseum för att en bild på partiets lokala styrelse förekommer i ett tidningsklipp bland många på utställningen "Medlöperi och motstånd". Klippet, ur Folkbladet, handlar om hur SD hanterat nazistiska utspel av sina egna kommunpolitikerkandidater.

Och nu: i riksdagens kulturutskott vill SD kalla in cheferna för SVT och SR, personligen, för att stå till svars för inslag i program partiet ogillat.

Ingen kan tveka om att det just nu pågår en provsprängning av SD, på lokal och nationell nivå, för att se hur långt man kan gå när det gäller att kontrollera debatt, yttrandefrihet och nyhetsflöde på politisk väg. Poängen är att de ansvariga SD-politikerna vet att vad de vill göra ännu är omöjligt. Skurups politiker vet att de inte kan stifta egna lagar

i strid med grundlagen. Representanterna i Riksdagens kulturutskott vet att vi inte har partikommissarier i Sverige.

Vi tar det uppenbara igen: svensk public service är konstruerad på ett sådant sätt att direkt politisk styrning inte ska vara möjlig. Regeringen tillsätter Sveriges Radios styrelseordförande, men hela strukturen är lagd för att skapa det armlängds avstånd som, sedan den liberale ekonomen Keynes myntade begreppet, varit den ledande principen i Sveriges och många andra demokratiers kultur- och mediepolitik. SR:s förvaltningsstiftelse, som bildades 1997, kom till för att det ska finnas flera lager mellan politiker och programbolag.

Men nu ska alltså enskilda radio- och tv-chefer enligt SD förklara sig direkt inför riksdagen varför någon journalist utformat ett inslag som det gjordes. Saker som SR:s styrelse inte förväntas lägga sig i.

Vad vi ser är ett tydligt brott med svensk politisk tradition på kultur- och medieområdet. Man kan och bör kalla det osvenskt. Det är utan tvekan dit SD strävar, styrkta av framgångar i olika opinionsmätningar. Man vill koppla politiskt grepp över kulturyttringar och public service. De är alltmer öppna med hur de vill förändra Sverige.

Den avgörande frågan är förstås om det är den här sortens Sverige som SD:s väljare vill ha. Det, liksom hur deras tilltänkta politiska samarbetspartner reagerar, är vad partiet nu testar med sina utspel, även om de vet att det ännu är omöjligt med den sortens stats-tv, eller att lagstifta bort religionsfrihet på kommunal nivå. Det fordras nämligen ett par riksdagsbeslut innan vi är där. I en del andra europeiska länder har en sådan utveckling gått fort.

Ola Larsmo kultur@dn.se"

DN-artiklarna 17 januari - 21 februari 2020
om inrikes förhållanden

Roligare än så här blir det inte för Vänsterpartiet

FREDAG 17 JANUARI 2020

Jonas Sjöstedt slutar när han står på topp. I opinionsmätningarna ligger Vänsterpartiet på 9–10 procent. De personliga siffrorna är ännu bättre. I en Demoskopundersökning för en tid sedan sa 36 procent av väljarna att de har förtroende för Sjöstedt. Fler än för Stefan Löfven.

Att Sjöstedt har varit en tillgång för sitt parti går inte att förneka. Han har en sympatisk framtoning, är slagkraftig i debatterna. Det har gjort att det gått att förledas om vilken typ av parti det är som han leder. Att Jonas Sjöstedt har kunnat

benämnas ”förnyare” för att han väljer att inte kalla sig kommunist säger nämligen mer om V än vad det säger om honom. Just förnyelsen har det dessutom inte gått något vidare med.

Det är naturligtvis en fördel att Sjöstedt, till skillnad från företrädaren Lars Ohly, inte regelmässigt svarar att han föredrar kommunistdiktatorer framför folkvalda amerikanska presidenter. Att han kritiserat Nicolás Maduros förtryckarregim i Venezuela är ett steg i rätt riktning. Men någon ånger över att Vänsterpartiet i 15 års tid klappade takten när Hugo Chávez monterade ner den venezuelanska demokratin har han inte visat. Så sent som i valrörelsen 2018 valde Sjöstedt att i stället betona Chávez ”insatser för hälsovård och utbildning”. Även på hemmaplan har svårigheterna med att hålla rågången mot auktoritära

krafter fortsatt. När Vänsterpartiet i Sjöstedts hemstad Umeå förra året arrangerade förstamajtåg gjordes det i samarbete med Kommunistiska partiet och organisationen Revolution. Båda två vill avskaffa den parlamentariska demokratin och är öppna för väpnad kamp.

Jonas Sjöstedt nöjde sig med att kalla det ”ett misstag”. Och försatte därmed ett tillfälle att slå fast en gång för alla att den som förespråkar revolution, eller gärna går i armkrok med dem som gör det, inte hör hemma i Vänsterpartiet.

I det nya partiprogram som ska antas på kongressen i maj – och som Sjöstedt nog hoppas ska bli en viktig del av hans politiska arv – är det tänkt att reservationslösa ställningstaganden för individuella fri- och rättigheter ska skrivas in. Det är bedrövligt att sådana inte redan

återfinns i partiets styrdokument. Ska de vara trovärdiga kan partiet inte ha samröre med organisationer och individer, i Sverige och utomlands, som förnekar och trampar på sådana.

Ur partiprogrammet ska samtidigt kravet på ett utträde ur EU strykas. Hur mycket värt det är kan man fråga sig när partiet i samma veva tänker ta ställning för att unionen ska upplösas för att kunna ge plats för någon form av socialistisk klubb. Just det sista säger för övrigt en hel del om Jonas Sjöstedts förnyelseprojekt och om vad V är för typ av parti. Så här 30 år efter att de socialistiska planekonomierna kollapsade under tyngden av sina egna misslyckanden är Vänsterpartiets mål och mening fortfarande att ersätta kapitalism med socialism.

Staten ska göra mer, helst allt. Några insikter om behovet av privat ägande och

en fri ekonomi för att skapa välstånd och att upprätthålla en fungerande demokrati finns fortfarande inte.

Det har Jonas Sjöstedt inte haft några ambitioner att ändra på.

Den socialdemokratiska regeringen driver just nu en i stora drag liberal politik.

Vänsterpartiet har en skicklig ledare. Ändå lyckas V inte locka fler missnöjda vänsterväljare än för att nå en topp på 9–10 procent.

Tack och lov är efterfrågan på socialistisk politik inte särskilt stor i Sverige.

DN 17/1 2020

”Sjukvårdens kris är skapad av organisation och ledning”

FREDAG 17 JANUARI 2020

DN. DEBATT 20200117

Sjukvårdens skenande kostnader med åtföljande besparingskrav sägs bero på fler äldre, dyrare teknik och läkemedel samt ökad efterfrågan. Väl så viktiga förklaringar är en splittrad organisation med oklara maktförhållanden, bristande

kompetens i ledningen och en övertro på digitalisering, skriver Mats Alvesson och Stella Cizinsky.

Sjukvårdens kostnader och besparingskrav är en högaktuell fråga. 19 av 21 sjukvårdsregioner går med underskott, en del med mycket stora underskott. De två som inte gör det (Jönköping och Halland) har nyligen höjt skatteuttaget, vilket till stor del klarar bokslutet 2019. Nu aviseras kraftiga besparingar, kanske inte alltid genomtänkta.

Orsakerna till de ökande kostnaderna uppges vara: demografin (fler äldre), dyrare sjukvård (teknologi och läkemedel) och ökande efterfrågan. Det är med andra ord oundvikligt att kostnaderna ökar – om man ska tro arbetsgivarorganisationen Sveriges kommuner och regioner (SKR) och regional och nationell politisk och administrativ ledning.

Men vi vet också att Sverige har en sjukvård med hög täthet av professionella grupper (särskilt läkare och specialistsjuksköterskor). Mycket av verksamheten har också kunnat effektiviseras med nya teknologier. Trots detta är tillgängligheten till mottagningsbesök och operationer låg. Vart tar resurserna vägen?

Ofta är förnuftigt resursutnyttjande viktigare än mer resurser. Det är alltför lätt att begära mer sådana: behovet är ousinligt. I sjukvården påverkar organisation och ledning tyvärr ofta på onödigt kostnadsdrivande sätt.

Nedanstående punkter är i sammanhanget väsentliga:

1 Splittrad sjukvård som saknar regional samverkan. 21 regioner konkurrerar med varandra om kompetent personal och högspecialiserad vård, imiterar

vinstdrivande företag genom att ha en mångfald av kommunikatörer och varumärkesstrateger, bygger stora sjukhusbyggnader och investerar i dyr teknik. Mycket sker utan analys av hela landets behov och hur det ska tillgodoses. Störst bekymmer uppstår när primärvården inte kan bemannas med fasta läkare och man i stället låter en stor grupp hyrläkare röra sig i landet – resultatet är höga kostnader, dålig vård och allt sämre kompetens inom gruppen som sällan får vidareutbildning och kollegialt stöd. Detta driver en ojämlik vård, där de mest behövande har minst möjlighet att välja en fast vårdkontakt.

2 Oklar maktstruktur och även maktkamp mellan politik, myndigheter och SKR. Och som bekant – kunskap är makt. Kontroll är kanske ännu mer makt. Makten i dag drivs genom byråkrati, makten är

byråkrati. 9 procent av landets bnp går till den offentliga förvaltningen och drygt 200 000 människor är anställda i den. Denna byråkratiska jättebrasa kräver mycket bränsle. Och den ena handen vet inte vad den andra gör.

Det leder till produktion av alltmer utredningar, lagar och förordningar. En del är motsägelsefullt och knappast användbart i praktiskt arbete. Gigantiska projekt startas och avslutas efter några år utan mätbara effekter av det som utförts. Ett exempel på detta är "Nationellt system för kunskapsstyrning" som nu genomförs av SKR genom att ta enorma resurser från kärnverksamheterna. Resultatet kommer förmodligen att vara magert. Många lokala initiativ håller inte bara byråkrater sysselsatta utan tar även mycket av den övriga personalens tid i anspråk.

3 Avsaknad av verklig kompetens i ledningar. Allt fler sjukvårdsledningar präglas av folk som gör chefskarriärer och hamnar i en administrativ logik, där policyer, planer, powerpointpresentationer och prat ersätter kunskap om verksamheten. Man sysslar gärna med visioner, certifieringar och värdegrunder och annat som låter bra. Lojalitet med ledning och karriärshänsyn tar lätt överhanden. Beslut tas utan förståelse för verksamhetens komplexitet. Chefskarusellen på högre befattningar snurrar allt snabbare. Organisationsminnet är kort eller obefintligt. Kritiken från kärnverksamheten hålls borta genom en växande administration, vilken fungerar som en krockkudde mellan professionerna och ledningen. Frustrationen växer och

driver bort nyckelpersoner från offentlig sjukvård.

4 Övertro på digitalisering, överdokumentation, rutiner och riktlinjer. I en alltmer överadministrerad och splittrad tillvaro så skapas mer texter. Dessa måste ordnas och kunna göras sökbara. Det producerar i sin tur ännu mer texter. Dagens Medicin skrev nyligen om Sahlgrenskas dokument, vilka beräknas ha tagit 140 årsheltidstjänster att författa och som delvis var obrukbara. Svaret på detta kaos heter artificiell intelligens, vilket i dag leder till stora satsningar utan analys av förväntade effekter. En generell minskning av hela administrationen och bekämpning av dokumentationshysteri tycks sällan komma i fråga.

5 Oförmåga hos politik och ledningar att göra begränsningar av utbud. I en värld där alla alltid ska få allt kommer

kostnaderna att skena. Sjukvården är inte en rättighet, utan ska styras av behov och tydliga prioriteringar. Detta kräver ett bevarat samhällskontrakt och en tydlig ledning. När detta inte finns, så kommer inte heller professionella grupper att ta sitt ansvar. Marknaden ser möjligheter att tillmötesgå krav på tillgänglighet och skapar märkliga hybrider av sjukvård, såsom fristående digitala tjänster som inte samordnas med övrig sjukvård.

I dag är situationen så problematisk att enskilda regioner inte kommer att kunna hantera kostnaderna. Sjukvården behöver sannolikt bli statlig. Men redan nu behöver hälso- och sjukvårdsledningar i regionerna en bättre kompetens inom organisation och ledning, kanske på bekostnad av de medgörliga personer som är mer lojala med överhet än med kärnverksamhet. Även på lägre nivåer bör mycket kunna

göras. Det kräver kritiskt tänkande, reflektion, minskad funktionell dumhet och större tillit till professionerna – och inte minst integritet och mod.

Sjukvården är komplicerad att styra. Ökade resurser drunknar lätt i komplexitet och i en mångfald av kostsamma ”lösningar” som skapar fler problem än de löser. En erfaren läkare beskrev det som att ”den här organisationen är marinerad i idioti”, vilket fångar den allmänna frustrationen hos professionella grupper. Angeläget är att nyttja metoder för dumhetsbekämpande i organisationer och grupper. Ledningar, projektgrupper och andra aktörer bör ifrågasättas när de vill genomföra storslagna förändringar där ”alla” tvingas arbeta med en uppsättning teman, oberoende av om det är motiverat eller inte.

En del genomdrivande av enhetliga lösningar kan fungera i begränsad och situationsanpassad form. Problemen uppstår i stora system, där det ofta finns krafter som från centrala positioner och med ringa insikt om specifika verksamheter initierar och vidmakthåller sådant som låter bra men som på många håll underminerar kärnverksamheten. Mer resurser spär ibland på detta.

Lösningen på sjukvårdens problem är knappast alla gånger mer pengar utan en mer genomtänkt och förnuftig verksamhet. Detta kan delvis uppnås genom odlande av negativa kapaciteter: förmåga att kritiskt granska, utmana särintressen och silotänkande och utgå från effektivt resursutnyttjande. När man stärker det kritiska förnuftet kan förhoppningsvis mångfalden av standardkoncept, värdegrundsprat och storskaliga lösningar

ersättas av mer tid för verksamhetsnära förbättringsarbete med fokus på kärnverksamheten att bedriva effektiv sjukvård.

Mats Alvesson, professor,
organisationsforskare, Lunds universitet
Stella Cizinsky, överläkare,
verksamhetschef, Universitetssjukhuset,
Örebro

Författarna har nyligen publicerat boken
"Organisation och ledning i sjukvård. En
reflekterande ansats", Studentlitteratur.

Falsk officer skickades på möten med ryska säkerhetstjänst

FREDAG 17 JANUARI 2020

Den falske officeren utsågs till svensk kontaktperson med den ryska säkerhetstjänsten FSB. I sin tjänst på Kustbevakningen hade han flera möten, i både Kaliningrad och Sverige. Underrättelseexperter säger att de nya uppgifterna visar vilka risker den falske

officeren utsatt sig själv och Sverige för.

DN:s granskning av en falsk officer har väckt stark kritik mot Försvarmakten och regeringen. Mannen har rekryterats till ledande eller känsliga befattningar, bland annat inom den militära underrättelse- och säkerhetstjänsten, FN-insatsen i Mali och även vid Natos militära högkvarter. Mellan 2016 och 2018 var mannen anställd vid Kustbevakningen där han var en säkerhetsklassad chef. Tjänsten innebar en ledande operativ roll som omfattade räddningsinsatser, brottsbekämpning och försvar.

DN kan nu avslöja att den falske officeren även var en av Kustbevakningens kontaktpersoner för den ryska säkerhetstjänsten FSB. I Ryssland är kustbevakningen en del av säkerhetstjänsten.

– FSB, det är gamla KGB, och det är en organisation som definitivt inte ska underskattas, säger Christer Olsén, underrättelseexpert som tidigare tjänstgjort både på FRA och Säpo.

Kustbevakningen bekräftar att den falske officeren träffade företrädare för FSB:s kustbevakning vid tre tillfällen, en gång i Kaliningrad och två gånger i Sverige. I en reseräkning som DN tagit del av står det att mannen var i Kaliningrad under två dagar i februari 2017 för ett ”Expert meeting med Ryssland enligt action plan”.

– Vi kan inte berätta så väldigt mycket mer om de här kontakterna eftersom de till stora delar omfattas av utrikessekretess, säger Mattias Lindholm, pressekreterare vid Kustbevakningen.

Mot bakgrund av det som nu i efterhand har framkommit om mannen, vad tänker ni i dag om hans kontakter med FSB?

– Vi är medvetna om vilken bild som framstår. Mot bakgrund av vad som har stått i er rapportering kring sårbarhet så är det ju så man brukar resonera i sådana här fall. Jag tror även att Säpo regelbundet brukar skriva om dessa risker i sin årsbok, säger Mattias Lindholm.

DN har inte sett några belägg för att mannen skulle ha agerat fel i kontakterna med ryska myndigheter. Både Försvarsmakten och Kustbevakningen har uppgett att man hittills inte sett att personen varit till skada för deras verksamheter. Syftet med mötena med FSB var att diskutera bekämpning av oljeutsläpp.

Den falske officeren har inte velat ställa upp på en intervju men skriver i ett mejl att ingen utländsk myndighet eller aktör bett honom lämna några uppgifter, och att

alla kontakter med sådana har varit i tjänsten.

”Kontakten med ryska kustbevakningen skedde i enlighet med svenska Kustbevakningens plan för möten med motsvarande organisationer som sysslar med samma frågor internationellt”, skriver mannen.

Under perioden som mannen arbetade på Kustbevakningen var han också anställd som reservofficer vid Försvarsmakten. Öppet på internet fanns information om hans bakgrund inom Försvarsmakten och den militära underrättelse- och säkerhetstjänsten.

Experter som DN talat med säger att mannens kontakter med FSB är ett tydligt exempel på hur exponerad en person som den falske officeren är, och vilka risker han innebär för Sverige. Hade mannens lögner upptäckts av en främmande makt eller

kriminell organisation hade han kunnat ha utsatts för utpressning.

– När det gäller kontakter med FSB finns det all anledning till vaksamhet. Om han nu suttit på skyddsvärd information så är det en fara och en betydligt obehagligare sats. Det går inte att veta hur han hade agerat i en utpressningssituation, säger Christer Olsén.

– Man får hela tiden utgå ifrån att främmande makters representanter i såna här sammanhang alltid är uppmärksamma på rekryteringsmöjligheter. Allt annat är önsketänkande, säger Wilhelm Agrell, professor i underrättelseanalys.

Wilhelm Agrell liknar risken med hur det gick till när den kände spionen överste Stig Wennerström rekryterades av Sovjetunionen.

– I tjänsten hade han kontakter med både den sovjetiska och den tyska flygattachén i

Stockholm. Det var tjänstekontakter som sedan gled över till värvning och spioneri, säger han.

Hösten 2018 fick Kustbevakningen information om att mannen ljugit om sina akademiska meriter. Han tvingades då sluta, men rekryterades sommaren 2019 till att vara med och leda den svenska FN-insatsen i Mali. Han tvingades lämna tjänsten innan han kom till landet.

Både Säpo, Försvarsmakten och regeringen informerades av Kustbevakningen om att mannen var opålitlig i januari 2019. Men regeringen informerade inte försvaret, och Försvarsmakten hittade rapporten från Kustbevakningen först efter att DN avslöjat att mannen även fabricerat sin officersexamen.

Försvarsutskottet har kallat överbefälhavaren Micael Bydén och

försvarsminister Peter Hultqvist (S) för att fråga ut dem om den falske officeren nästa torsdag den 23 januari.

DN har sökt FSB:s centrala pressfunktion för en kommentar.

Mikael Delin

mikael.delin@dn.se

Nato om den falske officeren: ”Allvarliga anklagelser”

FREDAG 17 JANUARI 2020

Sverige skickade en falsk officer till Natos militära högkvarter. Nu kommenterar Nato för första gången DN:s avslöjande.

”Detta är allvarliga anklagelser”, skriver den amerikanska översten Juanita Chang.

Samtidigt väcker avslöjandet stor uppmärksamhet i Europa, i våra grannländer och i ryska propagandakanaler.

Dagens Nyheter har i flera artiklar avslöjat en falsk officer som genom åren haft flera ledande eller känsliga positioner, arbetat med kryptonycklar vid den militära underrättelse- och säkerhetstjänsten och även fått det prestigefulla uppdraget att arbeta vid Natos högsta militära högkvarter i Europa – Shape.

DN kontaktade Nato och Shape första gången i november 2019, då var det fortfarande bara känt att mannen ljugit om sina akademiska meriter vid Kustbevakningen. Den 9 januari skickade DN en ny fråga, då med anledning av att vi avslöjat att mannen även var en falsk officer, något som dittills varit okänt för

både Försvarsmakten och andra myndigheter.

Natos militära högkvarter fick uppgifterna om den falske officeren från DN, Försvarsmakten informerade militäralliansen först den 13 januari efter DN:s publicering.

Nu kommenterar Nato och Shape för första gången uppgifterna i ett mejl till DN.

”Detta är allvarliga anklagelser. Vi är medvetna om att svenska Försvarsmakten för närvarande utreder denna fråga”, skriver den amerikanska översten Juanita Chang, kommunikationschef på Shape.

”Nato och Sverige är nära partners och vi kommer att fortsätta vara i kontakt med de svenska myndigheterna under tiden som de fastställer fakta. Personal på tillfälliga Nato-uppdrag väljs ut och skickas av deras

hemmaländer, vilka också är ansvariga för deras säkerhetsprövning.”

Eftersom fallet utreds av Försvarsmakten avböjer hon att kommentera det vidare och hänvisar till försvarets pressavdelning. Avslöjandena har väckt stor uppmärksamhet, inte minst i grannländerna Danmark och Finland där flera av ländernas största medier rapporterat om uppgifterna. Den falske officeren tjänstgjorde bland annat som major i Afghanistan jämte finska kollegor. Finlands största dagstidning Helsingin Sanomat har pratat med en finsk officer som tjänstgjorde med den svenske mannen.

– Det här kommer som en fullständig överraskning för mig, säger han. Överste Pekka Haavikko, som är biträdande chef på personalavdelningen i finska försvarsmaktens högkvarter, säger

till tidningen att något liknande inte skulle kunna ske i Finland där alla officerare utbildats på samma ställe och att det alltid sker både säkerhetskontroll och kontroll mot utbildningsregister när någon får en ny tjänst.

Uppgifterna om den falske officeren har även fått spridning i engelskspråkiga medier som brittiska The Telegraph och nyhetsbyrån AFP. Även ryska propagandakanaler som Sputnik International och RT har skrivit artiklar om avslöjandet.

Mikael Delin

mikael.delin@dn.se

Regeringen utreder försäkringar i vården

FREDAG 17 JANUARI 2020

Efter DN:s avslöjande om att försäkringspatienter går före i vårdkön hos privata vårdgivare, tillsätter regeringen en utredning.

”Vi tar signalerna om att försäkringspatienter i vissa fall går före offentligt finansierade patienter på största allvar”, uppger socialminister Lena Hallengren (S).

DN avslöjade i december att privata vårdgivare som har avtal både med regionerna och med försäkringsbolag i flera fall prioriterar försäkringspatienter – trots att vårdgivarna låter patienter från regionerna vänta över tre månader och därmed inte uppfyller vårdgarantin. Efter avslöjandet har socialminister Lena Hallengren (S) meddelat att ett lagförslag som förbjuder vårdgivare att låta försäkringspatienter gå före ska läggas. På torsdagen tog regeringen även beslut om att ge Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, Vårdanalys, i uppdrag att utreda riskerna med att patienter som tecknat privata sjukvårdsförsäkringar går före i den offentligt finansierade vården och ”i den mån det är möjligt” undersöka i vilken utsträckning det sker en undanträngning.

Underlaget ska sedan användas för att lägga fram ett nytt förslag om lagskärpning.

Socialminister Lena Hallengren (S) beskriver i ett sms till DN varför utredningen tillsätts nu:

”Grundprincipen i svensk hälso- och sjukvård är att vården ska ges efter behov och på lika villkor för hela befolkningen. Det är ditt hälsotillstånd som ska avgöra vårdinsatsen, aldrig din betalningsförmåga. Vi tar signalerna om att försäkringspatienter i vissa fall går före offentligt finansierade patienter på största allvar.”

Regeringens förslag om lagändring 2017 röstades ned av dåvarande allianspartierna och Sverigedemokraterna. ”Sedan dess har det gått tre år och mycket hänt. Fler ser nu de risker som vi påtalat. Därför är det dags att återigen pröva

stödet i riksdagen. Det här uppdraget är ett led i detta”, skriver Hallengren. Vårdanalys har knappt två månader på sig för att komma med en rapport.

Räcker två månader?

”Ja, myndigheten har fått två månader för att utifrån tillgänglig kunskap beskriva riskerna med dagens system”.

Lisa Röstlund

lisa.rostlund@dn.se

Ann Linde: Iran måste visa att ord följs av handling

FREDAG 17 JANUARI 2020

Identifieringen av de 176 människor som dog när ett flygplan sköts ned i Teheran befinner sig i slutskedet, enligt Mattias Lentz, Sveriges ambassadör i Teheran.

Efter ett möte i London kräver utrikesministrarna från de berörda länderna att Iran kompenserar offrens

familjer och att rättsliga åtgärder vidtas mot de ansvariga.

Utrikesministrarna från Sverige, Kanada, Storbritannien, Ukraina och Afghanistan välkomnar Irans engagemang i utredningen efter flygkraschen, men enligt Ann Linde (S) är det en förutsättning att det internationella samfundet fortsätter att pressa landet.

– Först förnekade Iran sin roll i tre dygn. Sedan dess har landet visat stor öppenhet men det är viktigt att ställa krav på Iran och se till att ord nu följs av handling. Det vi har framför oss är ett maratonlopp, inte ett sprintlopp, säger Ann Linde.

Enligt ambassadör Mattias Lentz, som sköter kontakterna på plats i Teheran, är de iranska myndigheterna tillmötesgående och transparenta. Hans uppgift har varit att se till att Iran får de uppgifter de

behöver i arbetet med att identifiera kvarlevorna.

– Det har varit en förhållandevis snabb process och vad jag förstår så håller arbetet på att avslutas, säger Mattias Lentz, som får dagliga uppdateringar. Samtliga 176 personer ombord omkom när det ukrainska passagerarplanet sköts ner av iranskt luftvärn på morgonen den 8 januari.

Tidigare i veckan förstärktes ambassaden i Teheran med ett konsulärt team på tre personer. I Stockholm har polisens id-kommission arbetat med att samla in dna från familjemedlemmarna.

Utrikesminister Ann Linde säger att det är viktigt att ta hem kvarlevor till Sverige på ett korrekt och värdigt sätt. Av de 17 personer som var bosatta i Sverige hade de flesta anknytning till Iran och det är oklart

om några av offren kommer att begravas där.

– Det är beslut som fattas av familjerna. Flera anhöriga i Iran har fått hjälp och stöd av svenska ambassaden, säger Mattias Lentz.

Efter ett möte i London på torsdagseftermiddagen krävde de fem utrikesministrarna att Iran kompenserar familjerna till offren.

– Vi måste säkerställa att Iran fullt ut tar ansvar för nedskjutningen av planet och att offren får compensation, säger Ann Linde på telefon efter mötet i London. Kravet ingår i ett ramverk på fem punkter som utrikesministrarna enades om på mötet i London, däribland att det måste råda full transparens i utredningen om vad som hände när flygplanet sköts ned, och i arbetet med att ställa de skyldiga till svars.

– Familjerna vill ha svar, alla länder som har samlats här i dag vill ha svar, och det internationella samfundet vill ha svar.

Världen väntar på dessa svar och vi kommer inte att vila förrän vi får dem, säger Kanadas utrikesminister François-Philippe Champagne.

Sverige kräver transparens av Iran, men enligt Ann Linde är det också viktigt att Sverige visar öppenhet mot offrens anhöriga.

– Vi har varit i kontakt med anhöriga till alla offer. Det är viktigt att familjerna vet att de kan få information när som helst. Vi har ett krisnummer som är bemannat dygnet runt och en hemsida som uppdateras ofta, säger Ann Linde.

I Sverige är det kommunerna som är ansvariga för krishanteringen och på fredagen hålls en konferens anordnad av Myndigheten för samhällsskydd och

beredskap, MSB, för att diskutera samordning.

I London beslutade utrikesministrarna att medarbetarna från respektive land kommer att ha kontakt varje dag.

Utrikesministrarna kommer att samtala med varandra en gång i veckan.

Mia Holmgren

mia.holmgren@dn.se

Fakta. Iran sköt ned planet

Flight PS752 med destination Kiev lyfte från Teherans internationella flygplats strax efter klockan 6 på morgonen den 8 januari 2020.

Två minuter senare, när planet befann sig på 2 300 meters höjd, slutade det att automatiskt skicka information om position och hastighet. Ytterligare några minuter senare slog det ned tre mil väster om Teheran, vilket följdes av en kraftig explosion. Iran nekade först till att planet skulle ha skjutits ned. Men några dagar efter det att Kanadas premiärminister Justin Trudeau sade sig ha fått underrättelseuppgifter om att en iransk robot

träffade planet medgav man att luftvärnet låg bakom.

Enligt president Hassan Rohani har militärens interna utredning slagit fast att den mänskliga faktorn orsakat nedskjutningen. Amir Ali Hajizadeh, befälhavare för det iranska revolutionsgardets flygvapen, har tagit på sig ansvaret för misstaget.

TT

Lägg ner Arbetsförmed- lingen som förstärker utanförskapet

FREDAG 17 JANUARI 2020

I söndagens DN beskrev sociologen Roland Paulsen Arbetsförmedlingen och organisationens tillkortakommanden. Dessutom tog han upp det faktum att socialtjänsten, som den fungerar i dag, försvårar för människor i behov av stöd.

Jag har en son med funktionshinder, autistiska drag, adhd och en kromosomskada som förstärker hans svårigheter. Han är 34 år och vi har tillsammans under flera år haft förmånen att med hjälp av Arbetsförmedlingen försöka få honom i arbete. Det har lyckats så där (ett understatement), och han är nu utförsäkrad från a-kassa, arbetslös sedan två år och så långt från arbetsmarknaden man kan komma. Det är en absurd situation när vi har en organisation som slukar miljarder och "borde" vara en garanti för att något sådant inte ska kunna hända. De senaste två arbeten han ändå har fått har jag själv ordnat fram. Brist på konkret stöd och uppföljning och bevakning har slutat med just det. Han har slutat och gått tillbaka i sysslolöshet.

Ett förslag från handläggaren i november att han skulle gå på informationsträff angående arbete inom Samhall i december slutade med att han blev avvisad från mötet eftersom det var riktat till personer under 30 år. På min fråga varför han blev hänvisad till en informationsträff som inte var riktad till honom svarade handläggaren att det var olyckligt att Samhall inte informerat Arbetsförmedlingen om detta.

Vid ett annat möte i december läste jag upp följande text från deras hemsida för den handläggare vi hade kontakt med då: *"Allt vi gör skapar nytta för kunder och samhället och vi känner stolthet i det vi gör. Vi har ordning och reda i vår verksamhet. Vårt arbetssätt präglas av rättssäkerhet, effektivitet och samverkan. Vi är tillgängliga och serviceinriktade och utgår från kundens behov."*

Hennes kommentar (jag minns inte den exakta ordalydelsen) var att det där är sådant som våra chefer hittar på någonstans långt bort. Vi har absolut inte förutsättningarna för ...

Jag blev alldeles stel av frustration och mållös, vilket det krävs mycket till för att jag ska bli. Men jag fann mig och svarade att jag har arbetat inom en verksamhet som är lagbunden, värdegrundstyrd och med högt satta mål. Och jag har aldrig, någonsin, kommit på tanken att skylla mina eventuella tillkortakommanden på att målen är påhittade av mina chefer (jag har varit rektor inom kommunal grundskola i nästan 30 år).

Jag har vid flera tillfällen riktat en anmälan till Justitieombudsmannen (JO) utifrån förvaltningslagens krav på att samhälleliga verksamheter ska vara bra för medborgarna. Den enda reaktionen är

förtryckta brev där JO inte finner någon anledning att utreda anmälan. Det må så vara, men känslan av vanmakt växer sig allt starkare. Ska det vara så här? Svaret är tveklöst nej!

Lägg ner skiten! Inte ett öre till av offentliga medel till en organisation som förstärker utanförskap, präglas av inkompetens, ineffektivitet och avsaknad av förmåga och insikt om vad det innebär att ta ett tjänstemannaansvar för det arbete man de facto har betalt för.

Helene Lind Wallerstedt, Stockholm, skolledare och läromedelsförfattare

”Kan vännens självmordsförsök smitta av sig på min dotter?”

FREDAG 17 JANUARI 2020

Vad gör man som förälder när dotterns bästa vän försökt ta livet av sig? Och hur stor är risken att beteendet sprider sig? Psykiatern Christian Rück ger råd till en orolig pappa.

Fråga:

Förra veckan försökte min dotters bästa vän förkorta sitt liv avsevärt, genom att överdosera paracetamol. Det hela slutade lyckligtvis bra och hon blev både magpumpad och fick någon form av motgift (vad jag förstår). Inga leverskador som tur är.

Nu till min fråga: Min tonårsdotter är så klart påverkad av händelsen. Hon påstår själv att hon har ångest och i dag fick hon faktiskt vara hemma från skolan eftersom hon mådde så dåligt. Vad är risken för spridning av beteendet? Jag har läst om suicidvågen i Gällivare, och man blir ju onekligen orolig.

Ska vi (jag och min fru) plocka bort paracetamol från hemmet? Hur ska vi prata med/lyssna på vår dotter? Normalt är hon inte speciellt öppen med sina känslor. Ska man locka fram en diskussion

eller låta henne förstå att vi lyssnar om hon vill prata?

Ja, som ni förstår så finns det ju tusen frågor och samtidigt en skräck eller olust att ta i frågan. Jag kan ju bara föreställa mig vad hennes väns föräldrar går igenom.

Orolig

Svar:

Det är lätt att förstå vilken chockvåg av oro en sådan händelse skickar. Varför gjorde hon det? Kommer det att hända igen? Det väcker särskilt obehag när det handlar om en ung person. Obehaget kan göra att tystnad och avståndstagande kan smyga sig på. Suicid och försök till det är i någon mening en social smitta. Man skulle knappast förgifta sig med paracetamol om man inte hört talas om det.

Forskning har kunnat visa att den mest tydliga överrisken för ihopkopplade suicid finns inom den egna familjen och då

handlar det inte nödvändigtvis om en smitta av idéer utan också om att man delar gener och alltså kan ha en ökad medfödd sårbarhet.

Smitta mellan ungdomar är mindre studerat men finns beskrivet. Men det allra vanligaste är att självmord inte förekommer i kluster, det vill säga att de är enstaka utan tydlig koppling till ett annat fall. Men viktigt att tänka på är att dessa studier handlar om suicid och inte om försök till det. Det är två olika saker där försök är mycket vanligare, och särskilt hos kvinnor relativt sällan leder till ett senare fullbordat suicid.

Hos tonåringar är riskökningen för fullbordat självmord ännu mindre än hos vuxna, det går ungefär 100 suicidförsök på ett suicid. Och bara några av dem som någon gång funderat på att göra ett försök gör det verkligen. En tablettförgiftning hos

en ung person behöver inte betyda att personen ville dö, ibland kan det vara ett sätt att säga att man upplever svårigheter. Det otäcka med paracetamol är att det är en medicin som finns i de flesta hem men vid överdos kan leda till leverskador och en plågsam död om man inte får vård i tid. Finns det en risk för spridning av beteendet? Ja, det finns det, men det är inte det troliga scenariot. Och risken att beteendet skulle spridas i meningen att det skulle leda till suicid är ännu mindre. Det beror naturligtvis på hur er dotter mår. Att två personer med självmordstankar kan trigga varandra förekommer. Men det förekommer också att personer som är självmordsnära själva kan vara ett stöd som håller den andre kvar. Om vi i stället tänker på smittoeffekten av kompisens tablettförgiftning på er dotter och andra i

omgivningen som har bra livslust är effekten troligen inte så stor.

Det gäller för skolan och föräldrar att identifiera de elever som är särskilt berörda av händelsen. Det kommer vara olika för olika individer, men för en genomsnittlig klasskompis, som mår bra sedan tidigare, finns det inte så stora skäl till oro. För skolan finns det särskilt stödmaterial som lärare kan använda från Nationellt centrum för suicidprevention. Det bygger givetvis på att skolan vet om vad som hänt.

Ska ni ta bort paracetamol från hemmet för att minska risken? Ja, kanske, om ni är oroliga efter att ha pratat med er dotter. Det är ett preparat som för de flesta syften enkelt kan ersättas med till exempel ibuprofen. Samtidigt kommer ni aldrig att kunna ta bort alla sätt man kan skada sig på.

Det viktigaste ni kan göra är att prata med er dotter. Det är ett obehagligt ämne så det är förståeligt om både ni och hon undviker det. Men nu har det ju hänt något som gör att ni behöver prata om vad ni alla tänker. Jag skulle alltså inte vänta på att hon spontant pratar. Det är bra att prata om detta rakt på sak utan omskrivningar. När hon pratar, lyssna utan att döma och värdera. Hon behöver veta att vad hon än säger så finns ni kvar där. Hur kan hon nu vara ett stöd till sin kompis?

Finns nedstämdhet eller tankar på att skada sig själv hos er dotter bör ni söka professionell hjälp. Om er dotter kände till att kamraten tänkte göra det i förväg kan hon påverkas mer av händelsen. Kanske kan detta, de tråkiga omständigheterna till trots, vara ett tillfälle att komma lite närmare dottern om hon inte alltid är så meddelsam. Inte bara för att i panik

försöka minska risken för katastrof utan också för att förstå vad ni alla tänker och visa att det är något man faktiskt får prata om.

Christian Rück

Fakta. Själv mordstankar – hit kan du vända dig:

Jourhavande medmänniska

För dig som söker medmänskligt stöd på natten.

Telefon: 08-702 16 80

Mer information på jourhavande-medmänniska.se

Jourhavande präst

Öppen för alla som behöver medmänskligt stöd på natten.

Ring 112 och be att få tala med jourhavande präst.

Det går också att mejla eller chatta.

Mer information finns på svenskakyrkan.se/jourhavandeprast

Mind självmordslinjen

Du som känner att du inte vill leva längre, eller har någon närstående du är orolig för, kan ringa eller chatta anonymt.

Telefon: 901 01

Mer information finns på mind.se

Bris

Barnens rätt i samhället, stödjer barn som far illa.

Du kan ringa, mejla eller chatta. För barn och ungdomar upp till 18 år.

Telefon: 116 111

Mer information finns på bris.se

Föräldratelefonen

För föräldrar eller andra vuxna som är oroliga för barn eller ungdomar i sin närhet.

Telefon: 020-85 20 00

Mer information finns på mind.se

Om det är bråttom: Kontakta en psykiatrisk akutmottagning eller ring 112 om du mår så dåligt att det känns outhärdligt, eller om du har allvarliga självmordstankar eller självmordsplaner.

Ledare: Spara inte på krutet, Magdalena Andersson

LÖRDAG 18 JANUARI 2020

Det har stått klart ett tag att välfärden behöver mer pengar. Kommuner och regioner – som tillhandahåller förskolor och skolor, sjukvård och äldreomsorg – har svårt att få budgeten att gå ihop. På många håll i landet planeras besparingar. I veckan krävde Moderaterna ett omedelbart tillskott på 3 miljarder kronor

i statliga bidrag till kommuner och regioner. Övriga oppositionen slöt snabbt upp. Tillskottet vill M finansiera genom bland annat nedskärningar i biståndet och att friåret fimpas.

Några skäl att kringgå den reguljära budgetprocessen finns inte. Att det finns ett behov av mer pengar betyder inte att det handlar om en kris. Men när det är dags för vårändringsbudget om några månader bör regeringen, Centerpartiet och Liberalerna skjuta till resurser. Och vara tydliga med att det kommer ännu mer i budgeten nästa år.

Tillskottet bör dessutom ligga en bra bit högre än M:s bud. Enligt Sveriges kommuner och regioner (SKR), som visserligen har ett egenintresse i att höja buden, behövs minst 6,5 miljarder till i år. Om S, C och L kan övertyga miljöpartisterna om att släppa friåret vore

det naturligtvis välkommet. Det vore utmärkt om det gick att hitta andra slösaktiga utgifter att ta bort. Men faktum är att välfärdssatsningen inte behöver finansieras krona för krona genom nedskärningar på andra budgetområden. Det har att göra med orsakerna till kommunernas och regionernas ekonomiska problem. De har varken i första, andra eller tredje hand att göra med det stora svenska flyktingmottagandet, som en del vill göra gällande. Ska man tro SKR är i stället en vikande konjunktur en av de enskilt viktigaste orsakerna.

Från 2014 till 2018 växte bnp med i genomsnitt 2,8 procent. 2019 var siffran 1,1 procent. I år förväntas den återigen bli 1,1 procent.

Högkonjunkturen är slut, som Konjunkturinstitutet slog fast i höstas och

finansminister Magdalena Andersson (S) upprepade i sin prognosuppdatering i torsdags.

Huvudskälet till det är att världsekonomin tappar fart. Det slår igenom på sysselsättningen, vilket har konsekvenser på både inkomst- och utgiftssidan i kommuner och regioner: skatteintäkterna sjunker, fler människor behöver olika typer av stöd.

Den svagare konjunkturen är ett starkt motiv för en mer kraftfull finanspolitik. Det faktum att Riksbanken valt att höja räntan i ett skede när ekonomin bromsar in är ytterligare en anledning till mer expansiva åtgärder från politikerna. Ökade statsbidrag till kommuner och regioner är ett utmärkt sätt att både upprätthålla kvaliteten i välfärden och understödja efterfrågan i ekonomin.

Det här betyder inte att Sverige måste eller bör överge överskottsmålet i finanspolitiken, som allt fler debattörer föreslår, inklusive finansministern. Dess syfte är nämligen inte att budgeten alltid och varje år ska visa ett plus på 0,3 procent av bnp. Poängen med att ha ett mål på ett överskott över en konjunkturcykel är i stället att man ska spara mer under goda år, så att det ska gå att satsa extra när ekonomin utvecklas svagare.

En ansvarsfull finanspolitik kräver mer expansiva åtgärder när ekonomin bromsar in.

DN 18/1 2020

”Lär publiken att medierna inte speglar verkligheten”

LÖRDAG 18 JANUARI 2020

DN. DEBATT 20200118

Medierna speglar inte verkligheten – snarare är medierna verkligheten. Samtidigt som journalisterna har stenhårda krav att hålla publikens intresse uppe. Men medierna ska varken skön- eller svartmålas. I stället bör publiken rustas så att den lär sig att hantera det alltmer svåröverskådliga

medieflödet, skriver Staffan Dopping och Stig-Björn Ljunggren.

Världens medieföretag i allmänhet verkar under en kraftigt skärpt konkurrens från nya aktörer (inte bara från Facebook, Google och sociala medier) och upplever sig också häftigt ansatta av krafter som vill försvaga dem. Den allmänna diskussionen är på många sätt upptagen av talet om fake news, högerextrema grupperingar, ”mainstream media” och trollfabriker. På håll kan det hela se ut som en besinningslös strid mellan mediernas argaste motståndare och medierna själva. I skuggan av dessa stridigheter vill vi närma oss kritiken och mediernas roll i samhällsmaskineriet från ett annat håll. Det finns ingen anledning att skönmåla journalisterna eller deras sätt att sköta sin roll, men svartmålning är lika meningslös. I stället tror vi på

folkbildning; det är knappast så att samhället innehåller två grupper av medier: en där det bara sprids sanning och en annan grupp som står för allt ljugande. I själva verket är det alltid ett avstånd mellan mediernas verklighet och den verkliga verkligheten – det är en ofrånkomlig följd av den medielogik som inte går att ”diskutera bort”. Demokratin skulle fungera bättre om publiken blev medveten om mekanismerna som styr särskilt nyhetsjournalistiken. Medborgarna kan ta genomtänkt ställning i samhällsfrågor om de börjar agera som en god journalist bör göra: söker flera olika källor och perspektiv och sedan skapar sin egen bild av verkligheten. När en uppseendeväckande nyhet berättas första gången är det rimligt att läsarens hypotes

är: Det här är möjligen inte helt sant – vilket inte betyder att det måste vara lögn. Det faktum att mediebranschen har genomgått så omvälvande förändringar de senaste två–tre decennierna har av allt att döma fått många medieföreträdare att koppla en hårdnande kritik mot dem till företeelser som inte fanns förr. Om vi reser i tiden till 50-, 60-, 70- och 80-talen var papperstidningarna herrar på täppan, radio och tv var stenhårda monopol och inga världsomspännande företag kunde mumsa på annonskakan. En överväldigande del av befolkningen litade på det som sades i Aktuellt, Ekot eller Rapport, och dagstidningarna kunde leva gott på höga upplagor och god hushållstäckning. Några sociala medier med ilskna upprop, etiskt diskutabla uthängningar eller ”näthat” fanns inte. Överhuvudtaget gick det mesta lite

långsammare före internet. Det är kanske inte underligt att många chefredaktörer och reportrar ibland drömmer sig tillbaka till den tiden.

Varför tycks då allt fler läsare, lyssnare och tittare numera vara så missnöjda med det som journalisterna levererar till dem? Ja, det enkla svaret kan delas upp i två: a) möjligheterna att jämföra de stora mediernas bild med andras tolkningar och påståenden har ökat enormt som en följd av internet och sociala medier; b) det har blivit betydligt lättare att uttrycka och sprida sitt missnöje till omgivningen av precis samma skäl.

Vi skulle kunna säga att stora delar av allmänheten nu har fått upp ögonen för det som egentligen inte är något nytt, men vars konsekvenser sannolikt har blivit förstärkta av digitalisering, höjt tempo,

sociala mediers inflytande och ökad press på medieindustrins anställda. Medierna skildrar verkligheten på ett sätt som ska hålla vårt intresse uppe. De berättar "så det berör", för att citera Expressens nuvarande motto. Man tar ett fragment av verkligheten och gör en nyhet av det. Det som är nytt, hittills okänt och uppseendeväckande prioriteras framför analys. Situationen för medierna kan jämföras med den press som ligger på en person som ska hålla tal på en 50-årsfest. Det som sägs ska vara tillräckligt intressant för att sorlet ska tystna och uppmärksamheten riktas mot den som anser sig ha något att berätta. Och när sändaren har lyckats med det ska intresset helst hållas kvar en stund. Det här skapar vad vi kan kalla en "medieverklighet" som inte är samma som den "verkliga verkligheten". Och det är detta som varje

medborgare borde känna till och förstå. Sannolikt är det lättare att "medieträna publiken" än att försöka få medierna att producera ett annorlunda innehåll än de gör i dag.

Lösningen på problemet är alltså folkbildning. Mottagarna måste rustas för ett samhälle där den mediala logiken formar vårt sätt att förstå verkligheten. Det är rimligen en mer framkomlig väg än att försöka förändra reportrar och rubriksättare. Fokus ska vara att folk själva lär sig hantera ett medialt flöde som blir mer och mer överskådligt. Och för att förstå världen får vi inte läsa nyheterna som Gud läser Bibeln.

Vi vill också sätta fingret på en annan konsekvens av den mediala utvecklingen. Medierna söker efter uppseendeväckande nyheter och har en tuff attityd till makthavare i näringsliv och politik. Den

mediala logiken delar in dessa i två grupper: de som är avslöjade och de som ännu inte är avslöjade.

Följden är att medierna odlar en skeptisk attityd till alla slags etablerade maktstrukturer. Och nu har denna också kommit att drabba dem själva. Vi tror därför att den populistiska strömningen i vårt samhälle har fått näring av den mediala logikens utbredning och att de är ömsesidigt förstärkande. Medierna älskar att dela in sina berättelser i motsatsparet ”vanligt folk” och ”eliten”. Vid sidan om höger- och vänsterpopulism kan vi därför också tala om ”mediepopulism”.

Vi sammanfattar: Allt är inte nytt under solen. Medielogiken behåller sitt grepp över den som vill berätta något på samma sätt i dag som när kommunikationsutgångspunkten var stammens skickligaste berättare vid

lägerelden på kvällen. Oavsett hur utstuderad och pampig värdegrund dagens hypermoderna mediehus lyckas formulera kan de inte slingra sig ur den här situationen, och det är hög tid att allmänheten blir kvitt alla fantasier om att det skulle kunna vara på något annat sätt. – Det är medielogiken, dumbom!

Staffan Dopping, journalist och mångårig programledare i radio och tv
Stig-Björn Ljunggren, statsvetare och tillträdande politisk chefredaktör Sydöstran
Artikelförfattarna utkommer i slutet av månaden med boken ”Inte lögn, inte sant – medierna och verkligheten” (Fri Tanke förlag)

Statsministern: Antalet asylsökande ska minska rejält

LÖRDAG 18 JANUARI 2020

Statsminister Stefan Löfven pekar ut migrationen som en av de viktigaste frågorna de kommande åren. Sverige ska inte ta emot fler än vi klarar av att integrera, enligt statsministern.

– Vi ska visa att antalet asylsökande blir mindre – rejält mycket mindre för att vi

ska klara integrationen, säger **Stefan Löfven**.

Opinionsmätningarna har under det senaste året inte varit någon upplyftande läsning för S-ledaren Stefan Löfven. S ligger runt 24–25 procent i de flesta mätningar, en bra bit under valresultatet. Samtidigt växer Sverigedemokraterna och hotar S om positionen som landets största parti.

Vem ser du som oppositionsledare, Ulf Kristersson eller Jimmie Åkesson?

– Det måste de svara på själva.

Moderaterna och Kristdemokraterna är nu tillsammans lika stora som

Sverigedemokraterna så de måste svara på det själva. Men jag har ställt frågan, vem är det egentligen som leder, säger Stefan Löfven.

Även Stefan Löfvens förtroendesiffror pekar nedåt och väljarna är måttligt

upphetsade över den nuvarande regeringens sätt att leda landet.

Oppositionens allt ihärdigare attacker och hot om misstroendeförklaringar gör knappast livet lättare för statsministern.

Kommer du att sitta kvar som partiordförande och statsminister vid valet 2022?

– Ja, absolut. Jag har varit intresserad av politik hela mitt liv och jag har ägnat större delen av mitt vuxna liv åt fackföreningsrörelsen. Jag ser så många viktiga uppgifter där vi har tagit viktiga steg och där jag ser framför mig vad vi behöver göra. Det är därför jag ser hela decenniet framför mig, 20-talet, där vi ska återupprätta det starka samhället. Vi har alla möjligheter att göra det och jag är full av iver att fortsätta detta.

Ett år har nu gått sedan Stefan Löfven efter en rekordlång regeringsbildning åter

kunde utses till statsminister.

Januariavtalet mellan

Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Centern och Liberalerna gav Sverige en S-ledd regering samtidigt som det mångåriga borgerliga samarbetet slogs i spillror.

För Socialdemokraterna har samarbetet delvis lett till en identitetskris där det gamla arbetarpartiet tvingats genomföra skattesänkningar för höginkomsttagare och driva en liberal agenda. Det mullrar i S-leden om att partiet har sålt ut sin själ men statsministern och partiledaren anser inte att partiet är i kris.

– Nej. Jag känner en trygghet i våra värderingar. Både Hjalmar Branting och Per Albin Hansson fick på sin tid ta debatter med partiet om de skulle kompromissa eller inte. Bara vi vet riktningen om vart vi ska så kan man också stå för kompromisser. Det innebär

ingen kris. Men det är klart att det är ett svårt läge nu, det är inte bara frid och fröjd, säger Stefan Löfven.

Statsministern hoppas att hans vision om det starka samhället ska bli startskottet för en ny rörelse som grundar sig på solidaritet och klassiska motton om att göra sin plikt och kräva sin rätt. Ett modernt folkhemsbygge där staten har en tydlig roll och där medborgarna kan lita på att de får den hjälp de behöver.

– Jag tror att många upplever att samhället har dragit sig tillbaks. Det är många som känner sig lite övergivna och undrar om omställningen på arbetsmarknaden fungerar. Om jobbet försvinner, kommer jag då att kunna få en ny möjlighet att försörja mig? Vad innebär digitaliseringen? Och likaså att sjukvården inte är så jämlik som den borde vara? Att skolan inte fungerar som den borde? Jag

ser det här som Sveriges stora projekt, säger Stefan Löfven.

På kort sikt handlar det dock om andra frågor. Brottsligheten, migrationen och integrationen är problem som engagerar medborgarna och där har S haft svårt att övertyga väljarna om att det är just de som har de rätta svaren. Statsministern menar att det är frågor som måste prioriteras högt de kommande åren.

– Nu är det viktigt att visa resultat när det gäller gängkriminaliteten, sprängningar och skjutningar. På helheten är Sverige ett hyfsat tryggt land men det är klart att när det smäller och det skjuts upplevs fullt förståeligt en otrygghet. Vi ska visa att antalet asylsökande blir mindre – rejält mycket mindre för att vi ska klara integrationen. Då ser människor att de som kommer hit också går till jobbet och bidrar – plikt, rätt, säger Stefan Löfven.

Hur ska det gå till?

– Att vi tar in till landet så många som vi kan integrera, det är helt avgörande. Människor som kommer hit ska göra sin del i samhället. Det är inget konstigt eftersom de också vill det. Det handlar om konkreta resultat på migration och integration, och konkreta resultat på sprängningar och skjutningar så vi visar att samhället är starkare.

Det här är lösningar som lika gärna skulle kunna uttalas av moderater eller sverigedemokrater, vad är det som är unikt socialdemokratiskt med detta?

– För det första: Vi genomför det. För det andra: Det finns en annan dimension i det här och det är hårdhet mot brotten men också brottens orsaker. Det är bra att vi är samlade kring riktningen om straffen, resurser till polisen och verktyg till polisen. Men den andra delen, det är den

som är den sossiga. Du måste också tänka på hur du stoppar tillflödet till brottsligheten. Då handlar det om din framtidstro, att jag kommer att ha ett arbete när jag blir vuxen, att mina föräldrar går till jobbet, att jag bor i ett schyst bostadsområde, att samhället fungerar. Jag tror på samhället och samhället tror på mig. Det är avgörande för att stoppa tillflödet. Det är det socialdemokratiska – hårt och mjukt.

Det finns röster inom S som vill att ni ska snegla på hur Danmark sköter sin migrationspolitik, hur ser du på det?

– Nej, vi har vår egen politik som vi ska stå upp för. Nu har vi dessutom en parlamentarisk kommitté som tittar på det och vi vill ha en så bred lösning som möjligt. Det viktiga för oss är att det harmonierar med EU-lagstiftningen. Vi ska stå upp för asylrätten men Sverige ska

inte göra mer än vad som ankommer på oss. Andra måste också ta sitt ansvar.

Hur ska man kunna få ner antalet asylsökande och samtidigt respektera asylrätten?

– Det är poängen med hela EU-samarbetet, och det är därför vi har stridit så hårt för att hela EU måste ta sitt ansvar. Det är därför den migrationspolitiken måste på plats, och en del av det är fördelningen, säger Stefan Löfven utan att gå in närmare på att EU under många år har misslyckats med att hitta en gemensam syn på migrationen. Han går heller inte in på några nivåer när han pratar om att Sverige ska ta emot färre asylsökande.

Vad innebär det när du säger att vi ska ha en långsiktigt hållbar migrationspolitik och ett mottagande på en ansvarsfull nivå?

– En ansvarsfull nivå är när du kan ta emot så många så att de vuxna kan få ett arbete, att barnen kan gå i skolan och att vi klarar det här med äldreomsorgen och allt detta. Vi ska hålla ner antalet människor som kommer men de som kommer hit ska i arbete. Vi ser nu att det går snabbare. Förut tog det kanske nio–tio år för en grupp att komma i arbete. Nu tar det fyra – och det är på väg neråt. Sedan januariavtalet slöts för ett år sedan har nya politiska konstellationer vuxit fram. M, KD och SD kommer närmare varandra i en rad frågor, och Vänsterpartiet har vid flera tillfällen sökt oheliga allianser med sina politiska huvudmotståndare för att påverka regeringspolitiken. Först handlade det om reformeringen av Arbetsförmedlingen och nu senast om mer pengar till välfärden.

Stefan Löfven är kritisk till att V-ledaren Jonas Sjöstedt lutar sig mot SD:s riksdagsmandat trots att han sagt att han inte ska samarbeta med partiet.

– När de nu ska diskutera välfärdssatsningar så sitter M, KD och SD där. Då blir det ännu mer konstigt om Sjöstedt säger att han absolut inte ska diskutera med Sverigedemokraterna. Det håller inte ihop. Nu sitter tre där och funderar och ska han prata med dem så kan han inte säga att jag pratar med två men inte med den tredje som sitter vid samma bord.

Hans Olsson

hans.olsson@dn.se

Stefan Löfven om...

...hoten med misstroendeförklaringar från oppositionen:

– Den formella möjligheten finns så jag kan inte förhålla mig till det. Däremot är det bra att fråga

sig: vad är alternativet? Det vanligaste i Sverige är att vi har en minoritetsregering och då måste man hantera situationen så att det går att ha en sådan.

...att kritisera M:s skattesänkningar när regeringen själva slopat värnskatten:

– Oavsett vilket regeringsalternativ det hade blivit så hade värnskatten tagits bort. Moderaterna och Kristdemokraterna lovade Liberalerna att de skulle ta bort värnskatten så det hade inte haft någon betydelse.

...att de ekonomiska klyftorna vuxit under S tid vid makten:

– En stor del av problemet handlar om kapitalinkomster. Det är där den stora skillnaden finns. I januariavtalet är vi överens om en skattereform som ska minska de ekonomiska klyftorna och se vad den finansiella sektorn kan bidra med. Vi har redan beslutat om en skatt på banksektorn som en del av finansieringen av försvaret, men jag menar att den finansiella sektorn har mer att bidra med.

...att åka till Almedalen i sommar:

– Vi får återkomma till det. Vi håller på med planeringen just nu.

Förlamad fick ligga i avföring

LÖRDAG 18 JANUARI 2020

En man som är förlamad från bröstet och ned fick ligga i sin egen avföring i 12 timmar på häktet i Göteborg utan att få hjälp av personalen. Kriminalvården får nu allvarlig kritik av JO för bristande omvårdnad.

Göteborg.

Mannen kan varken äta, dricka eller utföra sina behov själv. Under fem dagar, vintern 2018, var han intagen på häktet i Göteborg och ska, enligt en anmälan till JO, inte ha fått adekvat hjälp utan blivit ”liggande som ett kolli”.

Han ska även, enligt anmälaren, ha skadats då personalen tappat honom vid flera tillfällen.

I sitt svar till JO tillbakavisar Kriminalvården att det skett några fallolyckor men redogör för omständigheterna som ledde till att mannen inte fick hjälp.

På morgonen den 28 februari upptäckte sjuksköterskan som ansvarade för hans mediciner att mannen hade fått diarré och sa till personalen att han måste tvättas och få nya kläder.

Personalen vände honom men gjorde inget mer.

När sjuksköterskan kom tillbaka rapporterade hon det inträffade som en incident.

”Avdelningspersonalen var osäker på hur de skulle omhänderta mannen. Det var en

kraftig stank på avdelningen”, står det i yttrandet från Kriminalvården.

Varför kunde man inte tvätta mannen? En förklaring som anges är att duscharna var suicidsäkrade, det vill säga slangen hade tagits bort, vilket försvårade proceduren. En servicetekniker skickades för att köpa en duschslang men det visade sig att munstycket inte passade till kranarna. Först vid 13-tiden nåddes en ansvarig som beslutade att hyra in en undersköterska från en extern aktör. Under natten transporterades mannen till ett duschutrymme på en annan avdelning och blev tvättad.

Då hade det gått 12 timmar.

”Oacceptabelt”, skriver JO.

En bidragande orsak till den uppkomna situationen var enligt JO att ledningen inte har informerat personalen om att det är

deras ansvar att hjälpa den intagne med exempelvis hygien och toalettbesök.

Malin Sparrström, chef för häktet i Göteborg, säger att man har tagit kritiken på allvar.

– Direkt när det blev tydligt att vi inte hanterat situationen på ett bra sätt så tog vi tag i det på plats. Sedan dess har vi arbetat igenom våra rutiner för att förtydliga vilket ansvar vi har och hur vi ska arbeta. Jag har förståelse för JO:s kritik och beklagar verkligen att det kunde bli så här, säger hon.

Marina Ferhatovic

marina.ferhatovic@dn.se

Janne Josefsson: Hur kunde Clark Olofssons rövarhistoria gå hem i tv- huset?

LÖRDAG 18 JANUARI 2020

Det är tidigt 1960-tal och jag och några kompisar i 12-årsåldern får se Clark Olofsson komma gående nedför Köldgatan i Biskopsgården. Varken jag eller de andra visste vem han var. Förmodligen var han ute på permission från en ungdomsvårdsskola. Han kan ha varit i sjuttonårsåldern, fräckt klädd, i kavaj, välpressade byxor och stiliga, spetsiga svarta skor.

Det är så jag minns det – och att vi blev imponerade. Han rökte, blåste ut röken rakt på mig och gick oberörd vidare, utan att säga något. Som om han vore en filmstjärna gjorde han starkt intryck på mig. Vi förstod att han och någon annan kille på gatan var kriminella på något sätt. Först några år senare, när Clark Olofsson och Gunnar Norgren jagades över hela landet efter ett polismord, förstod jag vem han var. Mamman och systemen, som jag var

skolkamrat med, bodde på Köldgatan 6. Jag på trean tillsammans med min storasyster och båda föräldrar. Min äldre halvbror var också på ungdomsvårdsskola. Mamma trodde alltid det värsta när telefonen ringde, att det var polisen och att min bror rymt.

Det var första gången i mitt liv jag såg svenska poliser med k-pistar och hjälmar. De tryckte i skogen intill och trodde väl att Clark skulle komma hem. Det gjorde han aldrig.

Istället gäckade han polisen. Köpte biljett till Lorensbergs biograf. När poliserna sedan gick in med full mundering under pågående filmvisning stod Clark vid Lasses korv på Heden och tittade på. Så jänkla fräck var han, och han verkade gilla det. Det är nu många år som förflutit. Clark Olofsson, eller Daniel Demuynck som han bytte namn till, är efter flera grova

narkotikabrott och mer än 40 år i fängelse en fri man med pension från Sverige. Då sänder SVT en dokumentär om Clark och hans liv. Fredrik Sjöshult i Expressen kallar den för ett oförsvarligt idolporträtt och Johan Croneman i DN slaktar den som katastrofal.

Jag håller inte helt med dem. Att en dömd brottsling är producent accepterar jag. Att Clarks gode vän, journalisten Gunnar Wesslén, får breda ut sig köper jag. Att Clark får säga "Jag har aldrig gjort något ohederligt, även om det kanske inte alltid varit på rätt sida lagen" utan någon motfråga kan jag också försvara. Tittarna är ju inte dumma i huvudet.

Men dokumentären borde absolut aldrig ha sänts i nuvarande skick. Hur kunde den passera en ansvarig utgivare på SVT? Tyvärr finns på senare tid flera sådana exempel.

Det fanns en tid då grova brottslingar nästan sågs som hjältar inom yttersta vänstern och därmed spreds brottsromantiken i journalistkåren och i media. En bankrånare eller kånfarare i allmänhet ansågs ha samma intressen som arbetarklassen. Men de förstod inte arbetarmoralen om att "göra rätt för sig". När jag såg SVT-dokumentären var det som att gamla tider gick igen. Clark, eller "Knark Olofsson" som han kallats av andra kriminella, är framför allt dömd för grova narkotikabrott. Det omnämns i programmet. Men hur är det möjligt att han inte får en enda fråga om vilket lidande och elände han åsamkat ungdomar genom alla år, medan han berikat sig på deras missbruk? Vad han än skulle svarat måste han få den frågan. Allt annat är ohederlig journalistik.

Tyvärr ger det till viss del en bild av tillståndet inom mitt älskade SVT. Jag frågade för flera år sedan ledaren för Grodmansligan, Kjell Johansson – inlåst på Kumla och kompis med Clark – om hur han kan försvara smuggling och knarkförsäljning. "Det är föräldrarnas ansvar för sina barn, inte mitt", var hans svar. När jag berättade för en tjejkompis om Clark och Köldgatan svarade hon: "Vi som varit ute och dansat vet att den som har de vassaste pressveckan har de lömskaste avsikterna."

Labradoren är den populäraste hunden

LÖRDAG 18 JANUARI 2020

**Labben regerar även i
Stockholmsregionen. Labrador -
retriever är den populäraste hunden i
13 av länets 26 kommuner. Men
schäfern, som var störst 2017, är
listetta i 11 kommuner. I två har andra**

raser kämpat sig till toppen: Jack Russell i Solna och Yorkshireterrier i Sundbyberg.

I hela landet har labradoren nu 50 procent fler nyregistrerade hundar i Svenska Kennelklubbens register än tvåan golden retriever. I Stockholms län tar sig även andra hundar in på topplistorna: engelsk springer spaniel på Lidingö, dobermann i Nykvarn och borderterrier i Vaxholm.

ANNONS:

I två kommuner som är relativt små till ytan är även topphundarna relativt små, Jack Russell och Yorkshireterrier. Har det ett samband?

– Nej, det tror jag inte. Det kan vara en tillfällighet, en uppfödare som vill sälja sina valpar i närområdet. Man kan ha vilken hund som helst i sin lägenhet, det är inte där den motionerar, säger Hans

Rosenberg, pressansvarig på Svenska kennelklubben.

Både Jack Russell och Yorkshireterrier är stora hundar i litet format, menar han.

– De har temperament. Yorkshireterrier är ingen tråkig hund med papiljotter och rosetter, säger Hans Rosenberg.

Även 2016 och 2017 vann en liten hund i Sundbyberg, korthårig chihuahua.

– Den blev populär under 2000-talet genom Paris Hilton och hennes hund, efterfrågan var större än tillgången. Nu har det trappat av lite grann, nu kommer det fler franska bulldoggar och mopsar, säger Hans Rosenberg.

Men de flesta av oss väljer en hundras vi har haft som barn och känner till, eller en ras som grannen har, en hund man har lärt känna och tycker om.

Är inte den allra vanligaste hunden en blandras?

– Nej. Blandrashundar är en grupp av hundar som är mindre än gruppen rashundar. I Sverige hör 75–80 procent av alla hundar till gruppen rashundar, säger Hans Rosenberg.

Topp 5 - kommun för kommun

Botkyrka

Schäfer

Chihuahua, korthårig

American Staffordshire terrier

Labrador retriever

Jack Russel terrier

Danderyd

Labrador retriever

Golden retriever

Bichon Havanais

Lagotto Romagnolo

Jack Russell

Ekerö

Labrador retriever

Schäfer

Golden retriever

Jack Russell

Rottweiler

Haninge

Schäfer

Labrador retriever

Golden retriever

Chihuahua, korthårig

Rottweiler

Huddinge

Schäfer

Labrador retriever

Chihuahua, korthårig

Yorkshireterrier

Golden retriever

Järfälla

Labrador retriever

Schäfer

Yorkshireterrier

Golden retriever
Chihuahua, korthårig

Lidingö

Labrador retriever
Golden retriever
Bichon Havanais
Yorkshireterrier
Cocker spaniel

Nacka

Labrador retriever
Golden retriever
Jack Russell
Cavalier King Charles spaniel
Dvärgpudel

Norrtälje

Schäfer
Labrador retriever
Golden retriever
Border collie
Jack Russell

Nykvarn

Schäfer
Rottweilwe
Golden retriever
Labrador retriever
Jack Russell

Nynäshamn

Schäfer
Labrador retriever
Border collie
Jack Russell
Golden retriever

Salem

Labrador retriever
Schäfer
Golden retriever
Jack Russell
Rottweiler

Sigtuna

Schäfer
Labrador retriever
Jack Russell
Chihuahua, korthårig
Rottweiler

Sollentuna

Labrador retriever
Golden retriever
Jack Russell
Schäfer
Yorkshireterrier

Solna

Jack Russell
Labrador retriever
Yorkshireterrier
Schäfer
Fransk bulldogg

Stockholm

Labrador retriever
Jack Russell

Yorkshireterrier
Chihuahua, korthårig
Fransk bulldogg

Sundbyberg

Yorkshireterrier
Fransk bulldogg
Chihuahua, korthårig
Schäfer
American Staffordshire terrier

Södertälje

Schäfer
Labrador retriever
Jack Russell
Chihuahua, korthårig
Rottweiler

Tyresö

Schäfer
Labrador retriever
Golden retriever
Chihuahua, korthårig

Yorkshireterrier

Täby

Labrador retriever

Golden retriever

Cavalier King Charles spaniel

Jack Russell

Schäfer

Upplands Väsby

Schäfer

Jack Russell

Labrador retriever

Golden retriever

Chihuahua, korthårig

Upplands-Bro

Labrador retriever

Yorkshireterrier

Schäfer

Rottweiler

Jack Russell

Vallentuna

Schäfer

Labrador retriever

Golden retriever

Fransk bulldogg

Rottweiler

Vaxholm

Labrador retriever

Jack Russell

Golden retriever

Schäfer

Dvärgpudel

Värmdö

Labrador retriever

Golden retriever

Rottweiler

Jack Russell

Schäfer

Österåker

Labrador retriver

Schäfer
Golden retriever
Jack Russell
Shetland sheepdog

Källa: Jordbruksverket

Mia Tottmar
mia.tottmar@dn.se

Svenonius medger besvärligt läge

LÖRDAG 18 JANUARI 2020

Finansregionråd Irene Svenonius (M) medger nu att det var ett tufft läge för akutsjukhusen i Stockholm under trettonhelgen.

På fredagen kallade hon regionens gruppledare till ett extrainsatt möte.

– Vi har fått höra från både patienter, anhöriga och medarbetare om situationen på Södersjukhusets akutmottagning, säger Svenonius.

De senaste veckorna har anställda inom akutsjukvården larmat om kaos och stora

patientsäkerhetsrisker på akutsjukhusen. Patienter och anhöriga har beskrivit akutmottagningarna som en krigszon, då patienter trängs och vårdas i korridorer och kulvertar i väntan på vårdplats. Regionens chefläkare har bekräftat det ansträngda läget, och sagt att det finns för få vårdplatser, vilket blev tydligt i trettonhelgen, då trycket mot Södersjukhuset blev enormt efter att Karolinska drabbats av stora it-störningar.

På fredagseftermiddagen kallade finansregionråd Irene Svenonius (M) gruppledarna i region Stockholm till ett möte med anledning av situationen i Stockholms sjukvård. I inbjudan hänvisades till att information om läget kommer att ges bland annat på redan inplanerade möten, bland annat i arbets- och personalutskottet den 28 januari och i

hälso- och sjukvårdsnämnden den 14 februari. Enligt inbjudan var syftet att ge ”ytterligare möjlighet att skaffa översikt av läget”.

Efter mötet medger Irene Svenonius att läget varit tufft för akutsjukhusen i Stockholmsregionen.

– Vi har fått höra från både patienter, anhöriga och medarbetare om situationen på Södersjukhusets akutmottagning.

Svenonius beskriver mötet som konstruktivt, där alla fick möjlighet att ställa frågor till chefläkaren och regionledningskontoret, som också deltog. Enligt region Stockholm är läget i vården nu mer stabilt än under helgerna, bland annat efter att vårdverksamheter för icke-akutvård öppnat efter helgerna och vårdcentralerna är öppna som vanligt.

– Just nu finns det ingen som väntar på vårdplats, och det är ingen som har gjort

det de senaste dygnet. Också där är läget åter till det normala. Men de följer detta noga, så att det inte ska inträffa något ytterligare. Det är otroligt viktigt att vi håller väntetiderna korta, säger Svenonius.

Under fredagens möte konstaterades att det behövs fler bemannade vårdplatser på akutsjukhusen, enligt Svenonius.

– Det måste vara ett huvudfokus framåt för sjukhusen.

Tidigare i veckan hade det socialdemokratiska oppositionsregionrådet Aida Hadzialic begärt att regionstyrelsen kallas in till ett extra möte med anledning av krisen i sjukvården, och velat att chefsläkare och anställda skulle närvara. Oppositionen vill diskutera patientsäkerheten och har även krävt att varslen på akutsjukhusen dras tillbaka.

Efter mötet var Hadzialic kritisk och säger att hon saknade handling.

– Tjänstemännen beskrev att man inte kunnat garantera patientsäkerheten på våra sjukhus. Samtidigt är det prat utan handling från det moderatledda styret. De här problemen som eskalerade under helgerna beror på underliggande strukturella problem inom sjukvården i Stockholmsregionen, som otillräcklig bemanning och att det saknas vårdplatser och att sjukhusen saknar resurser.

Svenonius beskrev mötet som konstruktivt – du håller inte med?

– Jag förstår att Svenonius vill ge intrycket att läget är under kontroll. Hennes ambitionsnivå är väldigt låg. Vi kan inte ha ett läge i Stockholmsregionen där patientsäkerheten inte är garanterad. Det här kommer att fortsätta så fort läget blir lite mer ansträngt. Det kan handla om att

det blir halka om det blir lite kallare, eller
om att influensasäsongen sätter i gång,
säger Aida Hadzialic.

Viviana Canoilas

viviana.canoilas@dn.se

Anna Gustafsson

anna.gustafsson@dn.se

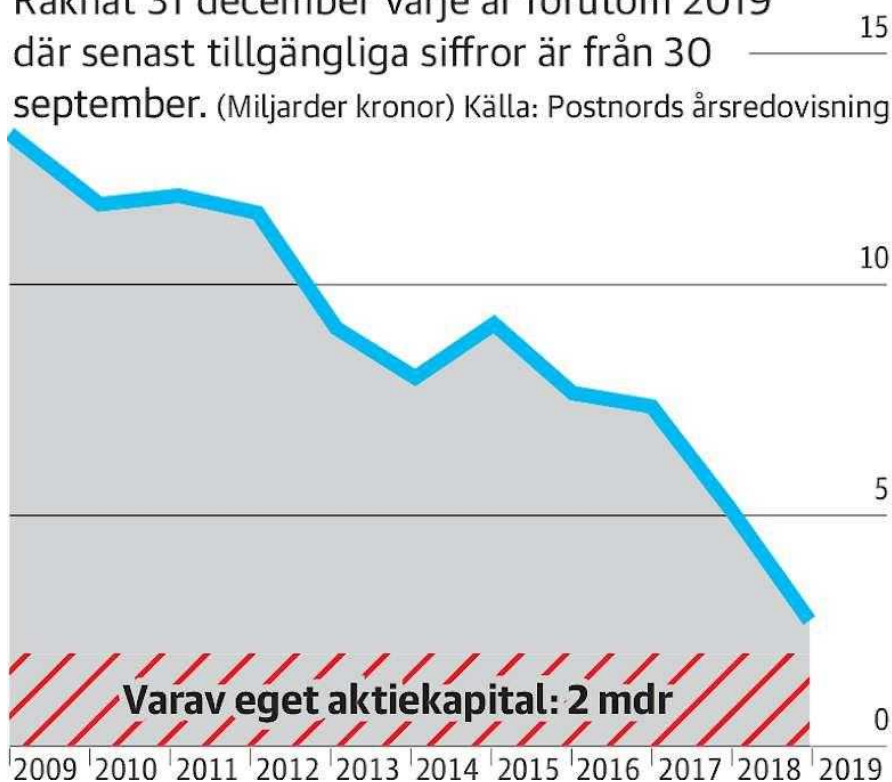
Rörelseresultat

(Miljoner svenska kronor) Källa: Postnords årsredovisningar

Eget kapital i Postnordkoncernen

Räknat 31 december varje år förutom 2019 där senast tillgängliga siffror är från 30 september. (Miljarder kronor) Källa: Postnords årsredovisning

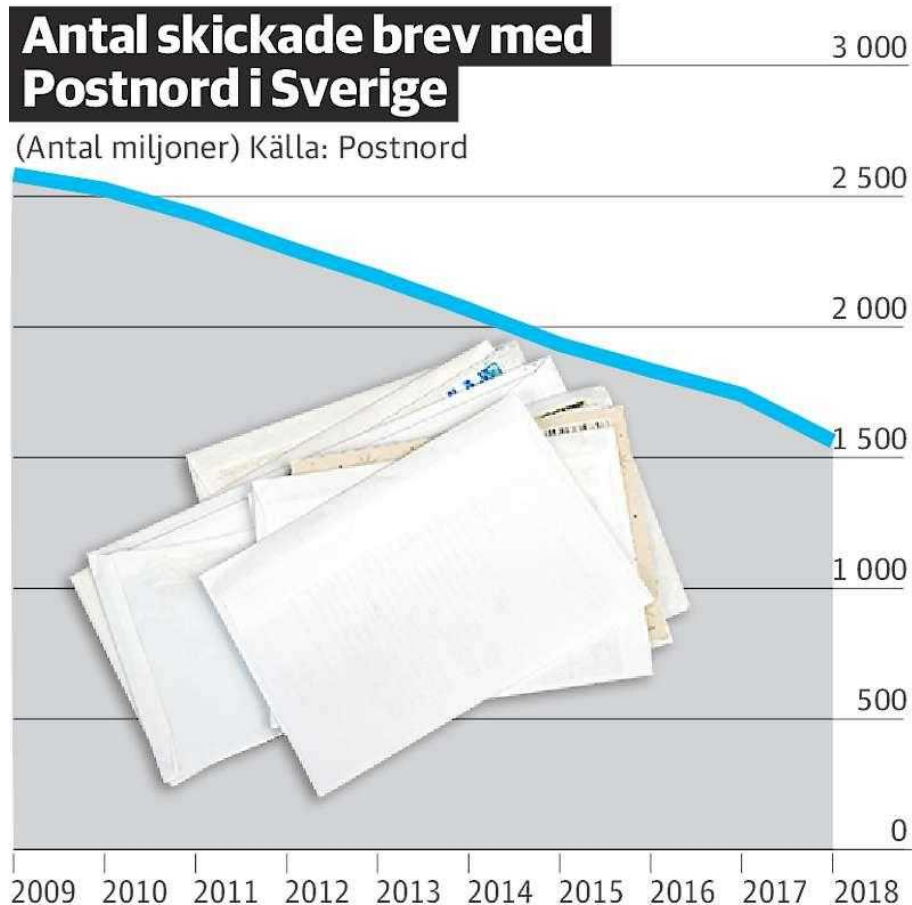

Klagomål och synpunkter

Antalet kundsynpunkter och reklamationer (summan av de två) per 100 000 försändelser (brev+paket).

Källa: PTS

Bolaget som band ihop Sverige står på ruinens brant – hur kunde det ske?

SÖNDAG 19 JANUARI 2020

Sveriges näst största bolag Postnord riskerar konkurs – trots att vi skickar paket som aldrig förr. DN:s *Jonas Fröberg* och *Daniel Costantini* berättar

hur bolaget gått från nationell kassako med världsledande kvalitet till utskäld förlustmaskin.

Östermalm, Stockholm 2 december 2019
Trottoaren glänser i regnmörkret. Jag ska hämta ett bokpaket i en tobaksbutik.

Kvinnan framför mig i kön tittar med tom blick i telefonen. Framför oss köar åtta tysta personer.

En äldre man på cykel stannar till, trycker ner skorna i asfalten och blickar ut över oss:

– Vad har hänt?

– Eh... Posten, säger en trött mansröst från kön.

– Men... men, det är ju inte ens jul!

Cykelmannen skakar på huvudet, hivar högerbenet över den blå ramen och stretar vidare på en av Stockholms mer välbeställda gator.

Väl inne mäter rummet tre gånger två meter. Hundratala paket är staplade i högar mitt i rummet. Kvinnan framför mig i kön vänder, hon var på fel utlämningsställe. Mannen bakom disken frågar vilket bolag mitt paket ska komma med. Jag vet inte. Kön växer bakom mig.

○ ○ ○

Inom fem år väntas svenskarna skicka och ta emot uppemot 400 procent fler paket. Samtidigt har Postnord sedan millennieskiftet lagt ner över 2 000 postkontor som även innehöll Postbanken. Nu planerar ledningen att slopa daglig utdelning av brev och paket.

Postnord har gått från nationell kassako med världsledande kvalitet till utskäld förlustmaskin.

Vad är det egentligen som har hänt?

Centrumhuset Rundvik 19 december 2019

– Oj oj oj.

Rösten sviker.

Britt-Marie Molander kliver över fyra lösa brädor på golvet. För första gången på 21 år tar hon de tvekande stegen in till postkontorslokalerna som stängde runt år 2000. Vi är i Rundvik i Västerbotten där hon som 19-åring blev landets yngsta stationsmästare. Hon bor kvar i sin villa på orten. Men hit in har hon inte gått sedan kontoret stängdes. Ögonen glänser.

Blicken vandrar runt rödvita gullfibersäckar och brädhögar i de 95 kvadratmeter som var hennes värld – men också Rundviksbornas. Här hämtade alla sina paket i en speciellt avsedd paketsdisk med våg och glaslucka.

Hon pekar mot de stora frostdimmiga fönstren.

– Där stod besöksbänkarna.

Postens två besöksbänkar, med sitsar i reglementsenligt svart fuskläder och kromade ben.

De är viktiga.

Jag växte själv upp här, omgiven av en varmt pulserande Masonitefabrik och ett högljutt sågverk. Och med Britt-Marie Molander på Posten, som i den ljusa björkinredningen bringade ordning i kontakterna med yttervärlden.

I Rundvik finns nu, liksom på 1980-talet, runt 450 hushåll och nära 1 000 invånare. Sågverket sågar alltjämt brädor. Efter att postkontoret stängt skulle nya, som det hette, tillgängliga postombud starta hos antingen Ica Sjöbergs eller Konsum, men även de stängde. Rundviksborna får nu åka milen in till centralorten Nordmaling för post- och paketombud.

○ ○ ○

Alla tycks ha en relation till Postnord. Sveriges andra största bolag (efter Volvo Cars) med 20 000 anställda driver Sveriges största åkeri med 3 000 chaufförer.

Men framför allt besöker 10 000 uniformsklädda brevbärare varje vardag fem miljoner hushåll. Allt enligt postlagen och postförordningen som stipulerar att 95 procent av breven ska vara framme inom två dygn och att portot sedan årsskiftet ska kosta 11 kronor.

Vi skickar nu färre brev och beställer fler paket. Där är Postnord också klar marknadsledare med sex av tio skickade paket.

2019 sattes ett nytt rekord i Sverige när tio miljarder kronor gick till att skicka julklappar som köpts på nätet. Det borde vara guldläge. Men det är tvärtom.

Postens huvudkontor Arken i Tomtebodan, Solna, 1 april 2008

Ögonen strålade. Dåvarande näringsminister Maud Olofsson (C) stod uppe på podiet i Postens nya huvudkontor som kallas Arken efter Noaks ark – med glasytor motsvarande sex fotbollsplaner. På hennes högra sida log ordföranden i Post Danmark. Han, den stenhårde affärsmannen och överklassdandyn Fritz Schur, ska senare fatta beslut med långtgående konsekvenser för svenska skattebetalare. På andra sidan stod svenska Postens mer slätstrukne vd Erik Olsson.

Den sammanslagna dansk-svenska posten skulle nu växa till en dominerande europeisk aktör inom paket – som verkar på en fri marknad utanför postlagen.

– Postnord var den sämsta affär jag kunde tänka mig. Och jag tycker att svenska staten blev grundlurad av danskarna. Det är som att Peter Brännström väntat i årtal på att få säga de orden. Efter 38 år inom svenska posten slutade han som högsta operativa chef inom Postnord 2014. Han fortsätter:

– När vi 2010 väl fick fram jämförbara siffror efter samgåendet visade det sig att alla kostnader var högre i Danmark. Till och med transporter av brev per styck räknat. Det var helt obegripligt. Danmarks yta är bara en tiondel av Sveriges. Ägarupplägget fick ögonbryn att höjas. Sverige stod för 70 procent av bolagets värde men fick bara 60 procent av ägandet (och betalningsansvaret) och endast 50 procent av det yttersta bestämmandet – rösterna. Styrelsen skulle dessutom besättas av lika många svenska som

danska ledamöter och ledas av dansken Fritz Schur – hjärnan bakom hela affären med ett vittförgrenat nätverk i den högsta politiska eliten; hans personliga slott utgjorde centrum för storslagna fester med danska ministrar och prinsar på gästlistorna.

Sverige fick 1,4 miljarder kronor i engångssumma för att avstå makten. Men behöll all risk.

○ ○ ○

Samtidigt låg en bomb apterad i de danska räkenskaperna – kommande danska miljardförluster. Danska staten hade nämligen redan 2001 lanserat en offensiv digitaliseringsstrategi med, förenklat, ett enda mål: Danskarna skulle sluta skicka brev.

Det innebar en katastrof för Postnord.

Så snart Fritz Schur hade skakat hand med Maud Olofsson skred den danska regeringen till verket.

Brevvolymerna rasade sedan en ny lag 2013 tvingat alla danska invånare att ha en digital brevlåda dit myndigheter skickade all post. Tusentals danska brevbärare stod snart utan brev att dela ut, men med tre års betald lön vid uppsägning.

Det innebar mångmiljardkostnader – där Sverige enligt ägaravtalet skulle stå för 60 procent av notan.

Sverige vägrade. Bolaget dränerades på pengar i snabb takt – något som krävde ledningens fulla uppmärksamhet.

Samtidigt stod världen i startblocken inför en exploderande e-handel och pakethantering – den gyllene gren dit Postnord skulle svinga sig och bli en ledande internationell aktör.

○ ○ ○

Filmen är suddig och skakig. En man har stängt in sig i en garderob. Han tycks filma sig själv och ropar in i kameran med gäll röst:

– Låt aldrig din fru, flickvän eller syster hitta zalando.se. Du vet, den där jättestora sko- och modebutiken på nätet. Den förstör mitt liv!

Han slickar sina torra läppar.

– Och det värsta av allt – frakt och retur är gratis!

Reklamen för den tyska kläd- och sko-jätten Zalando markerade 2012 starten för Sveriges e-handel.

Och hemkörning. Och att alla vande sig vid att det var gratis.

Postnord tycktes taget på sängen. Och svenskarna fick lära sig ett nytt ord.

”Bomkörningar”.

Det betydde att Postnords och andra logistikföretags paketkunder förgäves väntade i hemmet på paket.

Klagomålen ökade dramatiskt.

– Förmodligen åkte väldigt många chaufförer som regel bara förbi kunden utan att kolla om hen var hemma, säger en källa med långvarig insyn i Postnords ledning.

DN kan nu berätta vad som hände bakom kulisserna.

Samtidigt som e-handeln tog fart hade Postnord två väsensskilda organisationer och kulturer – en för paket och en för brev:

Paketverksamheten jobbade främst mot anonyma företag. Brevbärarna delade alltid ut breven till dig och mig.

Stationsmästaren Britt-Marie Molander minns:

– Våra brevbärare kände ju alla. Om det var mörkt hos någon ensam brukade de knacka på.

Ibland var någon brevbärare sjuk.

– Då tänkte jag: inte skulle en tillfällig ersättare hinna lära sig alla gator här i Rundvik. Jag visste ju var alla bodde och cyklade runt själv mellan arbetspassen i kassan.

Reklamen cyklade hon ut med på kvällen.

○ ○ ○

Postnord såg vartåt pilarna pekade och började 2014, trots bomkörningar, att hårdsatsa på paket till oss vanliga e-handelsköpare.

Men det fanns ett problem:

– Postnord tjänade ju i princip alla sina pengar på breven, säger Peter Brännström och fortsätter:

– Brevrörelsen ansågs inte så viktig. Den skulle ju långsamt tyna bort.
Det blev enligt Peter Brännström högljudda diskussioner i ledningsgruppen.
– Paketdelen gjorde förlust. Min och många andras bild var att man måste behålla fokus på brev och tjäna så mycket pengar det gick där så länge som möjligt samtidigt som man satsade på paket, men det fick inget gehör.
Andelen brev som delades ut inom ett dygn minskade från runt 95 till 88 procent under loppet av några månader 2015, den lägsta noteringen på flera decennier.
Klagomålen sköt i höjden.
Facebookgrupper bildades. Svenska folket rasade.
– Postnord har ju en relation till alla. När man ändrar något riskerar därför fallet att bli så stort, säger en källa med flera år i Postnords ledning.

Även i Sverige började vi skicka markant färre brev. Därmed ökade kostnaden för varje utdelat brev eftersom de fasta kostnaderna är så höga.
Lönsamheten avtog.
Mitt i förtroendekrisen för både brev och paket ville Postnord därför dela ut posten inom 48 timmar i stället för 24 timmar – för att få ner kostnaderna. Det kunde uppfattas som en ytterligare försämring.
Regeringen sade nej, men tvingades till slut godkänna ett extradygn för att leverera brev den 1 januari 2018.
Nu var måttet rågat.
DN kan avslöja att samma regering senare under 2018 rundade Postnords ledning och sjösatte en hemlig granskning som skulle visa att bolaget är på väg mot konkurs. Vi ska återkomma till den.
När Inizio/SvD mätte hur många som hade ganska stort eller mycket stort

förtroende för Postnord hade den andelen på två år fallit från 23 procent till 10 procent.

Postnord har nämligen ett inneboende problem som man delar med SJ och tågen: Ingen jublar när ett brev eller tåg anländer i rätt tid. Alla blir arga om det inte kommer.

Men det ligger mer bakom svenska folkets höga förväntningar.

○ ○ ○

Postväsendet har bundit ihop ett avlångt Sverige sedan 1636. Under Generalpoststyrelsen var de över 2 000 postkontoren och brevbärarna sammantvinnade i ett officiellt nät som med stämplor och röda sigill förde in en air av den stora världen till byarna.

Postkontoret i Rundvik stod ytterst under FN-flagg och reglerades under internationell lag i ett av de äldsta FN-

organen från 1874 – Världspostföreningen.

I över halva Sverige lever ett annat kollektivt minne.

Hela Norrland sammanbands sedan 1923 av Postens runt 300 gula bussar – postdiligenstrafiken. Snart blev man ett av Sveriges största bussåkerier med linjenät på 8 000 kilometer. Bussarna var ett slags all-inclusive i glesbygden med paket och mjölkkanor i den bakre delen och skolbarn och jobbpendlare i kupén.

Bussarna med det gula posthornet, de tre kronorna och den blå fartranden blev en symbol för något större. Ett socialt kitt som förband byar som Bakvattnet med Strömsund – och Umeå. Bussarna gjorde årliga mångmiljonförluster. Ibland kom det bidrag från staten. Ibland inte. Men Postens ledning körde på. Såg det som en del av sitt uppdrag.

I Rundvik försvinner Britt-Marie Molanders blick mot fönstrets snöstjärnor. Där besökssofforna fanns.

– Där satt ofta många äldre kvar en stund sedan de gjort sitt ärende.

Hon blir tyst.

– Ture Ottosson till exempel.

– Han kom tre till fyra gånger i veckan. Då öppnade jag glasluckan som jag satt bakom och det blev alltid prat om hur livet var.

Ture Ottosson bodde i en etta på första våningen i Rundviks rödteglade hyreshus. Han gick bort 2009.

– Kanske gav vi lite liv ändå, säger Britt-Marie Molander.

Tempo i Ramsjö 13 januari 2019

Den gula DHL-skylden på Tempobutiken hänger visserligen kvar. Men för ett år sedan slutade DHL att köra paket till byn

Ramsjö i norra Hälsingland med 200 invånare – cirka sex mil från närmaste större ort, Ljusdal.

– DHL tyckte att det var för dålig lönsamhet att köra hit och i höstas slutade bussgoods att lämna paket, säger Maria Yngvesson som har drivit butiken i 14 år. Postnords närmaste ombud ligger i Ljusdal. Det innebär dyra resor för bolaget och den oreglerade paketmarknaden är pressad av nya bolag med riskkapitalister i ryggen.

– För att behålla kunderna och därmed behålla butiken och liv i bygden är paketutlämning jätteviktigt för oss. Egentligen har byborna sex mil till närmaste paketutlämning.

Men invånarna har nu tagit saken i egna händer. Ett åkeriföretag från Ljusdal som kör varor till Tempobutiken i Ramsjö tre gånger i veckan tar nu också paket: ett

slags all-inclusive-lösning precis som de gamla Postbussarna.

○ ○ ○

Proppen gick ur i Danmark först. Det danska brevsystemet kollapsade när brevutdelningen 2017 minskat med 90 procent sedan millennieskiftet. De 3 000 arbetslösa brevbärarna kostade nu bolaget stora pengar varje år.

Postnord höll i förfärande takt på att tömmas på kapital.

Dåvarande näringsminister Mikael Damberg (S) hotade stämma Danmark för kontraktsbrott.

Efter två år av såriga strider bakom kulisserna lade den danska regeringen under 2018 in 1,8 miljarder kronor för att säga upp de danska brevbärarna. Sverige tvingades lägga in 400 miljoner kronor för att lösa de akuta danska problemen.

DN kan nu avslöja att det totalt kostade nära 5 miljarder kronor, där det mesta betalades ur Postnords egen kassa – som mest bestod av överskott från den svenska verksamheten, enligt en källa med insyn i ledningen.

Näringsdepartementet, Stockholm, gamla Centralposthuset, 12 april 2018

Det blev vår 2018. Läget tycktes ljusna. Statssekreteraren Stina Billinger vid näringsdepartementet, Postnords ägarrepresentant, var påfallande nöjd. Departementet ligger passande nog i det anrika gamla Centralposthuset mitt emot Centralstationen i Stockholm. Nu hade hon äntligen lyckats locka en riktig tungviktare som ny ordförande i Postnord: SAS förre vd Mats Jansson. Eftermiddagen den 12 april 2018 ville Mats Jansson prata med henne.

Han hoppade av.

Och berättade varför.

– Det är ett självmordsuppdrag, sade han dagen efter till Dagens Industri och räknade upp anledningarna:

Kapitaltillskottet kommer inte att räcka.

Varumärket är gravt skadat och

situationen mycket besvärlig i Sverige – där brevvolymerna nu börjat sjunka med över 10 procent om året. Att Sverige och Danmark med totalt olika förutsättningar måste vara överens i varje fråga sågs som en stor belastning.

– Allt är fastlåst, sade han.

Den avgörande striden väntade för förlust-maskinen Postnord.

År 2018 dök den svenska postutdelningen.

Tillsynsmyndigheten Post- och

Telestyrelsen räknar med en halvering av postutdelningen inom några år.

○ ○ ○

Rapporten ankom till

näringsdepartementet den 29 januari 2019.

Den hemligstämplades omedelbart.

Innehållet var sprängstoff.

DN kan nu berätta att svenska och danska staten mellan september och december 2018 lät McKinsey & Company göra en 140 sidor lång rapport om Postnords framtid.

Ingen från styrelse eller bolagsledning var inblandad. Endast namn på

ägarrepresentanter från de svenska och danska regeringskanslierna var med på sändlistor och i styrgruppsmötena som hölls i konsultfirmans lokaler på

Klarabergsviadukten 70, ett stenkast från näringsdepartementet.

DN har tagit del av långa rapporten

”Strategic review of Postnord”, där stora delar strukits över med svart tusch, och

talat med en källa som tagit del av hela innehållet.

Kärnan är den kostsamma samhällsomfattande brevtjänsten.

En tung slutsats var att Postnord står och faller med om staten är beredd att subventionera bolaget när den lukrativa brevverksamheten rasar, enligt källan som läst rapporten.

Om vi skattebetalare, staten, fullt ut kompenserar för alla brevbärlinjer som marknaden ser som olönsamma – men som ryms i samhällsuppdraget – beräknas Postnord gå med vinst. I rapporten nämns att marknadsvärdet då beräknas bli 35 miljarder kronor.

Om Sverige inte ger subventioner och samhällsservicen förblir på samma nivå som i dag får Postnord, enligt rapporten, ett negativt värde.

Det är en omskrivning för en annalkande konkurs.

DN:s källa som läst rapporten, har till nyligen haft mycket god insyn i Postnords strategi och bedömer att det blir miljardförluster och konkurs inom några år om inget görs, en tidshorisont som bekräftas av ytterligare två källor som till nyligen har haft god insyn i bolagets strategi.

Även Postnords nuvarande koncernchef Annemarie Gardshol ger uttryck för kommande förluster.

– Drar vi ut trendlinjen och inte gör något pratar vi om miljardförluster i brevverksamheten om några år i Sverige, säger hon.

○ ○ ○

2018 kom ett historiskt skifte. Paketen gick om breven i omsättning, enligt årsredovisningen.

Men det fanns ett problem. Resultatet.
– Det stora problemet är att paketverksamheten i Sverige generellt har gjort förluster. Jag skulle tippa att man i bästa fall gör nollresultat nu, säger Peter Brännström.

Faktum är att Postnords framtidsgren – paketmarknaden – har utvecklats till en mardröm.

Den enorma tillväxten lockar nu nya snabbfotade techbolag som Budbee och Airmee (totalt finns 25 paketaktörer) som kör ut paket snabbt och med användarvänliga appar.

Men bara i storstäderna. Landsbygden är inte lönsam nog.

I ett högt uppskruvat tempo vänjer sig kunderna vid att paket ska komma snabbt, smidigt och gratis.

Det pratas i paketbranschen om ett ”race to the bottom” där uppstickarna har

hoppfulla riskkapitalbolag i ryggen och tål förluster. Samtidigt ska Postnord finansiera en rikstäckande posttjänst med paketrörelsen – utan statligt stöd.

Peter Brännström igen:

– Det finns inga förutsättningar att skapa samhällsomfattande posttjänst baserat på paketvinster. Det finns inte de marginalerna. Servicenätet kommer att utglesas.

PTS skriver i sin senaste rapport Svensk postmarknad 2019: ”Den ökade mängden paket är inom kort inte tillräcklig för att bära kostnaderna för den samhällsomfattande posttjänsten.”

Faktum är att Sverige är ett av få EU-länder som inte subventionerar sitt postbolags nationella postservice.

Frankrike ger som exempel sitt statliga postbolag 9,4 miljarder kronor mellan

2018 och 2022 enbart för att kunna behålla landsbygdens 9 500 postkontor. Postnord har visserligen fått okej från PTS att göra försök med varannandagsutdelning – men måste då utöka tiden att leverera breven till tre dygn från dagens två. Och då måste postlagen ändras. Vad skulle hända om brevbäraren kom varannan dag – eller som i Danmark, en gång i veckan?

Rundvik 19 december 2019 Ramsjö 13 januari 2020

Lantbrevbäraren kommer till Rundvik och Ramsjö varje vardag. Den som ringer kan få sitt paket utkört dagen efter. Men bara från Postnord. Inte från DHL, Schenker eller de andra uppstickarna som Budbee. Vi äter var sin capricciosa i pizzerian i Rundviks nyrenoverade centrumhus. Med

finns också Britt-Marie Molanders forna kollega Yvonne Hägglund.

– För oss går det nog bra, vi är så nära centralorten Nordmaling.

Annat är det i Ramsjö med sex mil till Postnords postcentral i Ljusdal.

– Det känns inte bra att de plockar bort service på landsbygden. Man tar en bit. Sedan en bit till och en bit till, säger Maria Yngvesson och fortsätter:

– Man tänker ju: var ska det sluta? Det blir till slut bara en fäbodvall. Byn dör.

○ ○ ○

Hade det kunnat gå annorlunda?

Peter Brännström vill gå tillbaka ända till 1993, när postmonopolet avskaffades i Sverige – 20 år före resten av EU – för att hitta det han ser som roten till den negativa utvecklingen.

– Avmonopoliseringen av brevverksamheten satte press på Posten

och vi tvingades bli effektivare. Det var nog bra då, men det förstörde de framtida möjligheterna att upprätthålla en samhällsomfattande service som det var tänkt.

– Nu börjar jag låta som en riktigt gammal gubbe, säger Peter Brännström och skrattar.

– Men det är bara ekonomiska fakta. Det finns inga förutsättningar i ett land som Sverige med de enorma geografiska avstånd som vi har och de antal mil som körs i brevbäringen runt om i landet att ha parallella logistiksystem. Det finns en viss typ av service där man måste inse: Vill man ha en nationell service måste man ha den i statlig regi hela vägen.

Peter Brännström är kommunalt aktiv i Kristdemokraterna i hemkommunen Värmdö och poängterar att det inte är någon ideologisk grundad synpunkt.

– Den bygger på 38 år i Posten.

Jonas Fröberg

jonas.froberg@dn.se

SÖNDAG 19 JANUARI 2020

Fakta. Postnords interna Danmarkssiffror

Uppgifter från ett internt Postnorddokument från 2010, ett år efter samgåendet, som DN tagit del av.

Kostnad per utdelat brev

Danmark 1,65 kronor

Sverige 1,10 kronor

Antal utdelade brev per timme

Danmark 200

Sverige 275

Transportkostnad per brev

Danmark 42 öre

Sverige 28 öre

Ländernas storlek (kvadratkilometer)

Danmark 42 900

Sverige 450 000

Fakta. Postens skyldigheter enligt lagen

Postnord har skyldighet att tillhandahålla hela den samhällsomfattande posttjänsten enligt Postlagen. Postnord ska hämta och lämna postförsändelser upp till 20 kilo måndag till fredag.

Enligt 6 § postförordningen ska 95 procent komma fram inom 48 timmar. Portot får kosta högst 11 kronor.

Postlagen och postförordningen står under Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/6/EG (2008 års postdirektiv).

Postnord har fått godkänt av Post- och Telestyrelsen (PTS) med varannandagsutdelning. Men i praktiken måste Postnord även få godkänt av regeringen att få utöka tiden för breven att komma fram från 48 timmar till 72 timmar – annars blir det för dyrt eftersom postflyg måste användas. Postnords vd vill ha besked från regeringen före sommaren 2020.

Fakta. Stora subventioner i andra länder

Sverige är ett av få EU-länder som inte subventionerar sitt postbolags nationella postservice.

EU-länderna gav sammanlagt 137 miljarder kronor i statsstöd mellan 2013 och 2018.

Frankrike subventionerar mellan 2018 och 2022 sitt statliga postbolag Le Poste med 9,4 miljarder kronor, för att för behålla 9 500 postkontor.

Storbritannien ger årligen 4,4 miljarder kronor mellan 2018 och 2021.

I Danmark beslutade Folketinget den 19 december 2019 att ge Postnord 100 miljoner danska kronor för att få brev i hela landet under första halvåret 2020.

Reportaget i tre punkter

Postnord har gjort mångmiljardförluster efter en drastisk brevnedgång i Danmark. Den totala lönsamheten har hållits upp av de svenska brevvolymerna.

Men nu faller de svenska brevvolymerna snabbt – samtidigt kvarstår de höga fasta kostnaderna för samhällsuppdragets täta brevutdelning.

Framtidstjänsten – paketverksamheten – visar enligt flera källor knappt vinst. Den svenska regeringen måste nu agera, enligt en hemligstämplad rapport på Regeringskansliet. Annars riskerar Postnord konkurs.

Postnords vd om förlusterna: Vi måste planera för det värsta

SÖNDAG 19 JANUARI 2020

Postnords vd Annemarie Gardshol bekräftar miljardförluster inom några år om inget görs. Hon kan inte utesluta konkurs. För att spara vill hon minska servicen i brevutdelningen.

– Jag skulle gärna vilja ha ett godkännande från regeringen senast sommaren 2020.

Efter tre års förluster på nära 3 miljarder kronor verkar Postnord gå mot nollresultat 2019.

Det kan ses som ett ljus i tunneln.

Det är det inte.

– Drar vi ut trendlinjen och inte gör något pratar vi om miljardförluster i brevverksamheten om några år i Sverige, säger Annemarie Gardshol sittande i ett konferensrum på huvudkontoret i Solna.

Hon fortsätter:

–I Danmark står vi inför ett förlustscenario redan nu om vi inte får ersättning av danska staten för brevutdelningen.

Med nöd och näppe baxade folketinget strax före jul igenom ett räddningspaket på 100 miljoner kronor för att dela ut post

i hela Danmark. De pengarna tar slut vid halvårsskiftet.

I Sverige står nu bolaget inför en brant nedgång av skickade brev, som är Postnords kassako med tvåsiffriga vinstmarginaler. Enligt tillsynsmyndigheten Post- och Telestyrelsen (PTS) kommer svenska brevvolymer att halveras inom några år.

– Paketvolymererna ökar och den svenska e-handeln växer med 10–15 procent årligen, säger Annemarie Gardshol.

Men det är en pressad och konkurrensutsatt marknad med tunna marginaler.

Enligt DN:s källor med insyn i bolagets strategi är det osäkert om paketverksamheten ens gör vinst, beroende på hur man räknar de gemensamma kostnaderna med brevverksamheten.

– Vi gör vinst.

Vad har ni för vinstmarginal på paket?

– Jag kommer inte att svara på de frågorna.

Samtidigt har Postnord ett samhällsuppdrag med höga fasta kostnader för att dela ut brev till alla hushåll – det är bakgrunden till eventuella förluster framåt. 95 procent av breven ska komma fram inom två dygn men kunna nå alla brevlådor varje vardag.

Som DN kunnat avslöja beställde ägarna – svenska och danska regeringarna – en genomlysning av Postnord av konsultfirman McKinsey & Company. Den lämnades i januari 2019.

DN har fått ut rapporten. En slutsats var att om verksamheten försätter med nuvarande premisser får bolaget ett så kallat negativt värde, men om staten fullt ut finansierar den samhällsomfattande

posttjänsten kan bolaget få ett värde på runt 35 miljarder kronor.

Det är resultatet av nedgången i antalet skickade brev kombinerat med ett bibehållet samhällsuppdrag – pilar som pekar åt samma håll.

– Den riktningen är ingen nyhet.

För att spara vill nu Annemarie Gardshol dela ut brev varannan dag. För det har hon fått okej hos PTS, men i praktiken måste regeringen godkänna något mer.

– Vi vill också få tre dagar på oss att leverera brev.

Anledningen är att Postnord annars måste återgå till dyrt och klimatovänligt postflyg.

Men det räcker inte, enligt Annemarie Gardshol.

– Inte om två eller tre år, men lite längre fram måste man titta på en finansiering av posttjänsten. Jag skulle gärna se att

regeringen startar en postlagsutredning – för fortsatta förändringar och där titta på glesbygdsfrågan.

Samtidigt har Postnordkoncernens egna kapital – alltså kassan – gått ner till rekordlåga 2,9 miljarder kronor varav aktiekapitalet är 2 miljarder. Det innebär att Postnord inte tål stora förluster.

Om du drar ut linjerna och inte får någon hjälp av staten. När blir det konkurs?

– Konkurs kan jag inte uttala mig om... men det är klart att det blir ett allvarligt läge.

Kan du utesluta konkurs?

– Jag tror aldrig att någon tillåter Postnord att gå i konkurs.

Hon säger att det inte vore ansvarsfullt av ägare, styrelse och ledning.

– Men vi måste planera för det värsta.

Glesbygden är en stor fråga. Postnords lantbrevbäring kostar ungefär dubbelt så

mycket som vanlig brevbäring. Ofta är det den sista samhällsservice som lämnar en glesbygd.

Men du vill ju göra den servicen glesare?
– Varannandagsutdelning gäller brev. Om det finns paket att dela ut ska vi köra ut dessa varje dag.

Hur menar du – det är väl samma postbil som åker ut?

– Kommer vi längst ut i glesbygd kan det ändå bli så att vi kör ordinarie lantbrevbärarslinga varje dag.

Har Postnord ett ansvar för service på landsbygden?

– Självklart. Men om vi eller staten bestämmer sig för hög service måste vi se på vad det får kosta.

Hon hänvisar till att det är ett politiskt beslut. Hon pekar också på att så kallade paketstationer – där man själv hämtar sitt

paket i så kallade boxar – kan bli ett bra alternativ för glesbygden.

Vill folk leva i ett samhälle där man inte träffar någon människa?

Hon tystnar.

– Nej. Det tror jag inte att någon av oss vill.

Ser du att Postnord har ett ansvar för att upprätthålla mänsklig kontakt i glesbygd?

– Det är en väldigt filosofisk fråga. Vi har ett fantastiskt arv att förvalta. Jag förstår vad våra brevbärare betyder. Är det vårt ansvar att hålla Sverige levande? Vi jobbar för det och har proaktiva dialoger med politiker.

När vill du ha besked av regeringen?

– Jag skulle gärna vilja ha ett godkännande av att få tre dagar på oss att leverera brev senast sommaren 2020.

Jonas Fröberg

jonas.froberg@dn.se

ÖB: Mental utmaning att utöka försvaret

SÖNDAG 19 JANUARI 2020

Efter årtionden av nedskärningar ska Försvarsmakten få ett historiskt stort ekonomiskt tillskott för att växa. "Det är en mental utmaning", medger överbefälhavare Micael Bydén i en DN-intervju där han förklarar varför han tvingas försena politikernas satsning på armén.

Vid Folk och Försvars rikskonferens i Sälen denna vecka var alla partier – från Vänsterpartiet till Sverigedemokraterna – eniga om att försvaret måste bli större. För

en myndighet som alltsedan 1970-talet skurits ned i omgångar blir det en ny verklighet.

– Jag får nypa mig själv i armen. I hela min karriär, och det gäller egentligen alla som är verksamma, så har vi levt i det andra. Detta är en unik situation för oss, säger ÖB Micael Bydén.

Försvarspolitikerna förbereder nu höstens riksdagsbeslut. Det blir den största höjningen av försvarsanslagen sedan i början av 1950-talet med stegvis höjda anslag i fem år (2021–2025).

Blir det verkligen effekt för pengarna?

– Ja, det är vår bestämda ambition. Varje krona ska ge effekt. Jag kan säga att det är en mental utmaning för oss, i den situation vi har levt i, att ta oss an tillväxt. Men det måste vi klara, svarar Micael Bydén.

ÖB talar om att ändra arbetssätt genom att krympa tidsramar, förenkla regelverk,

ställa tydligare krav på ny materiel och arbeta effektivare – även ihop med andra myndigheter.

Alla de åtta riksdagspartierna i Försvarsberedningens var i maj 2019 eniga om att främst stärka armén. Men enligt det förslag som ÖB lämnade till regeringen den 15 november så kan endast hälften av Försvarsberedningens förslag genomföras till 2025.

– Generellt så är det ungefär halva ambitionen som nås 2025 och 75 procent 2030 med angiven ekonomi. Då får vi skjuta saker framåt när det gäller tillväxttakten. I grund och botten har vi inte plockat bort något, säger ÖB. Han förklarar att hans dilemma är att stora delar av beredningens tänkta finansiering fallit bort (orsaken och de exakta beloppen ska nu klargöras i en

analysgrupp med politiker och tjänstemän).

Enligt ÖB:s förslag ska den föreslagna nya armébrigaden i Skåne försenas. För norra Sverige beslutade riksdagen redan 2015 att en armébrigad ska sättas upp vid I 19 i Boden. Försvarsberedningen vill att den ska samverka med Finland. Men brigaden blir enligt ÖB:s förslag inte klar förrän 2030, alltså 15 år efter beslutet 2015.

På frågan varför det tar så väldigt lång tid svarar ÖB att det ”är väl ingen hemlighet” att det funnits stora problem med materiel, personal och med krigsduglighet.

– Vi är en liten organisation som plötsligt ska fylla stora organisationer och krigsförband. Man får ha respekt för att det tar tid.

Både politikerna och ÖB säger sig vilja ha ”ett försvar i balans” – det vill säga mellan

flyg, marin och armé. Men en majoritet av riksdagens partier vägrar att gå med på ÖB:s bantningar av armén.

Försvarsminister Peter Hultqvist (S) gjorde här i Sälen klart att stridsgruppen för Stockholmsområdet ska vara klar fem år tidigare än ÖB föreslagit.

I botten finns en grundläggande skillnad mellan politiken och myndigheten. Enligt Försvarsberedningens rapport Värnkraft ska försvaret ”kunna möta väpnat angrepp mot Sverige inklusive krigshandlingar på svenskt territorium”. Därför satsas på att bygga ut armén, ”den gröna” försvarsgrenen.

Försvarsmakten, däremot, vill ”först och främst utgöra en tröskel” för en angripare. Sveriges ”territoriella integritet” upprätthålls av de ”de blå” försvarsgrenarna marinen och flygvapnet. Först i andra hand kommer försvaret mot

väpnat angrepp, enligt Försvarsmaktens yttrande.

– Det här är våra prioriteringar. Om man läser uppdraget från regeringen så handlar det om att vi ska gå in och ge våra prioriteringar. Och det är det vi har gjort, säger Micael Bydén om skillnaden.

I viktiga frågor tar ÖB råd av Försvarsmaktsledningen (FML). Trots att armén är största försvarsgrenen så domineras FML av personer med ”blå” bakgrund.

Har det påverkat prioriteringen?

– Jag hoppas verkligen inte det. Jag brottas själv med det här, därför att för mig är det självklart att det är bäst lämpade man eller kvinna på befattning som ska ha jobbet, svarar ÖB. Han summerar sin syn på balansen:

– Det handlar det ju både om att agera här och nu, och att få något robust längre

fram. Det här är vårt råd, och man får uppfatta det precis hur man vill. Min uppfattning är att det här är det bästa vi kan göra utifrån givna uppdrag och förutsättningar.

Mikael Holmström

mikael.holmstrom@dn.se

Fakta. Sveriges militära försvar

Krigsorganisationen består i dag av 60 000 personer. Störst är armén med 15 000 krigsplacerade. Marinen, Flygvapnet, Logistik, Ledning-underrättelsetjänst består av cirka 4 000 personer vardera. Plus hemvärn på 25 000 personer.

”Ett väpnat angrepp mot Sverige kan inte uteslutas”, enligt Förvarsberedningen som därför 2019 föreslog en ny krigsorganisation på 90 000 personer och fördubblad värnplikt till 8 000 ungdomar/år.

Försvarets ledning, logistik och uthållighet stärks. Armén förelås få en ny brigad i Skåne, stridsgrupper för Stockholm och Gotland samt en divisionsledning. Två nya arméregementen för

territorialförsvar inrättas i Falun, Härnösand, Sollefteå eller Östersund. Marinen får åter ett amfibieregemente i Göteborg och flygvapnet en flygflottilj i Uppsala.

Anslaget föreslås höjt från dagens 53 miljarder kr/år till 84 miljarder 2025. Beslut fattas av riksdagen i höst.

Socialdemokraterna har aldrig varit så glada som när de var liberala

MÅNDAG 20 JANUARI 2020

Det konsultativa statsrådet Gunnar Danielson är oförtjänt bortglömd i den socialdemokratiska historieskrivningen. Han gjorde entré i politiken något år efter andra världskrigets slut och kom att ge röst åt alla de svenskar som var trötta på

krigstidens ransoneringar och bestämmelser.

Samhället var lamslaget och ingen fick göra någonting utan myndigheternas tillstånd. Kommuner kunde inte ens bygga om sina egna krogar i väntan på byggnadstillstånd.

”Förbud och restriktioner skapar irritationsmoment i hyggliga människors dagliga liv och minskar trivseln i samhället. Tiden är mogen för en grundlig utgallring av Förbudssverige”, dundrade Danielson. Och tillade att även affärslivet kringgärdades av ”ett helt nät av bestämmelser som hindrade och irriterade medborgarna i deras handel ochandel och väckte utlänningarnas förvåning”. När han fick en plats i Tage Erlanders regering som konsultativt statsråd titulerade Danielson sig som ”anti-krångelminister” och lät cirkulera ett

internt pm angående Krängel-Sverige. Då hade han redan hastigt och lustigt hamnat som ordförande för den alkoholpolitiska utredning som kom att avskaffa det svenska motbokssystemet, ”den svenska byråkratins största och vackrast blommande träd”.

Danielsons offensiv för individens värdighet och frihet att kunna verka och bedriva affärer utan detaljkontroller och tillstånd var vid tiden oerhört betydelsefull. Starka krafter inom socialdemokratin ville vid andra världskrigets slut socialisera strategiska delar av näringslivet. Det var bärande tankar i Socialdemokraternas efterkrigsprogram, där bland annat Gunnar Myrdal och LO-ekonomen Rudolf Meidner argumenterade för att man i detta syfte borde ”bejaka regleringssamhället”.

Tvärtemot Myrdals förutsägelser om en djup kris när staten inte höll uppe efterfrågan via militären tog dock ekonomin fart efter krigets slut. När produktion för civilt behov steg ville folk inte längre underkastas ransoneringar och tillståndskrav. Dessutom formulerades en ideologisk kritik av socialiseringsplanerna. Ekonomen Friedrich Hayeks ”Vägen till trädedom” från 1944 var ett första steg mot att återuppliva den klassiskt liberala tanketradition som varit i det närmaste utplånad bland intellektuella under 1900-talets första halva.

På denna grund formulerades en vass borgerlig kritik mot socialiseringsplanerna i Sverige. Det gjorde att valet 1948 blev påfallande jämnt. Det var därför krafter som Danielson plockades in i den socialdemokratiska regeringen, medan

planerna på socialisering av näringslivet arkiverades.

Sensmoralen i denna lilla återblick är att svensk partipolitik förvisso inte varit liberal så att det stör, men de liberala inslag vi ändå sett under efterkrigstiden har lika ofta haft sina företrädare i Socialdemokraterna som inom borgerligheten. Den senaste perioden för omfattande ekonomisk liberalisering, under 1980- och 1990-talet, inleddes och avslutades under socialdemokratiska regeringar.

Finansministern som inledde denna era, Kjell-Olof Feldt, försökte bland annat liberalisera den svenska jordbrukspolitiken – ”den svenska motsvarigheten till Plankommissionen i Moskva” – och anmärkte syrligt i boken ”Alla dessa dagar”: ”Mer än en socialdemokratisk jordbruksminister hade

stupat i kampen mot alliansen av jordbruksintressen och borgerliga partier. Det var inte bara Centern som slog vakt om jordbruksregleringen i alla dess avarter. Också Moderaterna och Folkpartiet förlorade tron på marknadsekonomins välsignelser så snart en åkerlapp dök upp i deras synfält.” En ofta upprepad kritik mot det så kallade januariavtalet har gått ut på att just dess liberala inslag – ett visst inslag av marknadshyror vid nybyggen, ändrade arbetsmarknadsregler, avskaffad värnsskatt – skulle vara särdeles väsensfrämmande för socialdemokratin.

Det är ett historielöst perspektiv. - Socialdemokratin har varit väl så kapabel som borgerligheten att genomföra liberala reformer. I den mån Socialdemokraterna av i dag har förlorat denna kapacitet, så är

problemet att partiet krympt i både tanke och ambitioner.

Mattias Svensson

mattias.svensson@dn.se

Personalens nöd drop om sjukvårdskri- sen: ”Vi spelar Guds roll”

MÅNDAG 20 JANUARI 2020

**Personalen på Södersjukhuset har fått
nog och slår larm hos socialminister
Lena Hallengren: Bristen på personal
och vårdplatser riskerar livet på
patienterna.**

Samtidigt ska 100 tjänster bort.

– Vi spelar Guds roll och det är hemskt, säger Adrian Iliescu, överläkare på akutmottagningen.

Ingen skriker eller jämrar sig. Tysta patienter, de flesta äldre, ligger på sängar längs med väggarna i korridoren när socialminister Lena Hallengren (S) visas runt av sjukhusledningen. Hon har kommit för att bilda sig en egen uppfattning efter den senaste tidens rapporter om kaos på Södersjukhusets akutmottagning i Stockholm.

– Vi som jobbar här går under, säger undersköterskan Apelsina Ögren till ministern.

Hon pratar snabbt för att hinna berätta så mycket som möjligt om sin jobbvardag och sin oro för patienterna innan Hallengren ska vidare för att träffa sjukhusledningen bakom stängda dörrar.

Under tiden samlas 15 anställda – sjuksköterskor, läkare och undersköterskor – i det trånga utrymmet utanför. S-toppen har inför besöket bett att få träffa arbetsplatsens fackliga företrädare. De är väl förberedda, några med statistik prydligt samlad i plastfickor.

– Vi kan det här, vi är utbildade för detta. Men vi saknar hundratals händer, säger akutläkaren Jennifer Rosdahl.

– Om en Norrtäljebuss kör av vägen så klarar vi inte det, säger Uffe Hylén, överläkare på ortopedien.

– Vi riskerar våra legitimationer varje dag, säger Adrian Iliescu, överläkare på akuten.

– Från ledningens håll heter det att patientsäkerheten inte är hotad. Sen säger vi något helt annat. Det är nästan så att man tror att någon av oss har vanföreställningar. Och det är inte vi,

säger Martina Stenbom, sjuksköterska på akuten.

Anställda befarar att patienter har dött och kommer att dö på grund av för långa väntetider.

– Jag fick upp en patient från akuten som var i extremt dåligt skick och sedan dog. Patienten hade väntat 13 timmar på vårdplats. Det var kaos på akuten och ingen hade hunnit titta på patienten där på många, många timmar. Den här personen kanske hade dött ändå men var i sämre skick än hen hade behövt vara och om det hade funnits någon chans att hjälpa så var det för sent när patienten kom upp, säger kirurgen Åsa Edergren, som har rapporterat händelsen som en avvikelse för utredning.

– Man har tänkt att någon måste dö för att det ska hända något. Men patienter dör,

det händer inget ändå, säger Martina Stenbom, sjuksköterska på akuten.

Det är svårt att veta säkert betonar flera som DN talat med, en svårt sjuk person kanske hade dött ändå. Anställda vittnar om att de inte alltid hinner skriva avvikelserapporter om allvarliga händelser.

Lena Hallengren lyssnar och ställer frågor. Hon betonar att regionpolitikerna har det yttersta ansvaret för sjukvårdsfrågan och kritiserar det blågröna styrets hantering av Stockholms sjukvård.

– Sös skyller på politikerna, politikerna skyller på Sös. Regionen skyller på regeringen. Vi upplever att ingen tar ansvar för sjukvården i Stockholm, säger Carina Hansen, sjuksköterska och huvudskyddsombud för Vårdförbundet. Efter mötet, när rummet är tomt på både människor och syre, säger socialministern:

– Det är inte den här typen av vittnesmål man vill höra från vårdpersonal som har så viktiga uppgifter. Det är precis som någon sa, det kan ju vara vem som helst av oss som behöver vård.

Intill hennes porträtt på regeringens hemsida finns ett citat:

”Svenska folket förväntar sig vård och omsorg av den allra högsta kvaliteten. Och det ska vi leverera.”

Det är en politisk vision som krockar med vittnesmålen från Söder- sjukhuset.

Folk dör, säger flera ur personalen. Ska det vara så i Sverige år 2020?

– Det är klart att det inte ska vara så. Situationen de beskriver är oerhört ansträngd. Man ska ha sjysta förutsättningar att göra ett gott jobb när man arbetar med att ytterst rädda liv. Människor som befinner sig på akutmottagningen har enligt personalen

behov av akutvård. Jag vet inte hur jag nog kan understryka att svensk hälso- och sjukvård ska fungera.

Vad är orsakerna till att det ser ut så här?

– Det är inte fråga om att göra partipolitik av detta men det blir anmärkningsvärt när man har styrt regionen sen 2006 med samma modell med en uppstyckad vård.

– Hade vi inte haft världens dyraste sjukhus med gigantiska konsultnotor kanske man hade haft en annan förståelse för en tuff situation. Det är uppenbart att man har tagit vissa kostnader och får betala för det i en annan ände i form av en sämre ekonomi och personalens situation och arbetsmiljö.

Vad säger du till personal, patienter och anhöriga som är oroliga?

– I vanliga fall brukar jag säga att Sverige har en fantastisk hälso- och sjukvård sett

till medicinsk kvalitet. Men givet den här diskussionen blir det lite konstigt att säga. Det är inte så att alla som söker sig till vården behöver vara jätteroliga. Men jag är ändå bekymrad över att regionledningen inte tar vittnesmålen från dem på golvet på fullt allvar.

Som socialminister har du ändå ett övergripande ansvar för sjukvårdsfrågan. Vad gör du här och nu?

– Det är verkligen inte fråga om att slå ifrån mig men det skulle skapa ett missnöje om man tror att jag äger hela hälso- och sjukvården och att jag skulle kunna fixa till det här om jag bara ville. Men nu har vi en hälso- och sjukvård där regionen har huvudansvaret. Det nationella ansvaret handlar om att IVO granskar och att vi ser till att utbilda läkare och skjutsköterskor. Sen årsskiftet har vi inrättat ett nationellt vårdkompetensråd.

Mitt arbete är inte att här och nu lösa en arbetssituation utan det är att se till att vi långsiktigt tryggar och säkrar svensk hälso- och sjukvård.

Men var går gränsen för när regeringen måste gripa in?

– Det finns ingen ordning som säger att regionerna har ansvar hit och sen tar staten över. Detta är regionernas ansvar på samma sätt som försörjningsstödet är socialtjänstens ansvar, en kommunal angelägenhet. Och när man har en regionledning som säger att man har allt under god kontroll så låter det ju inte heller som att regionen är intresserad av stöd, säger Lena Hallengren.

Förra veckan kom M, KD och V med krav på extrapengar till välfärden. Sveriges kommuner och regioner beräknar att åtminstone 6,5 miljarder kronor extra behövs redan i år. Lena Hallengren vill

inte säga en siffra men det står klart från både henne och statsminister Stefan Löfven att välfärden ska få mer pengar i vårändringsbudgeten som läggs fram i april.

Snart blir personalen på Södersjukhuset färre. I höstas lades ett varsel på 100 personer. Klara Strömberg, överläkare på akuten och ordförande för Läkarföreningen på Sös hävdar att det inte spelar någon roll hur mycket personalen protesterar.

– Vi kan förklara oss oeniga mot alla åtgärder men man tar besluten ändå. Skiten rinner neråt uppifrån. Ledningen sitter i en bajsmacka.

Hanna Jakobson

hanna.jakobson@dn.se

Sös-personalen vittnar om läget. ”Att patientsäkerheten inte är hotad är skitsnack”

Lina Stålhane, ST-läkare i akutsjukvård:

– Att patientsäkerheten inte skulle vara hotad som upprepas gång på gång är skitsnack. Den är hotad hela tiden. Folk ligger ju och dör eller blir bara sämre och sjukare för att de väntar så länge. Det här är inget undantagsfall.

Klara Strömberg, överläkare på akuten, Saco-rådsordförande samt ordförande för Läkarföreningen på Sös:

– Folk hinner bli väldigt mycket sjukare i väntan på akuten, sen hinner de bli ännu sjukare i väntan på att komma till avdelning för att vi inte har tid att vårda dem på rätt sätt. Det finns risk för att folk dör.

Apelsina Ögren, undersköterska akuten:

– Man vill rädda liv, få någon att må bättre eller lindra någons smärta. Men nu är prioriteringen att så få som möjligt ska dö och då får många ligga med smärta i 20 timmar.

Martina Stenbom, sjuksköterska akuten:

– Man är orolig för att missa att ställa den där extrafrågan eller ett provsvar så att en behandling fördröjs. Om en patient har en svår bakteriell infektion är det avgörande att få antibiotika i tid, vid en riktigt svår infektion ökar dödligheten för varje timme som går.

Fakta. Södersjukhusets pressade läge

Anställda och anhöriga har i början av året larmat om långa väntetider och platsbrist på Södersjukhuset. Under trettonhelgen drabbades hela regionen av it-haveri och samtidigt sattes Karolinska i Huddinge i stabsläge på grund av nätverksproblem.

Under trettonhelgen, 5–6 januari 2020, hade Sös akutmottagningar (vuxen, gyn och barn) över 100 fler besök än 2019.

Södersjukhusets akutmottagning hade under 2018 längst väntetid av landets samtliga akutmottagningar.

I november meddelade Sös att 100 tjänster måste bort. 50 undersköterskor, 25 läkare och 25 administrativa tjänster. Danderyds sjukhus varslar

omkring 100 tjänster och Karolinska 600 tjänster, 250 läkare och 350 undersköterskor.

Det blågröna regionstyret har mött hård kritik för sin hantering av situationen. Finansregionråd Irene Svenonius (M) kallade under fredagen regionens gruppleadare till ett extrainsatt möte och konstaterade att det behövs fler bemannade vårdplatser på akutsjukhusen.

Chefläkaren: Vi har små marginaler

MÅNDAG 20 JANUARI 2020

Södersjukhuset har små marginaler vid störningar, medger Anne Kierkegaard, chefläkare på Södersjukhuset.

– Patientsäkerheten riskerar alltid att påverkas negativt, särskilt under perioder av hög belastning, säger hon. Personal vittnar om att patientsäkerheten återkommande hotas. Hur kommenterar ni det?

– Det stämmer att bristen på vårdplatser och svårigheter att skriva ut patienter från sjukhuset finns året om, med toppar där

belastningen blir extra stor. Bristen på omvårdnadspersonal har vi levt med under väldigt lång tid. Sjukhuset har små marginaler vid störningar när vi har en lägre bemanning och vi arbetar med att hitta lösningar för detta, säger chefläkare Anne Kierkegaard.

Många medarbetare berättar om stor oro och stress över att patienter ska försämras eller dö på grund av för lång väntan och brister i vården. Är det acceptabelt?

– Det är givetvis inte okej att medarbetare känner oro för att deras patienter inte ska få den vård de behöver. Jag har full förståelse för att det skapar en stress att känna att man inte räcker till att ge den vård man önskar och så ska det inte behöva vara. Våra medarbetare gör alltid en medicinsk prioritering så att de allvarligast sjuka får vänta kortast tid. Jag

känner mig trygg med att de patienter som är allvarligt sjuka blir väl omhändertagna, säger hon.

En nyligen inkommen avvikelse handlar om en patient som väntat 13 timmar och sedan blivit så dålig att patienten dog, hur kommenterar ni det?

– Alla vårdavvikelse dokumenteras och utreds och vid allvarliga vårdskador gör vi alltid en Lex Maria. När de är inskickade till Ivo (Inspektionen för vård och omsorg) är de tillgängliga men vi kommenterar inte enskilda patientfall av hänsyn till patienter och anhöriga. Vi är angelägna om att våra medarbetare rapporterar avvikelser via vårt avvikelsehanteringssystem eller till sin närmsta chef.

Enligt Anne Kierkegaard har sjukhuset efter 2018 tagit fram flera nya rutiner för att minska vistelsetiden och öka tillsynen av patienter på akuten.

– Nu finns personal som ser till att det ges mediciner, mat och som hjälper patienterna med hygien medan de vistas på akutmottagningen.

– Vi har också tidigare genomfört journalgranskning på patienter som haft långa vistelsetider på akutmottagningen och kunde då inte se några allvarliga vårdskador i den gruppen. Vi planerar att genomföra fler journalgranskningar.

Hanna Jakobson

hanna.jakobson@dn.se

Finanskrisen var männens fel – får barnen lära sig i skolan

TISDAG 21 JANUARI 2020

Läroböcker i samhällskunskap förklarar grundläggande ekonomibegrepp för gymnasieelever. Dessvärre har de ofta fel.

Vårterminen har börjat och runt 350 000 gymnasieelever har återgått till skolbänken. Men vad får de lära sig? Jag

läste nyligen sex gymnasieläroböcker i samhällskunskap för att undersöka vad dessa skriver om det ämne jag själv ägnar mig åt: samhällsekonomi.

Det var oroande läsning.

Det är ingen enkel uppgift att pedagogiskt och korrekt förklara ekonomi för gymnasieungdomar. Ändå förvånades jag över hur ofta böckerna utelämnar det grundläggande för att i stället anlägga minst sagt oväntade perspektiv.

Studentlitteraturs bok ”Stringent 1b” går fel redan i introduktionen, där det påstås att ekonomi kallas den dystra vetenskapen för att behovet av pengar alltid tycks vara större än tillgången på pengar.

Ekonomi kallas förvisso den dystra vetenskapen, men skälet är att resurserna är begränsade. Pengar är inte en resurs utan ett verktyg för att fördela resurser. Det finns gott om exempel på att det har

skapats så mycket pengar att de blivit värdelösa. Detta är ingen liten detalj, att förstå skillnaden mellan pengar och resurser är avgörande för att förstå samhällsekonomin.

Bara några rader längre ned i introduktionen konstateras det: "Det finns olika tankar om hur samhällsekonomi ska skötas, men en sak verkar alla vara överens om – det ekonomiska kretsloppet måste snurra på. Om det stannar av skapas problem i alla dess delar. Det måste vara 'fart på kulorna'."

Jag är inte säker på vad boken försöker säga här. En snäll tolkning är att författarna försöker säga något om behovet av eller synen på ekonomisk tillväxt, men då går påståendet från att vara obegripligt till att vara fel i sak. Det finns ju numera strömningar som vill ha nedväxt i stället för tillväxt, andra som

menar att tillväxt i sig är relativt ointressant, och många som menar att det är en viss typ av tillväxt som skapar problem som exempelvis miljöförstöring och stress.

Dessa exempel är tyvärr illustrativa. Boken "Samhällskunskap 1" (även den från Studentlitteratur) innehåller bland annat flera underliga formuleringar om konkurrens.

"Perfekt konkurrens betyder att producenter och konsumenter 'tävlar' på lika villkor", påstår boken. Det är fel på ett intressant sätt: Vad är det producenter och konsumenter tävlar om? Även här antyder användandet av citattecknen att författarna inte är helnöjda med metaforen.

Några rader senare i samma bok förklaras innebörden av perfekt konkurrens igen, annorlunda men fel även denna gång:

”Perfekt konkurrens är en marknadsform där konsumenter och producenter kan påverka lika mycket.”

Korrekt förklarat är perfekt konkurrens en teoretisk marknadsform utan inträdesbarriärer och transaktionskostnader, där produkterna är identiska och företagen måste acceptera rådande marknadspris.

Den som förstår innebörden av perfekt konkurrens kan förstå varför många gillar marknadsekonomin (konkurrensen kan ge konsumenterna billiga produkter) och samtidigt förstå varför många ogillar densamma (företagen har alltid incitament att sätta konkurrensen ur spel för att öka sin vinst). Boken återger den korrekta definitionen i en faktaruta, men förklaringarna i texten skapar fler frågor än svar.

Ibland tenderar läroböckerna att börja analysen en bra bit från kärnfrågan, utan att först lära ut det basala. Det kanske tydligaste exemplet är när ”Stringent Samhällskunskap 2–3” (Studentlitteratur igen) i sitt första kapitel vill visa hur samma fenomen kan analyseras ur olika perspektiv, och tillämpar detta på finanskrisen. Det är en bra idé, som skulle kunna leda till att olika förklaringar till krisen kontrasteras mot varandra: Bankers riskabla utlåning, den amerikanska centralbankens låga räntor åren före krisen, det så kallade moral hazard-problem som uppstår när banker vet att de kommer att bli räddade om de hamnar i problem och de täta och kanske korrupta banden mellan USA:s finanssektor och den politiska sfären.

I stället är de perspektiv som anläggs på finanskrisen 2008 i tur och ordning

genusperspektiv, klassperspektiv och etnicitetsperspektiv.

Den första orsaken till finanskrisen som boken tar upp är att de flesta anställda på banker och börser är män, att manliga nationalekonomers forskningsresultat låg till grund för den ekonomiska politiken och att det huvudsakligen var män som spekulerade med andras pengar.

Långt senare i boken beskrivs den ekonomiska standardförklaringen i en kort faktaruta. Då är tyvärr idén om att analysera finanskrisen ur olika perspektiv försvunnen, och insikten att den förklaras på olika sätt även av ekonomer går förlorad.

Under min (subjektiva) genomläsning hittade jag tack och lov två böcker ("Reflex 123" och "Arena 123", båda från Gleerups förlag) som inte gjorde mig besviken.

Välskrivna böcker har en självklar plats i skolan. Men kvalitet främjas av granskning och det är sällsynt att läromedel granskas på kultursidor och i fackpress. Det skulle inte skada om det skedde oftare.

Andreas Bergh är välfärdsforskare vid Ekonomihögskolan i Lund och Institutet för näringslivsforskning, och fristående kolumnist i Dagens Nyheter.

Andreas Bergh

”MP vill nu ha kraftfullare åtgärder mot hedersnormer”

TISDAG 21 JANUARI 2020

DN. DEBATT 20200121

Inom ramen för januariavtalet ingår ett omfattande åtgärdspaket för att komma åt hedersförtrycket. Vi i Miljöpartiet vill nu gå vidare med kraftfullare åtgärder för att bekämpa hedersnormer, för ökad sysselsättning bland kvinnor i hederskontext och för globala initiativ i

frågan, skriver Per Bolund (MP) och Åsa Lindhagen (MP).

I dag är det exakt 18 år sedan Fadime Sahindal mördades av sin egen pappa. Han dömdes till livstids fängelse och händelsen följdes av en stor debatt om hedersrelaterat våld i Sverige. Fadime hade under många år med stort mod kämpat för de friheter som många tar för givna. Två månader innan Fadime mördades stod hon i riksdagens talarstol och sa: ”Jag har valt att berätta min historia här för er i dag i förhoppning om att det kan hjälpa andra invandrartjejer, så att inte fler behöver gå igenom det jag har fått göra. Om alla drar sitt strå till stacken behöver sånt här inte upprepas.” Fadime berövades livet, men hedersvåldet lever kvar. Enligt vissa uppskattningar lever mer än 100 000 ungdomar i Sverige under ett hedersförtryck, med

begränsningar i alltifrån val av klädsel och yrkesval till utsatthet för könsstympning, tvångsgifte och ytterst hedersmord. Andra uppskattningar visar att mellan 7 och 9 procent av unga i storstäderna lever med kollektivt legitimerat våld och att 10 till 20 procent begränsas av oskuldsnormer. Det handlar om ett kollektivt förtryck från släkt och familjemedlemmar som främst drabbar flickor och kvinnor, men där även pojkar och unga män kan drabbas och där hbtq-personer och personer med funktionsnedsättningar är särskilt utsatta. Hedersrelaterat våld och förtryck är fullkomligt oacceptabelt. Tidigare feministiska framgångar i vårt land har varit möjliga tack vare modiga förkämpar som har stått upp för jämställdhet och stridit för kvinnors rätt att själva bestämma över sina liv och delta fullt ut i samhällslivet. Nu är det vår tur att flytta

fram positionerna och se till att den rätten kommer alla till del.

Sedan Fadime höjde sin röst i riksdagen och berättade om sin utsatta situation har en hel del hänt. Det finns i dag en större medvetenhet om hedersrelaterat våld och förtryck. Vi pratar mindre om huruvida vi har problem med hedersvåld och mer om vad vi ska göra åt det, vilket är ett steg i rätt riktning. Men fortfarande finns oerhört mycket kvar att göra.

Arbetet mot hedersförtryck är högt prioriterat i januariavtalet, som slutits mellan Miljöpartiet, Socialdemokraterna, Centerpartiet och Liberalerna. Regeringen har tillfört omfattande resurser och tagit flera viktiga steg för att bland annat skärpa straffen för brott med hedersmotiv, etablera regionala resurscentrum för hedersvåldsutsatta och öka möjligheterna att ge insatser till unga utan föräldrars

samtycke vid misstanke om hedersbrott. Vidare har regeringen kraftfullt förstärkt det nationella kompetensteamet vid länsstyrelsen i Östergötland och UD:s stöd till personer som förts utomlands samt utökat arbetet mot heder i skolorna. Miljöpartiet menar att åtgärderna i januariavtalet är nödvändiga men inte tillräckliga – vi behöver göra mer för att komma åt hedersförtrycket. Vi behöver ha ett mer effektivt förebyggande arbete och skarpare insatser mot de destruktiva normer som ligger till grund för våldet och förtrycket. Ska vi lyckas komma åt hedersvåldet måste roten till problemet bekämpas, det vill säga hedersnormerna som upprätthåller förtrycket. Även så kallad ”vardagsheder”, där exempelvis moralpoliser kontrollerar och begränsar andra människors integritet, sexualitet och livsutrymme måste bekämpas.

För att flytta fram positionerna i det förebyggande arbetet mot hedersförtrycket föreslår Miljöpartiet följande:

1 Kraftfullt arbete för att bekämpa hedersnormer. Jämställdhetsmyndigheten har nyligen identifierat brister och begränsningar i det våldsförebyggande arbetet mot heder. Miljöpartiet vill därför satsa mer resurser på att utveckla effektiva våldsförebyggande metoder och att samtliga regioner ska kunna erbjuda föräldrastödsprogram och hembesöksprogram till förstagångsföräldrar för att förebygga hedersnormer. Vi vill även att det våldsförebyggande arbetet i skolan ska förstärkas och att de verksamheter som arbetar förebyggande mot heder och visar på goda resultat byggs ut. Därtill ska dialogen och samarbetet med föreningslivet utvecklas kring hur

hedersnormer kan förändras och motverkas.

2 Åtgärder för att öka sysselsättningen bland kvinnor i hederskontext. Egen försörjning medför ökad egenmakt och kan göra det enklare att lämna en situation där man begränsas av hedersnormer. Att kvinnor arbetar stärker också barnens livschanser. Miljöpartiet vill därför att arbetsmarknadsåtgärder tydligare riktas mot kvinnor i områden med socioekonomiska utmaningar, till exempel genom satsningar på arbetsintegrerande - sociala företag, kombinerade språk- och yrkesutbildningar och företagande. Vi vill också att stöd riktas till initiativ inom föreningslivet som engagerar kvinnor i dessa områden.

3 Initiativ för att bekämpa hedersförtrycket globalt. Hedersrelaterat våld och förtryck finns över hela världen.

Enligt FN:s tidigare uppskattningar lever fyra till fem miljoner människor under hedersnormer och varje år sker runt 5 000 hedersmord. Trots det är arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck relativt outvecklat världen över. Miljöpartiet vill att Sverige tar initiativ på internationell nivå, till exempel inom EU, för att bland annat kartlägga, utveckla och sprida kunskap och våldsförebyggande metoder inriktade på att motverka hedersförtryck. I sitt tal i riksdagen sa Fadime Sahindal att om alla drar sitt strå till stacken behöver hedersvåldet inte upprepas. Och hon avslutade med att be oss att inte vända de drabbade ryggen, att inte blunda för dem. Miljöpartiets övertygelse är att vi behöver göra mer för att komma åt hedersförtrycket. Arbetet måste pågå fram till den dag som frihet och mänskliga rättigheter kommer alla till del. I det

arbetet behöver vi alla dra vårt strå till stacken, inte minst vi politiker. Vi får aldrig någonsin blunda för förtrycket.

Per Bolund (MP), språkrör
Åsa Lindhagen (MP), jämställdhetsminister

Regeringen säger nej till tredagars- utdelning

TISDAG 21 JANUARI 2020

**Energi- och digitaliseringsminister
Anders Ygeman (S) går emot Postnords
vd krav på besked om
tredagarsutdelning redan i sommar.**
Postnord kommer inom några år att
drabbas av miljardförluster inom sitt
samhällsuppdrag när brevutdelningen
halveras inom några år.

– Vi kommer under våren att tillsätta en bred postlagsutdelning. Då måste vi se över hur samhällsuppdraget ses, säger - energi- och digitaliseringsminister Anders Ygeman till DN.

Utredningen ska enligt Ygeman pågå i cirka ett och ett halvt år.

Men han kommer också med ett negativt besked för Postnord. Vd Annemarie Gardshol säger i en webb-tv-intervju med DN att ”Jag skulle gärna vilja ha ett godkännande innan sommaren 2020” om att Postnord ska få på sig tre dygn i stället för två dygn att leverera brev.

Får hon det?

– Nej, hon får besked om att det tillsätts en postlagsutredning. Jag får svårt att få ihop det. Det krävs en postlagsutredning för att se om det är det bästa sättet. Hon ser till bolagets bästa. Jag måste se till

medborgarnas bästa och kundernas service.

Anledningen till att Postnords vd pressar regeringen på svar redan till sommaren är att det är en viktig premis för Postnord att få gå över till utdelning varannandag – i stället för en dag.

För att få ner kostnaderna har Postnord redan fått klartecken av tillsynsmyndigheten Post- och telestyrelsen (PTS) att dela ut post varannan dag i stället för varje vardag som i dag. Men i praktiken måste Postnord få även få godkänt av regeringen att få utöka tiden för breven att komma fram från två dygn till tre dygn. Annars blir reformen med varannandagsutdelning för dyr i en redan pressad ekonomisk situation eftersom bolaget måste använda postflyg.

Det är därför hon vill få tre dagar i stället för två på sig att dela ut – och besked redan i sommar.

Men det får hon alltså inte.

I samma intervju utesluter inte Postnords vd Annemarie Gardshol en konkurs på grund av väntade miljardförluster inom brevutdelningen.

DN söker Annemarie Gardshol på måndagseftermiddagen.

Anders Ygeman vill lägga särskild vikt vid glesbygdsfrågorna i den nya utredningen.

Vad är du mest orolig för i Postnords service?

– Det är att upprätthålla en bra service på landsbygden och lantbrevbärlinjerna.

Det vill jag värna om.

Jonas Fröberg

jonas.froberg@dn.se

S öppnar för penningstöd – ska rädda servicen på landsbygden

TISDAG 21 JANUARI 2020

Näringsminister Ibrahim Baylan (S)
öppnar för penningstöd till Postnord för att rädda glesbygdsservicen.

– Ett antal länder har infört kompensation för samhällsservice och det är klart det kan vara aktuellt.

Postnord står inför miljardförluster och en möjlig konkurs om inget görs, enligt en tidigare okänd konsultrapport som beställdes av ägarna, svenska och danska regeringarna.

Det kunde DN avslöja på lördagen.

I den svenska regeringen är näringsminister Ibrahim Baylan ansvarig minister för Postnords ägarfrågor – medan energi- och digitaliseringsminister Anders Ygeman har hand om regelverk och service för medborgarna – beslut som ibland går rakt emot Postnord möjligheter till lönsamhet.

Glesbygdsservice – det är den springande punkten i samhällsuppdraget där kostnaderna per brev ökar starkt.

– Det är viktigt att vara närvarande i hela landet men också klarögt inse att det kan medföra nya kostnader som vi inte haft

eftersom verksamheten har burit sig på totalt sett, säger Ibrahim Bylan.

Men nu väntas svenska brevvolymer halveras inom några år samtidigt som Postnord i sitt samhällsuppdrag ska dela ut varje vardag till stora kostnader.

Postnords vd Annemarie Gardshol siade i DN att om inget görs kommer brevverksamheten att gå miljarder kronor back inom några år.

Detta efter tre år av förluster på totalt nära 3 miljarder kronor, på grund av danska rörelsen.

Regeringen ska under våren tillsätta en bred utredning. Den ska ta ett samlat grepp om postlagen, vad Postnord förväntas göra och hur det ska finansieras.

Den vara klar om runt ett och ett halvt år.

– Ingen ser framför sig att brevutdelning kommer att bära sig självt när volymerna

faller så starkt, säger Ibrahim Baylan och fortsätter:

Han säger sedan att det i längden bara finns två alternativ:

– Antingen är det konsumenterna som bär kostnaderna eller så tar staten kostnaderna.

I söndagens granskande artikel i DN framgick det exempelvis att Frankrike ger 9,4 miljarder kronor i ersättning till sitt statliga postbolag, Le Poste, mellan 2018 och 2022.

– Ett antal länder har infört kompensation för den samhällsservice och samhällsuppdrag och det är klart det kan vara aktuellt.

Näringsministern öppnar alltså upp för att ge statligt ekonomiskt stöd till Postnord, men betonar att han inte vill föregå utredningen.

DN berättade i den granskande artikeln om byn Ramsjö i Hälsingland med 6 mil till närmaste post- och paketkontor, där logistikbolagen inte vill köra ut paket till den lokala matbutiken – för att det var för dyrt.

– Lösningarna måste kunna se annorlunda ut över landet så att det fungerar praktiskt. Jag förstår verkligen känslan att man känner sig bortglömd på landsbygden.

Han fortsätter:

– Men det får inte råda någon tvekan: Vi ska ha postgång över hela vårt land. Det är ett samhällsuppdrag och så måste det fortsätta vara.

Men Postnord pratar nu om att leverera post färre dagar per vecka.

Om man ett exempel med en by utanför Ramsjö: Var går din gräns – en dag i veckan?

– Det skulle bli ministerstyrelse om jag svarade på det.

Sverige står för runt 70 procent av omsättningen men äger bara 60 procent av bolaget Postnord. Eftersom svenska staten gick med på att bara ha 50/50 i röster kan Ibrahim Baylan och svenska staten inte ge ägardirektiv.

– Samgåendet med den danska posten var ett misstag. Det råder inget tvivel om det i dag, säger Ibrahim Baylan.

Han säger att det fanns frågetecken och brist på konsekvensanalys när affären gjordes.

– Ordföranden för näringsutskottet, Lars Hjälmered (M) sa i DN att det var samgåendet var logiskt när affären gjordes. Så var det inte.

Brevvolymerna går ner och paketvolymerna ökar, men där är lönsamheten pressad av nya uppstickare

med riskkapital i ryggen som kan ta förluster.

Samtidigt ökar digitala brevlådor starkt. Marknadsledaren Kivra har över 3 miljoner svenska användare. Postnord startade en utmanare i maj 2019 – ”Post” – men den appen skrotades redan efter ett par månader i september.

Vad tycker du om Postnords digitala strategier?

– Jag vill inte recensera den operativa verksamheten. Det är upp till vd och styrelse. Men du sätter fingret på en utmaning inte bara för Postnord utan för näringslivet i sin helhet.

På frågan om att Postnords vd Annemarie Gardshol vill ha besked av regeringen redan i sommar om tredagarsutdelning svarar han, trots flera frågor, bara att han för en dialog direkt med bolaget.

Jonas Fröberg

jonas.froberg@dn.se

Fakta. Regeringens ansvar är delat om Postnord

Näringsminister Ibrahim Baylan (S) på Näringsdepartementet är ägaransvarig för Postnord i den svenska regeringen. Energi- och digitaliseringsminister Anders Ygeman (S) på Infrastrukturdepartementet har ansvar för postlagstiftningen – det vill säga kundernas och medborgarnas intresse att ha en väl fungerande postservice i hela landet.

”Regeringsnej till EU-direktiv gör Säpos arbete svårare”

ONSDAG 22 JANUARI 2020

DN. DEBATT 20200122

Ett nytt EU-direktiv gör det möjligt för polisen att få tillgång till information från meddelandetjänster i appar och sociala medier. Men regeringen förbereder nu ett förslag som undantar dessa meddelandetjänster från lagringsskyldighet i Sverige. Det kommer att få allvarliga konsekvenser

för svensk brottsbekämpning, skriver säkerhetspolischefen Klas Friberg.

Ett nytt EU-direktiv ger medlemsstaterna möjlighet att låta brottsbekämpande myndigheter få tillgång till information från meddelandetjänster i appar och sociala medier. Men ett förslag som bereds i Regeringskansliet innebär att Sverige nu avstår från den möjligheten.

Konsekvensen blir att svenska brottsbekämpande myndigheter kommer att sakna viktiga och moderna verktyg för att hantera terroristbrott, spioneri och annan allvarlig brottslighet. Regeringen måste nu skyndsamt utreda frågan.

Trafik- och lokaliseringssuppgifter har med tiden blivit ett allt viktigare verktyg i brottsbekämpningen. Dessa uppgifter är ofta den första och enda ingången i ärenden som rör terrorism, spioneri och andra grova brott. I många fall är

uppgifterna också helt avgörande för att utredningarna ska nå det stadium där andra insatser kan sättas in.

Men de senaste åren har brottsbekämpningen tappat mark i förhållande till brottsligheten. Samtidigt som teknikutvecklingen gått framåt har lagstiftningen släpat efter. Möjligheterna att ta reda på vem som har varit i kontakt med vem, när detta skett och var är i dag kraftigt begränsade.

En orsak är att flera av operatörerna i Sverige har minskat och i vissa fall helt stoppat lagringen av trafik- och lokaliseringssuppgifter till följd av en dom i EU-domstolen i december 2016.

Den 1 oktober 2019 infördes nya regler om datalagring i Sverige. Regleringen innebär en fortsatt begränsning av datalagringen och har lett till att de brottsbekämpande myndigheternas förmåga att förebygga,

förhindra och utreda brott är fortsatt försämrad jämfört med tidigare.

I sammanhanget bör sägas att datalagring inte handlar om att spara innehållet i kommunikationen. Det handlar om att kunna se vilka individer som har kommunicerat med varandra samt när och var det skedde, vid de tillfällen det finns misstankar om allvarlig brottslighet.

En annan orsak till att brottsbekämpningen tappat mark i förhållande till brottsligheten är att alltmer kommunikation sker via krypterade meddelandetjänster i appar och sociala medier. I princip i varje ärende som Säkerhetspolisen hanterar sker kommunikationen mellan de inblandade på detta sätt.

Facebook Messenger, Whatsapp och Snapchat är exempel på appar som dagligen har miljarder användare världen

över. Och till skillnad från operatörer för traditionella kommunikationstjänster har företagen bakom sociala medier i dagsläget ingen skyldighet att lagra trafik- och lokaliseringssuppgifter eller lämna ut uppgifter om kommunikationen.

Att inte få tillgång till dessa uppgifter har redan fått allvarliga konsekvenser för Säkerhetspolisens arbete. Det har blivit svårare för oss att upptäcka och förhindra terroristbrott. Även kontakterna med andra länder blir lidande, eftersom vi inte kan bistå med att hitta svenska kopplingar till internationell terrorism. Det har också fått konsekvenser när det gäller att utreda främmande makts illegala verksamhet mot Sverige, spioner kan alltså få lättare att verka på svensk mark och vi får svårare att spåra dataintrång mot svenska skyddsvärda verksamheter. Ett exempel från Säkerhetspolisens verksamhet:

Säkerhetspolisen hanterar i sitt underrättelseflöde information om att en aktör har planerat ett attentat tillsammans med en person bosatt i annat europeiskt land. Eftersom de kommunicerar via meddelandetjänster i appar och sociala medier kan vi inte ens bevisa att de båda har haft kontakt.

Samtidigt finns en lösning på en del av problematiken. Ett EU-direktiv som bland annat innebär att medlemsstaterna kan införa en reglering som medför att meddelandetjänster i sociala medier ges samma skyldigheter att bistå brottsbekämpande myndigheter som traditionella operatörer. Men i ett förslag som bereds i Regeringskansliet undantas sådana meddelandetjänster från lagringsskyldighet i Sverige. Detta samtidigt som teknikutvecklingen

fortsätter att gå framåt, en utveckling som brottslingarna självklart använder.

Säkerhetspolisen anser att förslaget kommer att få allvarliga konsekvenser för svensk brottsbekämpning. Regeringen måste därför skyndsamt utreda och införa lagringsskyldighet.

Det går inte att mäta hur utvecklingen av den grova kriminaliteten och den brottslighet som riktar sig mot Sveriges säkerhet har påverkats av att brottsbekämpningen under flera år fått försämrade möjligheter.

Teknikutvecklingen har medfört att viktiga verktyg som samhället under lång tid bedömt att brottsbekämpande myndigheter behöver ha tillgång till, blivit mer eller mindre verkningslösa. Samtidigt som brottsbekämpningen har förlorat viktiga verktyg så har extremistmiljöerna

vuxit, underrättelsehotet ökat och andra grova brott har blivit fler.

Genom att möjliggöra för de brottsbekämpande myndigheterna att vid misstankar om allvarliga brott inhämta uppgifter om vem som har kommunicerat med vem via meddelandetjänster i appar och sociala medier, skulle en del av den brottsbekämpande förmågan som gått förlorad under senare år kunna återfås. En möjlighet som det nu föreslås att Sverige skjuter på framtiden.

För brottsbekämpningen i Sverige är detta mycket allvarligt. Vi har här en möjlighet att återta delar av det försprång som tekniken givit brottsligheten, men får alltså inte den möjligheten. Detta måste åtgärdas. Säkerhetspolisen anser att det även i svensk lagstiftning snarast behöver införas ett sådant lagringskrav.

Meddelandetjänster i sociala medier bör

omfattas av samma skyldigheter som traditionella operatörer.

I april i år föreslås en ny lag om hemlig dataavläsning träda i kraft. Det är bra, men den lagen löser inte problematiken som vi här beskriver. Dessutom riskerar effekterna av lagen att reduceras om det förslag som nu bereds blir verklighet. Säkerhetspolisen arbetar varje dag för ett säkrare Sverige. Samtidigt står vi inför en verklighet där den grova brottsligheten ständigt bryter ny mark, extremistmiljöerna är större än någon gång tidigare och underrättelsehotet mot Sverige fortsätter att öka. För Sveriges säkerhet är det avgörande att lagstiftningen anpassas efter såväl samhällsutvecklingen som den tekniska utvecklingen.

Bakgrund. Nya lagar

EU:s direktiv 2018/1972

Genom direktivet inrättas ett ramverk för bland annat elektroniska kommunikationsnät och tjänster. En nyhet är att definitionen av elektroniska kommunikationstjänster utvidgas till att även omfatta nummeroberoende interpersonella kommunikationstjänster, exempelvis meddelandetjänster i appar eller tjänster knutna till sociala medier. Det ska vara implementerat i svensk lagstiftning senast den 21 december 2020.

Datalagringslagen oktober 2019

Trädde i kraft den 1 oktober 2019 och innebär att teleoperatörer är skyldiga att lagra uppgifter om elektronisk kommunikation i mellan två och tio månader. Syftet är att ge brottsbekämpande myndigheter tillgång till uppgifterna vid allvarlig brottslighet. Innehållet i kommunikationen omfattas inte av datalagringskyldigheten. Det handlar i stället om att kunna se vilka som har kommunicerat samt när och var det skedde.

Förslag om hemlig dataavläsning

Regeringen föreslår i en proposition den 11 december 2019 att de brottsbekämpande myndigheterna ska få möjlighet att använda ett nytt hemligt tvångsmedel vid misstankar om

allvarlig brottslighet, hemlig dataavläsning. Syftet är att skapa större möjligheter för brottsbekämpningen att komma åt elektroniska uppgifter som i dag är krypterade. Lagen föreslås träda i kraft den 1 april 2020.

Källa: Säkerhetspolisen

Klas Friberg, säkerhetspolischef

Lärarassistent er särskilt utsatta för hot och våld

ONSDAG 22 JANUARI 2020

Hot och våld mot personalen är ett växande problem i skolorna. Den yrkesgrupp som sticker ut mest när det kommer till sjukskrivningar på grund av våldet är lärarassistenterna. Det visar färsk siffror som DN fått från Arbetsmiljöverket.

I höstas beslutade regeringen avsätta en miljard kronor för att skolorna ska kunna

anställa fler lärarassistenter. Meningen är att de ska avlasta de hårt pressade lärarna som på så vis ska kunna ägna sig mer åt själva undervisningen.

När Arbetsmiljöverket gjorde en omfattande tillsyn mellan åren 2013 och 2016 på skolorna i Sverige var inte lärarassistenterna lika synliga som i dag. – Det gjorde att de inte dök upp i vår tillsyn. Men det skulle de förmodligen göra om vi gjorde om den i dag, säger Kristian Hansson som är sakkunnig i skola och utbildning vid Arbetsmiljöverket.

Nu visar färsk siffror från Arbetsmiljöverket att kategorin lärarassistenter toppar statistiken när det kommer till sjukfrånvaro som beror på arbetsolyckor i grund- och gymnasieskolan och som har orsakats av hot och våld. Fram till den 13 januari i år har det kommit in 107 anmälningar om

lärarassistenter som under förra året blev sjukskrivna för att de blivit utsatta för hot och våld i grund- och gymnasieskolan. Siffran kommer att stiga eftersom det finns en eftersläpning. Först i april bedömer Arbetsmiljöverket att cirka 95 procent av sjukfrånvaron för förra året har kommit in.

– Vi får hela tiden signaler om att lärarassistenterna är en ny och utsatt grupp på skolorna, dels från anmälningarna som kommer in och dels från våra inspektörer som rapporterar in till oss om vad som händer ute i skolorna. För att få en uppfattning om hur utsatta lärarassistenterna är kan man titta på siffrorna för 2017 som är kompletta. Då fanns det omkring 34 000 anställda i kategorin för lärarassistenter (där också elevassistenter och andra anställningar med liknande uppgifter ingår).

0,3 procent av dem anmälde sjukskrivning på grund av hot och våld under det året inom grund- och gymnasieskolan.

Det kan jämföras med bara 0,06 procent av gymnasie- och grundskollärarna.

– Det är en väldigt hög nivå och inte på något sätt acceptabelt att lärarassistenterna är så utsatta, säger Kristian Hansson.

Han räknar med att det finns ett stort mörkertal.

– Vi vet av erfarenhet att vi inte får in allt som händer i våra system.

Inte heller de lärarassistenter som DN har pratat med och som utsatts för hot och våld, har anmält detta eller sjukskrivit sig. En förklaring till att lärarassistenterna är så utsatta är att de ofta befinner sig närmare eleverna än vad läraren gör, enligt Kristian Hansson.

– En del av dem anställs ju för att en utagerande elev kan behöva en assistent i klassrummet. Det gör att de exponeras för händelser som är utmanande. Dessutom är det vanligt att de saknar utbildning i hur de ska agera, säger Kristian Hansson. DN har fått ta del av några exempel på hotfulla och våldsamma situationer som inträffat på skolor och som Arbetsmiljöverket samlat in. Det kan handla om elever som blivit tillrättavisade och därför gått till angrepp. Ofta kommer det som en blixtnär från klar himmel. I ett fall attackerade en elev en person ur personalen bakifrån med en kraftig spark i ryggen vilket ledde till en misstänkt kotförskjutning. Kristian Hansson menar att alla, men särskilt skolhuvudmän och rektorer med en arbetsledande roll, har ett ansvar för att

initiera diskussioner på skolorna så att det skapas en medvetenhet om problemet. Det fungerar inte att vänta med att agera tills något redan har hänt. – Många tror att det kan göras ”på känn”. Men det måste vara strukturerat och göras kontinuerligt så att det blir en del av vardagen, och när åtgärder har gjorts så måste de följas upp för att se att de verkligen har haft effekt. Eftersom lärarassistenter är en relativt ny yrkesgrupp som ökar i antal, har rektorer och skolhuvudmän efterlyst förtydliganden om vilka uppgifter de kan arbeta med. Lee Gleichmann Linnarsson, som är undervisningsråd vid Skolverket, håller på att sammanställa ett sådant stödmaterial som väntas bli klart i februari. Det ska ringa in vilka uppgifter som måste utföras av lärare enligt lagar och

skolförfattningar, och vad som lärarassistenter kan göra för att avlasta lärarna.

Att det finns en otydlighet i arbetsbeskrivningarna för lärarassistenter är inte dåligt i sig, menar Lee Gleichmann Linnarsson.

– Det beror på att de lokala behoven ser väldigt olika ut på skolorna. Det ser också väldigt olika ut på lågstadiet jämfört med mellanstadiet, högstadiet och gymnasiet, säger Lee Gleichmann Linnarsson.

Men hon understryker att det är viktigt att ledningen på en skola verkligen tänker igenom varför man rekryterar en lärarassistent.

– Det behöver finnas en tydlig ansvarsfördelning och att man vet vem som ska arbetsleda den här personen.

Det är också viktigt att definiera var gränsen går för uppdraget, och vilka situationer den anställda inte ska kliva in i. – Vi ser att det har varit litet svajigt ibland, säger Lee Gleichmann Linnarsson.

Peter Letmark

peter.letmark@dn.se

Fakta. Lärarassistenter sjukskrivs för hot och våld

- Anmälningarna om fysiskt våld i grund- och gymnasieskolan har ökat med 85 procent mellan 2014 och 2019. Anmälningarna om hot har ökat med 24 procent.
- Det är svårt att veta om anmälningarna återspeglar en verklig ökning eller bara en ökad anmälningsbenägenhet.
- Ett sätt att få mer konstanta siffror är att bara titta på den anmälda sjukfrånvaron som har orsakats av hot och våld. Då sticker framför allt gruppen lärarassistenter ut.

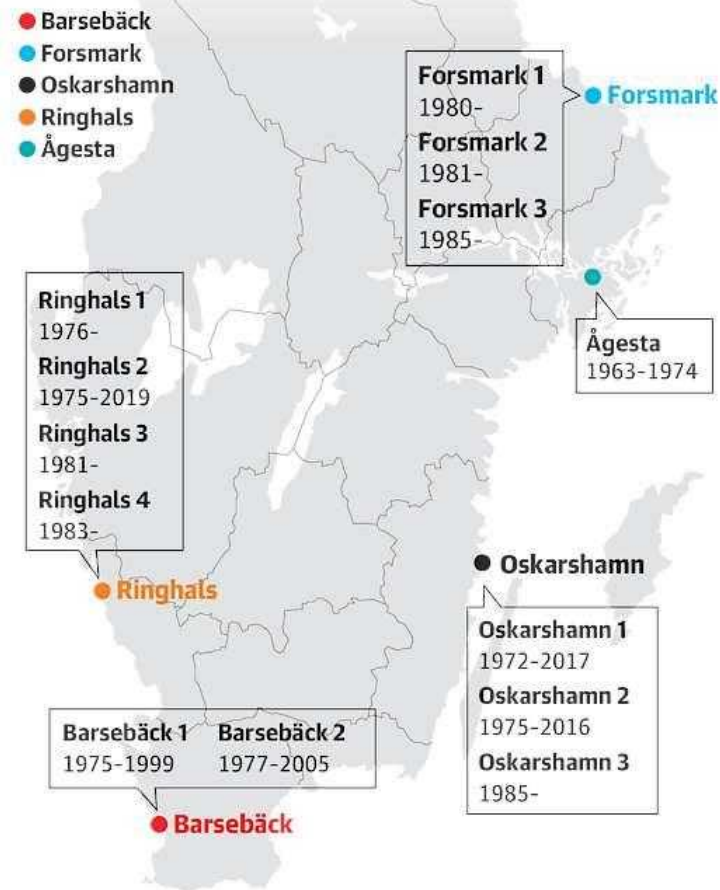
- Under 2017 anmäldes 111 arbetsolyckor med sjukfrånvaro inom grund- och gymnasieskolan orsakad av hot och våld för yrkeskategorin lärarassistenter. Det motsvarar 0,3 procent av alla som återfinns i kategorin lärarassistenter.
 - Det kan jämföras med att 0,06 procent av gymnasie- och grundskollärarna sjukskrivs på grund av hot och våld.
 - Siffrorna för 2018 är hittills 121 arbetsolyckor med sjukfrånvaro, och 107 för 2019. Men de kan stiga på grund av en eftersläpning i registreringen.
- Källor: Arbetsmiljöverket, SCB

Fakta. Vad gör lärar- och elevassistenter?

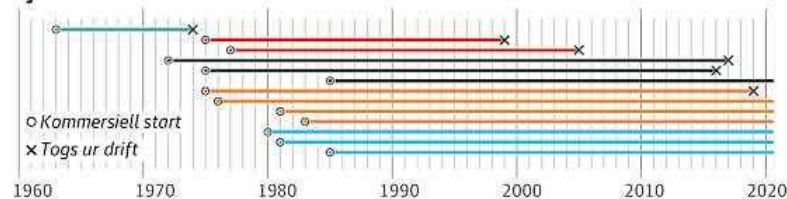
- Hjälper, stödjer och stimulerar elever i grund- och gymnasieskola med behov av särskilt stöd i skolarbetet, enskilt och i gruppsammanhang.
- Bistår lärare i undervisningen.

Källa: SCB

Kärnkraft i Sverige

Sju aktiva kärnreaktorer 2020

Därför har kärnkraften blivit en het fråga i Sverige igen

ONSDAG 22 JANUARI 2020

Kärnkraften har eldat på den politiska debatten i decennier. Och nu när energibranschen börjat vänja sig vid långsiktiga spelregler händer det igen. I dag, onsdag, kan en feltryckning eller ett toalettbesök i riksdagen ge helt nya förutsättningar.

Varför har debatten blossat upp igen? Moderaterna och Kristdemokraterna meddelade i december att man hoppar av energiuppgörelsen från 2016. Den slöts mellan Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Moderaterna, Kristdemokraterna och Centerpartiet för att skapa långsiktiga spelregler för svensk energiförsörjning. Den har som mål att elproduktionen 2040 ska vara "förnybar". Kärnkraften förbjuds inte men ska inte heller stödjas med skattepengar. Uppgårelsen är en anledning till att utländska aktörer storsatsar på svensk vindkraft, vilket DN har skrivit om tidigare. Nu vill de två partierna ha ett nytt avtal och bland annat införa begreppet "fossilfri" elproduktion, och fortsätta satsa på kärnkraften.

Vad händer i dag, onsdag?

Då behandlar riksdagen en SD-motion, som stöds av Moderaterna, Liberalerna och Kristdemokraterna, och gäller helstatliga Vattenfall.

Partierna vill i korthet återstarta Ringhals 2, som stoppades för gott dagen före nyårsafton, och de vill hindra avvecklingen av Ringhals 1, som planeras under 2020. De vill att regeringen ska se till att så sker och skriver att staten "bör se mer till landets energiförsörjning än till de ekonomiska målen i bolaget".

Dessa fyra partier har 173 röster, mot 174 för regeringspartierna, Centerpartiet och Vänstern. Om alla deltar och röstar enligt partilinjen behöver de fyra partierna stöd av kammarens båda politiska vildar Emma Carlsson Löfdahl och Amineh Kakabaveh – som tidigare ingick i L respektive V.

Varför vill Vattenfall avveckla Ringhalsreaktorer fem år före den ursprungliga planen?

Beslutet togs redan 2015, av helt affärsmässiga skäl. I dag är elpriset högre än då men bolaget bedömer ändå att det inte går att driva dem vidare på ett lönsamt sätt. Man har därför redan dragit ner sin personal i Ringhals.

Varför blossar kärnkraftsdebatten upp hela tiden?

I grunden för att den står för hela 40 procent av vår elförsörjning – samma siffra har vattenkraften. Under lång tid har inga alternativ kunnat rubba den balansen. Nu är läget annorlunda, vindkraften står på egna ben och kan konkurrera prismässigt och spås framöver få en helt annan plats i den svenska energimixen (se grafik).

Vilka fördelar förs fram om kärnkraft?

Att den under lång tid – Ringhals 2 pensionerades vid 44 års ålder – gett Sverige pålitlig, billig, miljövänlig och säker el. Ett växande argument har varit att den behövs eftersom Sveriges klimatomställning i hög grad ska ske genom att använda mer el – i allt från bilar till stålframställning. Förespråkarna menar därför att avställningen av reaktorerna i Ringhals är felaktig.

Vilka nackdelar förs fram om kärnkraft?

Det radioaktiva avfallet som måste slutförvaras i flera tiotusentals år, risken för svåra olyckor och att det på grund av bland annat högre säkerhetskrav blivit allt dyrare att bygga ny kärnkraft. I en rapport från Studieförbundet näringsliv och

samhälle, SNS, nyligen skriver nio forskare så här:

”Enligt Konjunkturrådets – enhälliga – bedömning är ny kärnkraft med nuvarande teknik långt ifrån kommersiellt lönsam. Givet detta, långa ledtider och osäkerhet om när nya kärnkraftstekniker kan bli kommersiellt gångbara, förefaller en satsning på ny svensk kärnkraft inte rimlig i närtid.”

Men det talas ju om fjärde generationens kärnkraft?

Det handlar om teknik som ska göra klyvningen av atomer mer effektiv. Råvaran uran ska utnyttjas mer än 100 gånger bättre, avfallet ska kunna upparbetas och användas på nytt, och det som måste slutförvaras blir betydligt mindre radioaktivt. Men det dröjer

troligen decennier innan denna teknik kommer i gång på allvar.

Har vi elbrist i Sverige?

Kanske den fråga som förvirrar mest i energidebatten, ett sätt att reda ut den kan låta så här:

Brist på elenergi? Nej, vi har exporterat el årligen sedan 2011 och är dessutom väl ihopkopplade med övriga nordiska länder. Effektbrist: Handlar om den el som behövs vid ett givet tillfälle, störst behov under en sträng vinterdag när industrin går för fullt. Då behöver Sverige stödimportera.

Svenska kraftnät skriver i sin senaste kraftbalansrapport att stängningen av Ringhalsreaktorerna ”sannolikt” kommer att ”öka effektunderskottet”.

Kapacitetsbrist: Det finns el, men näten förmår inte transportera den. Här råder samsyn: elnätet måste byggas ut och

moderniseras, inte minst för att klara utbyggnaden av vind- och solkraft. Svenska kraftnät räknar med att lägga uppemot 100 miljarder på modernisering till år 2040.

Får kärnkraften vind i seglen av klimatdebatten?

Ja, eftersom den, räknat från uranbrytning till slutförvar, ger låga koldioxidutsläpp. Mer kärnkraft, men också helt slopad användning, finns med i scenarierna i specialrapporten från FN:s klimatpanel IPCC om hur man kan begränsa den globala uppvärmningen. Men IPCC förordar inte kärnkraft, det är en politisk fråga, betonade en av rapportens huvudförfattare, klimatforskaren Joeri Rogelj, i DN förra året.

Kommer vi att få en kärnkraftsboom i världen?

Det är inte troligt, enligt nuvarande trend. Kärnkraften står för var tionde producerad kilowattimme el i världen, kolen för fyra av tio. Fram till och med 2010 trodde många på en fortsatt stark utveckling, men den avbröts tvärt av olyckan i Fukushima 2011.

Det byggs nya reaktorer men samtidigt avbryts gamla planer och uttjänta reaktorer skrotas. Den globala toppnoteringen för levererad elenergi är fortfarande från 2006, enligt FN:s atomenergiorgan IAEA.

Det finns i dag 447 reaktorer som IAEA klassar som fungerande ("operational") – men det är inte samma sak som att de ger el just nu.

Var finns det mest kärnkraft?

USA har 96 aktiva reaktorer enligt IAEA:s databas. När den senaste togs i drift 2016 (Tennessee), var det 20 år sedan den förra startades. Två reaktorer började byggas 2013.

Var byggs det mest kärnkraft?
Kina har egna urangruvor och ett ambitiöst program. Landet har 47 fungerande reaktorer, och ytterligare 10 på gång. Siffran för Indien är sju och för vardera Sydkorea, Ryssland och Förenade Arabemiraten fyra, enligt IAEA:s databas. IAEA anger att 52 reaktorer är ”under konstruktion”. En del av dessa kanske aldrig blir av – de två som anges för Ukraina, där Tjernobyl ligger, började byggas för över 30 år sedan. Andra kommer att bli rejält försenade. Första spadtaget för finska Olkiluoto-3 togs 2005, reaktorn skulle vara klar 2009,

men det senaste beskedet är kommersiell start i mars nästa år.

Vilket land är mest kärnkraftsberoende?
Utan tvekan Frankrike, som får drygt 70 procent av elen från kärnkraft, följt av Slovakien, Ukraina, Ungern och Sverige. Räknat per invånare ligger Sverige tvåa efter Frankrike.

Hur har de stora olyckorna påverkat kärnkraften?
Säkerhetskraven och därmed kostnaderna för konstruktion och försäkring har ökat. Och politiskt har det lett till tveksamhet i flera länder. Japan hade före olyckan i Fukushima 54 reaktorer i drift, i dag är det nio. Året före olyckan, 2010, ville Tyskland livstidsförlänga ett större antal reaktorer,

efter Fukushima blev det i stället beslut om att stänga alla verk till år 2022.

Hans Strandberg

hans.strandberg@dn.se

Bakgrund.

1963: Sveriges första reaktor, Ågesta i södra Stockholm, startar och drivs till 1974.

1972: Sveriges första kommersiella kärnkraftverk, Oskarshamn 1, invigs.

1978: Den borgerliga trepartiregeringen faller på grund av oenighet om kärnkraften, statsminister Torbjörn Fälldin (C) avgår.

1979: Olycka i Harrisburg i USA:s delstat Pennsylvania. Kylningen av en reaktor fungerar inte men kan återställas utan att det leder till hårdsmälta.

1980: Folkomröstningen om kärnkraft med tre olika linjer, för avveckling i olika takt. Linje 1 drevs av M, linje 2 stöddes av S och nuvarande L. Bakom linje 3, som ville gå fortast fram, stod nuvarande KD, C och V. Linje 2 och 3 fick närmare 78 procent av rösterna. Riksdagen beslutade att kärnkraften skulle avvecklas till 2010.

1985: 12 reaktorer är i gång, Sverige har därmed mest kärnkraft i världen räknat per invånare.

1986: Tjernobylnkatastrofen utanför Kiev i nuvarande Ukraina. Reaktor fyra förstörs i en explosion och efterföljande brand. Radioaktivitet sprids över Europa, bland annat till Sverige.

1997: Riksdagen beslutar att ta bort 2010 som slutår för kärnkraften.

1999: Barsebäck 1 stängs.

2005: Barsebäck 2 stängs.

2010: Riksdagen säger med knapp majoritet ja till att bygga nya reaktorer för att ersätta gamla och utan statliga subventioner.

2011: En jordbävning och efterföljande tsunami leder till en allvarlig olycka i japanska Fukushima – och stor spridning av radioaktivitet.

2016: Oskarshamn 2 stängs.

2016: Uppgörelse mellan S, MP, M, KD och C för att skapa långsiktiga spelregler för svensk energiförsörjning. Den har som mål att elproduktionen 2040 ska vara ”förnybar”, men innebär inget stoppdatum som förbjuder kärnkraft.

2017: Oskarshamn 1 tas ur drift permanent.

Danmark utreder delning av Postnord

ONSDAG 22 JANUARI 2020

Danska folketingets transportutskott utreder "alla alternativ" i frågan om Postnords framtid. På bordet ligger både en privatisering av postväsendet och en separation av de svenska och danska delarna av Postnord.

Samtidigt ska svenska ministrar förklara sig för riksdagens utskott efter de senaste dagarnas rapporter om Postnord.

Näringsutskottet och trafikutskottet i Sverige vill kalla till möte med Postnord,

energi- och digitaliseringsminister Anders Ygeman och näringsminister Ibrahim Baylan. Anledningen är de senaste dagarnas rapportering i DN om krisen i Postnord.

– Vi vill veta vad som gäller. Är det kris i Postnord eller är det inte det? Kommer skattebetalarna att få skjuta till mer pengar? säger näringsutskottets ordförande Lars Hjalmered (M) till TT. I Danmark är krisen redan ett faktum. Där utreder folketingets transportutskott, som hanterar frågor om posten, just nu hur man ska säkra postservicen i hela landet. Man tittar enligt Kristian Pihl Lorentzen (V), vice ordförande i utskottet, brett i jakten på en lösning.

– De har många utmaningar som bolag, så vi utreder alla alternativ i den här frågan, säger han till DN.

Tills vidare har folketinget beviljat danska Postnord ett stöd på över 100 miljoner danska kronor för att de ska klara brevutdelningen under första halvåret 2020.

Men Postnord har indikerat att de kommer behöva över 400 miljoner danska kronor årligen för att klara att leverera brev till hela landet framöver, enligt Kristian Pihl Lorentzen.

– Det är pengar som skulle komma från skattebetalarna, och det är inte politiskt acceptabelt i Danmark. Vi vill inte ha en så dyr lösning och därför undersöker vi nu alternativa lösningar där vi kanske ingår partnerskap med privata bolag som redan besöker alla hushåll varje vecka.

Vad skulle det betyda för Postnord?

– Ja de skulle inte ha något jobb längre. Om Postnord säger att det kostar oss en halv miljard danska kronor varje år och vi

hittar en alternativ lösning som är billigare, då säger vi nog till Postnord att vi inte vill ha deras tjänster längre, säger Kristian Pihl Lorentzen.

Postnordkoncernens vd Annemarie Gardshol vädjade i en DN-intervju i måndags till regeringen om att få tre dagar på sig att dela ut brev, i stället för två dagar som det är i dag. Läget är så brådskande att hon ville ha svar redan innan sommaren, men det blev tvärt nej från energi- och digitaliseringsminister Anders Ygeman (S)

I Danmark kommer posten till skillnad från i Sverige bara en gång i veckan. Men de får ändå inte ihop ekonomin kring utdelningen eftersom så få brev skickas i Danmark.

Kristian Pihl Lorentzen spår, likt många andra, att Sverige är på väg åt samma håll. Och han utesluter inte att en separation av

de två postväsendena, som slogs ihop 2009, sker innan Sverige sitter i samma båt som Danmark gör nu.

– Sverige är lite efter Danmark, men om några år får Sverige också den här utmaningen med dramatisk nedgång i antal brev. Därför har vi också övervägt vilka konsekvenser en lycklig skilsmässa från våra svenska vänner skulle få, säger han och understryker att inga beslut har fattats om någonting ännu.

Utredningen tittar på ”alla alternativ” och både ekonomiska och juridiska konsekvenser analyseras. Svaren väntas komma i mars.

– Då kommer vi kunna diskutera den här viktiga frågan med transportministern och de andra partierna.

Om du tittar bakåt, var det en bra idé att bilda Postnord tillsammans med Sverige?

– Det är svårt att svara på. Vi är just nu i en allvarlig situation och jag kan med säkerhet säga att det inte varit den stora framgången som alla hoppades på. Men samtidigt får man fråga sig vad alternativet hade varit. Vi hade ändå haft stora utmaningar i Danmark på grund av brevtappet, säger Kristian Pihl Lorentzen. DN har sökt den danska transportministern Benny Engelbrecht (S) för en intervju.

Andreas Lindberg
andreas.lindberg@dn.se

Hur mycket vatten behöver vi dricka egentligen?

ONSDAG 22 JANUARI 2020

Du blir piggare, snyggare och mår bättre. Med åtta glas vatten om dagen kommer din hy och din hälsa att förbättras. Eller? Här berättar två experter om myter och verklighet som rör vår vattenkonsumtion.

När märken som Evian och Perrier började marknadsföra vatten på flaska som en högstatus-dryck på 1970-talet blev trenden

ett faktum i USA. Nu drack man inte längre bara vatten till maten, utan hela dagen. Att hålla i en vattenflaska blev synonymt med god hälsa.

Inget tyder på att den trenden håller på att mattas av.

I den amerikanska tidskriften The Atlantic kan man läsa om hur återanvändbara vattenflaskor av specifika märken blivit en accessoar för den så omtalade generationen ”millennials”. Vissa flaskor kostar runt 49 dollar, andra uppemot 100 dollar – men då ingår också kristaller som påstås främja ”mental balans, lugn och inre frid”.

Brittiska The Telegraph frågar sig om inte återanvändbara vattenflaskor är ”2019 års svar på it-väskan”, alltså en populär och ofta dyr väska som blir återförsäljarnas kassako.

Vatten är en bra dryck för den som är törstig. Men hur mycket behöver vi egentligen dricka? Tills vi inte är törstiga längre, är det korta svaret. Det berättar Jenny Nyström, professor i njurfysiologi vid Sahlgrenska akademien i Göteborg.

– Det är njurarna som till stor del reglerar vår vätskebalans. De ser till att vi har en lagom mängd vatten och salter och andra ämnen i kroppen och gör oss av med slaggprodukter och sådant som vi inte behöver, säger Jenny Nyström.

Allt detta sker automatiskt, utan att vi behöver göra någonting. Njurarna är dessutom organ med stor kapacitet – om vi är friska i övrigt kan vi ju till exempel donera en njure och fortfarande leva ett gott liv.

Så man behöver inte oroa sig för att bli uttorkad om man äter och dricker normalt?

– Nej, det behöver man inte. Törst är det vi känner allra starkast. Den indikerar när vi behöver dricka. Man kan också se det om man till exempel har en väldigt liten urinvolymer eller mörkt urin. Men vid normal temperatur och normal tillgång på vatten och mat så behöver man inte tänka så mycket på det, för det sköter sig självt, säger Jenny Nyström.

Tränar man väldigt intensivt, till exempel springer ett maraton eller liknande, behöver man kompensera vätskeförlusten lite mer än vanligt. Då är det också viktigt att ersätta salterna som kroppen blir av med när man svettas. Tillför man bara vatten kan saltbalansen rubbas, vilket kan vara farligt.

– Det är viktigt att tänka på att få i sig något med salt i om man svettas väldigt mycket, säger Jenny Nyström.

Hur funkar det då med kaffe och te, är de vätskedrivande? Det är en vanlig föreställning som det inte finns några vetenskapliga belägg för, berättar hon. – Man har kunnat se att om man intar mycket stora mängder koffein så skulle det kunna ha en milt vätskedrivande effekt. Men då pratar vi koncentrationer av koffein som är mycket högre än det man får i sig som vanlig kaffedrickare, säger Jenny Nyström. Olle Melander, överläkare och professor i internmedicin vid Lunds universitet, anar att det kan ligga en naturlig förklaring bakom tanken på kaffe som vätskedrivande. – Man får ju i sig ganska mycket vätska när man dricker kaffe. Skulle man bara dricka små koppar espresso hade den här myten förmodligen inte dykt upp, säger han.

Däremot är alkohol ett ämne som är vätskedrivande, berättar Jenny Nyström. Alkoholen blockerar nämligen frisättningen av hormonet vasopressin – ett hormon som normalt ska frisättas när vi behöver ”spara” vatten i kroppen. När alkoholen blockerar den frisättningen gör vi av med mer vätska än vi annars skulle ha gjort. Blir vi snyggare av vatten då? Ett återkommande skönhetsråd är att dricka mycket vatten eftersom det sägs bidra till en klarare hy. Men att vattenhinkande skulle ge hyn mer lyster finns det inga vetenskapliga belägg för. Det har i och för sig inte gjorts några större studier på detta, men de som har gjorts har inte kunnat visa att vatten skulle vara en mirakelkur för hyn, berättar Jenny Nyström.

– Man får heller ingen renande effekt av vatten på det sättet. Dricker vi en stor mängd vatten så kommer det ganska snabbt att lämna kroppen och det finns ingenting som tyder på att det skulle transporteras ut i huden för att ta upp slaggprodukter där på vägen. Det finns inga sådana mekanismer som är kända. Huden påverkas dock om vi är uttorkade. Men att dricka mera vatten är ett meningslöst råd att ge för att förbättra hyn, menar Olle Melander – helt enkelt eftersom få människor är så pass svårt uttorkade. När man väl blir uttorkad på riktigt kan det vara ett livshotande tillstånd.

Jenny Nyström framhåller att det bästa när det gäller vattenintag är det klassiska rådet att lyssna på kroppen. Känner du dig törstig? Drink ett glas vatten.

– Om kroppen fungerar som den ska så är det här sådant man känner av.

Du kanske också har hört att det är bra att dricka mycket vatten efter en massage, för att det hjälper kroppen att rensa ”slaggprodukter”.

Den teorin ger inte Jenny Nyström mycket för. Däremot kan det kännas bra att fylla på med vätska efter en timme i en varm massagemiljö, för att undvika att bli yr när man ställer sig upp igen.

Kroppen gör sig av med vatten varje dag. Dels genom det vi kissar ut, men också genom utandningen, via avföringen och när vi svettas. Grundprincipen för att må bra är därför att tillföra lika mycket vatten som kroppen gör av med på en dag och att producera minst 1,5 liter urin per dygn.

Hur mycket man behöver dricka är individuellt och kan påverkas av sjukdom,

hur varmt det är eller aktiviteter som gör att man svettas mer än vanligt.

– Men ett absolut minimum för att överleva är omkring en liter per dag, berättar Olle Melander vid Lunds universitet.

Han och hans forskarkolleger har under flera år tittat på hur vatten kan fungera som riskhämmare för olika sjukdomar, som diabetes typ 2 och hjärt-kärlsjukdom. Bakgrunden är att man sett att personer som har en kraftigt ökad risk att drabbas av diabetes typ 2 senare i livet också har en hög halt av hormonet vasopressin i blodet, hormonet som ser till att njurarna behåller vatten i kroppen när man dricker för lite. Forskarna har studerat hur vatten kan hjälpa denna grupp i olika studier. En av dem gick ut på att en mindre grupp individer med hög halt vasopressin och

som också drack lite vatten, fick dricka 1,5 liter extra vatten per dygn i sex veckor.

– Då sjönk deras blodsocker signifikant, säger Olle Melander.

Nu försöker forskarna hitta svar i en mycket större studie, med fler studiedeltagare och kontrollgrupper. Den kommer att bli klar om några år. Redan nu finns dock resultat från andra studier som tyder på ett visst intag av vatten per dygn minskar risken för till exempel urinvägsinfektion och njursten, berättar han.

Förhoppningen med den stora studien är att komma så nära en optimal nivå av vattenintag som möjligt för att minska risken för sjukdomar. Men hur mycket vi behöver dricka i normala fall för att må bra dag till dag är individuellt, menar han.

– Dels beror det på hur mycket och vad man äter, men också hur mycket man rör

på sig och vilken temperatur det är. Därför är det svårt att ge en exakt rekommendation.

Sofie Österström

sofie.osterstrom@dn.se

Fakta. Farligt mycket vatten

Det är väldigt ovanligt att någon dricker så mycket vatten att personen dör, men det har hänt. Det är framför allt om man dricker stora mängder vatten på kort tid som balansen av viktiga salter i blodet rubbas. När det händer kallas tillståndet för hyponatremi.

Nationalencyklopedin

Fakta. Vatten och kroppen

Vi består till stor del av vatten – precis som allt annat liv på jorden. Normalt består en cell av minst 70 procent vatten. En vuxen man innehåller omkring 60 procent vatten, en kvinna cirka 55 procent.

Kroppen får i sig vatten både från mat och genom vätska. Kroppens sätt att säga till att vattenbalansen börjar bli dålig är genom känslan av törst.

Nationalencyklopedin

Linus Larsson: Svensk vinter är ett mörker man kan bli bländad av

ONSDAG 22 JANUARI 2020

**Svenskt vintermörker är något mer än
avsaknad av ljus. När vintern är sitt
snölöst värsta känns den som optisk
tjära som tränger genom allt.**

En scen ur filmatiseringen av "Aniara": En soldyrkande sekt har uppstått på rymdskeppet som ljudlöst driver bort från

vår stjärna. I tillbedjan knäböjer de, höjer sina händer och mässar: Ge oss ljus. Ge oss ljus. Utanför skrovet är mörkret evigt och kompakt.

Lite som, ni vet, i Sverige.

Filmen "Aniara" hade premiär 2018, mer än 65 år efter att Harry Martinson skrev dikten den bygger på. Men det spektakulära är valet av premiärmånad. September. Kan något annat än rå, skamlös sadism ligga bakom att den gick upp på bio precis när det (typ) eviga mörkret just skulle sänka sig över oss? Kort därefter kommer mörkertidens milstolpar som ett vidrigt kolsvart pärlband. Första morgonen när det inte blir ljust innan man är på jobbet. Första gången man lämnar det i mörker. Och sedan månaderna när solen är motiverad som en bakfull sengångare och knappt orkar över horisonten.

Enda trösten är att det alltid finns en smålänning som har det värre. Under de första veckorna i november uppmättes en (1) soltimme i Växjö.

"Snart vänder det", brukar någon vidrig figur säga kring första advent och jag svarar att kanske, men först ska det bli värre. Eller så här: Om någon sa det där om vändning den 22 november så återstod en månad till vintersolståndet, årets kortaste dag. Att det sedan vänder betyder ju inte att det vips blir ljust. Nej, det ska göra sig i samma tempo som det blev mörkare. Alltså, den 22 november kunde man lika gärna säga så här: Om två hela månader, då är det exakt lika mörkt som i dag. Och varje dag till dess – mörkare. Mörk på det där sättet som bara svenska snölösa vinterdagar kan vara. Mörkt som ett intro till "Bron". Mörkt med ett mörker som känns som mer än avsaknad av ljus,

som en tjock optisk tjära som inte bara finns där utan som tränger sig på en. Som har en egen massa. Ett mörker man kan bli bländad av.

Ombord på Aniara har människorna Mima, den allvetande maskinen som – om Harry Martinson hade levt lite senare – hade beskrivits med ord som artificiell intelligens och virtuell verklighet. Den bär på mänsklighetens minnen, den distraherar paniken och tröstar när tanken på evig, svart rymd blir för mycket.

Dikteposets berättarröst beskriver hur den börjar dyrkas som en gud, fast allt den bär inom sig är avspeglningar av något försvunnet, ett slags fiktion: ”Så ber jag själv när de till Mima beder att detta måtte vara sant som sker och att den tröst som denna mima ger är glimtar av den sanna tröstens ljus som söker oss i rymdens öde hus.”

Jag är mer tekniskt modest. Men på mitt skrivbord står en dagsljuslampa, en vit platta som sprutar ur sig 10 000 lumen rakt i ögonen. Där står den och påminner om att i en avlägsen forntid, i dag svår att minnas, då gick solen upp på morgonen och sken ända till efter middagen. I sina bästa stunder skänker lampan till och med hopp om att det kan hända igen. Man kan bara fantisera om att ... Ja, att den tröst som denna lampa ger är glimtar av den sanna tröstens ljus som söker oss i rymdens öde hus.

I öppet kontorslandskap anses det inte riktigt rumsrent att bota evighetens mörker med det man har till hands. En näsvis kollega säger sig bli bländad. Får du inte ont i ögonen av den där? frågar hon näsvist när jag maxade förmiddagsdosen av jättemånga kelvin. Självklart får jag ont i ögonen, svarar jag. Men hellre det än ont i själen.

Linus Larsson linus.larsson@dn.se

”413 av 1 020 platser tomma på våra polisutbildningar”

TORSDAG 23 JANUARI 2020

DN. DEBATT 20201023

I dag står 413 nya polisutbildningsplatser av 1 020 tomma i landet, samtidigt som vi är i akut behov av fler poliser. Stora ansträngningar och investeringar har gjorts för att öka antalet polisstudenter,

men termin efter termin missas målen. En orsak ligger i utbildningens upplägg, skriver de ansvariga för de fem polisutbildningarna i Sverige.

Två statliga utredningar efter varandra, en från Alliansen och en från S/MP-regeringen, har landat i samma slutsats: Polisutbildningen behöver förlängas och ge legitimerande yrkesexamen som ger behörighet till fortsatta studier på högskolenivå. Arbetsuppgifterna kräver det, samhällsutvecklingen kräver det, de som utbildar poliser kräver det, poliserna själva kräver det och i stort sett alla remissinstanser är positiva till det. Så varför händer inget?

Det finns många argument för en sådan reform och vi har bara hört ett giltigt argument mot. En förlängning av polisutbildningen skulle leda till senare - polisexamen för en kursomgång och det

behövs ju fler poliser snabbt. I och med svårigheterna att rekrytera nya polisstudenter faller även detta argument. Det går nämligen inte att rekrytera så många så snabbt, just eftersom det inte är tillräckligt många som är intresserade av att läsa på universitet utan att få en akademisk examen. Paradoxalt nog behöver alltså utbildningen förlängas för att få fler poliser snabbare.

Till 1 020 utbildningsplatser nu i januari lyckades Polisen attrahera 651 sökande som klarade antagningskraven. Det kan ses som ett stort misslyckande, men oj vad man har jobbat! Polisen har genomfört omfattande kampanjer och infört en ny och betydligt bättre antagningsprocess. Denna är bland annat mer flexibel och ger de sökande fria resor till testerna. En it-applikation gör det möjligt att administrera och följa hela processen i

realtid. Av hela 17 500 sökande var tyvärr bara var 27:e godkänd. Av dessa har alltså nu 607 valt att påbörja sin polisutbildning. Är kraven för höga? Nej, säger alla med insyn bestämt. Kraven är relevanta och inom polisen anses de snarast ligga i underkant. Är kampanjerna dåliga? Nej, verkligen inte. De är extremt framgångsrika och har lett till 90 procent fler sökande på bara fyra år. Behövs det mer curling för att få de sökande att ta sig igenom processen? Nej, inte det heller. Det är en tuff utbildning till ett krävande jobb där man måste vara beredd att visa motivation för att ta sig igenom. Huvudproblemet ligger inte i kampanjens förmåga att attrahera sökande eller i processen, utan i att delvis fel målgrupp söker. Detta beror i sin tur sannolikt på att polisutbildningens upplägg exkluderar många som skulle ha varit lämpliga.

Novus gjorde, på uppdrag av Polisförbundet, en undersökning av hur unga vuxna värderar möjligheterna till en examen när de väljer högre utbildning. 81 procent (!) svarade att de tycker att möjligheten till en akademisk examen är viktig eller mycket viktig. 84 procent skulle också gärna gå en utbildning som är ett halvår längre om den gav en akademisk examen. De flesta av dessa kommer därför inte ens att överväga polisutbildningen, då den upplevs som en karriärmässig återvändsgränd.

Behöver man då verkligen ha en akademisk utbildning för att släpa fyllon? Nej, det behöver man så klart inte, men detta vanliga argument innehåller två grava missuppfattningar:

1 Akademisk betyder inte att utbildningen skulle vara mer teoretisk och mindre praktisk. Polisutbildning i dag är redan

akademisk genom att den bygger på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Den innehåller trots det en lång rad praktiska moment och övningar, mer än tidigare faktiskt. Utbildningen ger också högskolepoäng på Linnéuniversitetet och Umeå universitet och kommer inom kort att göra det även på Södertörns högskola, Högskolan i Borås och Malmö universitet.

2 Polisyrket är mycket mer avancerat än att släpa fyllon. Omhändertaganden av berusade personer är en ganska liten arbetsuppgift, men även den är betydligt mer komplicerad än vad många föreställer sig. Poliserna måste bland annat avgöra eventuella vårdbehov, då det finns risk för förväxlingar mellan berusning och till exempel diabetes och skallskada. Om den som ska omhändertas gör motstånd måste ingripandet ändå kunna ske utan risk för

skador. Dessutom måste en lång rad lagstöd beaktas och eventuell samverkan med socialtjänst, primärvård eller psykiatri bedömas.

Att skriva ner människors berättelser i anmälningar och förhörsprotokoll skulle många kunna göra, men att stödja brottsoffer med bibehållen objektivitet, göra korrekta brottsrubriceringar, skapa en god kommunikation, ställa relevanta frågor, uttrycka sig rättssäkert i text och analysera en händelse för att kunna verka brottsförebyggande kräver något helt annat.

Det behövs då inte bara goda kunskaper i straffrätt, processrätt, beteendevetenskap, förhörsteknik och kriminologi, utan också en förmåga att omsätta dessa kunskaper till ett praktiskt arbete. Detta är bara exempel på kompetenser en polis måste besitta.

Sjuksköterske- och förskollärarytbildningarna blev högskoleutbildningar 1977. Flera av de först utbildade är alltså redan folkpensionärer. Lärarhögskolorna inrättades på 50-talet och socialhögskolorna i mitten av 60-talet. Dessa är alla jämförbara professionsyrken där teori och praktik måste mötas i kontakt med barn, elever, patienter och klienter. För alla dessa yrkesgrupper finns i dag en omfattande praktikinära forskning som utvecklar respektive verksamhet. Dessutom finns goda möjligheter till vidareutbildning på högskolor och universitet. Detta saknas nästan helt för polisen.

Rättsfrågor blir tyvärr ofta slagträn i den politiska debatten och när valrörelsen tickar i gång om något år är det stor risk för överbudsretorik, förenklingar och

fingerpekande. Det väcker då nätets hela trollskog till liv och kväver all vettig diskussion.

Därför är det dags att nu göra det som redan borde vara gjort. De politiska besluten om en högskolereform behöver fattas så snabbt som möjligt med så bred politisk förankring som möjligt. Detta är en ödesfråga, för om vi inte kan attrahera unga vuxna till polisyrket kommer vi aldrig att få en högre kapacitet för svensk polis. Om vi inte kan höja kvaliteten och få i gång omfattande professionsnära forskning är vi dessutom dömda att fortsätta ligga steget efter brottsligheten.

Lotta Dalheim Englund, chef Polisutbildningen, högskolan i Borås

Ola Kronkvist, prefekt Institutionen för polisiärt arbete, Linnéuniversitetet

Caroline Mellgren, föreståndare Enheten för polisiärt arbete, Malmö universitet

Minna Räsänen, prefekt Polisutbildningen, Södertörns högskola

Daniel Skog, föreståndare Enheten för polisutbildning, Umeå universitet

Ygeman beredd vidta fler åtgärder efter Säpos kritik

TORSDAG 23 JANUARI 2020

Efter Säpochefen Klas Fribergs kritik mot regeringen på DN Debatt ska regeringen sätta sig ned med myndigheten för att diskutera vidare. – Vi är beredda att vidta ytterligare åtgärder, säger digitaliseringsminister Anders Ygeman (S).

Säkerhetspolisen varnar i en debattartikel i DN regeringen för konsekvenserna av ett kommande lagförslag. Lagförslaget utgår från ett EU-direktiv som ger EU-länderna möjlighet att införa en ändring som medför att meddelandetjänster i sociala medier ska lagra information på samma sätt som traditionella teleoperatörer. Det rör sig till exempel om Facebook, Messenger, Whatsapp och Snapchat. Klas Friberg skriver på DN Debatt att operatörerna ska vara skyldiga att lagra uppgifter om vem som kommunicerat med vem, var och när – i fall när det finns misstankar om allvarliga brott, till exempel terrorbrott. ”Men i ett förslag som bereds i regeringskansliet undantas sådana meddelandetjänster från

lagringsskyldighet i Sverige”, skriver Säpochefen.

Digitaliseringsminister Anders Ygeman säger till DN att han inte uppfattar det som kritik från Säkerhetspolisen.

– Det är ett remissvar på en remiss som regeringskansliet har skickat ut, där vi har samma grunduppfattning, att polis, säkerhetspolis och andra rättsvårdande myndigheter ska ha tillgång till bästa tänkbara information. Vi har också sagt att vi är beredda att vidta ytterligare åtgärder förutom det som står i remissen.

– Där vi skiljer oss åt är att Säpo menar att det räcker att ändra i EU-kodexen, hur vi tillämpar den i Sverige. Men regeringskansliets bedömning är att det inte räcker att ge polis och Säpo tillgång till dessa verktyg, för att de ska få det krävs att vi också ändrar lagen. Vi måste sätta oss ner, regeringskansliet och

myndigheten, och reda ut hur vi bäst får till att polis och säkerhetspolis får dessa verktyg, säger Anders Ygeman.

Du uppfattar inte detta som kritik men det är väl ändå en rejäl invändning mot hur ni tänkt er förslaget?

– Nej. Vi tänker att både polis och Säpo ska ges dessa möjligheter. Den väg som Säpo anvisar är vår bedömning att det inte räcker. Då krävs att vi också ändrar inhämtningslagen för att polis och Säpo ska få tillgång till detta.

Även polismyndigheten står bakom Säpos krav. I en skriftlig kommentar till DN skriver de:

”I likhet med Säkerhetspolisen anser Polismyndigheten att det är mycket angeläget att brottsbekämpande myndigheter ges verktyg för att möta utvecklingen av nya kommunikationstjänster, som i dag ofta

används som brottsverktyg. Det är viktigt att detta arbete ges hög prioritet.”

Hanna Jakobson

hanna.jakobson@dn.se

Förre Interpolchefen dömd till 13 års fängelse

ONSDAG 22 JANUARI 2020

Peking

När Meng Hongwei utsågs till Kinas första chef för Interpol hyllades han i statskontrollerade medier. Med utnämningen hade Kina fått ett internationellt erkännande. Nu har han dömts till 13,5 års fängelse för mutbrott. Var han ett hot mot Xi Jinping?

Det kan svänga snabbt i det kinesiska toppskiktet. Meng Hongwei var länge en medlem i det kommunistiska partiets ledning och gjorde karriär inom säkerhetsministeriet.

I tolv år var han Interpolchef i Kina och 2016 kröntes karriären med att han blev ordförande för hela Interpol, den internationella polissamarbetsorganisationen där 190 länder är medlemmar. Ett internationellt erkännande, ansåg kinesiska medier stolt och hyllade utnämningen.

Men i oktober 2018 försvann plötsligt Meng Hongwei. Han hade flugit från franska Lyon, där Interpol har sitt högkvarter, till Kina. Hans fru anmälde honom saknad och efter några dagar hade han avgått som Interpol-chef.

Efter ett tag bekräftade regimen i Peking att han häktats, misstänkt för korruption och för att ta emot stora summor mutor. På tisdagen dömdes 66-åriga Meng Hongwei till 13,5 års fängelse och att betala 2 miljoner yuan, 2,8 miljoner kronor, i böter. Enligt domstolen i Tianjin, norra Kina, ska han ha tagit emot över 14,46 miljoner yuan i mutor och utnyttjat sin ställning som säkerhetsminister under 2005–2017. Meng Hongwei erkände sitt brott redan i juli förra året och tänker inte överklaga domen.

Gripandet kan ses som en del av Xi Jinpings profilerade antikorrupptionskampanj, som har fällt en miljon statligt anställda. Men kritiker hävdar att den kinesiska ledaren också utnyttjar kampanjen genom att i antikorrupcionens namn göra sig av med politiska rivaler.

Även den tidigare säkerhetschefen Zhou Yongkang, som var ledamot av kommunistpartiets ledande utskott i tio år, ”försvann” för sju år sedan och dömdes något år därefter till livstids fängelse för korruption.

Zhou Yongkang sågs som en av Xi Jinpings största politiska motståndare. Han var dessutom en person som Meng Hongwei sannolikt arbetat nära med.

Marianne Björklund

”Acceptera inte att svensk forskning blir allt sämre”

FREDAG 24 JANUARI 2020

DN. DEBATT 20200124

Sverige blir allt mindre attraktivt som forskningsnation. Problemet är att försämringen sker i små steg och i smyg – utan att några motkrafter sätts in. Det måste vi sätta stopp för genom att ge ökat utrymme för spetskompetens och genom att öka näringslivssamarbetet, skriver fyra

ledande forskare som medverkat i en ny rapport.

Vi som undertecknat denna artikel är alla intervjuade i en ny rapport om Sveriges attraktionskraft som forskningsnation. När vi tar del av den färdiga rapporten slås vi av hur lika vi tänker, hur tydligt universella som grunderna för att skapa framgångsrika forskningsmiljöer är. Därför vill vi här peka på några hinder som behöver undanröjas för att Sverige ska kunna bli ett mer attraktivt alternativ för de mest framstående forskarna i världen.

1 Ge ökat utrymme för spetskompetens. Går det att kombinera den excellenskultur och spetskompetens som vi ser på Harvard, i Singapore, eller på andra platser i vetenskapens framkant med den rekryteringskultur som utmärker de svenska universiteten?

Vårt korta svar är: nej. Det finns en inbyggd och inhemsk successionsfilosofi kombinerat med en låg ambitionsnivå på svenska universitet och högskolor som måste utmanas. Här krävs några konkreta åtgärder:

Ge rektorn mer makt. Frågan är känslig i Sverige men borde inte vara det. Det utmålats som ett sätt att ta makten från forskarna, men borde ses som en metod att stärka forskningen. Det utmålats som ett underkännande av dagens rektorer, men borde ses som ett sätt att stärka rektorsämbetet.

Om rektorn hade mer makt med mer resurser centralt skulle ansvaret för den akademiska strategin tydliggöras på rätt nivå. Då kan vi ställa krav på denne rektor att initiera strategiska rekryteringsprocesser som premierar nationell och internationell excellens, med

en förnyelse som matchar den snabba vetenskapliga utvecklingen. Här kan vi lära av Schweiz, ett med Sverige på många sätt jämförbart land. De har väldigt spetsig forskning med internationella rekryteringar som skapat två universitet i den absoluta världsklassen, ETH i Zürich och EPFL i Lausanne.

Gå från tradition till förnyelse. Det som eftersträvas på svenska universitet och högskolor är många gånger vetenskaplig kontinuitet snarare än förnyelse. Den professor som står i begrepp att gå i pension är först och främst intresserad av att det egna forskningsområdet ska stå fortsatt i centrum. Det uppnås genom att se till att någon som redan finns på institutionen får ta över, exempelvis en yngre kollega som kanske till och med varit professors egen student. Tradition blir viktigare än förnyelse. Detta skapar

inte miljöer som är lockande för internationella toppforskare som brinner för sin gärning. Ingen lockas av ett system som går ut på att försörja lokala hjältar. Koncentrera forskningsanslagen. En bättre modell måste skapas för att uppmuntra excellens inom forskningen. I en disciplin där bara världsklass duger ska anslagen också koncentreras till de bästa forskarna och delas ut mycket mer selektivt. Det finns i dag för många forskare i systemet. Därför smetas medlen också ut på för många projekt. Ett problem med dagens system är också att universiteten hamnat i en situation där det inte finns några fria medel att tillgå. Allt är i princip låst i olika projekt.

Det betyder att varje gång de vill göra något nytt så krävs det nya resurser. Omfördelning är näst intill omöjligt i kollegiala system. Det har skapat en

situation där politikerna ser universiteten som kravmaskiner som alltid vill ha mer, aldrig har nog. Och en situation där universiteten inte kan koncentrera satsningarna till de främsta projekten, även om de skulle vilja. Det är 20-talet år sedan forskningsfinansieringssystemet reformerades i Sverige. Det är nu hög tid att göra en ny översyn i syfte att finna en modell som bättre premierar den bästa och mest framåtriktade forskningen.

2 Öka näringslivssamarbetet.

Internationella forskare är imponerade av svensk industri. Astra Zeneca, Atlas Copco, Electrolux, Ericsson, Saab, Sandvik, Spotify. Tänk att ett land med under 11 miljoner invånare har så många forskningsintensiva företag med internationell profil. Universiteten har sina guldkorn men når inte generellt upp till samma höga internationella status.

Ur ett internationellt perspektiv ser det konstigt ut att det här inte utvecklats större synergieffekter. Två saker är talande i sammanhanget:

Samarbetet kring AI-forskningen har varit framgångsrikt. Medan svenska universitet under många års tid misslyckades med att skapa en kvalificerad internationellt högtstående forskning och rekrytering inom det starkt expanderande forskningsfältet kring artificiell intelligens (AI) så lyckades Wallenbergstiftelsen (KAW) med just detta. Efter ett proaktivt initiativ från KAW attraherades ett flertal internationellt framstående forskare inom detta mycket heta forskningsområde till Sverige. Där universiteten hade misslyckats så lyckades detta privata initiativ, och näringslivsengagemang, rädda situationen.

Om den kollegiala rekryteringen på de svenska universiteten hade fungerat väl borde man där för flera år sedan ha insett den enormt dynamiska utvecklingen inom AI och börjat rekrytera strategiskt redan då. Tradition måste ha gått före förnyelse. Men satsningen visar samtidigt att universiteten – om de blir lite utmanade – kan agera strategiskt och i samklang med näringslivet.

Felaktig syn på styrd forskning. Det har blivit något slags axiom att näringslivet finansierar beställda forskningsresultat medan staten värnar den fria forskningen. Men det stämmer inte. Alla som spenderar pengar på forskning har någon baktanke. Titta på statens alla så kallade strategiska satsningar. Vad är det om inte styrd forskning, där staten tror sig kunna förutskicka vetenskapliga upptäckter? Samtidigt satsar svenska företag på

grundläggande materialforskning (Sandvik) och molekylärbiologi (Astra Zeneca).

Forskningen och dess finansiering kan inte alltid målas i svart eller vitt. När det gäller näringslivet handlar problemet mer om vad som väljs bort än om vad som genererar privata medel. Ta den kliniska forskningen där industrin styr med ett tydligare kommersiellt fokus. Andra viktiga forskningsfält inom detta område kommer inte heller framöver att prioriteras. Denna verklighet är det viktigt att de offentliga forskningsfinansiärerna är medvetna om. Men detta är inte ett argument för att tacka nej till samarbeten på de områden där det kan gynna både forskning och industri.

Avslutningsvis vill vi betona att problemet för Sverige inte är att landet stört dyker i forskningshänseende. Problemet är att

försämringen sker i små steg och i smyg. Det är på ett sätt värre, eftersom processen då fortgår under längre tid utan att några motkrafter sätts in. Vi vänjer oss successivt vid försämringen. Låt oss sätta stopp för det.

Bakgrund. Rapporten

Artikelförfattarna är intervjuade i en ny rapport från Svenskt Näringsliv: "Spetsforskning i Sverige – nivå, utveckling & attraktionskraft", med syfte att belysa hur svenska och internationella toppforskare ser på Sverige som forskningsnation.

Hans-Olov Adami, professor emeritus i epidemiologi och tidigare prefekt vid Karolinska institutet och Harvarduniversitet, nu verksam vid Oslo universitet

Bertil Andersson, tidigare rektor för Nanyang technological university (NTU) i Singapore

Ferenc Masszi, senior forskare och docent i elektronik med erfarenhet av nära samarbeten mellan forskning och näringsliv i USA och Sverige

Robert McCrie, professor i kriminologi och biträdande prefekt vid John Jay college of criminal justice i New York

Rikspolische- fen och - ministern frågas ut om sprängningar- na

FREDAG 24 JANUARI 2020

Ett enigt justitieutskott har ställt sig bakom Moderaternas krav på att kalla till sig inrikesminister Mikael Damberg (S), och rikspolischef Anders

Thornberg med anledning av den senaste tidens misstänkta bombdåd. – Vi kan aldrig acceptera den här utvecklingen och vill ha en lägesbeskrivning av vad som pågår, säger ordförande Fredrik Lundh Sammeli (S).

Moderaterna krävde under onsdagen att rikspolischefen och inrikesministern ska komma till justitieutskottet för att berätta om läget och ta fram en plan efter sprängningar på flera håll i landet. Det rör sig bland annat om flera platser i Stockholm samt Uppsala och Norrköping. Under torsdagen enades riksdagens justitieutskott om att ställa sig bakom kravet.

– Jag förväntar mig att inrikesministern redovisar en konkret och tidssatt handlingsplan för att stoppa de sprängningar som plågar Sverige och

återupprätta tryggheten, säger Moderaternas rättspolitiska talesperson Johan Forssell.

Siffror från Brottsförebyggande rådet visar att det under 2019 registrerade 257 fall av allmänfarlig ödeläggelse genom sprängning och enligt polisen är upplärningssiffran mycket låg.

Justitieutskottets ordförande, socialdemokraten Fredrik Lundh Sammeli, säger att ett enigt utskott står bakom kallelsen.

– Vi kan aldrig acceptera den här utvecklingen och vill ha en lägesbeskrivning av myndighetens arbete och om det finns behov där politiken behöver möta upp. Det finns en övertygelse i politiken om att det behövs en gemensam kraftsamling.

Saknar du något från inrikesminister Mikael Damberg?

– Nej, jag tycker att man på ett tydligt sätt visar att detta inte ska förekomma och att vi har tät kontakt med de myndigheter som ska utreda. För riksdagen är det viktigt att följa om det kan bli tal om ytterligare lagstiftning.

Ser du som utskottsordförande anledning att gå vidare med andra förslag utöver de som finns på regeringens 34-punktslista?

– Jag tror att det är för tidigt att kasta in nya saker redan nu. Men det är viktigt att se att det finns en tydlig förväntan från politiken att de utredningsarbeten som pågår ska leda till resultat. Att man ska bura in dem som gör detta och att vi har de verktyg som behövs.

Inrikesminister Mikael Damberg (S) säger i ett uttalande att han ser fram emot en inbjudan från justitieutskottet.

”Polisen genomför nu ett intensivt arbete och en nationell operation för att komma

åt de kriminella som står för de avskyvärda sprängningarna, och flera misstänkta är gripna efter de senaste dåden. Min uppgift är att ge polisen det stöd och de verktyg de behöver.”

Hanna Jakobson

hanna.jakobson@dn.se

Nytt läkemedel mot ögonsjukdom

FREDAG 24 JANUARI 2020

Ett nytt läkemedel kan hjälpa mot en svår ögonsjukdom som drabbar hundratala svenskar varje år, skriver Dagens Medicin. Patienter med tyroideaassocierad oftalmopati, en sjukdom kopplad till sköldkörteln som bland annat kan leda till kraftigt utstående ögon och dubbelseende, behandlades med antikroppen teprotumumab och en stor del av gruppen förbättrades kraftigt, enligt en studie som presenteras i New England Journal of Medicine. Tidigare har kirurgi krävts för liknande effekter.

Antikroppen godkändes i veckan av amerikanska läkemedelsmyndigheten.

– Förhoppningsvis får vi detta registrerat också i Europa inom kort. Vi behöver den här typen av aktivt läkemedel för våra patienter, vi har saknat det i många år, säger Jan Calissendorff, överläkare vid Karolinska universitetssjukhuset, till Dagens Medicin.

TT

Ministrar och Postnord kallas till riksdagen

FREDAG 24 JANUARI 2020

Ansvariga ministrar och företrädare för Postnord ska diskutera bolagets situation i riksdagens utskott nästa vecka. Lars Hjalmered (M), näringsutskottets ordförande, tycker bland annat att regeringen inte informerat riksdagen om allvaret i Postnords kris.

Näringsutskottet och trafikutskottet ska hålla ett gemensamt utskottsmöte på tisdag. Då ska Postnord, digitaliseringsminister Anders Ygeman (S) och näringsminister Ibrahim Baylan (S) berätta om läget i bolaget.

Anledningen är DN:s rapportering om Postnord och bolagets krisartade framtidsutsikter.

Tanken är att bolaget ska ge sin syn på saken och Ibrahim Baylan ska prata om sin roll i detta som näringsminister och ansvarig för statliga bolag. Anders Ygeman ska vara där för att svara på frågor kopplade till postregleringen, berättar näringsutskottets ordförande Lars Hjälmered.

– För mig så är det rätt mycket frågor som kommer upp baserat på medieuppgifter. Ibrahim Baylan säger bland annat i en intervju med er att det inte är några

konstigheter och ingen kris i posten, i en annan intervju säger han att det är oroligt och utesluter inte att vi behöver skjuta till miljardbelopp, säger Hjälmered.

Den andra frågan han vill ha svar på är hur Anders Ygeman så snabbt kunde avvisa Postnords vd Annemarie Gardshols begäran om att få tre dagar på sig att dela ut brev i stället för två. Trots att det enligt Gardshol är nödvändigt redan innan sommaren för att undvika stora underskott.

– Jag kan fortsätta listan med frågor men för mig kokar det ner i en sak, kommer skattebetalarna återigen behöva gå in med en räddningsplanka för att regeringen inte har ordning på Posten?

Att detta kommer först nu, efter medieuppgifter, ska det tolkas som att ni inte varit underrättade om allvaret i Postnords situation?

– Ja, och det är pikant för när vi fattade beslut om det här ägartillskottet 2017 var vi tydliga med att för oss var det en engångsföreteelse.

– Vi sa tydligt att vi förväntar oss att bolaget gör sin del av läxan, regeringen måste styra bolaget bättre så de inte försätter posten och Sverige i den situationen igen, och det tredje var att vi förväntade oss att de skulle hålla riksdagen tydligare informerad, säger Lars Hjälmered.

Vems fel är det att ni är underinformerade?

– Ansvarsfördelningen är att regeringen styr och är ansvarig för bolagen. Ibrahim Baylan är personligen ansvarig för både Lernia, Postnord och alla andra bolag. Jag menar att de har en plikt och ett ansvar att hålla riksdagen informerad.

DN har sökt Ibrahim Baylan som inte ger någon intervju. I stället svarar näringsministerns pressekreterare Sara Khatemi i ett sms:

”Näringsutskottet informeras löpande om Postnord och senast i december behandlade utskottet en skrivelse om läget i de statliga bolagen där bland annat omställningsarbetet i Postnord redovisas.” Den svenska delen av Postnord är betydligt större än den danska, men eftersom de två staterna äger 50 procent var av bolaget kan de behöva vara överens om det framöver behöver fattas större beslut.

Enligt Jens Holm (V), ordförande i trafikutskottet, kan det bli ett problem för Sverige.

– Jag hoppas danskarna är kloka nog och förstår att den situation vi befinner oss i nu inte är hållbar, säger Jens Holm.

Trafikutskottets danska motsvarighet utreder just nu alternativen för Postnords framtid. Enligt utskottets vice ordförande Kristian Pihl Lorentzen är ett av alternativen i utredningen att Danmark drar sig ur Postnord och övergår helt till privata aktörer.

Andreas Lindberg

andreas.lindberg@dn.se

Fakta. Detta har hänt

Lördag 18 januari

DN avslöjar att den danska och svenska regeringen utredde Postnords framtid utan att postledningen kände till detta.

Vd:n Annemarie Gardshol säger i en DN-intervju att bolaget behöver större intäkter, om inget görs riskerar bolaget gå i konkurs på sikt.

Näringsminister Ibrahim Baylan tonar ner krisläget i bolaget i en intervju med SR Ekot.

Måndagen 20 januari

Regeringen och Ibrahim Baylan öppnar för stöd till landsbygdens postutdelning, man säger nej till att det ska ta tre dagar att dela ut post.

Tisdagen 21 januari

Danska transportministeriet har tillsatt en utredning om Postnord Danmarks framtid.

Torsdag 23 januari.

Ordförande i trafikutskotten och näringsutskottet kallar digitaliseringsminister Anders Ygeman (S) och näringsminister Ibrahim Baylan (S).

”Hur kan jag sluta vara svartsjuk och avundsjuk hela tiden?”

FREDAG 24 JANUARI 2020

Hon känner ofta svartsjuka och avund mot andra och tror att hon själv ses som mindre intressant än dem. Nu vill hon bli av med sina mörka tankar och bli ”en bättre medmänniska”.

Fråga:

Jag är på jakt efter några kloka råd eftersom jag tycker att jag själv inte beter mig riktigt klokt: jag håller på att inleda mitt vuxna liv fylld av svartsjuka. När jag umgås med folk krävs det verkligen inte mycket för att det ska knyta sig i bröstet efter ett styng av svartsjuka.

Jag tycker att mina föräldrar får en annan glimt i ögonen när de pratar med min yngre syster, jag misstänker konstant att mina vänner är mer imponerade av andra i vänkretsen och känner att främlingar ogillar att prata med mig.

Jag har en (något freudiansk) teori om att det beror på att jag i barndomen fick mycket uppmärksamhet från andra barn och vuxna och att det satte en hög ribba som gör att jag i nuläget lätt känner mig som ett misslyckande.

Jag önskar att jag kunde kasta av mig dessa spökande tankar och bli en bättre

medmänniska. Dels inse att det jag upplever kanske inte stämmer och även om det skulle stämma: sluta fokusera på det. Om ni har något råd mottager jag det gladeligen.

Prenumerant

Svar:

Låt mig svara dig med en fråga: Vad innebär det att mogna som människa? Att sköta sig petnoga och vara trevlig mot folk? Nej. För mig handlar självkänedom precis om det du beskriver, att lära känna sitt solkiga register. Det där smutsiga och sjaskiga som vi alla bär inom oss. Jag tänker att hela sporten är att försöka bli en hyfsad medmänniska trots allt skumt och deppigt därinne.

Dessutom är det alltid skavet som är intressant. Vuxna människor som älskar Kulla-Gulla blir man ju misstänksam mot.

Eftersom det är kampen, utvecklingen, växandet som är grejen. Okej, inte om vi jobbar i kassan och behöver lyssna på folks utläggningar om varför de köper chips trots sina nyårslöften. Men med folk vi har relationer till, absolut. Eller förresten, sånt här skav blir olidligt även hos dem om de inte har vett att hantera det.

Och där har jag tröst nummer ett för dig, Prenumerant. Det vi är medvetna om är sällan våra verkliga utmaningar. För så fort vi får syn på något hos oss själva är vi uppe i ringen och kan ta fajten. I stället för att kontra med oförblommerat skryt när din bästis ödmjukt beskriver sina framgångar för er bländade vänkrets, ler du antagligen extra brett och nickar instämmande med hela överkroppen. Beter dig vuxet alltså. Tills du går hem och hatar. Men att du biter ihop, har vett att skämmas och mejlar en psykolog betyder

att du redan är på väg mot nästa nivå av självkännedom.

Tröst nummer två är att jag ifrågasätter din freudianska teori. Inte för att Freud eller du har fel förstås, utan för att jag undrar om du verkligen är en svartsjuk person. Såna här känslor uppstår inte ur ett neutrum. När vi glassar runt med livet på plats är vi sällan småsinta. Det är i svackorna, när vi kämpar med oss själva och tingen, som de här dragen mullrar in på scenen. Kan det vara så att lillasyster glänser lite extra för närvarande medan ditt liv är en torsdagsmorgon i januari med långt till lön? I så fall beror din avundsjuka på att du är människa.

Och här känner jag att ett citat från Noora i den norska tv-serien "Skam" absolut är på sin plats. Banalt så klart. Och kanske en dolk i ryggen på dig som kämpar med din småsinthet. Men ändå. "Everyone you

meet is fighting a battle you know nothing about. Be kind. Always." Innan du är schyst mot någon annan behöver du ge dig själv Noora. Och här kommer fördelarna med din blick på dig själv. För dina tankar är inga gudagivna sanningar som dimper ner från kosmos. De är dina egna, att laborera med.

En av de saker som fascinerar mig mest med psykologin just nu är att tekniker som mindfulness, lotusställning, acceptanstankar, affirmationer, you name it, numera införlivats i det som kallas tredje vågens kbt och fått vetenskaplig status. Att stanna upp när svartsjukan sköljer över dig, lyssna på dess illvilliga lilla röst och omfamna den kognitivt är alltså vägen ur den.

Mitt råd är därmed *inte* att du kastar av dig några spökande tankar för att bli en bättre medmänniska. Fördragsamhet med

andras småsinthet kan rimligen aldrig gå genom nåt annat än acceptans och igenkänning av ens egen, right? Din enda väg till en bättre medmänniska är alltså tvärtom att stå ut med hela dig själv. Voila, din utmaning på trappsteget till vuxenvärlden – inte kasta av, utan omfamna.

Också när det gäller att sluta fokusera på sånt man vill slippa kännas vid är det ovanstående tekniker som visat sig ha effekt. Att fokusera utåt hjälper oss till exempel att bryta oss ur vårt illasinnade inre. Kanske fokuserar vi på läpparna hos den vi ska sluta vara svartsjuka på. Inte på deras utsökta form utan bara på hur de rör sig. Kanske behöver vi zooma ut och rabbla våra sju vanligaste lösenord för att få tyst i skallen. Men grunden är ändå Nooras kärleksbudskap till oss själva. Och insikten att vi inte *är* ditt eller datt utan

organismer som reagerar på hur vi har det i våra liv. Organismer med förskräckliga potentialer inom oss. Som vi lär känna och står ut att leva med. Så småningom.

Nu när jag tröstat dig så generöst måste jag tyvärr avsluta med att drämma till dig. Det tar nämligen aldrig slut, Prenumerant. Så snart man fått koll på sin svartsjuka, dyker girigheten eller ens vassa armbågar upp. Och så fortsätter det. Alltid finns det någon ny avigsida att brottas med. Får man barn flyttar man över det på dem och börjar omedelbart jämföra dem med omgivningens. Så går det på. I alla fall om man som du är begåvad med ett öga inåt och en strävan att utvecklas.

(Och där använde jag visst en elegant härskarteknik: Den som inte håller med mig är en stagnerad själ utan förmåga till introspektion. Du ser, Prenumerant, du är

inte ensam om att kämpa med din
mänsklighet.)

Men innan jag tar ett nappatag med mina
egna avigsidor skickar jag med dig en sista
liten tröst – kom ihåg att det är du som
har humorn, inte Kulla-Gulla. En vacker
dag sitter du på nästa steg i den eviga
utvecklingstrappan och vinner poänger på
att skämta om din svartsjukas fula tryne.
Och då står minsann underbara lillasyster
i skuggan och bleknar.

Malin Bergström

Malin Bergström

Fakta. Kulla-Gulla

Böckerna om Kulla-Gulla av Martha Sandwall-
Bergström gavs först ut 1945–1951. De handlar
om Gulla, ett fattigt barnhusbarn, som flyttar in hos
en torparfamilj. Där får hon arbeta hårt och
utvecklar en strategi för att orka med. Hon är
rättrådig och frimodig, och tar ställning för de
svaga.

Kulla-Gulla har blivit en symbol för ”den duktiga
flickan” som alltid är glad. Böckerna, som också
blev en tv-serie, älskades av läsarna men ansågs
av en del kritiker som ”romantisk verklighetsflykt”.
På senare år har bokserien uppmärksammats för
sin realistiska bild av dåtidens svenska fattigdom
och Kulla-Gulla har även setts som feminist. DN

Skola begärs i konkurs – lärare får inte ut lön

FREDAG 24 JANUARI 2020

En lärare som jobbade på den hårt kritiserade Elma school i Rågsved framförde kritik mot hur skolan sköttes och sade upp sig. Det resulterade i att hon inte fick ut sin slutlön. Nu begär hon att skolan ska försättas i konkurs så att hon får ut sina pengar. Lärarförbundet driver nio ärenden med

lärare som inte fått ut sin lön från skolan.

Skolinspektionen försökte stänga Elma school i Rågsved i juni förra året efter åratal av misskötsel genom att återkalla ägarens, Khalid El Mouselhis, tillstånd att driva skola.

Han överklagade beslutet till Förvaltningsrätten och begärde samtidigt inhibering i väntan på att

Förvaltningsrätten tar upp ärendet. Det gör att Khalid El Mouselhi fortsätter att driva Elma school och rekryterar nya elever som vanligt. När DN talade med den nya rektorn förra veckan berättade hon att skolan i nuläget har 160 elever och att nya hela tiden strömmar till.

– Det är framför allt eleverna som det är synd om, eftersom ingenting fungerar i den där skolan, säger läraren som nu begär att Khalid El Mouselhi och hans

bolag försätts i konkurs för att hon ska få ut sin lön.

Enligt Lärarförbundet har ägaren satt i system att göra sig av med anställda som protesterar mot hur skolan sköts – för att sedan inte betala ut deras slutlön.

Förbundet företräder nio lärare som antingen jobbar på skolan nu eller har jobbat där tidigare och som nu försöker få ut sina löner.

– Det rör sig om nio medlemmar som de senaste åren inte har fått ut sina löner och som har en tvist mot ägaren och skolan, säger Hans Dagberg som är ombudsman vid Lärarförbundet.

På onsdagen var det meningen att han skulle träffa företrädare för skolan i en förhandling. Men varken ägaren eller företrädaren för skolan dök upp.

– De avvek från förhandlingen, men vi kommer hantera frågan vidare. Det är

bekymmersamt att den här typen av skola får fortsätta eftersom den bedrivs på ett oseriöst sätt, säger Hans Dagberg.

Läraren som begärt ägaren i konkurs berättar att hon fick jobb på skolan som förskollärare eftersom det är hennes inriktning. Men ganska snart blev hon omplacerad för att undervisa elever som hon inte hade behörighet att undervisa. – Det beror på att så många hela tiden slutar och personal hela tiden byts ut på skolan, säger hon.

Efter sommaren upptäckte hon att hon inte fått någon semesterersättning med motiveringen att ”vi har inte råd”.

Hon sade upp sig och hittade snabbt ett nytt jobb. Men lönen och semesterersättningen som hon tjänat in har hon ännu inte fått ut. Nu har hon med hjälp av LO-TCO:s rättskydd begärt ägaren

i konkurs för att på så vis få ut sin lön för augusti och september förra året.

Flera tidigare anställda lärare och rektorer bekräftar kritiken mot skolan.

– Det går inte att prata med honom, han är som en vägg, säger en tidigare anställd som inte vågar träda fram med sitt namn. Erik Grahn är förbundsjurist vid LO-TCO rättskydd och företräder läraren som yrkar att ägaren och bolaget försätts i konkurs. Han berättar att Skatteverket gjorde en utmätning av bolaget i oktober och att Kronofogden då konstaterade att bolaget saknar kända utmätningsbara tillgångar för att täcka den skuld som finns till läraren. Det rör sig om drygt 20 000 kronor i lön och semesterersättning samt 16 500 kronor i ersättning för kostnader i målet.

Vad är chanserna för att hon ska få sina pengar?

– Det är svårt att säga eftersom ägaren håller sig undan och inte svarar. Men i 95 procent av fallen brukar man få sina pengar till slut.

När ett bolag försätts i konkurs är det konkursförvaltare som förmedlar de tillgångar som finns. Om det sker blir det också upp till konkursförvaltaren att besluta om skolan ska stängas samma dag eller drivas vidare under en period.

– Det beror på om det kommer in mer pengar till konkursbolaget, säger Erik Grahn.

– Jag hoppas verkligen att skolan blir tvungen att stänga, för barnens skull, säger läraren.

När DN har ringt ägaren har han valt att lägga på luren.

Peter Letmark

peter.letmark@dn.se

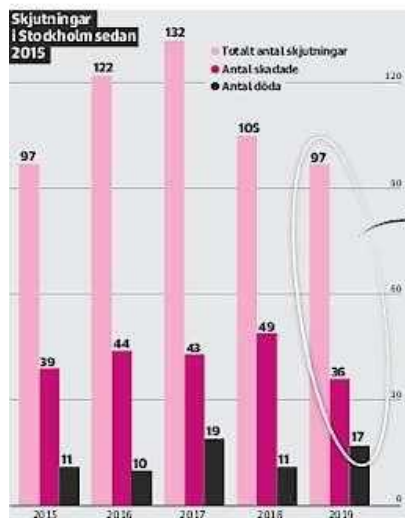
Fakta. Skolinspektionen drog in tillståndet i somras

I somras drog Skolinspektionen in tillståndet för Elma school i Rågsved med motiveringen att ägaren inte är lämplig att driva skola.

Då överklagade ägaren och begärde att beslut skulle "inhiberas" i väntan på att förvaltningsrätten tar upp målet. Det gör att skolan fortsätter som vanligt och rekryterar nya elever.

När DN talade med den nya rektorn förra veckan berättade hon att skolan då hade 160 elever och att det kom nya hela tiden.

Under de senaste nio åren har Skolinspektionen tagit emot 19 anmälningar mot skolor som ägaren driver.

**Skjutningar i Stockholm 2019
uppdelade på polisområden**

Polisområde Nord

Antal skjutningar

48

Skadade

17

Dödade

10

Polisområde Syd

Antal skjutningar

43

Skadade

16

Dödade

7

Polisområde City

Antal skjutningar

6

Skadade

3

Källa: Stefan Rodin/TT

Kriminologen: Man är ute efter omedelbar hämnd

FREDAG 24 JANUARI 2020

Helgens tre skjutningar har skakat södra Stockholm och resulterat i två människors död. Ett mord skedde på en bensinstation i Kungens kurva vid Sveriges största handelsplats inför mängder med lördagsshoppare.

– Man ute efter en omedelbar hämnd. Då tar man inte hänsyn till att man kan döda andra människor, säger kriminologen Jerzy Sarnecki.

Det är lördagseftermiddag och ett böljande hav av människor rör sig mellan de jättelika köpladorna i Kungens kurva söder om Stockholm. Handelsplatsen, som är Sveriges största, lockar 30 miljoner människor om året.

Plötsligt skär ljudet av skott genom januariluft. Flera vittnen ringer SOS Alarm och berättar att en bil har beskjutits vid en bensinmack alldeles intill Ikea.

Varuhuset är det största av möbeljättens alla butiker runt om i världen och utgör navet i handelsplatsens intensiva kommers.

En bil försvinner därifrån i hög fart. Kvar står en mindre bil genomborrad av kulhål. En man i 25–30-årsåldern har skadats

allvarligt i skottregnet och förs till sjukhus. Senare kommer beskedet att han har avlidit.

En kvinna träffas också i skottlossningen och förs till sjukhus med allvarliga skador. En tredje person – en man i 25-årsåldern – klarar sig helt utan fysiska skador.

Efter ett intensivt polisarbete grips en man i 25-årsåldern på lördagskvällen och anhålls senare. Tre dagar därefter, på tisdagen, kommer beskedet att mannen häktas på sannolika skäl misstänkt för mord och försök till mord. Samma kväll anhålls ytterligare en man, även han misstänkt för mord och försök till mord.

– Han är misstänkt på den lägre misstankegraden, skäligen misstänkt, säger kammaråklagare Johanna Rejdemo Storbjörk.

Skjutningen tros vara en del av en uppgörelse mellan två kriminella nätverk.

En av de två männen som blev beskjutna ingår i ett kriminellt gäng, och den andra mannen är knuten till nätverket, medan kvinnan är närstående till en av männen. – Vi vet inte exakt vad som har utlöst den här skjutningen, det vi vet är att de här personerna tillhör kriminella nätverk och det har ju inträffat skottlossningar tidigare mellan de här nätverken, säger Johanna Rejdemo Storbjörk.

Skottdramat vid Kungens kurva var en av flera våldsamma händelser under en ovanligt blodig helg i södra Stockholm. På fredagskvällen inträffar en skottlossning i centrala Jordbro. Både polis och ambulans skickas till området efter larm om att en person har blivit skottskadad. Den skjutne uppges vara en man i 20–25-årsåldern. Han dör senare av sina skador.

På lördagen, bara timmar före skjutningen vid Kungens kurva, kommer ett annat

larm om skottlossning. Poliser kallas då till en adress i Fittja i Botkyrka där det bland annat hittas tomhylsor i närheten av en bensinstation.

– Vi har inte påträffat någon skadad. Vi har uppgifter om att de inblandade lämnat till fots, och då är man kanske inte så illa skadad, säger Stockholmspolisens presstalesperson Eva Nilsson efteråt till DN.

Kriminologen Jerzy Sarnecki bedömer att det är troligt att skjutningarna i Kungens kurva och Jordbro är kopplade till varandra. Men han betonar att det är en gissning då han själv inte har tagit del av utredningsmaterialet.

– Eftersom det här inträffar så kort tid efter den tidigare skjutningen i Fittja så är min gissning att man helt enkelt i väldigt kraftig affekt vill hämnas och helt plötsligt fick man tillfälle, säger han.

Anledningen till att skjutningarna – givet premissen att de två dåden är kopplade till varandra – sker så öppet är, enligt Jerzy Sarneckis bedömning, dåliga förberedelser.

– Man ger sig bara iväg hals över huvud eftersom man är oerhört upprörd. Man hinner inte planera och har den stora turen att träffa på den person man vill åt, just då. Då är man helt enkelt så upprörd att man inte tänker sig tillräckligt mycket för.

Han berättar vidare att de personer som genomför den här typen av dåd ofta har kort stubin.

– Man är ute efter en omedelbar hämnd. Då tar man inte hänsyn till att man kan döda andra människor, säger Jerzy Sarnecki.

Hur skiljer sig sådana personer från dig och mig?

– Den grundläggande skillnaden är brist på förankring i det etablerade samhället, det vill säga de har inga hämmare i sin miljö som säger ”gör inte det här”. Samtidigt har de en väldigt kraftig förankring i den kriminella miljön som i stället pushar ”gör det, gör det”. För det är ju deras heder det handlar om. De tänker inte långsiktigt. De tänker väldigt, väldigt kortsiktigt.

Vad är anledningen till att oskyldiga personer drabbas vid skjutningarna?

– Ingen av de här figurerna har för avsikt att döda andra än dem de har intentionen att döda. Det händer ju, men det händer inte för att de vill det, utan för att de agerar försumligt eller slarvigt. Då kan man väl säga att ju fler såna här händelser som inträffar, desto större sådan effekt blir det. Varje händelse ökar sannolikheten. Stämningen blir mer och mer hetsig och

kontrollen allt mindre, säger Jerzy Sarnecki.

Det finns ännu inga uppgifter som tyder på att de tre händelserna har någon koppling till varandra. Samtidigt är de alla exempel på publika skottlossningar som på sistone har fått mycket uppmärksamhet då risken för att tredje part ska skadas har varit påtaglig.

Ett annat exempel på en liknande händelse: I slutet av augusti sköts 18-åriga Ndella Jack till döds i en lägenhet i Råcksta. Det egentliga målet var enligt polisens bedömning en tungt belastad 33-årig man som hon under sommaren hade gift sig med, och som vid tillfället också befann sig i lägenheten.

Drygt en vecka senare utsattes 33-åringen för ännu ett mordförsök när han besköts med automateld i ett bostadsområde i Sickla. Även denna gång lyckades han

undkomma oskadd, men både en taxichaufför och en musikstudent – som båda var helt oskyldiga – skadades vid tillfället.

Kriminologen Sven Granath menar att man inte ska dra några tidiga slutsatser baserat på ett fåtal allvarliga skjutningar. Samtidigt lyfter han fram att det sedan en tid tillbaka finns flera exempel på att personer som inte är det avsedda målet skadas vid skottlossningar.

– Av dödsoffren så är det en ganska stor andel som inte är det primära offret. Sen är det ju inte en förbipasserande person heller. Det kan vara en anhörig, det kan vara en nära kompis, en livvakt. Det finns inte den träffsäkerheten i det här. De personer som finns i den närmaste kretsen har en stor hotbild mot sig. De lever också farligt, säger han.

Hur många är personerna som skjuter i Stockholm?

– De är väl några hundra. Sen är ju inte alla igång samtidigt. De kan också bytas ut allt eftersom. Och de som är verkligt aktiva, de är ännu färre. Det handlar kanske bara om ett hundratal, säger Sven Granath och lägger till att uppskattningen samtidigt är mycket osäker.

Är det förfarande som skedde nu i helgen vanligt? Att skjuta på en bensinmack med många potentiella vittnen?

– Det är inte helt ovanligt att det sker just på en bensinmack. Där kan man hitta offret när personen är still, helt enkelt. Många av de här personerna som riskerar att bli måltavlor är ju ganska försiktiga av sig. De vet att det finns en hotbild och de åker gärna bil. Då får de som är antagonister ta de tillfällen de får. När man tankar uppstår ett sånt tillfälle.

När det gäller snabb hämnd för upplevda oförrätter är unga gärningsmän överrepresenterade, enligt Sven Granath. – Generellt kan man säga att de som är yngre tenderar att vara snabbare. De agerar mer impulsivt. Om det är yngre nätverk så är man oftast lite snabbare med att agera. Som så ofta med yngre personer: man har kortare tidsperspektiv. Man vill få det att hända på en gång. Man har mindre impulskontroll. Man har andra tidshorisonter helt enkelt.

Adam Svensson

adam.svensson@dn.se

Fakta. Dödsskjutningarna i Stockholm 2019

Tensta 12 januari. Polisen larmas till Tensta efter uppgifter om skottlossning. En 24-årig man

påträffas utomhus med skottskador. Han förs till sjukhus men avlider senare.

Järfälla 30 januari. En 18-årig man skjuts till döds på Söderhöjden i Jakobsberg. Dagarna före har flera skottlossningar i området inträffat.

Botkyrka 8 februari. Polisen larmas om skottlossning i Norsborg. En 17-årig pojke påträffas med skador vid en idrottsplats. Han dör av skadorna.

Upplands-Bro 21 februari. En 22-årig man hittas skottskadad i närheten av Norrängens förskola i Bro. Mannen dör till följd av skadorna. Några hundra meter bort hittas ytterligare en skottskadad person, en 20-åring, som även han avlider. Offren är barndomsvänner.

Älvsjö 9 mars. Polisen får in flera samtal om skottlossning i biljetthallen vid pendeltågsstationen i Älvsjö. En skottskadad 20-åring påträffas av ordningsvakter. När polisen kommer fram har han avlidit.

Sätra 10 april. Två män, 18 och 20 år gamla, påträffas livlösa i ett källarutrymme i ett flerfamiljshus i Sätra. På plats konstaterar polisen att båda är döda. Rättegången i fallet avslutades nyligen.

Sätra 13 april. En 24-årig man skjuts ihjäl i ett flerfamiljshus i Sätra. Mannen misstänks ha varit inblandad i skjutningen i Sätra den 10 april.

Sollentuna 30 juni. Två män, en 17-åring och en i 25-årsåldern, beskjuts på Malmvägen. Den yngre avlider, den äldre skadas.

Blackeberg 30 juni. Polisen får larm om skottlossning i Blackeberg. En 23-årig man hittas skjuten till döds.

Tensta 7 augusti. Tidigt på morgonen hittar en förbipasserande person en livlös man i en skogsdunge i centrala Tensta. Polisen kommer till platsen och konstaterar att den 25-åriga mannen är död.

Stocksund 19 augusti. En 54-årig man skjuts ihjäl utanför en Ica-butik i Stocksund, Danderyd. Tre män anhålls misstänkta för mordet, men släpps efter en vecka.

Råcksta 28 augusti. En lägenhet i Råcksta beskjuts. I lägenheten hittas 18-åriga Ndella Jack skottskadad. Hennes liv inte går att rädda.

Haninge 7 september. En livlös person påträffas vid en begravningsplats i Österhaninge. Mannen, en 25-åring, konstateras senare avliden.

Hökarängen 7 oktober. En skottskadad man i 40-årsåldern påträffas på en parkeringsplats i

närheten av Hökarängens tunnelbanestation.

Mannen förs till sjukhus men avlider senare.

Rinkeby 30 december. En 20-årig man hittas skjuten i en bil på en parkeringsplats. Han avlider av sina skador på nyårsaftonens morgon.

DN

”Nya Karolinska inte dyrare att bygga än Huddinge sjukhus”

LÖRDAG 25 JANUARI 2020

DN. DEBATT 20200125

**Under lång tid har jag vändats över
överdrifter och felaktigheter om Nya
Karolinska. Nu senast kallade**

**socialminister Lena Hallengren (S) det
för världens dyraste sjukhus. Men
söker man sanningen kan man till
exempel se att kostnaden är jämförbar
med kostnaden för att bygga Huddinge
sjukhus, skriver förra landstingsrådet
Stig Nyman (KD).**

I den debatt som pågått de senaste åren har Nya Karolinska fått beteckningen ”världens dyraste sjukhus...” Uttalandet har myntats av flera debattörer och socialministern Lena Hallengren har i en DN-intervju nyligen och i Aktuellt den 21 januari använt det påståendet. Syftet är naturligtvis att försöka svartmåla den sjukvårdspolitik som förts i regionen av de fyra allianspartierna från och med valet 2006 och sedan 2018 av en blågrön fempartikoalition.

Av en seriös och ansvarig socialminister kräver jag kunskap, sanning och

konsekvens i uttalanden och ageranden. Jag undrar om hon eller för den delen övriga ministrar har en aning om hur många tusen patienter som dagligen får adekvat och god vård på Nya Karolinska och Stockholmssjukhusen i övrigt. Under lång tid har jag vändats över de överdrifter och felaktigheter som presenterats i tidningsartiklar, böcker och i politiska uttalanden.

Om man vill söka sanningar om kostnaderna för Nya Karolinska, så kan man till exempel börja med att blicka tillbaka till bygget av Huddinge sjukhus för omkring 50 år sedan. Då finner man, att byggkostnaderna är jämförbara med byggkostnaden för Nya Karolinska. När Huddinge sjukhus byggdes motsvarade byggkostnaden två års löner för sjukhusets personal. Praktiskt taget detsamma gäller för Nya Karolinska. De

14,5 miljarder som avtalades i juni 2010 motsvarar två års löner för sjukhusets personal.

Mäter man kostnaden för bygget per kvadratmeter ligger Nya Karolinska på cirka 48 000 kronor. Enligt officiell statistik kostar bostäder i Stockholms innerstad cirka 52 000 kronor per kvadratmeter. Ett annat exempel är Mall of Scandinavia, som kostade cirka 60 000 kronor per kvadratmeter. Det finns OECD-uppgifter som säger att det är 52 procent dyrare att bygga i Sverige än inom OECD. Och i Stockholms innerstad finns inget avancerat bygge, utom Nya Karolinska, med de särskilda miljökrav som ställdes. Ett av syftena var att nå en klimatneutral effekt.

Konverteringen från det gamla till det nya uppvisar tyvärr brister och har i allt väsentligt sina rimliga förklaringar. Ingen

har gjort något liknande tidigare i Sverige. Att envist påstå att NKS-investeringen är en ”skandal” eller ett ”haveri” är, enligt min mening, i bästa fall grundat på ytliga kunskaper. Viktigast är att vårdsäkerheten inte äventyras. Händelser efter valperioden som slutade 2014 har jag inte haft tillräcklig insyn i och jag kommenterar därför inte dessa här. Därför avstår jag från att ge synpunkter på till exempel de uppmärksammade konsultinsatserna.

När den dåvarande landstingsledningen för nära tjugo år sedan insåg att Karolinska universitetssjukhuset i Solna led av fundamentala problem som inte skulle kunna lösas med renoveringar, till- eller ombyggnationer fattades ett avgörande inriktningsbeslut att bygga nytt. I de politiska överläggningarna växte det fram en vision, som handlade om att

investera i ett nytt sjukvårds- och forskningssystem som kunde möta dagens och morgondagens utmaningar. Visionen delades och fick stöd av landstingets samtliga partier. Interesse- och fackliga organisationer och vårdens professioner bjöds in och har haft utomordentligt goda möjligheter att medverka under beredningsarbetet.

När man som landstingspolitiker behöver upphandla något så komplext som ett modernt universitetssjukhus med långsiktighet, aktualitet och hållbarhet för ögonen så behövs ett annat grundläggande tänkande och nytänkande än när man enbart uppför en byggnad. Därför var siktet tidigt inställt på en upphandling som beaktade behovet av flexibel funktionalitet både på kort och lång sikt.

Förebilder hämtades från några av världens mest framstående

universitetssjukhus, bland annat Cleveland clinic och Mayo, båda i USA. Erfarna ledare från Cleveland clinic medverkade under delar av det inledande arbetet med tillkomsten av Nya Karolinska. Det samarbetet borde ha fått fortsätta ytterligare några år. Någon svensk förebild fanns inte. Mediedrevet mot NKS-projektet har lett till att allt färre av under åren involverade politiker varken vågar eller vill stå bakom fattade beslut om valet av offentlig privat samverkan (OPS) som upphandlingsform eller de tilläggsbeställningar som det fanns goda skäl för. Nu och för överskådlig tid är det "politiskt korrekt" att vara emot OPS som en effektiv upphandlingsform. Jag tillåter mig tvivla på att det förhållningssättet bygger på ingående kunskap. Det har varit lätt att låta sig skrämmas av mediedrevet trots rik tillgång

på fakta som är och har varit offentligt tillgänglig i god och kronologisk ordning. Och jag är rädd för, att man med detta förhållningssätt, kommer att bromsa nytänkande vid behov av större och framtidsinriktade investeringar i den offentliga sektorn. Det som kritiska politiska röster på senare tid framfört har ingen relevans för det som gjorts och görs. Det handlar mer om politisk feghet eller i bästa fall opportunism. OPS-avtalet sträcker sig ända fram till halvårsskiftet 2040. Avtalet innefattar, utöver byggkostnaden, också driften, vidmakthållande, underhållet och finansieringen liksom servicetjänster på sjukhuset, som lokalvård och teknisk service. Det betyder att landstinget enligt OPS-avtalet kommer att betala 52,2 miljarder kronor, inklusive byggkostnaden

på 14,5 miljarder kronor. Med den tillkommande medicintekniska utrustningen, cirka 4,3 miljarder, tilläggsbeställningar på cirka 1,5 miljarder och övriga bygginvesteringar, utöver OPS-avtalet blir totalsumman som blir landstingets vederlag fram till 2040 cirka 61 miljarder kronor. En omförhandling under 2019 ledde till att vederlaget reducerades med cirka 3 miljarder kronor.

Bakgrund. Stig Nyman och NKS

Biträdande finanslandstingsråd och ordförande i Landstingsstyrelsens Forsknings- och utvecklingsutskott under perioden 2007–2010. Det var det utskott som hade det politiska ansvaret för beredning av NKS-upphandlingen. Beredningen ledde till förfrågningsunderlag med Offentlig privat samverkan (OPS) som finansierings- och ansvarsfördelningsmetod. Den 8 juni 2010 fattade landstingsfullmäktige tilldelningsbeslut. Satt i landstingsstyrelsens forsknings- och utvecklingsberedning under perioden 2011–2014.

Under åren 2007–2014 var ledamot av Landstingsstyrelsen och dess verkställande utskott. Ledamot av landstingsstyrelsen 1992–2014 Ledamot av landstingsfullmäktige 1991–1994 samt 1998–2014. Under perioden 1999–2002 ordförande i Hälso- och sjukvårdsnämnden. Källa: Artikelförfattaren

Stig Nyman, landstingsråd KD, 1991–1994, 1998–2014

Damberg kallar till sig byggsektorn

LÖRDAG 25 JANUARI 2020

Polisen misstänker, enligt regeringen, att sprängmedel som stulits från byggarbetsplatser kan ha använts i några av den senaste tidens sprängdåd. Inrikesminister Mikael Damberg (S) kallar nu till sig byggsektorn för möte.

Pressen är hård på både polisen och regeringen att agera efter den senaste tidens allvarliga sprängdåd. När inrikesministern besökte Norrköping under fredagen sa han att han tänker kalla

till sig byggbranschen för möte om den senaste tidens sprängningar.

– Polisen säger att de misstänker att man använt civilt sprängmedel. Då måste vi tala med branschen, är det någon som inte anmält stölderna.

I Norrköping detonerade natten till onsdagen en sprängladdning i ett bostadshus. Explosionen orsakade kraftiga skador på två lägenheter och flera personer skadades lindrigt. En man i 25-årsåldern anhölls misstänkt för dådet men släpptes på fredagen. Misstankarna kvarstår dock, enligt åklagarmyndigheten.

Hanna Jakobson

hanna.jakobson@dn.se

108 fälls av tingsrätten i kasinomål

LÖRDAG 25 JANUARI 2020

Domen har nu fallit i ett av de mest omfattande målen i svensk domstol, sett till antal tilltalade. 108 personer fälls för inblandning i bedrägerier och penningtvätt i jättehärvan som kommit att kallas kasinomålet. Huvudmannen bakom upplägget döms till åtta års fängelse.

Det är en man i 30-årsåldern som har pekats ut som hjärnan bakom härvan, och som nu döms till åtta års fängelse för grovt bedrägeri och försök till detsamma. Han

ska också betala skadestånd på 22 miljoner kronor.

Det hela har rört sig om ett systematiskt bedrägeriupplägg kallat "friendly frauds" där ett stort antal personer låtit sig bli idkapade, mot löften om ersättning. Idkapningen möjliggjorde att stora lån kunde tas i deras namn. Pengarna slussades sedan vidare och togs ut bland annat på kasinon på franska rivieran. Nära 50 miljoner kronor har gärningsmännen kommit över i härvan. Målsägare i fallet är nära 30 låneinstitut.

Från början åtalades 119 personer, en tredjedel av dessa är från Uppsala, övriga är utspridda över landet. Den dom som Uppsala tingsrätt på fredagen meddelade omfattade 118 personer.

– En person, som var delgiven, kom inte till förhandling. Det är det största målet hittills sett till antalet tilltalade, säger rådmann och domare i målet, Maria Wetterstrand, vid en pressträff. TT

Isabella Lövin: Alla samtal handlar om klimatet i år

LÖRDAG 25 JANUARI 2020

Davos. Näringslivet är på väg att vakna i klimatfrågan, inte minst tack vare de stora ungdomsprotesterna. Det är det intryck klimatminister Isabella Lövin har fått på årets Världsekonomiska forum.

– Men det är bråttom, vi kanske inte klarar att begränsa uppvärmningen till 1,5 grader.

När DN träffar Isabella Lövin i kongresshallen i Davos låter hon till en börja med optimistisk:

– Det är verkligen stor skillnad i år. Alla samtal handlar på ett eller annat sätt om klimatet, och att vi måste göra en riktig omställning.

Hon är framför allt involverad i frågor om vilka åtgärder den tunga industrin kan vidta. Tillsammans med en indisk ministerkollega sitter Sveriges klimat- och miljöminister i en ledningsgrupp för industriell omställning.

– För första gången märker man att företagen och inte minst finansiärerna nu talar om *att* och *hur* man ska göra omställningen, inte *om* man ska göra den. Även om det fortfarande finns de som ifrågasätter att det är realistiskt att snabbt fasa ut kolet.

Hon menar att förra veckans brev till direktörerna från Larry Fink i Black Rock, världens största investerare, om att han nu tänker divestera ur, dra sig ur, fossila bränslen som kol och olja, verkligen har skakat om den ekonomiska eliten i Davos. Så det är en väsentlig skillnad på företagarvärldens attityd i klimatfrågan jämfört med tidigare år?

– Ja, och från politisk sida hände någonting i september när FN:s generalsekreterare höll sin Climate Action Summit och då Sverige tillsammans med Indien fick i uppdrag att leda industrispåret, hur ett teknikskifte ska ske.

I New York befann sig också klimataktivisterna Greta Thunberg, samtidigt som hundratusentals barn över hela världen marscherade på gatorna.

Vid de möten som Isabella Lövin har deltagit i med stora investerare och banker har hon fått en klar bild av att diskussionen helt har förändrats det senaste halvåret.

Donald Trump skämtade om att Greta Thunberg slagit honom när hon blev Årets person i tidskriften Time. Men har hon också besegrat honom i klimatfrågan?

– Hon har lyckats tränga igenom diskussionen på ett helt fantastiskt sätt. Hon har nått ut med någonting som forskare, miljörörelsen och många andra har sagt i årtionden. Med ungdomsprotesterna har det verkligen tagit skruv och nått in i hjärtat på så många. Så nästan alla möten jag är med på börjar med att någon säger: det här handlar om mina barn och framtiden och om att företagen har ett ansvar för vart den här planeten är på väg.

Hur stor del av omställningen måste den tunga industrin stå för, jämfört med till exempel flyget och bilismen?

– Det som brukar kallas för de svåra sektorerna beräknas till ungefär 30 procent av jordens utsläpp. Men då räknas en del av de tunga transporterna in, liksom flyget. I Sverige handlar det om stål, cement, tunga transporter och flyg.

Vad är det konkreta målet med industriomställningen?

– Vi vill få till en snabb omställning, men också titta på vilka förutsättningar som krävs från oss regeringar för att underlätta de här tekniksprången. Egentligen är det inte konstigare än att man lever upp till Parisavtalets mål på att begränsa uppvärmningen till 1,5 grader. Och att vi behöver nå netto-nollutsläpp till mitten av seklet.

– Men tyvärr är många industrier och många länder inte där mentalt ännu, utan tror att de kan fortsätta som tidigare med en fortsatt tillväxt byggd på fossila bränslen och på utsläpp. Det är att blunda för verkligheten, för vad som sker med klimatet och för den enorma politiska styrka som börjar växa.

Är du mer optimistisk i dag än tidigare?

– Jag ser att världen är på väg att vakna, på det sättet är jag mer optimistisk. Men samtidigt är jag mer och mer oroad för ekosystemen och de tröskeffekter som vi är på väg att passera. Det är helt enkelt bråttom att få ner utsläppen. Allt fler forskare säger att vi troligen inte kommer att kunna nå 1,5-gradersmålet ens om vi stoppar alla utsläpp i morgon. Att det finns så mycket inbyggt i atmosfären redan, och det är en otroligt skrämmande tanke.

– Vi ser nu effekterna av 1,1 graders uppvärmning, och vi har i Sverige denna vinter haft mellan 3 och 6 grader varmare i hela landet – körsbärsträden i Kungsträdgården blommade i förra veckan. Det är en otroligt stor förändring av våra ekosystem som vi är på väg att se, som påverkar allt; skogsbruket, lantbruket, Östersjön. Vi är beroende av hållbara ekosystem och vi ser hur det håller på att rinna oss mellan fingrarna.
Michael Winiarski

”Det finns en aggressivitet mot kunskap”

LÖRDAG 25 JANUARI 2020

Rektor Peter Aronsson vid Linné-universitetet vill inrätta en professur i sakprosa vid lärosätet. DN ställde fem frågor till honom.

1 Varför behövs en sådan?

– Det är en tidpunkt nu som verkligen påkallar ett huvudområde i sakprosa. Sanningen måste ta starka och medvetna estetiska former för att tränga igenom.

2 Syftar du på den rådande fake news-situationen?

– Ja, det finns ett slags ointresse, till och med en aggressivitet mot kunskap – som om den vore ett störande element i politiken och samhällsutvecklingen. Men utan kunskap har vi inte något gemensamt vetande för sakliga samtal om de samhällsproblem vi har. Sådana kan inte lösas med enbart känslor och engagemang.

3 Hur mår sakprosan?

– Paradoxalt nog är den väldigt pigg. Det ges ut väldigt mycket bra sakprosa och efterfrågan är stor, också bland de unga.

4 Vad är svårigheten med inrätta denna professur?

– Egentligen bara att vi inte är ett rikt lärosäte. Vi behöver finansiell hjälp från flera aktörer. Författarförbundet är en bra startpunkt, men också branscher som förlagshus, mediehus och förmögna

människor som känner att det är dags att göra en insats för kunskap och samhället.

5 Tidsplan?

– Vi ska nu formulera utgångspunkterna för detta, i oktober arrangerar vi konferensen ”Sanning i lögnens tid” och har vi sedan en rimlig ekonomisk ram så kan vi komma igång 2021.

Georg Cederskog

georg.cederskog@dn.se

”Försvagade yttrandefriheten kan få Sverige att falla undan”

SÖNDAG 26 JANUARI 2020

DN. DEBATT 20200126

Ett femtontal länder utgör i dag säkerhetshot mot Sverige. Lika viktigt som att stärka det militära försvaret är det nu att upprusta skyddet för den fria åsiktsbildningen. Dessvärre har de två senaste revisionerna av

yttrandefrihetsgrundlagarna lagt till nya blottor. Regeringen bör därför utreda hur grundlagarna kan återfå sin styrka, skriver Nils Funcke.

Det svenska statsskicket bygger på fri åsiktsbildning och rösträtt.

Yttrandefriheten regleras i grundlag. Extra starkt skydd gäller för yttranden som faller in under tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. Tanken är att rättigheterna ska klara tillfälliga opinioner och ge regeringen råg i ryggen mot påtryckningar från utländska makter.

Under andra världskriget pressade Nazityskland på för att förmå Sverige att vidta åtgärder mot tidningarna. Den statliga neutraliteten skulle utsträckas till att omfatta även pressen.

Det började med vädjanden från regeringen om moderation och slutade med att grundlagen ändrades så att det

skulle bli möjligt att införa förhandscensur som i princip inte funnits sedan före 1766. Därtill transportförbud och konfiskationer.

Regeringen aktiverade en 100-årig bestämmelse i tryckfrihetsförordningen som aldrig använts. Lagliket gjorde det möjligt för regeringen att konfiskera tidningar utan rättegång om en publicering orsakat missförstånd med utländsk makt. Regeringen kunde runda bestämmelsen att tryckfrihetsbrott skulle prövas i domstol av en jury.

Konfiskationerna drabbade främst antinazistiska tidningar, böcker och tidskrifter. Ordningen öppnade för godtycke och rättslöshet eftersom den som råkade ut för en konfiskation inte ens fick veta varför.

Detta är nu historia. Det vi bör lära är att hur döda bokstäverna än ansågs vara av

rättslärda fanns de där svart på vitt i grundlagen.

Med 1949 års tryckfrihetsförordning stärktes skyddet för den fria åsiktsbildningen. Erfarenheterna från krigsåren ledde bland annat till att en distributionsplikt infördes och möjligheten att konfiskera en tidning efter påtryckning från utländsk makt avskaffades.

Insikten av betydelsen av strama och tydliga regler som kan ge utsatta regeringar råg i ryggen har eroderats. I stället för att stärka det vi kan kalla den andliga eller ideologiska beredskapen har yttrandefrihetsgrundlagarna tappats på en del av sin styrka.

Det sker i ett läge när ett 15-tal länder med Kina, Iran och Ryssland i spetsen utgör ett säkerhetshot mot Sverige.

Säkerhetspolisens chef Klas Friberg

noterar att intensiteten i aktiviteterna ökat under senare år.

Samma iakttagelse gör försvarets underrättelsetjänst. Chefen för Must, Lena Hallin, menar att demokratin, yttrandefriheten, respekt för normer och folkrätt är utsatta för en stark press. Alla påtryckningsmedel ett land har till sitt förfogande används, som till exempel cyberkrigföring, diplomatiska och politiska påtryckningar.

Kinas oblyga försök att påverka svenska medier och regeringen i fallet Gui Minhai ska ses i ett strategiskt sammanhang.

Kinas agerande syftar inte bara och inte ens främst till att nå framgång för stunden i det konkreta fallet. Den aggressiva diplomatin kring Gui Minhai är ett led i att undergräva vår självständighet och självrespekt. Kina tänker och agerar

taktiskt för att nå det långsiktiga målet att få ett böjbart Sverige. Vi hängmöras.

Hittills har regeringen och oppositionen bemött framstötarna med att förklara att i Sverige råder yttrandefrihet. Bra så, även om motreaktionerna framstår som tama med tanke på att angreppen sker mot statsskickets grunder.

Lika centralt som att det militära försvaret behöver stärkas för att skydda statsskicket är det att upprusta skyddet för den fria åsiktsbildningen. De två senaste revisionerna av yttrandefrihetsgrundlagarna 2015 och 2019 har dessvärre i stället adderat nya blottor till de gamla.

Möjligheterna att med stöd av grundlagarna avvisa utländska staters önskemål för att vidta repressiva åtgärder mot till exempel regimkritiker i exil i Sverige har försvagats.

Fram till 1 januari 2019 var det inte möjligt för svenska myndigheter att bistå utländska stater med rättsliga åtgärder mot personer eller verksamheter som faller in under yttrandefrihetsgrundlagarna.

Handräckning från polis och åklagare kunde endast beviljas om landet som begärde hjälp hade motsvarande skydd för yttrandefriheten. Rättsgrundsatserna i yttrandefrihetsgrundlagarna som till exempel meddelarfriheten, kravet på juryprövning och förbud mot hindrande åtgärder skulle upprätthållas.

I dag gäller att internationellt rättsligt bistånd kan lämnas enligt vad som fastställs i lag. Något förenklat kan det uttryckas som att regeringen lämnade grundlagarna och flyttades över till en lag där det anges vad som ska anses utgöra grundläggande rättsprinciper.

Genom en ändring 2015 urholkades korrespondensskyddet. Enskilda som lämnad uppgifter till en utländsk korrespondent verksam i Sverige erhöll tidigare ett skydd oavsett var uppgiften lämnades. Det innebar att personer i exil skyddades av anonymitet enligt reglerna om meddelarfrihet. I dag gäller skyddet endast om uppgifterna lämnats här i Sverige.

Justitiekanslern kan utöver att väcka åtal även hota med åtal. Genom att påpeka att ett yttrande är äldre än ett år kan utgivaren få ansvarsbefrielse om det tas bort inom 14 dagar. Det finns en uppenbar fara att en repressivt inställd JK som är lyhörd för regeringens signaler kommer att kunna utöva påtryckning för att få bort yttranden även om de inte når upp till gränsen för vad som är straffbart. Det

undergräver jurysystemet och utgivarskapets betydelse.

Vissa kan framstå som harmlösa eller rent av vällovliga men en framtida medgörlig, pressad eller principiös regering kan använda dem för att betvinga yttranden som av inrikes- eller utrikespolitiska skäl anses olämpliga.

Rester från 1800-talets indragningsmakt lever kvar i tryckfrihetsförordningen. Det är även i dag möjligt för staten att dra in utgivningsbevis i vissa fall när riket befinner sig i krigå.

En öppning i grundlagen gör det möjligt att i lag begränsa utländska medborgares yttrandefrihet, till exempel undantag från meddelarfriheten eller rätt att vara utgivare för en periodisk skrift.

Rätten till insyn i allmänna göranden enligt offentlighetsprincipen regleras i grundlagen och omfattar alla. Begränsas

tillgången för utländska medborgare kan inte anonymitetsrätten upprätthållas.

Yttrandefrihetsbrott i närradion kan inte bara leda till lagföring för det enskilda yttrandet utan också att sändningstillståndet dras in. En form av yrkesförbud.

Det statliga tillsynsorganet för etermedierna, Granskningsnämnden för radio och tv, övervakar att verksamheterna följer vad som sägs i vanlig lag till exempel krav på demokratisk inriktning. Samt de villkor om bland annat saklighet och opartiskhet som regeringen och myndigheterna beslutar om i sändningstillstånden. Sådan begränsning och statlig tillsyn är främmande för den svenska tryckfrihetstraditionen.

Luckor i distributionsplikten innebär att postbefordringsföretag kan vägra

distribuera masskorsband på grund av deras innehåll.

Prövning av innehållet i medierna för att de ska få statligt stöd har införts med det nya mediestödet. Det har tidigare ansetts såväl olämpligt som oförenligt med grundlagens regler om etableringsfrihet.

Regeringen har deklarerat att en innehållsprövning även ska införas när det gäller det traditionella presstödet.

Listan kan göras längre. Regeringen bör nu tillsätta en utredning med det uttryckliga uppdraget att återge grundlagarna deras styrka.

Nils Funcke, journalist och yttrandefrihetsexpert

Adelns vackra sköldar blev mäktiga vapen

SÖNDAG 26 JANUARI 2020

Vad var egentligen poängen med adelns vapensköldar? Det enkla svaret: att visa vem man var. Det hänger 2 331 sköldar på Riddarhusets väggar. Och de berättar en rik och fascinerande historia om makten i Sverige. Bo Eriksson läser ett nytt kulturhistoriskt praktverk.

Vid mitten av 1400-talet träder en målare in i Tensta kyrka i norra Uppland med ett särskilt uppdrag. Beställaren är en av Sveriges mäktigaste män: riddaren och

riksrådet Bengt Jönsson, som dessutom var rikshovmästare, ungefär landets finansminister. Han vill ha sitt porträtt och adelsvapen målat på självaste kyrkoväggen – mitt i Guds rum, där Jesus hänger plågad på korset intill Maria och vakande helgon.

Och målaren lyckas bra, för knappt 600 år senare kan vi fortfarande se Bengt Jönsson avbildad på kyrkoväggen när denne gör en elegant knix med benen. Alldeles intill finns ett vapen som avbildar en oxpanna med horn och öron.

Denne frälseman – medeltidens term för adel – tillhörde en av de mest förnäma ätterna: Oxenstierna. Namnet kommer av vapenbilden. Långt senare dyker en släkting upp till Bengt Jönsson som kom att bli än mer betydelsefull: Axel Oxenstierna, krigarkungen Gustav II Adolfs kansler.

Att placera sitt adelsvapen på en kyrkovägg var på intet sätt unikt. Vapensköldar kan ses i många sammanhang. Systemet med heraldiska bilder, så kallade vapen, uppstod i Europa under 1100-talet. Det äldsta kända bevarade svenska adelsvapnet finns på ett sigill från tidigt 1200-tal. Det avbildar en lilja inom en hjortkrona och tillhörde en frälseman vid namn Sigtrygg Bengtsson. För den som aldrig sysslat med adliga vapensköldar och heraldik liknar nog målningar som den i Tensta kyrka mest en snårskog av gåtfulla tecken och märkliga bilder. Hjorthorn med stjärnor, manshuvuden i profil, en bepansrad arm, gående och stående björnar, oxhorn med utväxande blad, armborst, ankare, svärd, skepp, stjärnor, papegojor, enhörningar, drakar och gripar etcetera.

Vad betyder det? Vad är själva poängen med vapensköldar?

Det enkla svaret är: att visa att man är adlig. Tecknen och deras placering i vapenbilden spelade stor roll. Heraldik är läran om vapensköldar och en heraldiker uppfattar adelsvapen som visuell kommunikation. Ett vapen talar om vilken ätt personen tillhör – det vill säga det visar vem man är.

Eftersom varje adelsätt skulle ha en egen sköld har det under historiens gång skapats ett stort antal vapen. Närmare bestämt 2 331 stycken, i alla fall är det så många som pryder riddarhussalens väggar på Riddarhuset i Stockholm.

Om dessa vapensköldar, vart och ett av dem i kronologisk ordning, står det att läsa i "Riddarhusets vapensköldar", ett nyutkommet praktverk i tre band. Vapenbeskrivningarna varvas med korta

artiklar skrivna av experter, vilket gör Riddarhusdirektionens utgivning av vapensköldarna till en kulturhistorisk gärning av stora mått. De bjuder på en resa i adelns historia, från medeltiden fram till 1902 då upptäcktsresande Sven Hedin blev den siste i Sverige att adlas. Adel har en lång historia, längre än själva ordet "adel", som betyder ädel. Termen adel kom från tyskan och arbetade sig in i svenska språket i slutet av 1400-talet. Men det fanns en adel innan dess – den gick bara under andra namn.

Under 1200-talet tog utvecklingen fart på allvar, närmare bestämt år 1280. Då hölls ett möte på borgen på Alsnö, dagens Adelsö, i Mälaren som skrev in sig i historien. Det var då som det världsliga frälset såg dagens ljus.

Frälse var en samtida beteckning på de privilegierade grupperna i samhället.

Ordet betydde bokstavligen ”fri hals” och innebar att personen som var frälse befriades från skatt. Kungen utdelade frälse åt både andliga institutioner (kyrka och kloster) och världsligt folk. Kyrkan fick frälse tidigare än det världsliga.

Ett annat betydelsefullt årtal i den svenska adelns historia är 1561. För första gången i landets historia fick Sverige adliga grevar och friherrar. Till antalet var grevarna tre, de hette Per Brahe, Svante Sture och Gustav Johansson (Tre Rosor). Namnet Tre Rosor, som här är satt inom parantes, utgör således en heraldisk beskrivning av adelsvapnet och ätten. Till en början bar man inte efternamn efter sina adelsvapen; Gustav Johansson kallades inte Tre Rosor lika lite som Kristina Gyllenstierna hette Gyllenstierna. Samtliga grevar var nära släktingar till Vasaätten. Också hos flera av

de nio utnämnda friherrarna var släktbanden till kungahuset starka.

År 1626 blev skillnaden mellan högadel och lågadel än tydligare markerad.

Rikskansler Axel Oxenstierna inrättade då den så kallade Riddarhusordningen. Han indelade adeln i tre klasser: Herreklassen, som bestod av grevar och friherrar, även kallad högadeln, riddarklassen som bestod av riksrådsättlingar utan några titlar (också den högadel) samt svenneklassen som utgjordes av landets övriga adel, enbart lågadel.

Adelns blomstringsperiod ägde rum under tidig modern tid (1500–1850). Den sammanföll med Sveriges väg till militär stormakt under 1600- och 1700-talen och ståndssamhällets fixering. Brottet kom vid 1800-talets mitt, närmare bestämt 1865–1866, när ständsriksdagen upplöstes och

medelklassen sprängde ståndssamhället inifrån.

Representationsreformen innebar att Sverige fick en tvåkammarriksdag med ett överhus och ett underhus. Adeln gick nu miste om sina politiska privilegier och sin förstarangsställning i samhället. En månghundraårig saga gick därmed i graven. Kvar fanns endast en föreställning om adel, ett Riddarhus med symbolisk funktion och genealogins starka band till det förflutna. Sett ur det perspektivet har vi ingen adel i dag, endast ättlingar till adel.

Adel har alltid varit en omdiskuterad företeelse, inte bara i det offentliga samtalet utan också inom historieforskningen. Vilken roll har de spelat i historien? Ädel adel eller brutala busar? Adeln har tidvis fungerat som

motor i samhällsutvecklingen, ibland som bromskloss.

En sak har dock förenat dem – alla har de haft en vapensköld, det synliga beviset på ett adelskap. Dessa återfinns på hus, vagnar, kinesiskt porslin, signetringar och stämplar, dukar och broderier, exlibris, manschettknappar och slipsnålar. Och än i dag kan begravningsvapen beskådas på kyrkoväggar.

Vissa ikläddes rollen att hålla reda på adelns vapenbilder. De kallades för härolder och spelade en viktig roll i riddarsamhället. Härolden ropade ut kämparnas namn och rang i samband med tornerspel.

Under 1600-talet övertog staten heraldiken genom skapandet av riksheraldikerämbetet. I dag finns en statsheraldiker – hans namn är för övrigt Henrik Klackenborg och är en av

bidragsgivarna i boken – men i uppdraget ingår inte längre de adliga vapenbilderna. Det ansvaret ligger i stället på Riddarhuset som vårdar detta kulturarv, när det inte längre sker någon nyadling.

I ”Riddarhusets vapensköldar” redovisas varje vapenskölds historia, men också de många myter och missuppfattningar som florerar kring vapnen. Som att man lyfter ned en vapensköld från Riddarhussalens vägg när en ätt dör ut och krossar den. Det har gjorts i några fall under 1900-talet, till exempel när Braheätten, nummer 1 på Riddarhuset, dog ut 1930. Men skölden som krossades var en engångssköld, en kopia. Originalen hänger fortfarande kvar på Riddarhuset.

Det är ett fint verk som Riddarhuset presterat, där Braheättens vapensköld och de övriga 2 330 sköldarna lyfts fram. Inte

minst Magnus Bäckmarks initierade vapenbeskrivningar förtjänar beröm. Med tanke på att adel alltid varit en omdiskuterad företeelse, inte bara i det offentliga samtalet utan också inom historieforskningen, borde dock artiklar tagits med som problematiserat adel och ställt den i kritisk belysning också. Risken är nu att verket uppfattas som självförhärligande.

Adel bör förstås i relation till andra kategorier av människor, allt från backstugusittare, torpare och bönder till borgare, handelsmän och bankmän. När Bengt Jönsson (Oxenstierna) lät måla sitt vapen på kyrkväggen var det ett sätt att visa att Tensta kyrka tillhörde honom, inte i en bokstavlig mening – kyrkobyggnaderna ägdes av kyrkan under medeltiden – men i en adlig. Han gjorde

anspråk på makt, men den historien är inte med.

Bo Eriksson

”Riddarhusets vapensköldar, I–III” (Stockholm, Riddarhusdirektionen, 2019). Antal sidor: 1 856. Antal bilder: 2 824.

Maria Schottenius: Ingen säger ett pip om försvarets ökade kostnader

SÖNDAG 26 JANUARI 2020

Bidraget från skattebetalarna till försvaret ska öka dramatiskt. Varför väcker det ingen diskussion – och finns det inte smartare sätt att göra motstånd?

I början av 2020 blev det en vattenläcka i Varberg. Ett rör hade spruckit i Rolfstorp, ett par mil österut. Frissan ringde, hon fick avboka alla tider. Badhuset stängde. Butiker stängde. Stan stängde i flera dagar.

När jag kom tillbaka till Stockholm hade det skett en liknande läcka i Bromma och vatten forsade. Panik. Villor och källare översvämmades, vägar gick inte att köra på för alla vattenmassor.

Och det här var ändå bara ett par rör. Om någon vill det här landet illa är det väldigt lätt att sätta det ur spel. Hacka sig in i känsliga system. Plantera virus. Sabotera eltilförseln. Sedan är det inte

mycket vi kan göra, famlande i mörkret, med frysarna rinnande och alla mobiler och datorer döda.

Samtidigt ser jag bilder på killar och en och annan tjej i kamouflagekläder, kravlandes i lera med skjutvapen i högsta hugg. Och hör hur svenska försvarets bidrag från skattebetalarna ska öka från 53 miljarder per år till 84 miljarder 2025. Den största höjningen av försvarsanslagen sedan början av 1950-talet (DN 18/1). Man ska öppna fler regementen. Utbilda fler soldater. Köpa mer vapen och krut.

Hur som helst hördes ingen problematisering av vilket försvar Sverige kan tänkas behöva i framtiden. Om det verkligen är ”stridskraftiga förband” som ska ta hand om oss när elen går, datorerna slocknar och vattnet sprutar. Är dessa skickade att snabbt lösa problemen vid asymmetrisk krigföring, stora och små

terrorattacker i vårt sårbara,
högteknologiska samhälle?

Medan dessa hot formeras, halkar då våra
nyutbildade soldater omkring på klipporna
i Stockholms skärgård och blickar mot
öster? Jag menar bara, är det anfallskrig i
stil med ett uppdaterat andra världskrig vi
räknar med?

Underligt nog väcker dessa miljarder som
nu ska vräkas över det svenska försvaret
ingen diskussion. Den enda debatt som
förs vad jag kan se är frågan om inte
militären ska ha ännu mer pengar, ett
dilemma för ÖB (DN 18/1). Annars total
konsensus. Är alla helt överens om att det
är det här vi ska använda våra 84
gemensamt ioptjänade miljarder till?
Eller finns det smartare sätt att försvara
oss på?

Maria Schottenius

maria.schottenius@dn.se

Sverige ska få egna brandflygplan

MÅNDAG 27 JANUARI 2020

Frågan om Sverige behöver brandflygplan
har dragits i långbänk och fick nytt bränsle
efter de omfattande skogsbränderna under
2018. Nu har Myndigheten för
samhällsskydd och beredskap (MSB) satt
ned foten och påbörjat en upphandling.
MSB har påbörjat upphandling av en
tjänst som består av två mindre
vattenskopande brandflygplan med
tillhörande besättning under 2020–2023,
med möjlighet att utöka tjänsten till fyra
flygplan under 2021–2023.

Varje flygplan ska kunna släppa minst 3 000 liter vatten per fällning, något som är minimikravet för att kunna bidra till EU:s civilskyddsmekanism.

TT

Nya byggregler ska ge billigare bostäder

MÅNDAG 27 JANUARI 2020

Nästan var tredje nybyggd bostadsrätt byggs om redan första året den tas i bruk. Bland de vanligaste åtgärderna är att de nyinflyttade river väggar för att få en mer öppen planlösning.

I en ny statlig utredning föreslås radikala förändringar som ska leda till ett mer effektivt byggande och därmed billigare bostäder.

Mellan köket och matrummet ska det finnas en vägg – det är så byggbranschen har tolkat regelverket.

Det är rätt vanligt att den väggen försvinner när lägenheten tas i bruk av den som köpt den.

Det är kapitalförstörelse och vansinnigt ur ett hållbarhetsperspektiv, menar Anna Sander, statlig utredare som föreslår mer moderna och flexibla byggregler.

Måste den väggen verkligen finnas?

– Den måste finnas med på ritningen.

En del bygger den också. Det beror på vilken tolkning som görs i olika kommuner, säger Anna Sander.

Anna Sander – till vardags enhetschef på stadsbyggnadsförvaltningen i Uppsala kommun – pekar på den blandning av bindande regler och frivilliga råd och normer som ett problem för bostadsbyggandet.

Först finns det bindande krav och föreskrifter som staten har tagit fram.

De utgör en del av det som kallas för BBR (Boverkets byggregler). Men dessa är, menar Sander, vaga och öppna för olika tolkningar.

Det gör också att en lösning som godkänns i en kommun, inte godkänns i en annan.

Exempelvis kan ett takmått bedömas olika.

– Ibland är det kommunerna. Det är de som har det sista ordet. Ibland kan det vara sakkunniga konsulter som byggherren anlitar, säger Sander.

Vid sidan av föreskrifterna finns Boverkets allmänna råd och branschstandards. Även om råden och standarder inte är bindande för byggarna är det ändå så att de följer dem, de blir i praktiken styrande.

Den här vagheten i reglerna och det stora utrymmet för olika tolkningar

måste bort, menar Anna Sander och hennes medutredare Kurt Eliasson. I utredningen Modernare byggregler beställd av regeringen, kommer de med en rad radikala förslag.

Utredarna vill att föreskrifterna i BBR blir mer exakta, mer tydliga. Därefter ska det stå byggarna fritt att komma med olika lösningar för att nå kraven. – I och med att vi klipper banden mellan vad som är styrande och vad som är frivilligt öppnar vi för en mycket större flexibilitet i praktiken, säger hon. Med mer klara och tydliga regler kan byggare bygga serieproducerade bostäder i större utsträckning, vilket ger stordriftsfördelar. Det i sin tur sänker produktionskostnaderna, vilket till sist kan leda till lägre boendekostnader.

För att visa effekten har utredarna låtit rita två teoretiska lägenheter som är identiska, med ett undantag.

Den ena är en lägenhet som byggs enligt dagens regelverk och standard. Den blir då 66 kvadratmeter stor. Den andra är identisk, men lägenheten är en halv meter smalare, vilket innebär att boytan sjunker från 66 kvadratmeter till 58,5 kvadrat.

Den mindre lägenheten är ritad utifrån vad som är de faktiska kraven för sovrum, inte efter de allmänna råden eller branschstandarder.

Räknat på en hyra på 2 000 kronor per kvadratmeter och år – en ganska vanlig hyra för nybyggda hyresrätter i Sverige i dag – har den mindre lägenheten en hyra på under 9 800 kronor i månaden. Den större har en månadshyra på 11 000.

– Man kan alltså spara in 1 200 kronor i månaden, det är ganska mycket, säger Sander.

För att bidra till att dels få en mer enhetlig syn på vad som faktiskt är statliga krav, dels gynna nya lösningar inom byggande, föreslår utredarna också en ny myndighet, kallad Byggkravsnämnden. Hit ska byggare kunna vända sig för att få förhandsbesked om en viss föreslagen lösning är förenlig med kraven.

Om nämnden godkänner lösningen blir den då giltig i alla kommuner?

– Ja, den är bindande för kommunen att följa. Och det är helt nytt!

Vad säger kommunerna om det?

– Det får vi se, men många kommuner tycker också att det är ett problem med alla de olika tolkningarna. De efterlyser

tydlighet. Där har vi både branschen och kommunerna med oss.

Hyresgästföreningen är i det stora positiv till förslagen.

– På sikt tror vi att det ger en snabbare bygg- och planprocess, säger Erik Elmgren, förhandlingschef på föreningen.

– Det blir också en mer förutsägbar process, tillägger han. Elmgren lyfter också fram förslaget om att slopa flera särbestämmelser för bostäder utifrån deras storlek (se sidotext). Det gör det lättare att anpassa bostäder efter olika behov menar han.

Dan Lucas

dan.lucas@dn.se

Dela

Fem förslag som ska ge bättre byggande

MÅNDAG 27 JANUARI 2020

Kommittén för modernare byggregler har fem förslag som den tror ska leda till enklare och billigare byggande.

1. Reformering av BBR (Boverkets byggregler)

De bindande reglerna – föreskrifterna – måste bli tydligare. Vaga ord och otydliga formuleringar måste preciseras så att byggare vet vad som gäller. Syftet är att

regelverket ska tolkas lika runt om i landet.

Boverkets allmänna råd bör ”tas bort i största möjliga mån”, vilket utredarna hoppas ska ge ett mer varierat byggande.

2. Nya föreskrifter för bostäders lämplighet

I dag finns det olika regler för hur en bostad ska vara utformad utifrån storleken. Det finns regler för studentbostäder, andra för bostäder upp till 35 kvadratmeter (kvm), ytterligare andra för bostäder mellan 35 och 55 kvm och slutligen ännu ett regelverk för bostäder över 55 kvm.

Utredningen föreslår att de särskilda kraven för studentbostäder och för bostäder större än 55 kvm tas bort. Det ska enbart finnas en gräns för skilda regler; för bostäder upp till 35 kvm, respektive större

än 35 kvm. Bostäder kan utformas bättre efter olika behov och plånböcker.

3. Skapande av Byggkravsnämnd

Tanken är att nämnden ska ge förhandsbesked när en byggare undrar om en viss lösning är förenlig med regelverket eller inte. Utredningen menar att det gynnar innovation, effektivitet och serieproduktion av bostäder.

4. Slopa ombyggnad i Plan- och bygglagen.

I dag måste den byggherre som till exempel bygger om alla badrum i en trappuppgång i ett hus så att de blir tillgängliga för rullstol, också bygga om samtliga badrum i övriga trapphus. Detta så kallade följdkrav gör att husägare drar sig för att genomföra själva ombyggnaden. Genom att ta bort ombyggnad ur Plan- och bygglagen (PBL) försvinner följdkravet och det tror utredarna gör att det befintliga bostadsbeståndet kan användas mer

effektivt och att nödvändiga ombyggnader också görs.

5. Kontroll av byggandet

Utredningen vill slopa systemet med kontrollansvarig och även kravet på certifierade sakkunniga. De menar att dessa system brister och inte fyller den funktion som var tänkt. Utredarna anser också att ansvaret för att byggandet följer regelverk ligger hos byggherren.

Dan Lucas

dan.lucas@dn.se

Enkät: Vad behöver du för att trivas på en arbetsplats?

MÅNDAG 27 JANUARI 2020

Annika Wilhelmson
annika.wilhelmson@dn.se

Sophie Arnö: Relationer är fortfarande viktigast

MÅNDAG 27 JANUARI 2020

Jag minns när jag började på Journalisthögskolan här i Stockholm. Vi skrev fortfarande på manuella skrivmaskiner – men ett par timmar i veckan fick vi öva på DATORER. Dessa var stora otympliga burkar med grön text inne i en DATORSAL. Mycket exotiskt.

Sedan dess har utvecklingen gått framåt med stormsteg. Läs vårt reportage om hur roboten Cooper nu visar vägen i matbutiken. Det känns verkligen som ett klipp ur en sci-fi film.

Parallellt med den digitala utvecklingen har även lagar och arbetsmiljö förändrats. Det är faktiskt bara 100 år sedan 8 timmars arbetsdag infördes i Sverige. Och 80 år sedan det blev olagligt att avskeda en kvinna när hon gifte sig (!).

Dagens fysiska kontor är långt ifrån de "trälhav" som kontorslandskapen kallades i början av 1900-talet.

Spotify rankas av svenska studenter som en av de mest attraktiva arbetsgivarna. På huvudkontoret i Stockholm finns möjlighet att sjunga karaoke, spela tv-spel eller yoga på arbetstid - allt utifrån idén att om anställda trivs så producerar de också bättre. Följ med oss på ett besök!

Möt också Hannah Swain som inte har något kontor alls. Hon jobbar enbart på distans - med kollegor över hela världen. All denna utveckling; digitalt, tekniskt, juridiskt och fysiskt, är hissnande.

Samtidigt är det mest grundläggande för hur vi mår på arbetet oförändrat. Jag tänker förstås på betydelsen av hur vi är mot varandra.

Trevlig läsning!

Sophie Arnö

sophie.arno@dn.se

”Har folk roligt på jobbet så gör de bättre ifrån sig”

MÅNDAG 27 JANUARI 2020

Spotify rankas av svenska studenter som en av de mest attraktiva arbetsgivarna.

Hur bygger bolaget sin arbetsplats för att locka och behålla medarbetare?

ANNONS:

DN gjorde ett besök för att ta reda på det.

Det är fredag förmiddag när vi kliver in på Spotifys huvudkontor på Regeringsgatan i Stockholm. Belysningen är nedtonad med spotlights i taket. Loungegrupper och draperier skärmar av med stora svarta växtkrukor. Väggarna går i mörka och dova färger. Vid en bardisk sitter två anställda och pratar och vid ett flipperspel mittemot står Katrin Oswald, 37, som jobbar med annonsförsäljning och marknadsföring.

– Att jobba i musikbranschen på något sätt var min dröm när jag kom till Sverige från Tyskland. Jag har jobbat på Spotify i över fyra år nu. Det är en väldigt kreativ miljö, säger hon.

Spotify har sedan starten 2006 växt till världens största musiktjänst. Katarina Berg, global HR-chef sedan 2013, guidar oss runt på det 20.000 kvadratmeter stora

huvudkontoret som kostar lite drygt 100 miljoner kronor om året i hyra.

Varje hiss och våningsplan har digitala skärmar som berättar vad som händer i huset. Musiken finns i konst och dekorationer och rummen är döpta efter olika underhållningsteman. En del glasväggar är frostade med ljudvågor och i vissa fönster hänger gitarrer.

Utanför inspelningsstudio på det sjunde våningsplanet finns en flygel. Där pratar vi med Christian Flodén, 39.

– Jag har en challenge med en kollega att jag ska lära mig spela ett stycke innan januari, säger han och tar på sig hörlurarna igen för att spela lite.

Han har varit på Spotify i lite över åtta år och arbetar med att öppna nya kontor i världen.

– Det här är en arbetsplats där vi jobbar - mycket. Men jag tycker att det finns en

klar tanke om hur man får medarbetare att trivas utifrån olika behov och olika aktiviteter om man vill ta en paus under dagen.

På det åttonde och översta våningsplanet i byggnaden finns en musikscen samt rum för karaoke, tv-spel, pingis, brädspel, träslöjd och syslöjd. Taket har terrasser med grillar och utebar. Huset har även ett auditorium och anställda kan ta del av sång- och instrumentlektioner.

Skrivborden står i öppna kontorslandskap och från färgglada soffgrupper hörs engelska nästan lika mycket som svenska. Vid receptionen och köket finns kylar med gratis dryck och tilltugg.

– Kontoret är utformat för att underlätta för oplanerade möten, kreativitet och samtal, säger Katarina Berg, som sitter i Spotifys ledningsgrupp.

– Folk fokuserar väldigt mycket när de jobbar och då säger forskningen att om man går ifrån en stund och gör något helt annat som får en att slappna av och skratta så mår man bra av det. Vi tänker att har folk roligt så mår de bättre och mår de bättre så gör de bättre ifrån sig.

– Vi mäter saker som trivsel och engagemang årligen, kvartalsvis och en del gör det även veckovis.

Spotify har gått med förlust varje år men gjorde i fjol sina första kvartalsvinster.

Under tiden har investerare pumpat in pengar. 2015 införde bolaget sex månaders betald föräldraledighet till sina heltidsanställda runt om i världen. Det är generöst globalt sett, även om vi i Sverige får sammanlagt 480 dagars föräldrapenning.

– Vi har även marknadsmässiga löner, optionsprogram samt flexibel semester och ledighet, säger Katarina Berg.

När svenska studenter rankade de mest attraktiva arbetsgivarna i den så kallade Företagsbarometern 2019 kom Spotify på tredje plats bland civilingenjörer och på andra plats bland ekonomer och it-studenter. I Academic Works årliga undersökning med Kantar Sifo låg man på tredje plats.

I dag jobbar 1 300 anställda, med bakgrund från 78 länder, på de två kontor som finns i Stockholm. Bolaget har 72 kontor globalt, finns på 79 marknader och har 248 miljoner aktiva användare, varav 113 miljoner betalande användare.

Men med framgångarna har Spotify också mött kritik. Bland annat för att dess moderbolag är registrerat i skattevänliga Luxemburg, vilket försvårar insyn och

sänker skattekostnader. Vd:n Daniel Ek kontrollerar sina aktier via bolag i lågskatteländerna Cypern och Malta. Bolaget har också kritiserats av artister för dålig ersättning. I snitt betalar Spotify ut drygt 4,5 öre per lyssning till rättighetshavaren som kan vara artisten själv eller artistens skivbolag, enligt en beräkning från amerikanska branschsjten Digital music news. Utöver det får låtskrivarna upp till 1,42 öre per lyssning av Spotify via branschorganisationen Stim. Samtidigt hade fyra Spotifychefer några av Sveriges högsta taxerade inkomster 2018. 2016 berättade sajten Breakit om internt missnöje på Spotifys HR-avdelning och om sjukskrivningar med pressade rekryterare. Sedan dess har det blivit bättre, enligt Katarina Berg.

- Vi tar alltid den feedback vi får på stort allvar. HR har ett mycket bättre resultat i

medarbetarundersökningarna de senaste tre åren.

Anställda kan göra sin röst hörd på globala frågestunder med alla kontor var sjätte vecka, anonymt eller direkt. En gång i månaden har Daniel Ek ett globalt möte för dem.

- Vi får också mycket feedback i enkäter och på vårt intranät. Saker man tycker är bra, mindre bra och vill förbättra. Jag skulle vilja säga att det är väldigt åsiktsdrivet, säger Katarina Berg. Personalen måste själva driva på utvecklingssamtal för att styra sin fortbildning.

- Den som står sig själv närmast och ser om sitt hus bäst är du själv. Du ansvar för och initierar ditt eget utvecklingssamtal. Vissa vill ha samtal kvartalsvis, vissa vartannat år så vi har inte formaliserat det. Men organisationen påminner och chefen

har inte abdikerat utan går in i samtalen förberedd.

En kvarts promenad från huvudkontoret ligger Spotifys andra Stockholmskontor, på Birger Jarlsgatan. Här finns en träningslokal där samtliga anställda kan delta i yoga, pilates, boxing, dansklasser, bootcamp-pass och styrketräning under arbetstid. Här finns även ett rum för kontemplation och vila.

– Behöver man gå ner i varv ska man kunna göra det. Vi tror att det skapar en långsiktighet. Vi investerar i vår personal och de investerar tillbaka till oss. Det ska finnas lugn och ro även på en plats där man kommer för att producera, säger Katarina Berg.

Men det finns också de som är kritiska till att Spotify enbart erbjuder kollektiva friskvårdsaktiviteter i stället för friskvårdsbidrag.

– Vill man gå till sitt eget gym får man betala på egen hand, säger en anställd som vill vara anonym.

Katarina Berg menar att man valt bort friskvårdsbidrag eftersom man tänkt att det framför allt subventionerar för dem som redan har hittat till träningen.

– Vi vill få igång dem som inte tränar och vi tror att vi bäst får det genom att kompisar provar nya saker tillsammans. Vi tror på teamet och på samarbete.

På frågan om gränsen mellan jobb och fritid riskerar att flyta samman när så många möjligheter till rekreation finns på jobbet säger hon:

– Det kan säkert finnas en risk men vårt budskap och fokus är väldigt tydligt: Det är inte så vi vill att man arbetar och det är inte så man blir befördrad. Våra förväntningar är inte att du är på jobbet

dygnet runt, kvällar och helger. Det är inte hållbart.

Spotify har ett globalt program för att öka kunskapen om psykisk ohälsa bland medarbetarna och erbjuder föreläsningar om stress, sömn och näringsrik kost, påpekar Katarina Berg.

– Vi kan bli bättre på alla områden. Det kommer ny forskning och våra medarbetare blir fler. Vi anställer ungefär 110 människor i månaden globalt och får in 45 000 ansökningar i månaden. Våra kontorslandskap i dag ser inte likadana ut som för sex år sen.

Något konkret som har förbättrats är balansen mellan andelen anställda kvinnor och män.

– Vi har gått från 17 till 40 procent kvinnor på fem år globalt. Vi är ändå inte nöjda. Det ska vara en jämn fördelning. Men det viktigaste är faktiskt att man känner sig

inkluderad och kan göra ett bra arbete, oavsett vem man är.

Fredrik Samuelson

fredrik.samuelson@dn.se

Fakta. Det här är Spotify

Spotify startade som bolag 2006. Musiktjänsten lanserades officiellt 2008, har gått med förlust varje år men gjorde i fjol sina första kvartalsvinster. Spotify börsnoterades 2018.

I dag är bolaget världens största musiktjänst, finns på 79 marknader och har 113 miljoner betalande användare. Antalet aktiva användare, inklusive gratislyssnare, är uppe i 248 miljoner. 35 procent av dem finns i Europa, 27 procent i USA och Kanada, 22 procent i Latinamerika och 16 procent i resten av världen.

Huvudkontoret ligger sedan 2017 på Regeringsgatan i centrala Stockholm men Spotify har behållit det gamla huvudkontoret i Jarlahuset på Birger Jarlsgatan.

2016 skrev grundarna Daniel Ek och Martin Lorentzon i ett öppet brev att Stockholms bostadsbrist, brist på programmerare och hög

skatt på optioner kan göra att Spotify expanderar mer verksamhet till USA. De ville ha fler bostäder, framför allt hyresrätter, så att anställda som flyttar till Stockholm lättare kan hitta boende, att ämnet programmering förs in i grundskolans tidiga år och att skatten på personaloptioner sänks. Spotify har globalt över 4 000 anställda. Flest finns i USA och näst flest i Sverige.

Så har våra arbetsplatser förändrats

MÅNDAG 27 JANUARI 2020

1900

Kontorsarbetarna är så många att kontoren behöver effektiviseras. Med lysrör kan man nu använda djupa lokaler utan fönster. De första öppna kontorslandskapen kallas trälhav och där sitter anställda i långa rader och övervakas av arbetsledare på balkonger eller i rum med fönster.

1919

8 timmars arbetsdag införs i Sverige.
Arbetsveckan är nu 48 timmar eftersom
man också jobbar på lördagen.

1918–1939

Under mellankrigstiden växer kritik fram
mot trälhaven – man sätter vikt vid
arbetarnas individualitet och vissa
anställda med kvalificerade uppgifter får
egna rum, så kallade cellkontor.

1939

Det är nu olagligt att avskeda en kvinna
när hon gifter sig.

1945

Fler och fler kvinnor börjar jobba på
kontor, men med sämre lön och mindre
kvalificerade uppgifter än män.

1950-talet

Anställda börjar kräva en arbetsmiljö att
trivas i och kritiken mot öppna
kontorslandskap växer. Belysningen är
ofta otillräcklig, akustiken dålig och

kylsystem inte anpassade för stora rum.
Men öppna landskap anses vara
kostnadseffektiva och är uppskattade
bland företagsledningar.

1958

45 timmars arbetsvecka införs.

1967

42,5 timmars arbetsvecka införs.

1960-tal

Cellkontor, alltså egna rum, blir allt mer
populärt i Sverige.

1973

40 timmars arbetsvecka införs.

1970-talet

Kombikontor, ett mellanting mellan
cellkontor och öppna kontorslandskap,
blir vanligare. Glasväggar och glasdörrar
släpper igenom ljus och ökar synligheten
mellan rummen.

1980-talet

Allt fler arbetsplatser har datorer. De används mest som ordbehandlare och är långsamma och opålitliga, filer försvinner ofta, men är ändå en stor förbättring mot skrivmaskinen. Det finns inget nätverk som kopplar ihop dem utan dokument skrivs ut och sparas.

1990-talet

Öppna ytor blir åter populära i så kallade flexkontor. En skillnad mot de tidigare öppna kontorslandskapen är att medarbetarna inte alltid har fasta arbetsplatser. Personliga tillhörigheter förvaras i skåp.

2000

Digitaliseringen är på stark frammarsch. Internet har gjort att arkiv och databaser kan delas och allt blir sökbart. Med nya program och system kan man mäta saker på ett helt nytt sätt. Det finns ännu få regleringar och cybersäkerhet är inte ett

begrepp – data dyker ibland upp på fel plats.

2010-talet

Flexkontor, nu ofta kallade aktivitetsbaserade kontor, blir vanligare bland myndigheter och andra stora arbetsgivare. Coworkingkontor blir allt populärare bland konsulter, frilansare och småföretag.

Professor: Risk att arbetet blir gränslöst

MÅNDAG 27 JANUARI 2020

Lek och spel på jobbet ger välbehövliga pauser som främjar kreativitet. Men att gå en promenad eller småprata med en kollega har samma effekt, enligt psykologiprofessorn Per Kristensson.

Det finns enligt Per Kristensson, professor i psykologi och chef för Centrum för tjänsteforskning vid Karlstad universitet, tre faktorer som avgör hur man kommer att prestera på jobbet. För att lyckas väl ska man känna sig kompetent för uppgifterna, känna samhörighet med

gruppen och att man kan ta egna beslut och påverka sitt arbete.

– De här faktorerna skapar inre motivation och gör jobbet roligt. Det leder i sig till att man presterar bra.

För att främja kreativiteten är pauser bra, hjärnan fortsätter att jobba även om inte vi gör det. Och då kan till exempel en pingismatch eller ett videospel fungera som ett bra avbrott.

– Att spela mot en kollega kan skapa en känsla av samhörighet vilket gör att man känner sig trygg. Men att gå en promenad eller småprata tillsammans kan vara lika bra. Det viktiga är avbrottet från arbetet. Per Kristensson tror att en arbetsplats med träningsprogram och utrustning för lek som uppmuntrar anställda att stanna kvar efter arbetstid lätt kan slå över till att göra arbetet gränslöst.

– De här techbolagen är ju uppbyggda efter en amerikansk modell där företaget erbjuder de anställda allt. De blir ofta ett med arbetet och förväntas jobba ganska mycket.

Mycket tid på jobbet kan snarare dämpa kreativiteten.

– Om man vill vara kreativ ska man omge sig med människor med andra bakgrunder och erfarenheter än en själv. Studier visar att sådana möten föder nya idéer. Därför kan det vara en nackdel att man tillbringar mycket tid på jobbet med kollegor som har liknande intressen och utbildning.

Han tycker också att vi stirrar oss blinda på trender som aktivitetsbaserade kontor eller öppna landskap. Känner man samhörighet, trygghet i anställningen och att man kan forma team omkring sig spelar det mindre roll hur kontoret är utformat rent fysiskt.

– Däremot spelar nog vana in. Människor som börjar sitt arbetsliv i aktivitetsbaserade kontor hanterar det nog bättre än de som vant sig att kunna stänga dörren.

Annika Wilhelmson

annika.wilhelmson@dn.se

Så kommer framtidens arbetsplats förändras

MÅNDAG 27 JANUARI 2020

VR-teknik, automatisering och mer distansarbete. I framtiden blir kontoret en plats där verktyg tillhandahålls – men där få förväntas tillbringa hela veckan.

De flesta trender för framtidens arbetsplats är redan verklighet på sina håll. Teknikutvecklingen och globaliseringen är det som främst driver

utvecklingen, enligt Ann Bergman, professor i arbetsvetenskap vid Karlstads universitet.

– Både internationellt och i Sverige förflyttar sig människor, varor och tjänster mer över landsgränser. Vi kommunicerar i dag ofta med kollegor eller arbetspartners över hela världen.

Med ett globalt team kan verksamheten pågå dygnet runt, en arbetsdag börjar när en annan slutar.

En annan trend är att många rutinmässiga och monotona uppgifter håller på att automatiseras bort.

– Vi kommer allt mer att behöva vara beredda på att vidareutbilda oss under livet, både för att behålla ett jobb som förändras eller hitta ett nytt om det man har automatiseras bort. Samhället måste erbjuda möjligheter till förkovran under livets gång, säger Ann Berman.

Hon påpekar också att vi kommer att behöva jobba längre upp i åldern och att det är viktigt att ta hänsyn till att människor ska orka.

– De flesta jobb är i dag utformade efter en frisk 30-åring utan barn, vilket de flesta av oss inte är.

Här nedan kommenterar Ann Bergman några av framtidens trender i arbetslivet.

Sakernas internet och total uppkoppling

En totaluppkopplad arbetsplats kommer att kunna känna av allt från stressnivåer och hur effektivt medarbetarna jobbar till var på arbetsplatsen det för tillfället är lugnt och tyst. Och inom industrin

kommer säkerheten att öka när allt mer utrustning kan larma om möjliga risker.

– Arbetsplatser är ju ställen där människor både dör och blir sjuka, så om en uppkopplad arbetsplats kan bli säkrare

och ta mer hänsyn till hur vi mår är det bra. Men, vem äger all den här datan som samlas in, vem kan dra nytta av den och på vilket sätt? En annan risk är att vissa kunskaper och förmågor som vi faktiskt behöver försvinner när tekniken tar över – allt från vilka kemikalier som är farliga att blanda till mellanmänniskliga relationer, säger Ann Bergman.

Biometrik

Lösenord och passerkort kommer att ersättas av biometrisk identifiering.

Fingeravtryck, ögonskanning och ansiktsigenkännig kommer att låsa upp dörrar och datorer.

– Fördelen är att vi slipper hålla reda på allt och det blir troligen mycket säkrare. Men samtidigt tappar vi kontrollen över vilka system vi ingår i, när de är på, hur de kan användas och av vem.

Virtuell verklighet och telenärvaro

Med ett vr-headset kommer man att kunna skapa sig en bubbla mitt i det öppna kontorslandskapet eller följa med till ett byggprojekt. Telenärvaro kan skapa skräddarsydda mötesrum för människor som befinner sig i olika delar av världen – eller staden. Den som på distans vill röra sig över en arbetsplats, eller bara följa med kollegorna till kaffemaskinen under rasten kan fjärrstyra en robot som både pratar och ser.

– Det är en klimatsmart och tidseffektiv lösning som förenklar för människor som inte kan delta fysiskt att närvara. Men mellanmänsklig kommunikation är ju inte bara att kommunicera via en plattform, när man träffas uppstår ett socialt sammanhang som är svagare via videolänk.

Automatisering

Rutinmässiga och monotona uppgifter som att sortera mejl, summera möten och montera produkter kan snart vara ett minne blott. Mycket av det som är enkelt och förutsägbart kan tas över av datorer. – Det kan vara positivt för arbetsmiljön om tekniken tar över uppgifter som är ohälsosamma för oss. Många tycker att det är tråkigt att göra monotona uppgifter – men de kan också ge tillfälle för återhämtning mellan svårare uppgifter. Om bara de svårare återstår kan jobbet bli väldigt intensivt.

Mer distansarbete

Molntjänster och säkerhetslösningar gör att vi kan jobba lika säkert på ett kafé som vid skrivbordet. Kontoret blir mer som en verktygslåda med alla nyckelfunktioner

som skrivare, konferensrum och kollegor som anställda behöver då och då.

– Med distansarbete slipper man resor vilket är både tidsbesparande och miljövänligt. Många tycker också att det underlättar koncentrationen och är mindre stressande. Det negativa är att det kan vara svårt att dra gränsen mellan arbete och privatliv, det finns en risk att man är tillgänglig jämt. Det kan också bli isolerande och ensamt.

Hälsan prioriteras

Friska medarbetare är mer effektiva än sjuka eller sönderstressade och arbetsgivare lär därför prioritera välmående och en sund balans mellan arbets- och privatliv. Fysisk aktivitet – om möjligt på arbetsplatsen – och goda matvanor kommer att uppmuntras.

Företagen kommer att satsa mer på god luftkvalitet, växter och skydd från buller.

– Arbetsmiljölagstiftningen har stramats åt och det är i dag mer kännbart med sjukskrivningar för arbetsgivaren. I yrken där det råder brist på arbetskraft måste arbetsgivare vara ännu mer måna om att behålla de anställda.

Jobba utomhus

Flera projekt har redan dragit igång för att flytta ut kontorsarbetet. En studie från universitetet i Michigan, USA, visar att bara 20 minuter i naturen kan minska stressen i vardagen. Dessutom är dagsljus viktigt för våra hormoner.

– Kan man vara ute och röra sig på arbetstid så är det nog bra. Tekniken gör oss allt mer stillasittande och att komma ut är en bra motpol.

Gig-jobben

Plattformar förenklar att hitta korta uppdrag. Gig-ekonomin växer och de korta uppdragen utan anställningsskydd blir fler. Flexibelt men osäkerheten är stor och rättigheterna få.

– Det finns en risk är att människor fastnar i otrygga arbetsformer. Samtidigt har vissa marginaliserade grupper lättare att få de här jobben och därmed möjlighet till en försörjning. Det finns också mer kvalificerade personer som tar korta uppdrag, som översättare eller arkitekter. Gig-ekonomin är nog här för att stanna, frågan är hur man hanterar det från politiskt håll – om den får kalla handen eller regleras.

Annika Wilhelmson

annika.wilhelmson@dn.se

Robotarna tar över – nu även i matbutiken

MÅNDAG 27 JANUARI 2020

Han hälsar med stora runda ögon – och kommer med middagstips.

Roboten Cooper har kommit till matbutiken.

– Han är en av mina anställda. Det här är framtiden, säger Mats Björk, butikschef på Coop vid Bromma Blocks.

– Hej Cooper, var ligger läsken?

– Det där har jag inte hört förut, svarar den lilla roboten med metallisk röst.

Han är lite över en meter hög, blinkar med stora runda ögon och söker mänsklig kontakt med sina sensorer. När en kund hälsar hälsar han tillbaka. Cooper är en av Sveriges första robotar i matbutiker. Sedan slutet av september står han innanför Coops entré på köpcentret Bromma Blocks utanför Stockholm.

– Vi har just fått ett litet middagstips av roboten, säger Hans Engren, 69, som har kommit för att handla med barnbarnet Noomi Edlund, 4.

– Den är fin, säger hon och petar på datorskärmen på Coopers mage där middagstipset dykt upp.

Cooper kan förutom tips på recept berätta hur man blir medlem på Coop, posera för selfies och spela memory. Men han är inte färdigutvecklad och det är tydligt att han håller på att lära sig. Ibland hakar tekniken upp sig, roboten blir tyst eller

kan plötsligt avbryta och repetera något han nyss sagt.

– Han är fortfarande ny på jobbet och när han inte förstår vad någon säger så lagrar han det. Kundernas frågor loggas för att vi ska kunna utveckla honom löpande.

Tanken är att han ska lära sig nya saker allt eftersom, säger Bodil Jönsson Lindgren, kommunikationschef på Coop i Sverige.

Än så länge får Cooper stå på samma ställe hela tiden men framöver skulle han kunna röra sig runt i butiken.

– Det här är en av mina anställda och jag ser många användningsområden framför mig. När en kund frågar om en specifik vara ska han i framtiden kunna visa var produkten finns på en karta, eller till och med visa vägen, säger butikschefen Mats Björk.

– Det finns egentligen ingen gräns för hur långt digitaliseringen kan gå, tänker jag rent privat.

Drygt 200 000 kronor har Coop betalat för Cooper, som är utvecklad i Frankrike och finns i exemplar över hela världen. Även konkurrenten Ica började i augusti testa en sådan robot i butik samt en städrobot som skurar golv.

På frågan om Bodil Jönsson Lindgren tror att Coops medlemmar är beredda att finansiera robotar i butiker svarar hon:

– Absolut, om det förenklar för kunden och är ett komplement för att göra upplevelsen i butiken bättre. Men det mänskliga mötet kommer fortfarande vara viktigt. Cooper ska inte ersätta butiksarbetare utan göra att de får mer tid över för kunderna.

– För oss är digitaliseringen en stor möjlighet att vara konkurrenskraftiga

inom dagligvaruhandeln. Det är en möjlighet att förenkla och inspirera för kunderna. Cooper är en ny kollega här i Bromma och vår första robot. Nu testar vi den. Målsättningen är att få fler Cooper till andra butiker.

Även på andra håll blir robotar allt vanligare. Sverige räknas som det femte mest robottäta landet i världen inom tillverkningsindustrin med 247 robotar per 10 000 arbetare, jämfört med det europeiska snittet på 114. Efter Singapore, Sydkorea, Tyskland och Japan.

Fram till 2030 kommer robotar ta över 8,5 procent av världens industrijobb, spår det brittiska analysföretaget Oxford Economics, samt 13 procent av bankjobben, enligt den amerikanska storbanken Wells Fargo.

Internationella organisationen OECD beräknar att 8 procent av dagens jobb i

Sverige på sikt kommer att göras av robotar. Bland annat inom tillverkningsindustri, jordbruk, transporter, livsmedel, byggen och renhållning.

Också i våra hem finns specialiserade robotar – vanligast i dag är robotgräsklippare och självkörande dammsugare.

Men vad händer med människorna och jobben när robotarna blir vanligare?

Förespråkare menar att maskinerna tar över enahanda sysslor, rutinjobb försvinner och nya jobb skapas. I stället för att stå och mata en maskin blir du robotoperatör eller jobbar med kvalitetskontroll. Fördelarna, enligt företagen, är att man sänker kostnaden per produkt, tar bort monotona arbeten och minskar fabriken arbetsplatsolyckor.

Kritiker varnar för förlorade jobb, att mänsklig kontakt blir mindre när en kollega ersätts av en robot och att jobben blir mer statiska. Vissa går längre och varnar för en framtid där maskiner mer och mer tar över mänskligt beslutsfattande.

Organisationer som Amnesty och Human rights watch kräver ett förbud mot framtida potentiellt självständiga robotvapen, så kallade "mördarrobotar" som själva skulle kunna välja och attackera sina mål på egen hand. De anser att det bryter mot folkrätten eftersom en robot inte kan straffas och att oförutsägbara, felaktiga beslut kan få ödesdigra konsekvenser, även om maskinerna skulle ersätta soldater.

Inom den svenska industrin arbetar branschföreningen Swira för fler robotar. De menar att även små och medelstora

industriföretag i någon grad måste automatisera för att öka produktiviteten och konkurrensen mot andra länder.

Enligt Johan Stahre, professor i produktionssystem vid Chalmers i Göteborg, är robotarna avgörande för att arbetskraften ska räcka till med tanke på vår åldrande befolkning.

– Hela Västeuropa har en åldrande befolkning och en stor grupp människor har kanske inte heller den it-bakgrund som krävs inom industrin.

– Många gånger i världshistorien har man sagt att tekniken kommer ta över, men i stället har det lett till bättre levnadsstandard, färre farliga jobb och fler nya spännande jobb för människor. Artificiell intelligens och robotar är än så länge ganska begränsade och väldigt specialiserade. De kan inte göra så mycket

av de mer komplicerade uppgifterna som vi människor kan.

– Robotar är bra på vissa saker, människor är bra på andra saker. Det bästa tycker jag är att låta robotar och människor samarbeta, som man mer och mer pratar om inom industrin. Tillsammans är det en oslagbar kombination.

Tillbaka på Coop har Hans Engren trots allt bestämt sig för att laga en annan middag än den Cooper föreslog.

– Man ska nog inte vara teknikfientlig. Men just i kväll hade vi andra planer, säger han.

Fredrik Samuelson

fredrik.samuelson@dn.se

Fakta. Den fjärde industriella revolutionen

Den fjärde industriella revolutionen – efter ångmaskinen, elektriciteten och elektroniken – är

ett begrepp för att beskriva morgondagens smarta, mer självstyrande fabriker med automatiserad produktion, artificiell intelligens och robotteknik. Begreppet som kallas Industri 4.0 myntades på industrimässan i Hannover 2011.

”Robotik skapar fler arbetstillfällen – inte färre”

MÅNDAG 27 JANUARI 2020

Fler robotar i arbetslivet kommer inte att innebära färre jobb – däremot blir arbetsuppgifter mer avancerade och kontinuerlig vidareutbildning ett måste. Det tror robotexperterna Claudia Olsson och Adam Hagman.

Vad gjorde er personligen intresserade av robotar?

Claudia: Jag har alltid intresserat mig för hur tekniken på olika sätt kan lösa problem och öka vår globala levnadsstandard. Robotik har en väldigt stor potential att frigöra tid och utöka möjligheterna för vad vi människor kan åstadkomma.

Adam: För mig handlar det om de personliga historierna jag fått höra från människor om hur teknik och särskilt robotik påverkat deras liv – människor som fått större frihet eller självständighet med hjälp av tekniska hjälpmedel. En pojke på tolv år som kunde till exempel börja äta själv med ett hjälpmedel som han styr med fötterna.

Vad är fokus för forskningen inom robotik just nu?

Adam: Det skiljer sig i olika delar av världen. I Frankrike, Tyskland, Holland och Asien är det mycket fokus på sociala

robotar, små papperskorgsliknande apparater med ögon som åker omkring på golvet och hjälper till med enkla saker. I USA satsar man på robotik inom vapenområdet. Sedan pågår det förstås forskning om AI överallt.

Claudia: Ett annat fokus är hur robotik och biologi kan förenas, till exempel genom robotiska muskler som har sensorer och är självläkande. Man tillför robotiken både mänskliga och biologiska egenskaper så att den kan bli mer flexibel och stötta människor i till exempel tillverkningsindustrin.

– Sen ser vi även att kollaborativa robotar, som arbetar sida vid sida med människor, växer otroligt starkt i dag.

Hur tror ni att arbetsmarknaden kommer att påverkas när allt fler uppgifter tas över av robotar?

Claudia: Möjligheterna för vad man kan producera och hur man kan skapa värde kommer att utvidgas. Undersökningar visar att omställningen till robotik skapar fler arbetstillfällen – inte färre. Men de nya jobben kräver mer utbildning och ett kontinuerligt lärande. Enligt World Economic Forum skulle vi nu behöva ägna fyra–fem timmar åt lärande i veckan för att möta kompetensgapet som den snabba utvecklingstakten av tekniken skapar. Och den kommer att accelereras ytterligare.

Adam: På Robotdalen har vi undersökt vad robotiken skulle kunna innebära för produktiviteten i fler än 300 företag. Fler än hälften av företagen har därefter gjort investeringar i robotik och faktum är att det inte har lett till att ett enda nettojobb har försvunnit. Det som händer är att produkterna tillverkas dygnet runt, de får bättre och jämnare kvalitet, priset går ned

vilket leder till att efterfrågan ökar.

Arbetsuppgifter har försvunnit men inte arbetstillfällen.

– Sverige har en fördel i den här utvecklingen då utbildning är mer eller mindre gratis.

Claudia: Ja, men våra utbildningssystem behöver ställas om till kortare grundutbildningar och löpande vidareutbildning. Jag tror att vi behöver nya aktörer som fungerar som bryggor mellan akademien och industrin, näringslivet och offentlig sektor. Ser ni några risker med att robotar blir för lika människor?

Adam: Många tycker att robotar med mänskliga ansikten är lite läskiga, även i Japan där robotar har en högre kulturell status än i västvärlden och robotmässor lockar hela familjer. Utvecklaren bakom den första industriroboten sågs som en

frälsare när robotar löste den stora arbetskraftsbrisen i industrin på 70-talet. Dessutom finns det en populär mangafigur som är en robotpojke och hjälper svaga mot onda. Robotar är redan vanligt inom omsorgen och äldreården och nu försöker man utveckla en robotsjuksköterska.

– I Sverige och Europa är vi mer negativt inställda till robotar inom omsorgen, man föreställer sig att farmor ska tas omhand av Terminator. Hollywood har inte direkt varit hjälpsamt för att öka intresset. Men det vi försöker göra är att ta fram robotik som hjälper människor att vara självständiga så länge som möjligt och automatisera monotona uppgifter som inte involverar mänsklig kontakt.

Vilka är de etiska utmaningarna för utvecklingen av robottekniken?

Adam: En aktuell fråga är i vilken utsträckning man ska ersätta mänsklig

kontakt med robotar, som fallet med robotsjuksköterskan i Japan. En annan fråga är hur de här produkterna marknadsförs. Det finns en kruka från Holland som talar om när plantan behöver vattnas och kan svara på enkla frågor om vädret. Det låter ju toppen, tycker jag. Men den marknadsförs som ett sällskap för en ensam gammal dam, vilket inte är så lyckat.

Claudia: Det är viktigt att vi nu lägger en moralisk och lagmässig grund för hur vi ska förhålla oss till riskerna som utvecklingen medför. En fråga är var ansvaret ligger när system tar beslut som kan vara skadliga för människor eller samhället. I mitt bolag Stellar Capacity låter vi deltagare förbereda sig för utvecklingens konsekvenser, med scenarier som till exempel en arbetsmarknadsrobot som diskriminerar

människor med pollenallergi. Ju tidigare man arbetar med och förstår frågorna, desto mer medvetet kan man leda teknikutvecklingen.

Adam: Självkörande bilar tangerar de här frågorna redan nu. Hur ska man programmera en bil som upptäcker fem barn på vägen och måste välja mellan att antingen döda föraren eller dem.

Företagen som ska sälja bilen ställer sig frågan vem som kommer att vilja köpa en bil som inte värnar om bilföraren i första hand.

I hollywoodfilmer ser vi robotar som vänder sig mot människan – vilka risker ser ni med att utveckla robotar som kan fatta egna beslut?

Adam: Frågan är vad egna beslut är. I dag är det vi som bestämmer vilka beslut de kan fatta.

Claudia: Den reella risken är att vi har algoritmer som blir så starka inom specifika områden att de kan bli svåra att stoppa. Till exempel inom militären. Men jag tror inte att det är en reell risk att de får ett högre medvetande och vänder sig mot oss och tänker på det sätt som vi gör. Risken är större att vi inte förhåller oss till etiska riktlinjer när vi utvecklar artificiell intelligens.

Hur kommer tekniken att utvecklas framöver?

Claudia: I dag är bara drygt hälften av världens befolkning online, de kommande åren kommer fler bidra till det globala nätverket med innovation och kunskap. Det kommer att öka hastigheten på utvecklingen. Vi ansluter också fler och fler enheter vilket genererar mer data som vi kommer kunna analysera med hjälp av självlärande algoritmer. Det kommer att

skapa en helt ny förståelse av vår omvärld än vi haft tidigare.

– Den här typen av data och kunskap kommer skapa nya förutsättningar för att förena fler vetenskaper, som det vi nu ser i att biologi möter robotik.

– Men självklart kommer nya möjligheter att missbruka tekniken också att uppstå, till exempel för terrorism. Vi behöver ha ett väldigt medvetet förhållande till riskerna och se till att den digitala allmänkunskapen kring både dem och möjligheterna höjs, inte minst bland våra beslutsfattare.

Adam: Jag tror också att det kommer finnas de som vill utnyttja tekniken till omoraliska saker. Men jag har i stort en positiv syn. Vi människor har en kreativ ådra som gör att vi skapar och vi har alltid anpassat oss till det nya – och sedan blivit beroende av det.

Annika Wilhelmson

annika.wilhelmson@dn.se

Adam Hagman

Gör: Affärsutvecklare på Robot- dalen vid Mälardalens högskola som jobbar med innovativa lösningar inom välfärdsteknologi och industri.

Bakgrund: Maskiningenjör och entreprenör.

Ålder: 49.

Bor: Västerås.

Familj: Fru Anna och söner Albin och Anton.

Intressen: Teknik och paramotorflyg.

Robotar i hemmet: Dammsugare och gräsklippare.

Claudia Olsson

Gör: Grundare av Stellar Capacity som hjälper chefer, ledare och medarbetare att utveckla sin digitala kompetens och ledarskap.

Bakgrund: Civilingenjör och civilekonom. Är medlem i Advisory Board för Digital@ldag samt Software Development Academy.

Ålder: 36.

Bor: Stockholm.

Intressen: Teknikens påverkan på samhälle, företag och internationella relationer.

Robotar i hemmet: Lego Mindstorm och ett antal virtuella robotar.

Hannah jobbar bara på distans

MÅNDAG 27 JANUARI 2020

En tredjedel av svenskarna jobbar hemifrån ibland. Hannah Swain arbetar enbart på distans och har kollegor över hela världen.

– Jag skulle aldrig vilja gå tillbaka till att jobba på kontor igen, säger hon.

Allt fler jobbar utanför kontoret då och då, men bara var tionde gör det mer än en dag i veckan, enligt Arbetsmiljöverket.

Hannah Swain har de senaste fyra åren haft ett skrivbord hemma i sin och sambons lägenhet i Upplands Väsby eller ett kafé ett stenkast från lägenheten som sin arbetsplats. Hon jobbar med support för it-företaget Automattic, som bland

annat sköter publiceringsplattformarna Wordpress.com och Tumblr. Företaget har 1200 anställda i över 70 länder.

– Mig passar det jättebra. Jag slipper pendla och är mer flexibel i vardagen, säger hon.

Hannah Swain är själv teamledare för tolv personer i sju olika länder. När hennes arbetsdag är slut tar kollegorna i USA över och verksamheten hålls igång dygnet runt. Hon tycker att det är lättare att koncentrera sig på jobbet när hon själv får välja var hon ska utföra det.

– När jag jobbade på kontor brukade jag ofta gå och sätta mig på ett kafé på eftermiddagen för att få själva jobbet gjort, eftersom tiden annars lätt fylldes av möten och småprat.

Att jobba på distans innebär dock andra utmaningar – som att disk och stök lätt

pockar på uppmärksamhet vid krångliga eller tråkiga uppgifter.

– Vissa dagar är tyngre än andra. Jag har satt upp tydliga regler som jag är noga att följa. Till exempel städar jag undan på kvällen eftersom jag vet att stöket kommer att störa mig annars och jag ser till att klä mig så att jag åtminstone kan öppna dörren. Jag går också ut en stund varje dag.

När disciplinen verkligen tryter använder hon pomodorometoden, som innebär att 25 minuters jobb följs av 5 minuters rast, med alarm som styr.

Hannah Swain kan själv välja sina arbetstider – men måste hålla sig till dem. Själv jobbar hon 8–16 men berättar att en kollega i Irland jobbar 4–14 fyra dagar i veckan för att resten av tiden kunna hemskola sina barn.

Sverige ligger i topp inom EU när det gäller distansarbete, näst efter Danmark, enligt en undersökning från Eurofound och den internationella arbetsorganisationen ILO.

Undersökningen visar att distansarbete ökar i de flesta länder och medför bättre balans mellan jobb och fritid – samtidigt som det bidrar till högre produktivitet. Negativa effekter som lyfts fram är att distansarbetare tenderar att jobba längre dagar och att arbetet blir intensivare vilket leder till stress och negativa konsekvenser på hälsa och välmående.

Arbetslivsforskaren Gunnar Bergström på Gävle Högskola tror att distansarbetet kommer fortsätta att öka. Det är en konkurrensfördel när företag ska rekrytera.

– Flexibilitet för var och när man jobbar tilltalar många, det är lättare att få ihop med dagishämtningar och fritidsintressen. Det ger också företagen möjlighet att anställa människor som inte bor inom pendlingsavstånd. Men det kan också vara isolerande då medarbetare går miste om det sociala sammanhang som jobbet innebär. Att träffas på en arbetsplats är ofta det som skapar sammanhållning.

– Man kan bli ganska ensam – vi mår bra av fika och strösamtal, som ibland också leder till att man kommer på nya jobbidéer, säger Gunnar Bergström. Han påpekar att distansarbete ställer nya krav på både chefer och medarbetare och ser en risk för att det flexibla blir gränslöst.

– Frihet kan lätt slå över i konstant tillgänglighet. Det finns psykologiforskning som visar att om man

är bra på att spalta upp dagarna – nu är jag ledig och nu arbetar jag – så fungerar det. Är man inte bra på det så går det sämre – särskilt när man känner hög press.

Hannah Swain har vissa knep för att inte låta arbetet flyta över på fritiden. Hon använder en separat dator för jobbet och håller telefonen fri från jobbrelaterade appar. När hon loggar ut är hon inte nåbar förrän morgonen därpå.

– Jag går ofta till kaféet på eftermiddagen för att sedan kunna komma hem och vara ledig.

En annan utmaning är att ingen på jobbet ser hur man mår. Det stället höga krav på kommunikation och ledarskap.

– Det gäller att ha en dialog där man vågar vara öppen med hur man mår och hur man upplever arbetsbelastningen. Jag tror också att det är ännu viktigare att man

litar på sina medarbetare när man nästan aldrig ses.

En vecka om året träffas hela företaget på en konferens, och vid ett annat tillfälle möts teamen upp. Utöver det är alla möten digitala.

För att motverka att medarbetarna blir isolerade och att spontaniteten försvinner uppmuntras de anställda att vara aktiva i de interna kommunikationskanalerna, där det finns chattgrupper om allt från husdjur till sömnad. Andra grupper är inriktade på jobbfrågor.

– När kommunikationen fungerar väl kan det nog vara mer givande att bolla nya idéer i en chattgrupp med många medlemmar än vid kaffeautomaten på ett kontor. Men det är en kultur som man ständigt måste underhålla och uppmuntra till, säger Hannah Swain.

Annika Wilhelmson

annika.wilhelmson@dn.se

Fakta. För- och nackdelar med distansarbete

Fördelar

Ökad effektivitet när pratglada kollegor och störande ljud försvinner.

Större frihet och flexibilitet för när och var man ska utföra sitt arbete.

Minskat resande vilket spar tid och minskar miljöpåverkan.

Lättare att kombinera jobbet med familjeliv och fritidsintressen.

Nackdelar

Risk för isolering och känsla av ensamhet.

Det kräver disciplin att få jobbet gjort inom arbetstiden.

Vanor och rutiner kan bli flytande.

Spontaniteten i arbetet kan minska när kollegor chefer är långt borta.

Friheten glider lätt över i gränslös tillgänglighet, att man alltid förväntas vara nåbar.

Arbetet flyter lätt över på fritiden.

Fakta. Hannahs tips för arbete på distans

Sätt tydliga regler och gränser – och håll dig till dem. Sätt alarm för att hålla tiderna om det behövs.

Använd Pomodorometoden. 25 minuters jobb följt av 5 minuters rast kan hjälpa när det är svårt att sitta kvar vid arbetsbordet.

Ha en separat dator för ditt jobb, eller åtminstone en separat profil på datorn.

Ta bort jobb-relaterade appar från telefonen. När du stänger av datorn är arbetsdagen slut.

Kommunicera. Kommunikationen är mycket viktigare om du aldrig träffar chefer eller kollegor.

Om du jobbar hemifrån, gå ut sätt dig någon annanstans då och då för att kunna komma hem och vara helt ledig.

Byt färg på ljuset. Blåvitt hjälper till att komma igång på morgonen och gulvitt på kvällen signalerar ledighet.

Bestäm att du till exempel ska gå en promenad varje dag, kanske på morgonen för att komma igång eller under lunchen. Vi behöver dagsljus.

Städa undan innan du ska arbeta så det inte pockar på.

Undvik att jobba i pyjamas, även om ingen ser dig så påverkar det hur du känner dig.

Var lyhörd för vad som fungerar för just dig.

”Inför ny vägskatt baserad på körsträcka och var bilen kör”

TISDAG 28 JANUARI 2020

DN. DEBATT 20200128

Fossila drivmedel fasas ut och allt fler bilar blir helt eller delvis eldrivna.

Därför behövs en ny trafikbeskattning där körsträckan i stället för drivmedlet beskattas. Och den som kör på landsbygden bör slippa vägskatt

medan skatten i storstäder bör bli extra hög. Eftersom förändringen går snabbt behöver ett utredningsarbete starta snarast, skriver sju forskare.

Sverige behöver förändra trafikbeskattningen. Det krävs för att hantera effekterna av elektrifieringen och utfasningen av fossila drivmedel. Men det är inte bara för att finansieringen av transportsystemet ska fungera, en ny beskattning innebär också en möjlighet att bättre ta hänsyn till var man kör. De som kör i glesbygd ska inte behöva betala för miljöstörförhöjningar som om de körde i en stad. Att gå från att beskatta drivmedel till att beskatta bilarnas körning har fördelar men det kommer ta tid att utforma detaljer och införa de tekniska systemen. Om ett nytt system ska kunna vara på plats i slutet av detta årtionde krävs att ett utredningsarbete startar omgående.

Detta är slutsatserna från ett forskningsprojekt, finansierat av Energimyndigheten, som vi har genomfört och som i dag redovisas i rapporten ”Vägsnitt för personbilar”. Diskussionen om nya sätt att beskatta biltrafiken pågår runt om i världen. Efter protester mot allt fler och komplicerade system med bompengar krävde stortinget i Norge en översyn av trafikbeskattningen som bland annat berör förutsättningar för en avståndsbaserad vägsnitt. I Singapore har införandet av det första heltäckande vägsnattesystemet i världen startat. Om två–tre år ska systemet vara i full drift. Forskare vid brittiska Institute for fiscal studies rekommenderade nyligen den brittiska regeringen att införa en liknande skatt. Inom EU pågår en översyn av det så -

kallade Eurovignett-direktivet med sikte på körsträcke-baserade skatter. Att beskatta vägtrafiken krävs för att kunna finansiera underhåll och utbyggnad av vägnätet, trafikövervakning med mera. Täcker inte trafikanterna dessa kostnader, måste pengar tas från annat håll. För att dämpa de externa kostnader som trafiken orsakar i form av trängsel, buller, luftföroreningar, olyckor och klimatpåverkan bör skatterna dessutom återspegla dessa kostnader. Det finns annars en risk att framtida elektriska och självkörande bilar kommer att rulla på stadens gator i stället för att stå parkerade när de inte används. Dagens beskattning, med tyngdpunkt på bensin- och dieselskatt, fungerar allt sämre: Den elektrifiering som pågår leder till att intäkterna från drivmedelsskatter kommer

att minska. I Norge väntas de samlade skatteintäkterna från vägtrafiken år 2020 bli en tredjedel lägre än 2013. Hittills beror bortfallet främst på att elbilar haft undantag från bland annat försäljningsskatten, men över tid kommer fallande intäkter från drivmedelsskatt att dominera. Samma utveckling förutses även i andra länder. I Sverige motsvarar drivmedelsskatten för en ny bensinbil 4–6 kronor per mil, för en diesebil en knapp krona mindre. För en elbil är elskatten inte mer än 0,60–1,30 kronor per mil. Bortsett från klimatpåverkan är de externa kostnader som vägtrafiken orsakar betydligt större i storstäderna än på landsbygden. Det gör att landsbygdstraften framstår som överbeskattad, och storstadstraften som underbeskattad.

Nuvarande skatter tar inte hänsyn till att tillgången till kollektivtrafik och behovet av bil är olika i landsbygd och storstad. Vi behöver en trafikbeskattning som beaktar detta, bland annat för att få acceptans att driva klimatomställningen tillräckligt kraftfullt.

Kilometerskatt för tunga fordon finns i dag i åtta europeiska länder, oftast enbart på motorvägar. De bidrar till att finansiera vägnätet, men också till rättvisare konkurrens och färre brott mot arbetstidsregler, och de driver på teknikutvecklingen.

Vår utgångspunkt har varit att det samlade skatteuttaget från trafiken inte ska förändras – huruvida beskattningen av vägtrafiken totalt bör öka eller minska är en politisk fråga, inte en forskningsuppgift.

Att införa en avståndsbaserad vägskatt kommer att ta minst 7–8 år från att ett utredningsarbete startat tills systemet kan tas i drift. I princip bör alla fordon inkluderas, men i ett läge där bensin- och dieseldrivna fordon är på väg att fasas ut kan det finnas skäl att låta en vägskatt för personbilar enbart gälla elbilar och laddhybrider. Inkluderas även bilar med förbränningsmotor kan vägskatten växlas mot sänkningar av drivmedelsskatterna på 2:50–3 kronor litern, vilket med dagens regler förutsätter ett undantag från EU:s miniminivåer för beskattning av drivmedel.

En geografisk differentiering av vägskatten kan utformas på olika sätt. En förenklad differentiering, som på ett bättre sätt än i dag återspeglar de externa kostnader som trafiken orsakar, kan bestå av att ingen vägskatt tas ut på landsbygden. I mindre

tätorter och på större vägar blir skatten 1 krona per mil, i storstäder 5–5:40 kronor per mil för bensin- och dieseldrivna bilar, 10–20 procent lägre för elbilar och laddhybrider. Detta kan jämföras med nuvarande körkostnad vid eldrift på totalt 2–3 kronor per mil. Att växla drivmedelsskatter mot en geografiskt differentierad vägskatt innebär att den sammanlagda skatten per mil för landsbygdens bensin- och dieselsbilar blir oförändrad, eller till och med något lägre, jämfört med i dag. I städer med trängsel kan skatten däremot bli högre. En ny vägskatt kommer inte vara tillräcklig för att nå klimatmålen utan måste koordineras med en översyn av andra styrmedel, främst drivmedelsbeskattningen, reduktionsplikten samt fordonsskatten.

Det finns många tekniska lösningar för debitering av skatten. Tekniken utvecklas snabbt och mycket av den viktigaste utrustningen finns redan i moderna bilar. Förmodligen kommer ett gemensamt system inom EU att utvecklas under perioden. Men det är viktigt att Sverige i så fall är pådrivande och påverkar systemet eftersom vi har en glesbygd som påverkas mycket av hur systemet utformas. Även när det gäller juridiska och ekonomiska system finns det många möjligheter och en del viktiga vägval. Vi har dock inte hittat något som framstår som svårt att lösa. Fordonens rörelser är ett mindre problem än mobiltelefonernas i relation till personlig integritet men datahanteringen behöver regleras. Kostnaderna för att administrera systemet behöver hållas låga samtidigt som systemet ska vara enkelt och rättssäkert.

Återigen kommer förmodligen en EU-harmonisering vara enklare och billigare. Ett tidigt svenskt initiativ och samordning med de nordiska grannländerna vara en fördel.

Sammantaget förefaller dock vinsterna med att införa en körsträcke baserad beskattning så stora, både socialt, miljömässigt och skattepolitiskt, att regering och myndigheter snarast bör ta fram en plan för införande av en vägskatt. I Norge, där elektrifieringen redan gått långt, har behovet av reformer blivit akut. Även i Sverige kommer sannolikt elektrifieringen att accelerera, och då kan motsvarande läge uppstå här. Sättet att undvika en sådan situation är att snabbt starta ett utredningsarbete så att en omläggning kan genomföras under ordnade former.

Förslag. Ny vägskatt

I större städer blir vägskatten för bensin- och dieselbilar 5:00–5:40 kronor per mil medan laddbara fordon får en vägskatt på knappt 4:80 kronor per mil.

I mindre städer och större vägar blir vägskatten omkring 1:00 kronor per mil för bensin- och dieselbilar och 0:80 kronor per mil för laddbara bilar.

På landsbygd tas ingen vägskatt ut för några fordon.

Magnus Hennlock, Cecilia Hult och Anders Roth,
IVL Svenska miljöinstitutet

Tomas Kåberger och Frances Sprei, Chalmers
tekniska högskola

Lars Nilsson och Magnus Nilsson, oberoende
miljökonsulter

”Vi måste bort från tanken att vi kan kompensera”

TISDAG 28 JANUARI 2020

Vi måste lita på FN-systemet som lagt grunden för klimatkompensation, anser hon. Samtidigt kritiserar miljö- och klimatminister Isabella Lövin synsättet som konceptet bygger på.

– Vi måste gå bort från tankesättet att man ska kompensera för någonting.

Hon sitter rakryggad – den grå soffan i arbetsrummet på Fredsgatan är inte av

den typ som man sjunker ned i. Miljö- och klimatminister Isabella Lövin (MP) har tagit del av DN:s granskning om klimatkompensation och välkomnar den. Sverige är bland de största köparna av utsläppskrediter inom FN:s system för klimatkompensation – Clean development mechanism, CDM. Där är det meningen att institutioner och bolag i rika länder ska kompensera för sina utsläpp med pengar till utsläppsminskningar i olika projekt drivna av privata bolag i fattiga länder.

- Det är inte första gången som CDM-projekten har ifrågasatts och som man har hittat brister. Det är ju väldigt viktigt att man granskar och är medveten om det, säger Lövin.

Hennes inställning i ämnet kan tyckas ambivalent. I en riksdagsdebatt i november beskrev hon att hon personligen ser systemet som ett slags avlatsbrev för

rika. Samtidigt har hon i en senare debatt försvarat Energimyndighetens köp av utsläppskrediter för över en miljard kronor. Även här i lugnet i hennes arbetsrum framträder dubbelheten.

- Vi måste lita till FN-systemet. Det här är ett upparbetat system och Sverige är en stor bidragsgivare till FN på många sätt och vi behöver internationella samarbeten. Det sker uppföljningar och våra myndigheter har också haft externa utvärderare och gjort de kontroller som de tycker är nödvändiga.

Samtidigt understryker Lövin att regeringen tagit beslut 2016 om att inte ingå i nya projekt. Och de utsläppskrediter som köpts annulleras – de används alltså inte för att räkna av svenska utsläpp.

- För Sveriges del så tycker vi inte att vi ska använda det här till att minska vår

egen ambitionsnivå hemma utan vi ska minska utsläppen här också.

Hon är kritisk till de partier, som Moderaterna, som lyfter handel med utsläppskrediter som en effektiv internationell klimatpolitik.

– Det är en helt föråldrad inställning. Vi – hela världen och hela det svenska samhället – ska göra en klimatomställning nu på riktigt. Vi kan inte fortsätta som förut och sedan köpa billiga utsläppskrediter hos fattiga länder och påstå att det är mer kostnadseffektivt. Risken är att man luras att tro att det här är en fråga om var vi ska investera lite pengar för att minska utsläppen. Det handlar inte om kostnadseffektivitet utan om att vi alla måste göra ett paradigmskifte där vi går bort ifrån fossila bränslen.

Tror du, som systemet ser ut i dag, att man kan klimatkompensera?

– Jag tycker att vi måste gå bort från tankesättet att man ska kompensera för någonting. Vad vi ska göra är att investera i en omställning, fullt medvetna om att vi måste göra det både hemma och hjälpa dem som har det tuffast att göra den här omställningen och speciellt i de fattigaste länderna.

Skulle det inte vara intressant att, som V föreslår, utreda om de projekt vi satsat en miljard på verkligen har gett utsläppsminskningar – för att lära för framtiden?

– Jo, men vi lär för framtiden, säger Lövin och understryker att Sverige i förhandlingarna om Parisavtalets ”artikel 6” – det nya systemet för klimatkompensation – är pådrivande för att hårdare kräva mänskliga rättigheter,

transparens och additionalitet – att projekten inte hade kunnat uppstå utan det ekonomiska stödet som kommer från systemet.

– Man måste verkligen höja ambitionen och inte bara kompensera för någonting. Kyotoprotokollets CDM-mekanism handlar om att rika länder ska ha flexibilitet för att minska utsläppen hemma eller någon annanstans. Artikel 6 handlar om att alla ska hjälpas åt för att ställa om. Det är en väldigt stor skillnad. Vissa forskare uppger för DN att konceptet, tankesättet om klimatkompensation, kan få motsatt effekt.

– Jag tror att det ligger väldigt mycket i det, att man väntar med att göra nödvändiga omställningar på hemmaplan eller till och med ökar sina utsläpp eftersom man med en ganska billig

penning kan hävda att man har kompenserat för de utsläppsökningarna. Vi kan inte fortsätta planera för stora utsläppsökningar i rika länder. De rika länderna måste ju se till så att vi ställer om.

Hon ser ljusningar – EU-parlamentet som sagt ja till ”Green deal” med ett netto noll-utsläpp i EU 2050. Om man i den överenskommelsen ska kunna tillgodoräkna sig klimatkompensation är oklart.

– Det är inte tydligt ännu. De detaljerna finns inte.

Tycker du att man ska kunna det?

– Det är lite tidigt att uttala sig om nu huruvida det kommer att finnas hållbara samarbetsmekanismer som vi kommer att använda oss av 2045 eller inte.

Svenska mål är netto noll 2045. Minst 85 procent ska minskas nationellt – 15

procent är ”flexibelt” – och ska alltså kunna genomföras utomlands.

Efter 2045 ska utsläppen vara negativa – det vill säga innebära minskad koldioxid i atmosfären. Där handlar det om CCS – att fånga upp koldioxid från förbränning av biomassa och lagra i berggrunden, eller ökad upptagning av koldioxid i skog och mark. Under veckan tar hon emot en utredning om negativa utsläpp.

– Vi får se vad den säger. Vi kommer inte att klara målet med mindre än att vi också har någon typ av uppfångning av koldioxid i atmosfären och där kan internationella samarbeten ingå, som ska vara hållbara. Men det som man verkligen kan kontrollera i högre grad är ju den utveckling som man själv styr över i det egna landet.

Lisa Röstlund

lisa.rostlund@dn.se

**Klimatkompen-
sation har lyfts
fram som en av
lösningarna för
att minska de
globala
utsläppen.**

**DN:s
granskning
visar att
kompensatio-
nen inte har
fungerat i vissa
fall och ibland**

**till och med
har gett
motsatt effekt.**

TISDAG 28 JANUARI 2020

1 Vad är klimatkompensation?

Klimatkompensation är ett samlingsbegrepp för flera olika system som uppges kompensera för utsläpp från fossila bränslen.

Grundstrukturen för handeln härstammar från FN:s klimatöverenskommelse i Kyoto 1997: Att utsläpp från den rika delen av världen ska kunna kompenseras genom att betala för olika projekt som ska minska koldioxidutsläpp i fattiga länder. Det kan

handla om trädplantager, energieffektiva spisar till fattiga familjer och sol-, vind- och vattenkraft.

Genom att uppskatta hur mycket koldioxid träden suger upp, hur mycket mindre bränsle som går åt i spisarna och hur mycket mindre utsläpp som sker från elproduktion med förnybar energi jämfört med den från kolkraftverk, beräknas utsläppsminskningarna. Minskningarna säljs som krediter – enheter motsvarande ett ton minskad koldioxid i atmosfären. Olika sätt att granska och certifiera ska garantera utsläppsminskningarna. FN:s certifiering kallas Clean development mechanism, CDM, och där kostar krediterna i regel mellan 20 och 200 kronor styck. CDM-handeln registreras i ett EU-register, men blir inte offentlig förrän tre år senare.

2 Flyg- och resebolagens löften går inte att kontrollera

Flera flygbolag hävdar att utsläpp från såväl resa som hotell klimatkompenseras för, men bara ett av bolagen i DN:s granskning visar kvitton på klimatkompensation.

Flygbolagens utsläppsberäkningar för klimatkompensation skiljer sig åt med flera hundra procent.

Utsläppsminskningarna som räknas in som compensation ska i flera fall ha skett i projekt som är nära tio år gamla.

3 Forskare: FN:s klimatkompensation tycks inte fungera

FN:s system Clean development mechanism, CDM, beskrivs av många aktörer, som köper eller handlar med klimatkompensation, som en trovärdig, välgranskad standard. Men forskare bedömer att bara 2 procent av projekten

har hög sannolikhet att ge verkliga utsläppsminskningar. Den främsta anledningen är att få projekt betecknas som ”additionella”: de är inte beroende av pengarna från klimatkompensationen, utan hade startats oavsett.

Även skogsprojekt som kompensation ifrågasätts. Flera områden där urskog skulle bevaras har skövats och i vissa fall har trädplantager ersatt urskog och minskat kolupptag.

Det här är klimatkolonialism.

David Kureeba vid ugandiska miljöorganisationen Nape, om svenska köp av utsläppsminskningar från en trädplantage varifrån tusentals småbönder fördrivits.

4 Sverige är en av de största uppköparna av utsläppskrediter i världen

I fjol var nära 3 000 miljarder kronor investerade i över 7 800 registrerade CDM-projekt i 140 länder. Sverige är fjärde största köparland på FN:s klimatkompensationsplattform.

Svenska myndigheter har klimatkompenserat för sina flygresor för över 20 miljoner kronor, i flera fall utan kvitton från anlitate bolag.

Statliga Vattenfall har bland annat satsat mångmiljonbelopp på projekt där en stark växthusgas, som är en biprodukt i gastillverkning, har förstörts. Bolagen tjänade mer på den destruktionen än på själva gasförsäljningen – vilket ökade gasproduktionen.

5 Svält vid skogsplantage tonades ned Tusentals småbönder har av militär fördrivits från marken de levde av i Uganda, till förmån för en norsk tallplantage som sålt utsläppsminskningar till svenska

Energimyndigheten. Efter att skandalen avslöjades av TV4 reste myndighetsföreträdare dit. Men DN:s granskning visar att uppgifter om svält och törst bland de fördrivna tonades ned av myndigheten.

Myndigheten har även klimatkompenserat via ett biomassaprojekt på mark som tillhör ursprungsbefolkning i Brasilien, där ägarna uppges ha förgiftat marken.

DN granskar klimatkompenseringsbluffen som med stor sannolikhet gör mer skada än nytta i de allra flesta fallen. Det här måste bli allmän kunskap 2020.

Greta Thunberg på Twitter i december.

6 Energimyndigheten har satsat en miljard – flera aktörer finns i skatteparadis
Myndigheten har köpt krediter för över 1 miljard kronor 2008–2022. Bland annat

har 250 miljoner lagts på ”effektiva spisar” till familjer i Afrika – projekt som i många studier visat sig inte fungera.

Redan 2011 kritiserade Riksrevisionen köpen av utsläppskrediter för att vara otransparenta, svåra att följa och för att sakna riskanalys. 21 procent av projekten saknar fortfarande riskanalys.

Flera av bolagen som klimatkompenserar åt svenska myndigheter och bolag har ägarbolag i skatteparadis. Vissa förekommer även i Offshore leaks – läckorna som avslöjat hemliga, komplicerade bolagsupplägg. ”Mycket olämpligt”, anser forskare DN talat med. Ingen myndighet ansvarar för tillsyn över bolagen som handlar med klimatkompensation.

7 Flyget ska öka ”klimatneutralt” – med gamla krediter

Flygbranschen ska öka, men ökningen ska få kallas "klimatneutral" genom FN-klimatkompensationsprogrammet Corsia. Detta trots att utsläppskrediter tillåts från projekt vars utsläppsminsningar skett för många år sedan, vilket kritiseras av forskare.

Sverige har protesterat mot att inga utsläppsminsningar krävs av flygbolagen, men stödjer ändå initiativet.

8 Ändrade strategier och politiska krav
I samband med DN:s granskning har SMHI slutat klimatkompensera.

Infrastrukturminister Tomas Eneroth (S) har kritiserat resebranschen för bristen på transparens och miljö- och klimatminister Isabella Lövin (MP) har kallat systemet för "avlatsbrev för rika".

Den vänsterorienterade företagsgruppen ETC som tidigare marknadsfört

klimatkompensation byter beteckning till klimatinvestering.

Ett av klimatkompensationsbolagen lovar att redovisa sina köp av utsläppsminsningar mer öppet och frågan har debatterats tre gånger i riksdagen, där V krävt granskning av svenska köp av utsläppskrediter.

Sverker Lenas

sverker.lenas@dn.se

Lisa Röstlund

lisa.rostlund@dn.se

Polisen får ökad tillgång till Skatteverkets register

TISDAG 28 JANUARI 2020

Regeringen vill ge polisen och andra brottsbekämpande myndigheter större tillgång till Skatteverkets register.

– Det här slår mot det som är syftet med den organiserade brottsligheten – nämligen pengar, säger Magdalena Andersson (S).

Regeringen vill att Polisen, Säkerhetspolisen, Tullverket, Ekobrottsmyndigheten och Åklagarmyndigheten ska få större tillgång till delar av Skatteverkets register.

Bakgrunden är ett större behov av att snabbt kunna kartlägga inkomstuppgifter och ekonomisk status hos

brottsmisstänkta personer. På tisdagen skickas förslaget ut på remiss.

– Det här är ytterligare ett steg i kampen mot den organiserade brottsligheten, säger finansminister Magdalena Andersson.

Förslaget ska ge myndigheterna direktåtkomst till Skatteverkets skattedatabas. Redan i dag har myndigheterna den möjligheten men det omgärdas av en omfattande administration.

– Det här gör att det kan gå snabbare och jag antar att man också kommer att

använda de här uppgifterna i större utsträckning, säger Magdalena Andersson. Ett krav för att de brottsbekämpande myndigheterna ska kunna gå in i Skatteverkets databas är att de ska förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, eller utreda och lagföra brott.

– Det är behovet som styr när myndigheterna får använda detta. Polisen säger att det här skulle vara mycket värdefullt för deras arbete, säger inrikesminister Mikael Damberg (S).

– Om man kommer på någon med väldigt mycket tillgångar som samtidigt inte har ett inflöde av inkomster så ger det polis och åklagare nya möjligheter att snabbt agera mot de här personerna. Det tror vi har stor betydelse, fortsätter han.

Ett syfte med förslaget är att de brottsbekämpande myndigheterna ska kunna bli mer snabbfotade i sitt arbete. – Just när det handlar om pengar så kan det vara viktigt att vara snabb och ta pengarna, säger Magdalena Andersson. Varför har ni inte genomfört det här tidigare?

– Det har skett en förskjutning i både samhället och i politiken. Med all information som lagras så handlar det om en balans mellan den personliga integriteten och om brottsbekämpning. Där har balansen förändrats, vi lägger större tyngdpunkt på brottsbekämpningen än tidigare.

Målet är att en proposition ska vara färdig under hösten.

Hans Olsson

hans.olsson@dn.se

Så kan Gröna Lunds nya område bli

TISDAG 28 JANUARI 2020

På torsdag väntas Gröna Lunds utbyggnad klubbas igenom i stadsbyggnadsnämnden. Sedan planarbetet startade 2016 har det följts av högljudda protester mot inverkan på stadens silhuett, ökat oväsen och en hopplös trafiksituation.

– Vi tror att stockholmarna kommer att uppskatta det här. Platsen blir mycket mer tillgänglig och mycket kommer att upplevas som ett lyft, säger

stadsbyggnadsborgarrådet Joakim Larsson (M).

Tanken är att ge möjligheter att utvidga Gröna Lunds nöjesfält, att skapa attraktiva publika platser runtomkring samt bygga ett allmänt promenadstråk längs vattnet.

I dag är området en parkeringsplats.

Det första planförslaget skickades tillbaka efter kritiken. En av de frågor som togs upp rörde påverkan på stadsbilden, många önskade också ett lugnare tivoli med endast låga åkattraktioner – alternativt en park. Synpunkter har även inkommit om trafiksituationen på Djurgården.

– Det är relevanta frågor. Det var framför allt höjderna på attraktioner det handlade om, nu har vi sänkt dem, säger Joakim Larsson.

I den nya delen av Gröna Lund får den högsta toppen vara 45 meter över vattenytan enligt koordinatsystemet

Sweref, en får vara 35 meter och tre högst 30. Skönhetsrådet anser fortfarande att höjderna på åkattraktionerna är för höga. 45 meter är dock betydligt lägre än de höjder som finns på det befintliga nöjesfältet, där det i dag finns tre attraktioner som är över 80 meter höga. Konsekvenserna för stadsbilden bedöms, enligt stadsbyggnadskontoret, ur de flesta utpekade riksintressanta aspekter inte medföra några konsekvenser. I den kulturmiljörapport som tagits fram är bedömningen att det inte finns risk för påtaglig skada på riksintresset för Stockholms innerstad med Djurgården. Joakim Larsson tycker också att trafiksituationen är viktig.

– Det måste vi fortsätta jobba med tillsammans med Djurgårdsförvaltningen, och prioritera. När det är evenemang blir

det en blockering av hela den delen av Djurgården, säger han.

Runt nöjesfältet föreslås en bebyggelse längs Falkenbergsgatan och Allmänna gränd som i skala och karaktär ska anpassas till Djurgårdsstaden. I södra delen av planområdet, intill

Färjeterminalen, föreslås ett torg.

Bebyggelsen kring nöjesfältet ska generellt vara i två våningar och kunna innehålla en vindsvåning.

– Det upplevs som väldigt positivt, där kan vi ha restauranger, butiker och kaféer som är öppna året runt, så det blir mer liv i området även på vintern, säger Joakim Larsson.

För att förbinda det befintliga nöjesfältet med den nya delen föreslås en gångbro över Allmänna gränd.

Ljudnivån i området oroar också de som bor i närheten, det är trafik, mekaniska

ljud från båtar, musik och till viss del skrik och höga rop från diverse attraktioner på Gröna Lund.

För boende längs Falkenbergsgatan beräknas ljudnivåerna att öka med 1–7 decibel vid fasaden. Buller från Gröna Lund gör redan i dag att nivåerna enligt Boverkets och Naturvårdsverkets riktlinjer överskrids. Genom ett fönsterbyte – som Gröna Lund betalar – blir det, enligt stadsbyggnadskontoret, möjligt att klara ljudnivåerna. Men några utomhuskonserter får inte hållas på det nya området.

– Om man tittar historiskt, med Hasselbacken och Stockholmsutställningen 1897, så är det här en plats som väldigt många besöker. Nu börjar den återta den position som området hade för ungefär hundra år sedan, säger Joakim Larsson.

Mia Tottmar

mia.tottmar@dn.se

Fakta. Tivolihistoria

Gröna Lund har hela tiden funnits på nuvarande plats sedan Jacob Schultheis anordnade ”karuseller och andra nöjesanordningar” på Djurgården. Tivolit invigdes 1883.

Inom området där den nya delen ska byggas fanns konkurrenten Nöjesfältet mellan 1923 och 1958.

De båda nöjesparkerna slogs dock ihop när det uppstod kärlek mellan familjerna. John och Ninni Lindgren kom att driva både Nöjesfältet och Gröna Lund.

Lär er att stå emot frestelsen att gynna det som är bra

ONSDAG 29 JANUARI 2020

I en svidande rapport går The Economist (16/1) igenom problemen i bostadssektorn i de flesta västländer.

De stigande bostadspriserna gör det svårare för unga och nytilkommande att hitta någonstans att bo. Färre kan därmed

flytta till storstäder där jobben finns, vilket ökar klyftorna mellan stad och land, mellan generationer och mellan välbemedlade och resten, samt får produktiviteten att sacka.

Mycket drivs av lågräntepolitiken som sätter fart på lånekaruseller och får boendepiserna att spinna i väg. När sådana bubblor spricker ligger de bakom många och djupa ekonomiska nedgångar. Problemen förvärras av att politiken på flera sätt gynnar bostadsägande. De som äger sitt boende får ett intresse av att driva upp bostadsvärdena och stoppar därför både bostadsbyggande och företagande i närområdet.

Vi borde ha lärt den läxan om inte annat när George W Bush vid 2000-talets början förklarade att en medkännande konservativ inte som en förmodat kallsinnig liberal kunde förhålla sig

politiskt neutral till ägandet, och lanserade sin plan för ett "ägarsamhälle" med avskaffade krav på handpenning och annat som skulle få fler att ta bostadslån. Så blev det, men när lånen inte kunde betalas följde också en rejäl finanskris.

Den här politiken är till och med dålig för klimatet. Mest resurseffektivt är nämligen att bo i täta storstäder, men här är byggnadsrestriktionerna flest.

Så måste det dock inte vara. I Schweiz tas skatterna på boende in lokalt, vilket ökar det lokala intresset för att tillåta byggande. Tyskland har en hög andel som hyr bostad, vilket verkar ha gynnat både bostadsbyggande och rörlighet på arbetsmarknaden (reglerat låga hyror har dock motsatt effekt). Japanska Tokyo är en världsmetropol där byggandet på senare år underlättats genom enklare byggnadstillstånd, och som därför inte sett samma förödande prisökningar.

I Sverige förblir ägandet gynnat av lågräntepolitik, ränteavdrag och rikliga möjligheter att lokalt blockera nybyggande. En situation som knappast blir bättre av att också hyresmarknaden är reglerad för att gynna de redan boende, med långa köer som resultat.

Tänk om denna enkla liberala poäng kunde sjunka in någon gång: En samhällsföreteelse kan vara bra, nyttig, god och fin på alla sätt – och det är ändå sällan en särskilt bra idé att gynna den politiskt.

Företagsamhet är exempelvis oerhört viktigt för ett samhälles dynamik och utveckling, men att politiskt gynna företag leder helt fel. Samma läxa finns att lära på bostadsområdet: Att kunna äga sin bostad är bra, att politiskt gynna detta är det inte.

Mattias Svensson

mattias.svensson@dn.se

”Kan vi få en riksprocess som den i USA här i Sverige?”

ONSDAG 29 JANUARI 2020

DN. DEBATT 20201029

Riksdagen kan åtala statsråd för brott i tjänsten. Det är vår närmaste motsvarighet till riksrett. Men den allmänna frågan är hur den lagstiftande makten kan kontrollera den verkställande makten. Och i dag

sysslar riksdagen delvis med fel saker. I stället borde den utveckla de viktiga uppgifter som grundlagen föreskriver, skriver statsvetaren Olof Petersson.

Anklagelserna mot den amerikanske presidenten är att han fördröjde utbetalningen av militärt bistånd till Ukraina för att komma åt en politisk motståndare. Trump anklagas också för att ha vilselett kongressen.

Skulle en riksprocess, impeachment, som den i USA kunna hända i Sverige? I Sverige skulle regeringen inte kunna anklagas enbart för att fördröja en utbetalning. Riksdagen fattar förvisso beslut om statens budget. Men regeringen är inte tvungen att betala ut varje utgiftspost. Budgetmedlen ställs till regeringens förfogande. Om regeringen anser det vara motiverat kan den, under sedvanligt parlamentariskt ansvar,

uppskjuta eller avstå från att verkställa utbetalningen. Regeringens verkställighet av riksdagens anslagsbeslut blir heller inte föremål för domstolsprövning.

Det avgörande är om privata skäl har motiverat beslutet och om kongressen har vilseletts. Skulle något motsvarande hända i Sverige kan regeringen ställas till svars för att ha brutit mot grundlagens regler om saklighet och opartiskhet och för att åsidosatt sin skyldighet att överlämna dokumentation och ge korrekta upplysningar som underlag för riksdagens granskning.

Den allmänna frågan är hur den lagstiftande makten (kongressen respektive riksdagen) kan kontrollera den verkställande makten (presidenten respektive regeringen). Det amerikanska presidentsystemet utgör en sammanflätad form av maktdelning (checks and

balances). Det parlamentariska system som tillämpas i Sverige bygger på en annan form av maktdelning.

En vilsegången ledarskribent hävdade nyligen att ”makten i Sverige ligger hos riksdagen” (GP 24/1). Så är det lyckligtvis inte. Sverige är ingen totalitär stat utan en konstitutionell demokrati. Riksdagen får inte göra vad som helst.

Riksdagen stiftar lagar och beslutar om skatter och statsbudget. En annan viktig uppgift är att granska rikets styrelse och förvaltning.

Regeringen har en egen maktsfär och kan inte behandlas som riksdagens verkställande utskott. Regeringen styr riket. De statliga myndigheterna lyder, med några få undantag, under regeringen och det är regeringen som utnämner de högsta cheferna, som tillsätter utredningar

och som utfärdar föreskrifter i form av förordningar.

Riksdagens makt har alltså sina konstitutionellt givna gränser.

Grundlagens huvudregel är att rättskipningsuppgifter och förvaltningsuppgifter inte får fullgöras av riksdagen. Riksdagen ska alltså fatta de generella besluten och får inte bestämma hur lagarna tillämpas av domstolar respektive regeringen och myndigheterna. Maktdelningstanken bygger på antagandet att makt inte behöver vara ett nollsummespel. Genom en konstitutionellt reglerad funktionsuppdelning kan de olika grenarna av statsmakten utveckla sin fulla styrka.

Den politiska kontrollen inom ett parlamentariskt system bygger på att regeringen är ansvarig inför parlamentet. Riksdagen kan genom

misstroendeförklaring framtvinga regeringens eller en enskild ministers avgång. Denna kontrollmekanism saknas i ett presidentsystem som USA.

Impeachment fungerar i praktiken som en ersättning för misstroendeförklaring.

Den juridiska kontrollen av statens myndigheter utövar riksdagen genom justitieombudsmannen.

Konstitutionsutskottets granskningar av regeringen har också rättsliga inslag.

Riksdagen kan åtala statsråd för brott i tjänsten. Åtal beslutas av

konstitutionsutskottet och prövas av Högsta domstolen. Det är vår närmaste motsvarighet till riks rätt. Denna juridiska kontroll av regeringen har inte använts i modern tid.

Egendomligt nog väcks det i dag idéer om en återgång till tider av svag regeringsmakt. Det är som om man glömt

bort de dyrköpta lärdomarna av frihetstidens ständervälde, revolutionära dagdrömmar om konventstyre och mellankrigstidens parlamentariska katastrofer.

Oroande nog verkar också dessa förvirrade tankar har spritt sig till dagens svenska folkrepresentation. Men riksdagens uppgift är att kontrollera regeringen, inte att försvaga regeringen. Oförmågan att finna sin roll som oppositionsparti verkar jämnt spridd över den politiska skalan. Socialdemokraterna tog hösten 2013 ett initiativ som ledde till ett konstitutionellt lågvattenmärke i Sveriges moderna historia. Som största oppositionsparti drev man igenom en ändring i den borgerliga minoritetsregeringens budgetförslag. Även om en skattesänkning stoppades, och statsfinanserna därmed stärktes, skadades den konstitutionella principen om ett

enhetligt rambeslut om statens budget. Skadan förvärrades av att konstitutionsutskottet sa en sak och talmannens juridiska experter en annan sak. Riksdagens auktoritet som uttolkare av grundlagen fick sig en svårreparabel knäck.

Nu upprepas samma förlopp med ombytta partiroller. Dagens budgetregler kom till i skuggan av den djupa ekonomiska krisen i början av 1990-talet. Våra förslag i Ekonomikommissionen syftade inte bara till att lösa de akuta problemen utan också att skapa stabila spelregler och hållbara institutioner. I detta avseende verkar vårt arbete ha varit förgäves.

Det finns också anledning av vara kritisk till bruket av så kallade tillkännagivanden. Riksdagens utnyttjar sin möjlighet att samla majoritet för förslag som går emot en minoritetsregering på olika punkter.

Regeringen är inte juridiskt skyldig att följa dessa tillkännagivanden men den politiska pressen kan bli stor. Därmed tränger riksdagen in på området för regeringens styrande makt.

Genom att utnyttja utskottens initiativrätt faller riksdagen ibland för frestelsen att agera lagstiftare på egen hand. Men det är Regeringskansliet som har den kompetens och de resurser som krävs för en stabil och rättssäker lagstiftningsprocess.

Riksdagen sysslar delvis med fel saker. I stället för att bege sig ut på konstitutionellt tveksamma marker borde man hålla sig hemma och utveckla de viktiga uppgifter som grundlagen föreskriver.

Det är regeringen som utformar förslag till lagar och statsbudget. Riksdagens uppgift är att granska och debattera dessa förslag innan man går till beslut. Hur många av dessa riksdagsdebatter attraherar

samhällsintresserade åhörare? Riksdagen kunde sätta sig målet att bli landets intressantaste debattarena.

Riksdagen har också mycket att göra när det gäller uppgiften att granska rikets styrelse och förvaltning. Det är inte bara grävande journalister som behövs för att avslöja maktmissbruk och slöseri.

Riksdagen missköter sitt grundlagsstadgade uppdrag att följa upp och utvärdera sina egna beslut.

Riksdagens granskande uppgift syftar ytterst till att lära av sina misstag och därmed visa det demokratiska statsskickets överlägsenhet. Genom en öppen och självkritisk granskning kan den offentliga makten visa att den är värd medborgarnas förtroende.

Olof Petersson, statsvetare

Förenklade regler kan ge landsbygden byggen utan bygglov

ONSDAG 29 JANUARI 2020

Den som tänker bygga ett kafé på sin gård borde slippa från kravet att ansöka om bygglov.

Det menar regeringen som uttryckligen nämner det i direktiven till en utredning om att förenkla regelverket kring bygglov.

Regelverket för vad som är bygglovspliktigt och vad som inte är det har blivit alltmer svåröverskådligt på senare år. Dels beror det på att flera undantag från kravet på bygglov har införts, dels på en dom i Högsta domstolen (HD) häromåret.

När reformen med Attefallshusen kom, det vill säga rätten att bygga ett mindre hus på sin egen tomt utan krav på bygglov, bestämdes också att det startbesked en byggare fick för husen, inte kunde överklagas av grannarna.

HD slog dock fast i sin dom att det var ett brott mot Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna att vägra grannarna rätten att överklaga startbeskeden. Därmed finns en praxis som strider mot vad som var meningen när reformen med Attefallshusen genomfördes.

Det här är ett exempel på den snårighet i regelverket som regeringen vill få bort.

– Vi ser att det är en risk att det hämmar bostadsbyggandet och gör att man inte vågar sätta nya projekt i sjön, menar bostadsminister Per Bolund (MP).

Utredningen ska göra det tydligare vad som är bygglovspliktigt och vad som inte är det. Men det är inte meningen att fler byggåtgärder ska omfattas av kravet på bygglov – snarare tvärtom.

– Det är inte en utredning som syftar till att återreglera. Vi har ett tydligt tillkännagivande från riksdagens majoritet om att det ska vara fler åtgärder som kan göras utan krav på bygglov, säger Bolund.

– Men för att göra det måste vi ha en tydlighet i bygglovsregelverket så man vet vad det är som gäller, tillägger han.

I januariavtalet mellan regeringen, Centern och Liberalerna, står också att

regelverket behöver förenklas för ett ökat byggande och även för att främja utvecklingen på landsbygden.

– Vi tror att en utredare kan både se till att man får mer enhetlighet, men också ta bort krav på bygglov – till exempel för den som vill bygga ett kafé eller ett ridhus i anslutning till en gård, säger bostadsministern.

– Eller göra det lättare att bygga utanför detaljplanerat område, säger han.

Utredningen ska vara klar den 31 maj nästa år. Ingen utredare är ännu tillsatt, men det ska ske ”i närtid” enligt bostadsministern.

Dan Lucas

dan.lucas@dn.se

”Minska detaljstyrningen i statsbidragen till skolan”

TORSDAG 30 JANUARI 2020

DN. DEBATT 20200130

Demografiska förändringar, sämre ekonomisk utveckling och stigande förväntningar innebär stora utmaningar för kommuner och regioner. Staten kan ta underlätta genom att minska sin detaljstyrning. Vi ser exempelvis en

möjlighet att omvandla minst hälften av de riktade statsbidragen inom skolan till generella statsbidrag, skriver Anders W Jonsson (C).

Det är på kommunal och regional nivå som stora delar av välfärden levereras – i skolan, sjukvården och omsorgen. Men den kommunala sektorn står inför stora utmaningar. Demografiska förändringar leder till ökade behov och ökade kostnader, samtidigt som en vikande ekonomisk utveckling riskerar att leda till minskade skatteintäkter.

En del av de problem som kommuner och regioner står inför både kan och bör lösas lokalt och regionalt. Det handlar till exempel om att i högre grad arbeta förebyggande, förbättrat användande av digitala verktyg samt att säkerställa en effektiv styrning. Staten kommer dock att behöva hjälpa till ytterligare. Det är mot

bakgrund av detta som Centerpartiet tillsammans med regeringspartierna och Liberalerna enades om att tillföra ytterligare medel i form av ökade generella statsbidrag i såväl höstbudgeten som i kommande vårändringsbudget.

Men det statliga ansvaret för kommunsektorns utmaningar handlar inte enbart om ökade statsbidrag. Staten måste också se över hur man kan underlätta för kommunernas långsiktiga planering genom mindre detaljstyrning. Den statliga detaljstyrningen i form av de riktade statsbidragen är ett stort problem – framför allt för kommunerna och i synnerhet inom skolan.

Riktade statsbidrag kan i vissa fall vara ett effektivt verktyg för att stimulera verksamheter i en viss riktning. Inom sjukvården finns flera sådana exempel – bland annat kömiljarden. Men en stor del

av de riktade statsbidrag som går till framför allt kommunerna, medför tvärtom ofta fler problem än vad de löser.

Problemen förknippade med de riktade statsbidragen består i huvudsak av följande:

De leder till att skattebetalarnas pengar läggs på administration i stället för på investeringar och utveckling.

De medför problem för mindre kommuner som saknar kapacitet att söka och administrera de riktade bidragen.

De gör att kommuner tvingas satsa på tidsavgränsade projekt i stället för långsiktiga satsningar. De minskar också möjligheterna till lokal anpassning.

Många kommuner tvingas i dag välja bort satsningar som deras invånare behöver mest, till förmån för sådana som lever upp till de kravlistor som följer med de riktade statsbidragen. Dagens system gör på så

sätt att en stor del av skattebetalarnas pengar läggs på administration i stället för på investeringar som utvecklar skolan. Systemet är i allra högsta grad ett problem för de mindre kommunerna, som ofta saknar kapacitet att söka alla riktade statsbidrag. En liten kommun måste i dag hålla koll på tiotals riktade statsbidrag bara för skolan. Att söka, handlägga och följa upp statsbidragen är ofta så tidskrävande att kostnaden för att administrera bidragen ofta överstiger summan av statsbidraget. Konsekvensen blir dels ojämlikhet, där lärare och elever inte får del av samma statliga medel som lärare och elever i andra delar av landet. Dels får systemet som resultat att stora summor – omkring två miljarder kronor i 2018 års budget – inte kommer skolan till nytta.

De riktade statsbidragen bidrar också till att det blir svårare för kommunerna att utforma satsningar utifrån de lokala förutsättningarna. En kommun kanske saknar språklärare eller vill stötta byskolan, men kan inte tillgodose de behoven eftersom man i stället väljer att göra de satsningar som krävs för att få riktade statsbidrag. Ett annat problem är svårigheterna för kommuner att planera långsiktigt, eftersom riktade statsbidrag kan försvinna från ett år till ett annat. Kommunen kanske utökar vuxenutbildningen eller anställer ny personal utifrån kraven som följer av de riktade statsbidragen, bara för att ett år senare se pengarna försvinna när riksdagen klubbar en ny budget. Kvar står de lokala skattebetalarna med notan, och eleverna i kommunen saknar fortfarande lärare i tredje språk.

Mot bakgrund av detta föreslår Centerpartiet en reform av de riktade statsbidragen i grunden, med ett nytt system för statligt stöd till skolan. Vårt förslag tillför mer pengar till skolan och anpassar statsbidragen till kommunernas och de fristående huvudmännens förutsättningar och behov. Det kommer dessutom att ge staten ett nytt och kraftfullt verktyg för att tillföra mer resurser till skolan.

Centerpartiet vill reformera de riktade statsbidragen i två steg:

1 Vi ser en möjlighet att omvandla minst hälften av de riktade statsbidragen inom skolan till generella statsbidrag under mandatperioden. Sveriges kommuner och regioner (SKR) uppskattar att 50–75 procent av alla riktade statsbidrag till skolan kan omvandlas till generella statsbidrag utan att skapa oönskade

omfördelningseffekter. Vårt mål är också att långsiktigt nå en liknande andel även inom andra delar av kommunsektorns verksamhet.

2 Vi vill omvandla merparten av de resterande riktade statsbidragen för skolan till ett bidrag för utveckling inom skolan. Vårt förslag innebär att staten tilldelar varje huvudman ett samlat bidrag för skolutveckling, där medel kan sökas efter de förutsättningar och behov som finns. På så sätt kan kommunen planera utifrån de lokala behoven, samtidigt som huvudmännen i god tid får veta hur deras framtida finansiering kommer att se ut. Med Centerpartiets förslag till reformerade statsbidrag, kommer skattebetalarnas pengar i högre grad att hamna där de verkligen gör nytta. I stället för att låta miljardbelopp årligen frysa inne på grund av administrativt krångel, kan vi

lägga ökade resurser på att investera i en skola av hög kvalitet. Människor runt om i vårt land ska kunna lita på att välfärden levererar – oavsett var de bor.

Centerpartiet kommer därför att vara garanten för att driva på för att staten tar sitt ansvar för att klara av de utmaningar som svensk välfärd står inför.

Anders W Jonsson (C), vikarierande partiledare

Inrikesministern kritiserar myndigheternas samarbete

TORSDAG 30 JANUARI 2020

Inrikesminister Mikael Damberg, (S), riktar kritik mot flera myndigheter för att de inte gått samman mot sprängningarna i ett tidigare skede. – Myndigheterna borde ha samarbetat närmare med varandra. Nu är det på allvar i Sverige, säger han.

Enligt preliminära siffror från Brottsförebyggande rådet utfördes 257

sprängningar förra året. Endast sju personer dömdes.

Är det ett misslyckande?

– Vi måste få fler fällande domar. I början av året kom tre domar i Malmö mot individer som ägnat sig åt just den här verksamheten. Den här typen av brott kan vara väldigt svåra att bevisa och det är därför vi går vidare med en ny teknisk bevisning i form av kameror men också möjligheten att bryta sig in i mobiltelefoner. Det ger polisen en större möjlighet att komma åt de här individerna.

Justitieutskottet har kallat dig och rikspolischef Anders Thornberg för att informera om den senaste tidens sprängdåd och vad ni gör. Vad kommer du att säga?

– Anders Thornberg informerar om det operativa arbetet. Sedan finns det mer politiska perspektiv, till exempel polisens

utbyggnad. Det här året får de ungefär fem miljarder mer än förra året. Det är en kraftig utbyggnad av polisen som nu sker. Den lagstiftning med kameraövervakning som träder i kraft är också enormt viktig. Datalagring och hemlig dataavläsning är nya tekniska hjälpmedel så att polisen ska kunna gräva sig in i de här miljöerna. Under året ser jag också framför mig att kunna leverera skärpt lagstiftning kring sprängmedel och smuggling. Utredningen har föreslagit skärpta maximistraff för smugglingsbrott, att fler av brotten ska betraktas som grova med strängare straff. Det skulle ge myndigheterna möjlighet att använda hemliga tvångsmedel. I november gav regeringen sex myndigheter, Säpo, polisen, Försvarsmakten, Totalförsvarets forskningsanstalt och MSB, i uppdrag att arbeta mot de ökade sprängdåden. Mikael

Damberg har träffat representanter för myndigheterna.

– Eftersom den här typen av brott inte har varit lika vanliga historiskt så har inte arbetet varit tillräckligt systematiskt eller haft tillräckligt hög kvalitet. Polisen tar fram ett nationellt bombdatacenter med de mest berörda myndigheterna. En kraftsamling mellan försvaret, FOI, polis och tull kommer att leda till bättre resultat.

Redan i somras syntes en ökande trend av sprängningar. Var det inte lite sent att ge uppdraget först i november?

– Man kan tycka att myndigheterna själva borde ha kommit så långt att de samverkade. Men när de inte gör det måste regeringen gripa in och ställa krav på ett mer systematiskt arbete. De menar att det har funnits samarbete mellan ett par av dessa myndigheter i olika

konstellationer, men det systematiska arbetet har inte riktigt funnits där.

Hanna Jakobson

hanna.jakobson@dn.se

Dela

Jannike Kihlberg: Det räcker inte med minskade utsläpp

TORSDAG 30 JANUARI 2020

Ska klimatmålen nås räcker det inte med minskade utsläpp. Koldioxid måste tas bort ur atmosfären. Då krävs nya tekniska lösningar, men naturen har också en viktig roll. Det framgick i de förslag till åtgärder för att fånga in

koldioxid som regeringens utredare lade fram på onsdagen.

I takt med att den globala temperaturen stiger har också intresset för att fånga in koldioxid ökat kraftigt de senaste åren. Att ta bort koldioxid ur atmosfären är nödvändigt om målen i Parisavtalet ska nås skrev FN:s klimatpanel IPCC i sin specialrapport för drygt ett år sedan. Det gäller även för Sverige om de nationella klimatmålen att bli koldioxidneutrala 2045 för att efter det uppnå negativa utsläpp ska klaras.

När regeringens utredare Åsa-Britt Karlsson, generaldirektör för Statens geotekniska institut, på onsdagen presenterade förslag på hur det ska gå till här i Sverige handlade det om en blandning av nya tekniska lösningar men också om hur naturen själv kan bidra.

Det är helt i linje med vad vetenskapen säger. IPCC har konstaterat att även om borttagning av koldioxid ur atmosfären är nödvändig så är den borttagning som krävs i en skala som är så stor att det rent tekniskt är oprövat och därför osäkert. Av den extra koldioxid som tillförs atmosfären har ungefär en fjärdedel tagits upp av land och lika mycket går in i haven. Därför är också det enklaste och billigaste sättet att få bort koldioxid att binda den i mark och hav.

Utredningens förslag att regeringen genom olika stimulanser ska locka fram metoder att öka upptagen i skog och mark, så kallade kolsänkor, är ett beprövat sätt som troligen också är ekonomiskt hanterbart.

Till 2030 räknar utredningen med att så kallad bio-ccs ska stå för störst del av de negativa utsläppen. Bio-ccs är en teknik

där utsläppen från förbränning av biobränsle fångas in och lagras. Metoden innebär att koldioxid faktiskt tas ut ur atmosfären eftersom det biobränsle som eldas först tagit upp koldioxid medan det växte och det som inte släpps ut vid förbränning blir ett negativt utsläpp. Tekniken för infångning finns redan men behöver prövas. På senare tid har fler försök startats globalt, bland annat i Stockholm där Stockholm exergi sedan någon månad har en testanläggning i Värtaverken.

Hur koldioxiden ska lagras är en annan fråga. Utredningens förslag är att det inte ska ske i Sverige. Anledningen är att det skulle ta för lång tid att anlägga en plats här och att det område i Östersjön som bland annat har föreslagits kan innebära för stor påverkan på ett redan hårt pressat ekosystem.

Något specifikt land pekar inte Åsa-Britt Karlsson ut. Men vårt grannland Norge satsar stenhårt på att bli världsledande i koldioxidlagring och tidigare har Åsa-Britt Karlsson sagt att den planerade anläggning och den kunskap som finns i Norge är det alternativ som i närtid står till buds för Sverige.

Såväl utredningen som personer från Naturvårdsverket har gjort studiebesök på det norska projektet.

Norge uppger att de kan lagra utsläpp från hela EU långt ner iberget under havet utanför sin västkust. Ett slutgiltigt beslut ska tas i Stortinget i år och affärsidén för att få politikerna med på tåget är att locka andra länder, så Sverige skulle vara varmt välkommet med sina utsläpp.

Men det är viktigt att hålla i minnet att infångning och lagring av koldioxid bara är en kompletterande åtgärd, fortfarande

krävs att utsläppen minskar rejält. Som så ofta när det gäller klimatåtgärder så behövs både och.

Fakta. Klimatpolitiska utredningens rapport

Enligt det klimatmål som riksdagen klubbade 2017 ska Sveriges nettoutsläpp av växthusgaser vara noll senast 2045. Enligt målet räcker det att minska utsläppen med 85 procent jämfört med nivån 1990. De resterande 15 procenten ska hanteras med så kallade kompletterande åtgärder, vilket innebär att koldioxid plockas ut ur atmosfären på olika sätt.

Utredningen överlämnade i går 52 åtgärdsförslag. Lite förenklat handlar det om tre metoder: att stärka naturens förmåga att binda mer koldioxid i mark, vatten och växtlighet, att fånga in och lagra koldioxid vid förbränning av biobränslen (bio-CCS) samt utsläppsminskande åtgärder utomlands. Mest krut läggs på bio-ccs. År 2030 vill utredningen se bio-ccs på upp till fem större anläggningar som ska skapa minusutsläpp motsvarande 1,8 miljoner ton koldioxid per år.

S redo att - diskutera asylmål: ”Rimligt att Sverige tar ansvar”

TORSDAG 30 JANUARI 2020

**Tonläget är fortsatt högt inom
migrationskommittén. Moderaterna
fortsätter pressa Socialdemokraterna
om förslaget om ett volymmål för**

**asylsökande. S säger att de nu är
”beredda att diskutera mål för
politiken”.**

**– Däremot ser vi större svårigheter med
att sätta upp årliga exakta volymmål,
säger Rikard Larsson (S).**

ANNONS:

Migrationskommittén möttes för fjärde gången under onsdagen, syftet är att enas om Sveriges framtida asylpolitik efter att den tillfälliga lagen slutat gälla sommaren 2021.

På dagordningen stod bland annat permanenta eller tillfälliga uppehållstillstånd samt en ny eventuell skyddsgrund. I nuläget ser det ut att finnas en riksdagsmajoritet för att tillfälliga uppehållstillstånd ska vara huvudregel och inte permanenta.

– Vår ståndpunkt är att vi vill ha tillfälliga uppehållstillstånd i stället för permanenta. Att i stort sett ligga kvar på mycket av det som är den tillfälliga lagens tidsgränser, säger en av Socialdemokraternas representanter i kommittén, Rikard Larsson, efter mötet.

En av de frågor som diskuteras i kommittén är Moderaternas och Kristdemokraternas förslag om ett så kallat volymmål, hur många asylsökande Sverige ska ta emot. Moderaterna föreslog i höstas att Sverige ska minska antalet asylsökande med 70 procent, det skulle innebära ett mottagande på mellan 5000 och 7000 personer per år.

Både M och SD har upprepade gånger krävt att Socialdemokraterna förtydligar sina ingångar i samtalen, så även denna gång, enligt Maria Malmer Stennergård, (M).

– S är ett under av otydlighet fortfarande. Vi efterfrågar ett tydligt ställningstagande i en rad frågor. Om de står bakom det som Stefan Löfven säger om kraftigt minskad asylinvandring så har vi goda förutsättningar att hitta en stram och hållbar politik, säger hon och räknar upp flera frågor där M vill veta vad S står utöver volymdiskussionen:

– Hur ser de på möjligheten till anhöriginvandring, vilken typ av humanitär skyddsgrund vill de ha och hur ser de på återvändandefrågor, säger hon. Rikard Larsson (S) svarade inför mötet på DN:s fråga om hur S ställer sig till ett volymmål.

– Eftersom vi har en politik som bygger på ett ansvarstagande kopplat till EU:s ansvar är vi beredda att diskutera mål för politiken i den riktningen. Däremot ser vi

större svårigheter med att sätta upp årliga exakta volymmål.

Efter mötet säger Larsson att S är redo att diskutera om Sverige ”ska ha någon form av målsättning att hänga upp migrationspolitiken på”.

– Det är rimligt att Sverige tar ansvar i förhållande till sin del av EU:s mottagande. Kan man formulera det i en målsättning? Det vet jag inte ännu. Men jag har svårt att se hur man skulle kunna formulera det i fastställda tal om si och så många tusen. Men vi är beredda att fortsätta diskussionen om man kan formulera målen på något annat sätt. Det är viktigt att det ska ske inom ramen för att vi värnar asylrätten, säger han.

Liberalerna, Miljöpartiet, Vänsterpartiet och Centerpartiet är skeptiska till ett volymmål.

Sverigedemokraternas Paula Bieler anser att S tagit ”några steg” men vill inte berätta i vilka frågor.

– Det går framåt även om det inte alltid är i den riktning som vi hade önskat, säger hon.

Kommittén ska ta ställning till om en ny humanitär grund för uppehållstillstånd ska införas. En ny skyddsgrund är inskriven i januariavtalet mellan S, MP, C och L. Miljöpartiet vill att en sådan grund ska utformas så att bland andra traumatiserade barn och sjuka ges möjlighet att stanna i Sverige.

Centerpartiet uppger att de ska fortsätta ”driva på för en ny humanitär grund, för familjeåterförening och kvalificering in i välfärden”. Också Kristdemokraterna vill ha vad de kallar för en ventil.

Både M och SD säger dock nej.

Migrationskommittén påbörjade sitt arbete i höstas på uppdrag av regeringen och ska vara färdiga i slutet av sommaren.

Hanna Jakobson

hanna.jakobson@dn.se

Anställd misstänks ha sålt mynt för miljoner

TORSDAG 30 JANUARI 2020

Mynt från vikingatiden, amerikanska dollar från 1800-talet – och en ytterst sällsynt rysk familjerubel. Under flera års tid sålde, enligt åklagaren, en tidigare anställd vid Kungliga Myntkabinettet diverse rariteter till ett värde av närmare fyra miljoner kronor.

Mannen ställs nu inför rätta för grovt häleri, då föremålen misstänks vara desamma som saknas på kabinettet. Det är en omfattande inventering av Kungliga Myntkabinettet i Stockholm, som

inleddes redan 2013, som ligger till grund för åtalet mot mannen. Inventeringen har visat att svenska föremål till ett värde av närmare sex miljoner kronor saknas i samlingarna. Därtill är utländska mynt, värderade till knappt 20 miljoner kronor, borta.

Åtalet mot den i dag 46-årige mannen är det andra som följer efter inventeringen. 2017 dömdes en tidigare chef på kabinettet till tre års fängelse för stöld av ett 30-tal mynt, sedlar och medaljer.

TT

Sverige i europeisk topp för yrken som kräver hög kunskap

TORSDAG 30 JANUARI 2020

Av 31 länder är Sverige näst bäst i klassen. En ny rapport visar att de kunskapsintensiva jobben, så kallade brainjobs, frodas i vårt land. Stockholm placerar sig dessutom på tredje plats av totalt 278 regioner.

– Stockholm är Nordens Silicon Valley, säger rapportens författare Nima Sanandaji.

Det är samhällsanalytikern Nima Sanandaji, vd för tankesmedjan European Centre for Entrepreneurship and Policy Reform, som tagit fram rapporten på uppdrag av riskkapitalbolaget Nordic Capital.

Genom att undersöka 31 europeiska länder har han för tredje gången (de första rapporterna kom 2017 respektive 2018) sammanställt frekvensen av kunskapsintensiva jobb i de studerade länderna.

Schweiz befinner sig alltså på tronen när det gäller andel av befolkningen i arbetsför ålder som arbetar med kunskapsintensiva jobb, med Sverige hack i häl.

Kunskapsintensiva jobb finns i företag som kombinerar hög kunskapsnivå och

kreativitet, till exempel företag specialiserade på forskning och utveckling. Jobben delats in i tolv underkategorier fördelade på fyra överkategorier: kreativa yrken, avancerade tjänster, tech samt it och kommunikation.

Nima Sanandaji pekar på flera faktorer för Sveriges framgångar, bland annat ett stort kunskapskapital och gott rykte om entreprenörskap vilket får investeringskapital utifrån att flöda in i landet.

– Dessutom har Sverige en modern skattelagstiftning som gör att den som skapar ett stort värde på startup-företag kan investera de pengarna i andra företag utan att skatta. De skattas förstås när de senare ska ta ut vinsten men innan det kan det snurra i investeringssystemet, säger Nima Sanandaji.

Den stora anledningen till att Sverige är på väg ikapp Schweiz är, enligt rapporten, att Sverige har en bred kompetens. Medan de flesta andra europeiska länder har ett specialområde (Schweiz har tech), utmärker sig Sverige i samtliga fyra kategorier. Eftersom tech-sektorn inte utvecklas i samma takt som de övriga tre sektorerna har Sverige goda chanser att överta tronen från Schweiz inom en snar framtid, spår Nima Sanandaji.

– Runt om i världen ser vi digitalisering och tjänstefiering. Dessutom ser vi att det blir allt viktigare att exempelvis marknadsföra sitt varumärke i en konkurrensintensiv värld, där de kreativa yrkena är viktiga. Samtidigt halkar tech-sektorn i Europa efter de övriga kategorierna eftersom en hel del högteknologisk tillverkning flyttar till

bland annat Kina. Det är den fas världsekonomin befinner sig i.

Men det är inte bara Sverige som helhet som särskiljer sig från mängden. Faktum är att Stockholm parkerar som trea av de 278 regionerna som inryms i de undersökta länderna – bara Bratislava och Oxford är övermäktiga Sveriges huvudstad.

Men Stockholm är långt ifrån ensamt ansvarigt för Sveriges höga siffror. Sverige är nämligen tämligen ensamt om att ha kunskapsintensiva jobb utspridda över hela landet. Men Nima Sanandaji höjer ett varningens finger för att de mindre regionerna riskerar att sacka efter. Det skulle i så fall, enligt samhällsanalytikern, till stor del bero på sämre möjligheter att flyga inrikes.

Finns det några nackdelar att ha en stor mängd kunskapsintensiva jobb för ett land?

– På det stora hela – nej. Eftersom forskning och innovation skapar nya jobb är det här i princip enbart positivt för sysselsättningen i landet. Den enda detaljen jag kan tänka mig som är negativ är att bostadspriserna tenderar att öka i en stad med många välbetalda jobb. De välbetalda, kunskapsintensiva jobben är en faktor till den dyra bostadsmarknaden i Stockholm.

Niklas Weimer

niklas.weimer@dn.se

Fakta. Tio regioner i topp

- 1 Bratislava, Slovakien
- 2 Berkshire, Buckinghamshire & Oxfordshire, Storbritannien
- 3 Stockholm, Sverige
- 4 Prag, Tjeckien

- 5 London, Storbritannien
- 6 Paris, Frankrike
- 7 Budapest, Ungern
- 8 Köpenhamn, Danmark
- 9 Hamburg, Tyskland
- 10 Oberbayern, Tyskland

Fakta. 31 länders rangordning

- 1 Schweiz
- 2 Sverige
- 3 Danmark
- 4 Nederländerna
- 5 Luxemburg
- 6 Storbritannien
- 7 Tyskland
- 8 Island
- 9 Irland
- 10 Finland
- 11 Ungern
- 12 Norge
- 13 Slovenien
- 14 Estland
- 15 Lettland
- 16 Tjeckien
- 17 Österrike

18 Belgien
19 Malta
20 Frankrike
21 Slovakien
22 Litauen
23 Portugal
24 Cypern
25 Bulgarien
26 Spanien
27 Grekland
28 Italien
29 Kroatien
30 Polen
31 Rumänien

**Fakta. Kategorier av yrken som räknas
till "brainjobs"**

Kreativa yrken
Design och andra kreativa arbeten
Marknadsforskning och reklam
Film/tv/musik
Publishing
Programmering
It och kommunikation
It-tjänster

Telekom
Avancerade tjänster
Högteknologisk tillverkning
Läkemedel
Tech
Ingenjörskap och arkitektur
Publishing
Forskning och utveckling
Kontor och förvaltning

Låt tonåringarna sova ut – för elevhälsans och miljöns skull

TORSDAG 30 JANUARI 2020

Det är sedan länge välkänt och vetenskapligt belagt att senarelagda starttider i skolan, åtminstone för

tonåringar, inte bara förbättrar deras psykiska och fysiska hälsa utan också deras studieprestationer. Detta har att göra med de biologiska förändringar som gör att sömnen infaller 2–3 timmar senare på dygnet i puberteten än under barndomen och senare i livet.

I en lång rad studier har det visat sig att senarelagda starttider inte leder till att eleverna skjuter fram sin dygnsrytm ytterligare, utan får mer sömn och därmed också kommer till lektionerna mer utvilade. Vad som dock hittills varit relativt okänt är de samhälleliga och miljömässiga vinster i form av förbättrad kollektivtrafik som också skulle kunna göras genom en något senarelagd starttid. Mellan klockan 7.30 och 8.00 infaller den värsta rusningstiden i kollektivtrafiken. Förutom de psykiska påfrestningar på resenärerna som detta leder till innebär

rusningstiden också belastningar på miljön samt ett mycket stort tryck på kollektivtrafikens resurser.

Under en halvtimme måste ett stort antal extra bussar sättas in, vilket leder till ökade kostnader i form av bussinköp, drift och underhåll av bussar, bussgarage samt förarlöner, utan att utbudet av kollektivtrafik för den enskilde resenären blir bättre. En senareläggning av skolornas starttider skulle kunna göra en väsentlig skillnad, eftersom det skulle medföra att den värsta trafiktoppen då skulle kunna kapas något.

En idé vore att högstadiets och gymnasiets starttider, som i allmänhet är klockan 8 eller obetydligt senare, skjuts fram en halvtimme så att klockan 8.30 blir den tidigaste starttiden, vilket numera för övrigt är lagstadgat i Kalifornien. Det skulle enligt våra beräkningar, där vi

extrapolerar från en studie gjord på förhållandena i en stad i Mellansverige, innebära en stor lättnad i kollektivtrafiken eftersom betydligt färre extra bussar då behöver sättas in.

Det skulle i sin tur kunna innebära att den totala bussflottan kunde minskas något och ekonomiska resurser frigöras till att sätta in fler turer vid andra tider. Detta skulle gynna resenärer genom att stressen i morgontrafiken blev mindre, men framför allt genom att det totala utbudet av kollektivtrafik blev större. Det skulle i sin tur gynna miljön och de klimatmål som Sverige satt upp genom att fler resenärer började se kollektivtrafiken som ett likvärdigt alternativ till bilen.

Det är med andra ord stora vinster som skulle kunna göras. Kollektivtrafiken är till cirka 50 procent finansierad av skattemedel och 2018 kostade

kollektivtrafiken skattebetalarna cirka 25 miljarder kronor. En effektivisering om 10 procent skulle ge en kostnadssänkning på 2,5 miljarder kronor årligen att använda till mer utbyggd kollektivtrafik för ett ökat hållbart resande.

Vi uppmanar därför rektorer och skolpolitiker att, i dialog med trafikbolagen, se över möjligheten att lägga högstadie- och gymnasieskolornas starttider något senare på morgonen, för elevernas men också för kollektivtrafikens och miljöns skull.

Hans Teke, filosofie doktor i utbildningsvetenskap vid Lunds universitet,

Helene Lidstam, biträdande professor i produktionsekonomi vid Linköpings universitet och Statens väg- och transportforskningsinstitut,

Sofia Malander, vd för Östgötatrafiken

Ledare: Nu krävs starkast möjliga band över Engelska kanalen

FREDAG 31 JANUARI 2020

Det här är inte slutet, det är inte ens början på slutet, men det är kanske slutet på början. Orden är Winston Churchills, efter slaget vid el-Alamein 1942, och de var väl valda. Kriget skulle rasa ytterligare tre år. Men nazisternas offensiv var bruten.

När Storbritannien vid midnatt lämnar EU är det lockande att återanvända Churchills ord. För visst har utträdet drag av en betydelsefull vändpunkt – fast olycksalig i stället för hoppingivande.

Ett unikt exempel på ”av-globalisering” har den brittiska centralbankschefen Mark Carney kallat brexit. Ett drygt halvsekel av successivt tilltagande europeisk och internationell integration har nämligen brutits.

Ett nära samarbete, täta ekonomiska band – det är den bästa metoden för att skapa välstånd och säkerhet. Det var de västeuropeiska och amerikanska ledarnas slutsats efter andra världskriget, med 1930-talets depression och protektionism samt den efterföljande katastrofen nära i backspegeln.

Därför lades grunden för en öppen handelsordning på plats. Gatt-avtalet

skrevs under 1947, vilket utgjorde basen för att handelshinder steg för steg sänktes och slutligen ledde till etableringen av världshandelsorganisationen WTO 1995. Och därför skapade Frankrike, Tyskland, Italien och Beneluxländerna kol- och stålunionen 1952. Det skulle bli det Europaprojekt som Storbritannien valde att kliva in i 1973, och som till slut förvandlades till dagens EU.

För ingen av de två parallella integrationsprocesserna har vägen varit spikrak. Ofta stagnerade de. Det krävdes kriser för att driva på dem, att tvinga länder till fördjupat samarbete och ömsesidigt öppnande.

På 1990-talet fick båda två en skjuts efter att Berlinmuren fallit. Gamla kommuniststater kunde ta del av globaliseringen och bli en del av Europasamarbetet. Det senare fick en

injektion av de liberaliseringar som innebar att den inre marknaden upprättades, på den brittiska premiärministern Margaret Thatchers initiativ.

Välståndsvinsterna som de två integrationsprocesserna har skapat är stora. Att de bidragit till fred och säkerhet är otvivelaktigt.

Brexit är inte slutet på vare sig Europasamarbetet eller globaliseringen, naturligtvis. Men på deras början, kanske? Det är inte bara brexit som skakar om EU. I Ungern och Polen ger sig auktoritärt sinnade regeringar på rättsstat och demokrati, grundbultar i en union som bygger på att stater ger upp delar av den egna suveräniteten för att dela ansvar, makt och samsarbetsvinster med andra. I några av de absoluta kärnländerna – i synnerhet Italien, men även Frankrike –

när också nationalistiska aktörer realistiska drömmar om makten.

Segern för den brittiska ”lämna”-sidan i folkomröstningen 2016 följdes dessutom av Donald Trumps triumf i det amerikanska presidentvalet samma år. Han hymlade aldrig med att USA skulle sättas först, den multilaterala ordningen amerikanerna upprätthållit sedan andra världskriget gav han inget för. Trump har sedan dess gjort ”handelskrig” till årets ord tre år på raken.

Motrörelserna till globalisering och europeisk integration begränsar sig alltså inte till brexit. De riskerar också att skapa sin egen logik: när ett land riktar tullar mot ett annat besvaras det ofta med nya handelshinder. ”Global Britain”, lovar en del brexitörer, men de brittiska företag som får sämre tillgång till den europeiska

marknaden kan snart ropa på skydd av den egna.

Samtidigt är argumenten för att samarbete och öppenhet skapar välstånd och säkerhet lika starka som någonsin. Det gäller inte minst över Engelska kanalen.

För brittiska företag kommer länderna på kontinenten att förbli den viktigaste marknaden, helt enkelt för att de ligger så nära. Det faktum att London är ett globalt finanscentrum ger fördelar också för oss andra. Storbritannien är en oersättlig del av den europeiska säkerhetsordningen – och EU för britternas egen trygghet.

Britterna kan lämna unionen, inte segla i väg från Europa.

Förhandlingarna mellan EU och Storbritannien om det framtida förhållandet kommer att bli svåra och kräva tuffa kompromisser – på båda sidor.

Men ju starkare band som blir resultatet, desto större är chansen att brexit förblir ett ”uniktt exempel på av-globalisering” – ett tillfälligt bakslag, i stället för en olycksalig vändpunkt.

DN 31/1 2020

Rucka på regeln och hjälp de svenska barnen hem

FREDAG 31 JANUARI 2020

Liberalerna och Kristdemokraterna öppnar för en tillfällig lag som gör det möjligt att ta hem de barn som nu sitter fängslade i IS-fånglägret al-Hol. Det är inte en dag för tidigt.

Det rör sig om ett 50-tal svenska barn, enligt uppgift är de flesta mycket små. De har inte valt att födas in i en terrorsekt. Och de förtjänar bättre än att sitta fångna i det helvete som är al-Hol. Där har nu IS-anhängarna äntligen fått det kalifat de försökt påtvinga andra. I lägret härskar självutnämnda ledare som med hot och våld och övergrepp upprätthåller sin brutala idé om Guds vilja. Där är smutsigt och kallt, det är knappt om mat och rent vatten och sjukdomar grasserar fritt. Förra året dog över 500 av fångarna, majoriteten var barn under tolv år. Det är svårt att tycka särskilt synd om de vuxna, de som inte bara har vänt den liberala demokratin ryggen utan också har skapat ofattbart lidande för folket i Syrien och på andra håll. Nu sitter dessa extremister och terrorister i reportage från al-Hol och gormar om att det Sverige de

velat förintä minsann borde anstränga sig för deras skull. Varför då?

Annat är det med deras barn. I sociala medier höjs röster som hävdar att dessa barn inte är stort mer än ett onskans bihang, att de saknar värde. De som anser detta, och som tycker att de här barnen gott kan ruttna bort, har inte mycket mer humana värderingar än IS-fanatikerna själva.

Hela det demokratiska samhället vilar på grunden av människan som sin egen. Hon ska inte betraktas som en familjemedlem först och främst, utan som en individ. Barn anses särskilt skyddsvärda. De har en särställning, som regeringen också inskräpft genom att publikfriande göra FN:s barnkonvention till svensk lag.

Om al-Hol-barnen i stället hade befunnit sig i Sverige, tillsammans med extremistföräldrar som inte tvekar att

utsätta dem för livsfara, så hade det inte varit någon tvekan: De hade genast kunnat tvångsomhändertas med hänvisning till lagen om vård av unga, LVU.

Man ska vara försiktig med att rucka på regeln om att den svenska lagens långa arm ska hålla sig inom landsgränserna. Men alla länder har ett ansvar för sina medborgare, och att Sverige ska ta hem de sina från al-Hol är dessutom ett uttalat önskemål från både FN och de kurdiska styrkor som upprättat lägret. Därmed skulle operationen mest av allt likna de samarbeten med andra länders myndigheter som redan är praxis.

Om ett tillfälligt ruckande på den formella regeln då är det sista lilla som ska till för att Sverige ska hjälpa barnen hem från helvetet på jorden, så må det passera.

Lisa Magnusson

lisa.magnusson@dn.se

”Komvux ändras för att stärka integration och kompetens”

FREDAG 31 JANUARI 2020

DN. DEBATT 20200131

Komvux ska förändras så att utbildningen inte bara ska utgå ifrån individens behov, utan också från behoven på arbetsmarknaden. Den som har störst behov av utbildning ska nu prioriteras – inte den med minst

utbildning. Vi vill också stimulera till utbildningar där språkstudier vävs in i yrkesutbildningen, skriver Anna Ekström (S).

En gymnasieutbildning är en av de viktigaste förutsättningarna för att etablera sig på arbetsmarknaden och flertalet yrkesutbildningar leder raka vägen till jobb. Arbetsgivare runt om i landet har svårt att hitta rätt utbildade personer i de flesta branscher inom såväl välfärd som näringsliv.

Regeringen vill därför att fler som i dag inte har ett jobb och saknar utbildning ska ges möjlighet att skaffa en yrkesutbildning. Utöver den planerade höjningen av det generella bidraget för att stärka kommunernas ekonomi, som regeringen och samarbetspartierna aviserade i förra veckan, gör regeringen därför även en riktad satsning och

förbättrar medfinansieringen av yrkesutbildningarna.

Är man nyanländ till Sverige och får stanna ska man snabbt lära sig språket, komma i arbete och bidra till vår gemensamma välfärd. Var och en har ett ansvar att lära sig svenska, göra sig anställningsbar genom utbildning och genom jobb bidra till det svenska samhället. Det har varit ett viktigt mål med regeringens satsning på kunskapslyftet.

Det är också viktigt att skapa bättre förutsättningar för omställning på en arbetsmarknad som förändras till följd av digitalisering, globalisering och den gröna omställningen. Om fler får riktigt bra möjligheter till omställning för att kunna växla yrke eller bransch mitt i livet skapar det nya utvecklingsmöjligheter både för den enskilde och för svensk

arbetsmarknad. Den som riskerar arbetslöshet eller ohälsa måste ha möjlighet att ställa om.

Därför inledde regeringen år 2015 arbetet med ett nytt kunskapslyft. I år innebär kunskapslyftet 91 000 fler utbildningsplatser inom universitet och högskola, yrkeshögskola, folkhögskola och kommunal vuxenutbildning. År 2017 infördes en rättighet för alla vuxna att studera inom komvux för att uppnå behörighet till universitet, högskola och yrkeshögskola.

Vi har satsat stora resurser på gymnasial yrkesutbildning inom komvux och skapat kortare sammanhållna utbildningar i form av yrkespaket som kortar steget för inte minst nyanlända att få sitt första jobb. Från årsskiftet är det även möjligt för kommunerna att få ett förhandsbesked om statens finansiering, för att underlätta

deras planering. Vi har infört ett studiestartsstöd för dem som har störst behov av utbildning.

I dag tar vi ytterligare steg för att stärka yrkesutbildningarna inom komvux:

1 Nytt mål om kompetensförsörjning. Den kommunala vuxenutbildningen ska utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet.

Det blir nu ett nytt mål för komvux.

Förändringen innebär konkret att komvux framöver inte bara ska utgå ifrån individens behov av utbildning, utan också från behoven på arbetsmarknaden.

2 Den som har störst behov av utbildning ska prioriteras. För att möta vuxnas behov av omställning ändras prioriteringsregeln för komvux i skollagen, så att de med störst behov av utbildning prioriteras. I dag prioriteras den med minst utbildning. Detta kommer att göra det lättare för en

person som redan har en gymnasieutbildning, men som löper risk för arbetslöshet eller ohälsa, att via komvux växla yrke eller bransch.

Trygghet på dagens arbetsmarknad stavas utbildning. Det kommer också att underlätta för de alltför många som läser ett högskoleförberedande program på gymnasiet men som sedan inte går vidare till högre studier.

3 Ökad statlig finansiering av gymnasial yrkesutbildning inom komvux (yrkesvux). Staten tar nu ett större ekonomiskt ansvar för att gymnasiala yrkesutbildningar inom vuxenutbildningen ska finnas i hela landet. Kraven på kommunernas finansiering för yrkesvux sänks kraftigt. Enligt tidigare regler har kommunerna finansierat en utbildningsplats för varje statligt finansierad plats de sökt resurser för.

Nu blir villkoren betydligt generösare; av tio utbildningsplatser ska kommunen finansiera tre och staten sju. Syftet är att öka antalet platser inom yrkesvux och förbättra kompetensförsörjningen.

4 Stimulans för att läsa yrkesutbildning och svenska samtidigt. Regeringen vill stimulera till utbildningar där språkstudier vävs in i yrkesutbildningen. Språk- och yrkeslärare ska ges förutsättningar att arbeta tillsammans för att snabba på nyanländas etablering på svensk arbetsmarknad. Den statliga ersättningen till yrkesutbildning som kombineras med sfi eller svenska som andraspråk förstärks med ytterligare 35 000 kronor per plats. Dagens beslut innehåller också andra viktiga förändringar av regelverket för den kommunala vuxenutbildningen. Betygsskalan förenklas inom sfi, grundläggande komvux och

grundläggande komvux som särskild utbildning. Särskild utbildning för vuxna upphör som skolform och kommer i stället att ingå som en del av komvux. Samtidigt byter utbildningen namn till komvux som särskild utbildning.

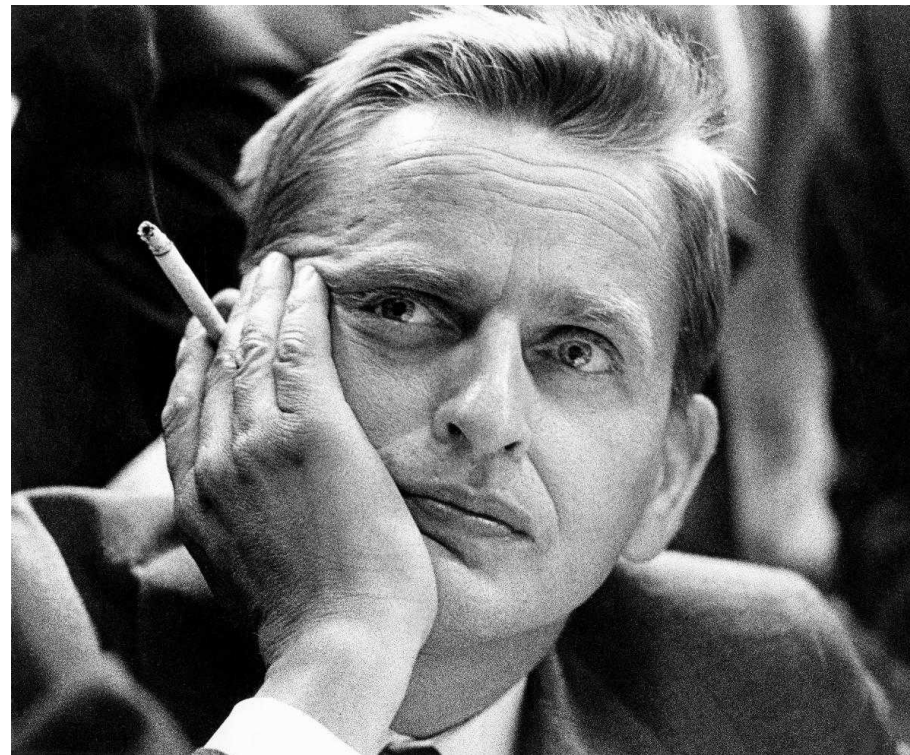
Kommunerna har även i fortsättningen ett ansvar för att dessa elever får en utbildning de har behov av och förutsättningar för. Komvuxarbete ersätter gymnasiearbetet. Ett komvuxarbete ska ersätta gymnasiearbetet i en examen från den kommunala vuxenutbildningen. Så skapar vi mer flexibla regler för examen från komvux. Besluten bygger delvis på en överenskommelse mellan regeringen, Centerpartiet och Liberalerna.

Regeringen har under hösten gjort fler förändringar för att stärka kvaliteten i komvux. Exempelvis ökar lärares tillgång till kompetensutveckling och

utvecklingsinsatser genom att vuxenutbildningen inkluderas i de stora nationella skolutvecklingsprogrammen. Universitetskanslersämbetet har också fått i uppdrag att kartlägga och analysera hur ämnes- och yrkeslärarutbildningarna förbereder studenterna för att arbeta med elever inom vuxenutbildningen.

I Sverige ska alla som kan jobba också jobba – då måste vi både ställa krav och ge människor möjligheter till utbildning. Plikt och rätt behöver hänga ihop. Med skarpare lagstiftning och bättre finansiering kan komvux spela en ännu större roll för att stärka kompetensförsörjningen i hela landet, skynda på integrationen och stärka omställningsförmågan. Så bygger vi ett starkare samhälle och ett tryggare Sverige.

Anna Ekström (S), utbildningsminister

Palme var hoppets och förnyelsens röst

FREDAG 31 JANUARI 2020

”Man frågar sig vad det var som drev denne välbärgade guldgosse att göra gemensam sak med de exploaterade och ohörda i världen. Han älskade att vara den som irriterar, rösten utifrån. Det lockade fram det bästa i honom.”
DN publicerar i dag författaren John le Carrés tacktal för Olof Palme-priset.

Ett spektrum av känslor, inte alla klädsamma, fyllde mig i det ögonblick jag erbjöds detta ärofulla pris.

Jag är inte en hjälte. Jag är en bluff. Jag har fått en medalj som belöning för en annan mans tapperhet. Tacka nej!

Jag är inte någon frontkämpe för sanning och mänskliga rättigheter. Jag har inte lidit på grund av mitt författarskap. Jag har blivit rikligt lönad för det.

Inte heller kände jag mig jämbördig med någon av de tre författare som föregått mig på detta podium. Vaclav Havel som jag flyktigt lärde känna och vördade; den oräddde Roberto Saviano. Båda blev på olika sätt sina verks martyrer. Och så Carsten Jensen, som skriver om konflikterna i världen och bär bud om dess plågor.

Om jag behövde ytterligare bevis för mina bristande kvalifikationer så räckte det att

lyssna på det starka tal Daniel Ellsberg höll från samma podium för bara ett år sedan. Varför kopierade jag aldrig några hemliga dokument och bidrog till att stoppa ett krig?

Det var först när jag gav mig ut på upptäcktsfärd i Palmes liv och verk och drogs in i hans trollkrets, och upptäckte att jag delade det frändskap med honom som Ellsberg beskrivit så väl, som det började framstå som möjligt att tänka sig att jag kanske inte var en riktigt lika grov tavelmiss som jag först föreställt mig.

○ ○ ○

Att läsa, och reflektera över Palme, får dig att reflektera över vem du är och vem du hade kunnat vara, men inte blev, och över vart ditt moraliska mod tagit vägen när det behövdes. Man frågar sig vad det var som drev denne välbärgade guldgosse – från en aristokratisk familj, sprungen ur de bästa

skolorna och det bästa kavalleriregementet, briljant skolelev, briljant student – att redan från start göra gemensam sak med de exploaterade, de behövande, de ringaktade och de ohörda. Fanns det, som för många andra män och kvinnor av hans dignitet, ett definierande ögonblick av inre vrede och tyst beslutsamhet.

Som liten var han sjuklig och undervisades periodvis i hemmet. Han har en ensamvargs aura. Retade han sig på sina skolkamrater under de där åren: deras känsla av utvaldhet, deras förakt för de lägre klasserna, deras högljuddhet, deras vulgaritet och avsaknad av finess. Jag retade mig på mina. Ingen är lättare att hata än den föraktliga versionen av dig själv.

○ ○ ○

Graham Greene hävdade att en romanförfattare måste ha en liten skärva is i sitt hjärta. Fanns det en isskärva i Palmes hjärta? Han skrev kanske inte romaner, men det fanns en konstnär i honom, och lite av en skådespelare. Och han visste att man inte kunde förändra något utan politisk makt. Och den politiska makten kräver definitivt en isskärva eller två. Lika lite då som nu uppskattade USA att ställas till svars av ett land som kunde avfärdas som löjligt litet. Och Sverige var ett alldeles särskilt irriterande löjligt litet land eftersom det var europeiskt, talade tydligt, var kultiverat, rikt och vitt. Men Palme älskade att vara den som irriterar. Han njöt av det. Njöt av att vara rösten utifrån, den som vägrar att låta sig kategoriseras, den som egentligen inte borde finnas i rummet överhuvud taget. Det lockade fram det bästa i honom.

Jag måste medge att det då och då gör detsamma med mig.

○ ○ ○

I augusti 1961 tittar jag på när taggtråden rullas ut vid checkpointen på Friedrichstrasse i Berlin, också känd som Checkpoint Charlie. Till och från under de följande dagarna bevittnar jag sedan hur Berlinmuren byggs, betongblock för betongblock.

Lyfte jag ett finger? Det gjorde ingen. Kanske var det just det som var det värsta med alltihop: den kvävande känslan av ens egen obetydlighet. Men Palme vägrade att vara irrelevant. Han skulle göra sin röst hörd, även om det skulle kosta honom livet. Och kanske gjorde det till sist det. Det är oktober 1962 och Kubakrisen pågår. Jag är en underordnad diplomat på den brittiska ambassaden i Bonn och har just flyttat in i en ny bostad intill Rhen. Tyska

hantverkare målar väggarna. Det är en solig eftermiddag och jag måste ha haft ledigt för jag sitter i trädgården och skriver. Bullret från pråmar som passerar överröstar skrällandet i byggarnas transistorradio ända tills den ryter ut nyheten om Kennedys ultimatum till Chrusjtjov: ”Dra tillbaka missilerna, herr ordförande. I annat fall kommer ert land och mitt att befinna sig i krig”, eller en formulering med den innebörden. Målarna tackar artigt för sig, rengör penslarna och åker hem för att vara med sina familjer när världen går under. Jag kör till ambassaden för det fall det skulle finnas arbete att göra. Det finns det inte. Så jag kör hem igen och fortsätter skriva på ”Spionen som kom in från kylan”.

○ ○ ○

Vad gjorde Palme när den sovjetiska flottan stävade vidare mot Kuba och

världen höll andan i väntan på att få se vem som skulle blinka först?

Innan jag visste bättre föreställde jag mig att han hängde med huvudet i ensamhet någonstans, förtvivlad. Jag är en misslyckad fredsmäklare. Mina medlingsförsök har varit förgäves. Om världen går under är det mitt fel.

Men han hade inte tid med sådant. Han var här i Stockholm, drev på utbildningsreformer, förstärkte den svenska biståndsbudgeten och plockade upp skärvorna när Stig Wennerström, en hög svensk flygvapenofficer, avslöjats som sovjetisk spion.

Det är något som är lätt att glömma bort om Palme, diplomaten som arbetade för världsfred och nukleär nedrustning: han hade ett land att sköta.

○ ○ ○

Spioneri? Palme? Det har talats mycket om det.

Som ung praktikant i den svenska underrättelsetjänsten hade han tidigt fått smak på svartkonsten och fortsatte att ha det under resten av sitt liv. Och vem kan klandra honom? Om du måste utkämpa ett försvarskrig på ett halvdussin hemmafronter, om du vakar dig igenom nätterna i trista sammanträden, om en gatumobb av högerextrema huliganer bränner avbildningar av dig och kastar pil på bilder av ditt ansikte, kan man då tänka sig en större lättnad än att luta sig tillbaka i kretsen av sina spioner och hänge sig åt intrigernas lindrande kraft. Och jag är inte ett dugg överraskad över att Palme samtidigt som han hudflängde amerikanerna för Vietnamkriget läste hemliga amerikanska underrättelserapporter.

Han hade trots allt ett land att skydda.

○ ○ ○

Palme fick inte se slutet på kalla kriget, men han genomlevde dess värsta år. Och mot slutet av hans liv var de spåren märkbara: retlighet, förströddhet, otålighet, stridströtthet. Man ser tecknen i de sista fotografierna.

Och man lyssnar till den knappt kontrollerade vreden som bryter fram i hans röst när han läser sitt uttalande om bombningarna av Hanoi. Jag kan höra nervösa rådgivare bönfälla honom om att inte använda det förbjudna f-ordet, folkmord.

○ ○ ○

Jag fortsätter att läsa, och tänka mig, genom Palmes liv. Min känsla av samhörighet blir till habegär. Jag vill ha en Palme i mitt land, som under min livstid aldrig har haft en statsman av hans sort.

Jag vill ha honom nu. Jag är inte bara en ”remainder”. Jag är rakt igenom europé, och jag vill berätta för honom att nu har rättorna tagit över skeppet. Det krossar mitt hjärta och jag vill att det ska krossa era hjärtan. Vi går i sömnen och behöver höra er röst så vi kan vakna och bli räddade från detta huvudlösa politiska och ekonomiska självskadebeteende.

Men det är försent.

Om Johnson och hans brexitörer hade fått som de ville skulle Big Bens klockor om bara några timmar – klockan 23 den 31 januari brittisk tid, vid midnatt i Europeiska unionen – ha ringt in ännu en stor brittisk seger över den gemena europeiska fienden.

Men så blir det inte. Lyckligtvis. Big Ben är indisponibel.

Om Johnson och hans brexitörer fått som de ville skulle fredagen den 31 januari ha

proklamerats som Sankt Brexits dag. Från varje kyrktorn i landet skulle dåande klockor förkunnat de fröjdefulla tidenderna och Englands frejdade dannemän skulle ha hejdat sig i steget och svept mössan av hjässan till minne av Dunkerque, slaget om Storbritannien, Trafalgar, och i sorg över förlusten av vårt storslagna brittiska imperium. Imperier dör inte bara för att de är döda. Vi briter är nu nationalister. Det är i alla fall vad Johnson vill få oss att tro. Men för att bli nationalist behöver man fiender. Det sjabbigaste tricket i brexitörernas arsenal var att göra Europa till en fiende. "Take back control!", skrek de med den outtalade fortsättningen: och lämna över den till Donald Trump, tillsammans med vår utrikespolitik, vår ekonomiska politik, vårt sjukvårdssystem och, om de kan komma undan med det, BBC.

Med vår välsignelse har Boris Johnson intagit sin plats vid sidan av två andra yrkesskickliga samtida lögnare: Donald Trump och Vladimir Putin. Om Palme skulle försöka få sanningen av dem, vilken av de tre skulle han då vända sig till i denna variant av Venus skönhetstävling? Ingen av de nämnda?

En dag kommer någon att förklara för mig hur det kan komma sig att det råder en så våldsam efterfrågan på lögnare och populister i en tid när vetenskapen är visare, sanningen skarpare och kunskapen mer tillgänglig än någonsin förr.

○ ○ ○

Men ge inte Tories skulden för deras stora seger.

Det var Jeremy Corbyns Labour, med dess icke-linje i brexitfrågan, dess antisemitism och dess marxism-leninism på studentnivå

som alienerade traditionella Labourväljare och gjorde dem hemlösa.

De blickade åt vänster och kände inte igen sin ledare. De blickade mot mitten, där ingen fanns. De var utleda på brexit och utleda på politik och förmodligen lika utleda på Johnsons röst som jag var. Så de höll för näsan och röstade på det minst dåliga alternativet.

Och, ärligt talat, vem kan lasta dem för det?

○ ○ ○

Hur skulle Palme ha bemött dagens orwellska lögnmaskiner, den som skulle ha fått Joseph Goebbels att rodna under det att den nöter ner vår anständighet, vårt sunda förnuft och får oss att ifrågasätta odiskutabla sanningar?

De sista resterna av Jamal Khashoggi lär nu ha sopats under mattan på det saudiska konsulatet i Istanbul. Gärningsmännen

har av egen fri vilja erkänt att det hela var en impulshandling. De blev lite övertända, som grabbar ofta blir, och har nu blivit reglementsenligt halshuggna i överensstämmelse med den saudiska rättvisans mest upphöjda principer.

Kronprinsen är chockad. Allt annat är fake news. Ingen bensåg. Inga skrik. Ingen Khashoggi-kopia som promenerade ut från konsulatet i fel skor.

Här har jag en fråga: Om Palme vore Sveriges statsminister i dag, och Sverige hade ett fett vapenavtal med Saudiarabien, hur skulle han agera? Skulle han inta den sansade och avslappnade brittiska hållningen och säga, hallå där, för guds skull, låt oss sluta tjafsa och i stället få i väg nästa leverans. De är araber. De har ett krig att hålla i gång. Eller skulle han, som jag vill tro, låta vapenindustrin veta att vad

det än kostar, se bara för helvete till att sätta stopp för det här.

○ ○ ○

Jag vet inte om Palme läste mig, ni skulle häpna om ni visste hur många människor det finns som inte har gjort det. Vad jag dock vet är att jag ganska snart efter att jag börjar sätta mig in i hans liv och de frågor som inspirerade honom fick en känsla av att varje bok jag skrivit var ett slags omedvetet fotsteg i hans spår.

Min centrala gestalt, tillika den jag är mest känd för, är George Smiley. Liksom jag själv rekryterades Smiley till Secret Service i den tidiga ungdomen, och trots sina ambitiösa utflykter till den tyska 1600-talslitteraturen, var han i själ och hjärta inte hemmastadd i någon annan värld än den hemliga.

Genom hela sitt långa yrkesliv anfäktades han av moraliska tvivel. När jag ombads

att rita ett porträtt av honom blev det en ensam man som bär sin häst i motlut – en bild som kanske skulle ha framkallat ett trött igenkännande leende hos Palme.

Smiley och jag har en historia tillsammans, 60 år. När jag har ändrat riktning har Smiley följt med. Ibland har Smiley varit bättre på att hitta vägen och jag har följt efter honom. Det är vad som händer om man skapar en gestalt som är smartare än en själv.

Här har vi Smiley 1979, när det såg ut som om kalla kriget skulle pågå för evigt. Med hjälp av ett exemplariskt hantverkskunnande har han lurat över sin sovjetiska motståndare, kodnamn Karla, till sin egen sida av Berlinmuren. Han har gjort det genom att utnyttja vad vi brukade kallade ett karaktärsfel hos denne annars ogenomtränglige, järnhårda kommunist.

Karaktärsbristen i fråga är kärlek: en fars kärlek till sin psykiskt sjuka dotter. I trots mot varenda regel i KGB:s handbok har Karla skickat sin älskade dotter till ett schweiziskt sanatorium, och Smiley har utnyttjat sin vetskap om detta till att utpressa honom. Och här kommer nu Karla, sovjetisk selot, kärleksfull far, avhoppare, tvärs över Glienickebron från Östberlin till Västberlin.

”George, du vann”, säger Peter Guillam, Smileys lojale lärjunge.

”Gjorde jag!? Ja, jag förmodar det”, svarar Smiley.

Palme skulle ha känt samma självförakt. När kalla kriget tagit slut, och västvärlden fortsatte att gratulera sig själv, kände Smiley sig förrådd. Det gjorde jag också. Palme skulle ha känt sig förråd om han varit i livet.

Var fanns den utlovade freden, den vi alla väntat på? Var fanns den stora visionen? Försoningen? Det avtal om kärnvapenavrustning som Palme outtröttligt hade arbetat för? Var fanns den Marshallplan som skulle kunna få slagna nationer på fötter?

Och framför allt, var fanns hoppets och förnyelsens röst?

Är det att vara för fantasifull om man föreställer sig att Palme skulle ha kunnat vara den rösten om han fått leva?

Här har vi Smiley 1990, ett år efter murens fall och fyra år efter Palmes död.

”En dag kommer historien kanske att tala om för oss vem det var som verkligen vann. Om ett demokratiskt Ryssland stiger fram, ja då kommer Ryssland att ha varit vinnaren. Och om västvärlden kvävs av sin egen materialism, då kan väst fortfarande visa sig vara förloraren.”

Jag ser Palme nicka.

Och här har vi Smiley i hög ålder, han har alltid varit äldre än mig, en fadersfigur. Fortfarande letar han efter svaret på en fråga som jagat honom genom hela hans liv: Har jag kompromissat med min mänsklighet till den grad att jag förlorat den?

”Vi var inte obarmhärtiga, Peter”, insisterar han inför samma lärjunge. ”Vi var aldrig obarmhärtiga. Vi hyste en större barmhärthet. Förmodligen var den missriktad. Den var helt säkert meningslös. Vi vet det nu. Men vi visste det inte då.”

För mitt inre hör jag Palme protestera energiskt. ”Det där är ett ohållbart och självrättfärdigat argument, som skulle kunna appliceras på vilken monstruös handling som helst begången i demokratins namn.”

Jag ser ett skarpt, rörligt ansikte. Rastlösa ögon, ibland till hälften slutna. Leenden, spontana och framtvingade. Ett ansikte som kämpar för att vara överseende gentemot mindre skarpa hjärnor; sårbart, på sin vakt, ädelt på det sätt vi förknippar med unga poeter. Den precisa rösten som nästan aldrig tvekar, inte ens när dess ägare kokar.

Jag ser en outhärdlig otålighet brinna i honom, därför att han ser och känner klarare och snabbare än någon annan i rummet.

Jag hade varit nervös inför en diskussion med honom därför att han skulle ha utklassat mig även om det varit jag som hade haft rätt. Men jag träffade honom aldrig. Jag är hänvisad till att lyssna till honom och betrakta honom och läsa honom. Och sedan gäller det bara att försöka hinna ikapp.

Han höll sitt sista tal i FN 1985: ett fåfängt försök att få till stånd ett internationellt, lagstadgat förbud mot kärnvapen, Trettio år senare röstade den svenska regeringen för just ett sådant förbud. När regeringen nu uppmanats bekräfta sitt ställningstagande har den efter amerikanska påtryckningar skjutit upp beslutet. Frågan är åter uppe på bordet. Vi får se hur det går.

○ ○ ○

Hur skulle Palme vilja bli ihågkommen?

Låt oss börja så här.

För sitt liv, inte för sin död.

För sin humanism, sitt mod och för bredden och fullständigheten i den humanistiska vision som var hans.

Som en röst för sanningen i en värld fast besluten att grumla den.

Genom de inspirerade och kreativa projekt som unga människor varje år genomför i hans namn.

Är det något jag skulle vilja addera till detta epitafium?

En rad av den amerikanska författaren May Sarton som han skulle ha gillat:

Man måste tänka som en hjälte för att kunna bete sig som en helt vanlig anständig mänsklig varelse.

Och hur skulle jag själv vilja bli ihågkommen.

Mannen som fick Palmepriset 2020 passar mig utmärkt.

Tacktal för 2019 års Olof Palme-pris.

Texten är något förkortad. Den fullständiga versionen går att läsa på dn.se/kultur

John le Carré

Olof Palme-priset och John le Carré.

Priset delas ut årligen sedan 1987 för en särskilt betydande insats i Olof Palmes anda. Bakom priset står Olof Palmes minnesfond, prissumman är 100 000 dollar.

2019 års pris har tilldelats David Cornwell (John le Carré) "för sin engagerade och humanistiska opinionsbildning i litterär form kring frågor rörande individens frihet och mänsklighetens ödesfrågor". Han mottog priset i går torsdag under en ceremoni på Konserthuset i Stockholm.

Spionmästaren George Smiley är John le Carrés mest odödliga skapelse. Alec Guinness porträtterade honom i två succéserier producerade av BBC: "Tinker, tailor, soldier, spy" (1979) och "Smiley's people" (1982).

Det finns två nyutgåvor på Albert Bonniers förlag: "Smileys 60-tal" och "Smileys 70-tal". Den första innehåller bland annat debuten "Telefon till den döde" och "Spionen som kom in från kylan". Den andra, den så kallade Karla-trilogin: "Mullvaden", "En hedervärd skolpojke" och "Smileys krets".

De senaste böckerna är romanerna "Spionernas arv", "En fri agent" och den självbiografiska "Duvornas tunnel".

"Svensk satsning på forskning om virus kan förändra världen"

LÖRDAG 1 FEBRUARI 2020

DN. DEBATT 20200201

Vi bör öka beredskapen mot vanliga och allvarliga virusinfektioner som inte kan förebyggas eller behandlas. Lika

effektiva som läkemedelsföretagen varit i utvecklingen av läkemedel mot hiv och hepatit C, lika ineffektiva har de varit att upptäcka nya angreppspunkter på de många nya virus som sprids, och som kommer att spridas, över världen, skriver 17 virusforskare.

Ett tidigare okänt coronavirus sveper över världen med åtföljande lidande och oro. Som många gånger förr har virus spridits till människor från andra däggdjur, och infektionen gynnas av urbanisering och trångboddhet. Världsomspännande epidemier orsakade av nya virus kommer att förbli ett stort hälsoproblem. Vi menar att det svenska forskarsamhället är unikt rustat för att utveckla nya antivirala läkemedel och vaccin mot globala virusinfektioner.

Spridning av virus, som är ett slags behållare av arvs massa som bara kan

överleva genom att sprida sitt dna eller rna till sina värddjur, gynnas av att människor är höggradigt mobila och bor tätare i allt större städer. Resultatet har blivit att vi, inte minst under de senaste decennierna, har sett epidemier orsakade av nya, globalt spridda virus mot vilka vi saknar vacciner och antivirala läkemedel. Varje utbrott av nya virusinfektioner tycks komma som en överraskning, och när epidemin har klingat av tycks man blåsa faran över. Men nya utbrott av världsomspännande virusinfektioner kommer med stor sannolikhet att inträffa även i framtiden. WHO listade år 2018 de tio största infektionshoten mot mänskligheten, och nio av dem är virus (se faktaruta). Det finns varken läkemedel eller vaccin för någon av dessa infektioner. Vi menar att detta budskap inte tillräckligt har uppmärksamats vare sig av medier eller

av beslutsfattare. Globalt spridda virus kan snabbt utvecklas till hot mot folkhälsan, vilket med all tydlighet aktualiseras av det nya coronaviruset (2019-nCoV) från Wuhanregionen i Kina.

Som ett av flera tidigare exempel kan nämnas att sarsvirus, som överfördes från fladdermus till sibetkatt i Kina, fick en närmast explosiv spridning bland människor med början under våren 2003. Utbrottet tog världen med förvåning, och dödligheten närmade sig snabbt 10 procent med än högre dödlighet bland äldre personer. Till en början hemlighölls spridningen i Kina, vilket ledde till en försenad reaktion från bland annat WHO. Spridning av sarsvirus upphörde inom några månader. Orsakerna härtill är inte helt kända, men en global informationsspridning mellan forskargrupper om det nya viruset och

dess gensekvens möjliggjorde en snabb molekylär diagnostik. Smittade personer kunde identifieras vilket, vid sidan om andra förebyggande åtgärder, sannolikt bidrog till att detta virus inte spreds över världen.

Den globala spridningen av nya virus tycks därefter ha ökat. 2009 bröt en pandemi ut av ett nytt influensavirus, svininfluensan. Ett globalt vaccinprogram forcerades fram, vilket troligen bromsade denna epidemi om än med allvarliga biverkningar hos en liten andel av de vaccinerade. Spridningen av svininfluensans ättlingar är numera under kontroll. Influensa är ett uppmärksammat hälsoproblem eftersom det orsakar stora utbrott, och det finns både vaccin och antivirala läkemedel. Influensa står därmed i kontrast till många andra akuta virusinfektioner, vilka kan

komma att utgöra minst lika stora hälsohot i framtiden.

Sarsepidemin och svininfluensan är inga unika företeelser. Under det senaste decenniet har vi sett en snabb global spridning av två myggburna virus.

Chikungunyaviruset orsakade år 2013 miljontals fall av febersjukdom, ofta med kroniska ledbesvär som följd. Detta virus spreds från Afrika till Europa, Karibien och den amerikanska kontinenten genom flygtransport av infekterade personer och/eller smittbärande myggor.

Och under 2015 spreds zikavirus, som från början är ett apvirus från Ugandas skogar, till Brasilien och därefter norrut på den amerikanska kontinenten.

Zikavirusinfektion drabbar framför allt foster, och bilder på infekterade barn med utvecklade skallar lär inte ha lämnat någon oberörd.

Samtidigt inträffade ebolakatastrofen, som orsakades av ett blödarvirus från en art av fladdermöss. Ebolavirus, som tidigare främst har infekterat personer i avlägsna byar i den afrikanska djungeln, spred sig snabbt mellan människor i urbana miljöer i Västafrika under 2014–2016.

Dödligheten var cirka 40 procent, och minst 11 000 avled av infektionen.

Sekundärfall inträffade i flera länder, och nu pågår ett nytt allvarligt utbrott i Kongo-Kinshasa.

Den senaste, men med stor säkerhet inte den sista, globala virusinfektionen har orsakats av ett nytt coronavirus, som troligen har spridits till människor från en djurmarknad i den kinesiska mångmiljonstaden Wuhan. Detta virus ger upphov till en spridd lunginflammation som kan vara allvarlig. Det största hotet tycks i detta fall inte vara dödligheten, som

sannolikt är måttlig, utan dess förmåga att sprida sig till en global befolkning som saknar immunitet mot detta och liknande coronavirus.

Den snabba ökningen av flygresor gör hotet än allvarligare än tidigare – virus sprids därmed effektivt mellan regioner och länder. De samhälleliga konsekvenserna i Kina har redan varit enorma – trots etablerande av karantänsområden och reserestriktioner pågår spridningen för fullt. De ekonomiska konsekvenserna för Kina och resten av världen kan bara anas, och såväl vaccin som läkemedel saknas.

Våra inhemska virusinfektioner, som i faktiska tal orsakar påtaglig sjuklighet, lidande och död går på ett märkligt sätt under massmediernas radar. Vi går nu in i ”vabruari” där sjukskrivningar till följd av virussjukdomar såsom vinterkräksjuka

(norovirus) och luftvägsinfektioner (rinovirus, parainfluenzavirus, enterovirus, RS-virus m fl) till dels gör samhället dysfunktionellt. Situationen är densamma i många av världens länder, även om årstiderna varierar. Mot dessa virus saknas effektiva antivirala läkemedel och vaccin.

Vi anser att det finns skäl att öka vår beredskap mot vanliga och allvarliga virusinfektioner som vi i dag inte kan förebygga eller behandla eftersom vi saknar läkemedel och vaccin. Lika effektiva som de större läkemedelsföretagen har varit i utveckling av läkemedel mot kroniska viruspandemier som hiv och hepatit C, lika ineffektiva har de varit att upptäcka nya angreppspunkter på de många nya virus som sprids, och som kommer att spridas, över världen.

Det finns i Sverige ett sedan lång tid etablerat och unikt välfungerande vetenskapligt samarbete mellan sjukvården och de forskare som bedriver grundläggande virusforskning, och under det senaste årtiondet har bland annat Vetenskapsrådet och Wallenbergstiftelsen skapat avancerade plattformar för effektiv utveckling av nya läkemedel mot bland annat infektioner.

En prioriterad satsning på virusinfektioner har aldrig gjorts i dessa sammanhang. En samlad svensk forskarinsats med stöd från offentliga och privata medel, och med denna infrastruktur i ryggen, skulle kunna förändra världen. Vi förordar därför ett riktat svenskt program för att stödja inhemsk virusforskning med målet att utveckla nya antivirala läkemedel och nya vacciner mot inhemska och globala virusinfektioner.

Bakgrund. Virusinfektioner

WHO listade år 2018 tio infektionssjukdomar "to prioritize for research and development in public health emergency context". Nio av dessa sjukdomar orsakas av virus. Den tionde kallas "disease X" och utgörs av "a pathogen currently unknown to cause human disease".

WHO har under de senaste tio åren utlyst globalt nödläge sex gånger, samtliga har orsakats av virusinfektioner: influensavirus (2009), ebolavirus (2013–2016 samt 2019), poliovirus (2014) samt zikavirus (2016) och senast i torsdags, ett nytt coronavirus.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har beräknat att de totala kostnaderna som orsakades av "vanliga" (ej pandemiska) influensavirus säsongen 2008–2009 uppgick till 2,4 miljarder kronor, och att de totala kostnaderna som orsakades av efterföljande säsongspandemiska influensavirus uppgick till 4,6 miljarder kronor.

Försäkringskassans kostnader för vård av barn ("vab") uppgick till 6.5 miljarder år 2018.

Den totala kostnaden för virusorsakade sjukdomar i Sverige är okänd.

Jan Albert, professor i smittskydd, särskilt klinisk virologi, Karolinska institutet

Niklas Arnberg, professor i virologi, Umeå universitet, ordförande, Svenska sällskapet för virologi

Mikael Berg, professor i veterinärmedicinsk virologi, Sveriges lantbruksuniversitet

Tomas Bergström, seniorprofessor i klinisk mikrobiologi, Göteborgs universitet

Kristina Broliden, professor i infektionssjukdomar, Karolinska institutet

Magnus Evander, professor i virologi, Umeå universitet

Marianne Jansson, docent i virologi, Lunds universitet

Martin Lagging, professor i klinisk virologi, Göteborgs universitet

Magnus Lindh, professor i klinisk virologi, Göteborgs universitet

Mikael Lindberg, professor i virologi, Linnéuniversitetet

Åke Lundkvist, professor i virologi, Uppsala universitet

Ali Mirazimi, adjungerad professor i virologi, Karolinska institutet, Statens veterinärmedicinska anstalt.

Helene Norder, adjungerad professor i virologi, Göteborgs universitet

Kristina Nyström, docent i virologi, Göteborgs universitet.

Björn Olsen, professor i infektionssjukdomar, Uppsala universitet

Stefan Schwartz, professor i medicinsk mikrobiologi, Lunds universitet

Lennart Svensson, professor i molekylär virologi, Linköpings universitet, Karolinska institutet

Här slår polisen till mot de kriminella nätverken

LÖRDAG 1 FEBRUARI 2020

Polisen slår nu till med full kraft mot de kriminella nätverken i Malmö. Under namnet Operation Hagelstorm har 200 poliser, kronofogdar och tulltjänstemän de senaste dagarna finkammat bostadskvarter efter vapen, narkotika och efterlysta personer. Malmö.

Tre dagar i rad den här veckan har polisen tillsammans med Tullverket och Kronofogdemyndigheten gjort massiva tillslag i särskilt utvalda bostadskvarter i Malmö. Insatsen har fått namnet Hagelstorm och är en del av polisens särskilda nationella händelse, Operation Rimfrost, som drog igång i november. Resultatet: 729 genomsökta fastigheter, 2 000 kontrollerade fordon, 39 stycken beslagtagna vapen och tolv personer frihetsberövade.

Syftet är att slå till mot Malmös kriminella nätverk och att hitta vapen, narkotika, smuggeltobak, stöldgods och efterlysta personer.

– Men vårt arbete har även ett stort signalvärde, vi visar att vi kraftsamlar mot buset. Det är den första operationen i sitt slag i Sverige, en helt ny typ av insats som

vi aldrig har gjort förut, säger polisinspektör Oscar de Soto.

Han jobbar vanligtvis i Stockholm, men har den här veckan kallats till Malmö tillsammans med kollegor från hela Sverige för att bistå i arbetet med att bekämpa den grova brottsligheten i staden.

Totalt har cirka 180 poliser och ett tjugotal tjänstemän från Tullverket och Kronofogdemyndigheten medverkat i veckans insatser.

– Den här förstärkningen gör det möjligt att kraftsamla och jobba aktivt på platser där skjutningar och sprängningar har förekommit. Den andra dimensionen är att poliser lär sig av varandra hur man arbetar på olika håll i Sverige, säger Stefan Hector, kommenderingschef för Rimfrost.

Nico Miselli, operationsledare för Rimfrost i region Syd, berättar att polisens

underrättelsetjänst inför insatsen samlat information, bland annat om var tidigare beslag har gjorts och var målpersonerna för operationen har brukat befinna sig.

– Ur det arbetet fick vi fram tre områden där koncentrationen har varit som störst: Rosengård, Nydala/Hermosdal och Kroksbäck. Det här är utsatta områden och riskområden där vi gjort insatser under veckan, vilket har lett till att den kriminella miljön har blivit kraftigt reducerad, säger han.

Han menar också att allmänheten i huvudsak varit positiv till den höga polisnärvaron.

– Många vill att vi ska komma tillbaka till områdena och många har också kunna lämna väldigt värdefull information till oss, säger Nico Miselli.

Strax före lunch på tisdagen inleddes den stora insatsen då ett hundratal poliser

samlades på Rosengård för att metodiskt kontrollera bilar och söka igenom allmänna utrymmen och noga utvalda trappuppgångar, källare och vindsutrymmen i bostadshus och butiker. Knappt ett halvt dygn senare kom styrkorna till Nydala. Invånarna i den utsatta Malmöstadsdelen är vana vid att polisen cirkulerar i deras kvarter. Men scenerna som utspelade sig i området denna förmiddag i slutet av januari är ändå ovanliga. I gränderna mellan flerfamiljshusen rörde sig grupper om 10–15 uniformerade poliser med hundpatruller, stegar, kameror och speglar. Ovanför dem hovrade en polishelikopter.

– Jag trodde först att det var statsministern som kommit på besök när alla polisbilarna parkerade här utanför, säger en lokal handlare och brister ut i en

liten lovsång om hur bra det är att polisen äntligen tar stadens problem på allvar.

– Jag har varit rädd för knarkhandlarna här i flera år. De har försökt råna mig flera gånger, jag har blivit hotad och vågar inte längre gå ut när det är mörkt, säger mannen som inte vill skylta med sitt namn.

Operation Hagelstorm har skapat stor uppståndelse bland Malmös invånare – enligt polisen mestadels positiv.

– De flesta ger oss tummen upp och är glada för att vi här. Vi står ju på de enskilda individernas sida, alla dem som kommer i kläm på grund av den grova organiserade brottsligheten. Nu tar vi tillbaka revir från de kriminella. Det är en show of force där vi visar vem som bestämmer, säger Oscar de Soto.

Redan i slutet av förra veckan aviserade Stefan Sintéus, kommenderingschef för

Operation Rimfrost Syd, att arbetet skulle intensifieras med insatser på särskilt utvalda platser i Malmö.

– Det handlar om platser där det finns information om att det finns kriminella personer men även andra uppgifter som tangerar de fyra operationsmålen som finns i Operation Rimfrost, uppgav Sintéus i ett pressmeddelande.

Hanna Grosshög

riksnatverket@dn.se

Fakta. Operation Rimfrost och Hagelstorm

Hagelstorm är en del av polisens särskilda nationella händelse, Operation Rimfrost.

Målen för Operation Rimfrost, som inleddes efter att en 15-åring skjutits till döds utanför en pizzeria vid Möllevångstorget i november, är att minska skjutningar och sprängningar i gängmiljö, lagföra fler gängkriminella alternativt få dem att hoppa av,

samt öka beslagen av vapen och narkotika och stärka tryggheten för allmänheten.

Framöver kan insatsen komma att utvidgas till fler städer.

I Malmö har polisen under veckan även delat ut flygblad på fyra olika språk för att informera om insatsen. Man har dock inte uppgett i förväg vilka områden det handlat om eller när tillslagen ska ske. Enligt polisen kommer arbetet att fortsätta framöver, men man vill dock inte uppge hur det kommer att se ut eller om insatserna kommer att vara lika omfattande framöver.

Hedda och Frans populära namn hos nyblivna föräldrar

LÖRDAG 1 FEBRUARI 2020

Hedda och Frans är namnen som under 2019 ökade mest i popularitet bland nyfödda barn enligt siffror från Statistiska centralbyrån (SCB).

Andra namn som kommit med på listan över de hundra vanligaste namnen att ge sina nyfödda är Dante, Algot, Alve och Ibrahim bland pojkar, och Bonnie, Wilda, Bella, Millie och Victoria bland flickor.

Toppen av listan har inte förändrats mycket. Alice är, precis som förra året, i topp på listan över flicknamn.

Förra årets populäraste pojknamn William är i år utbytt mot Lucas som låg på fjärde plats förra året. De namn som försvunnit från hundralistan är Zoe, Belle, Penny och Greta bland flicknamnen och Jonathan, Milian, Maximilian och Lias bland pojknamnen.

TT

Flicknamn

- 1 Alice
- 2 Olivia
- 3 Astrid
- 4 Maja
- 5 Vera
- 6 Ebba
- 7 Ella

8 Wilma
9 Alma
10 Lilly
Pojknamn
1 Lucas
2 Liam
3 William
4 Elias
5 Noah
6 Hugo
7 Oliver
8 Oscar
9 Adam
10 Matteo

Här förbereds sjukhuset för Coronasjuka patienter

LÖRDAG 1 FEBRUARI 2020

På Karolinska universitetssjukhuset i Huddinge har man förberett sig inför en möjlig Corona-epidemi. Region Stockholm fokuserar på att förhindra smittspridning genom att vårda patienter i högrisklokaler på infektionskliniken i Huddinge.
– Min personal har jobbat under ansträngda lägen förr, säger Hedvig

Glans, biträdande överläkare för infektionskliniken.

På infektionskliniken i Huddinge finns en epidemiplan sedan många år tillbaka, den reviderades senast i november 2018.

Enheten har funnits sedan början av 90-talet och samtlig personal har utbildning i att ta hand om högsmittsamma patienter. Hedvig Glans berättar att nuvarande situation inte är unik, de är förberedda med samma rutiner som vid bland annat Mers-utbrottet.

– Jag känner mig väldigt väl förberedd och trygg i den beredskap som finns bland min personal. Vi har stora övningar där vi inkluderar andra kliniker för att kunna lösa omhändertagandet för en misstänkt patient. Vi har en standard som säkerligen skulle kunna användas i det utbrott vi ser i Kina just nu, säger hon.

I Sverige finns i dag tre enheter av denna typ – de andra två ligger i Linköping och Malmö. På Karolinska universitetssjukhuset i Huddinge vårdas patienten av intensivvårdspersonal i befintliga lokaler på högriskisoleringsenheten om endast en är drabbad. Om mer än en patient behöver intensivvård så vårdas de nere på intensivvården i lokaler anpassade för detta. – De sjukaste patienterna kommer att prioriteras, säger Hedvig Glans.

I nuläget finns tio intensivvårdsplatser på Karolinska i Huddinge och 20 på Karolinska i Solna. Under veckan har en plan gjorts för att bemanna upp vid behov och utökad information har delgetts samtlig personal så att alla ska vara så förberedda som möjligt.

– Vi vet om att det finns en utmaning i att det håller på länge, men min personal har

jobbat under ansträngda lägen förr, säger Hedvig Glans.

Om epidemiplanen måste aktiveras för hela Region Stockholm kommer detta att innebära en ansträngning för all sjukvård i regionen. Resurserna är redan ansträngda och intensivvårdspatienter kan behöva flyttas från Huddinge till övriga intensivvårdsavdelningar i länet.

– Det vi hittills vet är att cirka 20 procent av de som smittats verkar behöva intensivvård, säger Christina Agvald Öhman, överläkare och infektionsansvarig inom perioperativ medicin och intensivvård vid Karolinska i Huddinge. UD kommer att evakuera svenskar från Wuhan i Kina, men på Karolinska universitetssjukhuset har man ännu inte fått något besked på när dessa väntas anlända eller om de kommer att stanna i Stockholm. Men om de kommer så har

sjukhuset kapacitet för det menar Hedvig Glans.

Sjukhuset står även redo att hämta de eventuellt smittade patienterna för att minimera risk för spridning.

– Intensivvården får komma till patienten och inte tvärtom som i vanliga fall, säger hon.

Johanna Sundbeck

johanna.sundbeck@dn.se

Anna Gustafsson

anna.gustafsson@dn.se

Dela

DO riktar kritik mot Karolinska

LÖRDAG 1 FEBRUARI 2020

Karolinska universitetssjukhuset har brustit i sin skyldighet att utreda de upplevda antisemitiska trakasserier som en judisk läkare anmälde 2017 – det konstaterar

Diskrimineringsombudsmannen i ett beslut.

Diskrimineringsombudsmannen (DO) riktar kritik mot Karolinska universitetssjukhuset i Solna angående ärendet med den judiske läkaren, som har anmält att han och två kollegor har utsatts för trakasserier av en överordnad.

I beslutet daterat den 30 januari framgår att DO har granskat om Karolinska har

”fullgjort sin skyldighet” att utreda ”upplevda trakasserier som haft samband med etnisk tillhörighet och/eller religion”. DO:s slutsats är att Karolinska har brustit i sin utredningsskyldighet under perioden juni 2017–december 2018.

I beslutet framgår också att ”detaljerna kring de upplevda trakasserierna är mycket omfattande” och att det i många avseenden handlar om händelser som ska ha hänt för länge sedan.

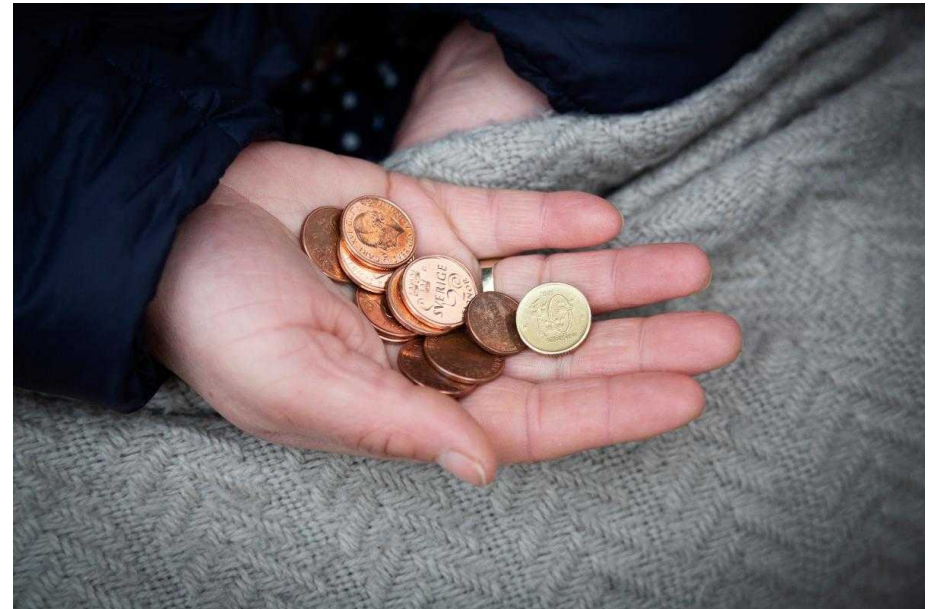
DO:s beslut fokuserar inte på skuldfrågan i själva konflikten. Myndighetens beslut handlar om i vilken utsträckning Karolinska har fullgjort sin skyldighet enligt diskrimineringslagen. DO har också avgränsat omfånget till händelser som har inträffat före december 2018.

Fallet fick stor uppmärksamhet i medierna redan 2018 när bland annat DN berättade om fallet. Då framgick också hur

Karolinskas ledning i början av 2018 ska ha fått uppgifter om antisemitiska trakasserier på en klinik, men att problemen inte hade tagits på allvar. DN har sökt Karolinska för en kommentar till händelserna.

Adam Svensson

adam.svensson@dn.se

Amide: ”Det har blivit

sämre, de flesta går bara förbi”

LÖRDAG 1 FEBRUARI 2020

Vart tog tiggarna vägen efter tiggeriförbuden? DN:s granskning i Danderyd och Täby visar att vissa flyttade några meter utanför - förbudszonerna, andra några kilometer till en ny kommun. Amide bytte butiken i Danderyd mot Fridhemsplan.

– Det var bättre i Danderyd, för där var vi färre, säger hon.

Den 32-åriga rumänskan går på gatorna vid Fridhemsplan och plockar burk i en svart säck. Filten och muggen står kvar

utanför matbutiken. Det är för kallt att bara sitta still i januarirusket. Det är inte heller särskilt många som ger längre.

Amide visar skramlet efter en halv dag. Tjugonio kronor. Förr kunde människor ge en tjuga, nu lägger de en tvåkrona i muggen.

– Det har blivit sämre. Nu går de flesta bara förbi utan att ge, jag plockar pant också men det ger inte så mycket, säger Amide och pekar på en halvtom säck. Hon och maken kom nyligen tillbaka från Rumänien efter att ha firat jul och nyår. I flera år har hon haft sin fasta tiggarplass utanför Lidl i Danderyd, men en dag i vintras kom både butikschefen och polisen och sade att det är förbjudet. Då bytte hon Danderyd mot Fridhemsplan.

– Det var bättre i Danderyd, där var vi färre. Jag har fem barn och det är svårt att

få ihop pengar för att försörja familjen, säger Amide.

Hon är insvept i sjal och varm jacka och har rejäla vinterskor som hon fått av en hjälpsam kvinna i området, en ”ängel” som hon kallar henne. Trots lager på lager med sockar, byxor och kjol är det svårt att hålla kölden borta. Kinderna är fnasigt röda och de vantlösa händerna rödsvullna av köldskador.

– Jag har köpt en kräm som jag stryker på händerna varje dag, det är svårt med kylan, säger hon.

Det är råkall januari men inte tillräckligt kallt enligt Stockholms stad som har satt gränsen vid minus sju grader. Då är staden beredd att öppna kyrkor och ge tak över - huvudet för en natt. Hittills i år har de inte varit öppna alls.

Amide och hennes man Ali bor i ett läger i skogen och deras släktingar som tigger i närheten sover i parker och på trottoarer. – Jag har byggt en barack själv, den ligger i skogen och där bor min familj, det är min fru och min syster, säger Ali som inte vill berätta exakt var eftersom de kan bli avhysta.

Han vittnar om att tiggeriförbuden i de norra kommunerna påverkat familjen som nu samsas om butiker och pantburkar kring S:t Eriksplan och Fridhemsplan.

– Det är svårast för min fru och kvinnorna som sitter utanför butiker. Jag kan få ihop 300 till 400 kronor om dagen om jag kör sopor med Tiptapp, men de får nästan ingenting längre, en femtiolapp kanske, säger Ali.

Han har köpt en skrotbil för 3 000 kronor för att kunna ta uppdrag via appen Tiptapp. Tidigare jobbade han för ett

byggföretag men arbetsgivaren tröttnade när han krävde att få jobba vitt. Påhuggen med sophämtning ger ändå mer än jobben som står till buds i Rumänien.

– Om jag jobbar i skogsbruk eller jordbruk tjänar jag 2000 kronor i månaden i Rumänien, här kan jag tjäna 7 000 till 8 000 kronor i månaden.

Vid sjutiden på kvällen släpps Amine och övriga familjen in i Abrahamsbergskyrkan som erbjuder tolv sovplatser i vinter.

Volontärerna från både den egna församlingen och Västerleds församling, som tillsammans driver projektet med stöd av Brommas ekumeniska råd, är redo med mackor, ägg, te och varmt kaffe.

Efter att ha duschat och hängt tvätten på tork hjälps Amide och de andra åt att bädda de uppblåsbara madrasserna på kyrkgolvet. Klockan åtta efter frukost är det dags att packa ihop igen.

– När man lever ett sådant utsatt liv kan det vara värdefullt att få sova tryggt två kvällar i veckan utan att vara rädd för att bli rånad. Det betyder mycket att bara få duscha och tvätta kläder. Det här är en liten insats i marginalen som ändå kan göra livet lite lättare för de här människorna, säger Lasse Axelsson, en av de projektansvariga i församlingen.

Han är kritisk till att kommuner som Lidingö, Danderyd och Täby nu förbjuder tiggeri.

– Det är ett fullständigt vansinne och ett moraliskt moras av de här kranskommunerna att förbjuda tiggeri. Lidingö borde ha större problem att ta hand om, än en handfull tiggare, det är ju bedrövligt.

På plats i kyrkan finns även Björn Taikon som jobbar som uppsökare bland romska EU-medborgare sedan sju år. Han är själv

rom uppvuxen i Stockholm och en eldsjäl som engagerar sig för romerna.

– Jag började som nydöpt för att jag ville rädda världen men nu är det samvetet som driver mig. Vi hjälper ju inga på riktigt, det är bara tillfällig nödhjälp. De pengar de får in förändrar väldigt lite i deras liv, de fortsätter att leva i misär i Rumänien, säger Björn Taikon.

Han menar att de lokala tiggeriförbuden slår hårt mot en utsatt grupp som han uppskattar till mellan 1 500 och 2 000 i Stockholmsregionen.

– De har inte blivit så många färre, men de har gått under jorden. Vissa av de som tigger har blivit kriminella för att de inte kan tigga längre.

Björn Taikon tror inte att förbud kommer att stoppa romer från att komma till Stockholm eftersom få kan försörja sig i

Rumänien. Samtidigt hör han många prata om nya länder.

– Många åker till Skottland nu. Där är tiggeri något nytt och där ger folk fortfarande. Den svenska medkänslan har försvunnit, nu ser vi tiggarna bara som några som är i vägen, säger han.

Frivilligorganisationernas viktigaste uppgift under vintern är att ordna varma kläder och sovsäckar till de som sover ute.

– Det finns många privatpersoner som ger i det tysta men Stockholms stad borde öppna fler härbärgen, 100 platser är bara en droppe i havet. Politikerna borde ligga ute en natt själva och se hur det är, säger Björn Taikon.

Jessica Ritzén

jessica.ritzen@dn.se

Vinternatt

Extra kalla nätter, kallare än sju minusgrader, har Stockholms stad organiserat att vissa kyrkor öppnar sina lokaler för att ge tak över huvudet till utsatta hemlösa under natten.

Vinternatt 2

Erbjuder nattligt boende för ett antal hemlösa EU-medborgare på vintern. Projektet är ett samarbete mellan flera kyrkor och frivilligorganisationer i Stockholm. Besökarna får nattvila, mat och dusch vissa kvällar i veckan och antalet platser är begränsade.

Härbärge för EU-medborgare

Året om erbjuds 100 härbärgesplatser för utsatta EU-medborgare som inte har rätt till vanligt - härbärgesstöd. Dessa organiseras av bland andra Ny gemenskap och Frälsningsarmén.

”Släpphänt Skolinspektion håller inte oseriösa borta”

MÅNDAG 3 FEBRUARI 2020

DN. DEBATT 20200203

Skolinspektionen kan och ska spela en avgörande roll för att upprätthålla de kontrollmekanismer som säkerställer att oseriösa aktörer hålls borta från skolmarknaden och att alla barn får verktygen att avgöra sin egen framtid. I

en ny kartläggning kan Moderata ungdomsförbundet i dag visa att kontrollen inte fungerar, skriver Benjamin Dousa (M).

Sedan friskolereformen implementerades på 1990-talet är Sverige ett av de länder i världen med mest valfrihet, där fritt skolval, fri etableringsrätt, och mycket stor pedagogisk frihet råder. Samtidigt är inte skolmarknaden som vilken marknad som helst. Det är en så kallad pseudomarknad, där traditionella marknadsmekanismer är satta ur spel. Politiken sätter priset, barn och föräldrar väljer, medan skattebetalarna som kollektiv betalar. För att det här i slutändan ska fungera spelar kontrollmekanismer och statlig utgallring av oseriösa aktörer en ovärderlig roll. I en ny kartläggning kan Moderata ungdomsförbundet i dag visa att kontrollen inte fungerar.

Skolinspektionen är sedan 2008 den myndighet som har ansvaret för kontroll av landets alla skolor och nyetablering av friskolor. Myndighetens uppdrag är enligt dess hemsida ”bland annat att bidra till ökad måluppfyllelse, kvalitet och likvärdighet; regelbundet granska kvaliteten i och utöva tillsyn över huvudmän och verksamheter; kommunicera resultat från tillsyn och kvalitetsgranskning; samt skyndsamt handlägga signaler om missförhållanden”. Uppdragsbeskrivningen är det inget större fel på, men problemet är hur kvalitetsbegreppet har tolkats och därmed vad Skolinspektionen konkret väljer att granska. Hur dessa granskningar genomförs bör också ses över. Vi har gått igenom Skolinspektionens beslut från de senaste åren för att analysera vad myndigheten specifikt

granskar. Vi har även tittat närmare på förelägganden om viten. Våra slutsatser går att sammanfatta enligt följande:

1 Skolinspektionen granskar och anmärker i stor utsträckning på fel saker. Det som är absolut viktigast i skolan är undervisningens kvalitet och att eleverna kan studera i lugn och ro. Elevinflytande, skolans värdegrundsarbete, jämställdhetsplaners kvalitet och elevhälsan måste anses vara sekundära uppdrag. I förra årets totalt 35 uppföljningar av regelbundna kvalitetsgranskningar i gymnasieskolan framgår beslut om 67 anmärkningar på sådant som är skolans kärnuppdrag (kvalitet och studiero) medan 34 anmärkningar gjordes beträffande sekundära uppdrag. Det betyder att mer än var tredje anmärkning inte gäller undervisningens kvalitet.

2 När Skolinspektionen väl agerar så agerar de inte tillräckligt resolut. Vid granskning av Skolinspektionens förelägganden om vite framkommer att vitena endast i undantagsfall faktiskt utdöms. Av totalt 200 000 630 kronor i föreläggande från 2011 till 2017 har enbart 18 542 000 kronor utdömts. Vad gäller regelrätta ingripanden har 30 skolor stängts eller försatts under statlig förvaltning det senaste decenniet av totalt 24 813 skolenheter i Sverige, en påfallande låg siffra.

Förra året riktade även Riksrevisionen kritik mot Skolinspektionen där de menade att myndigheten brister i uppföljning av tillsynsbesluten. Anmärkningar skrivs alltså av utan att Skolinspektionen ordentligt har kontrollerat att de identifierade bristerna är åtgärdade och avhjälpna. Riksrevisionen

menade också att det finns brister vad gäller uppföljningens likvärdighet, skyndsamhet och transparens.

3 Skolinspektionens granskningar är nästan uteslutande förannonserade. Enligt myndigheten själv kan tillsyn ske på olika sätt: antingen genom så kallade skrivbordsgranskningar, där Skolinspektionen begär in underlag från huvudmannen eller berörd skola, eller genom besök, som kan vara anmälda eller oanmälda. Under 2019 genomfördes två större oanmälda kvalitetsgranskningar där Skolinspektionen granskade hanteringen av nationella prov. Utöver sådana större kvalitetsgranskningar kan oanmälda besök även förekomma vid granskningsformen riktad tillsyn. Någon statistik på andelen anmälda respektive oanmälda besök som sker vid riktad tillsyn finns inte, men Skolinspektionen själv medger att de allra

flesta besöken är anmälda. Det ger granskade skolor gott om tid att förbereda sig, lärare och elever inför inspektionen. Sammanfattningsvis gör Skolinspektionen vissa saker bra men det finns stor förbättringspotential. Skolinspektionen är en viktig myndighet för att säkerställa att alla skolor är bra skolor, men dess granskningar bör alltid rikta in sig på kunskapsförmedling och kvaliteten på densamma. Skolinspektionens missriktade fokus är dessvärre symtomatiskt för hela den skolpolitiska debatten, som under en längre tid har handlat om andra saker än skolans kärnuppdrag – att förmedla kunskap. Riktningen för skolpolitiken måste styras om med ett överordnat mål: att elevernas kunskaper ska förbättras. En viktig del i denna kursomläggning vore att reformera Skolinspektionen och tydligt definiera att myndighetens uppdrag ska

vara att följa upp undervisningens kvalitet och skolornas förmåga att förbättra elevernas kunskapsnivåer. För att Skolinspektionen bättre ska kunna fullfölja sitt uppdrag föreslår vi att en större andel av myndighetens tillsyns- och granskningsbesök ska vara oanmälda. Med oanmälda besök är det svårare för skolorna att skönmåla verksamheten, och den situation som lärare och elever upplever varje dag blir den som Skolinspektionen får bevittna. Vidare behövs en bättre uppföljning av de beslut som myndigheten fattar så att brister som upptäcks inte förblir utan åtgärd. Valfriheten i det svenska skolsystemet är viktig att bibehålla, där barn och föräldrar ska kunna välja program, geografisk placering och andra inriktningar som passar livet och framtiden för dem bäst. Familjer vet bäst själva, inte politiker och

byråkrater. Men grundbulten i den omfattande valfriheten måste vara att inga skolor ska tillåtas vara dåliga. I Sverige ska inga barn behöva ärva sina föräldrars utanförskap och andra missöden på grund av en undermålig skolgång. I den nuvarande ordningen kan socioekonomiskt starka och välutbildade föräldrar själva agera skolinspektion åt sina barn och därmed välja bort undervisning med låg kvalitet. Statliga kontroller och offentlig utgallring av oseriösa aktörer handlar således om att denna möjlighet inte bara ska förbehållas dem. Studier visar att 30 till 40 procent av inkomströrligheten kan förklaras av skolgången. Därför måste politiken säkerställa att alla elever lämnar skolan med goda kunskaper. Skolinspektionen kan och ska spela en avgörande roll för att upprätthålla de kontrollmekanismer som

säkerställer att oseriösa aktörer hålls borta från skolmarknaden och att alla barn får verktygen att avgöra sin egen framtid.

Benjamin Dousa, förbundsordförande Moderata ungdomsförbundet

SD: Stoppa boendestöd till nyanlända i hela Göteborg

MÅNDAG 3 FEBRUARI 2020

Sverigedemokraterna i Göteborg vill undanta hela kommunen från det ekonomiska stöd nyanlända får genom ebo-lagen.

Men det moderatledda styret säger nej och samtidigt öppnar justitieminister Morgan Johansson (S) för att skriva om lagen.

Det är i en motion till fullmäktige som SD:s gruppleddare Jörgen Fogelklou förslår att ”ge kommunstyrelsen i uppdrag att lämna in anmälan till Migrationsverket om att hela Göteborgs kommun ska undantas från asylsökandes möjligheter att få dagsersättning för att bo i eget boende (...)”.

– Vi behöver undanta hela kommunen, annars är risken att man bara flyttar runt problemet, säger han.

Fogelklou låter förstå att det är av taktiska skäl som partiet väljer att gå den vägen, via en motion, snarare än genom ett yrkande i kommunstyrelsen, KS, trots att motionsvägen normalt kan ta ett halvår.

– Om jag lägger ett yrkande i KS blir det alltid ett nej direkt. Nu ger jag de andra partierna en chans att skriva yrkanden själva med samma förslag. Det är inte sällan det blir så med våra förslag, efter en

tid. Det vi skriver i motionen är inte annorlunda än det man redan gjort eller är på väg att göra i Helsingborg, Kristianstad, Landskrona, Katrineholm och Malmö.

I just Helsingborg var hela Alliansen och Socialdemokraterna överens om att föreslå att ”ebo-stoppet” ska omfatta hela kommunen, men nyligen backade Centerpartiet med hänvisning till att man hade missat att fullt ut sätta sig in i regelverket.

De lokala liberalerna i Malmös, Landskronas och Kristianstads kommunledningar går emot sina partiledningar.

– Att bara undanta vissa områden i Malmö löser inte de negativa konsekvenserna med svarta hyreskontrakt och falska hemadresser. Man kan vara skriven på en adress i Limhamn, men egentligen bo trångt med andra i en liten etta i

Lindängen, säger Roko Kursar, L-kommunalråd i Malmö till Sydsvenskan. I Göteborg har frågan ännu inte diskuterats i kommunstyrelsen. Göteborg är en av de 32 kommuner som regeringen gett befogenhet att definiera inom vilka stadsdelar som de skärpta reglerna för dagersättningen ska gälla, detta med stöd av den lag som trädde i kraft vid årsskiftet men börjar tillämpas 1 juli. Av förordningen framgår att ”en del av en kommun ska anses ha sociala och ekonomiska utmaningar i den mening som avses i 10 a § första stycket lagen om mottagande av asylsökande m.fl. om den anges i en gällande förteckning enligt 7 c §”. Efter utspelen om att undanta hela kommunerna och inte enbart delar meddelade justitieminister Morgan Johansson (S) förra veckan i tidningen

Sydsvenskan att regeringen är redo att ändra lagen. Det har i sin tur fått Moderaternas partiledning – som på 90-talet var med och införde ebo-lagen – att uttala stöd för kommunerna som vill gå längre. SD:s Jörgen Fogelklou säger att han är medveten om att lagtexten innehåller en formulering om en avgränsning. – Ja, men likväl har de nämnda andra kommunerna bedömt att behovet finns i hela kommunen, och det anser vi gäller även i Göteborg, säger han. Men även om Moderaterna på nationell nivå alltså signalerar stöd för den möjligheten får Fogelklou inte medhåll av moderaten och kommunstyrelsens ordförande i Göteborg, Axel Josefson. Han säger till DN:

– Vi har inga planer på att anmäla hela staden som utsatt, eftersom förutsättningarna är väldigt olika i staden. Stadsledningskontoret jobbar just nu fram ett förslag på avgränsning.

– Så exakt hur vi vill definiera detta i Göteborg återkommer vi till. Men ett alternativ är att det blir det de områden som polisen pekat ut som särskilt utsatta och kanske några till.

Lars Näslund

lars.naslund@dn.se

Fakta. Ebo-lagen

Lagen om eget boende, ebo-lagen, är egentligen tredje paragrafen tredje stycket i Lagen om mottagande av asylsökande, LMA, som innebär att Migrationsverket lämnar bistånd även om den asylsökande inte önskar utnyttja en erbjuden plats på en förläggning, utan ordnar eget boende.

Fakta. Göteborgs särskilt utsatta stadsdelar

De stadsdelar i Göteborg som polisen i den lista som uppdaterades i somras kategoriserade som "särskilt utsatta" var:

- 1 Bergsjön.
- 2 Biskopsgården.
- 3 Hammarkullen.
- 4 Hjällbo.
- 5 Lövgärdet.
- 6 Tynnered/Grevegården/Opaltorget i Frölunda.

Till kategorin "riskområden" fördes:

- 7 Gårdsten (ansågs tidigare vara "särskilt utsatt").

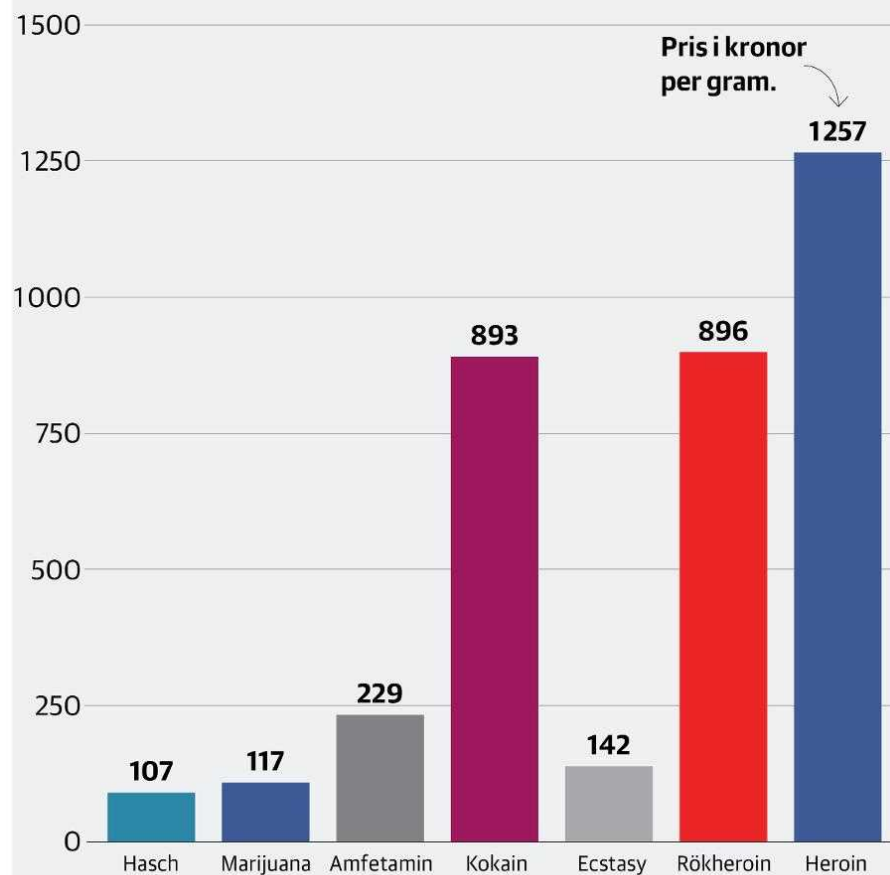
Till gruppen "utsatta områden" fördes:

- 8 Rannebergen.
- 9 Hisings Backa.

Gatupriser för olika narkotiska preparat

Genomsnittliga gatupriser i kronor per gram för olika narkotikasorter i Sverige enligt uppgifter från rapportörer i polisområden 2018. I fallet ecstasy gäller priset en tablett. Narkotikasorterna är rangordnade efter hur vanliga de är.

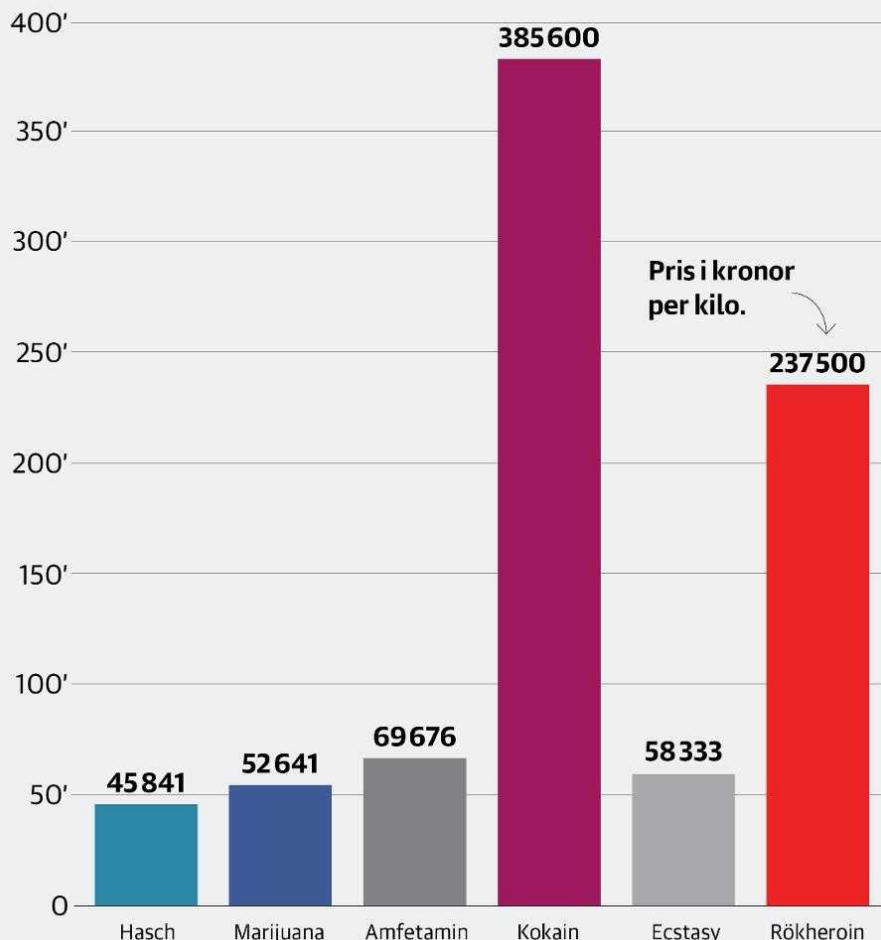
Källa: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning

Grossistpriser för olika narkotiska preparat

Genomsnittliga grossistpriser för olika narkotikasorter i Sverige enligt uppgifter från rapportörer i polisområden 2018. Priserna är angivna i kronor per kilo och i fallet ecstasy per tusen tabletter.

Källa: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning

Handeln med narkotika omsätter miljarder kronor varje år i Sverige

MÅNDAG 3 FEBRUARI 2020

Narkotikan omsätter miljardbelopp årligen i Sverige och utgör en central inkomstkälla för kriminella. En hårdnande konkurrens om pengarna är

en trolig orsak till det eskalerande gängvåldet och de senaste sprängdåden i det uppblossade mc-kriget, enligt polis och forskare.

Regeringen har nu gett Brå i uppdrag att utreda narkotikamarknaden i Sverige.

Användningen av narkotika i Sverige har ökat de senaste 30 åren, och särskilt under 2000-talet. Den senaste fem åren visar att det tunga missbruket har nått historiskt höga nivåer, enligt en rapport från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN).

– I dag använder vi mer narkotika per invånare än vi har gjort tidigare, säger Ulf Guttormsson, avdelningschef på CAN. Med undantag av en liten andel cannabis smugglas all narkotika in till Sverige. Smugglingen sker vanligtvis över gränserna från Norge och Finland,

Öresundsbron eller via hamnarna. En mindre del kommer in med flygtrafiken. De som organiserar införseln kontaktar i de flesta fall någon i Europa och får partiet levererat till kriminella nätverk i Sverige som smugglar, distribuerar och säljer narkotikan, enligt polis och tull.

– Första ledet ser man inte av, säger Ulf Guttormsson.

De illegala drogerna är lätta att få tag på och priserna beskrivs som stabila eller sjunkande. För cannabis och den växande trenden med internetförsäljning av syntetiska droger ökar dock priserna något, enligt CAN:s senaste rapport över gatupriserna för 2018.

Hur mycket narkotikamarknaden i Sverige omsätter totalt finns ingen exakt siffra på men uppskattningsvis köper svenskarna knark för mellan fem till tio miljarder varje

är, att jämföra med till exempel Svenska spel som omsätter cirka 7,7 miljarder. De mest gångbara sorterna är: hasch, marijuana, amfetamin, kokain, heroin samt ”nättdroger”. Sedan tillkommer läkemedelsklassade preparat som inte räknas, enligt CAN.

– Cannabis är den vanligaste narkotikasorten men det finns en hel del annat som konsumeras, säger Ulf Guttormsson.

Omsättningen för cannabis beräknas till cirka en miljard kronor om året, varav inköpskostnaderna är runt 600 miljoner. Detta ger en mellanskillnad på omkring 400 miljoner kronor som går till försäljaren. Gatupriset ligger på drygt 100 kronor per gram.

Pengarna är drivkraften i narkotikahandeln och en central inkomstkälla i den kriminella miljön.

Nyligen dömdes exempelvis flera personer i Stockholm till långa fängelsestraff efter att ha gripits med narkotika till ett gatuvärde av 20 miljoner kronor.

Dödskjutningarna och sprängningarna har ofta har sin grund i konflikter relaterade till drogmarknaden. De som hanterar narkotika är dessutom ofta multikriminella och kan även syssla med rån, bedrägerier eller utpressning.

– Narkotikamarknaden är tillräckligt lukrativ för att många är beredda att tjäna pengar på den. Samtidigt är nog en del av de personer som försöker mer desperata och beredda att ta stora risker, för det är ingen hemlighet att det är ett ganska stressigt liv, säger Ulf Guttormsson.

I jämförelse med övriga västeuropeiska länder sticker Sverige ut vad gäller gängrelaterade skjutningar och sprängningar. Utvecklingen förklaras

delvis av att rättsväsendet har blivit mer effektivt och allt större mängder tas i beslag. Då kan det bli så att närverken försöker ta varandras marknader och varandras partier. En bild som delas av såväl polis som forskare.

– Det finns internationell forskning som visar att det kan bli så. En annan teori är att man har upptäckt att man kan göra så här utan att åka fast, säger Guttormsson. Majoriteten av köparna är yngre män i storstad, men narkotikaanvändningen har blivit mer jämnt spridd i landet. De med stora missbruksproblem tenderar att i högre grad höra till andelen med lägre inkomst. Statsminister Stefan Löfvens påstående att droghandeln hålls i gång av rika djursholmare stämmer däremot inte, menar Ulf Guttormsson.

– Det bor väl bara runt 10 000 där och de kan inte hålla droghandeln i gång. De

festknarkar mer, men de som använder stora mängder narkotika dagligen bor i lågekonomiska områden. Det är där beroende- och missbruksproblematik finns.

Kunskapen om säljarna är däremot liten.

– De vet vi inte mycket om, men man pratar om förortsgång och har kommit på att mc-gängen finns kvar, säger Ulf Guttormsson.

För att öka kunskapen har regeringen gett Brottsförebyggande rådet (Brå) i uppdrag att utreda narkotikamarknaden i Sverige: hur den är organiserad, kopplingen till annan brottslighet och ta fram förslag på motåtgärder. Uppdraget ska redovisas den 1 juni 2021.

Katarina Lagerwall

katarina.lagerwall@dn.se

Eveline Johnsson

MÅNDAG 3 FEBRUARI 2020

De som använder stora mängder narkotika dagligen bor i lågekonomiska områden. Det är där beroende- och missbruksproblematik finns.

Ulf Guttormsson, avdelningschef på Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN).

Det är en fågelräkning med lite förhinder kan man säga.

MÅNDAG 3 FEBRUARI 2020

Anders Wirdheim på Birdlife Sverige som samlar in rapporter från nästan 20 000 svenskar som räknar antalet vinterfåglar i den årliga sammanställningen, som inleddes i fredags och avslutas på måndag. Det milda vintervädret gör att fåglarna är kvar där på ett sätt de inte brukar vara vid den här tiden på året.

Fakta. Topplista vinterfåglar 2019

1. Talgoxe
2. Pilfink
3. Gråsiska
4. Blåmes
5. Domherre
6. Koltrast
7. Gulsparv
8. Kaja
9. Skata
10. Grönfink

Källa: Sveriges ornitologiska förening

Så gör du när barnet är utagerande

MÅNDAG 3 FEBRUARI 2020

Vad ska man göra som förälder om ens barn är utagerande?

Sedan 1990-talet finns olika föräldrastödsprogram i Sverige. De är framtagna för att hjälpa föräldrar till utagerande barn. Men vilka metoder hjälper egentligen? En stor studie lyfter fram vilka strategier som verkar fungera bäst.

Barnet slåss, ljuger eller stjälar. Beteendet kan leda till bråk och konflikter på

förskolan, i skolan och familjen. Barn som är utagerande kan löpa större risk för andra problem längre fram i livet, som depression och missbruk. Men det finns sätt att förebygga en negativ utveckling. Sedan 1990-talet har föräldrastödsprogram funnits i många kommuner för att hjälpa familjer där barnet är utagerande. Programmen är utformade som utbildningar som ofta utgår från manualer. I dag finns flera olika programformer i Sverige. Syftet med programmen är att de ska hjälpa föräldrarna att förhålla sig till sitt barn på ett sätt som i sin tur ska hjälpa barnet att bli mindre utagerande. SBU, Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, har granskat en stor systematisk översikt som tittat på vad det faktiskt är som hjälper när det gäller utagerande barn i åldrarna två till nio år.

Det visar sig att det är främst två delar i föräldrastödsprogrammen som tycks vara bra att ta fasta på:
Positiv förstärkning och beröm
Naturlig eller logisk konsekvens, till exempel att föräldern tar bort en leksak som barnet slår med, skriver SBU.
Sven Bremberg är en av granskarna av SBU-rapporten. Han är barn- och ungdomsläkare och docent i socialmedicin vid Karolinska institutet. Han menar att studiens resultat ligger i linje med vad man tidigare sett.
– Det här är inte så revolutionerande egentligen, säger han, och framhåller att det är just beröm och positiv förstärkning som sticker ut som de mest statistiskt signifikanta resultaten i studierna.
– Näst viktigast skulle jag vilja säga är att ”less is more”. Det är inte särskilt meningsfullt att ha en massa olika

komponenter i ett program, utan det bästa verkar vara att koncentrera sig på det viktigaste.

Det finns ett antal knep som också verkar fungera när barnet är utagerande. Enligt SBU handlar det bland annat om timeout, alltså att avbryta en pågående konflikt genom att skiljas åt en stund – men också gemensam lek, aktivt lyssnande och byggande av relationer.

”Timeout”-komponenten har varit föremål för debatt genom åren. Den har uppfattats som auktoritär och fört tankarna till att sätta barn i skamvrån. Den har ansetts som kontroversiell i Sverige, menar Sven Bremberg.

– Jag tror att en del har uppfattat det som att man ska placera barnet i ett annat rum och stänga dörren, men det handlar kanske mer om att ha ett sätt att kyla ned

konfliktsituationer, i stället för att bara låta dem fortgå, säger han.

I SBU-rapporten skriver författarna att timeout kan fungera för att kyla ned en konflikt. Anledningen till att det verkar ha positiva effekter är att en timeout tros minska risken för att konflikten eskalerar.

”Om föräldrar kan behålla sitt lugn vid stegrande konflikter, vilket kan vara svårt, kan det vara ett alternativ. Det är viktigt att timeout inte används som en bestraffningsmetod”, skriver SBU.

Men hur fungerar då råd som ”positiv förstärkning” och ”beröm” i praktiken? Sven Bremberg menar att det lättaste är att ställa det i relation till vad som inte verkar fungera bra. Ett exempel är att enbart säga till och påtala när barnet trillskas vid matbordet. I stället bör man enligt denna metod förstärka och berömma

beteendet när barnet väl sitter still och äter.

– Det är att förskjuta reaktionen till att tala om för barnet när det är bra, snarare än att fokusera på det som inte är bra, säger Sven Bremberg.

Sven Brembergs bild¹ är att det i dag skulle underlätta för fler föräldrar som vill och har behov av föräldrastödsprogram om de kunde få det via internet.

För många kan det förmodligen vara lättare att ta till sig stödet via internet än att gå till fysiska möten tio gånger, tror han.

– Principerna i sig var klara redan på 1990-talet. Om man ska kunna hjälpa många måste det vara lättillgängligt, säger han.

Sofie Österström

sofie.osterstrom@dn.se

Fakta.

Föräldrastödsprogram i Sverige

Generellt är föräldrastödsprogrammen manualbaserade, där en lärare genom till exempel videoexempel, rollspel och hemuppgifter hjälper föräldrar i grupp eller en och en.

Ofta rör det sig om tio till tjugo träffar, som syftar till att hjälpa föräldrarna att hitta bättre förhållningssätt till sina barn.

Metoden kom till Sverige under 1990-talet, men utvecklades från början i USA under 1960-talet.

Några exempel på föräldrastödsprogram är "Cope", "Komet", "Connect" och "De otroliga åren".

Källa: SBU, Socialstyrelsen

Studierna som SBU granskade

Efter önskemål från Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd har SBU kommenterat en systematisk översiktsstudie som inkluderar över 150 utvärderingar av föräldrastödsprogram från 23 länder. Översiktens alla studier inkluderar 16 000 barn. Elva av utvärderingarna kom från Sverige och Norge.

Alla studier är randomiserade och kontrollerade, och avser föräldrastödsprogram som bygger på social inlärningsteori. Minst hälften av sessionerna

i studierna fokuserade på föräldraförmåga och inkluderade barn som var mellan två och nio år. Utvärderingar som studerade barn med autism, barn med fysiska funktionsnedsättningar och barn i familjehemsvård togs inte med, eftersom föräldrar till dessa barn kan behöva andra kompetenser. Barn med adhd inkluderades däremot eftersom utagerande beteende ofta samvarierar med hyperaktivitet och impulsivitet.
Källa: SBU-kommentaren "Föräldrastödsprogram vid utagerande beteende hos barn: effekter och verksamma komponenter"

"Asylsystemet utmanas av oklara regler för återvändande"

TISDAG 4 FEBRUARI 2020

DN. DEBATT 20200204

Asylsystemets legitimitet utmanas av att betydligt färre än hälften återvänder självmant efter ett avslagsbesked. Från politiskt håll sägs återvändandefrågorna vara viktiga. Men politiker och myndighetsledningar ger

inte tillräckliga resurser eller stöd. Regelverket måste bli mycket tydligare, skriver Joakim Palme och Henrik Malm Lindberg, Delmi.

Migranternas återvändande till sina ursprungsländer är ett av de hetaste ämnena i migrationsdebatten. Trots det saknas det i stort sett forskning på området. Det finns alltså stora kunskapsluckor att fylla om debatten ska kunna föras på en upplyst grund. I dag publicerar Delegationen för migrationsstudier (Delmi) en rapport om implementeringen av den del av återvändandepolitiken som gäller asylsökande som inte bedömts vara skyddsbehövande. Den ger nya insikter och ställer viktiga frågor till såväl politiker som andra beslutsfattare på området. Det finns flera starka skäl att analysera återvändandet för asylsökande som fått

avslag. Ett sådant är att politiken syftar till att upprätthålla grunderna för asylrätten, det vill säga att människor ska få sin asylansökan prövad under rättssäkra former. Asylsystemets legitimitet utmanas dock av att betydligt färre än hälften återvänder självmant efter ett avslagsbesked. Uppenbarligen har tjänstemän och andra på fältet stora svårigheter att implementera återvändandepolitiken. Det handlar dessutom om hur man skapar goda förutsättningar för de asylsökandes välfärd och välmående, också de som behöver återvända.

Utgångspunkten för myndigheternas arbete med återvändande är besluten om avslag på ansökan om uppehållstillstånd. De personer som saknar rätt att stanna i Sverige förväntas lämna landet. Den politiska målsättningen är att detta ska ske så snabbt och (kostnads-)effektivt som

möjligt under humana och rättssäkra former.

Många av dem som har fått ett återvändandebesked är dock ovilliga att samarbeta fullt ut med myndigheterna. En del avviker under något skede av återvändandeprocessen. Detta bidrar till att allt fler asylsökande som fått avslag lever under irreguljära och inte sällan miserabla förhållanden i den svenska vardagen.

Politikområdet bär således på en inneboende konflikt där de styrandes ambition att driva den politik man fattat beslut om ställs mot den vilja att stanna i Sverige som finns bland dem som fått avslag. Detta är väl känt och svårt att övervinna fullt ut. Det behöver dock inte stå i vägen för försök att åstadkomma förbättringar. Här kan en bättre implementering av de politiskt fattade

besluten minska olika typer av negativa effekter.

Återvändande har prioriterats i olika omgångar. Politiker av olika partifärg har gett myndigheter förstärkta uppdrag och tillhandahållit större befogenheter. År 2016 gjorde den dåvarande inrikesministern Anders Ygeman bedömningen att cirka 80 000 asylsökande med avslagsbeslut skulle av- eller utvisas från Sverige under de närmaste åren. Arbetet med verkställigheter skulle prioriteras.

Vår rapport visar dock att frågan inte kommit att betraktas som en del av kärnverksamheten inom de båda verkställande myndigheterna, Migrationsverket och Polisen. Statusen för arbetet med återvändande står heller inte i proportion till frågans vikt i regleringsbrev och andra styrdokument. Statistiken över

återvändande liksom vår undersökning visar dessutom att befintliga policyinstrument – regleringar, information och ekonomiska styrmedel – synes otillräckliga för att hantera frågan. Ett viktigt resultat i undersökningen är att implementeringen försvåras av att två myndigheter, Migrationsverket och Polisen, delar på verkställighetsansvaret. På grund av olika system och principer för ärendehantering, samt sekretessbestämmelser, går viktig information förlorad vilket försvårar personalens arbete.

Statistiken över återvändandet är också svårtolkad och otillförlitlig på grund av olika rutiner vid insamling, skilda redovisningsmetoder och olika sätt att kategorisera. Beslutsfattare får därför svårt att följa upp och utvärdera effekten av reformer och satsningar på området.

Studien pekar också på att myndigheterna arbetar aktivt med att förbättra och förnya arbetssätt och metoder, men alla implementeringsproblem kan inte lösas enkom inom myndigheterna.

Det leder oss till en annan viktig förklaring till den bristande implementeringen, nämligen att politiskt beslutsfattande i stor utsträckning handlar om att hantera målkonflikter. Det är inte unikt för detta område. Det är dock särskilt grannliga att förena effektivitet med humanitet och rättssäkerhet. Dessutom ska hänsyn även tas till ambitioner på andra politikområden, som snabb etablering på arbetsmarknaden. Därutöver ändras emellanåt balansen mellan olika eftersträvarvärda mål. Det framgår av rapporten att målet om att verkställa fattade beslut på återvändandeområdet ofta synes få stå tillbaka för andra,

uppenbarligen mer angelägna, målsättningar.

En central fråga rör möjligheten att anföra om verkställighetshinder som avser nya omständigheter som inte tidigare prövats i asylprocessen. Denna möjlighet är ett sätt att tillgodose behovet av rättssäkerhet i asylprocessen. Regularisering, att få en ny chans till prövning på andra grunder än skyddsbehov, såsom exempelvis Gymnasielagen 2018, är en möjlighet som uppstått bland annat som ett svar på att gruppen irreguljära migranter växer i omfattning och lever gömda.

Skälen till de regulariseringsbeslut som fattas brukar vara humanitet gentemot en åsidosatt grupp som lever under svåra villkor. Samtidigt ger de incitament att leva irreguljärt i landet i avvaktan på en ny regularisering, eller att det fattade asylbeslutet preskriberas.

Spårbytesmöjligheten erbjuder en extra chans att få stanna och hör ihop med politikens mål om etablering på arbetsmarknaden. Signalen från samhällets sida om att man bör arbeta och då får en andra chans, skapar samtidigt en förväntan att få stanna.

Utöver detta finns en stor problematik som handlar om implementeringens förutsättningar på just det här politikområdet. Eftersom återvändandefrågorna är politiskt känsliga uppstår med jämna mellanrum starka opinionsyttringar åt olika håll. Tjänstemän och personal på fältet måste gå en försiktig balansgång. Ibland porträtteras deras arbete som en inhuman aktivitet när man uppfattar att minderåriga deporteras mot sin vilja till osäkra länder. Andra gånger ses det som en ineffektiv verksamhet där ansvariga myndigheter och personal inte lyckas

fullgöra sitt uppdrag. Stöd från myndighetsledning och ansvariga politiker skulle därför behöva vara starkare för att främja en konsekvent tillämpning av lagen över tid, oavsett tillfälliga opinionsvindar. Att asylprocessen i dag innehåller flera olika spår och möjligheter skickar tvetydiga signaler genom systemet, till såväl implementerare som asylsökande vilka fått avslagsbesked. Det urholkar i sin tur systemets legitimitet. I ett flertal styrdokument och propositioner sägs återvändandefrågorna vara viktiga och prioriterade, men lagstiftningen pekar inte alltid åt det hållet och vare sig politiker eller myndighetsledningar tillhandahåller tillräckliga resurser eller stöd. Regelverket måste därför bli mycket tydligare. Både de som ska implementera besluten och de som söker sig till Sverige med

förhoppningen att få stanna behöver veta vad som gäller.

För att förstå vad som inte fungerar i återvändandepolitiken behöver vi också få in fler röster och perspektiv än från personalen på fältet. Nästa steg för Delmi blir därför att ta del av återvändarnas erfarenheter genom intervjuer på plats i två av de viktigaste ursprungsländerna: Irak och Afghanistan. Det är en viktig pusselbit om man vill få till en hållbar återvändandepolitik.

Fakta. Delmi och återvändandeprojektet

Delmis projekt "Återvändande och återintegration" finansieras av EU:s Asyl-, migrations-, och integrationsfond (AMIF). Ambitionen är att undersöka återvändarnas egna erfarenheter av både självmant och ofrivilligt återvändande samt den efterföljande återintegrationen i ursprungslandet. Data samlas in genom semistrukturerade intervjuer på plats i Afghanistan

och Irak under 2020 och slutrapporten beräknas publiceras första halvåret 2021.

I dag publiceras en rapport om implementeringen av den del av återvändandepolitiken som gäller asylsökande som inte bedömts vara skyddsbehövande.

Delegationen för migrationsstudier (Delmi) är en oberoende kommitté under justitiedepartementet. Delmi ger uppdrag åt forskare att genomföra studier, analyser och utvärderingar. Syftet är att bidra med faktaunderlag till den offentliga debatten och framtida beslut på migrationsområdet.

Joakim Palme, ordförande Delmi
Henrik Malm Lindberg, rapportens författare och utredningssekreterare vid Delmi

Motiven: hot, utpressning och hämnd

TISDAG 4 FEBRUARI 2020

Anmälningarna ökar – men domarna är få. DN har gått igenom de 20 domar som rör sprängmedel och sprängdåd som fallit sedan januari 2018.

Flera rör hot för att tvinga till sig pengar – andra handlar om bitcoinaffärer och otrohet.

Som DN tidigare har berättat inkom i fjol 257 anmälningar om allmänfarlig ödeläggelse genom sprängning, den nya brottskoden hos polisen som rör sprängdåd. Under 2018 var antalet 162.

DN har nu gått igenom de 20 domar som rör sprängningar, medhjälp eller förberedelser till dåd eller innehav av olagliga sprängmedel. De rör 32 olika gärningsmän över hela landet – men flest domar, sju, har fallit i Malmö tingsrätt. Majoriteten av domarna handlar även om annan brottslighet som narkotikabrott, misshandel, vapenbrott och olaga hot. I flera fall är meningen med sprängningarna att hota av ekonomiska anledningar, eller i ett fall för att tysta en utredare av penningtvätt.

En dom som föll den 10 januari ger inblick i en av de största kända bombsprängningshärvorna, där bomber i termosar placerats på olika platser i Malmö för att driva in skulder. Utförarna av dåden, beskriver polisen, är ofta unga män längre ned i nätverkens hierarkier och "Termosligans" enda kända offer är

själv en av gärningsmännen – en 19-åring som förlorade en arm och ett öga då han placerade ut sprängladdningarna. Ändå är han tyst om sin uppdragsgivare.

Oftast framgår dock inte motiven till sprängdåden eller innehaven av sprängämnen.

Några av brottsfallen skiljer sig från den gängse bild som debatten om sprängdåd handlat om under de senaste månaderna. Ett sådant exempel tycks handla om otrohet och svartsjuka. 2018 samarbetade en 41-årig kvinna i Småland med en 39-årig man för att skicka en brevbomb till en annan kvinna. Kvinnan, som tog emot bomben, uppger i förhör att hon under en längre tid haft en kärleksaffär med den 41-åriga kvinnans sambo.

Ett annat fall, där påföljden blev den tyngsta – fängelse i sju år – rubriceras försök till mord. Gärningsmannen är en

44-årig man i Stockholm som dels skickat brev med dödshot till en stor mängd svenska politiker och även till en känd svensk kulturpersonlighet. 44-åringen har även tillverkat och skickat en brevbomb till ett bolag som handlar med bitcoins i London, Storbritannien, som stängt ned hans konto för bitcoinhandel.

Sven Granath, kriminolog och forskningsanalytiker vid polismyndigheten:

– Det är inte så enkelt att alla sprängdådsfall handlar om det som uppmärksammas nu, där man tänker sig yrkeskriminella som sätter press på sina fiender.

Samtidigt kan de övriga fallen, med otrohet och annat, vara överrepresenterade bland domarna, understryker Granath.

– Fallen med narkotikahandel och skulder kan vara svårare att åtala någon för. De som åker fast kan oftare handla om annat – det kan vara mer personligt och finns mer sällan anledning för offren att inte gå till polisen.

Apropå den unga studenten som DN träffat, som skadades i ansiktet efter att ha råkat passera en detonerande bomb i Lund – ett fall som inte klarats upp – uppger Granath att allmänheten trots allt ytterst sällan drabbas.

– Det är ett fall per år ungefär i Sverige hittills. Men ju oftare utpressningssprängningarna händer, desto högre risk för att någon förr eller senare har otur. Det är bara tur att ingen i trapphusen i de aktuella fallen nu har råkat komma ut.

Fler dödas och skadas i samband med skjutningar, påpekar Sven Granath.

– Det är mindre risk att någon över huvud taget kommer till skada vid sprängningar. Men det är större risk att den som kommer till skada blir just någon helt utomstående.

Josefin Sköld

josefin.skold@dn.se

Lisa Röstlund

lisa.rostlund@dn.se

Viviana Canoilas

viviana.canoilas@dn.se

20 domar, 32 dömda

Antal domar som rör sprängningar, januari 2018–januari i år: 20

Antal dömda gärningsmän: 32

Rubriceringar:

Allmänfarlig ödeläggelse, inkl. medhjälp: 6

Förberedelse till allmänfarlig ödeläggelse: 3

Brott mot lagen om brandfarliga och explosiva varor (innehav av sprängmedel): 10

Försök till mord: 1

Motiv (där det framgår)

Skuldindrivning: 2

Hot för att råna: 1

Hämnd för otrohetsaffär: 1

Hämnd av ekonomiska skäl: 1

Skrämman till tystnad: 1

Mordförsök: 2

Påföljder

Från skyddstillsyn till 7 års fängelse)

Sprängämnen

Handgranat/er: 5

Olaglig fyrverkeripjäs, t ex salutbomb: 3

Konstruerad bomb eller delar till bombtillverkning (kemikalier, sprängdeg, kablar, stubin, fjärrutlösare etc): 9

Tingsrätter

Malmö: 7

Jönköping: 2

Lund: 1

Kalmar: 1

Vänersborg: 1

Göteborg: 1

Falun: 1

Uppsala: 1

Södertörn: 1

Solna: 1

Stockholm: 1

Gävle: 1

Luleå: 1

Centerledaren Annie Lööf hemma från sjukhuset

TISDAG 4 FEBRUARI 2020

Centerledaren Annie Lööf har fått komma hem med sin dotter Saga efter drygt två månader på sjukhus.

”Omtumlande på alla sätt och vis att tillbringa tio veckor på sjukhus och det är en fantastisk känsla att få en normal vardag tillsammans hela familjen”, skriver hon på Instagram. I augusti skrev Lööf att barnet var beräknat att komma ”någon gång under den första delen av 2020”. Men födseln skedde redan i början av december.TT

Sverige har Nordens största inkomstglapp

TISDAG 4 FEBRUARI 2020

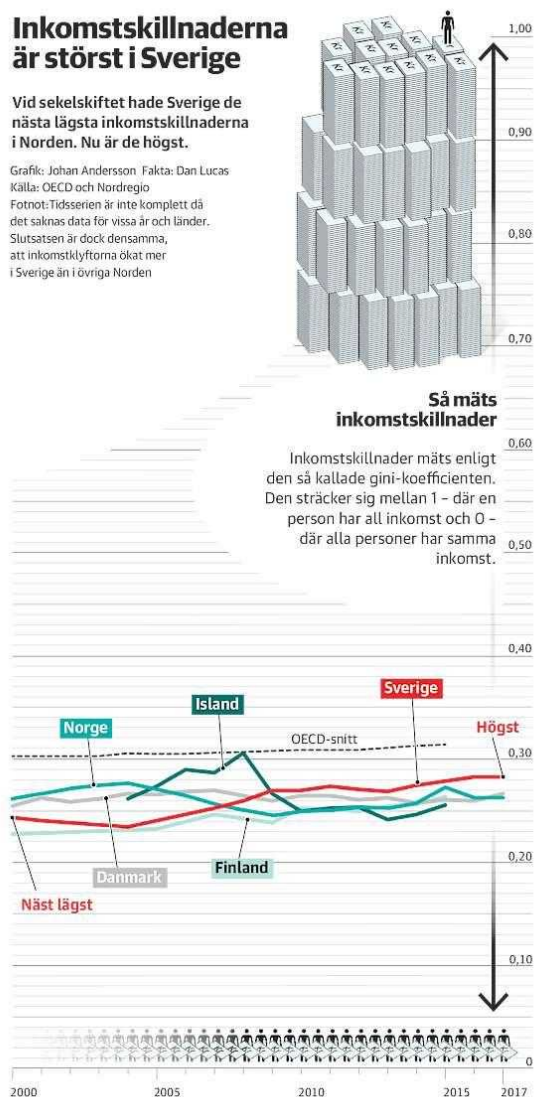
Inkomstskillnaderna har ökat i Norden mellan 2000 och 2017 – och mest har de ökat i Sverige, visar en rapport från Nordiska rådet.

– Det har varit en kraftig tillväxt och det har en tendens att öka inkomstskillnaderna, säger Kjell

Inkomstskillnaderna är störst i Sverige

Vid sekelskiftet hade Sverige de nästa lägsta inkomstskillnaderna i Norden. Nu är de högst.

Grafik: Johan Andersson Fakta: Dan Lucas
Källa: OECD och Nordregio
Fotnot: Tidsserien är inte komplett då det saknas data för vissa år och länder.
Slutsatsen är dock densamma, att inkomstklyftorna ökat mer i Sverige än i övriga Norden

Nordiska rådets forskningscenter som har tagit fram rapporten.

Vid sekelskiftet hade Sverige den näst lägsta inkomstskillnaden i Norden. År 2017 var inkomstskillnaderna i Norden störst i Sverige, enligt rapporten State of the Nordic region 2020.

Kjell Nilsson pekar på att Sverige har haft en stark ekonomisk tillväxt under dessa år, något som brukar leda till ökade inkomstklyftor.

– Men även Norge har haft kraftig tillväxt och de har ett betydligt mindre gap än vad Sverige har, säger han.

– Däremot kan man se att när det gäller Finland och Island har det haft samband med tillbakagång i den ekonomiska utvecklingen och där har inkomstskillnaderna stått stilla eller minskat, tillägger han.

Särskilt Island drabbades hårt av finanskrisen 2007–2009. Sverige däremot klarade krisen hyggligt väl.

En annan trolig orsak till att inkomstklyftorna har ökat mest i Sverige är att landet har tagit emot fler invandrare än vad grannländerna har gjort. Dessa har lägre sysselsättningsgrad än vad infödda svenskar har och därmed lägre inkomster. Andelen utlandsfödda i befolkningen i Sverige ligger på 19 procent; var femte person i landet är alltså född utomlands. Även Norge och Island ligger högt – 16 procent av befolkningen i dessa länder är födda utomlands. Men det är en annan typ av invandring än den som dominerar i Sverige.

– Den höga andelen där beror på arbetskraftsinvandring. Den utgör en väldigt stor del av deras invandring, säger Nilsson.

– Det är många svenskar som arbetar i Norge och många litauer och polacker i Island, tillägger han.

Rapporten pekar på ett framtida växande ekonomiskt hot: bristen på arbetskraft. I 72 procent av kommunerna i Norden kommer den arbetsföra andelen av befolkningen att krympa fram till 2040.

Även om många svenska glesbygdskommuner kommer att uppleva samma sak så ökar dock andelen arbetsföra i landet.

Det beror till stor del just på invandringen. Därför kan den bli en positiv faktor för Sverige på sikt, i synnerhet för de kommuner som annars kommer att ha en krympande andel arbetsföra i sin befolkning.

– Men förutsättningen är att de kommer i arbete. Det är den viktigaste förutsättningen, påpekar Nilsson.

Rapporten studerar också olika nordiska regioner när det gäller deras framtida potential. Regionerna jämförs utifrån demografi, ekonomi och arbetsmarknad. I årets upplaga intar Oslo topplatsen utifrån demografi och ekonomi. Stockholm hamnade på tredje plats strax efter Köpenhamn.

Men när rapporten sammanfattade läget i mellanstora regioner var det Uppsala som tog topplatsen.

– Stort universitet, närheten till Arlanda och inom pendlingsavstånd till Stockholm, sammanfattar Kjell Nilsson Uppsalas fördelar.

Sämst utveckling sedan den förra rapporten har Blekinge haft. År 2018 hade Blekinge den högsta ungdomsarbetslösheten av alla nordiska regioner.

Dan Lucas

dan.lucas@dn.se

Fakta. Nordregio

Nordregio är Nordiska ministerrådets forskningscenter för regional utveckling och planering.

State of the Nordic region (ungefär Tillståndet i Norden) är en diger rapport som analyserar befolkningsutveckling, arbetsmarknad och ekonomin i de nordiska länderna.

Rapporten görs vartannat år.

”Hur ska jag få mitt barn att söka jobb och gå in i vuxenlivet?”

TISDAG 4 FEBRUARI 2020

Hennes vuxna barn har problem med depression och ångest. Utan studier eller jobb går hens mesta tid till att sitta framför datorn. Hur ska mamman göra för att få sitt barn att gå vidare in i vuxenlivet? Psykolog Martin Forster svarar.

Fråga:

Jag har ett hemmavarande barn som slutat gymnasiet sedan några år men varken jobbar, pluggar eller söker jobb. Hen har tidigare lidit av depression och haft stor frånvaro under högstadietiden. Gymnasiet flöt på bättre men med en del frånvaro där också. Skolresultaten i ämnen som hen gillat har legat på topp, andra tvärtom. Hen har under flera år ätit antidepressiv medicin och provat olika samtalsterapier men är just nu utan behandling. Hen har provat några jobb men aldrig trivts och i några fall har jobbet gett hen ångestattacker.

Hur ska jag som förälder agera? Jag blir galen av att ha ett vuxet barn som bara umgås med en skärm och inte söker jobb eller bidrar till hemmet. När jag gör listor på vad som ska göras hemma såsom dammsugning, tvätt, med mera utförs

delar av listan men inte allt. Gör jag inga listor så händer ingenting. Vi har pratat om olika sätt att söka jobb och jag försöker stötta, men hen tycker att mina förslag är för orealistiska. Hen kan väl inte fråga i mataffären om jobb, det är för läskigt ... Jag har också försökt med ultimatum som att ”om två månader måste du börja betala hemma”, och sagt att hen får lösa det med jobb eller gå till socialen. Men naturligtvis har inget hänt. Jag behöver hjälp med hur jag ska få barnet vidare in i vuxenlivet, jag misstänker att jag är för försiktig av rädsla för att barnet åter ska hamna i depression. Orolig mamma

Svar:

Jag förstår verkligen att det här känns jobbigt. Å ena sidan vill du ställa krav, å andra sidan vill du undvika att ditt barn börjar må dåligt igen. Sådana dilemman

brukar väcka reaktioner av slaget ”Sluta dalta! Våga ställ tydliga krav bara, så löser det sig!”. De som fäller sådana kommentarer missar ofta ett grundläggande faktum i livet, nämligen att människor är olika.

För föräldrar med barn som har erfarenhet av psykisk ohälsa är det betydligt svårare att hitta balansen mellan krav och stöd, där hårda krav inte enbart är ”obehagliga”, utan kan vara direkt kontraproduktiva. Så hur ska du agera? Jag ska ge några råd som jag hoppas kan vara till hjälp.

Du har både försökt förmå ditt barn att ta mer ansvar hemma och att söka jobb.

Detta tar förstås mycket kraft och leder sannolikt till konflikter mellan er. Mitt första råd är därför att välja strider – att du lägger allt krut på att hjälpa ditt barn till någon slags sysselsättning samtidigt

som du släpper kraven på att hjälpa till hemma.

Jag ger det rådet eftersom sysselsättning har potential att leda till ytterligare förändring, som sociala kontakter, ökat välmående och i förlängningen att hitta ett eget boende. Även om det minst sagt är rimligt att ett vuxet barn hjälper till med hushållssysslor, riskerar den kampen att ta den kraft ni just nu behöver till det som verkligen är viktigt.

Du skriver att ditt barn under flera år har ätit medicin och gått i samtalsterapi, men att hen just nu är utan behandling. Till att börja med undrar jag varför ditt barn inte har någon behandling nu. Nedstämdheten är kanske inte lika påtaglig som tidigare, men den passivitet och isolering framför en skärm du beskriver är tecken på att allt inte står rätt till. Du befärar också att ditt

barn åter ska hamna i depression om kraven ökar.

En annan fråga är om ditt barn i tidigare behandlingar har fått tillräcklig hjälp med att övervinna den ångest hen verkar uppleva i olika situationer. Obehandlad ångest är en vanlig orsak till passivitet och undvikande. I Socialstyrelsens riktlinjer framgår det att ångestproblem ska behandlas med kbt i första hand. Även om andra samtalsterapier och medicin också kan vara till hjälp är det ibland inte tillräckligt.

Jag tar i synnerhet upp detta eftersom du skriver att ditt barn haft ångestattacker när hen har försökt jobba tidigare och tycker det är läskigt att söka jobb. Det kan hända att ditt barn har alla förutsättningar att klara av ett jobb eller att plugga vidare (gymnasiet gick ju i stort sett bra!), men ”enbart” hindras av ångest i vissa

avgörande situationer. I så fall är det verkligen slöseri om ditt barn inte får tillgång till kbt-behandling, med tanke på att det verkligen hjälper de flesta. Även om ditt barn tidigare gått i kbt kan det ändå vara värt att pröva igen, men denna gång med tydligt fokus på ångest och undvikande i jobbrelaterade situationer. Min poäng med dessa frågor är så klart att ditt barn åter kan behöva behandling för att lyckas övervinna det som hindrar från att komma vidare i livet. Och att det kanske behöver vara en annan och mer specifik behandling än tidigare. Det kanske behövs en mer gedigen utredning eller bedömning, så att det verkligen blir rätt behandling denna gång. I första hand vänder hen sig i så fall till vårdcentralen för en bedömning. I vissa landsting har psykiatrien också särskilda mottagningar

för unga vuxna, som skulle kunna vara ett bra alternativ för ditt barn. Sedan kan det också behövas mer praktisk hjälp från till exempel socialtjänst eller arbetsförmedling. Även socialtjänsten har i många kommuner särskilda mottagningar för unga vuxna, som till exempel kan hjälpa en ung människa vidare till arbetsträning eller praktik. Min gissning är att ditt barn kan behöva professionell hjälp för att övervinna vissa hinder, men oavsett kommer du att behöva jobba med att ställa krav. En helt kravlös tillvaro mår ingen bra av, ens vid omfattande psykisk ohälsa. Eftersom ditt barn är myndigt, är det en bra utgångspunkt att försöka föra samtal som mellan två vuxna. Hur skulle du prata med en vän eller släkting som bodde hemma hos dig utan att bidra eller söka efter andra lösningar? Det betyder inte att

du tar avstånd eller slutar bry dig om. Att ge utrymme att växa är i högsta grad att bry sig om.

Hjälper ännu en överenskommelse? De ultimatum du tidigare ställt har blivit tomma hot, eftersom du inte kan sparka ut ditt barn på gatan. En medelväg kan vara ett annat slags ultimatum där konsekvenserna faktiskt är rimliga. Till exempel: Det är ont om jobb, men det är alltid möjligt att studera vidare, med tanke på att ditt barn har klarat gymnasiet. Det behöver inte innebära en flerårig universitetsutbildning, utan kan lika gärna vara en praktisk utbildning som ger rätt till studiemedel.

Till sist vill jag ta upp hur du kan väcka ditt barns egen motivation till förändring. En sak som allmänt bidrar till motivation är att låta någon själv formulera lösningar. Det betyder att du framför allt lyssnar och

ställer frågor, men avstår från att ge förslag och råd. Om ditt barn blir frustrerat eller missmodigt, visar du i första hand förståelse för känslorna. Du bara lyssnar och frågar, utan att försöka peppa och övertyga. Det är först när hen tar initiativet till att be om råd som du gör det.

En annan sak som kan bidra till motivation är att styra samtalen från hinder och problem till att handla om vad ditt barn vill. Jag menar inte att hurtfriskt börja prata om en lysande framtid, utan att försöka vaska fram någon idé om sysselsättning som ditt barn åtminstone kan tycka är okej. Om ditt barn väl kan formulera något slags mål, kan ni börja prata om vad som krävs för att ta sig dit. Och när ditt barn börjar ta små steg kan du ge hur mycket stöd som helst. Då finns ingen bortre gräns för curlandet.

Martin Forster

På www.forster.se/referenserjanuari finns
länkar till forskning och litteraturtips

Martin Forster

Johan Croneman: Super bowl är ett våldsamt spektakel som säger rätt mycket om USA

TISDAG 4 FEBRUARI 2020

100 miljoner amerikaner tittade – och några andra av oss höll oss vakna natten till måndagen. Super bowl och amerikansk fotboll säger en hel del om tillståndet i nationen. Showen med Jennifer Lopez och Shakira var dessutom spektakulär.

Det är bara någon månad sedan jag kom ut som NFL-fluktare – och lite konstigt känns det fortfarande. Jag kan inte särskilt mycket om amerikansk sport, amerikansk kultur är jag däremot bröstfödd med. Amerikansk fotboll säger förmodligen nästan lika mycket om USA som till exempel amerikansk film, och jag skrev för någon månad sedan på DN:s sportsidor att jag tror att det är svårt att förstå Amerika om man till exempel inte förstår något om amerikansk fotboll. Det är ett starkt

uttryck för amerikansk kultur och det är viktigt att kunna läsa av den.

En viss typ av omvägar kan ibland vara nödvändiga för att förstå var man är. Super bowl, natten mellan söndag och måndag (svensk tid), San Francisco 49ers mot Kansas City Chiefs. 100 miljoner amerikaner tittade (och några av oss andra). Det är tveklöst den största nationella tv-händelsen under året. En minuts reklam kostar femtio miljoner kronor, pausunderhållningen förbereds i månader och blir nästan alltid lika omdiskuterad i medierna som själva matchen.

Det är också allt uppsnacks urmoder. Tänk er sju åtta stycken amerikanska Erik Nivakopior som oavbrutet, dygnet runt, förhandsanalyserar spelet, spelarna, coacherna, säsongen, finalen.

Det är (givetvis) en våldsamt sport, det har varit mycket diskussioner om hälsoriskerna och hjärnskadorna under senare år, det är samtidigt en miljardindustri som det kan och ska vara mycket lönsamt att ta risker i. Ett NFL-kontrakt är de flesta bokstavligen talat beredda att dö för.

Ni minns säkert Colin Kaepernick numera världsberömda knäböjning under den amerikanska nationalsången säsongen 2016/2017 som ledde till en våg av svarta spelares protester mot president Trump och rasismen i USA. I två år fortgick demonstrationerna. Under årets Super bowl-final var det protestfritt, ordningen var definitivt återställd med sedvanligt mycket traditionella, starka, nationalistiska uttryck.

I år sjöngs nationalsången av Demi Lovato och bakom henne som vanligt en liten

fanborg; den amerikanska flaggan flankerades av representanter och flaggorna för de fem amerikanska vapenslagen; flottan, flyget, armén, marinkåren och kustbevakningen.

Man har lite svårt att se ett svenskt allsvenskt avgörande (glöm alla andra jämförelser) där de svenska försvarsgrenarna armén, marinen och flygvapnet tågar in tillsammans på plan med spelare, till tonerna av "Du gamla du fria". This is America.

Amerikansk fotboll är ett komplicerat och komplext taktiskt och strategiskt intressant spel som bygger på lika stora delar skönhet och snabbhet, som kraft och styrka (för att ibland inte säga organiserat våld). Det amerikanska mansidealet har sitt huvudspår inom många kulturella våldsuttryck, den amerikanska fotbollen är bara en gren på det trädet.

Man kan inte sluta titta.

Matchen? Ja, den vann Kansas City Chiefs, ledna av den unge karismatiska quarterbacken Patrick Mahomes, en sådan där typisk *all American superboy* som man tveklöst nu förvandlar till en lika typisk amerikansk superstjärna. Om det inte redan har rasslat till på hans lönekonto så lär det göra det nu.

Och så måste man ju bara älska Kansas Chiefs headcoach, 61-åriga Andy Reid, fembarnsfarsan som fick vinna sin första Super bowl – och som han gjorde det. Och pausunderhållningen? Det var som om man dragit in själva hjärtat till amerikansk showbusiness på innerplan, Jennifer Lopez och Shakira rev av en kvarts brakunderhållning som väl musikaliskt var sisådär, men världsklass när det gällde ljus, ljud, kläder, scenbild och inte minst dansare och koreografi; det

var som om regissören och koreografen Bob Fosse plötsligt hade klivit upp ur graven för en sista spektakulär insats. Det var lysande, sprakande, omöjligt att slita blicken från.

Johan Croneman

johancroneman@gmail.com

Ledare: Den som söker asyl måste vara beredd på ett nej

ONSDAG 5 FEBRUARI 2020

Den svenska återvändandepolitiken är under all kritik. Som forskare från Delegationen för migrationsstudier (Delmi) skrev på tisdagens DN Debatt återvänder ”betydligt färre än hälften” av

de asylsökande självmant när de fått avslag.

Närmare bestämt är det enligt

Migrationsverket 44 procent som reser tillbaka frivilligt, 15 procent som lämnas till Polisen för avvisning – och nästan en tredjedel som försvinner.

Detta är egentligen ingen komplicerad fråga. Alla har rätt att söka asyl. Deras skäl prövas mot gällande regler. Den som bedöms sakna asylskäl, och inte är kvalificerad som arbetskraftsinvandrare, får inte stanna i landet. Enklare blir det knappast.

Men samhällen är komplicerade mekanismer.

I en ny rapport, ”De som inte får stanna”, skriver Delmi att myndigheter arbetar utifrån målsättningen att den som fått avslag ska återvända frivilligt. Det ska ge både en billigare hantering och en mindre

traumatisk upplevelse för alla inblandade. För frivilligheten erbjuds olika ekonomiska bidrag.

Först om detta inte fungerar kommer tvångsåtgärder in, med förvar och polistransporter. Men verktygen är inte effektiva. De ”lever inte upp till önskvärd nivå”, som Delmi skriver.

Kanske har myndigheterna fel fokus. För hur sannolikt är det egentligen att asylsökande som fått avslag verkligen vill återvända frivilligt? Incitamenten att bli kvar är många. Kryphålen likaså. Man kan överklaga eller hoppas på att reglerna skrivs om, som i fallet Gymnasielagen. Utnyttja möjligheten till ”spårbyte”, och bli arbetskraftsinvandrare i stället för asylsökande.

Det kanske är rimligare att utgå från att den asylsökande kommer att försöka stanna, och anpassa verksamheten efter

det. Vill vi att ett nej ska vara ett nej, som Stefan Löfven flera gånger sagt, måste vi säkerställa att den som får detta besked inte går under jorden eller kan förhåla förloppet i årtal.

Systemet är i sig inte fel. Alla ska kunna överklaga, det finns situationer där amnestier för små grupper är den bästa lösningen och spårbyten är ett utmärkt komplement. Problemet är att paragraferna blivit alldeles för böjliga, läckorna för stora.

Varför? Delmirapporten ger ledtrådar. Politikerna slår numera med diverse styrdokument fast att återvändande är viktigt. Men myndigheterna – Polisen och Migrationsverket – prioriterar ner uppgiften. Den har låg status.

Ska man kunna tro på regeringens löften om effektivare återvändande måste ansvariga statsråd visa att de tar frågan på

allvar, bidra med resurser och sätta betydligt större press på myndighetscheferna. Politikerna går inte fria från ansvar. Sverige har till exempel fortfarande inte upprättat en lista på säkra länder, dit man kan utvisa asylsökande efter en snabbutredning. Med en sådan lista blir det lättare att få bukt med dem som i dag missbrukar de svenska asylreglerna för att kunna stanna och begå brott som inbrott, drogförsäljning och trafficking. ”Ett stort och växande problem”, sa migrationsminister Morgan Johansson (S) nyligen om detta till TT när han äntligen bestämt sig för att lista säkra länder. Med en betydligt snabbare reaktion hade problemet varit betydligt mindre. Den som söker asyl men inte har tillräckliga skäl måste vara beredd på att ansökan avslås. Ett avvisningsbeslut kan

vara mer skonsamt än en politik som skapar osäkerhet och incitament att glida ut ur systemet och in i ett skuggsamhälle av utnyttjande och kriminalitet.

DN 5/2 2020

”Så ska petroleumbranschen bli klimatneutral till 2045”

ONSDAG 5 FEBRUARI 2020

DN. DEBATT 20200205

Vår färdplan för klimatneutral konkurrenskraft innebär att de fossila utsläppen ska minska med minst 85 procent och resten tas bort genom koldioxidinfångning och kompletterande åtgärder. Detta är den

största omställningen för industrin någonsin, skriver företrädare för petroleum- och biodrivmedelsbranschen och Fossilfritt Sverige.

De globala klimatförändringarna påverkar planeten på ett mycket oroande sätt.

Den svenska petroleum- och biodrivmedelsbranschen har under lång tid varit världsledande i att finna nya, hållbara lösningar, effektivisera raffinaderier och anläggningar och att ersätta fossilt med förnybart där det är möjligt, men nu måste tempot öka.

Koldioxidutsläppen från branschens processer och från produkter som säljs till konsumenter och företag i Sverige uppgår till 25 miljoner ton, vilket är cirka 50 procent av Sveriges totala växthusgasutsläpp. Under lång tid har vi

gradvis ökat volymen förnybara produkter och bidragit till att reducera dessa utsläpp. Vi har tagit stora steg och är bäst i världen, men det räcker inte. Vi vill bli ännu bättre. Petroleum- och biodrivmedelsbranschen har därför tagit fram en färdplan för klimatneutral konkurrenskraft inom ramen för regeringens initiativ Fossilfritt Sverige, där vi visar hur branschen blir klimatneutral 2045. Det innebär att de fossila utsläppen ska minska med minst 85 procent och resten tas bort genom koldioxidinfångning (CCUS) och kompletterande åtgärder. Detta är den största omställningen för industrin någonsin och färdplanen speglar den förändring som redan är påbörjad och som kommer att accelerera. Petroleum- och biodrivmedelsbranschen utgör själva hjärtat när det gäller tillgänglighet och mobilitet i hela

samhället. Allt från försvaret, räddningstjänst, polis och andra samhällsviktiga funktioner till företag, industrier och privatpersoner är beroende av infrastruktur och drivmedel. Denna historiska omställning är bara möjlig genom samverkan mellan politiken och hela värdekedjan. Glädjande nog förtydligas den europeiska och svenska klimatpolitiken vilket minskar den ekonomiska risken. EU-kommissionen säger i "New green deal" att EU ska bli världens första klimatneutrala region 2050. Svenska politiker har uttalat en ambition att Sverige ska bli ett föregångsland för modern teknik, och nå nettonoll utsläpp av växthusgaser senast 2045. Drygt 20 branschfärdplaner som tas fram inom Fossilfritt Sverige visar att ambitionen har

ett starkt stöd inom näringslivet, förutsatt att konkurrenskraften behålls eller stärks. För vår bransch ger det nya möjligheter i form av ökad produktion av hållbara drivmedel och produkter nödvändiga för infrastrukturbygge, export av teknik och utveckling av en lönsam industri som leder till ökad sysselsättning.

Även EU kräver att koldioxidutsläppen ska minska kraftigt till 2030 och efterfrågan av fossila drivmedel kommer att minska. Det innebär en försämrad lönsamhet att producera fossila drivmedel och leder till en överkapacitet av raffinaderier i EU.

Därför är det oerhört viktigt för våra svenska företag att ligga i framkant och i ökad omfattning ställa om produktion och försäljning av de produkter som förbränns i motorer, till fossilfria eller klimatneutrala produkter.

Men hur ska denna omställning gå till?

1 Ett steg är reduktionsplikten. Redan i dag är drygt 20 procent av alla drivmedel som tankas på våra marknadsplatser runt om i landet fossilfria. Och i takt med att reduktionsplikten skärps, kommer utsläppen att minska samtidigt som det ger starka incitament att investera i bioraffinaderier med existerande och nya innovativa hållbara råvaror.

Reduktionsplikten reglerar i praktiken hur stor andel fossila drivmedel det går att sälja i Sverige och i takt med ökad elektrifiering kommer den totala konsumtionen, enligt Energimyndigheten, att minska.

En ökad låginblandning av förnybara drivmedel i vanlig bensin och diesel tillsammans med helt fossilfria drivmedel är nödvändigt för att Sverige ska nå delmålet om minskade utsläpp från inrikes transporter med 70 procent till år 2030.

Petroleum- och biodrivmedelsbranschen välkomnar elektrifieringsutvecklingen och ser att den är en avgörande del av lösningen för att nå 70-procentsmålet, men inte hela lösningen. Förnybara drivmedel som till exempel etanol och HVO behöver de rätta politiska förutsättningarna för att både EU:s och Sveriges klimatmål ska kunna uppnås.

2 Ett annat steg gäller utsläppen från tillverkningsprocessen och här krävs stora investeringar i infångning, lagring och samt användning av koldioxid (CCS/CCU). Detta kommer vara en viktig del för flera branschers utsläppsminskningar och för vår bransch är ambitionen fullskaliga anläggningar inom några få år, men potentialen på längre sikt är större än så.

3 Ett tredje steg är ökad återanvändning av branschens produkter som inte förbränns. Det handlar om

transformatoroljor som möjliggör samhällets ökade elektrifiering. Bitumen som bygger Sveriges vägar, hamnar, flygplatser och möjliggör innovativa vägbeläggningar som reducerar drivmedelsförbrukningen.

För att petroleum- och biodrivmedelsbranschen ska bli klimatneutral krävs politisk uppbackning. Här är fem krav på viktiga åtgärder:

Sverige behöver en biodrivmedelskommission för att säkra att vi når klimatmålen med bibehållen konkurrenskraft och försörjningstrygghet. Förenkla regelverk och korta tiden för tillståndsärenden vid ut- och/eller ombyggnad av anläggningar. Ökad produktion och användning av hållbara biodrivmedel kommer att utgöra en kritisk faktor. Övriga produkter som inte förbränns, såsom bitumen och specialoljor

bidrar också till klimatmålen, och måste ges rätt förutsättningar. Därför måste tillståndprocesserna gå snabbare. Skapa tydliga riktlinjer för näringslivets roll, och specifikt branschens uppgift i Sveriges totalförsvär. Vi måste kunna underhålla och bygga upp en infrastruktur i ett konkurrensneutralt sammanhang för att säkerställa försörjning av hela landet i vardag och beredskap. Branschen vill ha ett tydligare samarbete och en stärkt dialog med både politiken och myndigheter. Regeringen måste ännu mer stå upp för hållbara biodrivmedel och råvaror i Europa. Länders olika möjligheter måste kunna tillvaratas om klimatmålen ska kunna nås med bibehållen eller stärkt välfärd och konkurrenskraft. Regeringen måste nu lägga fast i vilken takt koldioxidutsläppen ska minska i

bensin respektive diesel. Kontinuerliga kontrollstationer är viktiga för att analysera effekten på klimatet och den svenska konkurrenskraften relativt vår omvärld.

Vi står inför den största omställningen i petroleum- och biodrivmedelsbranschens historia. Vi är stolta över vad som åstadkommits, men vi är inte nöjda. Genom samverkan i hela värdekedjan kommer nya affärsidéer att utvecklas. Vi vill fortsätta vara ledande i världen, men det kräver ett långsiktigt och tydligt stöd från politiken.

Först då kan vi bli klimatneutrala till 2045 i både våra produktionsanläggningar och i de produkter som hela Sveriges näringsliv och befolkning använder.

Svante Axelsson, nationell samordnare, Fossilfritt Sverige

Ewa Björling, styrelseordförande Svenska
petroleum & biodrivmedel institutet
Johan G Andersson, vd Svenska petroleum &
biodrivmedel institutet
Bo Askvik, vd och koncernchef Nynas AB
Petter Holland, vd och koncernchef Preem AB
Magnus Kagevik, chef division energi,
Lantmännen
Magnus Kamryd, vd OKQ8 AB
Eva Kimborn Heivert , vd Circle K Sverige AB
Andreas Teir, vd Neste Sverige AB
Hilde Wahl, vd St1 Sverige AB

”Uppenbart att vi har haft för slappa regler”

ONSDAG 5 FEBRUARI 2020

**Det behövs hårdare kontroller för att
rädda systemet med friskolor och det
fria skolvalet i Sverige. Det säger
Moderata ungdomsförbundets
ordförande Benjamin Dousa efter att ha
tagit del av DN:s granskning om Elma
school.**

En av dem som reagerar starkt på hur
myndigheterna har hanterat Elma school
är Moderata ungdomsförbundets
ordförande Benjamin Dousa.

– Det är helt orimligt och jag blir uppriktigt förbannad när jag ser att det finns skolföretag som kan fortsätta att fuska på det här sättet.

Tillsynsmyndigheterna måste göra hårdare kontroller och se till att de arbetar i ett system där de kommunicerar med varandra. Så att inte miljonbelopp betalas ut till skolor som inte fungerar, menar Benjamin Dousa.

– Jag är en varm förespråkare av ett fritt skolval. Men hela systemet bygger på att staten håller hårt i skattebetalarnas pengar och har system som gallrar ut oseriösa aktörer.

Benjamin Dousa skrev nyligen på DN Debatt att bara ett trettiotal av nästan 25 000 skolenheter som har kritiserats de senaste tio åren har stängts eller tvångsförvaltats.

– Det är alldeles uppenbart att Skolinspektionen behöver vassare tänder. Det får inte vara så att en skola får varning på varning utan att man faktiskt agerar.

Först och främst är det barnen som hamnar i kläm, menar han.

– Det är för barnens skull som oseriösa aktörer inte ska få göra en krona i vinst, eller få bedriva skolverksamhet över huvud taget, säger Benjamin Dousa.

Han vill inte bara skylla på regeringen och samarbetspartierna utan menar att även de borgerliga partierna har anledning att vara självkritiska.

– Vi har inte tagit vårt ansvar genom att reformera och vårda de reformer som vi drev igenom på 90-talet, säger han och hänvisar till bland annat friskolereformen som kom till under Carl Bildts (M) regering.

Hårdare kontroller behövs också för att de skolor som fungerar bra ska ha möjligheten att få göra vinst, säger Benjamin Dousa.

Utbildningsminister Anna Ekström (S) har reagerat starkt på uppgifterna om Elma school, även om hon som minister är förhindrad att uttala sig om ett enskilt tillsynsärendet.

– Men det är självklart att när vi satsar stora belopp så att mer pengar ska gå till de skolor där behoven är som allra störst, då ska vartenda öre gå till elevernas undervisning.

Vad säger du till skattebetalare och föräldrar med barn som går på skolor som får missköta sig år efter år och ta emot statsbidrag?

– Det är uppenbart att vi har haft för slappa regler för vem som ska få starta och bedriva skola i Sverige. Därför har vi

skärpt reglerna för vem som ska få starta friskola, och vi arbetar just nu stenhårt för att det ska bli lättare att stänga skolor som inte håller för våra krav.

Skolverket och Skolinspektionen säger själva att systemet inte fungerar bra?

– Jag noterar att de säger att de kommer att förbättra sitt samarbete. Så jag utgår från att det kommer att fungera framöver, säger Anna Ekström.

Peter Letmark

peter.letmark@dn.se

Kritiserad skola får miljoner i statsbidrag

ONSDAG 5 FEBRUARI 2020

Skolinspektionen försökte i somras återkalla tillståndet för Elma school i Rågsved i Stockholm efter årtal av kritik.

Men ägaren Khalid El Mouselhi överklagade och det gör att han kan fortsätta rekrytera nya elever – och även ta emot miljonbelopp i olika statsbidrag, visar DN:s genomgång.

DN har tidigare skrivit om Elma school i Rågsved och även andra skolor som staten har försökt stänga och som tillsammans har fått hundratals miljoner kronor från stat och kommun.

Khalid El Mouselhi som äger Elma school AB i Rågsved har fått kritik från Skolverket och Skolinspektionen ända sedan han startade skolverksamhet för tjugo år sedan. Undervisningen har inte hållit måttet och barn som haft rätt till särskilt stöd har inte fått det på skolor han har drivit. Det har saknats studiero och personalen har blivit snuvad på lön och tjänstepension, enligt Lärarförbundet. I somras beslutade Skolinspektionen att återkalla Khalid El Mouselhis tillstånd att driva skola. Det ledde till att han överklagade och fick det som kallas ”inhibering” av beslutet i väntan på förvaltningsrättens utredning.

Det betyder att han fortsätter att rekrytera elever. Han fortsätter också att rekvirera statsbidrag. Under de senaste tre åren har Elma school tagit emot 8,5 miljoner kronor i statsbidrag.

Det har varit allt från lärarlönelyft och karriärtjänster till satsningar på ökad jämlikhet och likvärdighet, bidrag som har delats ut för områden som skolan har kritiserats för att inte sköta som den ska. Pengarna har delats ut samtidigt som skolan har gjort miljonvinster. Förra årets vinst har ännu inte redovisats. Men under 2017 gjorde skolan en vinst på närmare tre miljoner kronor och året efter på mer än två miljoner kronor.

Andreas Spång, enhetschef för statsbidrag vid Skolverket, är kritisk till hur systemet med statsbidrag är utformat.

– Det är klart att från ett generellt perspektiv är det inte bra att en

skolhuvudman som får omfattande kritik av Skolinspektionen samtidigt kan söka statsbidrag och faktiskt också få behålla dem, säger han.

Ett exempel på ett statsbidrag som gått till skolan är likvärdighetsbidraget som ska göra att undervisningen blir mer jämlik, bland annat för att elever som har rätt till särskilt stöd ska få det.

Under de senaste tre åren har skolan tagit emot mer än två miljoner kronor i likvärdighetsbidrag och dessutom nästan en halv miljon kronor i ett bidrag som heter ”ökad jämlikhet” och som är föregångaren till likvärdighetsbidraget. Hur kan en skolhuvudman som får kritik för att missköta just likvärdighet och jämlikhet få ut så mycket av just dessa pengar?

– Statsbidragsförordningarna för likvärdig skola är konstruerade för att det ska vara

ett väldigt fritt användande av pengarna. Det gör att Skolverket inte har haft som krav att kontrollera om dessa delar fungerar, säger Andreas Spång.

Borde kontrollerna skärpas?

– Ja, och vi har nu, med anledning av Skolinspektionens tillsyn av Elma school i somras, valt att kontrollera likvärdigheten på ett djupare plan i efterhand.

Det kom alltså som en nyhet för Skolverket att likvärdighetsarbetet på skolan inte fungerade?

– Vi ser ju vad som blir stora rubriker.

Men vi får inte per automatik

Skolinspektionens beslut till oss. Därför håller vi på att försöka bygga upp ett system för att få in mer systematik i det här. Så att vi får veta mer om andra myndigheters utredningar, om det är ekobrott eller andra saker, och så att vi

också får verktyg som gör att vi kan agera, säger Andreas Spång.

Två andra statsbidrag som sticker ut i

DN:s genomgång är de som kallas

karriärtjänster och lärarlönelyftet. Det är öronmärkta pengar som ska gå till särskilt kvalificerade lärare och till de som arbetar som förstelärare och tar ett extra stort ansvar för undervisningen.

Skolverket har betalat ut nästan 700 000 kronor i statsbidrag för karriärtjänster och lärarlönelyftet till Elma school under de senaste tre åren. Det är pengar som inte har tillfallit de lärare de varit avsedda för. Lärarförbundet uppger för DN att man under de senaste tio åren har drivit trettio ärenden med lärare som inte har fått ut sin lön från Elma school.

Hans Dagberg, som är ombudsman vid Lärarförbundet, företräder i nuläget elva

lärare som driver ärenden för att få sin lön från skolan.

– Tre av dessa ärenden gäller lärare som har utfört arbete som förstelärare men som inte har fått pengarna.

Även dessa missförhållanden kom till Skolverkets kännedom först i somras.

Trots att Lärarförbundet har känt till det här i mer än tio års tid.

– Vi fick kännedom om det här när Skolinspektionen skickade en signal om att vi borde titta på det här i somras, säger Andreas Spång.

Den som fuskar eller missköter reglerna för statsbidrag behöver inte betala eventuella straffavgifter, oavsett om skolan har gjort miljonvinster.

Vad hände då med utbetalningarna av statsbidrag under hösten, efter Skolinspektionens beslut att återkalla tillståndet för skolan?

Bara under hösten 2019 har Elma school AB tagit emot 1,5 miljoner kronor i statsbidrag. I beloppet ingår ett likvärdighetsbidrag på 835 000 kronor.

Ägaren har nämligen överklagat till förvaltningsrätten och begärt inhibering i väntan på förvaltningsrättens beslut.

Under tiden har Elma school AB rätt att ta del av statsbidrag.

Om förvaltningsrätten fattar samma beslut som Skolinspektionen och återkallar tillståndet, kan huvudmannen överklaga till kammarrätten.

– Det betyder att det kan gå ytterligare ett år, och under den tiden har vi en skyldighet att betala ut statsbidrag om skolhuvudmannen söker, säger Andreas Spång.

– Men nu när vi har fått kännedom om dessa missförhållanden så kommer vi att kontrollera att det sköts på ett korrekt sätt

innan vi betalar ut pengar till Elma school i fortsättningen, säger Andreas Spång. Behövs det en bättre samordning mellan Skolinspektionen och Skolverket?

– Ja, det finns anledning att vara självkritisk. Vi behöver få till en regelbundenhet i informationsutbytet så att vi kan agera på det som Skolinspektionen ser och vice versa. Förutom statsbidrag har Elma school AB under hösten dessutom tagit emot 5,4 miljoner kronor i skolpeng och fritidshemsersättning från Stockholms stad.

På tisdagseftermiddagen, efter att DN:s granskning publicerats, kom Skolverkets beslut att kräva tillbaka nära 800 000 kronor av Elma school. Det rör sig om 540 000 kronor i likvärdighetsbidrag för 2018, samt 255 000 kronor i bidrag för lönetillägg för lärare med så kallad

karriärtjänst 2018. Fler återbetalningskrav kan komma.

DN har sökt Khalid El Mouselhi som driver Elma school AB men han har valt att inte kommentera.

Peter Letmark

peter.letmark@dn.se

Fakta. Två statliga skolmyndigheter

Skolinspektionen granskar skolor och bedömer ansökningar om att driva fristående skola. Har tillsynsansvar för skola, förskola och fritids. Generaldirektör är Helén Ängmo.

Skolverket betalar ut pengar utifrån statsbidragsförordningar och regeringsuppdrag och ska sköta tillsynen av dessa utbetalningar. Generaldirektör är Peter Fredriksson.

Fakta. Här är de beviljade bidragen 2017–2019 (kronor)

Lågstadiesatsningen 3 674 338

Ökad undervisning i svenska för nyanlända elever
448 000

Fritidshemssatsningen 444 370

Skolbibliotek 283 952

Personalförstärkning inom elevhälsa och
specialpedagogik 160 000

Läxhjälp till huvudmän 150 000

Karriärtjänster 255 000

Lärarlönelyftet 433 112

Ökad jämlikhet 447 764

Stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling 2 210
000

Även liten mängd alkohol kan vara skadlig för foster

ONSDAG 5 FEBRUARI 2020

De senaste årens diskussion om alkohol under graviditeten har lett till en mer avslappnad syn på riskerna för fostret.

Men en ny svensk rapport slår fast att ingen nivå kan anses vara helt säker – även om risken fortfarande är låg.

ANNONS:

För många är det självklart att undvika alkohol under graviditeten, men många undrar om det finns en säker nivå.

I en ny rapport har forskare sammanställt både svensk och internationell forskning om effekterna av alkohol under graviditet och amning.

Det är känt att alkohol är fosterskadande. En av de mest kända skadorna är fetalt alkoholsyndrom, vilket bland annat innebär speciella ansiktsdrag, uppmärksamhetsstörningar, minnesproblem, hyperaktivitet och andra kognitiva störningar samt störningar på centrala nervsystemet.

Det uppskattas att det föds mellan 100 och 300 barn med fetalt alkoholsyndrom i Sverige varje år. Fetalt alkoholsyndrom är

främst förknippat med hög alkoholkonsumtion under graviditeten.

– Det finns också mildare former som inte alls är lika lätta att diagnostisera. Vi vet inte hur vanligt det är, men man tror att det handlar om sju till åtta per tusen födda i Sverige. Det är inget litet problem, säger Frida Dangardt, docent och specialistläkare vid Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus vid Sahlgrenska universitetssjukhuset och en av författarna till rapporten.

Under en graviditet rekommenderas kvinnor att undvika vissa livsmedel även om risken för att skada fostret är låg. I rapporten resonerar forskarna att det är rimligt att argumentera utifrån en försiktighetsprincip också när det gäller alkohol.

Om huruvida det finns en säker nivå av alkoholintag under graviditeten har

diskuterats i Sverige de senaste åren. De studier som har gjorts på människor och djur har gett blandat resultat. Men när forskarna vägt samman studieresultat kan de inte säga att det finns en dos som skulle vara säker, inte heller när under graviditeten det skulle vara säkert att dricka alkohol.

– Vi måste säga att risken finns. Den är väldigt liten om man dricker lite alkohol, men den är inte obefintlig. Vi kan inte säga vad som är en säker nivå. Vad folk väljer att göra med den informationen är upp till var och en. Men man måste få rätt information för att kunna fatta ett informerat beslut som förälder, säger Frida Dangardt.

Det handlar inte om att ge kvinnor ångest om de har druckit några glas alkohol innan de vetat om att de varit gravida.

– Om man planerar att bli gravid är det bra att undvika att dricka alkohol eller att dricka inom riktlinjerna för lågdoskonsumtion, då minskar riskerna för att fostret ska skadas. Det finns alltid en liten risk, men små doser alkohol innan man vet att man är gravid är ingenting som skulle förorsaka en rekommendation om abort, säger Frida Dangardt.

Rapporten nämner att det också finns risker om pappan dricker alkohol, samt att det kan vara lättare för den gravida att begränsa sitt alkoholintag om också pappan gör det, särskilt i par med hög alkoholkonsumtion.

– Vi skriver att det är ett gemensamt ansvar, säger hon.

Även forskningsläget kring alkohol under amning tas upp i rapporten. Där saknas mycket kunskap, särskilt om vad som är en säker nivå, även om barnens sönmönster

och mängden de äter kan påverkas också av låga doser alkohol i bröstmjölks. Utifrån en försiktighetsprincip är det säkrast att avstå från alkohol under amningen, konstaterar forskarna. Men risken bedöms som låg om mamman dricker ett standardglas alkohol två timmar före amning.

Det här är den sjunde rapporten som forskargruppen gjort om alkohol. De studier som skulle ge starkast bevis, alltså att slumpvis utsätta gravida för alkohol för att se vilka effekter det får, anses vara oetiska och därför har forskarna vägt samman resultaten från svenska och internationella rapporter, forskningsöversikter och annan redan gjord forskning på både människor och djur.

Avsändare till rapporten är ett antal ideella organisationer som Svensk förening för

allmänmedicin och Svensk sjuksköterskeförening, men också nykterhetsorganisationen IOGT-NTO.

– Vi är helt fristående och organisationerna har inte styrt innehållet. Vi är sex forskare från Sverige, USA, Kanada och Australien som tagit fram rapporten. De andra forskarna är delaktiga i arbetet med de nationella riktlinjerna för alkohol i sina länder, säger hon.

Forskarna tycker att det behövs bättre kunskap, men också politiska åtgärder.

– Vi vet att det finns vissa alkoholpolitiska åtgärder som effektivt minskar riskkonsumtionen i befolkningen, inklusive de som är i fertil ålder. Dessa är att begränsa tillgängligheten, höja priset och minska marknadsföringen av alkohol. Det finns också studier som visar att man minskar förekomsten av fetalt

alkoholsyndrom i samhället då, säger Frida Dangardt.

Amina Manzoor

amina.manzoor@dn.se

Fakta. Uppemot 300 barn föds med skador varje år

Uppskattningsvis föds mellan 100 och 300 barn varje år med fetalt alkoholsyndrom i Sverige. Omkring 7–8 per 1 000 barn kan ha något slags medfödd alkoholskada. Enligt rapporten kostar detta samhället omkring 14 miljarder kronor per år. Enligt den forskning som finns i dag kan forskarna inte slå fast att det finns en säker nivå för alkohol under graviditeten.

Bakom rapporten står Svensk förening för allmänmedicin, Svensk sjuksköterskeförening, Stiftelsen Ansvar för framtiden, IOGT-NTO och Centrum för utbildning och forskning kring riskbruk, missbruk och beroende.

Tomas Eneroth: S har själva underminerat budgeten

ONSDAG 5 FEBRUARI 2020

Regeringen behöver tänka om efter den senaste tidens nederlag i riksdagen. Det anser statsrådet Tomas Eneroth (S) som var med och förhandlade fram januariavtalet. Han är också självkritisk till att S tidigare har bidragit till att underminera budgetprocessen.

Bara drygt en månad efter att riksdagen sagt ja till regeringens budget för 2020 gick oppositionen samman och ändrade hur stora statsbidrag kommuner och regioner ska få. Det hotar stabiliteten i svensk politik, enligt infrastrukturminister Tomas Eneroth, tidigare S-gruppledare i riksdagen och en av förhandlarna bakom januariavtalet.

– Sverige behöver förutsägbarhet och uppslutning kring budgetregler. Alla partierna måste fundera på hur Sverige ska kunna regeras framöver och hur vi ska kunna ge långsiktiga besked till myndigheter, medborgare, kommuner och regioner. Det har varit en styrka med långsiktiga besked tidigare. Nu riskerar det att försvinna i en tid av polarisering, säger Tomas Eneroth efter en pressträff med riksdagsjournalisterna på tisdagen.

Han menar självkritiskt att sett i backspeglarna har Socialdemokraterna bidragit till att underminera budgetprocessen genom sitt agerande hösten 2013. Då gick oppositionen samman och stoppade en skattesänkning som alliansregeringen hade föreslagit. – Om Moderaterna nu har det som utgångspunkt för att riva upp budgetreglerna, då måste man inse att allt som har bidragit till det agerandet i så fall måste värderas annorlunda i dag, säger Tomas Eneroth.

Att V förhandlat sig samman med M och KD om förslag som även SD har stött förändrar enligt Tomas Eneroth i grunden förutsättningarna för att regera Sverige. Han påpekar att Sverige har en lång tradition av minoritetsregeringar, såsom den nuvarande S–MP-regeringen som budgetsamarbetar med C och L.

– Håller det på att försvinna, då tvingar man fram en ordning med enbart majoritetsregeringar.

Januariavtalet säger uttryckligen att Vänsterpartiet inte ska ges något inflytande. Betyder det här att regeringen och samarbetspartierna ändå behöver förankra sin politik hos Vänsterpartiet?

– Jag ser att det verkar finnas bättre förutsättningar hos V än att samverka med SD, M och KD som har en allt tydligare högerprofil, säger Tomas Eneroth.

Hans Rosén

hans.rosen@dn.se

Inkomstklyftorna oroar Sjöstedt och Andersson

ONSDAG 5 FEBRUARI 2020

Sverige har de största inkomstklyftorna i Norden – och den utvecklingen kommer att bestå, befarrar V-ledaren Jonas Sjöstedt.

– Förra mandatperioden använde vi budgeten för att minska klyftorna. Nu används den till att öka dem, säger han till DN.

Finansminister Magdalena Andersson (S) skyller utvecklingen på riksdagsmajoriteten.

Vänsterledaren har läst DN:s artikel om att inkomstklyftorna i Sverige har gått från att vara de näst lägsta i Norden år 2000 till de högsta 2017.

Och han reagerar på att utvecklingen gått snabbt.

– Det påverkar samhällsutvecklingen på djupet. Vi börjar få ett samhälle där människor inte möter varandra, säger han.

– Man bor i helt olika stadsdelar, ens barn går i olika skolor, man har mer privata lösningar i välfärden – det vi kallar för segregation är drivet av den här utvecklingen.

Jonas Sjöstedt menar att januariavtalet mellan regeringen, Centern och Liberalerna kommer att förstärka den här utvecklingen.

– När man sänker skatten för de som tjänar mest, som man gör när man tar bort värnskatten, och samtidigt vet att man nu skär ned i skolan och äldreomsorgen, då ökar man skillnaderna enormt i Sverige, säger han.

Finansminister Magdalena Andersson (S) anser också att de ökande klyftorna är allvarliga och att ”utvecklingen går åt fel håll.”

Även finansministern anser att fördelningsprofilen på budgeten under den förra mandatperioden var bättre, ändå försvarar hon januariavtalet. Det har lett till sänkt skatt och höjt bostadstillägg för pensionärer, samt höjd garantipension. Hon håller dock med Sjöstedt om att avskaffandet av värnskatten är en åtgärd ”som går i fel riktning”.

– Och det är ingen hemlighet att det är en reform vi inte hade gått fram med om vi

hade haft egen majoritet – eller samarbetat med Vänsterpartiet för den delen, säger finansministern.

– Men riksdagsmajoriteten ser ju annorlunda ut nu. Värnskaften hade avskaffats antingen med den här konstellationen där vi också kan genomföra reformer som minskar klyftorna, eller med Ulf Kristersson som statsminister som inte hade drivit jämlikhetspolitik samtidigt, säger hon. Vänsterns recept är att höja skatterna på kapital, trots att kapitalinkomsterna har rensats bort i rapporten om inkomstklyftorna som DN skrev om i går. Det är alltså inkomster av arbete, pensioner och eventuella bidrag som har räknats in.

Direktör Kjell Nilsson på forskningscentrumet Nordregio, som skrivit rapporten, menar i stället att det är

en lång period av tillväxt som ligger bakom.

Det och den stora invandring som Sverige har haft.

– Men även rensat för de faktorerna så är det så att välfärdens andel av ekonomin faller och skattesystemet blir allt mindre omfördelande, menar Jonas Sjöstedt.

– Vi har ganska höga skatter i Sverige på arbete och pensioner, men vi har låga skatter på att vara rik, på att ha kapitalinkomster. Det finns många miljardärer i Sverige som betalar mindre andel av sin inkomst i skatt än den som sitter i kassan på Ica.

Magdalena Andersson menar att på lång sikt är det bara en ”väl fungerande välfärd” som kan motarbeta ojämlikheten.

– Att vi har trygg äldreomsorg, en bra sjukvård och inte minst bra förskolor och skolor för alla barn, säger hon.

Dan Lucas
dan.lucas@dn.se

”Alla typer av tidsbesparingar är faktiskt inte värda lika mycket”

ONSDAG 5 FEBRUARI 2020

Då Trafikverket beräknar framtidens resande blir det stora fel i prognoserna, rapporterade DN nyligen. Tågtrafiken underskattas återkommande, medan

utvecklingen av biltransporter i stället överskattas.

Bilisternas tid skattas dessutom högre än tågresenärernas i kalkylerna. I

Frankrike är det tvärtom.

Trafikverkets nya måldirektör Jonas Eliasson, som tidigare forskat på detta område, svarar på kritiken om felaktiga prognoser och förklarar varför Sverige gör skillnad på tid för bilister och kollektivtrafikanter när infrastrukturprojekt planeras.

För så är det i Sverige att uppoffringen av att köra sin egen bil i en timma anses betydligt större än att sitta en timma på tåg eller i buss.

Det synsättet är, enligt kritiker, fel och påverkar beräkningen för hur lönsamt det anses vara att investera i olika infrastrukturprojekt.

Varför bedöms bilistens intjänade restid mer värd i Sverige?

– Värderingen utgår inte ifrån att några tjänstemän gissar saker, utan ifrån att man försöker studera hur olika resenärer påverkas av olika faktorer i transportsystemet – och det har vi gjort i stora studier. Tid ombord på ett kollektivfordon utgör ett mindre resmotstånd. Jag gissar att det beror på att man upplever det som mer produktivt och bekvämare att göra den resan.

Att bilister värderar sin tid högre kan ha att göra med att de i snitt har högre inkomster än många kollektivresenärer. Om deras tid väger tyngre blir det lättare att ”räkna hem” utbyggnader av vägar?

– Resenärernas inkomster påverkar egentligen deras tidsvärdering, men den effekten är bortrensad ur det tidsvärde som används i kalkylen.

Men är bilisters tid mer värd än tågresenärers? Är inte allas tid värd lika mycket?

– När du lägger upp det på det sättet låter det som ett ologiskt system. Det blir konstigt när man säger att den tiden är värd mer. Allas tid är i grunden värd lika mycket, men alla typer av tidsbesparingar är faktiskt inte värda lika mycket. I kollektivtrafiken är det mer värt att minska bytestid eller väntetid en minut än att minska åktiden en minut, och det är viktigare att minska restiden när det är hög trängsel än att minska restid när man reser bekvämt.

Att sitta på tåget och arbeta är väl samhällsnyttigt? Varför då värdera den tiden lägre i en prognos för samhällsekonomisk lönsamhet?

– Frågan du ska ställa är inte hur mycket tiden är värd, utan hur mycket det är värt

att minska restiden. Just det faktum att tiden på tåget är ganska produktiv innebär att det är mindre viktigt, relativt sett, att minska den delen av restiden än att minska till exempel bytestid, restid eller åktid när man inte har sittplats.

Och i andra länder, som i till exempel Danmark, har man kommit fram till att någon skillnad i värdering av restid inte ska göras mellan trafikslagen?

– Det var en rent politisk bedömning och gick emot trafikexperternas rekommendationer. Andra länder som Norge och Nederländerna har som Sverige olika tidsvärden för olika trafikslag.

Också i Sverige värderades restid lika mellan trafikslagen fram till 2012, då olika värden infördes. Varför ändrade Sverige då?

– Innan dess hade vi ingen tillräckligt stor och gedigen tidvärdesstudie som underlag.

Enligt Trafikverkets prognoser bör Sverige inte satsa på höghastighetsbanor eller några stora spårbundna projekt eftersom de beräknats vara olönsamma.

– Många väldigt stora projekt är olönsamma, men det betyder inte att alla spårprojekt är olönsamma. Om man ska se på lönsamma spårinvesteringsprojekt ska man titta på lite mindre och smarta trimningsåtgärder.

Ett av de på förhand olönsamma projekten var Citytunneln i Malmö, som när den hade byggts ändå visade sig vara lönsam för samhället. Det visar kanske att stora spårprojekt ändå kan vara lönsamma?

– Citytunneln var speciell. Prognosen räknade inte optimalt på hur Citytunneln skulle användas. När den var klar användes den på ett smartare sätt än den var planerad för.

Hur kan det återkommande bli så fel i prognoserna för hur bil- och tågtrafiken kommer att utvecklas?

– Dels beror det på vilken sorts prognos det handlar om. Åtgärdsprognoser är normalt mycket mer träffsäkra. Med referensprognoser är inte viljan att få det mest sannolika utfallet, utan utfallet under rådande beslutad politik. Man gör det genom antaganden om framtida bnp, bränslepris, bilinnehav och kollektivtrafikens utbud och priser. Vad som hänt flera gånger är att regeringen sagt att vi skulle vilja veta vad som händer om vi inte gör någonting. Men minst ett par gånger har det också hänt att regeringen höjt bränsleskatten. Och då är det klart att utfallet inte stämmer med prognosen.

Men det handlar inte om någon enstaka miss, utan om återkommande fel i

prognoser för både bil- och tågtrafik. Vore det inte bättre om träffsäkerheten var större?

– Lyckligtvis har vi gjort forskningsprojekt om detta och därför vet vi numera varför det blev fel. I tågtrafikens fall beror det framför allt på en enda sak: att utbudet av pendeltåg och regionaltåg ökat mycket mer än man trodde när prognosen gjordes. Det berodde i sin tur troligen i hög grad på att staten började subventionera kollektivtrafikoperatörernas tågköp i början av 2000-talet, och att regionaltågen fick börja konkurrera med den kommersiella trafiken.

När vägtrafiken, så som skett, återkommande övervärderas i prognoserna leder det väl till att Sverige byggt ut vägarna för att möta prognosens ökning i stället för verklighetens mindre ökning?

– Det är korrekt att man för omkring 20 år sedan överskattade vägtrafikens ökning. Det berodde på att bränslepriset ökat snabbare än man antog. Det har vi dragit lärdom av och numera antar vi snabbare bränsleprisökningar än i prognoserna för 20–30 år sedan. Det är däremot tveksamt om de gamla prognoserna lett till att man byggt ut vägarna mer än vad man annars skulle ha gjort.

Torbjörn Petersson

torbjorn.petersson@dn.se

Åtgärdsprognos: vad händer om vi gör X.

Referensprognos: vad är det mest sannolika läget vid tidpunkt T. Används för att utvärdera om åtgärd X är ”bra” eller ”behövs”.

Projektprognoser är ofta en blandning av de två.

Många drabbas av komplikationer senare i livet

ONSDAG 5 FEBRUARI 2020

Sju av tio barn som överlever en cancersjukdom får mer eller mindre allvarliga komplikationer senare i livet. Men den gruppen var länge bortglömd inom vården, menar cancerläkaren Marianne Jarfelt.

I dag finns det runt 10 000 vuxna personer i Sverige som haft cancer i barndomen. Och antalet växer år från år eftersom

behandlingsmetoderna blivit mycket bättre, vilket innebär att fler överlever sin sjukdom.

Många av de drabbade får dock sena komplikationer eller följsjukdomar någon gång längre fram i livet. För en del är de lindriga, för andra betydligt svårare.

När ett barn blivit friskförklarat från sin cancersjukdom och lämnat barnsjukvården tappades de tidigare ofta bort. Några regelbundna uppföljningar i vuxen ålder ägde sällan rum.

Överläkaren och docenten Marianne Jarfelt har arbetat med barnonkologi sedan mitten av 1990-talet. Tidigt intresserade hon sig för sena biverkningar hos dem som överlever en cancerbehandling i unga år.

Varför glömdes den här gruppen patienter bort?

– De behandlades ju inom barnonkologin och där fungerade det oftast bra. När de fyllt 18 skulle vuxenvården ta över ansvaret, fast de flesta var ju friskförklarade och ingen tänkte på eventuella kommande problem, svarar Marianne Jarfelt.

Kunskapen i vården om denna speciella grupp är fortfarande bristfällig, påpekar hon. Därför är också behovet stort av mer information om vilka biverkningar behandling av cancer i barndomen kan leda till.

Vilka problem kan då barncancer-överlevare drabbas av som vuxna?

– Det kan handla om att få en sekundär tumörsjukdom, det vill säga att annan form av cancer än den ursprungliga. Eller så drabbas till exempel hjärtat, njurarna eller lungorna. De som haft en hjärntumör kan få kognitiva svårigheter, med bland

annat minnesproblem och koncentrationsvårigheter.

Marianne Jarfelt och andra läkare i en grupp för långtidsuppföljning efter barncancer pekade redan 2007 på behovet av att följa upp personer som har haft en cancersjukdom i barndomen. Men deras rapport väckte inte något större intresse. Först nästan tio år senare, 2016, fick gruppen möjlighet att publicera ett vårdprogram för området. Det ledde till ett ökat intresse bland politiker och inom vården.

I dag finns särskilda mottagningar i Stockholm, Uppsala, Umeå, Lund och Göteborg för vuxna som har haft barncancer. En sådan är också på gång i Linköping. Marianne Jarfelt är ansvarig för verksamheten i Göteborg.

– Vi söker bland annat upp alla som finns med i barncancerregistret och erbjuder

dem ett besök hos oss. Då går vi igenom vilken cancer de hade och vilken behandling de fick.

– Det är information som de inte kunde ta till sig som barn. Vi berättar också om vilka sena biverkningar som kan uppstå och vad man kanske regelbundet behöver kolla upp. Alla får också med sig ett utförligt dokument där allt det här finns med.

– De patienter som har många biverkningar behöver ofta fler besök och hjälp med samordning av vårdkontakter. Vi tar även kontakt med försäkringskassan och arbetsförmedlingen vid behov.

Hur ser framtiden ut?

– Det vi vet är att den här gruppen kommer att öka och därmed behovet av uppföljning i vuxen ålder. Vi vet att de som tidigt behandlades med strålning har en stor risk för sena komplikationer, men

kunskapen om påverkan av dagens behandling är otillräcklig, säger Marianne Jarfelt.

– Minskad användning av strålbehandling och lägre doser av vissa cytostatika kommer förhoppningsvis att leda till färre allvarliga biverkningar.

Under 2019 beslutade regeringen om en extra satsning på barncancervård.

Uppföljningen av dem som nu är vuxna är organiserad under vuxenvården, oftast onkologi eller rehabilitering.

– Det är av stor vikt att även dessa mottagningar får möjlighet att ta del av satsningen. De flesta av dem är underfinansierade och har inte kapacitet att ta emot alla patienter som är i behov av uppföljning, säger Marianne Jarfelt.

Thomas Lerner

thomas.lerner@dn.se

Linus Larsson: Livet skulle nog bli en mardröm om vi minns för mycket av allt som händer

ONSDAG 5 FEBRUARI 2020

Ännu har vi inte chipp bakom örat som spelar in minnen. Men när allt fler samtal blir till detaljloggade chattar kan man längta efter fler samtal som ingen riktigt minns.

Liam Foxwell sväljer hårt. Han är på utvecklingssamtal på advokatbyrån och har just accepterat ett nytt uppdrag: Att hjälpa barn att stämma sina föräldrar för bristande uppmärksamhet under uppväxten. Är han okej med det? Absolut, svarar han med lövtunn övertygelse i rösten. Sedan avslutar chefen:

– Vi hoppas verkligen se fram mot att träffa dig igen.

”Hoppas verkligen” – vänta, betyder det..? I taxin på väg från mötet tar Liam fram en fjärrkontroll. Den är kopplad till ett chipp vid hans öra och låter honom snabbspola genom sina minnen och återuppleva dem

exakt som de skedde. Slant chefens tunga, eller antydde han något?

Scenen inleder ett avsnitt av tv-serien ”Black mirror” och nej, trots att det är nästan tio år gammalt så har det inte besannats. Inte i betydelsen att vi har minneslagrande chipp bakom örat. Men vi har blivit rätt bra på att föra logg ändå. Varje sms, chattmeddelande och mejl blir beständiga bevis. Du sa aldrig att... Jo, men du lovade ju att... Nej, jag har aldrig påstått... Om konversationen var i textform ges inte mycket utrymme för tolkningar.

Annat är det med minnet, vårt notoriskt felande minne som skarvar, blandar ihop, glömmer och hittar på. Som kan manipuleras – mängder med studier har visat hur man kan plantera falska minnen hos folk med enkla psykologiska knep.

Men som kanske också gör det lättare att förlåta.

Liam Foxwell blev inte direkt lugnad av att älta chefens exakta formulering om och om igen. Ännu värre blir det när han - misstänker att hans fru flörtar med en - annan. Han blir besatt av minnesinspelningarna. Närstuderar varje skymt han fått av frun och den misstänkte älskaren. Försöker se om hon ler för mycket i hans närhet och blir stel när maken närmar sig. Det är ren information att studera – inget ”äh, det var nog inget”. Med allt loggat blir missförstånden kanske färre. Men det blir mindre plats för förlåtande tolkningar och kärleksfullt selektiva minnen. Gnäll om en kvarglömd trasa dokumenteras med samma detaljrikedom som ett finare minne.

Det är här Yap kommer in i bilden. Det är en chatt som bara existerar i nuet, utan

loggfiler eller historik. Upp till sex personer (för ”sju är irriterande”, som skaparen hävdar) kan ansluta till ett rum. Där syns bara ditt senaste inlägg. När du skriver ett nytt försvinner det förra. Om någon missade det du sa, ja, då får det vara så. Ingenting kan återskapas, ingenting existerar när pratstunden är över.

Yap är långt ifrån först med självförstörande meddelanden. Snapchat byggde hela sitt genombrott på inlägg som raderas och när Instagram snodde konceptet stories byggdes de också för att försvinna automatiskt. Men stories på Instagram ligger kvar i ett helt dygn och Snapchats meddelanden ska hinna visas innan de försvinner.

Yap går längre i sin här-och-nu-ighet. Den som kommer in sent missar det som redan har sagts. Den som kopplar ner kan inte läsa ikapp senare. Det är en seger för den

diffusa minnesbilden över loggfilens hänsynslösa precision. Efteråt finns bara ofullständiga, fluffiga minnen kvar i dina - vänners huvuden. Någon minns det roliga du sa, en annan bara hur irriterande du var. En tredje har glömt alltihop efter fem minuter. Sa du något idiotiskt? Då kan du alltid hoppas att de andra av ren välvilja sorterar bort minnet och går vidare med sina liv.

Samtalet finns när det finns och sedan aldrig igen. Precis som utanför nätet, alltså. Vem har där längtat efter en loggfil över vad som sades efter den tredje ölen?

Linus Larsson

linus.larsson@dn.se

Agnes Lidbeck: Barn låter, gnisslar och är ett hinder på museer

ONSDAG 5 FEBRUARI 2020

Lek med tanken att Dramaten eller Operan uppmuntrade barn att ta del av deras repertoarer. Inte bara av de specifika verk

som sätts upp för barn, utan allt. Från ”I väntan på Godot” till ”La Traviata”. Tre minuter in i ”Peer Gynt” måste Nisse i mitten av rad fyra kissa. Eller, mitt i ”Romeo och Julia” (tidigt nittiotal, den med Lena Endre), börjar Agnes, nio år, gråta vid tanken på att kärleksparet kommer att dö. Storgråta, ljudligt. Lägg till detta Tindra som har kliande strumpor, Aisha som viskar om att få låna telefonen i stället, Putte som frågar vad de säger, och Puttes mamma som mumlar pedagogiska svar. Det finns en konsensus om att viss kultur kräver en viss grad av mognad för att ta till sig. Att den är olämplig för barn – inte på grund av något särskilt våldsamt eller pornografiskt innehåll – utan helt enkelt för att den kräver en begreppsapparat, koncentration, abstraktionsförmåga och referensrikedom som ett barn inte har

hunnit skaffa sig. Visst kan det finnas undantag, både i form av barn och verk, men som tumregel kan man ändå säga: poesiuppläsningar är inte för ungar. Som kaffe.

Vad gäller kultur som konsumeras i hemmet måste detta självklart vara ett beslut för den individuella familjen: vill vi försöka introducera svåra verk för våra barn på ett tidigt stadium, eller inte? Men när det gäller kultur i det offentliga rummet är detta inte bara en fråga som påverkar det specifika barnet. Det blir också en fråga som påverkar konstutövare och den övriga publiken. Kutymen att inte ta med fyraåringar på teatern är en fråga om hänsyn.

Men vad gäller bildkonst (och de andra konstarter som ställs ut på konstmuseum) verkar tanken på att den vuxne besökarens möte med det konstnärliga uttrycket ska

skyddas från klibbiga små händer inte ha fallit någon in. På våra större, gemensamt skattefinansierade museum verkar det tvärtom finnas en *vilja* att locka barnfamiljer.

Den ekonomiska kalkylen bakom är lätt att räkna ut. På kort sikt innebär det fikapengar. På längre sikt är det också begripligt. Att välkomna barn och familjer visar på relevans – och relevans brukar innebära en förbättrad förhandlingsposition gentemot finansiärerna. Kort sagt: fulla museer skramlar mest.

Men att reducera museernas intresse av att locka barn till en ren finansieringsfråga är inte rättvist. I deras instruktioner (det vill säga det dokument som statliga organisationer styrs av) utpekas uppdraget tydligt. För Nationalmuseum gäller till exempel att ”Myndigheten ska verka för

att dess verksamhet ska vara en angelägenhet för alla människor i samhället”. Alla människor i samhället blir rätt många under 18 år. Både Nationalmuseum och Moderna museet har pedagogiken utpekad i sina uppdrag: man ska verka för förståelse för konst.

Ur det perspektivet är det naturligt att vända sig till barnfamiljer. Jag gissar att tanken är att man, som med försäljningen av knark på skolgårdar eller tidningsprenumerationer till juniorer, hoppas på en vanebildning: barn som tittar på konst växer upp och blir vuxna som tittar på konst.

Problemet är att detta står i direkt målkonflikt mot andra, nog så viktiga, uppdrag. För även om det inte är uttalat i deras instruktioner – nog borde museerna någonstans tangera uppdraget att göra konsten intressant och relevant även för

vuxna besökare? Och där är förekomsten av barn som beter sig som barn fullt naturligt ett konkret hinder. De låter. De rör sig. De gnisslar. De bär bävernylon. Enligt konstteorin finns det tre saker en betraktare bör göra inför ett verk. Titta. Se. Tänka.

Att titta är inte svårt: det kan göras under vilka omständigheter som helst. Men den kontemplation och eftertanke som krävs för att faktiskt göra mer än att "titta" på konst, att se och tänka, kräver ett visst rum.

I slutänden kokar allting ned till konstsyn. Ska museerna vara ställen där man passivt betraktar verk på väg mot shoppen? Eller ska de vara platser för kvalitativ interaktion mellan verket och betraktaren? Om värdet i våra museer är att så många som möjligt ska ha möjlighet att "titta" på verk, så är den nuvarande tillgänglighets-

anpassningen gentemot barn både logisk och försvarbar.

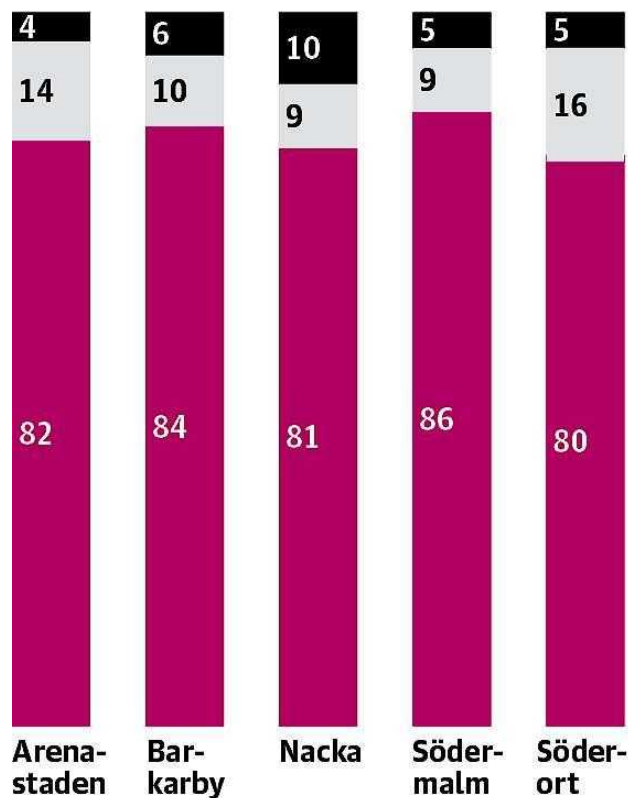
Men vill man att den vuxna publiken ska komma vidare till steg två och tre: SE och TÄNKÅ, kan det vara dags att fundera över villkoren för detta seende och tänkande. Kulturen är värd att ta på allvar som mer än en aktivitet för att fylla en regnig söndag. Detta gäller även bildkonsten.

Agnes Lidbeck

Fakta. Så tycker invånarna

Opinionsföretaget Next genomförde telefonintervjuer med 1800 personer under december 2019.

● Negativ ● Neutral ● Positiv
(procent)

Åtta av tio är positiva till utbyggnad av tunnelbanan

ONSDAG 5 FEBRUARI 2020

Drygt åtta av tio stockholmare är positiva till en utbyggnad av tunnelbanan. Det visar en opinionsundersökning som Region Stockholm har gjort. Allra mest positiva är de som bor på Södermalm – 86 procent.

– Det är väldigt glädjande att opinionsundersökningen visar ett

öronbedövande stöd för en utbyggnad, säger trafikregionrådet Kristoffer Tamsons (M).

Regionen har följt stockholmarnas syn på en utbyggnad av tunnelbanan sedan 2016 och ställt frågor till invånarna i berörda områden: Arenastaden i Solna, Barkarby i Järfälla, Nacka, samt Södermalm och Söderort i Stockholm.

– En utbyggnad av tunnelbanan väcker nyfikenhet, många frågor och opinionsyttringar. Men att drygt åtta av tio är positiva är ett bra kvitto på att vi är på rätt väg och en viktig signal om att det finns en förväntan hos stockholmarna, säger Kristoffer Tamsons.

Av de 19 procent som inte är positiva till utbyggnaden är 13 procent neutrala och 6 procent är negativt inställda.

– Det är inte så konstigt. Det finns de som är negativa till nybyggen och förändring i

allmänhet, vi har sett överprövningar och protestyttringar. Det finns också de som tycker att de har bättre idéer om var och hur vi ska bygga ut tunnelbanan, säger Kristoffer Tamsons.

Det finns också invändningar som går ut på att en t-banestation drar till sig ungdomsgång och bråk. Vad tror du om det?

– Det är en nidsbild av tunnelbanan som delvis lever kvar. De nya stationerna är ljusare och fräschare och bidrar till att skapa mer stadskänsla, de kommer att förändra Stockholm.

Opinionsföretaget har också frågat hur väl stockholmarna känner till utbyggnaden av tunnelbanan.

– Det finns en stor och växande kännedom, det är glädjande, säger Kristoffer Tamsons.

Mest välinformerade känner sig de som bor i Nacka och Barkarby, där 67 procent anser att de känner till projektet väl. 89 procent i Nacka och 88 procent på Södermalm känner också till var stationerna ska ligga, men bara 66 procent i Arenastaden. 56 procent i Barkarby, men bara 29 procent i Söderort, känner till när t-banan ska byggas.

– Projektet har till viss del kommit längre i Nacka och Barkarby och det har gjorts mer lokala informationsinsatser, säger Kristoffer Tamsons.

En majoritet – 62 procent – känner sig trygga med byggtiderna och de konsekvenser byggandet kan ha för dem. Ganska få – som mest 12 procent i Söderort – är mycket oroliga för hur det ska bli under byggtiden.

– Vi får se var vi behöver göra extra informationsinsatser. Vi kan inte bara

rulla in lastbilar och bergborrar i ett område utan att berätta vad som händer, om det börjar grävas där du bor måste vi göra punktinsatser, säger Kristoffer Tamsons.

Den minst populära delen av t-baneutbyggnaden – 71 procent är positiva – är depån som ska byggas i Högdalen. Var fjärde stockholmare känner inte ens till den.

– Många upplever att den inte behövs, men tunnelbanetågen måste bo någonstans, de måste servas, tvättas och repareras, säger Kristoffer Tamsons.

Till skillnad mot tidigare finns det nu, menar han, en väldigt stor samsyn om t-banan inom politiken.

– Men det är väldigt långa ledtider från överenskommelse till byggstart och ingenting man trollar fram.

Nu finns, enligt Kristoffer Tamsons, byggkontrakt på alla arbetstunnlar, där jobbet ska komma i gång under året.

När rullar det första tåget i nya tunnelbanan?

– Vi är försiktiga med att ange exakta årtal, någon gång runt 2026, säger Kristoffer Tamsons.

Mia Tottmar

mia.tottmar@dn.se

Pojke döms till fängelse för flera personrån

ONSDAG 5 FEBRUARI 2020

En pojke som misstänktes för ett stort antal personrån i tunnelbanan uppgav att han var 14 år. Efter en

polisutredning skrevs hans ålder upp med tre år och det framkom även att han använt sju olika identiteter. Nu har han dömts till fängelse och utvisning.

Pojken greps i februari förra året sedan han rånat en flicka på hennes mobil i centrala Stockholm. Polisen hade då fått anmälningar om liknande rån och fickstölder och fler ärenden knöts till

utredningen. De flesta av de anmälda brotten hade begåtts nattetid på t-banestationer som T-centralen, Slussen och Medborgarplatsen.

Genom att gå igenom material från övervakningskameror fick utredarna fram bilder på när den misstänkta pojken utförde rån.

Polisen skriver på sin hemsida att pojken, som var asylsökande, uppgav att han var 14 år. Avgörande för utredningen – som skedde i samarbete med bland annat socialtjänsten, Migrationsverket, gränspolisen och polisens internationella enhet – var att fastställa hans identitet och ålder för att se om han var straffmyndig.

Via slagningar mot Interpol kunde det konstateras att pojken dömts för liknande brott i Frankrike och Tyskland och att han använt totalt sju olika identiteter i kontakt

med europeiska myndigheter och i Sverige.

Efter röntgen av lårben och tänder slog rättsläkare fast att pojken var åtminstone tre år äldre än han uppgett.

I slutet av december dömdes han i tingsrätten för fem rån och fyra grova stölder till ett års fängelse och utvisning i tio år.

Andreas Nordström

andreas.nordstrom@dn.se

”Kriminaliteten får syre av hopplöshet”

ONSDAG 5 FEBRUARI 2020

Stockholmspolisen har lånat in Göteborgs biträdande regionpolischef Robert Karlsson för att under ett halvår vara operativ chef. Medan Göteborg har en positiv trend, steg i fjol antalet döda av skjutvapenvåld i huvudstaden till 17 personer.

Robert Karlsson riktar ett hett önskemål till politikerna:

– Ett områdesförbud för de ledande i stadsdelskriminaliteten vore förstås ett otroligt spetsigt och kraftfullt förslag.

Men det skulle handla om ytterst få personer.

Mobilen ringde. Sms plingade. Intervjutid innebär inte att Robert Karlsson kan stänga av det operativa ansvaret. Vad informationen handlade om fick vi inte veta, men vi noterade att strax därefter berättade ledningen för den nationella särskilda händelsen Operation Rimfrost att två kluster som ägnat sig åt bombtillverkning har slagits ut. Sedan årsskiftet är Robert Karlsson utlånad till Stockholm för att vara tillförordnad biträdande regionpolischef. I den rollen svarar han för att leda den inre och yttre operativa verksamheten inklusive utredningsdelen. I tjänsten ingår också att ett par gånger i månaden delta i så kallade Nolg-möten, Nationella Operativa Ledningsgruppen, där bland annat Rimfrost samordnas.

– Vi är alla i högsta grad delaktiga i den. Det har varit fokus i media på Malmö men vi driver Rimfrost i alla regioner – i Stockholm, i Väst, i Mitt och i Nord också, säger Robert Karlsson.

Vad är egentligen Rimfrost? Något mer än klartecken att låna personal och använda övertid?

– Rimfrost är en modell, en metodik. Och det går bra nu. Vi tar mycket i beslag. Det är jobbigt för de kriminella. I Rimfrost finns en stark utvecklingskraft, en potential som svensk polis i sin helhet kommer att kunna ha nytta av.

Arbetssättet beskriver han som ”spetsigt”.

– Vi går rakt på individer som vi vet är aktiva, oavsett vilket brott som för stunden är aktuellt.

Det har uppmärksamrats att antalet mord med skjutvapen och sprängningar det senaste året varit klart lägre i

Göteborgsområdet än i övriga storstäder. Följdfrågan är: Vad gör polisen där som fungerar?

Robert Karlsson vill inte spela på den gamla ibland illa dolda rivaliteten inom kåren mellan Stockholm och Göteborg. I stället säger han:

– Det är så mycket som hänt. Svensk polis jobbar numera sammanhållen.

Arbetsmodellen för Rimfrost har Noa (Nationella operativa avdelningen) tagit fram, det är ett hopkok med inslag av sådant man jobbat med i Göteborg, i Malmö, i Stockholm, i Borlänge. För mig är det inte viktigt varifrån upplägget kommer.

Den tydliga pyramiden inom polisen är förbi. Ordergivning, kraft och makt – guldets på axlarna – är inte längre kärnan. Han pekar på det han ser som nyckelordet i dag:

– Förståelse. Förståelse på kort och lång sikt. I vilken kontext verkar jag som polisanställd? Vi måste vara klara över vad som är uppdraget – och vad som *inte* är det.

Hur gör man?

– Vi måste peka ut vad som är berömvärt, vad som är viktigt. Jag brukar säga ”berätta för mig om era framgångar”! Jag har fått sms i dag med ”det här har vi gjort”. Man kan kalla det för positiv framåtrotation. Rimfrost är en sådan positiv framåtrotation. Svensk polis har samlat ihop sig, kommit tillsammans. Även utanför polishuset har Robert Karlssons tankar väckt intresse. Tidigare i vinter var han inbjuden att föreläsa på Handelshögskolan i Göteborg och på Kvalitetsmässan stod han på scenen mellan rikspolitiker från Moderaterna och

Miljöpartiet för att diskutera bättre - metoder för att komma åt gängen.

När mängder av bilar brann i Frölunda en månad före valet 2018 lade han fram tanken om att grovt kriminella skulle kunna portas från sina bostadsområden till statsminister Stefan Löfven (S). Statsministern svarade den gången undvikande, men inte nej:

– Vi ska naturligtvis göra allt för att knäcka den här typen av brottslighet. Då får vi titta på olika åtgärder. Jag vet inte om det här är det rätta, men det är bra med förslag på vad som kan göras, sade han.

Robert Karlsson säger till DN att han ”fattar att det är otroligt spetsigt och kraftfullt förslag”.

– Men vi hade också lite svårt komma igång gentemot beslutsfattarna med frågan om obligatorisk häktning för

vapeninnehav och att få sätta upp övervakningskameror. Efter dubbelmorden i Biskopsgården 2015 funderade vi, ”nu kommer alla ministrar hit, då får vi prata med dem ett par timmar, vart vill vi nå?”. Vi tänkte att vi ville ha automatisk häktning och kameror men att det skulle bli svettigt att få igenom. När jag träffade Löfven första gången upplevde jag vi inte nådde fram riktigt. Så för att öka förståelsen behöver man ibland spränga några mentala gränser.

Så nu talar han om områdesförbud, att kunna förbjuda det fåtal grovt kriminella som styr över brottsligheten i vissa väl definierade stadsdelar att vistas där.

– Jag tror inte på visitationszoner som ibland föreslås. Områdesförbud skulle däremot vara effektivt. Men jag fattar den politiska dynamiken i detta. Vi är ett av de

öppnaste samhällen som finns. Nu handlar det om att öppna för diskussion.

Däremot tror han generellt inte på fängelse som metod för att komma åt kriminaliteten.

– Men för de värsta, de som spränger och skjuter, har vi inget bättre just nu. Då är det inkapacitering som gäller.

Medborgarna måste skyddas från dem.

Tyvärr finns ett antal mycket svåra fall.

Robert Karlsson pekar på vad han menar är avgörande framöver:

– Hur stoppa återväxten? Det är kö in i den kriminella världen.

Men han säger också:

– De som i debatten försöker blanda kriminalitet och etnicitet har inte förstått nånting. Kriminalitetens syre är hopplöshet, i stora delar. Ja, det finns förstås de som lider av diagnoser och så vidare. Men är man utan hopp att leva i

det vanliga samhället är det stor risk att hamna hos oss i stället. Det säger all forskning. Jag har ju sett det själv! De som spelade boll, klarade skolan och omgavs av kloka vuxna klarade sig, säger han och fortsätter, inte utan viss hetta i rösten: Robert Karlsson, uppvuxen i den gamla arbetarstadsdelen Kortedala i Göteborg, har nu uppdraget att fram till sommaren vara med och hantera en utveckling i Stockholm som bara de senaste fem månaderna sett 14 sprängningar eller explosioner. Närmare 90 skjutningar i regionen i fjol gav 17 döda, att jämföra med elva året före.

– Stockholm är så stort, så mycket folk, men samtidigt till ytan så litet jämfört med i Väst, så polistaktik och strategi skiljer sig åt en del. Men det är spännande, säger han.

Lars Näslund

lars.naslund@dn.se

Fakta. Sprängningar

I polisregion Stockholm har antalet anmälningar om allmänfarlig ödeläggelse genom sprängning ökat något, enligt Brottsförebyggande rådets preliminära siffror, från 47 år 2018 till 53 förra året. I Brå:s siffror är dock även försök till allmänfarlig ödeläggelse inkluderat.

Polisen har tidigare uppgett till DN att man räknar till att det under 2019 skedde 27 bekräftade detonationer i Stockholmsområdet. Allra flest sprängningar anmälades i Stockholms kommun, 16, men även i Botkyrka och Järfälla där fem sprängningar anmäls är siffran relativt sett hög. I flera kommuner, som Täby, Danderyd och Norrtälje, skedde inga anmälningar alls.

Tre uppmärksammade fall

21 januari 2020: Med några minuters mellanrum inträffar två sprängningar i Stockholmsförorterna Husby och Kista cirka 500 meter från varandra. Femtio personer evakueras. En person skadas lindrigt och förs till sjukhus.

13 januari 2020: En kraftig sprängladdning detonerar på Gyllenstiernsgatan på Östermalm. Flerfamiljshuset evakueras. En man i 35-årsåldern är häktad misstänkt för dådet. Mannen har tidigare dömts för brott som indikerar kopplingar till organiserad brottslighet i mc-gänget Bandidos och det så kallade Bredängsnätverket.

16 oktober 2019: Tre explosioner äger rum under samma natt i Stockholmsområdet. En av dem i ett flerfamiljshus på Södermalm där rutor förstördes på flera våningar, en i en hembygdsgård i Vaxholm och ytterligare en i en festlokal i Södertälje. Ingen skadades i någon av de tre explosionerna och polisen ser inget samband mellan dem.

Fakta. Operation Rimfrost

Polisen har utlyst en så kallad nationell särskild händelse med anledning av den senaste tidens grova våldsdåd.

Med Operation rimfrost vill man minska antalet sprängningar och skjutningar – bland annat genom tydligare prioriteringar inom polisen. Beslutet har fattats av Mats Löfving, chef för polisens Nationella operativa avdelning (Noa) och gäller i ett halvår.

Målen är att minska skjutningar och sprängningar i kriminella miljöer, reducera antalet personer i kriminella nätverk genom lagföring och avhopparverksamhet samt att öka beslagen av vapen och sprängmedel.

Källa: Polisen/TT

M och SD: Polisanmäl elever som begår brott i skolan

ONSDAG 5 FEBRUARI 2020

Moderaterna och Sverigedemokraterna har för första gången skrivit en motion ihop i Haninge. Partierna kräver att alla elever oavsett ålder ska polisanmälas om de begår brott i skolan.

– Riktlinjerna ska gälla även barn under 15 år, säger Sven Gustafsson (M), oppositionsråd i Haninge.

Moderaterna och Sverigedemokraterna vill att Haninge kommun inför riktlinjer om att alla elever som begår brott i skolan ska polisanmälas.

– I Haninge finns en rekommendation om att skolorna inte ska polisanmäla barn under 15 år. Vi tycker att det är viktigt att det som är straffbart i övriga samhället även ska vara det i skolan, oavsett ålder, säger Sven Gustafsson.

Det är första gången som Moderaterna och Sverigedemokraterna i Haninge lägger en motion ihop. Partierna har tidigare röstat för varandras motioner.

– Vi har inga problem att i enskilda frågor samarbeta med SD. Som moderater i opposition vill vi samla så många partier som möjligt runt våra frågor. När det

gäller lag och ordning står ligger M och SD väldigt nära varandra, säger Sven Gustafsson.

I höstas sträckte Moderaterna i Haninge ut handen åt andra hållet för att tillsammans med Vänsterpartiet stoppa heltidskravet i kommunen som gjorde att personal kunde få jobba tolvtimmarspass på helgerna.

– Vi tyckte båda att det var orimligt och gjorde en gemensam motion med V för att visa att vi verkligen menade allvar. I dessa tider när blockpolitiken egentligen inte finns kvar är det viktigt att samla alla partier, för demokratins skull, säger han. Haninge styrs i dag av en koalition mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Kristdemokraterna. Liberalerna är kritiska till men inte förvånade över M–SD-samarbetet.

– Det förvånar mig inte alls. Det är också förklaringen till varför Liberalerna,

Centerpartiet, Kristdemokraterna inte vill samarbeta med Moderaterna den här mandatperioden. Jag ser den gemensamma motionen som ett ytterligare steg i deras redan etablerade samarbete, säger kommunalrådet Tobias Hammarberg (L).

Han är ordförande i barn- och förskolenämnden och säger att man kommer att behandla motionen så snart den kommer in.

– I Haninge har alla rektorer i dag möjlighet att polisanmäla brott på skolan. Jag har inte heller fått några signaler från rektorer att man efterfrågar nya riktlinjer, inte heller från polisen eller socialsekreterarna.

Tycker du rent generellt att man ska polisanmäla barn under 15 år?

– Jag tror att man måste se varje fall för sig och göra en bedömning utifrån det. Det

här är en icke-fråga och mer ett sätt att visa att M och SD står samman, säger Tobias Hammarberg.

Skolverket har i dag inga riktlinjer för hur man ska agera vid brott eller misstanke om brott på skolor.

– Det finns ingen skyldighet för kommunen att göra en polisanmälan, men det finns heller inget hinder, skolan får själv göra en bedömning i det enskilda fallet om man misstänker att en elev begått ett brott. Däremot är man alltid skyldig att göra en orosanmälan om misstänker att barn far illa, säger Emelie Högberg, undervisningsråd på Skolverket. Flera kommuner har dock infört egna riktlinjer. Stockholms stad föreslår i en ny strategi att socialtjänsten ska låta polisen utreda brott av barn under 15 år.

Justitieombudsmannen har dock i flera fall kritiserat kommuner som polisanmält yngre barn.

– Det finns JO-beslut med kritik mot att kommuner polisanmält yngre barn i alltför stor utsträckning. Man lyfter att det inte finns något egentligt hinder mot det, men att framför allt socialtjänsten som blir aktuellt för yngre barn, säger Emelie Högberg.

Jessica Ritzén

jessica.ritzen@dn.se

Karolinska institutet döms till böter

ONSDAG 5 FEBRUARI 2020

Karolinska institutet (KI) köpte in molekyärbiologiska produkter, men annonserade aldrig upphandlingen. Nu döms KI att betala tre miljoner kronor i upphandlingsskadeavgift, som är ett slags böter.

Karolinska institutet har hävdad att annonsering inte var nödvändig eftersom inköpet av produkterna var absolut nödvändigt. På grund av extrem personalomsättning kunde KI dessutom

inte hålla de tidsfrister som normalt gäller vid upphandling.

Men förvaltningsrätten i Stockholm underkänner argumentationen.

”Karolinska institutet har därmed gjort en otillåten direktupphandling, vilket är en av de allvarligaste överträdelserna inom upphandlingsområdet”, säger chefsrådmannen Anna Önell i ett pressmeddelande.

TT

Duplantis hoppade sex meter – och var nära världsrekordet

ONSDAG 5 FEBRUARI 2020

Armand Duplantis hade inte tävlat på månader.

Ändå slog stavstjärnan till med personbästa inomhus – och världsårsbästa – i sin säsongspremiär i Düsseldorf.

Nu är 20-åringen sexmetershoppare också under tak. Och han var till och med nära världsrekordet.

Svensk-amerikanen Armand Duplantis är ett av Sveriges största medaljhopp inför OS i Tokyo i sommar. Och inte undra på det.

Utomhus har han tagit EM-guld, VM-silver och hoppat 6,05 meter.

Inomhus var det personliga rekordet inför tisdagens gala i Düsseldorf 5,92 meter (från februari 2019). Men i årets första tävling gled 20-åringen utan problem över 5,95 i sitt första försök och kunde sedan skrika ut sin glädje efter att även ha klarat 6,00 meter, i försök nummer två, i Tyskland.

Galan var stjärnspäckad. Även världsmästaren från i höstas, amerikanen Sam Kendricks, försökte sig på sex meter – men misslyckades.

Snacka om skön start på säsongen för Duplantis.

Bara tre hoppare har hoppat högre inomhus i historien. Segern var självklar, men Duplantis – som tog sig över sex meter för fjärde gången i karriären – nöjde sig inte där.

20-åringen lade kaxigt upp ribban på världsrekordhöjden 6,17 meter, en centimeter högre än fransmannen Renaud Lavillénies toppnotering från 2014.

Publiken stod upp i arenan under ett historiskt ögonblick. Det blev rivning i första försöket. Men i det andra var Duplantis nära, nära och verkade knappt tro sina egna ögon.

Konkurrenterna såg lika chockade ut de. Men det blev inget världsrekord – den här gången. Tredje försöket blev inte lika bra. Men resan mot Tokyo har startat på allvar, med nytt svenskt inomhusrekord,

världsårsbästa och stärkt självförtroende för den redan OS-uttagne Duplantis.

– Jag har aldrig känt mig så här bra, sade VM-tvåan till TT redan inför tisdagen.

– Det är min första hela säsong som professionell och ett olympiskt år. Mitt viktigaste år i karriären.

Även Melker Svärd Jacobsson deltog i stavgävlingen. Han slutade tia på 5,40.

Lisa Edwinsson

lisa.edwinsson@dn.se

”Nu går vi fram med lagstiftning om arbetskraftsinvandring”

TORSDAG 6 FEBRUARI 2020

DN. DEBATT 20200206

Reglerna för arbetskraftsinvandring måste skärpas för att fungera som det var tänkt. När regeringen är handlingsförlamad måste vi gå från ord till handling. I dag på socialförsäkringsutskottets bord i

riksdagen lägger vi fram ett skarpt förslag till ny lagstiftning om direktåtkomst av inkomstuppgifter, skriver Ulf Kristersson (M) och Ebba Busch (KD).

Alliansregeringen förenklade 2008 för svenska företag att hitta rätt kompetens genom arbetskraftsinvandring. Det innebär att arbetsgivare – inte fackförbund eller myndigheter – får avgöra när de behöver anställa personer från andra länder. Den kärnan i reformen måste värnas och behållas. Att människor kan komma till Sverige och jobba är nödvändigt för att svenska företag ska kunna växa, skapa fler arbetstillfällen och bidra till den svenska välfärden.

Under senare år har det blivit tydligt att mer måste göras för att locka expertkompetens till Sverige – och för att få dem att stanna kvar här.

Kompetensförsörjningen är många företags allra största tillväxthinder. Och det mest akuta problemet nu är de ”kompetensutvisningar” som drabbar högkvalificerad arbetskraft från andra länder som har kommit till Sverige, jobbar här och försörjer sig själva. Nu behövs inte fler kartläggningar, utan skarpa åtgärder för att behålla expertkompetens i Sverige. Kompetensutvisningarna måste få ett omedelbart stopp.

Men det finns fler allvarliga brister i dagens regelverk som måste rättas till. Arbetskraftsinvandrare utnyttjas, välfärdssystemen missbrukas och fusk har blivit en lukrativ affär för kriminella. Det var aldrig avsikten med arbetskraftsinvandringen. Liberala reformer måste vårdas. Därför behövs kraftfulla åtgärder mot fusk och missbruk. Och ett försörjningskrav, som gör att

arbetskraftsinvandrare som vill ta med sina anhöriga till Sverige fullt ut ska kunna försörja dem, om de inte försörjer sig själva.

Dessutom måste asylsystemets trovärdighet stärkas. Enligt en färsk rapport från statliga Delegationen för migrationsstudier (Delmi) får en av tio med utvisningsbeslut ändå uppehållstillstånd, bland annat genom att ”byta spår”. Det innebär att en person som fått ett avslag på sin asylansökan i stället kan ansöka om arbetstillstånd. Det skickar den dåliga signalen att ett nej inte är ett nej. Vi tar därför bort dagens möjlighet till spårbyte. Regeringen däremot, vill underlätta spårbyte.

Att nu komma till rätta med dessa uppenbara problem är mycket angeläget. Men regeringen drar benen efter sig, även i denna fråga. Riksdagen har på flera

punkter tydligt sagt till regeringen vad den måste göra, men regeringen kan eller vill inte göra det som krävs.

Därför går vi nu från ord till handling. I dag lägger vi på socialförsäkringsutskottets bord i riksdagen fram ett skarpt förslag till ny lagstiftning om direktåtkomst av inkomstuppgifter. Det innebär att Migrationsverket kommer få tillgång till Skatteverkets, Försäkringskassans och Kronofogdemyndighetens databaser och inkomstuppgifter. Därmed skulle skattefusket, fusket med falska anställningar och alltför låga löner kunna bekämpas effektivt.

Det har nu gått tre år sedan en utredning presenterade förslag på lagstiftningen som skulle effektivisera Migrationsverkets arbete mot fusk, men trots det uppenbara behovet har regeringen inte velat

återkomma i frågan. Förrän nu – när vi går fram med skarp lagstiftning. Det övertygar inte. Vi kommer därför att gå vidare med vårt initiativ.

Vårt initiativ i dag till helt ny lagstiftning bygger på ett färdigutrett och redan remissbehandlat förslag som hittills bara lagts i en skrivbordslåda på

Regeringskansliet (SOU 2016:91).

Regeringen vägrar lägga fram förslaget trots att det redan finns krav från en riksdagsmajoritet genom ett

tillkännagivande från Moderaterna, Sverigedemokraterna, Centerpartiet, Kristdemokraterna och Liberalerna.

Och trots att det handlar om ett verktyg mot fusk som Migrationsverket självt har efterfrågat och som Riksrevisionen har rekommenderat regeringen att införa.

Behovet av direktåtkomst bekräftas också av en myndighetsgemensam lägesrapport

från 2019 om den organiserade brottsligheten. Där framhålls att många utländska arbetstagare är beredda att arbeta i Sverige under dåliga arbetsvillkor och alltför låga löner. Arbetstagarna vill inte berätta om fusk och regelbrott eftersom de upplever att det finns risk att de själva får ta konsekvenserna och tvingas lämna Sverige. Detta handlar både om att hänsynslöst utnyttja människor, och om att utnyttja svensk aningslöshet.

Regeringens slapphet vad gäller detta är därför obegriplig.

Det är mycket ovanligt att riksdagen tar över uppgiften från regeringen att fatta besluten om nödvändig ny lagstiftning. Men det är också en mycket ovanlig politisk tid, med en regering som inte är överens om färdriktningen och som inte kan enas ens om gemensamma regeringsbeslut.

Men när regeringen är handlingsförlamad måste oppositionen ta över uppgiften. Vi gjorde det under hösten 2018 när regeringsbildningen drog ut på tiden. Vi gjorde det häromveckan för att få en budget som bättre prioriterar välfärden och tryggheten framför friår och ineffektiv arbetsmarknadspolitik. Och vi gjorde det när vi stoppade regeringens ansvarslösa omstöpning av Arbetsförmedlingen. I Sverige är det riksdagen som styr regeringen, inte regeringen som styr riksdagen.

Medan regeringen och januaripartierna nu passivt blickar ner på sina 73 punkter, så ser Moderaterna och Kristdemokraterna vilka svenska problem som verkligen måste lösas. Och tar de nödvändiga politiska initiativen. Vi kommer nu söka stöd i riksdagen för att värna möjligheten för näringslivet att rekrytera viktig

kompetens även utomlands. Och samtidigt kraftfullt sätta stoppa för fusk och missbruk av systemet.

Ulf Kristersson (M), partiledare
Ebba Busch (KD), partiledare

Så hamnade de falsa uppgifterna i registren

TORSDAG 6 FEBRUARI 2020

Den falske officeren skrev på egen hand in falska uppgifter i Försvarmaktens system – utan att någon kontrollerade dem. Det bekräftar nu försvaret.

I registren fick mannen både militär och akademisk examen. Strax därefter rekryterades han som överstelöjtnant vid Natos högkvarter.

Efter avslöjandet om en falsk officer har Försvarmakten tillsatt en egen utredning och många frågor återstår kring hur mannen kunde göra karriär och undgå upptäckt.

DN har tidigare berättat att de felaktiga uppgifterna om både officersexamen och akademisk examen finns i

Försvarmaktens egna system. Nu uppger myndigheten att det var mannen själv som förde in uppgifterna.

”Uppgifterna registrerades 2012-07-03. Kvalifikationerna i systemet läggs in av individen själv och fungerar som ett digitalt cv. Vilken kontroll som senare gjorts av uppgifterna framgår inte”, skriver Försvarmaktens hr-centrum.

För att arbeta som reservofficer krävs en reservofficersexamen. Mannen har hävdat att han tog sin examen 1999, men i själva verket kastades han ut från utbildningen

redan innan den började. Den första registrerade lögnen om examen som DN upptäckt är i ett cv vid en rekrytering till en annan myndighet 2002.

Försvarmakten har ännu inte kunnat svara på hur mannen först blev reservofficer trots att han saknade examen. När mannen skrev in de felaktiga uppgifterna i Försvarmaktens system sommaren 2012 hade han precis avslutat en utlandsmission som major och reservofficer, och skulle snart påbörja ett nytt uppdrag – vid Natos militära högkvarter. Även då anställdes han som reservofficer och befordrades tillfälligt till överstelöjtnant, den högsta graden mannen innehaft.

Som svar på en skriftlig fråga från DN uppger Försvarmakten också att man vid åtminstone fyra anställningstillfällen inte

kontrollerat om mannen verkligen var reservofficer eller inte.

Försvarmaktens utredning leds av kommunikationsdirektören Mats Ström. Han var med när försvarsminister Peter Hultqvist (S) och överbefälhavaren Micael Bydén svarade på frågor i riksdagens försvarsutskott i slutet av januari. Då uppgav Mats Ström att mannen kan ha genomfört sina första utlandsinsatser i Kosovo som värnpliktig officer, något som inte kräver reservofficersexamen.

Men i handlingar från Försvarmaktens veterancentrum står det att mannen var anställd som reservofficer även under insatserna i Kosovo. Om även de uppgifterna är falska – eller om Försvarmakten gav felaktig information till ledamöterna i försvarsutskottet – har Mats Ström inte velat svara på.

”Försvarmakten har till försvarsutskottet redovisat våra preliminära slutsatser. Utredningen fortsätter med arbetet att slutföra vår analys och rekommendationer till ÖB. Vi avser inte lämna ut några enskilda svar förrän vi har slutfört vårt arbete och redovisat detta för vår uppdragsgivare (ÖB)”, skriver han i ett mejl.

Det faktum att mannen själv kunnat skriva in de falska uppgifterna i Försvarmaktens system väcker nya frågor om det kan finnas andra officerare med fabricerade meriter. När DN tidigare i januari intervjuade överstelöjtnant Carl-Axel Blomdahl, som då ledde utredningen, fick han frågan om det kunde finnas fler falska officerare inom Försvarmakten.

– Det vill jag inte uttala mig om då, men jag hyser stor tilltro till det system som vi har i dag, sa han då.

Försvarmakten har uppgett att man än så länge inte hittat något som talat för att mannen orsakat någon skada. DN har upprepade gånger sökt honom, utan resultat.

Mikael Delin

mikael.delin@dn.se

Kristoffer Örstadius

kristoffer.orstadius@dn.se

Bakgrund.

En KU-anmälan mot försvarsministern, en utredning på Försvarmakten och en internationell förtroendekris. Här är vad som hänt i DN:s granskning av den falske officeren.

Mannen har genom åren ljugit om att han har en officersexamen, akademiska examen och körkort. Han har arbetat inom Försvarmakten, Must, Kustbevakningen och försvarskoncernen Saab. Han har även varit vid Natos militära högkvarter. Både Säkerhetspolisen, regeringen och Försvarmakten fick uppgifter från Kustbevakningen om att mannen var opålitlig. Men

varningarna ledde inte till några åtgärder, 2019 rekryterades han till stabschef för den svenska FN-insatsen i Mali. Han tvingades sluta innan han reste dit.

Efter avslöjandet har både ÖB och försvarsministern kallats till försvarsutskottet. Moderaternas Ulf Kristersson har krävt att regeringen lägger korten på bordet, och partiet har anmält Peter Hultqvist till konstitutionsutskottet. Flera internationella medier har rapporterat om fallet och Nato har kallat uppgifterna "allvarliga". Vid Försvarsmakten pågår en utredning.

Så ska de skärpta reglerna för arbetskraftsin- vandring se ut

TORSDAG 6 FEBRUARI 2020

**Regeringen och samarbetspartierna vill
ändra kraven för
arbetskraftsinvandring. Men
Moderaterna anser att förändringarna
är otillräckliga.**

– Det här är en halvmesyr med motstridiga punkter, säger Maria Malmer Stenergard (M).

Regeringen kommer under torsdagen att besluta om nya direktiv för en utredning om arbetskraftsinvandringen. Det handlar dels om skärpta krav men också om åtgärder för att underlätta för arbetskraftsinvandrare att komma till Sverige.

Bakgrunden är att antalet arbetskraftsinvandrare har ökat stadigt de senaste åren – både högkvalificerad arbetskraft och människor som kommit hit för att utföra enklare arbetsuppgifter.

– Från vår utgångspunkt är det viktigt att vi rensar upp bland det fusk och fiffel och organiserad kriminalitet som har kommit att förknippas med arbetskraftsinvandringen, säger justitieminister Morgan Johansson (S).

Regeringens direktiv bygger på en överenskommelse med Centern och Liberalerna och innehåller bland annat att det kan införas försörjningskrav för den som kommer hit och arbetar.

Enligt dagens regler måste en arbetskraftsinvandrare tjäna minst 13 000 kronor i månaden. Personen får ta med sig anhöriga till Sverige men det finns inget krav på försörjning för den medföljande.

Den nya utredningen ska nu ta ställning till om det ska införas ett försörjningskrav. En fråga som det sannolikt väntar strid om är så kallade spårbyten, det vill säga att asylsökande som fått avslag i stället kan ansöka om arbetstillstånd. Den nya utredningen ska ta ställning till om spårbyte bör underlättas i vissa avseenden. Så sent som i måndags lade Moderaterna fram ett tolvpunktsprogram med förslag på skärpningar av

arbetskraftsinvandringen och de är kritiska till de nya direktiven. M anser att de nuvarande reglerna kring arbetskraftsinvandring är alltför generösa och vill till exempel begränsa möjligheterna till så kallade spårbyten.

– Det här är en halvmesyr med motstridiga punkter. Det pekar på kärnan i problemet med januariöverenskommelsen när man kompromissar så mycket att det till slut blir en produkt som ingen egentligen vill ha, säger Maria Malmer Stenergard (M), migrationspolitisk talesperson.

– Regeringen säger att man vill stoppa fusk, men å andra sidan vill man göra det enklare med spårbyten. Vi vill stoppa det helt.

Maria Malmer Stenergard tycker att regeringens direktiv är alltför allmänna

och att en utredning riskerar att försena en process som borde inledas nu.

– Det har vi inte tid till. Det handlar om år innan vi kommer att se några skarpa förslag, säger hon.

Justitieminister Morgan Johansson avfärdar Moderaternas kritik.

– Vi tar hand om så gott som alla punkter på Moderaternas lista. Det blir också parodiskt eftersom det var Moderaterna som drev igenom det här systemet för tio år sedan. Det här är deras stora reform på migrationssidan som har blivit så dålig i den meningen att den bjuder in till fusk och fiffel. Nu står Moderaterna och kräver att vi ska riva upp deras reform och det gör vi gärna, åtminstone i de delar som bjuder in till fusk och fiffel, säger han.

Moderaterna är även skeptiska till att regeringen på allvar kommer att ta tag i problemet med så kallade

kompetensutvisningar. De senaste åren har en rad uppmärksammade fall av utvisningar skett på grund av misstag som gjorts av arbetsgivarna. Centerpartiets migrationspolitiska talesperson Jonny Cato utgår dock från att den kommande utredningen ska hitta en lösning.

– Du ska inte behöva lämna landet om arbetsgivaren har begått ett misstag. Det innebär att Sverige går miste om väldigt mycket kompetens. Vi menar att arbetskraftsinvandringen är helt avgörande för svensk ekonomi, säger Jonny Cato.

Flera punkter i utredningen ska redovisas i ett delbetänkande till den 1 februari 2021, slutbetänkandet ska vara klart den 1 november 2021.

Hans Olsson

hans.olsson@dn.se

Fakta. Spårbyte

Den som fått avslag på sin asylansökan kan i vissa fall ansöka om arbetstillstånd utan att behöva lämna Sverige, vilket kallas för ett spårbyte.

Det gäller även personer som fått ett beslut om avvisning eller utvisning.

Källa: Migrationsverket

ANNONS:

Omröstningen genomfördes i två omgångar. Den första gällde en anklagelse om att presidenten skulle ha missbrukat sin makt, den andra gällde en anklagelse mot Donald Trump för att han skulle ha förhindrat kongressen i sitt arbete. Resultatet blev som väntat och följde partilinjerna så när som på en röst. 52 republikanska senatorer röstade för att frikänna Donald Trump medan 47 demokrater och en republikan, Mitt Romney, röstade för att fälla honom för maktmissbruk. I den andra omröstningen blev resultatet 53–47 då Romney röstat ”icke skyldig” för att ha förhindrat kongressen i sitt arbete. För att president Trump skulle ha avsatts hade det krävts 67 röster.

Mitt Romney har länge varit en av Donald Trumps tydligaste kritiker. Före omröstningen kallade han presidentens beteende i samband med hans agerande mot Ukraina och Ukrainas president Volodymyr Zelenskyj för ”ett skrämmande missbruk av allmänhetens förtroende”. I linje med detta röstade Mitt Romney för att fälla Donald Trump när det gällde åtalet om maktmissbruk men röstade för att fria honom när det gällde anklagelsen om att Trump skulle ha försökt att förhindra kongressen i sitt arbete. – Det är ingen tvekan om att presidenten bad en främmande makt att utreda en politisk motståndare, sa Romney till Washington Post. Romney sa också att han hade svårt att tänka sig ett värre angrepp mot konstitutionen ”än att försöka påverka ett val för att behålla makten”. Mitt Romney

sa att han nu är beredd på hård kritik från såväl presidenten som en del andra. Tidigare under kvällen kallade majoritetsledare Mitch McConnell (R) riksprocessen för ett försök från demokraterna att utan grund attackera presidenten och de politiska institutionerna medan minoritetsledaren Chuck Schumer (D) uppmanade det amerikanska folket att stoppa en president som "ljugar och vilseleder".

Klockan 22.41 på onsdagskvällen, svensk tid, slog USA:s högste domare, John Roberts, klubban i bordet och därmed var riksprocessen avslutad.

Clas Svahn

clas.svahn@dn.se

Vattenfall ökar vinsten: "Ny kärnkraft ligger väldigt långt borta"

TORSDAG 6 FEBRUARI 2020

Energikoncernen Vattenfall ökade vinsten med nästan 25 procent 2019 och vill ge staten en utdelning på drygt 7 miljarder.

– Vi kommer att satsa hårt på vindkraften framöver, ny kärnkraft ligger väldigt långt bort och är ingen

relevant diskussion i dag, säger koncernchefen Magnus Hall.

Vattenfall, statens största bolag, har inte uppnått alla sina finansiella mål sedan 2012, men nu gör man det ordentligt.

Vinsten ökar med nästan 25 procent, bakom ligger högre elpriser men också en försäljning av tyska fjärrvärmeverk.

Styrelsen föreslår att skattebetalarna får tillbaka 7,2 miljarder, vilket motsvarar drygt halva nettovinsten.

– Det är inte rekord, men med tanke på vad vi åstadkommit de senaste åren, så är det mycket bättre, säger Magnus Hall. Ska staten vänja sig vid denna typ av utdelning?

– I grunden – ja. Vår förhoppning är att alltid nå våra finansiella mål – men staten måste liksom alla andra leva med att konjunkturen kan svänga.

För att anknyta till en aktuell debatt – utdelningen hade väl kunnat rusta upp Ringhals 1 och 2 i stället?

– Vattenfall är för kärnkraft, men det ska vara bra kärnkraft. Nedläggningsbeslutet togs 2015 och på helt affärsmässiga grunder. Det har inte ändrats. Viktigt i sammanhanget är att då stod vindkraften för cirka 10 TWh, vi räknar med 40 TWh till nästans 2022–2023.

När kan vi ha ny kärnkraft i Sverige?

– Vi investerar i de fem reaktorer som ska vara kvar, där har vi ingen bortre gräns för driften. Men ny kärnkraft är inget att diskutera i dag. Jag vill inte ge något årtal för när den kan komma – men min bedömning är att det ligger väldigt långt borta.

Vattenfalls närmaste framtid stavas i stället vindkraft – på land och i havet, i Sverige och i andra länder. Av de 35

miljarder som kallas ”tillväxtinvesteringar” går 25 miljarder till vinden under innevarande och nästa år.

– Vi vill jobba för klimatet på två sätt, dels ny fossilfri kraft för att driva bilar och industrier, dels genom att dra ned på våra koldioxidutsläpp.

Men fortfarande står fossila bränslen för nästan 20 procent av er elproduktion – när är det noll?

– Det handlar om olja och kol, och de ska vara borta före 2040. I fjol stängde vi ett kolkraftverk i Amsterdam och ett i Berlin – där kolet ska vara utfasat till 2030. Vi har en tydlig plan, säger Magnus Hall.

En sak som det råder enighet i debatten om är att Sverige måste modernisera och bygga ut sina elnät, inte minst för att klara utbyggnaden av vind- och solkraft.

Magnus Hall säger att Vattenfall investerade rekordmycket i sina elnät i

fjol, men att den takten kommer att sänkas.

– Det kommer inte att ske något radikalt under 2020, men eftersom vi får betydligt mindre intäkter från nätsidan måste vi på sikt dra ned investeringarna för att få balans på den verksamheten, säger Magnus Hall.

Hans Strandberg

hans.strandberg@dn.se

Fakta. Vattenfalls 2019 i siffror

Nettoomsättningen ökade under 2019 med 9 procent till 16,6 miljarder kronor.

Rörelseresultatet ökade med 26 procent till 2,2 miljarder.

Nettovinsten steg med 24 procent till 14,9 miljarder.

Vattenfalls styrelse föreslår en utdelning på 7,2 miljarder till ensamägaren staten.

Kvinnor på brittiska Jersey får rätt att deklarerera

TORSDAG 6 FEBRUARI 2020

Den brittiska kanalön Jersey reformerar sitt skattesystem, rapporterar tidningen Financial Times. 2021 får gifta kvinnor deklarerera – precis som sina män. Men förändringen kritseras för att leda till högre skatter.

Beslutet om individuell beskattning röstades igenom på tisdagen, den 4 februari 2020. Reformen innebär att gifta

kvinnor får självdeklarerera nästa år. I dag bor närmare 100 000 invånare på ön. Sedan 1928 har skattesystemet varit byggt på att gifta kvinnors inkomst registreras på deras män. Skälet är att man har velat skatta per hushåll i stället för per enskild individ.

Sedan 2013 har det dock varit möjligt för gifta män att ge sitt tillstånd åt de hustrur som har velat deklarerera själva.

Även ogifta eller homosexuella par har omfattats av en liknande lag. I de fallen har den äldre partnern fått betala skatt. Genom åren har lagen kritiserats. Bland annat säger Jerseys finansminister att det gamla skattesystemet är arkaiskt, med andra ord antikt.

– Detta förslag kommer äntligen att ge lika rättigheter till både makar och civila partner enligt Jerseys skattelagstiftning. Det kommer att ta bort det arkaiska

antagandet i den nuvarande lagen om att en hustrus inkomst anses tillhöra hennes make, säger finansministern Susie Pinel till tidningen Financial Times.

I den nya lagen finns det utrymme för undantag. Om ett gift par vill registrera sina inkomster på mannen kommer det fortfarande att vara möjligt.

De brittiska kanalöarna är självstyrande och har ett eget rättsligt och politiskt system. Dock har Storbritannien ansvaret för utrikesrelationerna och försvaret.

På Jersey är det en ständeförsamling som fattar besluten. I gruppen sitter 49 folkvalda ledamöter. Totalt röstade 40 personer för den nya skattereformen. Två la ner sina röster.

Sedan tidigare är Jersey känt för sina låga skatter. Beslutet att individualisera skatten har därför inte bara hyllats. En myndighetskommitté i Jersey har flaggat

för att tusentals par kommer tvingas att betala högre skatt. Framför allt gäller det par med en gemensam inkomst mellan 30 000 och 50 000 pund. Totalt beräknas 8 300 par komma att betala 13 miljoner pund mer i skatt, enligt propositionen.

Raffaella Lindström

raffaella.lindstrom@dn.se

Expert: ”SJ försöker diktera villkoren för hela branschen”

TORSDAG 6 FEBRUARI 2020

Tidsplanen för det nya signalsystemet har varit känd mycket länge och det vore märkligt om SJ som tågbranschens största och mest

lönsamma företag inte skulle klara av att utrusta sina tåg i tid. Det säger järnvägsexperten Mats Nyblom.

SJ hävdar i en tidigare artikel i DN att de inte kommer att kunna köra sina tåg mellan Stockholm och Malmö från och med januari 2023 om de måste göra om en upphandling som överklagats.

Järnvägskonsulten Mats Nyblom tycker visserligen att det finns mycket att diskutera om det nya signalsystemet ERTMS, men är kritisk till SJ:s agerande i frågan om upphandlingen av utrustning till sina tåg.

– Det jag reagerar på är att SJ med sin dominerande ställning försöker påverka Trafikverkets planering av införandet av ERTMS på Södra stambanan och på detta sätt diktera villkoren för hela branschen. Att upphandlingen ställer till det för dem är en konsekvens av deras eget agerande.

Mats Nyblom har lång erfarenhet inom järnvägsbranschen. Bland annat grundade han gods företaget Hector Rail. I dag är han järnvägs konsult. Han tycker att det vore märkligt att SJ som branschens största och mest lönsamma företag inte skulle klara av att utrusta sina tåg.

– Tidsplanen har varit känd mycket länge. SJ har absolut råd med detta och jag har svårt att tro att det skulle vara omöjligt. Dessutom reagerar Mats Nyblom på SJ:s uttalande att resenärerna skulle bli hänvisade till bil och tåg.

– Det finns ju andra tågbolag som kör på sträckan, om SJ inte kan erbjuda detta från 2023, säger han.

Snälltåget har i dag ett grundutbud med två dagliga avgångar i vardera riktningen mellan Stockholm och Malmö. Denna resa tar visserligen cirka fem timmar mot cirka fyra och en halv med SJ:s snabbtåg.

– Våra lok är långtidsleasade och förberedda för ERTMS, så de kommer att bli klara i god tid till 2023, säger Marco Andersson, marknadschef på Snälltåget. Även den nya tyska tågaktören Flixtrain har ansökt hos Trafikverket om att börja köra tåg mellan Stockholm och Malmö – och även mellan Stockholm och Göteborg – under 2020. Företaget kör redan bussar i Sverige under varumärket Flixbus.

– Vi räknar med att vara i gång senare i år. Till januari 2023 kommer vi definitivt ha trafik mellan Stockholm och Malmö, säger Rosa Donat på Flixbus pressavdelning. Marco Andersson tror dock inte att något annat tågbolag skulle ha möjlighet att ta över SJ:s hela trafik på sträckan.

– Det ska nog väldigt mycket till för att SJ inte skulle fortsätta att köra sina tåg där, säger han.

För en dryg månad sedan, i mitten av december 2019, skickade SJ in en ansökan till EU-kommissionen om att den svenska järnvägsmarknaden ska undantas från lagen om upphandling inom försörjningssektorerna, luf.

– Grunden för ansökan är att marknaden är fullt avreglerad och konkurrensutsatt, säger SJ:s chefsjurist Robert Westerdahl. Till ansökan bifogas ett utlåtande från Konkurrensverket – som nu instämmer i att SJ verkar på en konkurrensutsatt marknad och att luf därför inte behöver vara tillämplig.

– Det vi har fått prövat tidigare är att statliga bolag som SJ ska följa regelverket för upphandling. Där har vi även fått klarlagt att SJ ska omfattas av upphandlingsreglerna, säger Malin de Jounge, enhetschef på Konkurrensverket.

– Men är man konkurrensutsatt kan man som statligt bolag som verkar inom luf ansöka om undantag hos EU-kommissionen. I det har vi ställt oss positiva till SJ:s bedömning i vårt utlåtande. Men det är EU-kommissionen som avgör, inte de enskilda medlemsländerna.

Ett eventuellt klartecken från EU-kommissionen skulle dock inte påverka SJ:s upphandling om ERTMS. EU-kommissionens beslut skulle enbart vara framåtblickande.

Mats Nyblom anser att hoten för godstrafiken vid införandet av ERTMS är ett mycket större bekymmer än SJ:s upphandlingsbesvär.

– På Södra stambanan går all godstrafik till kontinenten. Den körs av företag som går med förlust och som inte har råd med

att uppdatera sina lok för det nya
signalsystemet.

Hans Arbman

hans.arbman@dn.se

Niklas Wahllöf: Kroppsvård och hälsa har blivit vår tids ängsliga klassmarkör

TORSDAG 6 FEBRUARI 2020

**Det är ”ren och skär livskvalitet” som -
gäller. Men den kostar pengar. För vi
ska vila ut på något bättre hotell vid -
kusten tillsammans med någon**

hälsoguru. Hur mycket kroppsvård och kommersiellt kvacksalveri tål Sverige?

Tre lite luggslitna typer i ett inte helt nytt fordon kommer under en grå januari-söndag knastrande grusvägen fram med fika i blick. Det luktar fränt av apa inne i bilen. ”Jag ska ha en kanelbulle”, säger en. ”En kopp kaffe och en glass för mig”, uttrycker en annan. Den tredje, i baksätet, mumlar något om Ramlösa.

Nu bromsar bilen in framför den stängda infarten till en gård av lite bättre snitt. För 200 år sedan uppförd som privatbostad åt en förmögen människa som behövde spatiösa utrymmen i vacker miljö att hålla fester och middagsbjudningar i, i dag ett typiskt skärgårdshotell. Sådana som finns överallt längs våra kuster, vid sjöar och vattendrag. De som skriver ”Anno” på sina hemsidor.

”Här öppnar 750 kvadratmeter ren och skär livskvalitet”, läser de tre på en bred byggentreprenörpresenning uppsatt på grindstugan bredvid de stora järnsmidda, nu kedjade portarna. Under tryckt tystnad fortsätter de att ta del av allt som står där, av allt som man kommer att kunna göra här när ombyggnaden är klar i vår. Alla aktiviteterna fyllda av skoj, skratt och rörelse som kan bokas. Alla behandlingar som man kan undergå, som att sitta i skräddarställning och andas, eller healing, eller kanske bara vanlig simpel massage. Allt nyttigt som man kan äta och dricka, och sedan hur otroligt skönt man kan sova. Genom att tillbringa ett veckoslut här. Vi kan nog glömma bullarna. Och glassen. Att vara lite luggsliten också. För språket är lika tydligt som självsäkert: Här gäller ”ren och skär livskvalitet”. Detta är porten till Edens lustgård, förvisso ett

Eden under ombyggnad men ett Eden ändå. Som kräver ett antal tusenlappar i utbyte.

Smidesportarna utgör också själva gränsen genom samtidskulturen. Mellan att ha och att inte ha, som Ernest Hemingway brukade säga, och mellan att tro och att inte tro. Tydligen mellan livskvalitet och, vad då, ett skitliv?

Skiljelinjerna mellan vilka som är hälso- och slappna av-geschäftets förkunnare och följare, och vilka som inte är det, har sällan varit skarpare. Eller producenter och kunder för att ta mer adekvata uttryck. Alla som hänger på är människor med någon form av framgång på jobbet, verklig eller upplevd, utan större hälsoproblem, inga missbruk, fria från psykisk åkomma eller annat som grusar välståndets maskineri. Har duktiga barn.

Ändå har det för just dessa blivit en hygienfaktor att ägna sig åt de former av *kroppsvård* och *hälsa* som man kan hitta utanför gängse vetenskapliga rön. Hur det kan komma sig att den rationella samhällsklass som exempelvis politiskt kräver vetenskapliga fakta för att överhuvud taget lyssna på någonting har hamnat i detta sagoland av frifräsande schamaner, yogainstruktörer och må bra-medier är egentligen inget mysterium. Det är bara ännu en klassmarkör, som i tider av särskilt oheliga allianser mellan kommers, kvacksalveri, självömkan och patologisk självbespegling har sopat banan extra blank och friktionsfri. Så pass att vi kanske får leva med detta ända till syndafloden. Inte ens vetenskapen att de i ingefära ingående oljorna shogaols och gingerole orsakar leverproblem lär väl få fäste.

Men alla vet att livets kvalitet inte har att göra med om du kan sitta skräddare eller ej. Om du blundar eller inte. Hur du vilar händerna. Du kan till och med vara lite luggsliten efter en helg med några vänner. Ha undlåtit att röra på dig. Lukta apa. Det är ingen fara.

Och att kaffe, bulle och Ramlösa finns på bensinmackar.

Niklas Wahllöf

niklas.wahllof@dn.se

Tio dödsfall utreds på akutsjukhusen

TORSDAG 6 FEBRUARI 2020

Efter larm från vårdpersonal har frågan om dödsfall i samband med platsbrist och överbeläggning lyfts.

DN har gått igenom lex Maria-anmälningar gjorda av Stockholms akutsjukhus. Granskningen visar att tio anmälningar som Ivo behandlade förra året rörde patienter som avlidit och där platsbrist eller en pressad arbetssituation nämns som en bidragande faktor.

ANNONS:

De senaste månaderna har kantats av larm från Stockholms sjukvård. Vårdpersonal har startat upprop och vittnat om hur situationen är så ansträngd att de inte klarar av att ge patienterna den vård de har rätt till. Läkare har berättat att de är så pass stressade att de inte hinner skriva avvikelserapporter trots att patienter farit illa.

När DN för några veckor sedan besökte Södersjukhusets akutmottagning sade vårdpersonal att den ansträngda situationen inte förändras – trots att patienter dör som en följd av brist på personal och vårdplatser.

Några dagar senare kallade Södersjukhuset till presskonferens. Vd Mikael Runsiö kopplade det ansträngda läget till ett extremt läge i trettonhelgen och sade då att han inte kände till att

patienter blivit sämre eller att till och med dödsfall inträffat då patienter väntat för länge.

– Det är inga rapporter jag fått. De flesta dödsfall blir föremål för granskning om vad som hänt. Mig veterligen finns det inget sånt fall, sade Mikael Runsiö.

Inspektionen för vård och omsorg (Ivo) behandlade under förra året 107 lex Maria-anmälningar upprättade av akutsjukhusen i Stockholm.

DN har granskat de anmälningar där överbeläggning, platsbrist eller ansträngd arbetssituation nämns som en bidragande faktor eller där patienter utlokaliserats till en annan avdelning än där hör hemma.

DN har i tio sådana ärenden kunnat identifiera att patienten har avlidit och även hittat fall där patienten bedömts ha utsatts för, eller riskerat utsättas för, en allvarlig vårdskada.

Det går inte att veta hur stor påverkan platsbristen och den höga arbetsbelastningen haft i varje enskilt fall. Ofta nämns detta tillsammans med andra tänkbara orsaker. Samtidigt är överbeläggning och utlokaliseringar, då patienten vårdats på en annan avdelning, en känd riskfaktor.

Sverige har den lägsta andelen vårdplatser i Europa – 2,1 platser per 1 000 invånare. Stockholm ligger på rikssnittet. Statistik från Sveriges kommuner och landsting visar att andelen överbeläggningar på Stockholmssjukhusen ökar, och att det förr året gick i snitt fem överbeläggningar på 100 vårdplatser.

Tre anmälningar som Södersjukhuset gjort gäller patienter som avlidit, och där bidragande orsaker till vårdskadan bland annat bedömts vara vårdplatsbrist, eller att patienten vårdats på fel avdelning.

Från Karolinska sjukhuset finns det fem lex Maria-anmälningar där patienten dött och dessa anledningar nämns. I flera fall har patienten vårdats som satellitpatient, utlokaliserad på en annan avdelning, på grund av platsbrist.

I ett fall skriver anmälaren att personalen, på grund av platsbrist, varit tvungna att inom akutkirurgin flytta fyra patienter på Karolinska i Huddinge, trots att ingen bedömdes lämplig för en flytt.

I en av anmälningarna uppges att man vill få bedömt om "patientsäkerheten försämrats i och med den försämrade vårdplatssituationen", och att en viktig orsak till "denna och andra allvarliga avvikelser är den påtagliga vårdplatsbristen på Karolinska i Huddinge där patienter "allt som oftast" utplaceras på andra vårdavdelningar, det vill säga utanför det flöde eller patientområde där patienten hör hemma".

Det framgår också att Karolinska som en följd av flera allvarliga avvikelser öppnat en vårdavdelning för akutkirurgiska patienter på Karolinska i Huddinge.

På Danderyds sjukhus har två patienter avlidit efter att ha skickats hem då belastningen på akuten var hög.

I DN:s genomgång framgår även hur platsbristen leder till diskussioner mellan sjukhusen om vem som ansvarar för patienterna. I ett sådant fall har Danderyds sjukhus försökt att få en patient att vårdas på NKS. Enligt anmälan uppstår ofta diskussioner och konflikter mellan läkare, som ”inte gagnar patienten”.

”Ansvarsmässigt är detta inte optimalt och utmaningen att enas i synen om en patient ska vårdas på DS eller NKS är ett återkommande problem där platsbristen

på båda sjukhusen också är en realitet”, står det i anmälan.

Amanda Lindholm

amanda.lindholm@dn.se

Anna Gustafsson

anna.gustafsson@dn.se

Fakta. Lex Maria

Vårdgivaren är skyldig att utreda och anmäla händelser som har medfört eller hade kunnat medföra en allvarlig vårdskada till Inspektionen för vård och omsorg, Ivo. Denna regel kallas lex Maria.

Lex Maria-anmälningar från Stockholms akutsjukhus 2019:

Karolinska: 61

Södersjukhuset: 11

Norrtälje Tiohundra: 2

Danderyd: 17

Södertälje: 4

Capio S:t Göran: 12

Totalt: 107

Källa: Inspektionen för vård och omsorg samt akutsjukhusen

Anmälningar som rör dödsfall som DN granskat

TORSDAG 6 FEBRUARI 2020

Flyttades till kvinnokliniken - avled

En kvinna som behandlas för lungcancer söker för akuta buksmärter. Vårdas först i 12 timmar på akuten på Karolinska, flyttas sedan till kvinnokliniken trots behov av mer kirurgisk övervakning. Patienten får intensiv smärta och opereras akut, men avlider sedan av sepsis. Av utredningen

framgår att diagnosticeringen försenats. Viktig orsak bedöms vara vårdplatsbrist. Ivo skriver i sitt beslut att Karolinska identifierat att det har skett ”okontrollerade utplaceringar av patienter från akutvårdsavdelningen”, och att patienter har förflyttats innan de varit tillräckligt stabila.

Fick bristfällig kontinuitet - avled

Patient som tidigare genomgått bukoperation för pancreascancer läggs in på Karolinska för observation på grund av kräkningar men utlokaliseras på grund av platsbrist. Patienten försämras och röntgen visar stopp i tarmen och lunginflammation, men patientens dåliga tillstånd gör att operation inte kan ske. Patienten avlider. Enligt sjukhusets anmälan gjordes flytten på grund av kraftigt tryck från akuten. Enligt anmälan

hade patienten behövt bättre kontinuitet för tidigare diagnos.

Ivo har avslutat ärendet och bedömer att Karolinska vidtagit åtgärder för att förhindra liknande händelser.

Patients liv kan ha förkortats

En 70-årig patient kommer till akuten på Karolinska och ordinerar vård i livets slutskede. I samband med vårdplatsbrist och i väntan på plats inom palliativ vård, blir patienten utlokaliserad till en avdelning där vården inte kan övervakas på samma sätt som på akutvårdsavdelningen och det finns oklarheter om vilken vård som skulle ges. Patienten avlider av sin cancersjukdom men brist på andningsvård och hög syrgasdos kan ha bidragit till att förkorta patientens liv, enligt sjukhusets utredning. Patienten avlider efter tre dagars vård.

Ivo har inte fattat beslut i ärendet.

Patient skickades runt - avled

En man kommer till akuten på Karolinska efter fall i hemmet. Mannen röntgas för misstänkt höftfraktur, och då upptäcks även en misstänkt förstoppning. Patienten läggs in på en geriatrisk klinik.

Förstoppningen löses inte och mannen återkommer två gånger till akuten. Tredje gången läggs han in och opereras, men avlider senare. Enligt sjukhuset kunde åtgärder ha satts in snabbare om patienten lagts in direkt. Den viktigaste orsaken bedöms vara hög arbetsbelastning. Efter händelsen har akuten omorganiserats för att jämna ut arbetsbelastningen.

Ivo har inte fattat beslut i ärendet.

Multisjukt barn avled i hjärtstopp

En multisjuk treåring med omfattande funktionshinder kommer in via barnakuten på Karolinska med ambulans. Barnet har luftvägsinfektion, feber, andningsbesvär och kräkningar, och hade sökt vård en dag tidigare men då inte bedömts behöva slutenvård. Pojken läggs in på vanlig vårdavdelning, trots att han bedömts som för vårdkrävande. Pojken avlider efter ett par timmars vård i ett hjärtstopp. I sjukhusets utredning framgår att avvikelser om patienter som upplevs som för sjuka för vårdavdelning är återkommande på grund av vårdplatsbristen.

Ivo har inte fattat beslut i ärendet.

Multisjuk man skickades hem

Multisjuk äldre man kommer till akuten på Danderyd efter ett fall i hemmet, men skickas hem efter röntgen. Senare visar

prover att han lider av sepsis, blodförgiftning, men mannen har då avlidit.

”Bedömningen är att patienten borde lagts in för observation ... och hade kunnat läggas in vid normal tillgång till vårdplatser,” enligt sjukhusets utredning, där vårdplatsbristen beskrivs som ”kronisk”. Beläggningen på sjukhuset var 106 procent. Ett intensivt arbete för att utöka antalet vårdplatser pågår. Klinikens läkare har utbildats i sepsis. Ivo har avslutat ärendet.

Skickades hem trots bröstsmärtor

En patient kommer till akuten på Danderyd med bröstsmärtor, bedömdes av en erfaren läkare, men skickas hem då smärtan bedöms ha förbättrats spontant. Patienten återkommer igen nästa dag och behandlas med misstänkt lung-

inflammation eller lungemboli men avlider efter några timmar.

Enligt sjukhusets händelseanalys hade en korrekt diagnostik vid det första besöket – då det var hög belastning på hjärtakuten med tio patienter som sökte vård under samma timme – kunnat leda till en annan utgång.

Ivo har inte fattat beslut i ärendet.

Diagnos av hjärtinfarkt fördröjdes

Patient bedöms på akuten på Södersjukhuset ha gallblåseinflammation med sepsis. Patienten läggs in men avlider, den primära orsaken visar sig vara hjärtinfarkt. Varken på akuten eller intensivvårdsavdelningen togs EKG, och den fördröjda hjärtinfarktdiagnosen bedöms ha lett till att patienten avled. ”Belastningen på akuten upplevdes av

personal och anhöriga som hög och kan ha bidragit till att rutinen inte följts”.

Ivo begärde under utredning att sjukhuset säkerställer att patienterna får god vård och att rutiner följs, trots hög belastning på akuten.

Ivo har avslutat ärendet.

Patient felbedömdes - avled

En kvinna söker vård akut på Södersjukhuset för tilltagande smärta i bröstet och hosta. Hon blir inlagd på medicinkliniken för utredning av misstänkt lymfkörtelcancer, men flyttas på grund av platsbrist till en gynekologisk avdelning. Nästa dag hittas hon livlös i sängen. Obduktionen visar på en stor blödning i magen. Sjukhusets utredning slår fast att röntgenbilder feltolkats och att det inte går att utesluta hon kunde ha blivit korrekt bedömd tidigare.

Sös har enligt svaret till Ivo slutat lägga in outredda patienter som utlokaliserade direkt från akuten. Ivo har avslutat ärendet.

Patient med KOL avled på akuten

Kvinna med KOL blir på akuten på Södersjukhuset erbjuden plats på geriatrisk avdelning, men vill hem. Hon ångrar sig, men då finns ingen vårdplats. Kvinnan får syrgas på akuten, men är efter några timmar svår att väcka och har en stigande koldioxidnivå. Trots andningsstödjande behandling avlider hon. Arbetsmiljön bedöms av sjukhuset som ansträngd och lång väntan på läkare beskrivs som en risk då bara en specialist tjänstgör på akuten på sommaren. Tydlig rutin för syrgasbehandling på akuten saknades.

Ivo har begärt komplettering från sjukhuset.

”Platsbristen ledde till tragisk utgång”

TORSDAG 6 FEBRUARI 2020

Cheläkarna på de tre akutsjukhus där dödsfall utreds som en följd av vårdplatsbrist säger att arbete pågår för att öka antalet vårdplatser.

På Karolinska universitetssjukhuset avled utlokaliserade patienter inom akutkirurgin då det under sjukhusets omorganisation saknades specifika vårdplatser för dessa patienter.

– Det var förstås både farligt och olyckligt, säger Filippa Nyberg, chefläkare på Karolinska.

Det är chefläkarna på respektive sjukhus som har ansvar för att göra lex Maria-anmälningar om undvikbara vårdskador till Inspektionen för vård och omsorg, Ivo. DN har sökt chefläkarna från alla tre sjukhusen med anmälda dödsfall där vårdplatsbrist, överbeläggningar och en ansträngd arbetssituation beskrivs som en orsak.

Flest fall har anmälts från Karolinska universitetssjukhuset – fem under 2019. Det finns dock en stor tidsmässig eftersläpning. Chefläkare Filippa Nyberg poängterar att vissa av dödsfallen rör patienter som varit utlokaliserade i samband med de stora flyttar som pågick på Karolinska under 2017 och 2018.

– Under den perioden fanns det inte dedikerade vårdplatser för patienter med behov av akutkirurgisk kompetens. Det var förstås både farligt och olyckligt, och i de här fallen ledde de till en tragisk utgång. Menar du att ni under flyttarna inte hade tillräckligt med adekvata vårdplatser, och att det var farligt?

– Ja. Just när det gällde bristen på kirurgplatser, så har man sett en risk och den har man åtgärdat sedan länge, säger Filippa Nyberg och poängterar att det handlar om svårt sjuka patienter med cancer som genomgått specifika ingrepp och sedan inte kunnat få en plats med rätt kompetens.

Beläggningen på Karolinska har under stora delar av 2019 legat över 100 procent och mer än var tjugonde patient har vårdats på en annan avdelning än de borde, och anställda har larmat om

patientsäkerhetsrisker inom intensivvården.

– Det är verkligen en viktig del av patientsäkerheten att personalen kan ta hand om patienterna på ett säkert sätt. Därför ser jag positivt på att vårdplatserna ökat under hösten.

På Karolinska har lex Maria-anmälningarna de senaste åren minskat. 2018 minskade de med mer än hälften jämfört med året innan, samtidigt som de anställdas avvikelserapportering ökat kraftigt.

Beror det på underrapportering?

– Det kan bero på att man varit mindre benägen på att göra lex Maria. Vi siktar på många fler.

På Södersjukhuset har beläggningen varit 97 procent, enligt uppgifter från sjukhuset.

Eva Östblom, chefläkare på Södersjukhuset, svarar via mejl angående de tre dödsfallen, där platsbrist liksom hög belastning på akuten varit bidragande orsak.

Hur kommer det sig att Södersjukhusets vd inte kände till fallen?

”Allvarliga vårdavvikelser ska anmälas enligt lex Maria. Det har chefläkaren ansvar för. Alla ärenden utreds av de verksamheter som berörs och lex Maria-ärenden redovisas regelbundet för vd och övriga ledningsgruppen”, skriver Eva Östblom.

Vad drar du för slutsats av fallen?

”Vi kan inte kommentera enskilda fall med hänsyn till patientsekretess.”

Även chefläkare Åsa Hammar på Danderyds sjukhus väljer att svara skriftligt:

Hur ser du på att situationen är så ansträngd att patienter inte kan läggas in utan skickas hem?

”Det är alltid en risk att patienter kommer till skada om vårdplatserna inte är tillräckliga i antal i förhållandet till de som söker. Det visar våra lex Maria-anmälningar på. Därför har vi fokus på att kunna öppna fler vårdplatser.”

En lex Maria-anmälan från Danderyds sjukhus gäller överföring av patienter mellan sjukhus där man inte varit överens om var patienten hör hemma.

”I och med omstyrningen av patienter från Karolinska sjukhuset har det ibland varit svårt att bestämma var patienten hör hemma. Vi är fortfarande i början av en stor förändring i Region Stockholm.”

Anna Gustafsson

anna.gustafsson@dn.se

”Bransch och fack kraftsamlar mot brottslighet på byggen”

FREDAG 7 FEBRUARI 2020

DN. DEBATT 20200207

**Arbetsplatsolyckorna ökar,
kollektivavtal kringgås, arbetsvillkor
och löner dumpas och kriminalitet har**

fått fäste i byggsektorn. Vi kan inte acceptera att det finns de som fuskar, bryter mot regler eller skapar egna villkor. Därför lanserar vi i dag Byggmärknadskommissionen, skriver företrädare för fack och byggbransch. Problemen inom byggsektorn har varit kända länge, och de har förvärrats under senare år. Facket och bygg- och fastighetsbolagen har uppmärksammat att arbetsplatsolyckorna ökar, arbetsvillkor och löner dumpas, och kriminalitet har fått fäste. De allt längre kedjorna av underleverantörer, som inte kontrolleras, gör att kollektivavtal kringgås. I vår strävan mot en byggbransch som är attraktiv, sund och säker kan vi inte acceptera att det finns de som fuskar, bryter mot regler eller skapar egna villkor. Vi som verkar i byggbranschen vet hur verkligheten ser ut. Många sköter sig väl

och arbetar hårt för en sund byggbransch. Trots det får fackliga och arbetsgivarorganisationer dagligen in mängder av vittnesmål om det motsatta. Vi vet att det för med sig enorma kostnader. Kostnader i liv och hälsa, utnyttjande av arbetskraft, uteblivna skatteintäkter, fördyrade byggprojekt, snedvriden konkurrens. Det drabbar byggbranschens legitimitet, attraktivitet och utvecklingsmöjligheter och omöjliggör en sund och schysst konkurrens i byggsektorn. Den stora förloraren är dock samhället som årligen drabbas av samhällsekonomiska kostnader i mångmiljardklassen. Vi i branschen har gjort mycket för att öka medvetenheten, förbättra kunskapen och vi har genomfört flera viktiga initiativ. Exempelvis finns i dag regler som tydligt visar var ansvaret för de långa leden av

underentreprenörer ligger. Åtgärder har vidtagits för att lättare förstå och tillämpa de regelsystem som finns. Vi ser ett fördjupat samarbete med berörda myndigheter och ett förbättrat IDo6, det system som kontrollerar vilka som rör sig på våra byggarbetsplatser. Men det räcker inte!

Bristen på kunskap och fakta är påtaglig, dels hos enskilda aktörer, dels om hur verkligheten faktiskt ser ut. Därför kan ingen i dag med faktaunderbyggda belägg beskriva problemets beskaffenhet, dess omfattning och konsekvenser, än mindre säga hur man ska komma till rätta med det.

Bristen på ett systematiskt och samordnat arbete mot denna typ av brottslighet står i dag emot välorganiserade aktörer som är experter på hur man bryter mot lagar och regler. Så kan det inte fortsätta.

Det behövs en gemensam kraftsamling från byggbranschen för att lösa problemen. I dag lanserar vi därför ett unikt initiativ:

Bygghandelskommissionen. Under två år ska Bygghandelskommissionen kartlägga förhållanden på den svenska byggmarknaden och presentera förslag som främjar en sund byggbransch med goda sociala villkor, konkurrens på likvärdiga villkor.

Bygghandelskommissionen kommer att arbeta fristående och ha ett arbetssätt som liknar en statlig utredning. Den kommer arbeta under två år med att kartlägga och ge en sammanhållen bild av hur verkligheten ser ut. Utifrån denna analys ska kommissionen ge förslag på hur bransch, myndigheter och lagstiftning kan förbättras för att få bort problemen med

fusk och kriminalitet på våra byggarbetsplatser.

Att samla hela byggbranschen kring en gemensam målsättning sätter ett tryck på alla aktörer som bär ansvar för att genomföra den omställning som krävs. Men det ställer också krav på att regering, beslutsfattare och ansvariga myndigheter öppnar ögonen för det som sker på svenska arbetsplatser i dag och agerar med kraft.

Det här behövs:

1 Fakta och väl underbyggda åtgärdsförslag. Så länge vi inte har problemens omfattning och tillstånd i svart på vitt är det omöjligt att få till en samordning av åtgärder mot kriminalitet och fusk på den svenska byggmarknaden. Vissa företag och myndigheter kan fortsätta att ducka från sitt ansvar, och en gemensam åtgärdsplan mot fusk blir då

omöjlig att ta fram. Det finns många goda exempel i andra länder på hur EU:s regelverk kan nyttjas för att skapa ordning och reda på byggmarknaden.

2 Genomlysning av lagar, regelverk och kontrollsysteem. Det behövs en rejäl genomlysning av lagar, regelverk och kontrollsysteem. Både nationellt och på EU-nivå. Förslag till förändringar bör fokusera på effektiviteten i dagens bestämmelser, samt de hinder som finns gällande kontroll, sekretess, uppföljning och sanktioner.

3 Ett helhetsgrepp kring byggbranschens alla led. I dag saknas en instans som tar ett helhetsgrepp kring byggbranschens alla beståndsdelar och processer: byggherrens och huvudentreprenörernas ansvar, myndigheternas funktion, fackets och arbetsgivares uppdrag i att säkra en god arbetsmiljö.

4 Säkra- och kvalitetssäkra den fria rörligheten och konkurrensen. De problem vi i dag ser på svensk byggmarknad har resulterat i att den fria rörligheten inom Europa ifrågasätts på många håll. Svensk byggbransch är beroende av kompetensen och konkurrensen från utländska företag och utländsk arbetskraft. Men det får aldrig ske på bekostnad av vår svenska modell, våra regelverk och kollektivavtal.

5 En saklig offentlig debatt och större politiskt ansvarstagande. I våra nordiska grannländer är det påtagligt hur frågor kring brottslighet på byggmarknaden prioriteras på den politiska agendan i betydligt större utsträckning än i Sverige. Vi vill se ett större politiskt ansvarstagande som svarar upp emot kraven på en sund och hållbar omställning.

Byggmarknadskommisionen samlar byggbranschens alla delar: fack och arbetsgivare, de största bygg- och anläggningsföretagen, offentliga, kooperativa och privata byggherrar samt finansmarknaden. Ordförande i kommissionen blir förre bostadsministern Stefan Attefall. Kommissionen består i övrigt av representanter från alla delar av byggbranschen.

Vi som tagit initiativet till Byggmarknadskommisionen sitter ofta på olika sidor av förhandlingsbordet, och tycker inte alltid lika. Men i detta står vi helt enade. För det vi ser är allvarliga systemfel som kostar samhället oändligt mycket mer än det smakar. Kostnader i förlorade liv och hälsa, förlorade skatteintäkter och dyra byggprojekt. Det behövs ett helhetsgrepp för både branschens aktörer och myndigheter. Och

arbetet kan inte vänta. Det påbörjas därför i dag.

Catharina Elmsäter Svard, vd Byggföretagen
Johan Lindholm, ordförande Byggnads
Stefan Attefall, ordförande Bygg-
marknadskommisionen

”Regeringen låter Migrationsver- ket köra sitt eget race”

FREDAG 7 FEBRUARI 2020

**Unga vuxna som har fått
uppehållstillstånd via gymnasielagen
tvingas nu flytta från Migrationsverkets
boenden, sedan myndigheten har gjort
en ny tolkning av lagen.**

Beskedet har väckt hård kritik från Sveriges kommuner och regioner (SKR).

– Det är som om Migrationsverket är frikopplat från Sveriges asylmottagande, säger Per-Arne Andersson, chef för avdelningen utbildning och arbetsmarknad på SKR.

Efter en dom i kammarrätten i juni har Migrationsverket gjort tolkningen att de som fått uppehållstillstånd genom den så kallade gymnasielagen inte får bo kvar på myndighetens boenden.

Även de som väntar på besked om uppehållstillstånd enligt lagen, och de som inte har kunnat utvisas på grund av verkställighetshinder, måste flytta.

Omkring 750 personer behöver, enligt Migrationsverket, ordna eget boende.

Per-Arne Andersson på SKR är kritisk till bedömningen.

– Vi tycker inte att det är rimligt att man gör den här tolkningen, säger han.

I Halmstads kommun behöver 75 unga vuxna som har fått uppehållstillstånd enligt gymnasielagen flytta.

I Vänersborg berörs 74 personer och i Härnösand 24.

Per-Arne Andersson på SKR säger att beskedet är ett hårt slag mot de unga vuxna som behöver flytta och mot de kommuner där de börjat etablera sig.

– Många av våra medlemmar arbetar stenhårt för att de här ungdomarna ska kunna studera, etablera sig och stanna. Sedan kommer beslut från en myndighet som man upplever varken förstår eller underlättar det, säger han.

Redan innan gymnasielagen trädde i kraft varnade SKR för att lagen var svår för kommunerna att tolka. Bland annat ville man se ett förtydligande av vilka

utbildningar som gav rätt till uppehållstillstånd. Beslut som kunde avgöra en asylsökandes framtid skulle annars i praktiken komma att fattas av rektorer och utbildningssamordnare i kommunerna, enligt SKR.

Per-Arne Andersson säger att gymnasielagen, och Migrationsverkets tolkning av den, ställer orimliga krav på kommunerna.

– Migrationsverket kör sitt eget race och regeringen låter dem göra det, säger han. Veronika Lindstrand Kant, chef för nationella samordningsavdelningen på Migrationsverket, säger att myndigheten tillämpar den lagstiftning som finns på plats.

– Vi har inte möjlighet att invänta en eventuell lagändring, säger hon.

Regeringen har avsatt 60 miljoner kronor som kommuner som arbetar för att skapa

boendelösningar för ensamkommande unga kan ansöka om.

Enligt Veronika Lindstrand Kant informerade Migrationsverket SKR om den nya bedömningen i november. Hon säger att många har lyckats ordna boende sedan dess, bland annat med hjälp av frivilligorganisationer i kommunerna.

– Med det sagt har vi givetvis förståelse för kommunernas situation.

I oktober överlämnade SKR en skrivelse till justitiedepartementet, med krav på en översyn av gymnasielagen. Möjligheten att få stanna efter sin utbildning är små för en person som har fått uppehållstillstånd enligt gymnasielagen, menar organisationen.

Kravet är, enligt Migrationsverkets tolkning, att personen ska ha en tillsvidareanställning eller en anställning

som varar i minst två år, inom sex månader efter avslutad utbildning. Sett till hur arbetsmarknaden ser ut för unga vuxna i Sverige i dag är det högt ställda krav, enligt SKR, som ifrågasätter nyttan med att erbjuda flera tusen unga vuxna utbildning ”när förutsättningarna för att tillvarata deras framtida kompetens är så små”.

Enligt justitieminister Morgan Johansson (S) har regeringen inga planer på att revidera lagen.

– Syftet med lagen är tydligt. Om man sköter sina studier och kan försörja sig varaktigt genom arbete så kan man beviljas ett permanent uppehållstillstånd. Uppfyller man inte de krav som gäller för att få stanna så ska man återvända, säger han.

Lovisa Herold

lovisa.herold@dn.se

Fakta. Gymnasielagen

Den 1 juli 2018 trädde lagen om ny möjlighet till uppehållstillstånd för vissa ensamkommande, den så kallade gymnasielagen, i kraft.

Lagen innebär att personer som fått eller skulle fått beslut om utvisning kan få tillfälligt uppehållstillstånd för att studera på gymnasiet, om de uppfyller särskilda krav.

För att en person som fått uppehållstillstånd enligt lagen ska få stanna efter avslutad utbildning krävs att hen fått en fast anställning eller en anställning som varar i minst två år inom sex månader efter avslutad utbildning.

Gymnasielagen har kritiserats av såväl Migrationsdomstolen i Malmö och Sveriges kommuner och regioner (SKR) som Moderaterna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna. Lagen blev verklighet efter att Socialdemokraterna och Miljöpartiet fått stöd för förslaget från Centerpartiet och Vänsterpartiet.

Hundratala unga tvingas nu flytta från sina boenden

FREDAG 7 FEBRUARI 2020

Efter en ny tolkning av gymnasielagen måste hundratala unga vuxna flytta från Migrationsverkets boenden runt om i landet.

Moshtaq Amiri som läser på gymnasiet i Trollhättan flyttar nu för sjunde gången på knappt fem år.

– Jag hoppas jag får bo här ett tag, säger han.

Trollhättan.

Korridorerna är långa i Moshtaq Amiris nya hem. Byggnaden strax söder om Trollhättans centrum rymmer vårdcentral, folkhögskola och numera rum för drygt 20 unga vuxna som har uppehållstillstånd enligt gymnasielagen.

Boendelösningen är tillfällig och ett resultat av ett samarbete mellan frivilligorganisationer och kommunen.

– Röda korset kom med de där, säger Moshtaq Amiri och pekar på två sängar som står på högkant i korridoren.

I november meddelade Migrationsverket att de som fått uppehållstillstånd enligt den så kallade gymnasielagen måste lämna myndighetens boenden. De som väntar på besked om uppehållstillstånd enligt lagen och personer som inte kan utvisas på grund av verkställighetshinder får inte heller bo kvar, enligt Migrationsverkets

tolkning av en dom som föll i kammarrätten i juni. Beskedet innebär att 750 personer måste flytta. Halmstad, Vänersborg och Härnösand är de kommuner i landet där flest personer berörs.

Moshtaq Amiris nya rumskamrat, Ibrahim Khodadadi, är en av de 74 unga vuxna som flyttar från Migrationsverkets boende i Vänersborg. Han har bott på Sveriges största asylboende, Restad Gård, i två år. – Innan dess bodde jag i Åmål. Sedan fyllde jag 18 och flyttade till Restad. Jag delade rum med tre andra. Det var jobbigt, säger han.

När beskedet om att 80 unga vuxna i grannkommunerna Trollhättan och Vänersborg skulle behöva hitta en ny bostad på knappt tre månader tog kommunerna hjälp av

frivilligorganisationer för att hitta lösningar.

Freshta Neyayesh som är aktivitetsansvarig på organisationen Restad Gård Support Group är en av de som kämpat för att försöka lösa situationen.

– Vi har jobbat tillsammans med kommunerna, Restad Gård AB, Rädda Barnen, Röda korset och Kunskapsförbundet, säger hon. Vänersborgs kommun har tillsammans med organisationerna tagit över Migrationsverkets avtal med fastighetsbolaget Restad Gård AB för en av byggnaderna på området. Rummen i det som de boende kallar hus 19 hyrs nu ut till unga vuxna som har uppehållstillstånd enligt gymnasielagen.

– 12 personer har anmält sig hittills. Vi tror att fler kommer att göra det, men

hyran är lite hög för många, säger Freshta Neyayesh.

Ett rum med delat kök i hus 19 kostar 3 000 kronor i månaden. En lägenhet för två i Trollhättan kostar 6 500 kronor. Enligt Restad Gård Support Group har ett antal av de unga som flyttat ut ordnat boende på egen hand, men beredskap finns om de skulle behöva komma tillbaka.

Vissa av de som fått uppehållstillstånd enligt gymnasielagen får studiebidrag från CSN. Några får stöd från socialtjänsten.

När de avslutat sin utbildning har de sex månader på sig att få en fast tjänst, eller en anställning som varar i minst två år, för att få stanna i Sverige.

Freshta Neyayesh säger att situationen är svår för många av de unga vars framtid är osäker. Många kämpar hårt, men mår dåligt.

– Kraven är höga, de ska utbilda sig, hitta jobb, boende, allt samtidigt. En person är en människa, inte en maskin.

De unga vuxna som fått uppehållstillstånd enligt gymnasielagen har varit i Sverige sedan 2015. Det låter som en längre tid än det är, enligt Freshta Neyayesh.

– I fyra år har de varit osäkra på framtiden. De förlorar energi, de förlorar tid. Ibland tänker jag – de här ungdomarna, när ska de få vara unga? I det gemensamma vardagsrummet i Trollhättan har Moshtaq Amiri börjat duka fram tallrikar. Han får fundera när han får frågan om hur många gånger han flyttat. Sju, tror han. Några gånger efter beslut från Migrationsverket. Andra efter att han själv lyckats hitta en tillfällig bostad.

20-åringen trivs i Trollhättan, där han läser ett lärlingsprogram på gymnasiet och

arbetar extra på ett äldreboende och en restaurang. Jobben har han fått med hjälp av den svenska familj han bodde hos under en period, säger Moshtaq Amiri.
– De är bäst. De hjälpte mig att skriva cv. Chefen på restaurangen har utlovat en fast anställning när Moshtaq Amiri har tagit examen. Han hoppas att löftet kommer att hållas. Utan anställning, inget uppehållstillstånd.

Tycker du att det ska finnas några krav för att man ska få stanna i Sverige?

– Jag tänker att en väg är att ge oss lite mer tid, bara. Det tar tid att fixa skola, svenska, yrkesutbildning och jobb. Det är väldigt stressigt, Moshtaq Amiri.

Oron för framtiden har funnits där sedan han lämnade Iran tillsammans med sin familj. De skildes åt vid gränsen till Turkiet. Moshtaq Amiri var den enda som tog sig vidare. I dag bor hans familj i Paki-

stan. Får Moshtaq Amiri inte uppehållstillstånd vet han inte vad han ska göra.

– Vi var papperslösa i Iran. Jag är väldigt trött på det livet, säger han.

Lovisa Herold

lovisa.herold@dn.se

Brand i gruva på 850 meters djup – odramatisk evakuering av arbetare

FREDAG 7 FEBRUARI 2020

**En brand bröt ut tidigt på
torsdageftermiddagen i en maskin i
Garpenbergs gruva, strax nordost om
Hedemora. 130 gruvarbetare**

**beräknades befinna sig i gruvan när eld
uppstod – samtliga kunde ta skydd i
räddningskammare. Två personer
skadades lätt.**

När larmet om rökutveckling i en arbetsmaskin nere på 850 meters djup kom strax innan klockan 14 skickade räddningstjänsten brandbekämpande styrkor från Hedemora och Avesta till Garpenberg. På plats lotsade gruvpersonal fram dessa till brandplatsen i en gruvgång. Det visade sig att lågorna effektivt hade släckts av maskinens operatör. Denne hade sedan sökt sig till en av de många räddningskammare som finns i gruvan. – Branden var begränsad till den här maskinen, räddningstjänsten hade bara att kontrollera släckningen. Det behövdes ingen insats av oss, säger Robert Sundin, insatsledare vid Södra Dalarnas Räddningstjänstförbund, till DN.

De 130 arbetarna som befann sig i gruvan när larmet gick hade dessförinnan satt sig i säkerhet i räddningskammare.

– Alla som arbetar där vet var närmaste kammare finns, säger Robert Sundin, som vid 16-tiden kunde konstatera att räddningstjänstens insats var avslutad.

– Vi har lämnat platsen med samtliga fordon. Rimligen är evakueringen av arbetarna också avslutad. Över huvud taget har det hela gått bra, säger han. Evakueringen skedde i omgångar och utan dramatik, till dess alla var uppe på marknivå.

Enligt region Dalarna drabbades två personer av lätta skador i samband med branden.

”Den ena personen är inte under vård längre, den andra är förd till Avesta lasarett för kontroll”, skriver region Dalarna i ett mejl till DN vid 17.15-tiden.

Garpenbergsgruvan drivs av Bolidenkonsolidern. När räddningstjänsten gjort sitt tog företaget över ansvaret för efterarbetet. Jenny Gotthardsson, platschef vid Garpenbergsanläggningen, säger till P4 Dalarna att all personal kommer att samlas för genomgång av vad som skett.

– Sedan ska röken ventileras ut. Därefter gör vi en bedömning av när vi kan återgå till produktion, säger Jenny Gotthardsson, ett beslut som hon trodde kunde tas framåt kvällen.

Räddningstjänstens Robert Sundin poängterar att man, vad gäller skyddet av gruvan, har ett nära samarbete av förebyggande karaktär med Boliden.

– Därför känner vi väl till förhållandena i där nere, säger Sundin.

Enligt polisen finns det ”i utgångsläget” ingen misstanke om brott.

– Det är alldeles för tidigt att uttala sig om det, utgångsläget är att det inte är det, maskiner tar eld ibland, men det får vi titta på senare, säger Stefan Wickberg, polisens presstalesperson, till TT.

Garpenbergs gruva ligger strax nordost om Hedemora i södra Dalarna. Sulfidmalm bryts i gruvan, som tidigare bestod av två gruvor. Gångarna förenades under jord 2004, varpå gruvan blev en anläggning.

Kalle Holmberg

kalle.holmberg@dn.se

Ewa Stenberg: V förhandlar med M medan SD väntar i kulissen

FREDAG 7 FEBRUARI 2020

Svensk politiks senaste strid står om arbetskraftsinvandringen. Moderaterna och Vänsterpartiet har börjat förhandla om ett gemensamt förslag medan KD och SD väntar i kulissen. Det är oklart om det slutar med ett nålstick eller ett hårt slag mot januarisamarbetet.

Det mest uppseendeväckande är att Vänsterpartiet överväger att köra över regeringen med stöd av SD just i invandringspolitiken.

De senaste tre månaderna har det trampats upp nya och kontroversiella stigar i riksdagen. De gamla ärkefienderna Moderaterna, Kristdemokraterna och Vänsterpartiet förhandlar i frågor där de kan hitta en gemensam nämnare.

Moderaterna och Kristdemokraterna informerar i sin tur Sverigedemokraterna för att se om det finns en majoritet i riksdagen.

Det är inga omvälvande förändringar som gjorts i sak, men några punkter i januariavtalet har ändrats. Misstroendehot och en uppriven statsbudget undergräver januarisamarbetet och Stefan Löfvens möjlighet att kunna regera i minoritet.

Före jul ändrades planerna för den fortsatta privatiseringen av Arbetsförmedlingen. Därefter kom M, KD och V överens om att lägga en extra budget med två miljarder kronor till kommuner och regioner, finansierat av några strukna reformer. Den behandlas i riksdagen nu. På torsdagen trampades stigen mellan M och V upp ytterligare, när partierna träffades för att söka en gemensam nämnare om arbetskraftsinvandringen. Den har ökat kraftigt sedan de borgerliga partierna och MP kom överens om en liberalisering 2011. Nu ifrågasätter allt fler reformen.

Vänsterpartiet och Moderaterna har lagt egna förslag till förändringar. Partierna är diametralt motsatta varandra på de flesta sätt. Men de har lyckats hitta några beröringspunkter. Båda vill se krav på heltidslön för uppehållstillstånd. Dagens

regelverk kräver en lön på minst 13 000 kronor i månaden. Den gränsen är för låg, anser både M och V. De vill också ha en ny ordning för att pröva arbetstillstånd och förhindra missbruk.

Januaripartierna har också kommit överens. De är djupt splittrade i synen på arbetskraftsinvandring, men lyckades ena sig om utredningsdirektiv till en översyn som ska vara klar nästa år. Partierna vill liberalisera genom att införa ett talangvisum för att särskilt kompetenta personer lätt ska kunna söka jobb. De vill göra det ännu enklare för asylsökare att bli arbetskraftsinvandrare. Samtidigt pekar de på problem med missbruk av systemet. Utredningen ska ta ställning till om försörjningskrav för familjemedlemmar till arbetskraftsinvandrare behövs och hur man kan undvika att deltidsarbetare utnyttjas. Både lättare och stramare alltså.

Det är svårt att se att oppositionen nöjer sig med denna utredning. Men frågan är hur den ska kunna driva fram en snabbare förändring. M, KD, V och SD kan förvisso rösta igenom ett så kallat tillkännagivande som kräver att regeringen agerar. Då kommer regeringen att hänvisa till sin utredning och fortsätta som tänkt, möjligen med ett tilläggsdirektiv. Oppositionen kan gå längre och hota med misstroendeförklaring, som i fallet med Arbetsförmedlingen, men frågan är om den okonventionella alliansen vill ta till storsläggan just i invandringspolitiken. Sverigedemokraterna hålls informerade om förhandlingarna om arbetskraftsinvandringen av Moderaterna. Det är en tunn linje mellan samtal och förhandling som V har svårt att syna. Att indirekt samarbeta om invandringspolitiken med SD torde vara

magstarkt i V. Det skulle kunna riva upp intern kritik inför kongressen och ordförandevalet i maj.

Det andra faktorn som kan hejda Vänstern är om partiet befarar att en ny offensiv passerar regeringens smärtgräns.

Vänsterpartiet vill gärna upphäva den förhatliga klausulen i januariavtalet som håller partiet utanför inflytande. Men det vill inte utlösa en regeringskris som i förlängningen kan leda till att

Moderaterna tar över statsministerposten. Hur upptrampad stigen mellan M och V än må bli i riksdagen vet vänsterpartisterna att vägarna mellan M, KD och SD är ännu bredare och leder fram till motsatt politik mot vad V önskar.

Ewa Stenberg

ewa.stenberg@dn.se

Skolministern: Registerkon- troll kan aldrig ersätta personalens ansvar

FREDAG 7 FEBRUARI 2020

Efter övergreppsanklagelserna mot barnskötaren i Botkyrka har det lyfts krav på skärpt kontroll av personer som jobbar med barn. Skolminister

Anna Ekström kan inte svara på om det här är rätt väg att gå.

– Det kan aldrig ersätta att personal på förskolor har ansvar för trygga förhållanden, säger hon.

Barnskötaren som står anklagad för övergrepp på barn på en förskola i Botkyrka misstänktes tidigare för sexbrott i på en förskola i Ekerö kommun, men utredningen lades ned i brist på bevis. DN har pratat med en pappa på förskolan i Botkyrka som ifrågasätter hur mannen kunde få jobb där. Han vill se skärpta kontroller för personer som arbetar inom förskolan, att de årligen ska genomgå drogtester och visa upp utdrag ur belastningsregistret.

– Det är något vi måste införa för att skydda våra barn. Vi måste sluta vara så godtrogna. Det här är inte första gången något sådant här händer på ett dagis, men

förhoppningsvis den sista, säger Egron Nilsson.

I dag gäller obligatorisk kontroll i belastningsregistret vid anställning av personer till förskolan – men inget mer. Det finns inga krav på varken drogtester, årliga kontroller i belastningsregistret eller kontroller i polisens misstankeregister. Utbildningsminister Anna Ekström (S) kan i dag inte svara på om det finns skäl att skärpa reglerna till att omfatta fler typer av kontroller.

– Det är bra att det finns krav på kontroll i belastningsregistret. Men det kan aldrig ersätta sedvanliga kontroller när man anställer folk, att man tar referenser och ringer och till tidigare arbetsgivare. Det kan heller inte ersätta att personal på förskolor har ansvar för trygga förhållanden, säger hon och fortsätter:

– Det är väldigt viktigt att man tar sitt ansvar på fullt allvar, att man ser till ha kontroll på vad som sker inom skolans verksamhet. Det ska ske varje dag, varje timme, varje minut. Signaler ska leda till att man agerar för att till varje pris undvika att en sådan här fruktansvärd händelse ska kunna äga rum.

Marit Sundberg

marit.sundberg@dn.se

Fakta. Krav på kontroll

För att få jobba eller praktisera inom förskola, förskoleklass, fritidshem, grundskola, grundsärskola, specialskola, sameskola och annan pedagogisk verksamhet måste personer visa upp ett utdrag ur belastningsregistret. Intyg kan också krävas om personen ska arbeta med barn i gymnasieskolan eller gymnasiesärskolan. Kravet är reglerat i skollagen och lagen om registerkontroll av personer som ska arbeta med barn.

Källa: Skolverket

Läkaren om dödsfallen: Bara toppen av isberget

FREDAG 7 FEBRUARI 2020

De tio dödsfall som kopplas till platsbrist på Stockholms akutsjukhus är bara toppen av ett isberg, bedömer ST-läkaren Akil Awad i Stockholms sjukvårdsupprop. Han varnar för farliga konsekvenser av de kommande varslen och anställningsstoppen.

– De äldsta och sköraste patienterna drabbas värst, säger han.

DN:s genomgång av lex Maria–
anmälningar gjorda av Stockholms
akutsjukhus visar att tio anmälningar förra
året rörde patienter som avlidit – där
platsbrist eller en pressad arbetssituation
nämns som en bidragande faktor. Även om
det inte går att veta hur stor påverkan det
haft i varje enskilt fall är överbeläggning
och utlokaliseringar av patienter kända
riskfaktorer.

ST-läkaren Akil Awad, som står bakom
Facebookgruppen Stockholms
sjukvårdsupprop, säger att han inte är det
minsta förvånad med tanke på sina egna
erfarenheter och den enorma mängd
vittnesmål som har strömmat in till
gruppen. I stället bedömer han att de tio
fallen bara är toppen av isberget.

– Jag tror att det finns ett stort mörkertal.
Bara de här siffrorna är mycket allvarliga
och vi är övertygade om att det finns

betydligt fler fall än detta. Jag är även
övertygad om att det finns en stor
underrapportering av avvikelser, säger han
och menar att det finns en tystnadskultur.
Han säger att det inte är någon nyhet för
de som jobbar inom vården att
personalbrist som leder till platsbrist är en
stor bidragande orsak till dödsfall. Det är
extra viktigt att belysa problemet nu när
man drar ned på personal, säger han.

– De här lex Maria-anmälningarna har
skett innan varslen och
anställningsstoppen har införts. Det är
uppenbart att det kommer att vara väldigt
farligt att införa de här förändringarna.
Det finns en överhängande risk att det blir
ännu värre, framför allt drabbas de äldsta
och sköraste patienterna värst.

Vänsterpartiets sjukvårdspolitiska
talesperson Jonas Lindberg, som själv är
specialistsjuksköterska, säger att det

egentligen inte är överraskande att dödsfall utreds på grund av platsbristen.
– Om man tittar i forskningsdatabaser så är det ganska välbelagt att platsbrist och låg sjuksköterskebemanning dödar patienter. Det optimala är att inte ha mer än 85 procent belägningsgrad – det är den kritiska gränsen för när man äventyrar patientsäkerheten, säger han.

– Mot den bakgrunden är det märkligt att vi har den här höga beläggningen på Stockholms akutsjukhus på runt 100 procent, och chefläkarna samtidigt säger att patientsäkerheten inte är hotad.

Vänsterpartiet föreslår nu att belägningsgraden införs som ett mått för att mäta kvaliteten.

– Om vi säger att målet ska vara 85 procent så måste politiken följa detta mycket mer än vad man gör i dag. För

även när det gäller vårdplatserna så är det politiska beslut som ligger bakom.

Oppositionslandstingsrådet Talla Alkurdi (S) tycker att DN:s granskning är ett kvitto på konsekvenserna av politiken som förts.

– Jag blir arg. De borgerliga har styrt sedan 2006 och deras prioritering är att lägga mer och mer av sjukvårdens resurser på vårdval och dyra privatiseringslösningar. Det är dags för de blågröna att vakna upp och se vad deras politik leder till.

Hon menar att de som hamnar i kläm är de svårast sjuka. I stället för att skära ned på personal borde man satsa mer pengar på vården.

– Nu säger man upp personal. Vi har de här problemen redan innan varslen har slagit ut, hur blir det då sen?

Region Stockholm kungjorde under torsdagen sin månatliga avrapportering av

antalet vårdplatser i regionen. Där betonas att ett det nu pågår ett "omfattande arbete" för att stärka patientsäkerheten. - Johan Bratt, chefläkare inom Region Stockholm säger att sjukhusen har behov av marginal i verksamheten.

– Det vi kan konstatera är att vi har cirka 100 fler bemannade vårdplatser på akutsjukhusen i dag än för ett år sedan och 130 fler inom geriatriken, så det går åt rätt håll. Det där en viktig sak för vi har ju från chefläkarhåll bedömt att vi behöver cirka 200 fler vårdplatser på akutsjukhusen. Tidigare har chefläkarna sagt att patientsäkerheten inte är hotad. Nu utreder Ivo att patienter har dött, vad har du att säga om det?

– Det är bra att man rapporterar avvikelser från akutsjukhusen och att man Ivo-anmäler. Det är bra att man inte drar sig. Finns det en risk för vårdskada, så ska

man ju anmäla det för Ivo. Men har man en för hög beläggning och inte kan lägga upp patienter, så att de blir liggande på akuten så är ju det inte bra.

Ni har ju känt till att det är så här – ändå har det inte ändrat sig nämnvärt?

– Vi har talat länge om att det fattas bemannade vårdplatser. Där finns det olika åtgärder – det ena är att få upp fler vårdplatser, det andra att arbeta med akuta dagvårdsavdelningar som man gör hos en del vårdgivare. Det handlar också om att skriva ut patienter till geriatriken och andra vårdgivare. Det är en bit kvar. DN har sökt finansregionrådet Irene Svenonius (M) för en kommentar, men hänvisats till hälso- och sjukvårdsregionrådet Anna Starbrink (L) som DN också sökt.

Marit Sundberg

marit.sundberg@dn.se

Anna Gustafsson

anna.gustafsson@dn.se

Stäng inte dörren. Psykoanalysen är absolut ett alternativ till kbt

FREDAG 7 FEBRUARI 2020

Det Björn Hedensjö (DN 5/2) främst reagerar på i Kajsa Haidls artikel, i vilken jag intervjuas (2/2), är att hon presenterar

psykoanalysen som ett alternativ till den moderna kognitiva beteendeterapin (kbt). Det är "helt olika saker", konstaterar Hedensjö. Jag håller med Hedensjö om att psykoanalys och kbt i mångt och mycket är olika saker. Men jag vill problematisera den grund han tycker sig ha för att konstatera detta. Vad man ägnar sig åt på divanen är enligt Hedensjö "personlig utveckling i någon form" och inte "att behandla sjukdom".

När det kommer till det psykologiska lidandet är det inte alldeles lätt att upprätthålla distinktionen mellan ett personligt livsproblem och sjukdom.

Hedensjö nämner tre psykiska sjukdomstillstånd i sin replik: sömnlöshet, tvångssyndrom och panikattacker. Även mina psykoanalytiska patienter söker hjälp för dessa och liknande tillstånd (man ger sig inte in i ett krävande psykoanalytiskt

arbete för att man är lite nyfiken på sig själv!). Men anledningen till att de söker just psykoanalys eller psykoanalytisk orienterad psykoterapi är inte sällan att de har en intuitiv känsla för det som Freud artikulerade så här: "De neurotiska symtomen har en mening och står i samband med de personers liv som producerar dem."

Patienterna har med andra ord en känsla för att det som på ytan framstår som en funktionsstörning som de blott "drabbats av", egentligen är ett uttryck för mer eller mindre medvetna inre konflikter och livsproblem, det vill säga problem som rör det sätt på vilket de i egenskap av personer eller subjekt har handskats med de prövningar som livet har ställt dem inför. Att med olika medel på ett brådstörtat sätt försöka göra patienten symtomfri vore utifrån psykoanalysens synvinkel endast

att stänga dörren till de frågor som en sant psykologisk behandling i varje enskilt fall bör adressera.

Nu kan man i och för sig tänka sig ett psykiskt lidande som inte har sin omedelbara grund i livsproblemens sfär, låt säga en depression förorsakad av en medfödd brist på balans i hjärnans system av signalsubstanser. Men även i detta fall kommer vi inte bort från livsproblemens sfär. Som mänskliga subjekt "är" vi inte bara, utan vi lever alltid i ett förhållande till oss själva och vårt liv. Jag "har" alltså inte bara en depression, utan "hur" det är att ha depressionen är alltid en aktualitet för mig.

Kanske genererar depressionen jobbiga skuldkänslor av att vara en värdelös människa, känslor som kanske har sin historiska grund i att jag tidigt i livet svarade på en kärlekslös omgivning genom

att skapa ett vad Freud skulle kalla för ett strängt överjag, ett överjag som nu straffar mig inifrån och gör min livssituation minst sagt krånglig att handskas med.

Psykoanalys och psykoanalytisk orienterad psykoterapi är någonting annat än kbt, visst. Men psykoanalys och psykoanalytisk terapi är absolut ett alternativ till kbt. Att på psykologins områden ”behandla sjukdom” står inte i motsatsställning till att ägna sig åt ”personlig utveckling”. Jag säger inte att psykoanalys och psykoanalytisk terapi nödvändigtvis är det bästa alternativet i varje enskilt fall, men att utesluta denna behandlingstradition ur den offentligt finansierade vården är ett stort misstag som inte tar hänsyn till vad det innebär att lida som mänskligt subjekt. Dessutom har den psykoanalytiska terapin i flera vetenskapliga studier visat god effekt på de så kallade

”sjukdomstillstånden”, bland annat har en nyligen publicerad studie av Marianne Leuzinger-Bohleber m fl. visat att kroniskt deprimerade personer har lika mycket hjälp av psykoanalytisk terapi som av kbt. Därmed framstår båda som goda behandlingsalternativ där snarare det enskilda fallet än den generella diagnosen bör avgöra val av metod.

Johan Eriksson

Ledare: Även den virtuella världen är på riktigt

LÖRDAG 8 FEBRUARI 2020

Det brukar ibland sägas att barn nu för tiden är hårt hållna. Aldrig att de mer än för ett kort ögonblick släpps ur sikte utomhus.

Långt upp i åldrarna ordnar föräldrarna lekträffar åt dem, och skjutsar till aktiviteter, kontrollerar via mobilen exakt

var de befinner sig och vad de gör. Mycket av detta är sant.

Samtidigt tillbringar dagens barn en stor del av sin vakna tid i en värld som får gamla tiders oövervakade vilda utelekar att framstå som rena rama söndagsskolan. Ja, det handlar förstås om internet. Eller snarare om den världsomspännande och oreglerat oreglerliga väv som finns på spelchattserverar långt bortom sociala vuxenmedier som Facebook.

Det är inte ett randfenomen det rör sig om: 79 procent av de svenska barnen i åldern 9–12 år spelar digitala spel i olika former.

I en ny dokumentärserie fördjupar sig Sveriges Radios grävreporter Emelie Rosén i gamingkulturen. Hon kom att intressera sig för den i samband med att hon bevakat händelser som skolattacken i

Trollhättan och mordet på den hemlöse tiggaren Gica i Jönköping.

I båda dessa fall hade inofficiella spelchattservrar en inte obetydlig roll, för där kan man inte bara vara vem man vill i skydd av anonymitet och med hjälp av sin avatar. Man kan också ofta säga vad man vill; en hel del chattar har rent av som uttalad policy att inte ha någon policy. Det är en frihet som i praktiken mest av allt liknar förtryck.

För det är en sak om vuxna väljer giftiga miljöer där hot och hat är normalt och där det är högstatus att inte bry sig om någon eller något.

Men där vistas också barnen. Ingen upprätthåller de lågt satta åldersgränserna, vilket inte minst naziströrelser som Nordiska motståndsrörelsen drar nytta av (Ekot

6/2). De kampanjar mycket aktivt för att locka till sig juniorerna i chattarna.

Detsamma gör pedofiler. Emelie Rosén behöver inte mer än leta rätt på ett enda fall med en dömd nätpedofil för att genast kunna hitta honom via det chattalias som nämnts i förundersökningen. Han har inte ens fått sitt konto nedstängt. Detta trots att datorn varit hans brottsredskap.

Detsamma gällde ett fall i Jönköping, som Emelie Rosén undersöker, där en pojke i mellanstadieåldern anföll skolkamrater med en kniv. Mordhoten han postat före dådet låg fortfarande, ett år senare, kvar på hans öppna konto. Hans dator hade tagits i beslag, men ingen hade kommit på tanken att faktiskt se till att få den undersökt också.

Detta är ingen appell mot internet, eller ens mot gamingvärlden, för spelföretagen gör vad de kan för att hålla efter på sina

egna servrar, och det finns gott om bra inofficiella spelchattservrar. Men det räcker inte.

Vad det handlar om är att vi måste ta internet på allvar. Det kanske inte känns som att det är på riktigt, men det är det. Det som sägs och görs där får konsekvenser. Spelarna måste förstå det, och polisen. Och föräldrarna. Det kanske inte är så lockande att sätta sig ned med sina barn och spela efter en lång dag på jobbet.

Likväl är det en förälders plikt att ta reda på vad de håller på med, att sätta sig in i deras intressen och hålla sig uppdaterad om deras värld, att aldrig sluta ställa frågor – och lyssna på svaren.

DN 8/2 2020

”Alla kontor som behövs i Sverige är redan byggda”

LÖRDAG 8 FEBRUARI 2020

DN. DEBATT 20200208

Ett effektivare utnyttjande av befintliga byggnader och lokaler är en viktig pusselbit för en hållbar omställning. Med stor sannolikhet är alla verksamhetslokaler vi behöver redan byggda – de behöver bara omfördelas, anpassas och användas mer. För att minska lokalsvinnet behöver

regeringen se över regelverken, skriver företrädare för ett Iva-projekt.

Behovet av bostäder är stort, men samtidigt utnyttjas kontorslokaler uppskattningsvis endast 10 procent av den totala tiden. Delning av ytor måste därför bli en viktig del i ett hållbart samhälle. I framtidens cirkulära byggande är de befintliga lokalerna vår största tillgång – genom ökad användning och återbruk. I dag presenterar Kungl.

Ingenjörsvetenskapsakademien (Iva) rapporten ”Lokaldelning som norm”.

Bygg- och fastighetssektorn svarar för 40 procent av den årliga resursanvändningen i världen och en stor del av miljöpåverkan sker under nybyggnation.

Resurseffektivisering inom branschen handlar därför till största del om att öka livslängden och använda befintliga lokaler och omgivande ytor bättre och mer

effektivt. Sett till årets alla timmar är nyttjandegraden av kontorslokaler många gånger så låg som 10 procent. Studier saknas men tittar vi på varje enskild kontorsplats eller kvadratmeter blir siffran sannolikt ännu lägre. Med stor sannolikhet är alla verksamhetslokaler vi behöver redan byggda – de behöver bara omfördelas, anpassas och användas mer. Ett effektivare utnyttjande av befintliga byggnader och lokaler är en viktig pusselbit för en hållbar omställning. I dag mäter vi inte alls nyttjandegrad när vi mäter total energianvändning. Fördelarna är uppenbara när klimatpåverkan mäts över byggnadernas hela livscykel med utvinning av naturresurser, byggprocess och användning.

Iva:s projekt Resurseffektivitet och cirkulär ekonomi har under två år arbetat med att utveckla förslag på hur vi kan

stimulera en delningsekonomi för lokaler i Sverige så att nyttjandegraden och därmed resurseffektiviteten ökar. Ett 40-tal aktörer från akademi, näringsliv, kommuner, myndigheter, finansiell sektor och civilsamhälle har bidragit till förslagen som presenteras i rapporten Lokaldelning som norm, som lanseras av Iva i dag.

Att göra lokaldelning till norm kommer att kräva stor samverkan mellan stat, kommun, näringsliv, finansiell sektor, civilsamhälle och akademi. Vi har arbetat efter fyrstegsprincipen för ytanvändning, där varje steg bygger på att man har gjort de föregående:

Minska ytbehovet.

Intensifiera ytanvändningen.

Anpassa eller bygg om för att underlätta delning.

Bygg nytt på ett mer hållbart sätt som uppmuntrar till delning.

Potentialen för resurseffektivitet är stor och i dag finns både tekniska möjligheter och starka sociala drivkrafter för att främja delning, som att utveckla nya arbetssätt, nätverk, inspiration och kunskap. Delning av lokaler kan också innebära ekonomiska besparingar och nya affärsmöjligheter. En viktig faktor för att delning ska bidra till miljömässig hållbarhet är att den även minskar resande och transporter. Det är också kritiskt att lokalanpassningar och ny teknik inte ger avsevärt ökad resursförbrukning. Ytterligare att byggnadens förutsättningar – planlösning, konstruktion och material – tål nya funktioner och ett högre slitage och att de har förutsättningar att förbli energieffektiva och hälsosamma även vid ökad delning.

För att minska lokalsvinnet behövs nya affärsmodeller och policyutveckling. I dag

finns påtagliga hinder i hur lagar, avtal och policyer är utformade. Därför rekommenderar vi regeringen att se över regelverk som kan främja delning av verksamhetslokaler:

1 Se över skatteregler, till exempel momsregler, så att de möjliggör delning mellan verksamheter. Sedan 1979 finns ett system med frivillig skattskyldighet vid uthyrning av verksamhetslokaler, men detta innehåller flera krav som inte främjar delning. Fastighetsägare och nyttjanderättsinnehavare som delar måste också kunna hyra ut med moms för att få göra avdrag för momsen vid byggnation, investeringar, underhåll och drift av lokaler.

2 Hyreslagen behöver moderniseras med syfte att uppmuntra delningslösningar, exempelvis vad gäller besittningsskydd, uppsägningsregler och relationer mellan

vad som är bostäder respektive verksamhetslokaler.

3 Se över plan- och bygglagen så att detaljplanebestämmelser uppmuntrar till flexibilitet. Uppmuntra kommuner att redan i översiktlig planering och sedan i detaljplaner, öppna upp för fler användningsområden och funktionsblandning. Vid varje nybyggnation bör behovet motiveras och bygget planeras med stor transformationspotential.

Parallellt behöver näringslivet utveckla skalbara tjänster och affärsmodeller som uppmuntrar till delning och stödjer hållbara beteendemönster. Det handlar om att utveckla bland annat design, matchmaking, kontrakt, försäkringar, säkerhet, service och tillträdesfunktioner utifrån de unika möjligheter delning innebär.

Den finansiella sektorn behöver investera i nya affärsmodeller kring delning och ta med både hållbarhetsvinster och potentiella risker med delade lokaler vid värdering och ekonomisk bedömning. Det kan handla om nyckeltal för resursanvändning, sociala vinster i närområdet, ekonomiska vinster med kringtjänster, att beräkna alternativkostnader eller hur delning av lokaler bidrar till de globala målen. Varje verksamhet behöver ta fram en handlingsplan för att minska sitt eget lokalsvinn. I rapporten som lanseras i dag föreslås sju steg för detta som bygger på att människors välmående stärks och att lokaldelning bidrar till väl fungerande mötes-, utbildnings- och arbetsplatser, inte på bekostnad av välbefinnande. Stor samverkan kommer att krävas mellan stat, kommun, näringsliv, finansiell sektor,

civilsamhälle och akademi för att lokaldelning ska bli norm.

Åke Svensson, ordförande Ivaprojektet
Resurseffektivitet och cirkulär ekonomi
Anna Denell, Vasakronan, ordförande i Ivas
delprojekt Lokaler
Samt medverkande i IVAs delprojekt Lokaler:
Robin Al-Salehi, IHUS
Liv Fjellander, IVL Svenska miljöinstitutet
Ylva Frithiofson, Ramboll
Charlie Gullström, Rise/KTH/Sharing cities
Sweden
Mattias Höjer, KTH
Ivana Kildsgaard, Tengbom
Mats Olausson, SEB
Ulf Ranhagen, Sweco/HDA/Chalmers
Monica von Schmalensee, White/ Hållbara städer
Björn Sigurdson, Uppsala kommun

Upplagt för strid när lönerna ska sättas

LÖRDAG 8 FEBRUARI 2020

Arbetsgivarna inom industrin lade på fredagen sitt bud för nästa avtalsperiod. Det ligger på 1,4 procent per år.

Därmed är det upplagt för en hård strid, som kommer att avgöra lönerna för miljontals svenskar.

– Vår bedömning är att det här är vad den svenska industrin tål, om vi ska hävda vår

konkurrenskraft. Omvärlden är tuff – med ett stort fall i industriproduktionen i EU, den kinesiska tillväxten är lägre än på länge, prognoserna visar en ökad arbetslöshet i Sverige.

Det säger Jonas Hagelqvist, vd i Ikem, vars medlemsföretag har 70 000 anställda, bland annat inom läkemedelsindustrin. Han framträdde på fredagen tillsammans med tre andra arbetsgivarorganisationer inom industrin som går fram med samma krav.

– Detta är ett rambud på 1,4 procent som gäller alla kostnadssökningar, lön och annat. Vi kan tänka oss ett treårigt avtal, fortsätter han.

Men alla vet ju att avtalet kommer att hamna någonstans mellan ert och motpartens bud till slut?

– Vi vill hitta en lösning som ligger på den här nivån. Särskilt oroande är den ökande arbetslösheten, säger Jonas Hagelqvist. Så det är upplagt för tuffa förhandlingar fram till den 30 mars, när det nuvarande treåriga avtalet löper ut. För gapet till arbetsstagarnas bud i höstas är stort. Då krävde fem industriförbund med 1,1 miljoner medlemmar, i ett gemensamt krav, löneökningar på 3,0 procent för ett ettårigt avtal, samt fortsatta avsättningar till delpension och en låglönesatsning. Ett av förbunden är IF Metall, vars ordförande är Marie Nilsson:
– Det här är förstås på tok för lågt, det räcker inte ens till att höja reallönerna. Våra medlemmar har varit med om att ge industrin en god utveckling de senaste åren och borde få en del av den. Det verkar ju inte saknas pengar – när man ser hur

flera företag höjer sina aktieutdelningar, kommenterar hon.

Det är parterna inom industrin som sätter det så kallade ”märket” på den svenska arbetsmarknaden, som sedan ska vara vägledande för andra branscher. Motivet är att exportberoende företag måste klara sin konkurrens.

Ni krävde 2,8 procent för tre år sedan, när det ännu rädde goda tider, men 3 procent nu när vi ser en avmattning?

– Vi ställer inte lönekrav utifrån kortsiktiga prognoser – vi kräver inte mer vid högkonjunkturer och inte mindre när det går sämre. Då var det läge att hålla igen några år efter högkonjunkturen, nu är det dags att takta upp lite. Svensk industri står sig bra, vi har en avmattning men från väldigt höga nivåer, och det finns tecken på att botten är nådd, säger Marie Nilsson.

Hans Strandberg

hans.strandberg@dn.se

Fakta. "Märket"

IF Metall bildar tillsammans med GS-facket (träarbetare och grafiker), Livs, Sveriges Ingenjörer och Unionen "Facken inom industrin", som sluter Industriavtalet med en rad arbetsgivarorganisationer. Deras avtal ska sätta "märket", en norm för övriga arbetsmarknaden. Denna ordning utmanas numera av såväl nationalekonomer som andra fack. I år driver LO-förbunden Kommunal och Pappers egna högre krav. Industriavtalet löper ut den 30 mars.

Varslen för vårdpersonal halveras på Karolinska

LÖRDAG 8 FEBRUARI 2020

Karolinska universitetssjukhuset minskar omfattningen av varslen för vårdanställda. 600 tjänster av läkare och undersköterskor krymper till knappt hälften, när sjukhuset räknat på bemanningen. 266 tjänster ska bort, är sjukhusdirektörens nya besked.
– Det är ganska positivt att inte behöva varsla mer, säger Björn Zoëga.

2019 var ett mörkt år för Karolinska universitetssjukhuset, med ett underskott som skenade, och till slut stannade strax under två miljarder – eller minus 1 867 miljoner för att vara exakt. När sjukhuset i november varslade för andra gången, var beskedet att 600 tjänster ur vårdpersonalen omfattades, 250 läkare och 350 undersköterskor. En bit in i februari är den isländske sjukhusdirektören betydligt mer optimistisk, och kommer med nya besked – omfattningen av varslet har nu minskat dramatiskt – till 266.

– Vi har i veckan gått igenom alla verksamheter, och vad de har för behov och deras uppdrag. Vi räknar med att det blir 109 läkare och 157 undersköterskor, så det är mycket mindre, säger Björn Zoëga. Hur kommer det sig?

– När vi räknade på behovet av varslet så var det betydligt fler. Då hade vi inte tid, det var inte klart med budgeten och hur vi kunde leverera en patientsäker vård, och vi var tvungna att räkna grovt. Efter att vi gjort analysen, där den sista pusselbiten var att räkna budgeten på verksamhetsnivå, så har vi sett att det är så här mycket vi behöver minska på personalen. Det är ganska positivt att inte behöva varsla mer.

Det ekonomiska läget är dock fortfarande ansträngt. Enligt budgeten för 2020 behöver Karolinska göra sparåtgärder på 1,95 miljarder under 2020. Men enligt Björn Zoëga kommer besparingar som beslutats 2019 att få effekt under året. Bland annat genom att sjukhuset har färre anställda.

– Vi försöker dra i bromsen för läkemedelskostnaderna, och i inköp av

material. Det är en massa åtgärder som vi har satt i gång. I jämförelse med maj till årsskiftet så har vi blivit 677 färre anställda, säger Björn Zoëga och uppger att bland annat antalet administrativa tjänster på sjukhuset minskat med 300–400.

Kommer ni att klara budgetbalansen i år?

– Jag ser vissa tecken på att allt har blivit så mycket bättre de senaste månaderna, och jag hoppas att vi når hela vägen.

Det kommer inte att bli något mer varsel?

– Inte av vårdpersonal.

Vid mötet med Björn Zoëga har DN just publicerat en granskning av lex Maria-anmälningar från 2019 där dödsfall utreds kopplat till vårdplatsbrist. Fem av dessa dödsfall har inträffat på Karolinska, och fler berör utlokaliserade patienter, bland annat under den tid som sjukhuset

genomgått stora verksamhetsförändringar och flyttar 2017 och 2018.

Samtidigt har Karolinskas beläggning varit mycket hög under 2019, enligt siffror från Sveriges kommuner och regioner, med i snitt sju överbeläggningar per vårdplats.

– Om vi tittar på siffror i dag, så ser vi att vi har en helt annan situation än för tio månader sedan, säger Björn Zoëga, och pekar på att sjukhuset har öppnat fler vårdplatser, bland annat genom att nya vårdavdelningar öppnat i nya lokaler i Solna, men också i Huddinge.

Under året har anställda larmat om patientsäkerhetsrisker när man bland annat utökat antalet platser inom intensivvården, och även haft överbeläggningar – av ekonomiska skäl, som DN tidigare berättat om. Det håller Björn Zoëga inte med om.

– Vi har inte haft överbeläggningar inom intensivvården. Det har varit hög belastning och mycket att göra, men det har gått bra. Patientsäkerheten kommer alltid först.

Men lex Mariorna visar väl att det finns brister när det gäller patientsäkerheten?

– Lex Mariorna är ju gamla. Det går inte att säga om lex Mariorna de senaste månaderna har ökat eller inte. Jag vet inte heller om det är rätta måttet på om patientsäkerheten är hotad eller inte. Karolinska har som uttalad ambition att öka fokus på patientsäkerheten under 2020.

– Det är för att visa att vi kan bedriva säker vård med färre anställda. Jag ska inte skylla på dem som har varit här tidigare men jag tycker att man borde ha haft lite mer fokus på patientsäkerheten, i en tid med många förändringar. Fokus har

legat mycket på att släcka eldar, och få det att fungera över dagen.

Under 2020 räknar sjukhusledningen samtidigt med att sjukhuset ska leverera mer vård, vilket också är kravet från regionen. För att förbättra siffrorna är Karolinskas mål även att ta emot fler patienter från andra regioner. För detta har Karolinska budgeterat 1,6 miljarder i intäkter, en ökning med 300 miljoner jämfört med 2019.

Zoëga menar att ökningen av utomlänsvården är möjlig utan undanträngningseffekter för Stockholmspatienterna.

– Vi försöker att ta emot alla som har behov av att komma hit, oavsett om de är från Stockholm eller andra län. Annars kommer inte budgeten att hålla ihop. Även om vi vill hjälpa fler utomlänsså är den medicinska prioriteringen som gäller.

Sjukhusets mål är att öppna fler vårdplatser och att nå en beläggning på 93 procent.

Under 2019 har beläggningen på Karolinska konstant varit över 100 procent, så hur ska ni klara det?

– I går var beläggningen 97 procent ... i dag har vi 100 procent. Det varierar hela tiden, säger Björn Zoëga och kontrollerar i realtid.

Anna Gustafsson

anna.gustafsson@dn.se

Slussen pekas ut som ny plats för Nobelcenter

LÖRDAG 8 FEBRUARI 2020

Efter åratal av turer presenterade Stockholms stad och Nobelstiftelsen på fredagen ett nytt förslag på placering av Nobelcenter. Sedan Blasieholmen fått nobben är det i stället Slussen som är aktuell.

På plats under pressträffen fanns bland annat stadsbyggnadsborgarrådet Joakim Larsson (M) och Nobelstiftelsens vd Lars

Heikensten för att presentera en ny plats för det intensivt omstridda centret.

– Redan i dag ligger Fotografiska och Stockholms stadsmuseum på platsen. Ny placering blir Stadsgårdskajen, sade Joakim Larsson.

Stadsbyggnadsborgarrådet inledde sammankonsten med att konstatera att Nobel är ett av våra viktigaste varumärken.

– Vi har arbetat hårt för en ny placering. Och vi kan inte nog understryka hur viktigt det är att ett Nobelcenter finns i staden. Det är världsunikt, sade Joakim Larsson och betonade att centret kommer att synas.

Han påpekade också att nu ska alla inblandade fokusera helhjärtat på arkitektur. Beträffande en mer preciserad tidpunkt för när byggnaden faktiskt kan stå på plats så framhöll Joakim Larsson att

överdäckningen först måste vara avklarad. Den ska enligt planen vara färdig kring 2025.

– Som det ser ut nu så håller vi tidsplanen, men det är mycket som händer, sade han.

– Det känns väldigt väldigt bra att göra en nystart med det här. Jag tror att Nobelpriset kan bidra till mer än vad det gör i dag och redan i dag bidrar det med väldigt mycket, fyllde Lars Heikensten från Nobelstiftelsen i.

Enligt en bild som presenterades på träffen kommer byggnaden att placeras framför det så kallade Glashuset, där bland annat nyhetsbyrån TT huserar, vid Stadsgårdsleden. Förutom centret kommer även ett hotell och en park att anläggas på platsen, om planerna går i lås. På pressträffen medverkade även Annika Ånäs, vd för fastighetsbolaget Atrium Ljungberg. Hon var mycket entusiastisk.

– Ett Nobelcenter på plats stämmer väl överens med vår vision, och er vision. Det kommer att bli fantastiskt.

Atrium Ljungberg, som ska ansvara för bygget, har kommit överens med Stockholms stad om att återlämna markanvisningen Hamnmästaren vid Slussen. Det möjliggör uppförandet av ett Nobelcenter på platsen. I avtalet erhåller Atrium Ljungberg som ersättning markanvisningar vid Slussen, Hagastaden och i Slakthusområdet.

I ett pressmeddelande uppger fastighetsbolaget att man nu planerar att bygga ett hotell ovanpå entrén till Slussens tunnelbana vid Södermalmstorg.

– Vi har nått en marknadsmässig överenskommelse där vi lämnar en fantastisk byggrätt mot markanvisningar på andra platser där vi finns representerade sedan tidigare och har

möjlighet att fortsätta vårt strategiska stadsutvecklingsarbete, säger Annica Ånäs i pressmeddelandet.

Enligt Joakim Larsson är det ekonomiska upplägget för Nobelcenter detsamma som tidigare.

– I allt väsentligt är det en tomträttsupplåtelse, sade stadsbyggnadsborgarrådet.

– Nu sätts arbetet för oss i gång nu med att få med finansiärer. Vi skulle ju inte ha satt igång det här om det inte fanns någon rimlig förhoppning, sade Lars Heikensten. Joakim Larsson ville inte kalla det för ett misslyckande att Blasieholmen skrotades som förslag.

– Det är ju klart att det har lagts ner mycket tid här, både av stadens tjänstemän och stiftelsen. Men det har också inneburit en lärdom. Vi kommer att kunna dra lärdom av den här processen.

Även den politiska oppositionen är positiv till det nya förslaget. Även om oppositionsborgarrådet Karin Wanngård (S) passar på att ge Moderaterna en pik. – Personligen tror jag att det kan bli en utmärkt plats, även om vi såklart måste sätta oss in i detaljerna och ekonomin. Jag förutsätter att hela majoriteten nu står bakom förslaget och orkar ta det i mål. Moderaterna startade ju det gamla projektet för att sen över en natt slänga det i papperskorgen för att få ihop sin majoritet och kunna ta makten. Sådant skadar stadens trovärdighet för långsiktiga investeringar, säger Karin Wanngård. Frågan om Nobelcenter har utvecklats till en långdragen följetong som kantats av infekterade politiska bråk och livliga protester. 2011 föreslog Stockholms stad och Nobelstiftelsen att centret skulle byggas på

Blasieholmen. Då bedömdes det att bygget skulle kosta åtminstone en miljard kronor och att finansieringen skulle skötas med privata medel och skattepengar.

Den brittiske stjärnarkitekten David Chipperfields förslag som presenterades 2014 fick skäll av alla från kulturskribenter och intresseorganisationer till Kungen. En undersökning av DN/Ipsos visade att bara 11 procent av stockholmarna stöttade planerna.

Efter valet 2018 stoppades planerna på att anlägga centret på Blasieholmen.

Moderaterna var positiva till förslaget, som skulle prövas rättsligt i högsta förvaltningsinstans. Men för att kunna styra med Miljöpartiet i Stadshuset vek de ner sig och drog tillbaka Stockholm stads överklagan. Något som i sin tur väckte ont blod hos Nobelstiftelsen som riktade besk

kritik mot den nyformade majoritetens besked.

Nästa kapitel i berättelsen om Nobelcentrets öden och äventyr blir att exploateringsnämnden i slutet av februari föreslår fatta beslut om en tidig markreservation för Nobelstiftelsen. Bygget av Nobelcenter kan sedan som tidigast dra igång 2025. Byggtiden beräknas till två år. Vem som blir arkitekt är emellertid oklart. Lars Heikensten säger till TT att det inte heller finns några garantier från tidigare presumtiva donatorer. Att debatten kring byggnaden fortsätter är nog inte en alltför djärv gissning.

Andreas Nordström

andreas.nordstrom@dn.se

Adam Svensson

adam.svensson@dn.se

Fakta. Bakgrund

September 2011

Stockholms stad och Nobelstiftelsen föreslår Blasieholmen som plats för bygget av Nobelcenter. En avsiktsförklaring tecknas. Efter decennier av bråk om var huset ska ligga är detta ett stort steg för Nobelstiftelsen. Minst en miljard kronor beräknas huset kosta och finansiering kommer både från privat håll och från Stockholms stads håll.

Februari 2014

David Chipperfield vinner en arkitekttävling och får uppdraget att designa huset. Snabbt är motståndarna ute med kritik. En plåtlåda, säger vissa. "Förfärligt monster", säger en demonstrant till SVT.

April 2016

Nobelhuset klubbas i kommunfullmäktige. Tre partier - Moderaterna, Socialdemokraterna och Centerpartiet - är för bygget och samlar därmed en majoritet i fullmäktige. Kort därefter kommer överklaganden in till Förvaltningsrätten från bland annat Statens fastighetsverk och Svenska byggvårdsföreningen.

Juni 2016

Kungen uttalar sig i frågan och gillar inte alls planerna. ”De kan väl bygga någon annanstans”, säger han till DN:s Maria Schottenius.

November 2016

Trots överklaganden får kritikerna inget gehör. Alla överklaganden om genomförandebeslutet avslås.

Februari 2017

Länsstyrelsen ser inga hinder för att Nobelcenter ska byggas. Men motståndarna ger inte upp och överklagar länsstyrelsens beslut till mark- och miljödomstolen.

24 maj 2018

Mark- och miljödomstolen sätter ner foten och stoppar bygget av Nobelcenter. Riksintresset hotas av bygget, menar rätten. Dessutom finns det ingen plan för hur man ska tackla den trafiksituation som kommer att uppstå när bygget står på plats.

5 augusti 2018

DN/Ipsos publicerar en opinionsundersökning som visar att 11 procent är för byggplanerna. 42 procent är emot och resterande svarar att de inte känner till förslaget eller att de inte har någon uppfattning. Ipsos analyschef David Ahlin kallar frågan för ”en lågengagemangsfråga”.

Oktober 2018

Efter att Stockholms stad överklagat mark- och miljödomstolens beslut att stoppa bygget av Nobelcenter kommer ett nytt beslut. Man får prövningstillstånd, vilket innebär att detaljplanen ska prövas i den högre instansen – mark- och miljööverdomstolen.

December 2018

Det nya grönbå styret i Stockholms stad drar tillbaka överklagandet i Mark- och miljööverdomstolen, som avskriver ärendet. Det innebär att mark- och miljödomstolens dom där detaljplanen upphävs står fast och gäller. Nobelstiftelsen riktar besk kritik mot de styrande politikerna.

DN

Kjell Espmark. ”Jag har rätt starka anarkistiska sympatier”

LÖRDAG 8 FEBRUARI 2020

Om en vecka fyller Kjell Espmark 90 år. I en intervju för DN i hemmet på Djurgården berättar han om striden med Horace Engdahl i Svenska - Akademien och om den nya diktsamlingen där upprorsmakare ställs

mot makthavare. ”För mig är motstånd ett nyckelord”, säger han.

Det är inte en förklaring man väntar sig av en snart 90-årig herre i vit skjorta och blankputsade inneskor. Han sitter i en soffa i en Djurgårdsvilla med kristallkronor i taket, byggnadsdetaljer från Gustav III:s gamla opera och vidunderlig utsikt mot Saltsjöns inlopp till Stockholm.

Jag har just frågat varför så många röster i hans senaste dikttrilogi kommer från individer som har hamnat i kläm med makten. Diktjagen är fördömda och förslavade, rebeller och avfallingar från de allra första civilisationerna och fram till i dag. Ofta riskerar de liv och lem för övertygelser på kollisionskurs med någon kejsare, borgenär eller ockupant.

Kjell Espmark tar en tankepaus, snurrar lite på läsglasögonen som han håller i

handen och förklarar med ord som verkar väl avvägda:

– För mig är motstånd ett nyckelord. Jag har rätt starka anarkistiska sympatier.

Han tillägger, med ett blott leende:

– Inte den typen av anarkism som begår - attentat, utan den som Stig Dagerman och George Orwell står för. Det är en annan typ av anarkism, som kännetecknas av solidaritet och medkänsla. En anarkism med hjärta.

En solidarisk anarkist med sjöutsikt på kungliga Djurgården? I självbiografin "Minnena ljuger" från 2010 beskriver Kjell Espmark anarkismen som "ett nödvändigt korrektiv" till socialdemokratins utveckling. Det är tydligt att han inte tycker om den bild av honom som envist har hängt kvar sedan utgivningen av romanen "Hatet" 1995: att han skulle vara en borgerlig kritiker av välfärdssamhället.

"Hatet" ingår i romanserien "Glömskans tid" och rymmer ett vasst porträtt av en statsminister med drag av Olof Palme. I DN Kultur publicerades kritiska artiklar om romanen, bland annat av Harry Schein, och Kjell Espmark talar i "Minnena ljuger" om sitt "fleråriga enmanskrig mot DN:s kulturavdelning". När han själv beskriver sin politiska hållning lyfter han hellre fram två andra böcker i samma serie: "Lojaliteten" och "Glädjen". I "Lojaliteten" grälar gräsossen och byggarbetaren Martin Vrede om politik med sin anarkistiske bror Eskil. Den senare har egentligen stupat i spanska inbördeskriget, men fortsätter att göra sig påmind i form av ett dåligt samvete hos brodern. Grälet återkommer i romanseriens sista del. Huvudpersonen, en ung utslagen kvinna som är barnbarn till gräsossen Martin, uttrycker där en

önskan om att grälet mellan gräsossen och anarkisten ska fortsätta. ”Mellan dem törs jag sitta”, säger hon.

– Där har du min politiska position! I grälet mellan gräsossarna och anarkismen, säger han och spärrar ut fingrarna på sin högra hand framför sig, som om han ville gripa den abstrakta positionen i luften. Kjell Espmark ger ett älskvärt intryck. Men för det har han också fått kritik. Den framlidne Akademiledamoten Lars Gyllensten beskriver Espmark som en hal opportunist i sina memoarer ”Minnen, bara minnen” (utgiven år 2000). I en dikt i ”Den inre rymden” från 2014 återkommer Kjell Espmark till tiden efter utgivningen av ”Hatet” – månader som han liknar vid att leva i sibirisk blåst. Pressade vänner undviker honom: ”min bok om en mördad politiker tolkas som när Fan korrekturläste bibeln: kritiken

av den förtätade maktenrättas till sabotage mot vår omsorg och hatet kring den döde blir mitt”

Men dikten ljusnar mot slutet, när han i nutid städar ut boken under en vindsröjning av gammal bråte med ”torkat 90-tal”. När romanen dunsar ner i soporna känner han en lättnad: ”Och plötsligt hör jag lärkorna.”

Ståtliga Villa Bergsgården ligger strax ovanför huvudentrén till Skansen. Svenska Akademien äger det mytomspunna huset som byggdes 1908 av Ferdinand Boberg, samma arkitekt som också har ritat Thielska galleriet och Waldemarsudde. Hjalmar Gullberg och Eyvind Johnson har bott här och Kerstin Ekman har haft ett arbetsrum i Villa Bergsgården. Flera Nobelpristagare i litteratur har också firats i representationsvåningen längst ner för att sedan bjudas upp på efterfest med

Janssons frestelse och snaps högst upp hos Espmark. 2006 års pristagare Orhan Pamuk gladdes åt att Akademien hade gjort sig besväret att framställa en snaps uppkallad efter honom själv: O.P.

Det var också till Villa Bergsgården som Akademiledamöterna vid ett torsdagsmöte under krisen 2018 tog sin tillflykt för att få vara i fred från pressuppbåd och demonstranter utanför Börshuset i Gamla stan.

Kjell Espmark och hans fru Monica Lauritzen har bott i huset sedan 2002. De fick erbjudande om att flytta in efter att dåvarande ständige sekreteraren Horace Engdahl med familj tackade nej.

Vid ingången från garagedfarten instruerar Kjell Espmark genom porttelefonen att ta en liten hiss från bottenvåningen – samma hiss som tjänstefolket en gång i tiden använde för

att komma upp till övervåningen. Innanför den murgrönelummiga entrén upplyser ett budskap på väggen, textat och inramat av Ulf Linde, att detta är ett hem där man behåller skorna på: ”Våra besökande bedja vi vänligast avtorka skorna väl.”

Om drygt en vecka fyller Kjell Espmark 90 år. Födelsedagen den 19 februari firas offentligt kvällen innan med en musikalisk afton kring hans dikter i Börssalen. Lagom till firandet utkommer hans nya diktsamling ”En sky av vittnen” – samtidigt på svenska och spanska. Den ges ut i en trilogi tillsammans med de två tillhörande samlingarna ”Vintergata” och ”Den inre rymden”. Den förra har getts ut på tio språk, inklusive kinesiska och arabiska, berättar han efter att ha hjälpt oss av med ytterplagg och bryggt ett par dubbla espresso i köket.

– I Kina går mina böcker väldigt bra. Jag tror att det är ett drygt dussin som finns på kinesiska och min romanserie ”Glömskans tid” är kursbok bland annat på författarkursen på Folkuniversitetet i Peking.

När ”Vintergata” kom ut 2007 beskrev en litteraturkritiker diktsamlingen som den bästa bok Kjell Espmark någonsin skrivit, ”och den bästa diktsamling som någon svensk poet hittills gett ut under 2000-talet”. Kjell Espmark har själv sagt att han fäster störst värde vid de böcker han har skrivit efter 70. Nu ger han ut i genomsnitt en bok om året och är redan på god väg med en essäsamling som ska komma ut 2021.

– Det har accelererat under senare år. Att man skriver sina bästa böcker när man är uppemot 90 är ovanligt. Men jag får tacka och ta emot. Jag räknar mig som sent

mognad. Det är väl helt enkelt så att även språket äntligen har mognat. Jag är ingen troende människa, men jag kan inte hitta något annat ord än nåd för att drabbas av ingivelse på det sättet, i den här åldern. Hur kommer det sig att du fortfarande är så pigg?

– Jag fortsätter att vara nyfiken. Och så får man se till att hålla sig i form. Jag går och gymmar ett par gånger i veckan och tar dagliga promenader, säger Kjell Espmark, som också har en motionscykel mitt emot sitt skrivbord i arbetsrummet.

Martin Amis har sagt att en författare dör två gånger: ena gången när kroppen dör, andra gången när skrivförmågan dör. Jag frågar Kjell Espmark vilken död han själv är mest rädd för.

– Jag skulle vilja vända på det och säga att man föds två gånger. Jag föddes för andra gången när jag blev 70. Inte minst för att

jag och Monica träffades då. Parallellt med vår historia har mitt författarskap utvecklats och frodats, säger Kjell Espmark för att sedan tillägga, med ett nästan pojkaktigt leende:

– Vår bekantskap började i en situation som den här. Hon intervjuade mig år 2000 om min då färska bok "Voltaires resa". Det var ett så fint samtal att det fortsatte genom åren.

Mitt emellan fönstren i vardagsrummet, med utsikt mot Saltsjön och Finlandsfärjorna i hamn, hänger ett original av Ulf Trotzig. Oljemålningen föreställer ett vårlandskap där träden böjer sig för en kraftig vind – ett vanligt motiv i Kjell Espmarks diktning. Men målningen skulle också kunna symbolisera det blåsväder som nyligen var nära att välta De Aderton i Svenska Akademien.

Den 6 april 2018 meddelade Kjell Espmark att han inte längre kommer att delta i Akademiens arbete. Samma dag lämnade även Peter Englund och Klas Östergren sina stolar. I ett brev till DN skrev Kjell Espmark: "Integriteten är Svenska Akademiens själva livsnerv. När ledande röster inom Akademien sätter vänskap och andra ovidkommande hänsyn före ansvaret för denna integritet – då kan jag inte längre delta i arbetet."

När maktkampen kulminerade en vecka senare och Sara Danius tvingades avgå som ständig sekreterare var Kjell Espmark inte längre aktiv ledamot. Men han begärde aldrig formellt utträde.

I maj samma år undertecknade han tillsammans med Sara Danius och Peter Englund ett öppet brev med krav på att Horace Engdahl skulle lämna Akademien.

– Det var vänskapskorruptionen jag vände mig mot. Att man först ville lägga locket på den här undersökningen, och sedan röstade för Katarina Frostenson, som man varit vänner med sedan decennier. Det blev för mycket för oss.

Hur nära var du att lämna Akademien - permanent?

– Frågan var om jag fortfarande kunde göra nytta. Så länge jag uppfattade att jag med min stora erfarenhet av både Akademien och Nobelprisarbetet var av värde ville jag inte kapa alla band. I diktsamlingen "Det enda nödvändiga" från 2010 hade Kjell Espmark tillägnat ett par avslutande dikter dels till Anders Olsson, dels till Horace Engdahl, som bägge var drivande i 1980-talstidskriften Kris och bägge varit Kjell Espmarks studenter i litteraturvetenskap på Stockholms universitet. Åtta år senare

verkade det som att Akademikrisen hade gjort Horace Engdahl och Kjell Espmark till öppna fiender.

– Det var en väldigt svår tid för oss båda, där vi ömsesidigt kritiserade varandra hårt. Men nu har vi återfunnit den sorts arbetsgemenskap där vi är fortsatta motståndare, men i en kamratlig anda. När vi i dag kommer till samma slutsats kallar vi det för "en oförsonlig enighet". Vad är ni motståndare kring i dag?

– Horace är djupt konservativ när det gäller Akademien. Medan jag tillhör dem som vill att Akademien ska förnya sig och bli en akademi i tiden. Det är framför allt det. Det vi självfallet har stridit om genom åren är om man ska kunna lämna. Han har varit mycket konservativ på den punkten medan jag i många år har menat att man måste kunna lämna Akademien.

Kanske går det att säga att kampen slutade oavgjort: Horace Engdahl sitter kvar, men Akademiens stadgar ändrades så att ledamöter fick möjlighet att lämna sina uppdrag. Den 17 januari 2019 återvände Kjell Espmark till arbetet igen – tillsammans med Peter Englund.

I dag ser han ljust på Akademiens framtid. Dagen före intervjun har ledamöterna haft 20-talets första torsdagsmöte och stämningen efteråt på Gyldene Freden var enligt Espmark god – ”med snapsvisor och så vidare”. Förra året invaldes flera nya ledamöter, de tomma arbetsutskotten kunde fyllas, nya regler mot jäv infördes och Akademiens nya ständige sekreterare Mats Malm är, enligt Kjell Espmark, ”en klippa”.

– Jag tycker nu att den gamla skutan är ute på öppet vatten och har satt segel igen, säger Espmark.

Ändå styrde skutan med sina nyhissade segel rakt in i en orkan. Krisen som uppstod efter att Akademien hösten 2019 beslutade att ge Nobelpriset i litteratur till Peter Handke var internationellt sett värre än krisen kring Kulturprofilen. Världen över väckte pristagarvalet starka reaktioner. Det kallades ”skamligt”, ”bisarrt” och ”förbluffande”. Peter Handke kritiserades för att i sina böcker ha förnekat folkmordet i Srebrenica och för att ha hållit tal vid den misstänkta krigsförbrytaren Slobodan Milosevics begravning. Internationella PEN beskrev Akademiens val som ”mycket beklagligt”. Författarna Kristoffer Leandoer och Gun-Britt Sundström hoppade av sina uppdrag i Nobelkommittén.

Kjell Espmark klarade sig inte från kritik. Magnus Ullén, professor i engelska vid Stockholms universitet, menade i en

artikel i Aftonbladet att Nobelpriset till Peter Handke var Akademiens hämnd på medierna efter Matilda Gustavssons reportage om Kulturprofilen i DN. Enligt Ullén delar Peter Handke, Horace Engdahl och Katarina Frostenson en gemensam motvilja mot journalistik och mot samhällets moraliserande mittfåra.

Samtidigt menar Ullén att denna elitistiska attityd har en längre tradition inom Akademien: ”Den som läst Kjell Espmarks romansvit från 90-talet, ’Glömskans tid’, känner igen resonemanget”, skriver Ullén (Aftonbladet 28/12 2019).

Till och med Nobelstiftelsen distanserade sig från organet som har i uppdrag att dela ut deras pris: ”Svenska Akademien har inte gjort det lätt för sig”, konstaterade vd:n Lars Heikensten. Dessutom protesterade Espmarks parhäst från Akademikrisen Peter Englund öppet mot

valet av Peter Handke genom att inte delta i några festligheter under Nobelveckan. Akademiens ständige sekreterare Mats Malm rättfärdigade beslutet med att Nobelpriset i litteratur är ett litterärt pris, inte ett politiskt. Så vad tycker då Kjell Espmark om Akademiens val av Peter Handke?

– Det får jag inte ha någon mening om. Däremot kan jag tala om hur jag rent principiellt ser på saken. Det primära kriteriet är litterär kvalitet. Men det sekundära är att man också måste ta hänsyn till att priset ska vara i idealistisk anda. Det där testades framför allt under sent 1950-tal då Ezra Pound skulle ha fått priset. Han var föreslagen av Svenska PEN-klubben, men avvisades av Akademien efter ett brev från Dag Hammarskiöld. I brevet skrev Dag Hammarskiöld att den som har lovprisat

utrotningen av sex miljoner judar, och hoppats på samma öde för de amerikanska judarna, inte kan tilldelas ett pris i Nobels anda. Där var det uppenbart att den politiska faktorn spelade in, svarar Kjell - Espmark diplomatiskt.

I den nya boken "En sky av vittnen" har flera diktjag hämtats från samtiden, bland annat en mördad journalist som påminner om Anna Politkovskaja, en flykting som kastas upp ur havet på Lesbos, en kvinna som älskar en icke-muslim och knuffas ut från balkongen av sina bröder, och ett hundratal sömmerskor i Mexico City som begravs i rasmassor när deras fabrik kollapsar under ett jordskalv.

– Både "Vintergata" och "En sky av vittnen" går från grottåldern till nutid. Jag ser det som en historia i marginalen till den historia som skriver sig med stort H – en mer anspråkslös historieskrivning. Inte

de stora ödena, inte krig och kungar utan de små människorna, som det heter, förklarar Kjell Espmark och konstaterar att både hans rolldiktning och Peter Englunds porträtt av människoöden under första världskriget har gemensamma rötter i den franska Annales-skolan (som betonade ekonomiska, sociala och mentala faktorer i historieskrivningen).

En av de samtida dikterna i "En sky av vittnen" sticker ut från de andra. Den tycks handla om ett fall där Kjell Espmark själv, i den återkommande konflikten mellan individen och makten, står närmast makten. En kvinnlig konstnär blir utsatt för övergrepp av en man som har "väderkorn för kvinnor som mig, genomskinliga av självförakt". Kvinnan anmäler aldrig fallet, eftersom hon inte tycker sig vara värd det: "Det som var på väg att bli konst blev skam och rakblad."

Jag undrar om Kjell Espmark här har lånat sin röst åt Anna-Karin Bylund, den konstnär som 1996 skrev ett brev till Svenska Akademien med vittnesmål om övergrepp från Kulturprofilen.

– Det är du som står för den tolkningen. När jag skildrar ett öde vill jag alltid ge det en större giltighet. Den här dikten står för alla dessa kvinnor som har trakasserats och missbrukats och fått sina liv förstörda. Det är en större historia än det individuella fall du tänker på, svarar han. Vi sitter i den ena av två soffor i vardagsrummet. Bredvid oss på ett bord ligger ett tjugotal aktuella böcker, bland annat Helena Granströms "Betydelsen av kärlek", Steve Sem-Sandbergs "W" och Patrik Svenssons "Ålevangeliet". Kjell Espmark försäkrar att han rensat bort alla eventuella Nobelpristagare. Därför är det kanske heller ingen slump att den bok som

ligger och lyser längst fram, med sitt ljusröda omslag, är Matilda Gustavssons bok "Klubben", om Kulturprofilens ställning i salongerna och maktstriderna inom Akademien.

– Jag tycker att det är en bra och klok bok. Jag sätter Matilda Gustavsson högt. Det är klart att hon inte vet alla detaljer, men bilden i stort tycker jag att hon har klar. Kände du till Kulturprofilens agerande under 90- och 00-talet?

– Jag har bara hört ryktesvis om detta, men att det skulle vara så pass allvarligt visste jag inte. Jag har inget minne av att jag någonsin fick höra talas om Anna-Karin Bylund. Jean-Claude Arnault och jag har aldrig kommit varandra nära. När det blir dags att ta bilder undrar fotografen om Kjell Espmark kan sitta i soffan i vardagsrummet och läsa en bok. Jag frågar om han kan tänka sig att läsa

”Klubben”. Nej, det blir ”Strindbergs lilla röda”. Somliga skulle kunna ta illa upp, förklarar han.

Medan jag senare assisterar med ljuset i arbetsrummet får Kjell Espmark syn på en liten skulptur i fönsterbrädet, bredvid skrivbordet där han brukar sitta och skriva för hand. Skulpturen föreställer ett vilande lejon, huggen i skånsk, svart marmor.

– Det där lejonet är mitt totemdjur, utbrister han glatt. Det är min mormors far som var skulptör som har gjort det. Som tonåring ville jag också bli skulptör, men i dag när jag skriver har jag ändå en känsla av att jag skulpterar i text.

Vilka egenskaper har ditt totemdjur?

– Min tolkning är att det illustrerar en vildhet i vila. En behärskad vildhet. Som den kanske enda anarkisten på Djurgården?

– Det är mycket möjligt. Sedan är jag inte renodlad anarkist, utan vill stå emellan anarkismen och den grå socialdemokratin.

Sverker Lenas

sverker.lenas@dn.se

Kjell Espmark.

Född 1930 i Strömsund. Poet, författare och litteraturvetare.

Aktuell med diktsamlingen ”En sky av vittnen”, som utgör den avslutande delen i trilogin ”Låna dig min röst”. Diktsamlingen ges ut i en samlad upplaga tillsammans med första delen ”Vintergata” (2007) och andra delen ”Den inre rymden” (2014).

Sedan 1981 ledamot av Svenska Akademien.

Tidigare ordförande i Nobelkommittén i 17 år.

Publicerad på fler än 20 språk och har tilldelats många svenska och internationella priser, bland annat Tranströmerpriset 2010.

Professor vid Stockholms universitet 1978–1995.

Några av hans senaste senaste böcker är essän ”Martin Lamms ögonblick” (2018) och diktsamlingen ”Kvällens frihet” (2019).

Har skrivit monografier om Harry Martinson och Tomas Tranströmer, en avhandling om Artur Lundkvists diktning och en historik om Nobelpriset i litteratur.

Debuterade skönlitterärt med diktsamlingen "Mordet på Benjamin" 1956. Från 1970-talet får den sociala kritiken en större plats i hans skrivande, bland annat med den samhällskritiska lyriska trilogin "Sent i Sverige".

Sedan 2009 gift med författaren och journalisten Monica Lauritzen. Far till advokaten Catharina Espmark och formgivaren Erik Espmark.

M: Låt haverikom- mission utreda gymnasielagen

SÖNDAG 9 FEBRUARI 2020

**Moderaterna vill tillsätta en statlig
haverikommission för att utreda
gymnasielagen.**

**– Vi vill säkerställa att den här typen av
lagstiftning aldrig kommer på plats
igen", säger Maria Malmer Stenergard,
partiets migrationspolitiska
talesperson.**

Den så kallade gymnasielagen ger vissa ensamkommande unga rätt till tillfälligt uppehållstillstånd under tiden de studerar på gymnasienivå. Därefter krävs en anställning för fortsatt uppehållstillstånd. Lagen trädde i kraft den 1 juli 2018, efter att Socialdemokraterna och Miljöpartiet fått stöd för förslaget från Centerpartiet och Vänsterpartiet. Liberalerna var splittrade i frågan, medan Moderaterna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna var kritiska till lagen. I fredags rapporterade DN om att de unga vuxna som fått uppehållstillstånd enligt lagen tvingas flytta från Migrationsverkets boenden, efter en ny bedömning av myndigheten. Maria Malmer Stenergard, migrationspolitisk talesperson för Moderaterna, menar att situationen är ett exempel på att det inte är tydligt vad som

gäller för de unga vuxna som fått uppehållstillstånd enligt lagen.

– När jag ställer frågor till Morgan Johansson säger han att propositionen är klar och tydlig. Det tycks inte vara någon annan än han som ser det så, säger hon. Moderaterna kräver nu att en statlig haverikommission ser över gymnasielagen. En haverikommission tillsätts för att utreda olika typer av olyckor eller tillbud och har till syfte att utreda vad som skett, hur det kunde ske och hur man kan säkerställa att det inte händer igen.

– Vi måste lära av det här misstaget, säger Maria Malmer Stenergard.

I nuläget är det oklart om något av de andra partierna kommer att ställa sig bakom Moderaternas förslag.

Justitieminister Morgan Johansson (S) avböjer att kommentera, med hänvisning

till att kritiken inte är ny och att partiets uppfattning i frågan skiljer sig från regeringens.

Morgan Johansson har tidigare meddelat att regeringen inte har några planer på att revidera gymnasielagen.

– Syftet med lagen är tydligt. Om man sköter sina studier och kan försörja sig varaktigt genom arbete så kan man beviljas ett permanent uppehållstillstånd. Uppfyller man inte de krav som gäller för att få stanna så ska man återvända, sade justitieministern till DN på torsdagen. Partierna för just nu samtal om hur Sveriges framtida migrationspolitik ska se ut. I november föreslog Vänsterpartiet en amnesti för de ensamkommande unga som omfattas av gymnasielagen.

Maria Malmer Stenergard säger att gruppen unga har hamnat i kläm när Sveriges lagstiftning ändrats och att

regeringen bär ansvaret. Moderaterna är emot en amnesti.

– Det vore förödande för svensk migrationslagstiftning om vi sänder signaler om att ett fönster öppnas, bara du klamrar dig fast tillräckligt länge.

Lovisa Herold

lovisa.herold@dn.se

Bakgrund. Gymnasielagen

Den 1 juli 2018 trädde lagen om ny möjlighet till uppehållstillstånd för vissa ensamkommande, den så kallade gymnasielagen, i kraft.

Lagen innebär att personer som fått eller skulle ha fått beslut om utvisning kan få tillfälligt uppehållstillstånd för att studera på gymnasiet, om de uppfyller särskilda krav.

För att en person som fått uppehållstillstånd enligt lagen ska få stanna efter avslutad utbildning krävs att hen fått fast anställning eller en anställning som varar i minst två år inom sex månader efter avslutad utbildning.

Men en dom i kammarrätten i juni har fått Migrationsverket att göra tolkningen att de som fått uppehållstillstånd genom gymnasielagen inte får bo kvar på myndighetens boenden.

Även de som väntar på besked om uppehållstillstånd enligt lagen och de som inte kunnat utvisas på grund av verkställighetshinder måste flytta. Enligt Migrationsverkets bedömning från november rör det 750 personer, men myndigheten har senare uppgett att det rör sig om omkring 400.

Möjligheten för en person som fått uppehållstillstånd enligt gymnasielagen att få stanna efter sin utbildning är små, menar Sveriges kommuner och regioner som kritiserar Migrationsverkets tolkning. Kravet är, enligt Migrationsverket, att personen ska ha en tillsvidareanställning eller en anställning som varar i minst två år, inom sex månader efter avslutad utbildning.

När fabriken försvann blev röda Bjuv en maktbas för SD

SÖNDAG 9 FEBRUARI 2020

När Findusfabriken försvann varnade många för att Bjuv skulle halka efter. Men säger det gamla arbetarfästet på den skånska landsbygden något om framtiden i svensk politik? DN:s *Karin Eriksson* och *Anders Hansson* var på plats när Sverigedemokraterna tog över makten från Socialdemokraterna – med stöd av Moderaterna.

Den här kvällen har byggnadsarbetaren Mikael Henrysson tagit på sig slipsen och kostymen.

Det är inget vanligt månadsmöte för Bjuvpolitikerna i aulan på Varagårdsskolan. Åhörarna är så många att en extra rad stolar måste ställas ut. Sverigedemokraten Pia Trollehjelm är kommunfullmäktiges ordförande, och möjligen darrar hennes röst lite när hon summerar kommunfullmäktiges beslut: Mikael Henrysson från SD blir ordförande i kommunstyrelsen. Socialdemokraten Anders Månsson tar över platsen som andre vice.

– Grattis till er, säger hon. Så har Sverigedemokraterna tagit makten i ännu en kommun. Det hade inte gått utan Moderaterna. Och det hade inte gått utan rörelser i väljarkåren i ett gammalt

arbetarfäste som Bjuv, som dominerats av Socialdemokraterna i årtionden.

– Det är historiskt, säger det nya kommunalrådet.

Vad är det som pågår i Bjuv?

Ja, vad är det som pågår i stora delar av västvärlden?

Vem är ”Workington man”? I decennier har strateger, journalister och politiska experter försökt få grepp om den växande konservatismen i arbetarklassen.

Strax efter millennieskiftet uppstod en debatt i USA om hur populister på högerkanten kopplat greppet om väljare på den amerikanska landsbygden, genom att vrida fokus från ekonomin till livsstilsfrågor. Donald Trumps valframgångar gav nytt bränsle åt diskussionen om ”folk” och ”elit”.

I Sverige stegrades debatten under flyktingkrisen 2015–2016, när SD-stödet

steg i mätningarna. Politiska experter började använda andra skalor för att beskriva spänningarna mellan liberaler och konservativa.

Socialdemokraterna, som så länge försökt locka trendkänsliga medelklassväljare i storstäderna, blev varse att de traditionella kärnväljarna på landsbygden var på väg bort.

Nu ligger partiet jämsides med Sverigedemokraterna i opinionen. Enligt DN/Ipsos blev SD största parti bland LO-väljarna under 2019. Inflytelserika S-debattörer brukar lägga skulden på januariavtalets skattesänkningar och idéer om förändringar i arbetsrätten.

Men svenska väljare följer också internationella trender: I Storbritannien säkrade Boris Johnson och konservativa Tories makten före jul, med stöd av väljare från klassiska Labourfästen. ”Workington

man”, uppkallad efter en gruvort i norra England, blev en symbol för en ny sorts marginalväljare.

Det går att följa tangentens riktning till Bjuv, på skånsk slättmark öster om Helsingborg.

En gammal bruksort som riskerat att halka efter: Många av invånarna har låg utbildning och traditionella arbetaryrken. Politiskt kan det vara just sådana orter som går före: I kommunalvalet 2018 blev S och SD i princip jämnstora med 34,9 och 33,3 procent. I EU-valet 2019 nådde SD i Bjuv nästan 38 procent, medan S stannade på 27.

○ ○ ○

På Norra Storgatan har första bokstaven på Folkets hus bleknat bort. Färgen flagnar på fasaden. Det är bara i biblioteket i det blå annexet på baksidan som lamporna lyser välkomnande.

Sverigedemokraternas tidigare frontfigur Allan Jönsson kämpade i åratal för att kommunen skulle riva byggnaden.

– Det huset är en skamfläck för Bjuv.

I kommunpolitiken är Jönsson en föredetting: Han lämnade

Sverigedemokraterna vintern 2014 efter flera hot om uteslutning. Men i berättelsen om hur SD blev ett alternativ för svenska arbetare förtjänar han några meningar.

Han var med i förhandlingarna, när en rad skånska missnöjespartier anslöt sig till Sverigedemokraterna för tjugo år sedan.

Han ledde den valberedning som nominerade Jimmie Åkesson till ny partiledare. Han hade en annan profil än partitopparna. En arbetare som varit lokal fackbas. Frispråkig i medierna. 2010 blev han Sverigedemokraternas mest framgångsrika kommunpolitiker. Då röstade nästan var femte i Bjuv på SD.

Han var i ständig opposition mot toppstyrningen i partiet, och anklagade ledningen för att lägga för mycket fokus på invandring.

– I Bjuv har vi alltid jobbat med bredden i stället för spetsen. Vi har debatterat skolan, som haft jättestora problem. Då får man en helt annan förankring, säger han.

○ ○ ○

Du drömmer om ett land. En tid – någonstans.

PRO-orkestern i Billesholm övar in en låt av Pugh Rogefeldt. Marianne Rönnberg Galmor bevakar repetitionen för ett reportage i den lokala nättidningen Bjuvsnytt.

Hon arbetade i Stockholm som journalist och pressekreterare när Sverigedemokraterna började formera sig i hennes gamla hemtrakter på den skånska landsbygden.

Då var det ingen i maktens korridorer som begrep vartåt det barkade.

– Hade de etablerade partierna förstått vad som hände för femton år sedan, så hade vi inte haft SD i riksdagen över huvud taget. Det är min övertygelse, säger hon.

2011 återvände hon till nordvästra Skåne för att starta Bjuvsnytt. Sedan dess har hon följt kommunpolitiken på nära håll, och haft sina duster med de lokala makthavarna.

Hon tycker att allt som hänt i väljarkåren i Bjuv är en spegling av större strömningar i Sverige och världen.

– Det handlar om de besvikna arbetarna. De osedda männen på landsbygden. Ungefär som i USA, där bilarbetarna i rostbältet lurade Washingtonjournalisterna rakt av och röstade på Trump, säger hon.

För fyra år sedan fick hon se ett konkret exempel på glappet mellan stad och land. Det var då som Stockholm kom till Bjuv, och åkte hem igen.

– Det blev rena skämtet. Ett dåligt skämt, säger hon.

○ ○ ○

I april 2016 avslöjade riskkapitalbolaget Nomad Foods att den stora Findusfabriken i Bjuv skulle läggas ned. Bara någon månad tidigare hade den nye ägaren utmålat en ljus framtid.

– Vi kände oss väldigt lurade, berättar Kent Ahlgren som var lokal fackklubbsordförande för livsmedelsarbetarna.

Med kort varsel ordnades en stor demonstration i Bjuv. LO-basen Karl-Petter Thorwaldsson kom åkande, liksom dåvarande arbetsmarknadsministern Ylva

Johansson (S) och Vänsterpartiets partiledare Jonas Sjöstedt.

Totalt 4 000 personer fick höra hur Thorwaldsson skanderade: "Inte en ärta ska flytta till Tyskland!"

– Det var ett bra sätt att försöka gjuta lite mod i massorna, säger Kent Ahlgren. Men alla har inte lika ljusa minnen av protesterna.

Camilla Mårtensson hade jobbat i 31 år på Findus, de sista fyra på klädförrådet, med tvätten av alla arbetskläder. Äntligen en tjänst på dagtid, efter alla år. Hon minns hur hon stod mitt i tåget och kände tvivlen växa.

– Visst, hoppet är det sista som överger människan. Men det kändes ärligt talat som ett spel för gallerierna. Jag tror att politikerna ville ha några minuter i rampljuset och fiska lite väljare. Findus försvann från Bjuv. Det är fakta.

Om det sedan gick bra eller dåligt för livsmedelsarbetarna och kommunen, det kan diskuteras.

På det gamla fabriksområdet pågår framgångsrika projekt med att skapa ett "Food valley of Sweden", med hållbar livsmedelsproduktion. Många andra Findusarbetare har hittat jobb i nordvästra Skåne.

– Men många har fått sämre arbetstider och lägre löner och längre arbetspendling. Jag har själv råkat ut för ännu ett varsel på mitt nya jobb, säger Camilla Mårtensson. Nästan fyra år senare får frågan ställas: Vad betydde nedläggningen av Findus för att arbetarna övergav arbetarrörelsen i Bjuv?

Den forna fackbasen Kent Ahlgren tycker att folk borde rikta ilskan mot ägarna.

– Även om demonstrationen inte förändrade något i Bjuv, fick vi en debatt

om hur lätt utländska företag kan lägga ned produktion i Sverige. Det var bra att det budskapet nådde ut i Sverige.

Camilla Mårtensson säger att hon tappade lite tilltro till politiken, oavsett parti.

– Findus försvann. Och det var ju inte det sista företaget som flyttade utomlands.

Snart har vi ingen tillverkningsindustri kvar i Sverige. Vad gör regeringen?

Ingenting.

○ ○ ○

Mikael Henrysson, nyutnämnd ordförande för kommunstyrelsen i Bjuv, var med och odlade Findusärtor, när han jobbade på en gård utanför Helsingborg. Så småningom övergav han slitet på traktorn för byggarbetsplatserna.

När han möter Bjuvborna spelar arbetarbakgrunden stor roll.

– Man blir en vanlig människa, inte någon däruppe, säger han.

Ett tag var han moderat i blåkläder. När Fredrik Reinfeldt uppmanade svenska folket att öppna sina hjärtan för flyktingarna i valrörelsen 2014 bytte han till Sverigedemokraterna. Han satte sitt namn på SD:s valsedlar.

– Jag såg en liten chans att komma med och göra något.

Så småningom fick han en plats i kommunpolitiken och gick på SD-möten. Där tyckte han att de aktiva mest pratade om ensamkommande på HVB-hem. Han såg till att partiet fick ett bredare program.

– När vi gick till val så hade vi skola som första fråga, och sedan vård och trygghet och infrastruktur. Det gick hem.

Det nya styret i Bjuv har inte klarat sig utan klassiska skandaler. I december avslöjade Expo att en av Sverigedemokraternas lokala politiker hade delat budskap som ”hellre en stolt

rasist än en feg landsförrädare” på Facebook. Det ärendet utreds nu centralt av partiet.

– Jag står inte bakom de formuleringarna över huvud taget, säger Mikael Henrysson. Men det är värt att fundera lite över vad som banat väg för SD:s framgångar i den lilla kommunen i nordvästra Skåne.

I årtal har svenska politiska strateger och bedömare grälat om hur de ska hantera Sverigedemokraterna, med sina rötter i rasism och nazism. Debattörer på högerkanten tycker att isoleringen göder partiet, medan liberalerna och vänstern hävdar att det är farligare med normaliseringen – alltså att sverigedemokrater släpps in i sammanträdesrummen.

Moderaterna och Socialdemokraterna drar åt olika håll i regeringsfrågan. Men det är uppenbart att båda ser en stram

migrationspolitik som en huvudfråga för att återvinna väljarnas förtroende.

SD-topparna är i full färd med att starta en konservativ tankesmedja med internationella förgreningar. Strategen Mattias Karlsson har berättat i Dagens Nyheter om hur han vill få inflytande över till exempel universiteten, arkitekturen och skolan. I skyltfönsterkommunen Sölvesborg pågår kulturkriget för fullt, om alltifrån menskonst till regnbågsflaggor. På andra orter diskuteras förbud mot slöjor och tiggeri.

Mikael Henrysson talar hellre om hur SD Bjuv ska vårda svensk kultur och traditioner genom att återuppta Findus gamla midsommarfirande. Invandringen är ingen stor fråga för hans väljare.

– Jag har inte fått ett enda mejl eller samtal om att vi måste kasta ut någon eller

så. Då kan vi inte bränna energi på icke-frågor, säger han.

Det nya kommunalrådet är mer intresserad av att få fart på byggandet och minska låneskulden för kommunens invånare. Visionen är att Bjuv ska bli en attraktiv boendekommun för pendlarna till Helsingborg.

– Det finns ett tryck på bostäder i Bjuv. Men för att familjerna ska komma hit behöver vi också ha en bra skola. Det går hand i hand, säger han.

Kanske är Bjuv en påminnelse om att klassiska frågor – jobben, tryggheten och välfärden – fortfarande spelar roll för väljarna. Fast de har tappat tron på de gamla partiernas förmåga att lösa problemen.

Mikael Henrysson tycker sig se en frustration i arbetarklassen.

– Man upplever att skattepengarna inte går till mig själv eller mina barn i skolan. Man får vänta en månad på en tid hos doktorn. Man läser allt som skrivs om våldtäkter. Det blir ett agg.

○ ○ ○

På tekniska kontoret går Anders Månsson igenom listan med felanmälningar. Han är tillbaka på sin tjänst som fastighetstekniker på halvtid, efter förändringarna i Bjuvpolitiken.

Efter valet 2018 försökte han förgäves nå en uppgörelse med Moderaterna.

Det sprack. När budgeten för 2020 skulle klubbas valde M i sista omgången att stötta SD:s alternativ.

Då föll Socialdemokraternas bräckliga styre.

– Naturligtvis är man besviken för att man inte lyckades hålla ihop det. Men nu har demokratin talat. Vi har inte majoritet för

våra idéer och tankar. Då får någon annan sätta sina idéer och tankar i verket, och så får vi opponera på det, säger han.

Han har fått fundera en del över varför väljarna svek Socialdemokraterna i det senaste valet. Han tror att det till stor del handlar om rikspolitiken och ett bredare missnöje. Folk som röstar emot, snarare än för.

– Bjuv ligger femton minuter från Helsingborg och trekvart från Malmö-Köpenhamn. Ändå upplever folk att de är på landsbygden. Man känner sig... inte övergiven, det är fel uttryck, men man upplever att man inte får lika mycket tillbaka som folk inåt staden.

Det är många i Bjuv som klagat över att det hände för lite under Socialdemokraternas år vid makten. Anders Månsson framhåller att byggprojekten tog fart och att kommunen

kunde inviga en ny stor skola precis före maktskiftet. Visst fanns problem med ekonomin. Men Bjuv drabbades också av stora översvämningar sommaren 2016, mitt i turbulensen runt Findusfabriken. – Det kostade oss 36 miljoner. Pengar i sjön.

Nu ska han nagelfara det nya styrets sparplaner.

– Det är ju tendenser i budgeten som jag kan reagera på. Vi vet inte vad som ska hända med Folkets hus och biblioteket och kulturen.

○ ○ ○

Det som pågår i Bjuv, det pågår alltså på många nivåer.

Det finns lokala förklaringar till maktskiftet: Att SD haft en stark närvaro i kommunen i decennier, och att de nya partiföreträdarna satsat brett. Att Bjuv dragits med konkreta problem med dålig

ekonomi och låga skolresultat. Att oppositionen satte bilden av Socialdemokraterna som trötta och passiva.

Bjuv är också en del av en tilltagande polarisering mellan stad och land. Kanske kan den beskrivas som en protest mot globaliseringen. Mot ärtorna som lämnade.

Men för själva maktskiftet krävdes något mer: Stöd från ett annat parti.

Formellt har Moderaterna och en tidigare liberal politiker ingått en valteknisk samverkan med SD. Det finns ingen uttalad koalition, som med Samstyret i Sölvesborg.

– Men det blir ett samarbete i beredningarna. Då är vårt syfte att få igenom så mycket moderat politik som möjligt. Vi vill ta ansvar för kommunens ekonomi och få ned lånen, säger

moderaten Patric Fors, som är Moderaternas gruppleadare i kommunen. Bjuvmoderaternas ordförande heter Ann-Charlotte Hammar Johnsson och sitter i riksdagen. Hennes make Jörgen Johnsson ingår i den moderata fullmäktigegruppen. – Vi har haft väldigt diskussioner om detta. Här i Skåne finns många kommuner där M samverkar med SD. Men däruppe i Stockholm är det tabu. Jag tror att det är mer naturligt att ta kontakt med andra partier i en liten kommun, säger han. På pappret har Moderaterna fortfarande en policy som säger nej till SD-samarbete. Men det är ingen från partiledningen som har ringt och skällt. Det skulle kanske bli lite konstigt, nu när partiledaren Ulf Kristersson själv har haft en fikastund med Sverigedemokraternas Jimmie Åkesson. För Patric Fors spelade kaffeträffen i riksdagen egentligen ingen roll.

– Som jag ser det hade vi inte någonting att välja på, om vi skulle få till en förändring i Bjuv.

Lokalt i arbetarfästet i nordvästra Skåne är det snarare Sverigedemokraterna som ställs till svars för samarbetet med Moderaterna. Kommunfullmäktiges nya ordförande Pia Trollehjelm gick nyligen ut på SD Bjuvs Facebooksida för att dementera rykten om att kommunanställda skulle bli av med jobben genom olika privatiseringar. Hon tyckte att det handlade om ”management by fear”, skrämselfpropaganda.

○ ○ ○

Dagen efter fullmäktigemötet samlar Mikael Henrysson ihop dator, sladdar och skärm på kontoret i kommunhuset. Som andre vice ordförande har han huserat i ett mindre krypin. Nu ska han flytta in i

kommunalrådets stora arbetsrum med sammanträdesbordet. Han har bråttom att komma i gång.

– Det är ju kort tid till nästa val, säger han. Det är en ögonblicksbild vintern 2020: Sverigedemokraterna i dörröppningen, på väg mot makten. Åtminstone i Bjuv.

Avhopparen Allan Jönsson som var med och lade grunden – han väntar på en särskild inbjudan till Folkets hus.

– Jag hoppas, peppar, peppar, att få vara med när vi sätter skopan i marken och river skiten.

Karin Eriksson

Gammal skånsk gruvort

Bjuv är en kommun i nordvästra Skåne med cirka 15 700 invånare.

En gammal gruvort med kolbrytning som numera huserar ett antal industrier och företag.

Bjuv har styrts av Socialdemokraterna, med undantag för ett borgerligt styre 1991–1994.

Sedan januari 2020 leds kommunen av Sverige-demokraterna.

Här är SD med och styr

Sölvesborg SD leder samstyret med M, KD och ett lokalt parti.

Hörby SD styr i valteknisk samverkan med M.

Bromölla SD styr i minoritet.

Svalöv SD styr ihop med M och KD och passivt stöd av L.

Bjuv SD styr i en valteknisk samverkan med M och en avhoppad L-ledamot.

Staffanstorps M styr i koalition med SD.

Allt vanligare med hot och våld på svenska häkten

SÖNDAG 9 FEBRUARI 2020

Platsbristen på landets häkten skapade oro för ett mer riskfyllt klimat. Och hot och våld mellan intagna ökade förra året, visar ny statistik.

Bråk uppstår på en rastgård när några av de intagna får reda på att en annan intagen tidigare är dömd för ett brott som de inte

accepterar. Slagsmål uppstår när en intagen råkar stänga av en tv som en annan spelar tv-spel på. En intagen tar stryppgrepp på en annan klient, som senare fruktar för sitt liv.

Det är några exempel på våldssituationer som uppstod på landets häkten förra året, visar Kriminalvårdens incidentrapporter. De senaste åren har det varit en mycket hög beläggning på landets häkten och anstalter. Stora delar av 2019 låg den högt över 90 procent och på sina håll över 100 procent. Vissa häkten fick tidvis stänga helt, dubbelbelägga eller göra om besöksrum till bostadsrum för att skapa plats. Egentligen vill Kriminalvården inte gå över en beläggning på just 90 procent – det behövs luft i systemet för att snabbt kunna flytta på intagna när så behövs. Med tanke på det hårda tryck och den trängsel som uppstod, fanns en oro för att

hot och våld skulle öka. Ny statistik visar också att antalet allvarliga eller mycket allvarliga incidenter med våld mellan intagna på häkten ökade från 11 fall 2018 till 18 förra året.

Anmälningarna om allvarliga eller mycket allvarliga hot mellan intagna ökade till 15, från 3 året innan. Även hoten mot häktesanställda har ökat något, medan våldsincidenter ligger på ungefär samma nivå.

Jörgen From Nordin, chef för enheten verksamhetsskydd på Kriminalvårdens säkerhetsavdelning, ser dock inte någon direkt koppling mellan ökningen och platsbristen.

– Det rör sig fortfarande om små volymer, så det är svårt att dra några direkta slutsatser av det. Men vi jobbar väldigt mycket med att bryta isoleringen så det är fler intagna som vistas gemensamt också,

vilket gör att möjligheten att de ryker ihop ibland såklart blir större, säger han. Trots att även många anstalter varit överfulla så har hot och våld mellan klienter där minskat, liksom hoten mot de anställda. En förklaring kan vara att de intagna har mer att göra där.

– Det är väldigt viktigt att de intagna är i sysselsättning i så stor utsträckning som möjligt och det är något som skiljer anstalt från häkte. Där är det lättare och vi har arbetsplikt på anstalt, säger Jörgen From Nordin.

Enligt From Nordin försöker myndigheten öka säkerheten, bland annat med mer personal och riskbedömningar av de intagna.

– Vi har en utveckling där vi ser en ökad beläggning så här långt i år också, och vi kommer ha stora utmaningar framöver. Vi kanske behöver förtäta ännu mer, och då

blir de riskreducerande åtgärderna ännu viktigare.

TT

Fakta. Hot och våld 2019

Antal incidenter på häkten

Våld mot anställda 43

Våld mellan intagna 18

Hot mot anställda 99

Hot mellan intagna 15

Antal incidenter på anstalter

Våld mot anställda 42

Våld mellan intagna 100

Hot mot anställda 79

Hot mellan intagna 35

Kriminalvården

Moment 22 för Göteborgs hemlösa efter mystiskt beslut

SÖNDAG 9 FEBRUARI 2020

Vi kallar honom Simon och han är helt beroende av samhällets stöd. Men det finns två biståndsgrenar inom socialtjänsten i Göteborg, och när den ena slutar bjuda på mat, täcker den andra inte upp. Nu har Simon gått utan middag i två månader. När DN försöker ta reda på varför, är det en Kafka-lik byråkrati som möter oss.

Dokument. Kristina Hedberg, DN:s reporter

I slutet av november fick Simon veta att hans lilla extrapeng för lagad mat på kvällen skulle dras in. Det handlar bara om 20 kronor om dagen, men det är viktiga pengar för Simon. Han har inga egna resurser, och små möjligheter att skaffa sig några, eftersom han har problem med missbruk, psykisk ohälsa och är bostadslös.

Pengarna drogs in eftersom Simon – enligt beskedet – har helpension där han bor. Men det har han inte.

Simon får bara ett lagat mål mat om dagen, och det är lunch. Så var det i november, när han hade sin extrapeng. Och så var det i december, när den drogs in. Vad hände?

DN börjar nysta i den här historien redan före jul och får ganska snart svar som

liknar det man brukar kalla ett ”moment 22”. Det finns nämligen två delar inom socialtjänsten i Göteborg som på olika sätt betalar pengar för att Simon ska få mat. Den ena arbetar med försörjningsstöd, det som i dagligt tal kallas socialbidrag. Det kan innebära pengar till mat, om man inte får det på annat sätt.

Den andra enheten ordnar med husrum, i Simons fall en plats på Råvebergsvägens stödboende. Där får Simon, enligt höstens beslut, all mat han behöver för en dag, så kallad helpension. Men gruppchefen på Råveberg håller inte med.

– Nej, vi har aldrig haft helpension här, säger Susanne Skoglund Larsson. Och hon förklarar att de inte ens har ett eget matlagningskök.

– Vi får bara en leverans om dagen av lagad mat, till lunch. När klienten placeras här står det att det är halvpension.

I halvpensionen till Simon ingår frukost, lagad lunch och en enklare smörgåspåse till kvällsmat. Susanne Skoglund Larsson är ganska ny på sin tjänst, men hon var på Råveberg i höstas och fick ingen officiell information om att villkoren för de boende skulle ändras.

– Men några av våra klienter fick plötsligt mindre pengar till utfyllnad av mat. Jag vet inte varför de besluten togs men en del av de boende har fått förändrade villkor. Det är alltså fler än Simon som fått sin middagspeng indragen. Men vem bestämde det? Och varför?

I beskedet till Simon står bara att eftersom stadsdelen betalar för helpension ska han få detta: ”frukost, lunch och middag”. Att boendet faktiskt aldrig haft middag berörs inte alls. Däremot meddelas att eftersom stadsdelen betalar för middag, försvinner hans extrapeng.

Ingen vi talar med på chefsnivå före jul har hört talas om någon ändring av riktlinjerna. Och rådet till Simon från flera håll, är att överklaga.

– Det är ett råd som alltså riktas till de allra svagaste i vårt samhälle. Personer som har problem med missbruk och psykisk ohälsa har väldigt dåliga förutsättningar att överklaga. Det är cyniskt att be dem om det, säger en person som arbetat med stöd åt personer i Simons situation.

Dagen före julafton skickar Anna Holmqvist, verksamhetschef för Göteborgs stads boenden för hemlösa, ett mejl till berörda chefer inom socialtjänsten.

”Jag har fått en hel del frågor kopplat till Råveberg och Storås om huruvida det är att betrakta som helpension på dessa boenden. Jag har svarat att det inte är att

betrakta som helpension då det endast är ett lagat mål mat om dagen.”

Efter julhelgerna får Dagens Nyheter ta del av en korrespondens som tar fart efter detta mejl. Bollen kastas mellan tjänstemän på olika nivåer och enheter. Inget leder till att Simon får sin middag. Det mest intressanta i mejlväxlingen är att en person hänvisar till ett ”beslut” som tagits, och som ska ha förändrat synen på bidragen till de boende. Med det framför oss kontaktar vi en av dem som leder nätverket för stadens enhetschefer inom försörjningsstöd, Bjarne Öhman.

– Staden har inte fattat något nytt beslut om försörjningsstödsnivåer, men rätten till försörjningsstöd provas ju för varje individ månadsvis, så det är inte ovanligt att det ändras ibland, om förutsättningarna ändras.

Men i det här fallet har inget ändrats – Simon bor på ett ställe där han inte får middag, både i november och i december. Men den ena månaden får han pengar till extra mat och den andra inte. Vad händer?

– Jag kan inte svara på det. Det finns inga dokumenterade beslut kring att ändra riktlinjerna.

Vi har läst mejl där en tjänsteman nämner ett beslut. Vad kan det syfta på då?

– Det finns som sagt inget övergripande som staden beslutat. Inget som jag känner till, och inte något som någon av mina kollegor känner till heller. Jag har frågat runt.

Bjarne Öhman representerar bidragssidan. Vi vänder oss också till Anna Holmqvist på boendeverksamheten, det var i svallet av

hennes julbrev som någon nämnde ”beslutet”.

Men inte heller hon kan spåra det. Varför flera olika stadsdelar samtidigt tar beslut om att ändra stödet till flera olika klienter vet inte Anna Holmqvist, men hon säger att oavsett vad situationen beror på, så ska den nu förändras.

– Det har uppenbart varit otydligt. Det har ju aldrig varit helpension på Råvebergsvägen, ändå verkar olika stadsdelar ha gjort olika bedömningar. Vi behöver ha en samsyn här. Vi ska jobba med detta så att det blir rätt för brukarna. Då är frågan vad ett sådant besked betyder för bidragsgrenen av socialtjänsten. Om det blir helt tydligt att Råvebergsvägen har halvpension, kommer då försörjningssidan bevilja extrapengar till Simon och de andra igen?

– Så blir det troligen, men det är inget jag kan lova, säger Bjarne Öhman.
Efter två månader utan middag ser det alltså ut som om Simon kan få tillbaks sina 20 kronor extra om dagen för att köpa mer mat. Det konstiga ”beslutet” som aldrig verkar ha dokumenterats, men som ändå gjorde att matpengen försvann för Simon och några andra utsatta göteborgare i tiotalets sista månadsskifte förblir ett mysterium.

Allt du behöver veta inför årets deklaration

SÖNDAG 9 FEBRUARI 2020

Lika säkert som att dagarna blir ljusare med våren, är att det är dags att deklarerat. I år kommer inga kontrolluppgifter från arbetsgivarna. De står redan i deklarationen. Dessutom finns nu public service-avgiften angiven. Här guidar DN dig igenom allt, stort som smått, som är bra att känna till.

Snart är det dags för drygt åtta miljoner svenskar att deklarerat. Det innebär att du skickar in dina inkomstuppgifter från

fjolåret för att Skatteverket ska kunna bestämma hur mycket skatt du ska betala det nuvarande året. Alla som fått en deklaraionsblankett ska deklarerar. Har du inte fått någon blankett men ändå uppfyller kraven för att behöva deklarerar, exempelvis tjänat mer än 19 670 kronor under fjolåret, måste du också deklarerar. Då kan du beställa en blankett från Skatteverket.

Det är smidigast att deklarerar digitalt. För att ha den möjligheten måste du skaffa en digital brevlåda. Det finns fyra olika tjänster för digitala brevlådor: Eboks, Kivra, Digimail samt Min Myndighetspost. För att få deklarationen till din digitala brevlåda måste du skaffa dig en sådan senast 27 februari. Om du gör det dimper deklarationen ner i den digitala brevlådan i början av mars. Har du missat att skaffa en digital brevlåda i tid eller föredrar att få

deklarationen via post anländer den mellan 13 mars och 15 april.

Det finns flera olika sätt att deklarerar på. Du som inte behöver göra några ändringar i deklarationen utan bara godkänna de befintliga uppgifterna kan deklarerar på något av följande sätt:

I e-tjänsten.

På pappersblanketten.

I appen Skatteverket.

Genom att skicka ett sms.

Genom att ringa.

Om du däremot behöver göra reseavdrag, men inga övriga ändringar, faller de två sistnämnda alternativen bort. Om du behöver göra ändringar, exempelvis lämna in en bilaga, kan du enbart deklarerar genom e-tjänsten eller på pappersblanketten.

I samband med deklarationen har du möjlighet att göra avdrag för tjänster som

du har utnyttjat under året. Några vanliga avdrag är rot (renovering, ombyggnad, tillbyggnad), rut (rengöring, underhåll, tvätt), dubbel bosättning och reseavdrag. Reseavdrag är ett av de vanligaste avdragen att utnyttja, och omfattar bland annat resor med bil, motorcykel och mopedbil. För att få göra avdrag på resor med de nämnda fordonen krävs att avståndet mellan din bostad och din arbetsplats är minst fem kilometer, samt att du måste göra en tidsvinst på minst två timmar per dag jämfört med om du åker kollektivt. Även om du åker kollektivt kan du ha rätt till reseavdrag om avståndet mellan din bostad och arbetsplats är minst två kilometer. Då får du göra avdrag för utgiften för det billigaste färd sättet. Du kan även ha rätt till reseavdrag om du reser med flyg, båt, moped, cykel, taxi eller färdtjänst. Noterbart är att reseavdrag

bara kan göras för den del av dina utgifter som överstiger 11 000 kronor. Senast 4 maj ska du ha deklarerat. Behöver du lite längre tid kan du logga in på skatteverket.se och begära anstånd i två veckor. Lämnar du din deklaration efter deadline så riskerar du att få betala en förseningsavgift på maximalt 3 750 kronor beroende på hur lång tid du dröjer. Om du inte lämnar in någon deklaration alls kan du bli skönsbeskattad. Det innebär att Skatteverket uppskattar hur stor din inkomst har varit under året. Om du blir skönsbeskattad kan du även få betala skattetillägg. Men vad händer om du skickar in deklarationen bara för att upptäcka att någon uppgift är fel? Bara lugn. Ändringar kan göras i samtliga deklarationer som är sex år eller yngre. Det innebär att du 2020 kan göra ändringar som gäller inkomståret

2014 eller senare. Har du därför varit lite snabb i tanken är det helt sonika bara att logga in i e-tjänsten och skicka in deklarationen på nytt – såvida du inte fått slutskattebeskedet. Har du fått slutskattebeskedet måste du begära en omprövning.

Medan vissa kan gotta sig åt skatteåterbäringen tvingas andra betala kvarskatt. Den ska betalas om du har betalat för lite skatt under fjolåret och således är betalningsskyldig. Kvarskatten kan betalas in via swish eller bankgiro. De flesta som har skatt att betala får sitt slutskattebesked i augusti. När slutskattebeskedet kommer har du 90 dagar på dig att betala kvarskatten.

Niklas Weimer

niklas.weimer@dn.se

Fakta. Då får du skatteåterbäringen

Om du har betalat för mycket skatt under fjolåret kan du se fram emot skatteåterbäringen. Här kan du se när du får den.

7–8 april: Du som deklarerar digitalt senast den 31 mars utan att ändra eller lägga till något.

9–12 juni: Du som deklarerar senast den 4 maj, digitalt eller på papper.

4–7 augusti: Du som får hjälp av en redovisningsbyrå och deklarerar senast den 15 juni (byråanstånd).

8–11 december: Du som inte tidigare fått besked om din slutliga skatt eller saknar skatteregistrering i Sverige.

Sverige i europeisk topp för yrken som kräver hög kunskap

SÖNDAG 9 FEBRUARI 2020

Av 31 länder är Sverige näst bäst i klassen. En ny rapport visar att de kunskapsintensiva jobben, så kallade brainjobs, frodas i vårt land. Stockholm placerar sig dessutom på tredje plats av totalt 278 regioner.

– Stockholm är Nordens Silicon Valley, säger rapportens författare Nima Sanandaji.

Det är samhällsanalytikern Nima Sanandaji, vd för tankesmedjan European Centre for Entrepreneurship and Policy Reform, som tagit fram rapporten på uppdrag av riskkapitalbolaget Nordic Capital.

Genom att undersöka 31 europeiska länder har han för tredje gången (de första rapporterna kom 2017 respektive 2018) sammanställt frekvensen av kunskapsintensiva jobb i de studerade länderna.

Schweiz befinner sig alltså på tronen när det gäller andel av befolkningen i arbetsför ålder som arbetar med kunskapsintensiva jobb, med Sverige hack i häl.

Kunskapsintensiva jobb finns i företag som kombinerar hög kunskapsnivå och

kreativitet, till exempel företag specialiserade på forskning och utveckling. Jobben delats in i tolv underkategorier fördelade på fyra överkategorier: kreativa yrken, avancerade tjänster, tech samt it och kommunikation.

Nima Sanandaji pekar på flera faktorer för Sveriges framgångar, bland annat ett stort kunskapskapital och gott rykte om entreprenörskap vilket får investeringskapital utifrån att flöda in i landet.

– Dessutom har Sverige en modern skattelagstiftning som gör att den som skapar ett stort värde på startup-företag kan investera de pengarna i andra företag utan att skatta. De skattas förstås när de senare ska ta ut vinsten men innan det kan det snurra i investeringssystemet, säger Nima Sanandaji.

Den stora anledningen till att Sverige är på väg ikapp Schweiz är, enligt rapporten, att Sverige har en bred kompetens. Medan de flesta andra europeiska länder har ett specialområde (Schweiz har tech), utmärker sig Sverige i samtliga fyra kategorier. Eftersom tech-sektorn inte utvecklas i samma takt som de övriga tre sektorerna har Sverige goda chanser att överta tronen från Schweiz inom en snar framtid, spår Nima Sanandaji.

– Runt om i världen ser vi digitalisering och tjänstefiering. Dessutom ser vi att det blir allt viktigare att exempelvis marknadsföra sitt varumärke i en konkurrensintensiv värld, där de kreativa yrkena är viktiga. Samtidigt halkar tech-sektorn i Europa efter de övriga kategorierna eftersom en hel del högteknologisk tillverkning flyttar till

bland annat Kina. Det är den fas världsekonomin befinner sig i.

Men det är inte bara Sverige som helhet som särskiljer sig från mängden. Faktum är att Stockholm parkerar som trea av de 278 regionerna som inryms i de undersökta länderna – bara Bratislava och Oxford är övermäktiga Sveriges huvudstad.

Men Stockholm är långt ifrån ensamt ansvarigt för Sveriges höga siffror. Sverige är nämligen tämligen ensamt om att ha kunskapsintensiva jobb utspridda över hela landet. Men Nima Sanandaji höjer ett varningens finger för att de mindre regionerna riskerar att sacka efter. Det skulle i så fall, enligt samhällsanalytikern, till stor del bero på sämre möjligheter att flyga inrikes.

Finns det några nackdelar att ha en stor mängd kunskapsintensiva jobb för ett land?

– På det stora hela – nej. Eftersom forskning och innovation skapar nya jobb är det här i princip enbart positivt för sysselsättningen i landet. Den enda detaljen jag kan tänka mig som är negativ är att bostadspriserna tenderar att öka i en stad med många välbetalda jobb. De välbetalda, kunskapsintensiva jobben är en faktor till den dyra bostadsmarknaden i Stockholm.

Niklas Weimer

niklas.weimer@dn.se

Fakta. Tio regioner i topp

Bratislava, Slovakien
Berkshire, Buckinghamshire & Oxfordshire,
Storbritannien
Stockholm, Sverige
Prag, Tjeckien

London, Storbritannien
Paris, Frankrike
Budapest, Ungern
Köpenhamn, Danmark
Hamburg, Tyskland
Oberbayern, Tyskland

Fakta. 31 länders rangordning

Schweiz
Sverige
Danmark
Nederländerna
Luxemburg
Storbritannien
Tyskland
Island
Irland
Finland
Ungern
Norge
Slovenien
Estland
Lettland
Tjeckien
Österrike

Belgien
Malta
Frankrike
Slovakien
Litauen
Portugal
Cypern
Bulgarien
Spanien
Grekland
Italien
Kroatien
Polen
Rumänien

Fakta. Kategorier av yrken som räknas till "brainjobs"

Kreativa yrken
Design och andra kreativa arbeten
Marknadsforskning och reklam
Film/tv/musik
Publishing
Programmering
It och kommunikation
It-tjänster

Telekom
Avancerade tjänster
Högteknologisk tillverkning
Läkemedel
Tech
Ingenjörskap och arkitektur
Publishing
Forskning och utveckling
Kontor och förvaltning

Varför blir män så besatta så fort de ska göra något?

SÖNDAG 9 FEBRUARI 2020

DN:s Kristofer Ahlström hade som nyårslöfte att börja styrketräna. En månad senare för han in sina måltider i kalkylblad i Excel och beställer olika prestationshöjande preparat på nätet. - Varför går män *all in* i allt de gör – bortom sans och förnuft? undrar han. Ofta tänker jag på mannen i Ängelholm som försökte bygga en kärnkraftsreaktor i

sitt kök. Han köpte uran och radium på nätet och kokade radioaktiva ämnen i svavelsyra på sin spis för att klyva atomer. Eftersom han var lite osäker på om det var lagligt kontaktade han Strålsäkerhetsmyndigheten. Kort därpå dök polisen upp. Mannen åtalades för brott mot strålskyddslagen, lagen om krigsmateriel och olovlig befattningsmed kemiska vapen.

”Det är en ovanlig människa”, sa kammaråklagaren vid Riksenheten för miljö- och arbetsmål. Men mannen som fått oemotståndliga smeknamn som ”Reaktor-Ricke” och ”Radioaktive Richard” skulle kunna vara jag, eller typ varje man jag umgås med.

Inte för att vi är hobbyfysiker, utan för att vi kan förlora oss fullständigt i vilket intresse vi än tar oss an. Vi går *all in*.

Själv hade jag som nyårslöfte att börja styrketräna lite smått. Sex veckor efter den harmlösa föresatsen hänger jag nu på olika bodybuilderforum och deltar i trådar som heter ”Gissa min kroppsfettsprocent”, där de inbitna ser skillnad på kroppsfett och underhudsfett. Jag bryter ner varje måltid i protein-, kolhydrat-, fett- och kaloriintag; siffror som jag sedan för in i ett sextigt kalkylblad i Excel. Jag försöker utröna vilken träningsmetod som är mest ”opti” för min kroppstyp.

Jag läser en artikel av författaren Chuck Palahniuk och hans självstillstånd känns oroväckande bekant: Palahniuk gräver sig allt djupare ner bland kosttillskotten tills han en dag kommer på sig själv med att äta testiklarna från frigående getter på Nya Zeeland, bara för att kunna lägga på sig några extra gram muskelmassa.

Jag är inte där än, men jag utesluter ingenting.

Det ska sägas att oddsen är emot mig. Jag har alltid haft en ranglig kroppstyp.

Tydliga revbensrader. I skolan fick jag smeknamnet "Arla" på grund av mina filmjölksmuskler.

Häromveckan släpade jag hem en fyrakilossäck med viktökningspulver. Jag baxade in den i ett skåp, där jag redan bunkrat upp med kreatin, protein och kassein, och olika alfabetiskt sorterade syror: BCAA, CLA, DAA, och min favorit L-aurin, som utvinns ur gallan på oxar.

Där står redan andra prestationshöjande preparat. Att läsa namnen på dessa är att se det manliga livets ideal passera revy: ett pulver heter "The butcher" och lovar "ta fram slaktaren i dig" (på etiketten syns en blodig motorsågsklinga). Ett annat heter "Fucked up" och finns i smaken "Angry

pineapple" (för den som inte trodde att exotiska frukter kan ha ett temperament).

Ett tredje tillskott heter "Ragnarök". Ett fjärde heter "C4", döpt efter sprängdeg.

En kollega blir nyfiken på att prova aggropulvret. Hon tar en skopa. Sedan kommer symtomen, som hon beskriver som "extremt tjackiga": hon får stirrig blick, kraftig klåda och stickningar i huden, och blir för speedad för att koncentrera sig på någonting.

"En och en halv timme av mitt liv bara försvann!" klagar hon efteråt.

"Det betyder att det fungerar", svarar jag lättat.

Hos manliga vänner runt omkring mig ser jag samma oförmåga till måttfullhet. Inte bara när det gäller träning. En av dem har blivit intresserad av suröl som kostar tre hundra kronor flaskan och påminner om dagsgammalt vatten i diskhon. Han åker

på märkliga swingersliknande partyn där alla (män) tar med sig obskyra flaskor som de lägger i en skål på bordet och lottar om vem som ska dricka vad. En annan vän har intresserat sig för matlagning och därför köpt en grill för 50 000 kronor. När jag säger att den ser ut som något man utforskar djuphavsbottnar med säger han stolt: ”Det kan den säkert också.”

Jesper Fundberg, etnolog vid Malmö universitet och lärare på polisprogrammet, menar att det i bilden av manligheten ingår att aldrig göra någonting lagom.

– Tittar man på forskning kring maskulinitet så är tävlan och hierarkier något som pojkar tränas i betydligt mer än flickor. Män förväntas hitta sin plats i hierarkin, medan flickor ofta får budskapet att stanna på samma nivå. De förväntas inte sticka ut. Kvinnor som tänjer gränser ifrågasätts och ses som ”för

mycket” medan män ska ta plats och göra något. Och med onödigt tillkrånglade projekt sticker man ut och får uppmärksamhet.

Vilket för mig tillbaka till min träning igen. På mitt gym har en personlig tränare satt upp en skylt för att sälja sina tjänster: med henne ska man träna för att bli frisk och må bra. Jag undrar om en kille någonsin har fastnat för de argumenten? Detsamma gäller träningsprogram som lovar att ”det räcker med en kvart om dagen”. Ingen kille har någonsin tränat något där ”det räcker” med något ”lagom”.

I stället tränar jag något som heter Karelinpasset. Det sägs ha använts av Aleksandr Karelin, tidernas främste brottare, som gick under smeknamnet ”Lyftkranen från Sibirien”. Jag älskar smaken i munnen av att säga ”Lyftkranen från Sibirien” lika mycket som jag älskar

att titta på bilder av Karelin. Han ser ut som människan såg ut någon gång före Homo sapiens. I en SVT-dokumentär har han grillfest i Sibirien i trettiogradig kyla. När jag googlar fler kittlande fakta om Karelin hamnar jag på ett bodybuilder-forum där ryktesfloran växer hejvilt: "Har hört att Karelin vägde sju kilo vid födseln, stackars mor som fick trycka ut den klumpen..."

Jag svär i tysthet över min egen späda födslovikt.

Men jag berättar gärna för alla om Karelinpasset. Och jag märker att jag gör det för att få uppvisa min expertis. Ett beteende som inte är helt ovanligt för män, säger flera forskare jag pratar med. Har en man alls lagat middag om han inte kokat en vakuumförpackad styckdetalj i arton timmar med en wifi-styrd sous vide-

maskin, och dokumenterat det timme för timme i sms till bekantskapskretsen? När män gör något måste det synas, säger Jesper Fundberg, etnologen.

– En matlagningsintresserad man lagar inte fiskpinnar på en tisdag. I stället gör han performance av det så han kan få bekräftelse. När män vill få applåder för det som traditionellt brukar vara kvinnornas område, så gör de om det till något annat – en tävling och uppvisning. Enligt SCB:s mätningar av mäns fritidssysslor ägnar svenska män 43 procent mer tid åt hobbyer på sin fritid än vad kvinnor gör. Men när det gäller social samvaro är proportionerna de exakt omvända. Kvinnor tillbringar alltså sin fritid med att umgås med andra, medan män är själva med sina hobbyer. Det där är viktigt: att *all in*-hobbyer görs på egen hand. Man må vilja visa upp dem,

men de ska utföras i ensamhet. Oberoende är en viktig sak för män, ensam är som bekant stark, och det går en spikrak linje från min styrketräning till min diskning: länge vägrade jag att skaffa diskmaskin eftersom det skulle beröva mig monumentet över min duglighet som jag byggde i torkstället varje gång jag diskade. Ingen får heller hjälpa mig att diska, torka tallrikar eller så, för då har jag inte längre ensamrätt till bekräftelsen.

Därför är fysisk träning perfekt. Det är nästan det enda solitära område för besatthet där man kan ha – eller uppleva – full kontroll. Inom fotboll, flugfiske eller krig är man utlämnad till andra individer eller krafter, men i träningen närmar man sig ett renodlat oberoende. Och man får ett tydligt kvitto: kroppen. Som man kan visa upp för alla helt okommenterat, till skillnad från långkokta revbensspjäll,

Märklintåg, tennsoldater, eller vilken hobby man nu vill skryta med. Förlåt om jag kommer här och är lite tajt, men vad ska jag göra?

Själv började jag träna Karelinpasset för att en manlig kollega på redaktionen berättade att han tränar det. Och jag kände genast att detta ska jag också göra och bli expert på. Så varje fredagslunch tävlar vi nu i en herre-på-täppan-workout där vi lyfter tolv tusen kilo stål under tidspress. Står öga mot öga med blossande kinder i ett litet rum som snabbt fylls med den besvärande bouqueten av karl.

Den drivkraften stämmer helt med vetenskapliga observationer. Så snart en man inleder ett projekt eller tar det i nya extremare riktningar, så måste alla andra i gruppen följa efter för att inte hamna på efterkälken, säger författaren och manlighetsföreläsaren Marcus Priftis, som

skrivit boken "Det otäcka könet". Så funkar social status i en hierarki där hannar sorteras in i alfa-, beta- och gammafack, och där man bara kan klättra genom dådkraft och genom att prestera bättre än andra.

– Det blir ganska fort en spiral av nya prestationer och överträffanden. Astrid Lindgren har skrivit en underbar liten novell om det, "Hoppa högst", om två småpojkar som hetsar varandra till att äta mask. Jag tror det är en tendens som också förstärkts av internet. För varje dumhet man kan hitta på finns det garanterat någon ryss eller amerikan som har gjort det värre och postat det på Youtube, säger Priftis.

Varför är det då inte lika vanligt att kvinnor går *all in* i något smalt intresse? Lucas Gottzén, professor på Stockholms universitet och maskulinitetsforskare,

menar att ett svar finns i Virginia Woolfs klassiska essä "Ett eget rum". Det vill säga: tid och pengar. Nördiga hobbyer bygger ju trots allt på tid och ekonomi. Historiskt sett har det varit överklassen förunnat, och i synnerhet män. Eftersom män traditionellt sett haft makten över pengarna har det också varit mer accepterat att just de får lägga dem på konstiga prylar och smala hobbyer.

– Vi får inte glömma att vi ända till 1970 hade sambeskattnings, där man utgick från att kvinnor inte lönearbetade och att mannen var försörjare. I dag är mycket förändrat, men män tjänar fortfarande mer än kvinnor. God ekonomi är ju definitivt en förutsättning för att kunna köpa en jättedyr grill, säger Gottzén. Den som försöker fördjupa sig i kroppsträning kommer snart att stöta på det som kallas *bro science*. Det är den

egenutvecklade vetenskapen av tips, anekdoter, råd och skryt från manliga självkorade experter som frodas i omklädningsrum och på nätforum. De berättar gärna att du ska fasta före ett konditionspass för att bränna fett i stället för kolhydrater. De vet exakt vilka övningar som ger optimal hypertrofi. De har tvärsäkra teorier om muskelfibrer och glykogenlager. De killgissar och mansplainar. Dessa bulkiga besserwisrar är så klart lätta att skratta åt. På den populära Youtubekanalén Bro Science Life görs parodier på dem. "Vilka benövningar är mest alfa?" lyder frågan i ett avsnitt med det efterföljande svaret: "Utfall, för då kan man visa upp sina pumpade armar medan man tar långsamma kliv genom gymmet!" Det är ett skämt som väldigt få personer utanför tyngdlyftarvärlden uppskattar,

men kanalen är som sagt våldsamt omtyckt: 2,4 miljoner prenumeranter och sammanlagt 390 miljoner visningar. Förmodligen ligger igenkänningen i manstypen: att han finns, snarare än vad han faktiskt säger.

Att *bro science* tar sig vetenskapliga anspråk är den logiska förlängningen på en tradition där mannens högsta önskan är att bli fackman. Han har en lång konkurrenshistoria med naturen och omgivningen: ingenjörer och vetenskapsmän har länge ägnat sig åt att tämja naturens krafter, säger Lucas Gottzén.

– Till stor del bygger ju till exempel industrialiseringen på detta, men också upplysningsidealet med till exempel Carl von Linnés taxonomier. Att få kunskap, lära sig bemästra och kontrollera det som inte är helt kontrollerbart. Om det är

särskilt manligt vet jag inte, mer än att det historiskt varit män som varit vetenskapsmän.

Men jag har upptäckt något vackert med fenomenet bro science också: hur det gör att män i lönndom vågar visa sig svaga. För om varje man i konkurrenssamhället måste hävda sig som expert får man aldrig be om hjälp. Det är ett svaghetstecken som är socialt straffbart. Och inom kroppsbyggandet borde det vara särskilt känsligt, eftersom svagheten blottas i både bildlig och bokstavlig bemärkelse: jag är så klen att jag måste krypa till korset och rådfråga andra om hur jag ska bli starkare. Men eftersom det sker under täckskälet att tillskansa sig mer kunskap är det accepterat.

Så jag och min bordsgranne på redaktionen utbyter glatt tips om olika kosttillskott, på samma sätt som

husmödrar förr i tiden bytte recept: "Har du testat några kapslar magnesium mot inflammationen, och så en matsked kollagen utblandat i vatten strax före läggdags? Det funkar som en DRÖM!" Och på nätforumen berömmar män omkretsen på varandras lår samtidigt som man ställer "Bullen"-mysiga brevfilmsfrågor som: "Vad gör man när ens mamma tror att man käkar dopning???"

Mäns hävdelsebehov mot varandra har ett i grund och botten ömtåligt skäl: att man vill ha varandras erkännande och bekräftelse. Ett skämt om det som jag gillar går typ så här: "Hur många kroppsbyggare krävs för att skruva i en glödlampa? Tre: en för att skruva i den, och två som säger 'Jag svär, du ser galet deffad ut!'"

Det är ett peppande som stundvis närmar sig de gamla grekernas mentorskap män

emellan, alltså den ursprungliga betydelsen av platonisk kärlek – den mest upphöjda. Vägledandet, uppmuntran, utbytandet av erfarenheter och råd.

– Det finns något fint i det. Att män vågar fråga efter vägen i stället för att veta bäst själva, och det finns en innerlighet och uppriktighet i hur man tillgodoser varandras behov av bekräftelse, säger Marcus Priftis.

Medan jag skriver detta plingar det påpassligt till i mobilen. På skärmen läser jag det svenska språkets vackraste ord: ”Paket från Gymgrossisten finns nu att hämta hos Vi Vinnare.”

Det är mina fyra lådor med proteinbars för 600 kronor som har skickats till den lokala tobakshandeln. Och det är bara början.

Det finns så mycket som fortfarande väntar vid horisonten: alla piller och pulver och kapslar jag måste bunkra, alla

redskap, alla dragremmar, viktmanchetter och så en massagepistol för ömma muskler som plötsligt tycks viktig...

I essäboken ”Bänkpress” från 1988 skriver författaren Sven Lindqvist att ”vi byggde inte bara en kropp, vi byggde en dröm”. Exakt så är det. Tillbehören och tillskotten är näring för drömmen. Jag läser nätbutikernas produktbeskrivningar som löften, eller åtminstone hopp, om att detta ska göra den stora skillnaden. Jag hoppas på placeboeffektens övertalningsförmåga. Jag ska bli någon annan än den spenslige syslöjdskilde jag egentligen är: likt en muskelbyggande Carl von Linné ska jag tämja naturen och kontrollera det okontrollerbara.

Ändå är det något med att så få kvinnor är med oss som jag inte kan skaka av mig. Man vill ju inte befinna sig i en mental

pojklubb. Enligt Jesper Fundberg är det förvisso inte bara män som upprätthåller den här ordningen, även kvinnor vidmakthåller förväntan på att männen ska hålla på med sina projekt (medan kvinnan får den mindre eftertraktade mellancheftiteln "Hemmets projektledare").

– Men det vore snyggt om fler kvinnor tilläts vara med och, säg, träna Karelinpasset. De vet att om de går utanför den förväntade rollen blir de ifrågasatta och kallas "manhaftiga", säger han. Så jag gör slag i saken och mejlar min kollega Evelyn och säger: "Varje fredag tränar vi Karelinpasset. Vore jättekul om du är med nästa vecka!"

Hon svarar genast: "Jag vill jättegärna vara med på denna mansdominerade träningsform! (Lät ironiskt men det var det ej.)"

Jag nickar nöjt. Nu hoppas jag att hon snart proppar sitt skåp fullt med kreatin, zink och alfabetiskt ordnade aminosyror.

Kristofer Ahlström

kristofer.ahlstrom@dn.se

"Don Quijote" (1605)

I det som kallas den första moderna romanen skildrar Miguel Cervantes hur en man nördar ner sig så i riddarromaner att han till slut tror han är huvudpersonen i en. Att slåss mot väderkvarnar är det perfekta exemplet på en man som antar en onödigt krånglig utmaning.

"Fever pitch" och "High fidelity" (1992, 1995)

Nick Hornby byggde en framgångsrik karriär på romaner om män som förlorar sig själva i sitt intresse, oavsett om det är fotbollslaget Arsenal ("Fever pitch") eller popmusik ("High fidelity").

"50 nyanser av honom" (2011)

I E L James bästsäljare anammar en ung kvinna för kärlekens skull sin rika killes bdsm-hobby. Och lyckas med kvinnlig list 1 600 sidor senare omvända honom till att föredra mysigt kramsex.

"Samlaren" (1963)

Bästa exemplet på hur besatthetens berättelser ofta tar den dramaturgiska fågelvägen från fixering till toxisk manlighet: i John Fowles "Samlaren" eskalerar ett till synes harmlöst fjärlssamlande till att spärra in kvinnor i en källarhåla.

"Tristram Shandy" (1759)

Farbror Tobys byggande av modellfort är ett exempel på det som kallas "hobbyhäst" i Laurence Sternes roman. "När en man ger upp sig själv för en stark passion – eller med andra ord, när hans hobbyhäst blir halsstarrig – kan man säga adjö till sansat resonemang", skriver Sterne.

"Rut är självfinansierande till 90 procent för offentlig sektor"

MÅNDAG 10 FEBRUARI 2020

DN. DEBATT 20200210

Rutavdraget har skapat drygt 13 000 arbetstillfällen för personer som tidigare var arbetslösa eller stod

utanför arbetsmarknaden. Den offentliga sektorn får tillbaka 90 procent av vad rutavdraget kostar i form av ökade skatteintäkter och minskade bidrag. Det visar en ny studie, skriver Andreas Åström och Patrick Joyce, Almega.

Den första juli 2007 infördes den skatte-reduktion för hushållsnära tjänster som kallas för rutavdraget. Rut är en förkortning av Rengöring, Underhåll och Tvätt, och avdraget ger privatpersoner möjlighet att göra skatteavdrag för vissa sorters hushållsarbete.

Under de drygt tolv år som rutavdraget funnits har det varit omstritt bland vissa politiker. Gränserna för vilka tjänster som ska omfattas av avdraget har flyttats fram och tillbaka och det maximala beloppet för avdraget har sänkts och höjts under perioden.

Bland allmänheten har däremot rutavdraget varit populärt och framgångsrikt. År 2009 köpte 113 000 svenskar ruttjänster för 550 miljoner kronor från 5 800 företag. Sedan dess har både köparna, företagen och de personer som arbetar hos rutföretag mångdubblats. År 2018 köpte 966 000 svenskar tjänster med hjälp av rutavdraget från 21 000 företag. Dessa företag omsatte 10,2 miljarder kronor på ruttjänster och sysselsatte mer än 50 000 personer. Det senaste året har rutavdraget kritiserats från flera håll. Senast ställde den statliga Myndigheten för tillväxtanalys bruttokostnaden för avdraget mot de rutarbeten som direkt gått till arbetslösa och andra svaga grupper på arbetsmarknaden. Dessa studier tar dock inte hänsyn till att syftet med rutavdraget inte främst handlade om att skapa nya

arbeten för personer som stod utanför arbetsmarknaden. Det huvudsakliga syftet med reformen var att ge personer som tidigare utförde dessa tjänster svart avtalsenlig lön, försäkringar och rätt till sjukersättning och pension för sitt arbete. Syftet var också att personer som köpte ruttjänster skulle kunna arbeta mer om de önskade det, det vill säga att öka antalet arbetade timmar i ekonomin.

Innan rutavdraget infördes gjorde det statliga Konjunkturinstitutet år 2005 en samhällsekonomisk utredning av systemet. Rapporten kom fram till att en kombination av svarta jobb som blir vita, ökat yrkesarbete bland köparna av ruttjänster och nya jobb i rutbranschen till personer som tidigare stod utanför arbetsmarknaden skulle kunna göra rutavdraget självfinansierande för den offentliga sektorn. Rapporten blev

ifrågasatt och debattens vågor gick höga. Eftersom det nu har gått nästan 15 år sedan rapporten presenterades och över tolv år sedan avdraget infördes finns det anledning att grundligt undersöka vilket utfallet blev.

Almega har därför gett Handelns utredningsinstitut (HUI) i uppdrag att studera hur rutbranschen har utvecklats och vilken effekt avdraget haft på den offentliga sektorns finanser. Det är den första stora utvärdering som gjorts av rutavdraget sedan det infördes.

HUI:s studie visar att rutavdraget till närmare 90 procent är självfinansierande för den offentliga sektorn. Avdraget innebar minskade skatteintäkter för staten på 5,1 miljarder kronor 2018 men den offentliga sektorn – staten, kommunerna och regionerna – fick samma år tillbaka 4,5 miljarder kronor i form av ökade

skatteintäkter och minskade utbetalningar av bidrag. I huvudsak är det tre stora vinster:

1 Den största intäktsposten för den offentliga sektorn är skatteintäkter från de drygt 13 000 nya arbetstillfällen som rutavdraget beräknats ha skapat för personer som tidigare var arbetslösa eller stod utanför arbetsmarknaden. HUI beräknar de ökade skatteintäkterna från dessa personer och de minskade ersättningarna för arbetslöshet till 2,5 miljarder kronor om året.

2 Den andra stora intäktsposten för den offentliga sektorn är det extra yrkesarbete som de personer som köper ruttjänster har kunnat utföra på den tid som frigjorts. HUI beräknar att detta givit 1,5 miljarder kronor i extra skatteintäkter om året.

3 Den tredje och minsta, men samtidigt viktigaste intäktsposten, kommer från att

rutavdraget bidragit till att göra svarta jobb till vita. En ny studie av Skatteverket tyder på att hushållens medvetna inköp av svarta tjänster har minskat med över 70 procent sedan 2005. Införandet av rutavdraget är sannolikt en av de viktigaste förklaringarna till detta. HUI beräknar att det kraftigt minskade svartarbetet inom hushållstjänster ger ökade skatteintäkter på drygt 500 miljoner kronor om året.

HUI:s studie visar tydligt att rutavdraget skapar nya viktiga arbeten för personer som står långt från arbetsmarknaden till en kostnad som är låg när man tar hänsyn till alla effekterna av rutavdraget för den offentliga sektorn. Att fortsätta att utveckla rutavdraget och bredda det till fler tjänster är därför mycket angeläget. Vi välkomnar därför att rututredningen nyligen föreslog höjt tak och en utvidgning

av avdraget till att inkludera fler tjänster. Det kommer att skapa ytterligare jobb för personer som står utanför arbetsmarknaden, göra det möjligt för fler rutköpare att yrkesarbeta mer om de vill och inte minst ge många en enklare vardag. Ett utvidgat rutavdrag är en viktig reform för tillväxten i AB Sverige.

Andreas Åström, näringspolitisk chef, Almega
Patrick Joyce, chefekonom, Almega

Många regionala flygplatser riskerar att gå i konkurs

MÅNDAG 10 FEBRUARI 2020

Svenska flygplatser blöder och kommunerna tvingas skjuta till hundratals miljoner varje år. Flera är så illa ute att de kan riskera nedläggning om inget görs i närtid. Det gör Sveriges brandflyg sårbart, varnar Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

Sveriges icke-statliga flygplatser står inför ett ekonomiskt stålbåd de kommande åren. De anses vara viktiga för både det lokala näringslivet på mindre orter, och för samhällsberedskapen. Men växande underskott och minskande passagerarantal gör att framtiden är oviss för flera av dem.

– Fortsätter det ett par år till och man inte ser någon ljusning på horisonten, då kommer en del av dem helt klart att försvinna, säger Arne Karyd, mångårig utredare på flygområdet för både Trafikverket och gamla Luftfartsverket. Svenska staten driver tio flygplatser genom bolaget Swedavia, som gör stora vinster varje år. Utöver dem finns ytterligare 29 stycken med trafik i Sverige som drivs av kommuner eller privata bolag, och de visar betydligt sämre resultat.

I princip alla har ett återkommande driftunderskott på flera miljoner som respektive kommun eller ägare måste täcka upp för, visar en sammanställning som Trafikverket gjort på uppdrag av näringsdepartementet. Samtidigt som statens driftstöd är kvar på samma nivå som för 20 år sedan.

Sammanställningen är en del av en större icke-offentlig flygplatsöversyn som näringsdepartementet startade i början av 2018. Syftet var att se över statens roll som stödgivare till de icke-statliga flygplatserna och ta fram åtgärdsförslag, enligt handlingar från departementet som DN tagit del av.

Tanken var att arbetet skulle vara klart redan innan årsskiftet 2018/2019 står det i handlingarna, men i dag har det inte längre något slutdatum.

Sverige fördelar årligen omkring 100 miljoner kronor i driftbidrag till merparten av de 29 flygplatserna. Tidigare täckte det mer än halva underskottet men i dag, när underskottet ökat med över 150 procent, så täcker det knappt en fjärdedel. På många av flygplatserna vände dessutom den mångåriga uppgången i passagerarsiffror till nedgång under 2019.

- Det blir ett bekymmer, för en del är verkligen i riskzonen nu utan att överdriva. Ett antal av de 20 utan upphandlad trafik får väldigt snart problem i den mån de inte redan har det, säger Arne Karyd, som var med och tog fram Trafikverkets sammanställning 2018. Numera är han pensionerad och aktiv kommunpolitiker för Miljöpartiet.

På Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) är man beroende av god tillgång till flygplatser i hela landet. Bland

annat vid bekämpning av stora eller många bränder, som under sommaren 2018.

Henrik Larsson är enhetschef för räddningstjänst vid stora olyckor på MSB. Han är medveten om den negativa utvecklingen och menar att de små flygplatserna till och med kan vara viktigare än de stora ur MSB:s perspektiv.

- Ur ett beredskapsperspektiv krävs det att man kan upptäcka skogsbränder tidigt med spaningsflyg och att man har ett fungerande skogsbrandflyg. Då är lokala flygplatser en förutsättning om man ska kunna vara snabb, säger han och förklarar vidare:

- Vi får ju inte in de här små spaningsplanen eller vattenskopande planen på Arlanda till exempel, utan man behöver ha dem på ett ställe där det inte är så högt tryck. Men jag förstår utifrån det

ekonomiska perspektivet att det inte går ihop riktigt.

Norrköpings kommun går in med mellan 20 och 40 miljoner om året för att stötta flygplatsdriften. Under våren ska de fatta ett nytt inriktningsbeslut om flygplatsen, och det är inte säkert att man fortsätter satsa på den efter att den sista reguljärlinjen, till München, försvann i fjol.

– Vi har sett över detta och tagit fram ett antal alternativ. Alltifrån att vi ska försöka återskapa en ny reguljärlinje till att vi driver flygplatsen som i dag med charter och nyttoflyg, men också alternativet att lägga ner, säger Lars Stjernkvist (S), kommunalråd i Norrköping, och poängterar att han inte tror lösningen ligger enbart i mer statligt stöd.

I Jönköping handlade det om 27 miljoner i fjol och 20 miljoner året innan. Ilan De

Basso, ordförande i koncernstyrelsen för det kommunala bolaget som äger flygplatsen, beskriver det som ”våldigt besvärligt” för kommunen.

– Man kan inte säga något annat. Det vore önskvärt om staten tog ett samlat grepp i frågan om flyget, se över den totala infrastrukturen och värdera vad en flygplats betyder i olika regioner, säger Ilan De Basso, som också är socialdemokratiskt kommunalråd i Jönköping.

Andreas Lindberg

andreas.lindberg@dn.se

Fakta. Stödet till de icke-statliga flygplatser

Driftbidraget till icke-statliga flygplatser är sedan 2011 uppdelat i två bitar:

1. Bidrag för flygplatser med allmän trafikplikt, det vill säga av staten upphandlade flyglinjer.
 2. Bidrag för flygplatser som omfattas av den regionala planen för transportinfrastruktur.
- Omkring 40 miljoner fördelas årligen till flygplatserna via regionernas regionala infrastrukturplaner, och cirka 60 miljoner direkt från staten till de som har allmän trafikplikt.

Trafikverket

Barn har en självklar plats på Moderna museet

MÅNDAG 10 FEBRUARI 2020

Agnes Lidbeck skriver i DN Kultur (5/2) att bildkonsten ”är värd att ta på allvar” och vill därför märkligt nog barnförbjuda museer. På ett konstmuseum stannar man så länge man har lust, rör sig fritt och kan diskutera det som betraktas. Besökare kan välja hur de vill uppleva konsten, enskilt eller i grupp, med eller utan förmedlande

verktyg. I lugn och ro med tid för kontemplation är ett sätt, det kan även barnen tycka. Därför tar vi på Moderna museet också emot många förskolegrupper på morgonen, utanför ordinarie öppettider.

Kulturupplevelser är en mänsklig rättighet. Det är fastslaget i FN:s barnkonvention, som från och med 2020 är svensk lag. Konventionsstaterna erkänner barns rätt till vila och fritid, till lek och rekreation, och till att delta i det kulturella och konstnärliga livet. Att möta konst som ung kan förändra ens syn på världen. Konst kan hjälpa människor i alla åldrar att formulera tankar och känslor, lära känna historien och sig själv.

Klassutflykten till ett museum kan vara den enda konstupplevelse ett barn får – alla har inte tillgång till kultur i sin vardagsmiljö. I ett skolsystem där

humanistiska ämnen decimeras behövs konstmuseer med en seriös verksamhet, där barn kan möta andra värden än de direkt samhällsnyttiga, få använda sin kreativitet och förmåga till abstrakt tänkande.

Moderna museet har värderat barn som museibesökare ända sedan 1960-talet, liksom även Museum of Modern Art i New York, som tidigt hade en skapande verkstad för barn. Idén anknyter till ett svenskt arv från Ellen Key och Astrid Lindgren (DN Kultur 19/1, "Ingen Greta utan Pippi och Bamse"), en syn på barn som kompetenta och värda vuxnas respekt. Våra konstpedagoger låter barngrupperna analysera verken på en lämplig nivå.

Faktum är att vuxna är intresserade av att ingå i detta samtal. Många av museets pedagoger är själva konstnärer och vittnar

om att barns frågor inte sällan är de mest relevanta, de som leder till att konsten öppnar sig. Att bjuda in barn handlar om att arbeta med demokratiska värden, inte om förväntan på intäkter. Visst blir de i bästa fall framtida publik, men barn är besökare i sin egen rätt.

10 procent av alla besökare till Moderna museet i Stockholm är under 19 år och de flesta av dem kommer med sin lärare, ser på konsten med en av våra konstpedagoger eller tillsammans med föräldrar eller vårdnadshavare. Barn kan förvisso bli kladdiga, men enligt vår erfarenhet är det oftast vuxna som tar på eller skadar konstföremålen. Barn brukar ha koll på att ”se men inte röra”, en lärdom förhoppningsvis erövrade vid ett museibesök. Jobba med händerna – kanske också låta och gnissla – får de däremot göra i barn- och

ungdomsverkstäderna, ett processinriktat, taktilt och fritt skapande som blir mer och mer unikt i en digital värld.

Barn föds med 100 språk men berövas 99, sa Reggio Emilia-pedagogen Loris Malaguzzi. Och ja, barn har möjlighet och förmåga, begreppsapparat och referensrikedom och faktiskt också koncentration, ifall vuxna tar dem på allvar. Vårt uppdrag är att visa och förmedla kunskap om modern och samtida konst till alla som kan komma till museet, men också att erbjuda en plats för tankens frihet och känslans resonans.

Gitte Ørskou

Utredning om krisen fast på departementet

MÅNDAG 10 FEBRUARI 2020

För två år sedan skulle näringsdepartementet se över de små flygplatsernas krisläge. Arbetet skulle vara klart samma år, men pågår fortfarande.

Våren 2018 beslutade näringsdepartementet att se över läget kring de icke-statliga flygplatserna och statens roll som stödgivare till dem. Tanken var att förslag på åtgärder och förändring skulle ligga på bordet redan innan utgången av 2018.

Arbetet har sedan dess skjutits upp flera gånger. Först till den 31 mars 2019, enligt personer som deltagit i översynen. Sedan ytterligare en gång och i dag har det inget slutdatum.

Peter Larsson, vd för intresseorganisationen Svenska Regionala Flygplatser menar att om ingenting görs åt situationen så är flera av de mindre flygplatserna illa ute. Särskilt om passagerarsiffrorna, som på många flygplatser backade under 2019, fortsätter i samma riktning.

– Det gäller att regeringen tar upp den här översynen nu och kommer i mål med den. Vi märker på frågor de ställer att de fattar galoppen och ser problemet, men det händer ingenting, säger han.

Arbetet med översynen, som fortfarande pågår, kallas för flygplatsöversynen. Uppfattningen hos såväl inblandade

myndigheter som hos Peter Larsson har varit att det skulle resultera i någon form av åtgärds paket.

De tre inblandade myndigheterna – Trafikverket, Transportstyrelsen och Trafikanalys – fick som ett första steg i uppdrag att ta fram underlag till ”en bredare kartläggning och nulägesbeskrivning”.

Det gjordes i tid, och därefter skulle arbetet gå in i fas två med ”framtagande av förslag till åtgärder”.

Av ett utkast till en delredovisning från näringsdepartementet, som DN tagit del av, framgår att alla tre myndigheter hade lämnat sina underlag redan i september 2018.

Därefter skulle arbetet gå in i fas två med ”framtagande av förslag till åtgärder”, men ingen av myndigheternas utredare som var involverade i fas ett fick några vidare

instruktioner. På infrastrukturdepartementet hänvisar man nu till att arbetet med översynen är ständigt pågående, och att det inte finns något slutdatum.

Andreas Lindberg

andreas.lindberg@dn.se

M om SD-samarbetet: ”De flesta partier har lik i garderober”

MÅNDAG 10 FEBRUARI 2020

Skånemoderaterna ser inte längre några formella hinder för SD-samarbete.

Länsförbundets ordförande Lars-Ingvar Ljungman tycker att de flesta partier har lite lik i garderober – även Moderaterna.

– Vi har väl en historia där vi vid många tillfällen har försökt motverka eller sagt nej till reformer som alla i dag tar för givna, säger han.

I slutet av januari tog

Sverigedemokraterna över makten i det gamla arbetarfästet Bjuv – i en uppgörelse med de lokala Moderaterna. Gruppledaren Patric Fors säger till DN att han vill få ut så mycket moderat politik som möjligt.

Liknande samarbeten finns i en handfull kommuner i södra Sverige. Men formellt har Moderaterna inte skrotat den policy som säger nej till lokala samarbeten.

– Jag har hävdats ganska länge att den är överspelad. I alla fall ur ett skånskt perspektiv, säger Lars-Ingvar Ljungman, som är förbundsordförande för Skånemoderaterna.

I början av december hade Moderaternas partiledare Ulf Kristersson ett enskilt möte

med SD-ledaren Jimmie Åkesson. Ljungman beskriver mötet som ett naturligt steg.

– Det har varit en process där man på olika sätt har försökt normalisera förhållandet. Den har varit ömsesidig. Det betyder inte att Skånemoderaterna ser en självklar gemenskap med Sverigedemokraterna.

– Vi är inte intresserade av att samverka med SD för SD:s skull. Det som måste komma ur det är att vi får betalt för det i moderat politik eller i moderata poster. Det är ett villkor.

Är det större möjlighet att få igenom moderat politik med Sverigedemokraterna än med Socialdemokraterna?

– Traditionellt sett är det väl ändå så att vi och Socialdemokraterna har varit huvudmotståndare. Dessutom skulle jag vilja säga att Socialdemokraterna inte har

det bästa ryktet när det gäller att samarbeta.

– Sedan anser jag inte att Sverigedemokraterna är ett borgerligt parti. Det är inget som säger att vi automatiskt får igenom allt vad vi vill, bara för att de kommer till makten. Här gäller det för våra lokala företrädare att leverera. Annars kommer väljarna att protestera i valet 2022.

Vad är nackdelarna med att samarbeta med SD?

– Det är klart att det finns nackdelar, både på ett principiellt plan och på ett mer praktiskt plan. Väldigt många av Sverigedemokraternas förtroendevalda är ganska nya i politiken och har kanske inte någon större kunskap om det politiska spelet. Det kan leda till slitningar både mellan partier men också mellan politiken och tjänstemännen.

Hur stort är det principiella problemet?
– Det förekommer fortfarande ett antal sverigedemokrater som utmärker sig med häpnadsväckande uttalanden. Det är klart att man inte kan negligera det. Även om det finns många som tycker att Sverigedemokraterna faktiskt anstränger sig att städa undan i sitt eget parti. Lars-Ingvar Ljungman framhåller att ”de flesta politiska partier har lite lik i garderoben”. Så även Moderaterna.
– Vi har väl en historia där vi vid många tillfällen har försökt motverka eller sagt nej till reformer som alla i dag tar för givna. Som hur många veckors semester man ska ha. Det finns ett antal sådana beslut som är tagna under 1900-talet. Och det är väl kanske ingenting som vi numera är så jättestolta över.
Han tror också att närheten till Danmark har påverkat de lokala Moderaternas

vägval i södra Sverige. På andra sidan Öresund för socialdemokrater och borgerliga partier samtal med SD:s motsvarighet, Dansk folkeparti.
– I Danmark har den här frågan hanterats annorlunda.

Karin Eriksson

Här är SD med och styr

Sölvesborg: SD leder samstyret med M, KD och ett lokalt parti.

Hörby: SD styr i valteknisk samverkan med M.

Bromölla: SD styr i minoritet.

Svalöv: SD styr ihop med M och KD och passivt stöd från Liberalerna.

Bjuv: SD styr i en valteknisk samverkan med M och en avhoppad L-ledamot.

Staffanstorps: M styr i koalition med Sverigedemokraterna.

Därför måste klimatkrisen bekämpas lika kraftfullt som fascismen

MÅNDAG 10 FEBRUARI 2020

Om vi inte hejdar den globala upphetningen hotas fundamenten för vår demokrati. Därför ska klimatkrisen bemötas med samma resoluta handlingsvilja som när fascismen besegrades under andra världskriget, skriver Daniel Lindvall.

I februari 1944 tillfångatogs Aurelio Peccei av den fascistiska milisen. Han var en ung affärsman från Turin som något år tidigare engagerat sig i den antifascistiska motståndsrörelsen i Italien. Längre hade han lyckats hålla sig undan den politiska polisen. När han greps bar han med sig militära dokument och han insåg genast vad som väntade honom. Tortyren varade i flera månader, men till sin egen förvåning lyckades han utstå den. I sina memoarer skriver han att hans ansikte efter en tid inte gick att känna igen, men att han trots behandlingen övertygats om att "latent inom människan finns en stark kraft av godhet, vilken väntar oss vid befrielsen, och att det moderna samhället fortfarande har att upptäcka ett sätt att befria sig själv."

När kriget väl var slut gjorde Peccei karriär inom Fiat-koncernen. Uppburen av

efterkrigstidens ekonomiska uppsving blev han en av Italiens mest framgångsrika industriledare. Men med åren växte en känsla av att alla hans individuella framgångar var betydelselösa i en värld vars tillstånd ständigt försämrades. I slutet på 1960-talet tog han därför initiativ till att bilda det som kallats Romklubben. Dess uppgift var enligt Peccei att göra "uppror mot mänsklighetens suicidala ignorans." I Romklubben sattes ett antal utvecklingsforskare ihop tillsammans med dataingenjören Jay Forrester. De genomförde olika datasimuleringar över hur samhällsutvecklingen påverkade planetens resurser och jordens förmåga att ta upp utsläpp. Resultaten publicerades 1972 i en tunn bok med titeln "Tillväxtens gränser". Simuleringarna visade att den ohämmade tillväxten höll på driva planeten mot en kollaps. Om vi inte satte

stopp för utvecklingen väntade "en okontrollerbar nedgång i både befolkning och mänsklig välfärd."

Det tycktes också som det fanns en instinktiv förståelse bland en stor del av allmänheten om att samhällsutvecklingen var ohållbar. Boken kom i en tid då ett ekologiskt uppvaknade höll på att ske och då en miljörörelse hade börjat växa sig stark i både Västeuropa och i USA. Den översattes till 37 språk och blev en av de mest sålda böckerna om miljön någonsin med en upplaga på över 12 miljoner exemplar.

Med boken introducerades också det mer dolda hotet om en global upphettning för första gången för en bredare publik. Utsläppen av koldioxid kunde enligt författarna leda till "allvarliga klimateffekter världen över." Klimatfrågan hade förvisso redan tidigare aktualiserats i

den politiska debatten. President Lyndon Johnson hade efter att ha mottagit en rapport om klimatförändringarna 1965 varnat kongressen för att vi är på väg att förändra vår "atmosfär på en global skala". Men det var med boken som klimatkrisen kopplades samman med vår ohållbara livsstil. Budskapet var tydligt, men också hoppfullt. Det var möjligt att uppnå ett samhälle i balans. I avslutningen av boken skriver författarna att mänskligheten nu besitter "den mest kraftfulla kombinationen av kunskap, verktyg och resurser som världen någonsin skådat." I dag har nästan 50 år gått sedan boken publicerades och det framstår som uppenbart att världen inte har lyckats ta till sig budskapet om riskerna med en tillväxt bortom planetens gränser. Det har i synnerhet varit svårt för världen att hantera frågan om den globala

upphettningen. För att komma till rätta med problemet krävs det en radikal omställning av vårt samhälle och hela vårt energisystem. Enligt "Tillväxtens gränser" var det nödvändigt att bygga en "helt ny form av mänskligt samhälle". Det är inte att undra på att politiker och väljare var senfärdiga i sin reaktion.

Den amerikanske statsvetaren Robert Dahl ger i sin demokratimodell ett antal kriterier för den pluralistiska demokratin. Ett av dessa är att medborgarna har tillgång till tillräcklig information och kunskap för att fatta väl övervägda beslut. Komplexiteten i den globala upphettningen gör det svårt att leva upp till detta kriterium. Det är ett hot som vi länge inte själva kunnat uppfatta med blotta ögat. Vårt engagemang och vår oro har helt och hållet utgått från vår tilltro till vetenskapen. Det handlar om hur

nyhetsmedier förmedlar kunskapen om klimatförändringarna och om vår förmåga att ta in den.

Klimatförändringarna är förvisso inte det enda ogripbara hot mot vår existens som vetenskapen har gjort oss varse om. I början av 1970-talet konstaterade ett par forskare att användningen av freoner och ett antal andra kemiska substanser som var vanliga i sprejburkar och kylskåp tunnade ut lagret av ozon i jordens stratosfär. Vi höll på att förlora vårt skydd mot den skadliga ultraviolettera strålning som jorden ständigt utsätts för.

Forskarna som gjorde dessa upptäckter möttes inledningsvis av stor skepsis. De anklagades för att skapa en domedagsstämning i samhället. Delar av kemiindustrin försvarade sina produkter och flera nyliberala tankesmedjor spred misstro om vetenskapen om ozonlagret.

Men när allt fler studier visade på samma resultat började samhället ta till sig vad som höll på att ske. Ett ozonhål upptäcktes över Antarktis i mitten på 1980-talet och då fanns det inte längre några tvivel kvar om att mänskligheten stod inför ett reellt hot.

Till skillnad från utmaningen med att minska utsläppen av växthusgaser slutade historien om det uttunnade ozonlagret lyckligt. Politikerna agerade och en oroad väljarkår drev på. Hålen i himlen upplevdes som särskilt hotfulla eftersom de kopplades samman med en ökad frekvens av hudcancer. Konsumenter slutade köpa vissa produkter som innehöll freoner. Freonerna kunde dessutom bytas ut mot andra kemiska substanser och ett freonförbud behövde därför inte vara fatalt för kemikalieindustrin. Det ställdes inga krav på genomgripande

livsstilsförändringar. När den största utsläpparen USA införde ett förbud kunde andra länder inte åka snålskjuts och skylla sin inaktivitet på att andra släppte ut mer. År 1987 skrev ett stort antal länder under Montrealprotokollet och med detta lyckades världen på tjugo år minska utsläppen med 98 procent. FN:s förre generalsekreterare Kofi Annan har kallat det för ”det mest framgångsrika internationella avtalet hittills”. Inledningsvis tycktes det också som att politiska ledare världen över var villiga att agera lika kraftfullt för att tackla den globala upphettningen som hotet om det uttunnade ozonlagret. Den akademiska expertisen tycktes åtnjuta allmänhetens förtroende. Politiker i USA och flera andra delar av världen tog också forskningen på stort allvar. I USA var en majoritet av såväl de republikanska som de demokratiska

senatorerna för ett klimatavtal våren 1988. Men det målinriktade agerandet som präglade det sena 1980-talet stannade dock snabbt av.

I boken ”Upphettnings – Demokratin i klimatkrisens tid” som ges ut i dagarna (Fri tanke) skriver jag tillsammans med Kjell Vowles och Martin Hultman om varför vi inte lyckats hejda den suicidala ignorans som våra utsläpp av växthusgaser utgör. En av de främsta anledningarna är den förnekelsekampanj som den fossila industrin bedriver. Det började med att Exxon Mobil 1988 tog fram ett strategipapper, i vilket företaget betonade betydelsen av att ”framhäva osäkerheten i de vetenskapliga slutsatserna.” Industrin ställde sig bakom strategin och genom olika lobbyorganisationer började man föra ut ett vilseledande budskap. Budskapet var att vetenskapen inte var

överens och att en omställning skulle vara mycket kostsam för den amerikanska ekonomin. Under 2000-talet la industrin i USA mer än 900 miljoner dollar årligen på vilseledande kampanjer. Det fick effekt och allmänhetens oro avtog. Alla seriösa initiativ för att minska utsläppen av växthusgaser, såsom Kyotoprotokollet 1997, stoppades i kongressen.

Över den fria världen spred sig en likgiltighet. Få väljare har krävt en radikal omställning och få har agerat för att minska sina klimatavtryck. Från det att FN:s klimatkonvention undertecknades 1992 har utsläppen stigit med mer än 60 procent. I Paris 2015 ställde sig världen bakom en målsättning om att hålla temperaturökningen under två grader, men världens två största utsläppare, Kina och USA, agerar än så länge inte för att uppnå målsättningen. Andra länder kan

därför skylla sin inaktivitet på att andra släpper ut mer.

Den fria världens oförmåga att dämpa sin egen destruktivitet har fått några av forskarna bakom "Tillväxtens gränser" att förlora sin tro på demokratin.

Huvudförfattaren Dennis Meadows har sagt att "demokratin bidrar inte för tillfället till vår överlevnad" medan hans medförfattare Jörgen Randers har uttryckt att "demokratin måste pausas för att lösa klimatkrisen". Deras misstro till demokratin är särskilt tragisk med tanke på att de verkade för en klubb som grundades av en man som en gång torterades i sin kamp mot demokratins fiender.

När vi bevittnar de massiva skogsbränderna i Australien och andra konsekvenser av den globala upphettningen kan det inte finnas något

tvivel kvar om att mänskligheten står inför ett reellt hot. Om vi inte lyckas med att drastiskt få ner utsläppen kommer vårt samhällssystem med all sannolikhet bryta samman och därmed också fundamenten för vår demokrati. Vi måste bemöta krisen med samma resoluta handlingsvilja som fascismen besegrades under andra världskriget. Än är det inte för sent. Den kombination av kunskap, verktyg och resurser som vi i dag besitter är kraftfullare än vad den var 1972. Låt oss inte ge upp hoppet om att det latent inom människan finns en stark kraft av godhet och att det moderna samhället faktiskt kan upptäcka ett sätt att befria sig själv.

Daniel Lindvall

Daniel Lindvall är sociolog, tidigare huvudsekreterare i Demokratiutredningen och medförfattare till boken "Upphettnings" (Fri tanke) som presenteras under ett seminarium på Hasselbacken i Stockholm den 12 februari.

Efter försening – nu får 5G grönt ljus i Sverige

MÅNDAG 10 FEBRUARI 2020

Auktionen av frekvenser som ska bereda vägen för 5G i Sverige blev försenad, men nu har en ny tidsplan lagts fram. I oktober ska de viktiga frekvensernas delas ut.

Post- och telestyrelsen presenterade i fredags förra veckan en ny tidsplan för 5G i Sverige. Fyra operatörer ska få möjlighet

att buda på de frekvenser som behövs för att bygga ut nästa generation mobilnät. Auktionen ska preliminärt äga rum i oktober. Det är en försening på flera månader jämfört med den ursprungliga planen, som innebar att frekvenserna skulle tilldelas under första kvartalet i år. Vad det innebär för premiären för 5G-nät i landet återstår att se. Svenska operatörer sade, medan den tidigare tidsplanen ännu gällde, att de skulle dra i gång under 2020. Bakgrunden är den nya lag som presenterades av regeringen i somras. Den syftar till att stärka säkerheten i nätet och öppnar bland annat för att en enskild leverantör ska kunna stoppas om den anses hota den nationella säkerheten. Regeringen har inte pekat ut något enskilt land eller företag som en riskfaktor, men internationellt har mycket av debatten handlat om kinesiska Huawei, en stor

aktör inom 5G-utrustning som också anklagas för att stå kinesisk underrättelsetjänst nära.

I november beslutade Post- och telestyrelsen att senarelägga 5G-planen för att få tid att utvärdera vad den nya lagen kan komma att betyda. Myndigheten säger i ett uttalande att ansökningar om att delta i auktionen ska gås igenom tillsammans med Säkerhetspolisen och Försvarsmakten.

Att PTS nu säger att fyra operatörer ska kunna ta del av frekvenserna kan vara goda nyheter för operatören Tre, som tidigare har protesterat mot ett upplägg som de hävdade skulle leda till att Tre skulle bli helt utan och därmed få svårt att lansera 5g.

– De har tagit hänsyn till det, vilket är positivt. Men vi har inte hunnit utvärdera om det är tillräckligt långtgående, säger

Mårten Lundberg, kommunikationschef
på Tre.

Linus Larsson

linus.larsson@dn.se

Fakta. Vad är 5G?

Samspel i hjärnan kan ge nya förklaringar till social ångest

MÅNDAG 10 FEBRUARI 2020

Den som har en stark rädsla för att göra bort sig eller bli granskad av andra kan lida av social ångest, något som kan vara mycket handikappande och leda till att man isolerar sig. Forskning har nu hittat nya ledtrådar till orsakerna bakom ångesten.

Blir du kallsvettig och illamående om du blir bjuden på ett mingel och får träffa okända människor? Får du panik inför tanken på att hålla en presentation inför andra? Drabbas du av hjärtklappning, blir torr i munnen eller får en klump i magen när du ska hålla tal på en middag? Då kan du lida av social ångest – eller fobi, som det kallades tidigare.

Social ångest spänner över ett brett spektrum och därför finns det många olika beräkningar av hur många som är drabbade. En svensk studie visade att det är mellan 1,9 procent till 15,5 procent, beroende på graden av utsatthet.

De som lider av social ångest känner en stark rädsla för att utsättas för andra människors uppmärksamhet. De upplever en stark oro för att bli granskade av andra, för att tappa kontrollen eller göra bort sig. Det ska inte jämföras med en allmän olust

inför att ”framträda” som kan drabba vem som helst.

Vardagliga situationer som ett jobbmöte eller att ringa ett telefonsamtal kan upplevas som mycket obehagliga. I lika hög grad före situationen som under själva exponeringen.

Vanliga tankar är ”jag gör bort mig”, ”vad ska alla tro?” eller ”tänk om det syns”.

Ofta handlar det om situationer där det förväntas att man ska delta och vara aktiv på olika sätt, eller där man får alla blickar mot sig. Den vanligaste rädslan bland dem som lider av social ångest är att tala inför andra.

– Den som lider av social ångest vill framför allt inte visa symtom, som att de rodnar eller svettas. Därför är det vanligt att man tar till olika så kallade säkerhetsbeteenden för att försöka dölja symtomen, säger Olof Hjorth (bilden),

doktorand vid institutionen för psykologi på Uppsala universitet.

Social ångest brukar debutera tidigt i livet, i ungdomen eller barndomen. Det är ovanligt att den börjar i vuxen ålder.

En vanlig förklaring till varför vissa har social ångest är att det genom historien varit viktigt för oss människor att vara rädda för negativ bedömning av andra, och därmed riskera att stötas ut ur gruppen. Gruppen var nämligen den kanske största garanten för överlevnad.

Viss evidens finns för att negativa upplevelser i barndomen är överrepresenterade hos personer med social ångest.

– Det är till exempel inte alls ovanligt att barn som blivit utskrattade vid något tillfälle i barndomen utvecklar en social ångest. Men det är också väldigt subjektivt

hur man upplever den typen av obehagliga situationer.

Olof Hjorth säger att en rad faktorer kan ligga bakom. Det kan vara genetiska faktorer som en ökad känslighet, eller sociala faktorer som hur det varit under uppväxten.

– Man har sett att upp till 50 procent av diagnoserna kan förklaras med ärftliga faktorer, som en högre känslighet, säger Olof Hjorth.

Han har tillsammans med flera forskarkollegor gjort en studie som visar att balansen mellan signalsubstanserna serotonin och dopamin i hjärnan kan bidra till att människor utvecklar social ångest. Serotonin och dopamin är så kallade monoaminer som bildas i hjärnstammen och reglerar alltifrån humör, sömn och motorik till belöningssystemet, inlärning och känslor. Tidigare har forskningen

oftast fokuserat på en monoamin åt gången, och då framför allt på serotonin. Funktionen hos hjärnans signalsubstanser påverkas av hur stor mängd som återtransporteras till sändarcellen, vilket styrs av särskilda transportörproteiner.

- När personer med social fobi jämförs med kontrollpersoner utan diagnos ser vi en annorlunda balans mellan serotonin- och dopamintransportörerna i amygdala och andra hjärnområden som är viktiga för rädsla, motivation och socialt beteende, säger Olof Hjorth.

Sedan tidigare har forskarna sett att ökad produktion av och förändrad återtransport av serotonin är inblandat vid social fobi. Nu har man också kunnat visa att återtransporten av dopamin har samband med hur stora svårigheter personer med social fobi har.

Olof Hjorth säger att ett kanske ännu viktigare fynd är att skillnaden mellan grupperna förklarades mer av samspelet än av varje transportör i sig.

- Det finns ett slags interaktion mellan de här två transportörerna som på ett bättre sätt kan förklara social ångest än vad de kan göra separat.

Som helhet betyder det att det kan vara viktigt att titta på balansen och att man kanske inte ska fokusera på endast en signalsubstans, menar Olof Hjorth.

- Vi behöver veta mer om hur balansen mellan olika monoaminer ser ut vid ångest och depression. Men vi kan inte säga något om direkta orsakssamband mellan denna obalans och social ångest. Det måste forskningen titta vidare på.

Social ångest räknas till ångestsyndromen, men diagnosen är debatterad inom psykologin.

– Vissa tycker att det är en slaskdiagnos som sätts lite till höger och vänster, och eftersom annan problematik, såsom depression, tvångssyndrom, paniksyndrom eller andra fobier gärna följer i den sociala ångestens spår och tvärtom så kan det vara svårt att veta vad som är det primära problemet, säger Olof Hjort.

– Neuropsykiatrisk problematik där man har svårt att tolka sociala signaler, till exempel autism, kan också feldiagnostiseras som en primär social ångest. Social ångest kan också blandas ihop med ointresse för socialt umgänge, men många med social ångest har tvärtom en stark längtan efter sociala kontakter men upplever att ångesten står i vägen. Diagnosen ställs utifrån patientens sjukdomshistoria och symtom, och ibland med en strukturerad intervju. Vanliga

symtom är alltså en tydlig rädsla för att befinna sig i fokus eller i situationer där det finns en risk att bete sig förödmjukande på något sätt. Samt att göra allt för att undvika dessa situationer. Panikattacker kopplat till detta är inte ovanligt.

Social ångest kan begränsa vardagen, vara mycket handikappande och sänka livskvaliteten. Det kan göra att man drar sig undan från social samvaro och känner sig isolerad. Människor som känner att ångesten hindrar dem i vardagen ska därför inte vänta med att söka vård.

Detsamma gäller om de använder alkohol eller droger för att minska sin ångest. Den psykologiska behandling som har bäst dokumenterad effekt är kognitiv beteendeterapi, kbt. I samråd med terapeuten exponeras patienten gradvis för sociala situationer som tidigare har

upplevts som obehagliga. Syftet är att få patienten att utmana sina föreställningar om hur andra tänker om dem och få en mer realistisk bild av vad konsekvenserna av ett socialt misslyckande faktiskt blir. Utmaningarna trappas upp efter hand och terapin kan vara ganska påfrestande. Två av tre patienter svarar dock mycket bra på dessa behandlingar. Även internetbehandling har gett relativt goda resultat.

Läkemedel som blockerar serotonintransportören kan också användas som behandling.

– Vi vet att läkemedlen hjälper i ungefär hälften av fallen, men inte hur den exakta mekanismen bakom ser ut. Det finns många teorier – och förväntan om förbättring kan också ha stor betydelse. Vad kan man dra för nytta av er studie?

– Förhoppningsvis kan den leda till bättre förståelse för orsakerna till social ångest och på sikt leda till nya, mer effektiva behandlingar, säger Olof Hjort. Men den mer krassa nyttan är att vi nu är motiverade att titta ännu mer på dopaminsystemet. Det är väldigt sammanflätat med serotoninsystemet.

Hans Arbman

hans.arbman@dn.se

Fakta. Så vet du om du har social ångest

Uppfyller du samtliga följande punkter är det troligt att du lider av social ångest.

- 1 En ständig rädsla för att göra bort dig i sociala situationer.
- 2 Den fruktade situationen framkallar så gott som alltid ångest.
- 3 Du har insikt om att rädslan är överdriven.
- 4 Du undviker den fruktade sociala situationen helt eller uthärdar den under stark ångest.

5 Undvikandet eller ångesten stör i betydande grad ett normalt yrkesliv, studier, sociala aktiviteter eller relationer.

6 För personer under 18 år ska problemen ha pågått i minst sex månader.

Källa: internetpsykiatri.se. På sajten kan du också läsa mer om internetbehandling av social ångest och andra ångestsyndrom.

Maria Schottenius: Vilka tillhör eliten i Sverigedemo- kraternas värld?

MÅNDAG 10 FEBRUARI 2020

**Kungen, där har vi väl ändå eliten?
Statschefen, symbolen för Sverige. Nej,
konstigt nog, kungafamiljen uppfattas
som folklig och tillhör inte den elit som
SD ständigt tjar om.**

Folket mot eliten. Sverigedemokraterna
bygger framgång på att göra motstånd mot
etablissemangen. Jag funderar bara på
vilka som tillhör eliten.

Är det de välbeställda? Tillhör
företagsledarna, med skyhöga löner,
jättebonusar och smöriga
pensionskontrakt eliten?

Hör de välutbildade forskarna och läkarna
dit?

Skolledarna och lärarna, de som ska
undervisa alla våra barn och ungdomar?

Kungen, där har vi väl ändå eliten?

Statschefen, Monarken. Symbolen för
Sverige, som bor på slott med sina prinsar
och prinsessor. Eliternas elit.

Hur konstigt det än verkar måste jag svara
nej på de fyra grupperna, om jag ser det
med sverigedemokratiska ögon.

Företagsledare skapar arbetstillfällen och
måste ha bra betalt eftersom de annars
kan flytta utomlands med sina företag.
Den nedsättande beteckningen elit är
knappast avsedd för dem.

Naturvetarna och läkarkåren tillhör inte
heller den elit SD vill polarisera mot.

Nyttiga som de är. Inte heller rektorer och
lärare, de har det tufft med alla stökiga
elever – särskilt de nyinvandrade. Absolut
ingen elit.

Men kungen? Nej, konstigt nog.

Kungafamiljen uppfattas som folklig. De
tillhör inte den elit SD hatar sig fram till
sina drygt 20 procent.

Inte heller de högsta militärerna hör dit.
ÖB är ingen elitkille. Han är en man av
folket.

Så kvar står:

Journalister. De styr massmedierna, bedriver journalistik, som komplicerar frågor SD tycker är enkla, belyser och analyserar nyheter, skapar opinion.

Kulturmänniskorna. De läser böcker, ser på film och teater, går på opera och konserter och bestämmer vad folk ska tycka är bra och dåligt.

Och så politikerna, som pratar om hur samhället bör vara. Alla politiker tillhör eliten utom Sverigedemokraterna.

Medierna, kulturen, politiken. Det är där eliten verkar hålla till, enligt SD.

Det avgörande är vem som har makten över vardagens tankar, över samtalet och självklarheterna, vem som bestämmer verklighetsuppfattningen. Där har Sverigedemokraterna en klar och tydlig berättelse efter den danska politikern Pia Kjaersgaards modell: "Vi hade paradiset,

och så kom de, invandrarna, och förstörde allting." Från att ha viskat så berättas den nu högt och ljudligt i hela landet. I alla samhällsklasser. Motståndet är splittrat och svagt.

LO tvingas se hur medlemmarna väller ut, varken facken eller Socialdemokraterna kan värna arbetarklassens intressen. De som hade en så stark historia för sin politik har inte hittat någon ny.

Överallt olika svar, ingen sammanhängande föreställning om vad som pågår. Miljöpartiet borde i dag kunna vara samlande med tanke på den starka fråga de driver. I stället stöter de bort folk och provocerar bilister på landsbygden. Feminismen går ner sig i sekterism och vänstern i identitetsfrågor. De bärande rättvisefrågorna som handlar om hur människor i hela landet kan leva och verka, förloras ur sikte.

De långa linjerna skymms när sådant som borde tillhöra privatsfären görs till stora principfrågor. Och det som i stället nu händer är att den politiska eliten, så avhånad av SD, närmar sig deras beskrivning. Vilket gör att de ser ut som en vattnigare kopia av originalet.

Integrationen, som SD så förödande effektivt laddat med ideologi, måste behandlas som den praktiska fråga den faktiskt är. Och den hade man lindrigt talat kunnat sköta bättre.

Alternativet formuleras alltså inte. Det måste till en berättelse, lika stark, som människor kan tro på och som bygger på fakta, inte fördomar. Och det måste vara en helt annan än den SD maler om och om igen om det förlorade paradiset.

Maria Schottenius

maria.schottenius@dn.se

Mässa ska locka stockholmare till bortglömd industri

MÅNDAG 10 FEBRUARI 2020

På torsdag startar Bazaren i Stockholm

– landets största rekryteringsmässa.

– Arbetsmarknaden saknar fler personer än vad det finns arbetslösa i länet, utanförskapet är mindre än kompetensbristen. I den bästa av världar är de här två problemen

varandras lösning, säger regionrådet Gustav Hemming (C).

En av de branscher som behöver folk är tillverkningsindustrin. Trots att efterfrågan på arbetskraft beräknas vara relativt konstant leder pensionsavgångarna till att ungefär 7 750 personer behöver rekryteras fram till år 2025.

– Tillverkningsindustrin är ett viktigt ben i länets ekonomi, som är lite bortglömt. Den skapar stora värden. Södertälje kommun står ensam för drygt 10 procent av Sveriges varuexport, säger Gustav Hemming.

Södertälje är länets starkaste industrikommun med Scania – över 12 300 anställda – och AstraZeneca. Men tillverkningsindustri finns också i exempelvis Hallstavik med Holmens

pappersbruk, Jordbro med Coca-Cola och Tumba med Alfa Laval.

Tillverkningsindustrin i Stockholms län sysselsätter i dag drygt 63 000 personer, det är 5 procent av samtliga sysselsatta. Men sett till antal är det bara i Västra Götalands län, med 118 000 sysselsatta, som tillverkningsindustrin ger arbete åt fler personer. Därmed kan man säga att Stockholms län är Sveriges näst största industriregion.

– Om tillverkningsindustrin inte vill vara kvar i länet är det bekymmersamt, det största hotet är att de inte får tag i rätt personal. Men de har inga enorma behov jämfört med andra branscher, vi bör kunna klara av det, säger Gustav Hemming.

I dag är det, enligt den rapport om tillverkningsindustrin som Region Stockholm har tagit fram, för få kvinnor

som söker sig till tekniska och industriella utbildningar. Dessutom borde det finnas hittills outnyttjade möjligheter att matcha den stora gruppen utrikesfödda för jobb inom industrin.

– Vi måste öka medvetenheten om kompetensförsörjning bland annat för att klara integrationen. Vi går in i en vikande konjunktur men det råder fortfarande stor arbetskraftsbrist i de flesta branscher, säger Gustav Hemming.

Yrkesinriktad vuxenutbildning, arbetsmarknadsutbildningar och utbildningar inom yrkeshögskolan har, enligt rapporten, en potential att relativt snabbt kunna skapa kvalitativa utbildningar utefter branschens behov som leder till jobb.

– 40 procent av landets vakanser finns i Stockholms län. Yrkeshögskolorna har utbildningar som nästan alltid leder till

jobb, ändå får Stockholm en väldigt liten andel nu när platserna på dem utökas. Det är en besvikelse, säger Gustav Hemming. Bazaren pågår i Stockholm Waterfront den 13–14 februari. Huvudsyftet är att skapa möten som kan leda vidare in i arbetsmarknaden, särskilt fokus ligger på utrikesfödda och ungdomar som saknar kontaktnät på arbetsmarknaden.

– Det är dumt att missa chansen att utbilda sig till något som ger goda chanser att få ett jobb, säger Gustav Hemming. De som deltar är – förutom arbetssökande – privata och offentliga arbetsgivare med aktuella rekryteringsbehov, utbildningsanordnare samt företag och organisationer med Starta eget-rådgivning. Till årets mässa har allt från Posten, kommuner och biluthyrare till snabbmats-, kafé- och hotellkedjor anmält sig.

Förra året besöktes mässan av nästan 12 000 personer, drygt hälften av de arbetsgivare som deltog hittade kandidater att anställa. Minst 125 personer fick anställning men mörkertalet är stort, visar länsstyrelsens utvärdering.

– En annan effekt är att Bazaren ger en bättre förståelse av arbetsmarknaden, många ungdomar känner inte till så många yrken, säger Gustav Hemming. Länet måste, enligt Region Stockholm, i konkurrens med andra ledande storstadsregioner kunna erbjuda företag, organisationer och offentlig sektor kompetent personal, både akademiskt utbildade och yrkesutbildade. Efterfrågan på arbetskraft beräknas öka med mer än 50 procent till 2050.

Mia Tottmar

mia.tottmar@dn.se

Fakta. Bristyrken i industrin

Störst rekryteringsbehov beräknas för yrkena:

Företagssäljare

Maskinställare och maskinoperatörer, metallarbete

Underhållsmekaniker och maskinreparatörer

Maskinoperatörer, farmaceutiska produkter

Tryckare

Andreas letar mat i butikernas containrar

MÅNDAG 10 FEBRUARI 2020

Intresset för att dumpstra mat ökar på sociala medier i Stockholm. Allt fler dyker ned i butikernas containrar för att ta hem mat som slängts.

– Jag och min familj sparar över 4 000 kronor i månaden på att dumpstra mat, säger Andreas Jakobsson.

Det är kylskåpskall februarikväll och parkeringen utanför den stora matkedjan

är tom. På baksidan står olåsta containrar på rad.

Andreas Jakobsson är utrustad med pannlampa och gummihandskar. Vant öppnar han locket till ett av avfallskärnen fylld med säckar av matvaror som butiken slängt.

– Det är alltid mycket frukt och grönt. Här har de slängt ett helt nät med apelsiner, fast bara en är dålig och resten går bra att äta, säger han.

Andreas Jakobsson har dumpstrat i sex år. En gång i veckan ger han sig ut till matbutikernas baksida för att fylla på förrådet. Tvåbarnsfamiljen klarar i princip hela sin matförsörjning på dumpstrad mat.

– Nu lägger vi inte ens en femhundring i månaden på mat. Egentligen skulle vi väl inte behöva köpa någonting, men om man vill ha tacos en fredag så kanske man

köper det som saknas, säger Andreas Jakobsson.

Butikssoporna är överfulla med grönsaker, frukt, bröd, kött, kaffe och mejerivaror.

Han inspekterar nyfiket en ny sorts asiatisk bönsallad som inte fallit butikskunderna i smaken.

– När man dumpstrar hittar man ofta saker som man kanske inte brukar köpa. Ofta kan det vara mycket och då måste man ju kolla upp vad man kan göra av det. Det blir en extra boost för matlagningen och lite mer kreativt, säger han.

Det är ingen fattigmansmat han fyndar. Tvärtom är det ofta dyra färskvaror som slängs. Andreas Jakobsson brukar bli glad om han hittar vanligt knäckebröd, det är främst nya finare sorter som butikerna har svårt att beräkna åtgången på.

– Vi äter otroligt mycket lyxigare nu. Mycket av det som slängs är ju lyxvaror.

Ett tag hade vi över trettio burkar Kalixrom i frysen. Vi har även ett särskilt hummerfack i frysen för man hittar sjukt mycket hummer. Finare ostar slängs också mycket av, det kan vara kilovis med Gryuere, säger Andreas Jakobsson.

Han får sällskap vid avfallsstationen av en man i sextioårsåldern med hippieanor som är här för att fynda. Mannen började dumpstra under sina år utomlands och har fortsatt av bara farten. Nu odlar han även bondbönor, ärtor och potatis på villatomten och beskriver sig nästan som självförsörjande.

– Jag köper så lite mat som möjligt och försöker ta tillvara så mycket som möjligt av maten som ändå slängs. Jag tycker verkligen att samhället borde sluta överproducera allting, särskilt om det går till spillo. Tänk hur mycket kött som

slängs, djur som ska födas upp och plågas och sedan slängs maten, säger han.

Mannen som vill vara anonym upplever ändå att trängseln ökat vid containrarna, precis som acceptansen för att ta hem slängd mat.

– På sista tiden har det blivit mer populärt, det har ju uppmärksammats mer också, till och med av tv. Det märks att folk är mer miljömedvetna, även butikerna som nu packar hela kassar med mat som man kan köpa billigt för tjugo kronor, säger mannen.

Det ökade intresset för dumpstring syns även på sociala medier. Facebook-sidan Dumpstra i Stockholm har över 4 600 medlemmar som tävlar i att lägga upp bilder av diskbänkar fulla av nydumpstrad mat.

– Antalet medlemmar har ökat extremt mycket den senaste tiden. I början var det

ungefär en ny medlem i veckan, nu kan det vara uppemot tio per dag, säger Paulina Lingström.

Hon startade facebook-gruppen för fem år sedan tillsammans med en miljöintresserad kompis som inspirerats av amerikanska dokumentärer att börja dumpstra.

– Det var grymt roligt. Både tabu men också kul med alla fynd, att få en lax för 200 kronor helt gratis. Det var dessutom bra för miljön men även en ekonomifråga, jag var timanställd och hade inte så mycket pengar då, säger Paulina Lingström.

I dag administrerar hon en blandad skara medlemmar som delar tips om dumpstringsvänliga butiker i Stockholmsregionen.

– Jag tror att många börjar för ekonomins skull men fortsätter sedan för miljön.

Många är vegetarianer och dumpstrar grönsaker för det är minst riskfyllt. Kött kan ha legat i solig värme en hel dag och gått ut. Få dumpstrar på sommaren utan håller sig till kyliga månader, säger hon. I takt med att fler dumpstrar ökar också butikernas säkerhetsanordningar kring sopkärnen.

– Jag har hört att det är väldigt många containrar som stängs nu. Men många butiker ser det bara som en fördel, så länge man inte grisar ned så är det okej. De betalar sina sopor per kilo så om vi tömmer deras sopor så betalar de mindre för sophämtning, säger Paulina Lingström. Klockan närmar sig midnatt när Andreas Jakobsson dyker ned i en container utanför sin favoritbutik. Han blir glad att att upptäcka flera flak av barnens favorityoghurt. Han har fått öga för vad som är bra och vad som borde ligga kvar.

Andreas Jakobsson har skrivit boken ”Svinnlandet” om dumpstring och det enorma matsvinnet genom hela livsmedelskedjan. I dag håller han även föreläsningar och driver opinion för ett minskat matsvinn.

– De flesta tycker att dumpstring är bra grej, att man tar hand om mat slängs. Det stora problemet är ju matsvinnet, att en tredjedel av all mat slängs. Det måste till politiska styrmedel för att få bukt med svinnet. Det måste bli dyrt att kasta mat. De flesta livsmedelskedjorna gör gärna lite mot matsvinn för att det ser bra ut. Men bara så länge det inte krockar med lönsamheten, säger Andreas Jakobsson. Han tar tag i den sista containern. Där ligger flera säckar matjord.

– Man blir inte förvånad längre. I början tänkte jag ’men varför slänger de lågenergilampor som är öppnade i

förpackningen, det är ju sjukt'. Jag har hittat lådor med saffran, 210 kilo mjöl och 30 kilo salt. Jag ger bort mycket till vänner som inte har så mycket pengar.

Han är nöjd med kvällens fångst men beskriver den ändå som medelmåttig. Han tar upp en bukett tulpaner som inte ens har slagit ut, men tvekar.

– Min blivande fru Ulrika blir nästan arg när jag tar hem blommor, hon har fått för många och är helt trött på blommor, säger han och ler.

Dumpstring har hittills aldrig lett till åtal i Sverige. Få butiksägare anmäler att de blivit av med sina matsopor och enligt jurister behöver handlingen inte ens vara brottslig.

– Det är knepigt att få det till stöld. Då krävs att man tar något som tillhör någon annan. Det är svårt att hävda att skräpet tillhör butiken om den har gjort sig av med

det. Dels måste det vara någon som äger skräpet, dels måste skräpet ha ett marknadsvärde. Matavfall kan ha ett värde om det sorteras ut från annat avfall för att bli biogas, säger Dennis Martinsson, doktor i straffrätt vid Stockholms universitet.

Däremot kan dumpstrare riskera straff om de tagit sig in olagligt i containrarna.

– Det är inte uteslutet att det skulle kunna bli olaga intrång. Om man på något obehörigt sätt har tagit sig in. Typiskt är att man klipper ett lås med en bulstax eller ett staket eller gör åverkan på en dörr. Då kan det bli olaga intrång, säger Dennis Martinsson.

Jessica Ritzén

jessica.ritzen@dn.se

”Bekymmersamt om folk äter mat vi slängt av säkerhetsskäl”

MÅNDAG 10 FEBRUARI 2020

Svensk dagligvaruhandel ser livsmedelsbutikernas matsvinn som ett större problem än att människor dumpstrar slängd mat.

– Men det är ju bekymmersamt om folk tar och äter mat som inte håller den livsmedelssäkerhet man ska kräva,

säger Karin Brynell, vd för Svensk dagligvaruhandel.

Svensk dagligvaruhandel saknar siffror på hur vanligt dumpstring är eller om det ökar.

– Men det förekommer absolut. Det är ju bekymmersamt på det sättet att man låser upp och bryter upp containrar vid butiker. Det som hamnar i avfallstunnor är mat man bedömer kanske inte håller den livsmedelssäkerhet som man ska kräva och därför är det bekymmersamt om folk tar och äter det, säger Karin Brynell, vd för Svensk dagligvaruhandel.

Hur gör ni för att stoppa dumpstringen?

– Jag hörde om någon butik som slutat låsa containrarna för att de ändå blir uppbrutna. Men de flesta matbutiker jobbar framför allt med att minska matsvinnet.

Medlemsföretagen försöker få ner svinnet med bland annat röda priser, att skänka till frivilligorganisationer och genom tillagning.

– Folk vill ha bananer som är på ett precist sätt och inte brunprickiga. Därför tar nu många butiker hand om och tillagar maten och säljer sallad eller smoothies. Då kan man använda brunprickiga bananer och minska svinnet, säger Karin Brynell.

Svensk dagligvaruhandel har inte några siffror på matsvinnets omfång. Men Karin Brynell menar att matsvinnet är ett ansvar som butikerna delar med kunderna.

– Vi är alla överens om att det är alltför mycket mat som slängs. Men av det totala matsvinnet är den allra största delen i hushållsledet. Det är säkert så att vi i butiksledet kan hjälpa till så att människor slänger mindre hemma också.

Hon säger att många kunder i dag letar röda priser och tycker att det är självklart att minska matsvinnet.

– Bland unga människor är det inte skämmigt att gå och köpa mat för halva priset, utan tvärtom bra och smart. Det är en väldigt bra attitydförändring.

Livsmedelskedjan Coop har inte sett någon ökning av dumpstring och har aldrig polisanmält någon dumpstrare.

Enligt pressansvarige Tobias Rydergren på Coop är det ändå problematiskt om avfallet konsumeras, eftersom varorna kan vara otjänliga på ett annat sätt än att bara datumet gått ut.

– Det finns ju alltid en anledning till att varor slängs. Det kan vara att innehållsförteckningen inte stämmer och då kan det ju vara farligt för allergiker, säger han.

Coop i Stockholm arbetar aktivt för att minska matsvinnet. Varor med kort datum prissänks och butiker samarbetar med hjälporganisationer, kyrkor eller lantbrukare som tar tillvara råvarorna. Enligt statistiken står hushållen för den största andelen av matsvinnet, cirka 75 procent. Butikernas storpack och mängdrabatter, som köp tre betala för två, uppmuntrar inte heller till återhållsamhet. – Vi har de typerna av erbjudanden för att kunderna gillar och använder dem, annars hade vi inte haft dem. Sedan får man väl själv som kund besluta om man tror att det går åt, säger Tobias Rydergren. Han menar ändå att allt matsvinn, oavsett anledning, är ett misslyckande. – Självklart är matsvinn något där det finns jättemycket förbättringar för oss att göra, det är ju något slags misslyckande när det hamnar ätlig mat i avfallet.

I Frankrike blev det 2016 olagligt för matbutiker att slänga ätbar mat eller avsiktligt förstöra mat för att förhindra dumpstring. Råvarorna ska ges till välgörenhetsorganisationer och butiker som bryter mot lagen riskerar dryga böter. I Sverige finns inga planer på en liknande lag, däremot ett mål om att halvera matsvinnet till 2023. Naturvårdsverket ska i slutet av månaden presentera nya och mer heltäckande siffror över livsmedelsbutikernas matsvinn. Cirka 30 000 ton matavfall kom enligt senaste beräkningen 2016 från livsmedelsbutiker, men den siffran väntas vara betydligt högre i verkligheten. – Vi kan se att andelen matsvinn sakta har minskat för hushållen, men det har varit svårt att uttala sig om de andra leden för att det har saknats säker statistik, det kommer att bli bättre nu, säger Ida

Adolfsson, handläggare på
Naturvårdsverket.
Jessica Ritzén
jessica.ritzen@dn.se

”Orimligt att ge potentiella terrorister fristad i Sverige”

TISDAG 11 FEBRUARI 2020

DN. DEBATT 20200211

Fler än någonsin tidigare, 122 individer, bedömdes förra året utgöra ett så stort säkerhetshot att Migrationsverket beslöt att avslå deras ansökningar. Men då de inte kan utvisas blir dessa personer ofta kvar i landet på ungefär

samma villkor som alla andra i samhället. Det är orimligt och djupt stötande. Regelverket måste snarast ändras, skriver Mikael Ribbenvik.

Ska potentiella terrorister och krigsförbrytare som fått beslut om utvisning kunna vistas i Sverige på samma villkor som de människor som fått skydd här? Svaret på den frågan borde vara ett tydligt nej. Men i dag har vi ett regelverk som innebär att de i många fall kan bo kvar i Sverige på ungefär samma villkor som andra och dessutom röra sig fritt in och ut ur landet. Jag ser det som angeläget att snarast införa regler som ger myndigheterna bättre verktyg i arbetet med att hantera säkerhetshot i migrationen och skydda Sverige mot potentiella terrorister.

Bland dem som söker asyl eller uppehållstillstånd i Sverige upptäcker

Migrationsverket ibland misstänkta - säkerhetshot. Det kan vara personer som misstänks ha kopplingar till internationell terrorism eller som kan ha begått krigsbrott. Då lämnar Migrationsverket över informationen till Säkerhetspolisen och ibland till polisen för utredning. I de flesta fall bedömer Säpo att personen inte utgör ett omedelbart hot mot Sverige men i vissa fall bedöms säkerhetshotet som så stort att ansökan bör avslås. I fjol rörde det sig om 122 individer, vilket är fler än någonsin och en markant ökning jämfört med tidigare år.

Men trots de beslut om utvisning som Migrationsverket fattar i de här ärendena blir personerna ofta kvar i landet. Det beror på att det som regel inte går att verkställa besluten eftersom ingen får utvisas till ett land där han eller hon riskerar dödsstraff, tortyr, omänsklig eller

förnedrande behandling. Det kallas principen om non-refoulement och den gäller även grova brottslingar och personer som utgör säkerhetshot. En potentiell terrorist som löper risk i hemlandet kan vägras asyl men inte skickas tillbaka i strid med internationella konventioner.

Frågan är på vilka villkor personerna då ska få vistas i Sverige. När andra asylsökande nekas uppehållstillstånd förlorar de rätten till boende och stöd om de inte reser ut frivilligt inom lagstadgad tid, såvida det inte rör sig om en familj med barn. Men personer som på god grund kan antas vara krigsförbrytare eller säkerhetshot och som inte kan resa hem på grund av förhållanden i ursprungslandet löper ingen risk att hamna på gatan. I enlighet med den lagstiftning och praxis som sedan länge gäller i Sverige får dessa personer som

regel i stället ett tidsbegränsat uppehållstillstånd på ett år. Det innebär att de får ungefär samma sorts tillstånd som krigsdrabbade och andra asylsökande som enligt den tillfälliga lagen beviljats tillstånd i 13 månader som alternativt skyddsbehövande.

Med tillståndet som grund kan de sedan få alla de rättigheter när det gäller sjukvård, utbildning, socialförsäkring och andra förmåner som följer med bosättning i Sverige. De kan få bostadsbidrag, barnbidrag, underhållsstöd och föräldrapenning. De har rätt att arbeta och på det sättet etablera sig i Sverige. De kan kort sagt leva på ungefär samma villkor som alla andra i samhället.

Dessutom kan de få ett svenskt id-kort och ibland ett främlingspass vilket ger möjlighet att resa inom Schengen och till andra länder. Med tanke på Sveriges

åtaganden när det gäller säkerhetssamarbetet i Europa är det direkt olämpligt att potentiella terrorister kan resa omkring på det sättet. Eftersom de har ett giltigt uppehållstillstånd kan de dessutom inte registreras i det system där Schengenländerna samlar information om individer som kan vara farliga.

Allt detta är för de flesta orimligt och djupt stötande. 2017 prövade Migrationsverket att etablera en ny praxis genom att sluta bevilja tillstånd och i stället låta ärendet stå i vänteläge, alltså inhibera verkställigheten, tills det går att genomföra utvisningen. På det sättet försvinner tillgången till förmåner liksom möjligheten att resa. Dessutom kan utvisningen genomföras snabbare om verkställighetshindren upphör.

Besluten att göra så överklagades upp till högsta instans där Migrations-

överdomstolen sa nej efter att förvaltningsrätten hade gått på Migrationsverkets linje. I sitt beslut framhåller Migrationsöverdomstolen, som bildar prejudikat för hur lagen ska tolkas, att det finns goda grunder för de invändningar som Migrationsverket och Säpo fört fram mot att bevilja ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. Men enligt domstolen saknas uttryckligt stöd i lagen för att inhibera verkställigheten, när det inte är möjligt att förutse när utresan går att genomföra. Då ska personen i stället beviljas ett tillfälligt uppehållstillstånd.

I de här ärendena sker prövningen enligt utlänningslagen. De ska inte förväxlas med de säkerhetshot som hanteras enligt lagen om särskild utlänningskontroll, som exempelvis de uppmärksammade fallen med imamer som togs i förvar och fick

sina permanenta uppehållstillstånd indragna i avvaktan på utvisning. För den kategorin säkerhetsärenden ser regelverket annorlunda ut och möjligheterna till kontroll är större. Men även de bestämmelserna behöver ses över och utvecklas.

Mot bakgrund av det behov av tydligare och effektivare regler som bland annat Migrationsverket och Säpo fört fram tillsatte regeringen 2018 en utredning för att se över regelverket för utlänningsärenden med säkerhetsaspekter. Den utredningen går nu in i sitt slutskede och från Migrationsverkets sida vill vi därför på nytt peka på de effekter vi ser av dagens regelverk och lyfta fram de förändringar vi anser är nödvändiga. I en promemoria som lämnats över till utredningen lämnar vi förslag på lämpliga ändringar. Det är viktigt att vi så snart som

möjligt får ett regelverk på plats som tydligt signalerar att Sverige inte är en säker hamn för personer som av allvarliga skäl kan antas vara krigsförbrytare eller potentiella terrorister.

Mikael Ribbenvik, generaldirektör för
Migrationsverket

Fler surrogatbarn än adoptivbarn till Sverige

TISDAG 11 FEBRUARI 2020

För första gången kommer fler barn som fötts av surrogatmödrar än adoptivbarn till Sverige, visar siffror som en juristbyrå sammanställt.

– Vi ser att intresset växer och inget tyder på en avmattning heller, säger juristen Staffan Sörenson som arbetar med surrogatarrangemang.

Inom svensk sjukvård är det inte tillåtet att använda surrogatmammor.

Lagen säger dock ingenting om att anlita en surrogatmamma i utlandet. Det har blivit ett alternativ som ofrivilligt barnlösa svenskar utnyttjar.

– Det har normaliserats, det är inte lika skrämmande längre att åka till Georgien eller Ukraina för att skaffa barn, säger Staffan Sörenson, delägare i advokatbyrån Napoleon jurister, som arbetar med surrogatarrangemang.

2019 föddes omkring 215 svenska surrogatbarn, enligt en sammanställning som advokatbyrån har gjort. Året före föddes cirka 180 barn. Uppgifterna kommer från svenska ambassader i Ukraina och Georgien, 48 svenska domstolar och byråns egna klienter.

– Det steg runt 2016. Runt 2017 och 2018 blev surrogatarrangemang mer etablerat

och normaliserat. Många som hade rest till Ukraina, Georgien eller Ryssland delade med sig av sina kunskaper och erfarenheter på bland annat Facebook, säger Staffan Sörenson.

Det finns ingen officiell statistik över de svenska surrogatbarnen och svenska myndigheter registrerar dem inte.

Statistiska centralbyrån uppger dock att runt 220 svenska surrogatbarn tros ha fötts i utlandet mellan 2014 och 2018 – men att det finns ett mörkertal.

Samtidigt kommer allt färre adoptivbarn till Sverige. På tio år har de internationella adoptionerna minskat kraftigt. Under 2009 adopterades 750 barn via adoptionsorganisationer jämfört med 170 barn 2019. Den nedåtgående trenden kan delvis förklaras med att ivf-behandlingar har blivit effektivare, men också av att

nationella adoptioner i hemländerna tillämpas i högre grad.

De tre adoptionsorganisationerna som finns i Sverige säger att de ser att intresset för surrogatmoderskap växer.

– Många tror att adoptionsprocesser tar lång tid och att man inte kan vara över 40 år. Men det stämmer inte riktigt. Just nu finns många barn som är i behov av familj, säger Kerstin Gedung, verksamhetschef på Adoptionscentrum.

Nordic surrogacy är en nordisk agentur som grundades 2016 och som arrangerar kommersiella surrogatmödraskap i Georgien, Ukraina, Albanien, Colombia och USA.

– Vi ser en ökande nyfikenhet och intresse, men också att allt fler har kunskap och är mer upplysta kring vad det innebär att skaffa barn med hjälp av surrogat, säger agenturens grundare Eduardo Afonso.

Till skillnad från hur det går till vid adoptioner – då man förhåller sig till olika regler och kontroller – ställer agenturen inga krav på sina kunder. Men den följer ländernas lagstiftning kring surrogatarrangemang.

– Vårt resonemang är att de som kan skaffa barn på egen hand utsätts inte för någon utredning, så varför ska de som vill skaffa barn via surrogat utredas? Men vi har sagt att ett par får högst vara 110 år tillsammans, säger Eduardo Afonso.

En surrogatprocess hos Nordic surrogacy kan kosta alltifrån 450000 kronor till närmare 700000 kronor. Enligt Napoleons jurister kan en surrogatmamma i Ukraina få mellan 160000 och 200000 kronor.

– För en kvinna i Ukraina är det nog mycket pengar, men det innebär inte att hon har det dåligt ställt från början. Min

uppfattning är att många kvinnor gör det för att de vill hjälpa, säger Staffan Sörenson.

Frågan om surrogatbarn är kontroversiell efter uppmärksammade fall i bland annat Indien och Thailand. Par har till exempel valt bort barn som fötts med funktionsnedsättningar. Länderna tillåter fortfarande surrogatmödraskap, men inte för utlänningar.

EU-parlamentet röstade i december 2015 nej till alla former av surrogatmoderskap och slog fast att ”surrogatmoderskap underminerar kvinnans mänskliga värde när hennes kropp används som en handelsvara”.

I Sverige har debatten handlat mer om huruvida altruistiskt surrogatmödraskap, det vill säga frivilligt och utan ersättning, ska tillåtas.

En annan fråga i debatten är hur länge Sverige ska stå utan regelverk kring surrogatmödraskap med tanke på att det förekommer.

Regeringen ser att intresset för surrogatbarn växer och att barnens ankomst till Sverige blir en utmaning för kommuner och domstolar. I juli 2018 fick Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (Mföf) regeringsuppdrag att ta fram ett kunskapsstöd, som presenterades i januari. Det ska ge vägledning för myndigheter och domstolar att hantera frågor kring surrogatarrangemang i utlandet.

En svårighet är faderskapet som måste fastställas med dna-test och beslutas av svensk tingsrätt. Finns det ingen genetisk koppling mellan surrogatbarnet och fadern kan processen bli långdragen. Dock

erkände Högsta domstolen i fjol två olika domar i USA – där två svenska kvinnor som fick barn genom att anlita surrogatmödrar ska ses som barnens rättsliga föräldrar.

I Ukraina och Georgien, som är populära ”surrogatländer”, får barnet inte medborgarskap förrän faderskapet fastställts. Iväntan på det blir föräldrarna kvar i landet med barnet som under tiden är statslös.

En annan utmaning är vårdnadsprocessen som börjar efter att barnet blivit svensk medborgare. Föräldrarna får inte ta del av föräldrapenning och barnbidrag förrän vårdnaden är beslutad.

– Surrogatmödraskap är en komplex fråga. Det finns inget regelverk i dag som man kan tillämpa generellt på surrogatarrangemang. Varje fall är unikt,

med avtal i länder där lagarna ser olika ut,
säger Anna Axelsson, utredare på Mföf.

Viviana Canoilas

viviana.canoilas@dn.se

LO-basen om situationen i Bjuv: ”Det är inte jobben, det är bygden”

TISDAG 11 FEBRUARI 2020

**LO-basen Karl-Petter Thorwaldsson ser
hur kampen mot SD skiftar fokus.**

**Det är inte längre migration som är den
stora frågan i små bruksorter som Bjuv.**

**– I dag handlar det mer om välfärden
och bensinskatt och andra saker som**

är lättare att göra något åt politiskt, säger han.

I helgen skrev DN om hur Sverige-demokraterna nu tar makten i det gamla arbetarfästet Bjuv i nordvästra Skåne.

LO:s ordförande Karl-Petter Thorwaldsson har särskilt fastnat för en bild i reportaget: Hur fasaden flagnar på Folkets hus.

– Den sverigedemokrat som har skällt på byggnaden har rätt. Det går inte för kommunledningen att acceptera att det finns fastigheter i det centrala samhället som förfaller, säger han.

LO-basen for själv till Bjuv i ilfart i april 2016, när Findusfabriken var på väg att läggas ned. ”Inte en ärta ska flytta till Tyskland”, skanderade han inför uppemot 4 000 demonstranter.

– Det är klart att man gör saker som man kunde ha funderat och analyserat lite bättre innan man gjorde dem. Men jag såg

smärtan hos dem som var där. Dessutom trodde jag verkligen att det skulle gå att rädda Findus, berättar han.

I efterhand har demonstrationen i Bjuv blivit en symbol för avståndet till Stockholm – makthavarna kom och åkte. Karl-Petter Thorwaldsson betonar att facket och kommunen har arbetat hårt i flera år med omställningen. Han hade personligen kontakt med Findus förra vd för att hitta investerare som kunde ta över. – Så långt har jag aldrig varit inne i någon fråga, säger han.

Men fabriken försvann. Med den gick något förlorat i Bjuv.

– Det var inte jobben, det var bygden, säger Thorwaldsson.

– Alla är överens om att det har gått väldigt bra för dem som jobbat på Findus. De har fått jobb. Men det stora är vad det betyder för Bjuv. Som Kosta utan glasbruk.

Oxelösund utan järnverk. Det är själen av ett samhälle som går förlorad när man gör en sådan brutal fabriksnedläggning.

Varför har arbetarna övergivit arbetarrörelsen?

– Vi har egentligen ingen regionalpolitik i Sverige. I många mindre kommuner sjunker skattekraften, och så börjat folk flytta ut, och du får tomma bostäder. Då får alla som bor kvar en känsla av att utvecklingen går bakåt. Sedan höjs kommunalskatten för att man ska klara välfärden. Det blir en negativ spiral. Det är detta som är kärnan i LO-basens resonemang, när han försöker förklara varför arbetarna i vissa bruksorter går från S till SD. Det finns ett glapp mellan stad och land – inte bara mellan Stockholm och landsorten, utan också mellan större städer och mindre tätorter i samma län.

LO vill att regeringen ska ta ett stort grepp för att få ordning på ekonomin i de mest utsatta kommunerna. Helst i form av statliga bidrag, utanför det kommunala utjämningsystemet.

– Vi har stora möjligheter att höja beskattning på kapital och förmögenhet, säger han.

I Bjuv ligger frågorna om invandring långt ned på dagordningen för de lokala SD-politikerna. LO-basen får liknande rapporter från fikabord på arbetsplatser runtom i landet.

– Glädjande nog, och ta i trä, så är den frågan på väg att klinga av lite. När vi tittade på vad LO-medlemmarna pratade om på jobbet så hade vi en period när över 90 procent av alla samtal handlade om migration och invandring. I dag handlar det mer om välfärden och skatter och

bensinskatt och andra saker som är lättare att göra något åt politiskt.

Enligt opinionsmätningarna är SD ändå största parti bland LO-arbetarna just nu. Karl-Petter Thorwaldsson – som slutar som LO-ordförande på kongressen i juni – har hört det förr.

– Jag blev vald till ordförande 2012, och den vanligaste frågan som jag har fått har handlat om att ”nu är ju SD störst bland LO-medlemmar”. Hittills har det varit väldigt stor skillnad mellan opinionsundersökningar mellan valen och det faktiska valresultatet. Vi har haft förmågan att mobilisera kraftigt, säger han.

SD tar makten i kommunerna med stöd av M. Skånemoderaternas ordförande Lars-Ingvar Ljungman har gjort klart att partiet kräver moderat politik som tack för stödet.

Då blir det ”en helt annan fajt”, kontrar Thorwaldsson.

– Det är den striden som vi har lyckats med i två val i rad. Vi kan gå igenom Sverigedemokraternas förslag i riksdagen och visa att de bara lägger förslag som gör det sämre för LO-medlemmar.

Vad blir viktigast att följa i SD-kommuner som Bjuv?

– De kan välja en pragmatisk linje. Men om de till varje pris ska sänka skatten och privatisera, då kommer de inte att bli långvariga i Bjuv.

Karin Eriksson

Bakgrund. SD tar makten i Bjuv

I slutet av januari valdes Mikael Henrysson (SD) till ny ordförande för kommunstyrelsen i det gamla arbetarfästet Bjuv i nordvästra Skåne.

Bjuv är en av många kommuner där väljare strömmat från S till SD. I april 2016 drabbades bruksorten av ett chockbesked - när den stora

Findusfabriken lades ned. Många arbetare fick nya jobb, men känslan av maktlöshet blev svår att rå på.

Det nya styret har bland annat lovat att få ordning på ekonomin. Invandringsfrågor kommer betydligt lägre ned på dagordningen. Precis som i Sölvesborg, Svalöv, Hörby och Bromölla var det kontakter med Moderaterna som banade väg för maktskiftet.

Jonas Fröberg: Ett stort frågetecken är hur den nya koncernen ska ledas

TISDAG 11 FEBRUARI 2020

Kinesiska Geely automobile och Volvo Cars diskuterar ett samgående. Planen är att notera bolaget på börserna i Hongkong och Stockholm. DN:s

motorredaktör Jonas Fröberg svarar vad detta betyder för Volvo och Sverige.

1. Vad betyder det här?

Bilbranschen är pressad, de med tillräckligt stora volymer och störst kassor kommer att överleva. Även om Volvo Cars har vuxit och nu säljer över 700 000 bilar är man en liten spelare. Geely automobile sålde förra året nära 1,4 miljoner bilar. Samtidigt finns en stor våg av konsolidering i branschen, man står inför stora kostnader med elektrifiering och förarlösa bilar. Exempelvis gick PSA-koncernen (med märken som Peugeot, Opel och Citroën) nyligen ihop med Fiat Chrysler. Att Volvo går ihop med koncernsyskonet Geely automobile är därför på många sätt naturligt. Volvo har redan i dag djupa samarbeten framöver i utvecklingsbolaget CEVT i

Göteborg, som utvecklar mindre bilar åt både Geely och Volvo. Geely automobile äger CEVT till 100 procent och det nya Lynk & Co ägs till 50 procent av Geely automobile, 30 procent av Volvo och 20 procent av moderbolaget Geely Holding. För att inte tala om det nya gemensamma bolaget för förbränningsmotorer som skapades i höstas av bolagen.

Det går inte att utesluta att man gör detta för att undvika koldioxidböter i EU, Volvos tämligen törstiga bilar får samräknas med elbilarna från Lynk & Co som ska lanseras senare i år. Det sänker genomsnittsutsläppen för Volvo.

Draghjälp kan också komma från Geelys nya elbilsmerke Geometry.

2. Hur berör detta Sverige?

Det är för tidigt att säga, inget är klart, men att Volvo går ut till marknaden visar att ett icke samgående skulle vara en

prestigeförlust. Vi vet inget om eventuella effektiviseringar, eller vad som händer med jobben i Sverige.

Men det finns ett intresse från svenska institutioner, så sent som i december köpte AMF och Folksam 5 miljoner preferensaktier som kan omvandlas till stamaktier vid en börsnotering.

Ett stort frågetecken blir hur den nya koncernen ska ledas. Om Volvo tappar makt kan det på sikt missgynna Sverige.

Det känns oroande att vd Håkan Samuelsson inte går ut och kommenterar denna gigantiska förändring av företaget. När Volvo planerade börsnotering för ett par år sedan var Håkan Samuelsson, enligt källor, mycket drivande i processen. Detta kan tyda på att han inte är med på tåget av någon anledning, men det är ännu för tidigt att dra några säkra slutsatser av hans tystnad. Man ska komma ihåg att

Geely automobiles vd, An Conghui, ses som en stark ledare. Han är också vd för huvudbolaget Geely Holding, och står ordförande Li Shufu nära. En tuppfight mellan Samuelsson och Conghui kan gå kinesernas väg.

3. Är det en ny folkaktie?

Det är långt ifrån säkert, bilbolag som BMW och Daimler har halverat sina aktiekurser sedan mars 2015 trots rekordvinster. Framtidens affärsmodeller inom bilindustrin är osäkra, alla vill se sig som techbolag som har högre värdering. Nu är det upp till bevis för Volvo och Geely. Tillsammans har de ändå goda förutsättningar, Volvo kan nu få hjälp med elektrifiering och man ska komma ihåg att ägaren Geely Holding ses som framsynt och gjort offensiva köp i både AB Volvo och Daimler.

Jonas Fröberg jonas.froberg@dn.se

Positiva toner till att Geely och Volvo Cars slås ihop

TISDAG 11 FEBRUARI 2020

Kinesiska Geely automobile och Volvo Cars diskuterar ett samgående.

Huvudkontoret ska bli kvar i Torslanda, enligt ledningen och facken är försiktigt positiva.

De varumärken som skulle ingå i företagsgruppen är Volvo, Geely, Lynk & Co och Polestar. Syftet med sammanslagningen är att hitta

samordningsfördelar, både finansiellt och teknologiskt.

”Att kombinera de två bolagen skulle resultera i en stark global koncern. Vi ser fram emot att arbeta med Volvo Cars vd Håkan Samuelsson, för att ytterligare utforska den här möjligheten med målet att stärka synergier inom gruppen och samtidigt bibehålla konkurrensfördelarna och varje varumärkes integritet”, säger Li Shufu, ordförande för Geely Holding, ägarbolag till Volvo Cars och Geely, i en kommentar enligt TT.

Stefan Elfström på Volvo Cars pressavdelning betonar att man vill behålla de ingående bolagens identitet, men menar att ett samgående kan hjälpa Volvo Cars att växa i framtiden – bland annat när det gäller utvecklingen av självkörande bilar.

– Hela gruppen ser ett behov av att hitta teknologiska synergier. Den CMA-plattform som Volvo XC40 bygger på togs fram av Geelys teknikbolag i Göteborg, det är ett bevis på att vi kan nå synergieffekter och vinna skalfördelar om vi slår ihop våra bolag, säger han.

En arbetsgrupp under ledning av Volvo Cars vd Håkan Samuelsson ska nu undersöka förutsättningarna för en sammanslagning, därefter ska underlaget presenteras för de båda bolagens styrelser innan årets slut.

Planen är att först notera bolaget på Hongkongbörsen och senare i Stockholm, troligen hinns inte noteringen med i år. Utgångspunkten är att huvudkontoret ska vara kvar i Torslanda och inga varsel är på tal, enligt Volvo Cars.

– Vi ser ingen påverkan på anställningar och återförsäljare, säger Stefan Elfström.

Facken är försiktigt positiva till nyheten.

– Jag förstår hur de tänker som ägare, de behöver varandra, säger IF Metalls Glenn Bergström.

Hans kollega i Unionen, Jörgen Olsson, tror inte att nyheten påverkar någonting alls i det korta perspektivet.

– Vi har ju inte heller alla detaljer, så de kommentarerna får avvakta. Men Geely har ju varit en väldigt stark och bra ägare hittills.

Hur sysselsättningen i Sverige påverkas vill ingen av dem spekulera om.

– Tanken är så klart att det ska ge synergier, men vad det kan få för påverkan på våra medlemmar, det är det alldeles för tidigt att prata om, säger Glenn Bergström.

Hampus Engellau är fordonsanalytiker på Handelsbanken.

– Geely äger redan Volvo Cars, men det har ändå varit ”hands off” från kineserna. Volvo Cars har fått utveckla sig på egen hand och det har varit framgångsrikt och man har fått hjälp att bli stora i Kina. Nu vill väl Geely lyfta upp Volvo Cars från dotterbolag till att bli en del av företaget, säger han.

Han menar att förändringen ”låter ganska klok”; att skapa en koncern av premiummärken. Det har till exempel redan VW, med både Audi och Lamborghini. Han tror också att Geely vill komma åt ännu mer synergier, samordningsfördelar, mellan de båda bolagen.

– Men man kommer inte att tafs på varumärket, Volvo är positionerat som svenskt på många sätt. Däremot får ju Geely genom en börsnotering en tydligare förankring i Sverige. Jag tror att intresset

från svenska investerare skulle vara stort, säger Hampus Engellau.

Frida Bratt, sparekonom på Nordnet, säger att det länge har talats om att Volvo Cars ska göra comeback på Stockholmsbörsen – och nu kan det äntligen bli av.

Bratt har svårt att spekulera i hur populär aktien skulle kunna bli, men säger att den har potential att locka väldigt många svenska sparare, eftersom Volvo Cars är ett jättestarkt varumärke som levererar en känd produkt. Aktien kan även locka svenska institutioner. AMF och Folksam köpte i december 5 miljoner preferensaktier som kan omvandlas till stamaktier vid en notering.

Frågan är då hur bra det här är för Volvo Cars som bolag?

– Lyckas man med synergieffekterna kan det ta fram ett större värde i bolaget. Det

får större muskler och kan bli en större global spelare som kan ta större positioner i transformationen av bilindustrin, säger Frida Bratt.

Marit Sundberg

marit.sundberg@dn.se

Hans Strandberg

hans.strandberg@dn.se

Kristina Hedberg

kristina.hedberg@dn.se

Ministern öppen för mer stöd till krisande flygplatser

TISDAG 11 FEBRUARI 2020

Tomas Eneroth (S) är öppen för att diskutera mer stöd till de krisande flygplatserna. Trafikverket ser just nu över behovet av beredskapsflygplatser, men enligt ministern kan mer än så behövas.

– Det är en utmaning för de regionala flygplatserna, och de är en viktig del i den infrastruktur vi har i Sverige. Inte minst ur beredskapssynpunkt, säger han.

Nästan alla av landets 29 icke-statliga flygplatser dras med kraftiga underskott som ägarna, ofta kommunerna, får täcka upp för när statens driftbidrag inte räcker till. Totalt handlar det om hundratal miljoner och snart riskerar flera av dem att bli för dyra för kommunerna att bära, som DN tidigare rapporterat.

Infrastrukturminister Tomas Eneroth beskriver det som en tuff situation, särskilt efter att resandet gått ner på många av orterna med mindre flygplatser.

– Det är klart att det är en utmaning, inte minst för de kommuner och regioner som är med och finansierar verksamheten, säger han och fortsätter:

– Vi har förvisso ett statligt driftbidrag som man får och på vissa platser har vi trafikplikt där vi med statliga medel upphandlar driften på flyglinjerna. Men det är en tuff situation när det blir en så tydlig minskning av inrikesflyget på en del destinationer.

Det var infrastrukturministern som i början av 2018 startade arbetet med den så kallade flygplatsöversynen, ett internt arbete på näringsdepartementet där man med hjälp av bland annat Trafikverket skulle se över statens roll som bidragsgivare till flygplatserna.

Resultatet skulle vara klart redan samma år och redovisas tillsammans med förslag till åtgärder, enligt handlingar från både Trafikverket och näringsdepartementet som DN tagit del av. Men såväl utredare från involverade myndigheter som företrädare för branschen menar att något

resultat av översynen fortfarande inte synts till.

– Vi märker på frågor de ställer att de fattar galoppen och ser problemet, men det händer ingenting, har Peter Larsson, vd för Svenska Regionala Flygplatser sagt i en tidigare intervju med DN.

Tomas Eneroth delar inte den bilden.

– Då kanske vi pratar om lite olika översyner för vi har ju ett pågående arbete inom regeringskansliet där vi gör en översyn av den regionala flygplatsstrukturen, och där vi bereder eller arbetar med förslag om vilka insatser som kommer att behövas för de regionala flygplatserna, säger han.

Han lyfter också två insatser som redan gjorts. Den ena är att Trafikverket i december fick i uppdrag att göra en ny översyn. Den här gången med fokus på beredskapsflygplatser.

I dag finns tio sådana som alla har åtagit sig att, mot ersättning, med en timmes inställelseberedskap kunna öppna för exempelvis brand- eller militärflyg.

Översynen görs delvis i spåren av de senaste årens stora bränder, men också för att ”säkerställa totalförsvarsberedskap”.

Den andra insatsen han nämner är flygskattekompensationen. Det är en extra ersättning, utöver de ordinarie driftstöden, som de icke-statliga flygplatserna i Norrland kan få för underskott som orsakats av flygskatten. Totalt handlade det om 67 miljoner kronor förra året.

Men trots den extra kompensationen blir glappet mellan statens bidrag och flygplatsernas underskott stort, och Eneroth utesluter inte att det kan krävas fler insatser.

– Här händer ju saker under året naturligtvis. Men jag ser också behovet av

att kunna diskutera ytterligare insatser, för det är en utmaning för de regionala flygplatserna och de är en viktig del i den infrastruktur vi har i Sverige. Inte minst ur beredskapssynpunkt, säger han.

Andreas Lindberg

andreas.lindberg@dn.se

Här får du lära dig att genomsåda hälsomyterna

TISDAG 11 FEBRUARI 2020

Nu startar även Stockholms universitet en kurs om falska nyheter, med inriktning på hälsoområdet. Det är institutionen för hälsovetenskap som ska lära ut hur myter och lögnerna om hälsa sprids, liksom strategier för att motverka dessa.

Hälsa och sjukdom är områden där det sprids många rykten, falska påståenden

och konspirationsterier. Som DN tidigare berättat varnar Världshälsoorganisationen WHO nu för "infodemin" som sprids samtidigt som det nya coronaviruset. Rykten, missförstånd och myter sprids snabbt och okontrollerat i dag via sociala medier. De kan också försvåra bekämpandet av smittsamma sjukdomar. Ett exempel är motståndet mot vaccin, som WHO nyligen listat som ett av de största hoten mot den globala hälsan. Det handlar till exempel om mässling, som globalt ökat med 30 procent de senaste åren. Motståndet mot mässlingsvaccin ser olika ut och kan exempelvis ha religiös bakgrund, det kan också handla om en tro om att det är bra för barns utveckling att gå igenom sjukdomen. En seglivad missuppfattning är även att mässlingsvaccin skulle kunna orsaka

autism. Det är mer än tjugo år sedan som den hypotesen framfördes av läkaren Andrew Wakefield. Trots att forskning senare motbevisat detta gång på gång sprids fortfarande påståendet att det finns ett samband mellan vaccinet och autism, och får föräldrar att avstå från att vaccinera sina barn.

Institutionen för hälsovetenskap vid Stockholms universitet kommer nu att ha sin första kurs om myter och falska rykten inom hälsoområdet. Det blir en sommarkurs med namnet "Faktaresistens, fake news, sociala medier och hälsa (7,5 högskolepoäng)". Syftet är att ge kunskap om hur området påverkas av rykten och missuppfattningar, som till exempel vaccinmotståndet.

– Vi ville visa hur relevant folkhälsovetenskapen är när det gäller de

här frågorna, säger studierektorn Ylva Almquist.

På kursen, som öppnar för anmälan 20 februari, kommer man att gå igenom grundläggande begrepp och teorier kring hur faktaresistens och fake news uppstår, och även olika strategier som kan användas för att motverka faktaresistens och spridandet av falska nyheter inom hälsoområdet.

Malin Nordgren

malin.nordgren@dn.se

Wanda går Sveriges första högskolekurs om falska nyheter

TISDAG 11 FEBRUARI 2020

Vem sprider fejkade nyheter och varför? Hur kan vi avgöra om något är sant eller påhitt?

Det har Wanda Throne-Holst lärt sig under höstens lopp. Hon är en av de omkring 50 studenterna som läser en

helt ny högskolekurs om falska nyheter.

Det kan vara behövligt – för i Sverige sprids fler fejkade nyheter än i andra europeiska länder, enligt en studie.

Ljudet av skor mot stengolv ekar när Wanda Throne-Holst går i Rotundan på Stockholms stadsbibliotek. Hon plockar åt sig böcker ur hyllorna och slår sig till slut ner för att studera.

Bredvid sin dator ställer hon traven av kurslitteratur: "Viralgranskarens handbok", "Källkritik" och "Fejk, filter och faktaresistens – hotar sociala medier demokratin?".

Wanda Throne-Holst går en distanskurs om fejkade nyheter och källkritik på Jönköping University (tidigare Högskolan i Jönköping).

Här på biblioteket ska hon denna fredags-
eftermiddag skriva en essä som berör

kunskapens främsta hot. Så kallade falska nyheter och alternativa fakta.

Vad är då fejkade nyheter? En sådan spreds på webben i Frankrike våren 2017, mitt under presidentvalskampanjen, vilket Svenska Dagbladet skrev om.

Marine Le Pens högernationalistiska parti Nationella fronten publicerade en video i sociala medier. I den vittnade en före detta journalist med förvrängd röst om hur vd:n för fransk public service-tv stod olämpligt nära Emmanuel Macron. Det påstods att de hade ingått en pakt med syftet att slå ut Le Pen.

Franska BuzzFeed, som bland annat gör grävande journalistik, fick dock fram information om att den påstådda ex-journalisten inte alls hade jobbat för public service.

Hen var tvärtom en av Le Pens partifunktionärer.

Videon spreds på webben kort efter att public service-tv sände ett kritiskt nyhetsprogram om Nationella fronten. Enligt Wanda Throne-Holst visar Nationella frontens video på hur falska nyheter används i sociala medier. När sanningen väl kommer fram är det inte alla som bryr sig.

– Folk ändrade inte sin uppfattning om Nationella fronten sedan det kommit fram att nyheten var fejkad.

Men det behövs inte en person som låtsas vara någon annan för att göra en falsk nyhet.

Hannes Ewehag är den som håller i trådarna för den kurs som Wanda Throne-Holst läser, "Källkritik bland viraler, alternativa fakta och fejkade nyheter" (7,5 högskolepoäng).

Han är journalist och forskar om svenska alternativmedier vid Jönköping

University. Det handlar om medier som medvetet distanserar sig från etablerade medier.

– Det kan vara svårt att identifiera en fejkad nyhet, säger Hannes Ewehag. Sanningar, halvsanningar och lögner blandas, liksom även fakta och åsikter. Eller så presenteras sanningar och fakta på ett vilseledande sätt.

Det man i stället bör fokusera på är avsikten och ambitionen med nyheten. Varför kan någon tänkas vilja berätta det här?

Han tror inte att den teknologiska utvecklingen kommer att stanna av. Därför önskar han att så många som möjligt lär sig hantera informationsflödet.

Kursen om "fake news" innebär självstudier och videoföreläsningar med andra forskare och Hannes Ewehag själv.

I en av föreläsningarna går han in på vilka de som sprider desinformation på nätet är. – Vissa har ekonomiska motiv. De sajterna heter ofta något med ”viral” eller ”klick” och lockar till att gå in på sidan där man sedan möts av Google-annonser. Så tjänar de pengar, säger Hannes Ewehag.

Det som skiljer viralsajter från traditionella medier är att de i första hand vill tjäna pengar, och att journalistiska ambitioner saknas. Sådana sajter byter ofta namn så fort tillräckligt många upptäckt att de inte är tillförlitliga.

Andra falska nyheter sprids av politiska aktörer. Några namn är så gott som omöjligt att ta reda på.

– En studie från Oxfords universitet som undersökte vilka artiklar som delades av Twitteranvändare inför svenska riksdagsvalet 2018 visade att det absolut

vanligaste är att innehållet i de fejkade nyheterna är invandringskritiskt.

Var tredje artikel om svensk politik som delades av svenska Twitteranvändare var just falska nyheter, eller ”skräpnyheter”, som de kallas av artikelförfattarna.

Och nästan var femte svensk Twitteranvändare var en automatiserad bot, gick Totalförsvarets forskningsinstitut ut med.

Men det var något annat som Hannes Ewehag reagerade på när han såg artikeln: den internationella jämförelsen.

– I Sverige spreds procentuellt sett många fler fejkade nyheter före valet än det gjordes inför valen i Frankrike, Tyskland och Storbritannien. Vad det beror på är svårt att säga.

En sista grupp av ”fake news”-spridare är privatpersoner. Det kan handla till exempel om mobbning, förtal eller falska

efterlysningar, menar Hannes Ewehag. Att någon lurar människor för att de tycker att det är ”kul” händer också.

På Stockholms stadsbibliotek slår Wanda Throne-Holst upp sin dator och visar sin essä. Många resonemang illustrerar hon med just populistisk politik:

Sverigedemokraterna, Boris Johnson, Donald Trump och Marine Le Pen.

– De har varit skickliga på att använda sociala medier för sina egna intressen, säger hon.

Wanda Throne-Holst anser att det har varit svårt för etablerade medier att parera ryktesspridning och opinionsbildning med välpresenterade fakta.

– Mycket innehåll i sociala medier är diskussioner som inte förs i DN eller ute på stan. ”Fake news” kommer sofistikerat genom flödet, blandat med kattvideor. Vi kan inte välja bort desinformation i sociala

medier på samma sätt som vi valde bort gratistidningar förr.

I dag använder Wanda Throne-Holst olika webbläsare för sina sökningar. Hon läser också artiklar i flera olika medier. Hon är medveten om sin egen ”filterbubbla”.

– Jag har alltid varit intresserad av medier, politik och kommunikation, säger Wanda Throne-Holst.

Hon tycker att sociala medier håller på att omvälva vårt samhälle.

– Skvaller, förtal och falsk ryktesspridning har alltid funnits men nu går det väldigt fort och får stor spridning utanför våra egna nätverk. De traditionella medierna hänger inte med i sociala mediers fart. Det blir rörigt och människor orkar inte fördjupa sig i kunskap eller i allt som händer i världen, säger Wanda Throne-Holst.

Wanda Throne-Holst använder sociala medier för att veta vad som händer i världen. Men många scollar igenom sitt flöde som förströelse, tror hon.

Enligt henne kan det vara riskabelt att bli lamslagen av informationsöverflödet.

– Det är viktigt att människor inte passiveras, tror jag. Adolf Hitler kom in i riksdagen på demokratisk väg. Först senare förstod folket vad det var som höll på att hända.

Wanda Throne-Holst är ändå inte oroad över vart världen är på väg på 2020-talet. Enligt henne visar historien att meningsskiljaktigheter inte är ett nytt fenomen.

– När Martin Luther 1517 spikade upp sina teser på kyrkdörren i Wittenberg var det uppslitande och chockerande för kyrkan. Ändå har det gått bra att leva sida vid sida och ha olika åsikter. Både den katolska och

lutherska kyrkan har utvecklats genom ett levande debattklimat.

Wanda Throne-Holst är utbildad konstnär och jobbar i dag för en organisation som hjälper unga vuxna in i arbetslivet.

Vid sidan av jobbet sökte hon distanskursen i Jönköping.

Intresset för kursen om falska nyheter överträffade Hannes Ewehags förväntningar.

Den första gången kursen ordnades hösten 2018 tog högskolan emot ungefär 250 ansökningar. Kursen hade bara 50 platser.

– För bara 15 år sedan var de som publicerade text på internet i första hand journalister. I dag kan vem som helst göra det. Informationen passerar inte genom en ”grind” längre och ingen kollar nödvändigtvis upp källorna innan det når ut till människorna, säger Hannes Ewehag.

Jönköping University är en stiftelseägd -
högskola med rätt att utfärda examina på
grundnivå, avancerad nivå och
forskarnivå.

Bille Sirén

Ola Larsmo: När SD ingriper mot Norrköpings stadsmuseum passeras en demokratisk gräns

TISDAG 11 FEBRUARI 2020

För en dryg vecka sedan fick jag det hedersamma uppdraget att inviga den nu så uppmärksammade utställningen på Norrköpings stadsmuseum, "Medlöperi och motstånd", om nazism och flyktinghjälp i staden under åren före och under andra världskriget. På utställningen, som bygger på Johan Perwes väldokumenterade bok "Mörkläggning" (2016), pekas några av de personer som låg bakom öppet medlöperi med Nazityskland ut med namn. Också i Norrköping spreds vid denna tid, liksom i många andra städer, antisemitisk propaganda av dem som välkomnade "nyordningen" i Tyskland. Inte nödvändigtvis av organiserade nazister – men av dem som såg med avsmak på den då unga demokratin, som föraktade och

skrämdes av flyktingar från nazityskt område och gärna pekade ut judar som syndabockar för allt möjligt. Men på väggen mittemot hänger andra porträtt: av människor som tvärtom tog ställning för demokratins värderingar och människosyn och hjälpte flyktingar. En sådan kamp mellan olika hållningar pågick hela tiden; det fanns inte "ett Sverige" under kriget, det fanns många, som slogs om vad Sverige skulle vara. Vi har glömt namnen på medlöparna. Men vi har också glömt namnen på dem som räddade liv och stod för demokratins idé om mänskliga rättigheter. Också denna tystnad är skamlig. Hela poängen med att minnas sin historia, också när den är känslig och laddad som den om nazism och judehat i Norrköping, är att människorna är borta, men att idéerna och hatet lever kvar. Men det gör även solidariteten.

Att utställningen skulle få kritik var väntat. Men det som skett är av stor principiell vikt. Utställningen polisanmälades av SD:s ordförande i Norrköping, Darko Mamkovic. Anledningen till anmälan är ett tidningsklipp ur Folkbladet som sitter på den vägg i utställningen som handlar om nutiden, under rubriken "SD-politiker utreds för inlägg på nazistsajt". Folkbladet refererar till ett större reportage i Expressen inför valet 2018, där reportern David Baas gått igenom de sverigedemokrater på partiets valsedlar som delat antisemitiskt och nazistiskt material på sociala medier, bland dem ryska VK.

Här nämns särskilt en dåvarande kandidat till kommunfullmäktige i Norrköping, som skrivit på kända nazistaktivisters sidor och då använt uttryck som "hell seger", en direkt översättning av "Sieg Heil". Baas

reportage redovisade ett antal SD-kandidater som använde den sortens språk: som den dåvarande representant för partiet i Oskarshamn som lade ut en bild på Anne Frank med texten "*The coolest jew in the shower room*".

Samtliga dessa kandidater ströks från listorna efter Baas reportage. I klippet från Folkbladet finns citaten av SD-kandidaten från Norrköping, liksom en bild på partiets lokalstyrelse, vars dåvarande ordförande intervjuas och menar att man har "nolltolerans mot sådana saker". Museets poäng är här att visa att denna sorts språkbruk fortfarande lever i Sverige, inte minst på sociala medier.

SD-ordförande Mamkovic förnekar inte att uppgifterna stämmer. Intressant nog förnekar inte Mamkovic heller att SD har sina rötter i svensk nynazism, utan säger rakt till Folkbladet att "det finns en

gammal koppling där” men menar att det rör ”enskilda medlemmar”. Han och hans partikamrater bjöds in att titta på utställningen före öppningen men tackade nej.

Det principiellt viktiga är detta. En folkvald kommunpolitiker, ordförande för sitt parti i regionen, kräver att ett museum ska plocka bort uppgifter ur en utställning. Inte för att de är felaktiga. Utan därför att han och hans parti känner sig ”kränkta” av att sådana fakta refereras. Som kulturpolitiskt utspel passerar det en gräns, där det finns ett före och ett efter. Den gränsen handlar om huruvida man i skattefinansierade, offentliga utställningar kan återge historiskt korrekta fakta när de inte passar ett politiskt parti. För då kallar politikerna in polisen.

Det är här vi måste få ett svar från ansvariga politiker, i Norrköping och i

andra städer: är detta den kulturpolitik som tar form i Sverige just nu? Det hela blir till sist en illustration av att kampen om vad ”Sverige” är pågår lika öppet nu som då.

Ola Larsmo
kultur@dn.se

Här är skolan som varken har klasser eller klassrum

TISDAG 11 FEBRUARI 2020

På Johan Skytteskolan i Älvsjö finns inga traditionella klassrum.

Konceptskolan har kritiserats av föräldrar och beskrivs av vissa som "flumskola", av andra som framtidsskola.

– En konceptskapande skola är lika bra som traditionell, det ena behöver inte ta ut det andra, säger rektor Stig Gisslén.

I augusti 2019 flyttade man in till det som i dag kallas för framtidens skola i Älvsjö. Bland inglasade lokaler i den tre våningar höga skolan ses elever i låg- och mellanstadiet arbeta tillsammans med lärare på öppna ytor.

De inglasade lokalerna är tänkta att föra elever och lärare närmre varandra. Flera mellanstadieelever guidar genom den nya skolan där man inte har några klasser, i stället talar man om att varje årskurs tillhör en hemvist. De berättar att de trivs bra på den nya skolan – tidigare fick man trängas i smala korridorer.

– Här har vi hur mycket plats som helst att röra oss på, säger Melker Elmblad, elev i årskurs två.

Stig Gisslén berättar att både lärare och föräldrar var oroliga när initiativet presenterades, och att det bedömdes som "flummigt". Men han är inte orolig,

huvudmålet är att skapa en undervisningsmiljö som inte exkluderar barn i närområdet, oavsett nivå och svårigheter.

– I de öppna ytorna är många i skolpersonalen allierade, och finns alltid nära till stöd. Man har också möjlighet att flytta mellan olika grupper, både som lärare och elev. Är det så att man har behov av att räkna mer matte, då har man möjlighet att gå med i två mattegrupper. Det var tidigare väldigt omständigt för elever att hoppa in i en ny klass, säger han. I hemvisten sitter barnen utspridda, några av dem arbetar självständigt med sina datorer på höga stolar. Andra elever sitter samlade på minivarianter av läktare och studerar med hjälp av sina läsplattor. Det viktiga är att eleverna och lärarna alltid ser varandra, för att öka känslan av trygghet, enligt rektorn.

Eleverna vistas en stor del av skoltiden i basrummen, som liknar klassrum. Ämnen som matte, engelska och svenska undervisas i de mer traditionella salarna, men skolans öppna yta används också allt mer.

Det nya arbetssättet bygger på ett större förtroende hos eleverna och att de klarar av att strukturera sig själva.

Mellanstadieläraren Karin Rosshagen, som undervisar i Svenska och SO, har arbetat på skolan sedan flera år tillbaka och var först skeptisk till omställningen. – Det fanns orostankar över att det skulle bli för rörigt och stort. Vi vill ju ha en skola där det är struktur, ordning och studiero. Alla de sakerna ska ju komma främst, så att eleverna lär sig så mycket som möjligt innan de går ut skolan, säger hon.

Årskurser står inte längre i fokus, i stället kallar man det för arbetsgrupper. För att

bibehålla en fungerande studiemiljö utan klassrum, menar rektorn att det handlar om att ha en tydlig bild av vad man ska göra. Men föräldrarna är fortfarande bekymrade över den sociala aspekten.

– En del saknar de äldre strukturerna med klasslärare och klass och möjligheten att socialisera sig med andra föräldrar till exempel via klassresor. Det är naturligtvis en utmaning, att skapa en tillhörighet för föräldrarna mer än på individnivå, men samtidigt är jag övertygad om att tryggheten som vi kan bygga kommer att överskugga den traditionella delen, säger Stig Gisslén.

Ytterligare en viktig del av idén är arbetet mot minskad otrygghet bland elever. Enligt trygghetsundersökningar är kapprum och korridorer platser där särskilt många utsätts för mobbning. Genom att plocka bort dessa utrymmen

upplever Johan Skytteskolans lärare att man eliminerar en del av otryggheten.

– Det finns inte så många otrygga utrymmen där man kan göra tokigheter. Att de får träffa varandra på ett mer öppet sätt är viktigt, för känner man varandra är man oftast mer benägen att vara schyst. Man ses ju här hela tiden och har ganska bra med utrymme så man behöver inte vara i trånga korridorer som i traditionella skolor, säger Karin Rosshagen.

Stig Gisslén anser att Johan Skytteskolan ger goda förutsättningar för mötet mellan modern och traditionell pedagogik, samtidigt som den möter elevers olika förutsättningar.

– Lokalerna är inte det allra viktigaste i en skola. Det är eleverna, pedagogerna och skolledningen. Det är med den kvalitet man utför det pedagogiska och sociala

arbetet som ger resultat oavsett lokalens utformning, säger han.

I Johan Skytteskolan är lunchrasten slut och barnen rusar återigen in i de nya lokalerna. Barnen har tilldelats olika färger som namn på grupperna i skolans hemvist. Både elever och lärare beskriver att de öppna ytorna bidrar till en ny form av gemenskap.

– Det är fint att alla kan umgås med alla i den nya skolan, säger mellanstadieeleven Hilda Jakobsson.

Johanna Sundbeck

johanna.sundbeck@dn.se

Forskaren: Vissa elever får svårt att organisera sig

TISDAG 11 FEBRUARI 2020

Johan Skytteskolan i Älvsjö får kritik av forskare. Sven Bölte är professor i barn- och ungdomspsykiatrisk vetenskap, och menar att så kallade konceptskolor kan vara utmanande för elever.

– Att de själva ganska tidigt ska strukturera upp sig kan vara bra för barn med kognitiv möjlighet, men det

finns en mindre grupp som har svårt för att motsvara förväntningarna, säger han.

På senare år har allt fler skolor rört sig i en riktning från den traditionella undervisningen, där det blir det vanligare att man får ta ett allt större ansvar som elev.

Ofta handlar det om att man inom undervisningen går alltmer mot grupp- och projektarbeten och självständighet. Utan fasta tider och med ett varierande schema menar Sven Bölte, professor på Karolinska institutet, att elever kan uppleva skolgången som svår.

– Allt det här gör att det blir mer utmanande för barn som har svårigheter. De har svårt att förstå vad som förväntas och hur de ska organisera sig. Att de själva ganska tidigt ska strukturera upp sig, det kan vara bra för barn med kognitiv

möjlighet, men det finns en mindre grupp som har svårt för att motsvara förväntningarna, säger han.

På Johan Skytteskolan i Älvsjö har man sedan 2019 omstrukturerat skolan och byggt en ny modern del där tanken är att man ska kombinera en traditionell del med en mer nytänkande utbildning. De nya lokalerna saknar klassrum, en idé som ska bidra till ett inkluderande landskap och större trygghet bland eleverna.

En ny arkitektur i skolmiljöer kan vara bra men löser inte grundläggande problem som trygghet, enligt Sven Bölte.

– Det är väldigt bra att man har nya skolor med ny arkitektur, många gamla skolbyggnader har inga möjligheter för eleverna till arbetsro eller en lugn rast. Men jag tror inte på dessa idéer om att man bara tar bort några utrymmen så ger

det eleverna en bättre skolgång, säger han.

Enligt Johan Skytteskolans rektor Stig Gisslén visar trygghetsundersökningar att kapprum och korridorer är platser där särskilt många utsätts för mobbning. Sven Bölte förtydligar att mobbning inte uppstår på grund av trånga gångar och kapprum.

– Mobbning uppstår på grund av en typ av interaktion mellan människor, det kommer att förflyttas till andra ställen om man tar bort dessa utrymmen. Det finns evidensbaserade antimobbningsprogram som fungerar väldigt bra, säger han. Svenska skolor har enligt skollagen skyldighet att inkludera barn med olika utmaningar. Sven Bölte hänvisar till att forskning saknas inom området för hur skolor utan klassrum ska hjälpa barn med

inläring, särskilt de med funktionsnedsättning.

– Jag är hundra procent säker på att det inte finns någon forskning som visar att det här gör en bra skillnad, det här är framför allt ett optimistiskt antagande, säger han.

Tillsammans med Stockholms stad har han gjort en undersökning och frågat nästan 5 000 personer som arbetar i skolor – allt från grundskole- och gymnasielärare till elevhälsan – om de känner sig kompetenta nog att hålla en inkluderande undervisning.

– Det är en bråkdel av dessa som känner sig tillräckligt kompetenta, då tycker jag att det är konstigt att man ska lösa dessa utmaningar genom att göra klassrummet ännu mer komplext, säger han.

Johanna Sundbeck

johanna.sundbeck@dn.se

”Minskade klimatutsläpp ger också andra stora vinster”

ONSDAG 12 FEBRUARI 2020

DN. DEBATT 20200312

En spridd uppfattning är att klimatåtgärder nästan enbart medför kostnader på kort sikt. Då förbises de synergier som ofta finns mellan klimatmål och andra samhällsmål, som exempelvis minskade luftföroreningar.

Vi har gått igenom dessa sidonyttor och kan visa att klimatåtgärder på flera områden ger upphov till tydliga och stora samhällsnyttor, skriver tre miljöforskare.

Det sveper en klimativåg över världen. Människor, företag, kommuner och politiker manifesterar engagemang och ökade ambitioner. Det är mycket lovligt. Men inte sällan möter vågen en mur av motstånd, vars fundament är att klimatåtgärder är dyra och ger sänkt standard. Få ifrågasätter det långsiktiga värdet av en skärpt klimatpolitik, men det finns en spridd uppfattning om att klimatåtgärder medför nästan enbart kostnader på kort sikt. I en ny stor vetenskaplig sammanställning visar vi att detta synsätt saknar grund och leder till beslut som är dåliga ur samhälls-ekonomisk synpunkt.

Åtgärder för att minska utsläppen av växthusgaser medför ofta kostnader, men inte alltid. Den som släcker en lampa som är tänd i onödan gör en ekonomisk besparing och kostnaden för att lägga ett lock på kastrullen är försumbar. Lågenergilampor kostar initialt men är klart lönsamma. Det gäller även för merparten åtgärder för energi-effektivisering inom industrin. I andra fall handlar det om investeringar som ändå ska ske, men som får en ny utformning som kan vara billigare eller dyrare. Likväl innebär många klimatåtgärder kostnadsökningar. De motiveras i regel med att kostnaderna för ett ändrat klimat är ännu större, vilket gör åtgärderna samhällsekonomiskt lönsamma. Sådana kalkyler eller överväganden är viktiga men de lider ofta av att klimatnyttan är svårberäknad och infaller i framtiden

medan kostnaderna är uppenbara och närliggande i tid och rum.

Ett särskilt stort problem är att de synergier som ofta finns mellan klimatmål och andra samhällsmål förbises.

Beräkningarna inkluderar sällan de nyttor som klimatåtgärderna medför här och nu, utöver nyttan av minskad klimatpåverkan.

I projektet "Policy synergies and climate change", finansierat av Formas, har vi systematiskt gått igenom den samlade forskningen om så kallade sidonyttor med klimatåtgärder. Vi har i dagarna publicerat våra resultat i en artikel i den vetenskapliga tidskriften *Climate policy*.

Vår kunskapssyntes är, oss veterligen, den hittills största som gjorts inom området.

Kortfattat visar den att de sidonyttor som klimatåtgärder medför ofta är betydande.

Men tyvärr visar sammanställningen också

att denna kunskap sällan tillämpas i politiskt beslutsfattande.

Kärnan i projektet är en stor litteraturgenomgång. Vi identifierade och gick igenom 1 749 vetenskapliga artiklar och djupstuderade 239 av dessa utifrån 15 olika parametrar. Vårt fokus låg på klimatåtgärder och deras sidonyttor utöver minskad klimatpåverkan (ofta kallade ”co-benefits”).

Våra resultat visar att klimatåtgärder inom flera områden ger upphov till tydliga och stora samhällsnyttor. När dessa värderas ekonomiskt visar det sig i flera fall att sidonyttorna är klart större än åtgärds kostnaderna.

Den i särklass vanligaste kategorin av sidonytta beskriven i forskningen är förbättrad luftkvalitet. Den kunskapen är både viktig och naturlig, eftersom luftföroreningar orsakar stora skador.

Inom EU beräknas 800 000 personer dö på grund av förorenad luft varje år. I Sverige rör det sig om knappt 8 000 dödsfall, och stora ohälsotal, vilket medför kostnader på flera tiotals miljarder kronor varje år. Trafiken är en av de viktigaste orsakerna till dessa kostnader.

När åtgärder genomförs i syfte att minska trafikens klimatpåverkan minskar också luftföroreningarna och dödsfallen. Att påstå att det är dyrt att minska utsläppen av växthusgaser från trafiken utan att ta hänsyn till detta är inte rimligt, men dessvärre vanligt. De samhällsekonomiska kalkylerna blir då missvisande och besluten suboptimala.

I vår artikel visar vi också att det finns många andra kategorier av sidonyttor. Även om de inte är lika väl studerade som luftkvalitet och hälsa är nyttorna – utöver

värdet av minskade utsläpp av klimatgaser – betydande:

En mer växtbaserad diet i linje med officiella hälsorekommendationer kan minska den globala dödligheten med 6–10 procent.

Ett mer aktivt resande med cykling och promenad ger bättre hälsa, och vissa trafikåtgärder kan ge sidonyttor som är 10–25 gånger större än investeringskostnaderna.

Klimatåtgärder inom jordbruket kan ge upphov till bördigare jord och bättre vattenkvalitet, vilket kan ge ökad skörd och rikare biologisk mångfald.

Energieffektivisering och övergång från fossila till förnybara energikällor kan minska beroendet av energiimport, stärka energisäkerheten och sänka energikostnaderna.

Grön skatteväxling kan bidra till högre välfärd, exempelvis genom sänkt skatt på arbete.

I de studier vi granskat rör det sig inte sällan om miljontals människoliv som kan räddas och tiotals miljarder kronor som kan sparas. Resultaten är ibland slående. Som exempel pekar en studie på att enbart luftkvalitetsnyttan motiverar policykostnaden för Indien att eftersträva 1,5 grader som klimatmål i stället för 2 grader. Detsamma gäller även för Kina och EU, under vissa antaganden. Och här rör det sig om enbart en kategori av sidonytta, förbättrad luftkvalitet. En summering av parallellt förekommande sidonyttor av klimatpolitiska åtgärder skulle ofta visa på ännu större samhällsvinster. Dessvärre saknas sådana studier nästan helt.

Trots denna kunskap om stora sidonyttor visar vår studie också att resultaten tyvärr

ofta är frånvarande i den politiska debatten och praktiskt beslutsfattande. Det finns ofta ett enögt fokus på kostnader. Detta gäller inom EU och på både nationell och lokal nivå i Sverige. Samtidigt som det är viktigt att fortsätta att kartlägga och beräkna sidonyttor – och inte minst kombinationer av sådana – är det därför viktigt att undersöka hur beslutsfattandet kan förbättras och att genomföra sådana reformer. En viktig åtgärd i Sverige är att förändra riktlinjerna för beslutsfattande i kommuner och staten, inte minst i Regeringskansliet. Till att börja med behöver kommittéförordningen, som styr statliga utredningars arbete, skrivas om. Relevanta sidonyttor av klimatåtgärder, i form av exempelvis hälsovinster, behöver alltid beskrivas, och helst värderas monetärt. Sedan måste kunskapen läggas

på vågen bredvid kostnaderna när besluten väl fattas. Annars blir utfallet suboptimalt och kostsamt för samhället. De samhällsnyttor som då skulle tydliggöras skulle troligen öka stödet för en mer ambitiös klimatpolitik. Framöver behöver forskningen om sidonyttor stärkas och politiken beakta den befintliga kunskapen bättre. Då blir det ofta mer rättvisande att ersätta det vanliga begreppet ”bördefördelning” i klimatpolitiken, med ”skördefördelning”, det vill säga en situation där nyttan med en åtgärd totalt är större än kostnaderna av densamma. Ökad tillämpning av ett sådant, vetenskapsbaserat, synsätt leder sannolikt till ekonomiskt bättre beslut och till ökat stöd för klimatpolitiken, vilket sammantaget ökar möjligheterna att nå klimatmålen.

Eva Alfredsson, fil dr i kulturgeografi och
miljöforskare vid KTH

Mikael Karlsson, docent i miljövetenskap och
forskare vid institutionen för filosofi och historia vid
KTH

Nils Westling, miljöekonom och forsknings-
assistent på KTH

Ann Linde: Utrikespoliti- ken ska användas för att Sverige ska bli tryggare

ONSDAG 12 FEBRUARI 2020

**Den svenska utrikespolitiken ska rikta
in sig mer på att bekämpa internationell
organiserad brottslighet med koppling
till Sverige. Det slår regeringen fast i**

utrikesdeklarationen och tillsätter en särskild ambassadörstjänst.

– Jag vill använda utrikespolitiken till att göra Sverige tryggt, säger utrikesminister Ann Linde (S).

Det har gått ett halvår sedan Ann Linde tog över som utrikesminister efter Margot Wallström. På onsdagsmorgonen ska hon lägga fram sin första utrikesdeklaration inför riksdagen.

– Sveriges utrikespolitik är ingen vindflöjel. Oavsett vem som sitter på den här posten så har vi en huvudsakligen fast utrikespolitik och det tycker jag är bra. Förväntar man sig något annat så blir man besviken, säger Ann Linde.

Men en del förändringar väntar. Den största nyheten blir att den svenska utrikesförvaltningen ska bli mer aktiv i kampen mot organiserad brottslighet. De svenska ambassaderna får nu i uppdrag att

bevaka brottslighet med koppling till Sverige. Ambassaderna i bland annat västra Balkan, södra Kaukasus och Latinamerika får ett särskilt uppdrag att prioritera frågan.

– Det är områden där vi vet att den internationella organiserade brottsligheten är särskilt stark. Vi ska använda utrikespolitiken för att Sverige ska bli tryggare.

– Jag kommer att tillsätta en ambassadör som får ett särskilt uppdrag att tillsammans med brottsbekämpande myndigheter se till att vi hjälper till i det här jobbet, säger Ann Linde.

Under senare tid har brottsligheten i Sverige fått stor uppmärksamhet inte bara på hemmaplan. En ny Sverigebild har spritts och otaliga reportage har kablat ut över världen om gängkriminalitet och dödsskjutningar. Från näringslivshåll har

det höjts röster om att den nya Sverigebilden kan leda till försämrad konkurrenskraft och ökade svårigheter att rekrytera utländsk personal.

Hur ser du på den oron?

– Naturligtvis är det en utmaning när man i vissa länder, till exempel i statliga teveprogram, ger en bild av Sverige som är helt onyanserad. Det är någonting som vi måste ta på allvar och jobba med. I Ryssland har man delvis gett en väldigt negativ bild av Sverige, men när svenska ambassaden nyligen genomförde en opinionsundersökning visade den att 74 procent av ryssarna har en mycket positiv bild av Sverige. Så det finns olika bilder. Hur bedömer du Sveriges nuvarande relation till Kina?

– Den är också utmanande. Å ena sidan vill vi ha en fungerande relation med Kina – vi har stor handel med Kina och vi har

stort utbyte när det gäller kultur och forskning och så vidare. Å andra sidan så kommer vi ju aldrig och vika oss från att stå upp för svenska medborgare som råkar illa ut i Kina som till exempel Gui Minhai. Eller att inte vara oerhört tydliga när det gäller yttrandefrihet, demonstrationsfrihet, mötesfrihet och allting som Kina har valt att kritisera oss för och klaga på. Där kommer vi inte att vika en tum. Men det tar inte bort det faktum att vi behöver ha en bra relation. Hur länge kan Sverige acceptera en ambassadör som blivit uppkallad till UD 40 gånger?

– Jag tror alltid att det är bättre att ha möjligheten till samtal, både positiva och negativa. Jag tror ytterst sällan det ger något resultat eller är positivt att till exempel utvisa ambassadörer. Jag tror inte på det arbetssättet. Sedan kan det

finnas exceptionella fall där det kan vara så, men i fallet med den kinesiska ambassadören så är jag inte för att man ska utvisa honom.

Hur ser du på de försök till påtryckningar som han ger uttryck för?

– Det kritiserar vi. Det är inte acceptabelt att försöka inskränka yttrandefriheten, mötesfriheten och

demonstrationsfriheten, att påverka museer, hotell eller vad det är för någonting. Det är vi oerhört tydliga med. Men han tillåts ändå fortsätta med det?

– Det är naturligtvis så att han har rätt att säga vad han vill och vi har rätt att säga till när vi tycker att det är felaktigt.

Vad händer i fallet med Gui Minhai?

– Vi fortsätter väldigt aktivt att kräva konsulärt tillträde, kräva läkarundersökning och kräva att han han släpps

fri och att han får återförenas med sin familj.

Får ni något gehör för det?

– Hittills har det inte gett det resultat som vi vill ha. Vi vill ju att han ska släppas fri. Men det är ju inte så att bara för att vi inte har fått något resultat så slutar vi, självklart inte, vi fortsätter ju hela tiden.

Dawit Isaak sitter fortfarande fängslad – varför har ni inte lyckats att få honom fri?

– Den frågan ska ställas till Eritreas president. Varför släpper ni inte Dawit Isaak fri? Jag har haft många möten om Dawit Isaak den senaste tiden och vi har en ambassadör som är väldigt aktiv på plats. Vi kräver hela tiden att han ska frigges.

När bedömer du att Sverige kan ta hem ytterligare barn från flyktinglägret al-Hol?

– Vi koncentrerar oss på de föräldralösa barnen och fick till slut hem sju stycken. Vi

hade dessutom mindre än en handfull barn som var helt klara med alla tillstånd från myndigheterna och ordnad placering hemma. Men en nära släkting valde att gömma barnen. Man ville inte att barnen ska komma till ett icke-muslimskt land.

– Vi fortsätter på alla möjliga sätt att försöka leta upp de här barnen men det är inte lätt när det finns över 70 000 människor i lägret. Alla kvinnor är klädda i niqab så det är svårt att leta efter en viss kvinna som man skulle kunna tro hade hand om de här barnen. Om man verkligen vill gömma barn då är det väldigt svårt att hitta dem.

Flera länder har valt att plocka hem även mammorna men Sverige säger nej. Varför då?

– Vuxna människor som själva anslutit sig till en terrorsekt och som med berått mod tar med sig sina barn eller låter sina barn

växa upp där får ta ansvaret för det. Vi koncentrerar oss på barnen. Det här är i huvudsak föräldrarnas ansvar. Barnen har inte gjort något fel.

Är det inte barnen som kommer i kläm?

– Jo, det är det. Jag tycker att det är helt förfärligt att föräldrarna har utsatt sina barn för detta.

Relationen till Israel prövades ju under förra mandatperioden. Vad har du gjort för att förbättra relationen?

– Jag tycker att det är oerhört viktigt att vi har en bra relation med både Palestina och Israel. Det har vi inte nu med Israel och det beror huvudsakligen på vårt erkännande av Palestina. Och det står jag helt bakom. Däremot tycker jag att det måste vara möjligt att ha en bra relation till Israel samtidigt som vi står för en lösning som bygger på folkrätten med två stater och säkra och erkända gränser.

Samtidigt ska vi ta hänsyn till Israels legitima säkerhetsbehov men också till palestiniernas rättigheter. 135 länder har erkänt Palestina varav nio EU-länder så det är inte så att vi är ensamma på något sätt.

Hans Olsson

hans.olsson@dn.se

Fakta. Ann Linde om brexit

Hur påverkas säkerhetspolitiken av att britterna lämnat EU?

– Det är illa för EU och för Sverige och jag menar att det är det för britterna också, samtidigt är det upp till britterna att bestämma. Det betyder ju att vi nu måste jobba ännu hårdare för bilaterala relationer med britterna och att det blir ett bra avtal för Sverige och britterna.

Får Frankrike, som är en kärnvapenmakt, en större och mer betydande roll nu?

– Det tror jag. När ett av de största länderna lämnar EU så blir utrymmet för de andra av de

större länderna naturligtvis större. Därför är det viktigt att både bilateralt men också i EU att hitta vägar att samarbeta. Vi har förlorat en bundsförvant men det är bara att gilla läget. Är brexit ett argument för dem som förespråkar ett svenskt medlemskap i Nato?
– Det tycker jag inte. Vi har ju ett bra samarbete med Nato, vi har valt att inte ha ett medlemskap utan samarbete och det fungerar väldigt väl.

Ewa Stenberg: Var går ministrernas gräns för Kinas ambassadör?

ONSDAG 12 FEBRUARI 2020

Kinas ambassadör har kallats upp till UD minst 40 gånger. Ambassadörens kritik och hot mot svenska myndigheter och medier har fått tre politiska partier att kräva att han utvisas. Men utrikesminister Ann Linde (S) säger nej.

Om 40 markeringar inte fungerar – var går hennes gräns för hur långt Kina ska få gå?

Analys. DN:s politiska kommentator

Denna onsdag ska Sveriges utrikesminister Ann Linde läsa upp sin första utrikesdeklaration. Den diplomatiska kåren kommer att sitta på läktaren.

En som troligen noterar det som sägs noga är Kinas ambassadör Gui Congyou. Han har sedan han tillträdde i slutet av 2017 ett starkt mandat från Peking att invända och ingripa om Kina kritiseras. Det kan gälla till exempel fängslandet av den kinesiskfödde svenske bokförläggaren Gui Minhai, interneringslägren i provinsen Xinjiang eller Kinas regerings agerande i Hongkong.

Kina har tidigare stoppat en FN-konferens om mänskliga rättigheter på Fotografiska i Stockholm, visade en SVT-granskning. Där

visades bilder av kända regimkritiker som Dalai Lama och Ai Weiwei.

Ambassadören har hotat Sverige med konsekvenser om regeringen deltog i en prisutdelning till Gui Minhai. Han har dessutom försökt utöva påtryckningar mot svenska medier, enligt ett upprop från svenska publicister. Gui Congyou har jämfört medierna med lättviktsboxare som utan att veta sin plats väljer att mucka gräl med tungviktsboxaren Kina.

Utrikesdepartementet har försökt att hantera den kinesiska offensiven genom att kalla upp ambassadören för samtal, ett vanligt diplomatiskt sätt att markera missnöje.

Men i Gui Congyous fall har det enligt SVT skett minst 40 gånger. Man kan fråga sig vilken effekt sådana markeringar egentligen har, om det kan pågå gång efter

gång utan att det blir någon allvarligare sanktion.

Tre riksdagspartier, Vänsterpartiet, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna, vill förklara ambassadören Gui Congyou persona non grata och utvisa honom. Men Ann Linde avvisar det. ”Jag tror alltid att det är bättre att ha möjligheten till samtal, både positiva och negativa”, säger hon till DN:s Hans Olsson. Moderaterna stödjer den hållningen.

Relationen mellan Sverige och Kina är ett bekymmer som utrikesministern bara sett början på.

Fast hon vet vad som händer ett land som får Kina att känna sig trampat på tårna. Efter det att regimkritikern Liu Xiaobo fick Nobels fredspris 2010 sade Kina upp de diplomatiska förbindelserna med Norge.

Möten på regeringsnivå ställdes in och handeln försvårades. Det tog sex år innan relationen normaliserades.

Under Kinas ekonomiska expansion har Sverige flitigt sökt kontrakt och affärer där. Och det kinesiska ägandet i Sverige har också ökat. I veckan blev det till exempel känt att kinesiska Geely Automobile och Volvo Cars diskuterar ett samgående.

I oktober ska Sverige auktionera ut frekvenser för femte generationens mobiltelefoni, där kinesiska Huawei vill vara med.

Flera demokratiska länder har släppt in Huawei i 5G- utbyggnaden, medan andra sagt nej. De hänvisar till kinesisk lag, som gör det obligatoriskt för kinesiska företag och privatpersoner att bistå kinesiska underrättelsetjänsten med att samla in information.

I Sverige har Säpo och Försvarsmakten, genom en lagändring, i praktiken fått möjlighet att stoppa Huawei i 5G-nätet.

Det lär i så fall inte göra den svensk-kinesiska relationen enklare.

Det kan leda till någon slags rekord i dålig diplomatisk stämning, i hot och kallelser till samtal på UD. För om någon part bryter de diplomatiska förbindelserna lär det inte bli Stockholm.

Ewa Stenberg

ewa.stenberg@dn.se

Partier oeniga om surrogat-mödrar

ONSDAG 12 FEBRUARI 2020

Frågan om att tillåta frivilligt surrogatmödraskap i Sverige splittrar de politiska partierna. Trots att regeringen har sagt nej vill Miljöpartiet se att frågan utreds på nytt.

Som DN har berättat kom det under förra året fler barn som fötts av surrogatmödrar än adoptivbarn till Sverige. Förutom de etiska aspekterna har det också skapat en rättslig utmaning för svenska myndigheter och domstolar eftersom surrogatarrangemang inte är lagstadgat.

I Sverige finns en politisk enighet att inte tillåta kommersiellt surrogatarrangemang. Men när det handlar om altruistiskt, det vill säga frivilligt och utan ersättning, går åsikterna isär.

När en statlig utredning 2016 kom fram till att det finns fler nackdelar än fördelar så blev det ett nej från regeringen och den hållningen står Socialdemokraterna fast vid.

KD, V och SD delar S ståndpunkt.

Moderaterna, Centerpartiet och Liberalerna är kritiska till beslutet.

– De här barnen finns i samhället. Därför är det viktigt för oss att säkerställa att vi får en trygghet för alla barn och familjer, säger Camilla Waltersson Grönvall, socialpolitisk talesperson för Moderaterna.

Varken M, C och L tror att svenskar kommer att sluta åka utomlands för att

skaffa barn via surrogat. Men partierna tror att de skulle bli färre om altruistiskt surrogatmödraskap skulle bli tillåtet i Sverige.

Camilla Waltersson Grönvall, anser därför att det är viktigt att det finns en lagstiftning på plats för svenskar som åker utomlands.

Frågan om surrogatbarn är kontroversiell efter uppmärksammade fall i bland annat Indien och Thailand. Par har till exempel valt bort barn som fötts med funktionsnedsättningar.

På frågan om Sverige bör införa ett regelverk kring kommersiellt surrogat i utlandet som skyddar surrogatmammorna och barnen säger Moderaterna och Liberalerna att det behövs en utredning kring det. Centerpartiet anser dock att det inte behövs något regelverk.

Miljöpartiet har sedan kongressen i våras haft en annan hållning i frågan än Socialdemokraterna. Partiet vill att frågan

om altruistiskt surrogat utreds på nytt och vill se förslag på hur det skulle fungera i Sverige.

”I den här frågan så kommer Miljöpartiet att verka för att lagstiftningen anpassas så att den rättsliga otrygghet som i dag drabbar barn födda genom värdmödraskap i utlandet försvinner”, skriver riksdagsledamoten Janine Alm Ericson (MP), även jämställdhetspolitiska talesperson i ett mejl till DN.

Kristina Nilsson (S), riksdagsledamot, säger att det inte finns behov av någon ny utredning just nu:

– När jag väger fördelar mot nackdelar så väger nackdelarna över. Det handlar om att det är väldigt svårt att säkerställa att kvinnan gör detta på frivillig basis.

Viviana Canoilas

viviana.canoilas@dn.se

Svartmunnad smörbult sprids i svenska vatten

ONSDAG 12 FEBRUARI 2020

Svartmunnad smörbult är en framgångsrik invasiv fiskart som håller på att etablera sig längs den svenska västkusten. Forskare från Göteborg har i ett internationellt samarbete kartlagt fiskens arvs massa och tror sig ha hittat förklaringar till varför den klarar sig så bra i vitt skilda miljöer.

Den svartmunnade smörbulten är relativt väl etablerad på flera platser i Östersjön och sprider sig nu längs den svenska västkusten och norrut längs den norska kusten. Fiskarten tros ha spridits över världen med tankvatten från stora fartyg. – Den har spridit sig i de stora sjöarna i Nordamerika där den är väldigt framgångsrik. Det är nästan den vanligaste fisken i några av sjöarna, säger Anders Blomberg, professor vid institutionen för kemi och molekylärbiologi vid Göteborgs universitet.

Han är en av författarna till en studie där den svartmunnade smörbultens arvs massa har kartlagts. Frågan som forskarna har ställt sig är hur fisken kan vara så framgångsrik i så skilda miljöer som Kaspiska havet, Östersjön, de stora sjöarna i USA och den svenska västkusten.

– Det är lite som att vi har gått igenom dess verktygslåda och tittat på vilka verktyg som gör den så framgångsrik som invasiv art, säger Anders Blomberg. I polska Gdanskbukten observerades fisken första gången 1990. Nu dominerar den helt kustfiskfaunan i bukten, enligt Sveriges lantbruksuniversitet. Bland annat har den svartmunnade smörbulten ett väldigt starkt medfött immunförsvar, men även en god förmåga att bryta ner gifter och att se och synas i grumligt vatten. Den skulle kunna förklara varför den trivs bra i förorenade miljöer, som exempelvis i vattnet i Göteborgs hamn. Men fisken har också klarat att etablera sig längs kusten där vattnet har en betydligt högre salthalt än i dess ursprungliga miljö. Forskarna har funnit att svartmunnad

smörbult har en god förmåga anpassa sig till de saltare vattnen.

– Det som händer när du dricker saltvatten är att du torkar ut, men det verkar den ha ett bra system för, säger Anders Blomberg.

Fiskarten riskerar att tränga undan inhemska arter som sandstubb, tånglake och skrubbskädda. Anders Blomberg känner en försiktig oro över att den etablerar sig i svenska vatten.

– Den är så expansiv och den har varit otroligt framgångsrik i de amerikanska sjöarna, säger han.

Enligt uppgift ska det dock gå utmärkt att lägga fisken på tallriken.

– Jag har inte testat själv, men en del påstår att den är väldigt god, säger Anders Blomberg.

Carl Cato
carl.cato@dn.se

Fakta.

Den svartmunnade smörbulten har sitt ursprung i Svarta havet och Kaspiska havet. Fisken kan bli runt 25 centimeter lång och trivs i bräckta och grumliga vatten. Redan 2008 gjordes den första observationen av fisken i svenska vatten då ett exemplar hittades i Karlskrona skärgård.

Svensk modell får kritik – resa med bil gynnas

ONSDAG 12 FEBRUARI 2020

När Sverige ska investera hundratals miljarder kronor i infrastruktur är bilismen vinnare. Tåg- och busstrafiken är förlorare. Anledningen är det svenska sättet att beräkna samhällsnyttan vid tidsvinster i trafiken, hävdar kritikerna.

– Det är 2020 och allt fler städer ser behov av mer hållbara transporter än med bil, men detta motverkas i praktiken av de här kalkylerna, säger Joanna Dickinson, klimathandläggare på Naturvårdsverket.

Trafikverket beslutade 2012 att använda olika värden för olika typer av trafikanter när verket gör investeringskalkyler för infrastrukturprojekt. Detta för att avgöra om projekten är samhällsekonomiskt lönsamma – beräkningar som sedan ligger till grund för politiska beslut.

I andra länder, som Storbritannien och Danmark, används samma värde för samtliga transportslag för att beräkna nyttan av en tidsvinst. Så var det också i Sverige fram till för sju år sedan. Norge och Nederländerna är andra länder som nu valt den svenska modellen. I Frankrike värderas däremot kortväga resor i tåg dubbelt så högt som i bil.

Så detta handlar, enligt kritiker, inte om någon exakt vetenskap.

Men Trafikverket hävdar – senast i en intervju i DN med måldirektören Jonas Eliasson – att den svenska modellen med

högre värden för bilister är att föredra eftersom den bättre beskriver nyttan av tidsvinster.

Bland annat för att uppoffringen av att köra sin egen bil i en timme anses som betydligt större än att sitta en timme på tåg eller i buss. Av allt att döma för att de resenärerna kan arbeta ombord och upplever det som bekvämt.

Nationalekonomen Johan Brolund, tidigare handläggare på Naturvårdsverkets enhet för samhällsekonomi, vänder sig emot resonemanget. Han har i snart tio år följt hur man i Sverige beräknar nyttan av investeringar inom transportsektorn.

– Om den springande punkten är att man vill ha en metodik som leder till produktiv tidsanvändning i samhället, bland annat med argumentet att arbete kan utföras på tåg, men inte i en bil – på vilket sätt nås

det målet då med Trafikverkets sätt att räkna? frågar han sig.

Slutsatsen som Trafikverket, enligt Johan Brolund och Joanna Dickinson, drar är att satsa på det som tvärtom *inte* ger någon sådan möjlighet under resan.

– Och när infrastrukturen byggs ut för bil gör det att bilen fortsätter att vara mer lockande för folk eftersom man kommer fortare fram, i stället för att välja att resa kollektivt. Efter 10–20 år när biltrafiken vuxit ytterligare måste så en ny väg byggas, beskriver Joanna Dickinson den nuvarande investeringslogiken och fortsätter:

– Om förutsättningarna nu är så bra för arbete under en kollektivtransport borde väl det värderas som en nytta för samhället.

Samtidigt värderas trafikens effekter på miljön väldigt lågt, jämför Dickinson.

Grunden för Trafikverkets beräkningar är undersökningar där bilister och tåg- och bussresenärer själva fått skatta eventuella tidsvinster. Det har lett till exakta värden i kronor räknat.

Johan Brolund är kritisk:

– Stated preference-undersökningar av den här typen kan ju för all del göras. Däremot är sättet som de används på inte trovärdigt. Att välja någonting som är snabbare när man har bråttom köper jag. Men att det skulle finnas någon sorts inneboende egenskap i olika transportmedels själva väsen, och att bilen automatiskt alltid skulle anses snabbast och värderas högst, är vad jag inte håller med om, säger han.

Ofta går det till exempel fortare att åka tunnelbana i Stockholms innerstad än att åka bil.

En restidsvinst av en viss storlek är väl inte mer värd bara för att man åkt bil? säger nationalekonomen och ger ett exempel:

– En av mina tidigare chefer var en professor som cyklade till jobbet. Om han kommer fram en halvtimme snabbare till arbetet kan han nog använda den tiden lika väl som om han kommit en halvtimme snabbare fram med bil.

Johan Brolund tycker att Trafikverket vänt på orsak och verkan och att ställningstagandena gällande val av färdmedel, som fångats upp i nationella tidsvärdesstudien, är en konsekvens av tidigare val inom infrastrukturplaneringen.

– Trafikverkets resonemang om att vi får bort dåligt tillbringad tid på resor genom att förkorta just bilresor fungerar bara precis på marginalen i en ögonblicksbild av Sveriges infrastruktur i nuläget – vi kan

inte använda oss av resonemanget för att bestämma hur infrastrukturen också bör se ut i framtiden, säger han.

Kritiska bedömare som DN varit i kontakt med beskriver kostnadsnyttoanalysen, där tidsvärdena ingår, som ett sätt att från början beräkna om en vägsträcka ska dras mer åt det ena eller andra hållet genom terrängen. Där fungerar metoden bra.

– Men det blir fel när kalkylen används för att utvärdera ett helt system av investeringar för att beräkna samhällsekonomin, säger en nu pensionerad person (som vill vara anonym) som jobbade på hög nivå med transportfrågor i över 30 år.

Forskaren Roger Pyddoke anser att det handlar om ett politiskt problem mer än ett kalkylproblem. Han arbetar på Statens väg- och transportforskningsinstitut, VTI,

och har en över 20-årig erfarenhet av transportsektorn.

– Trafikverket har normalt inte fått lägga in högre bränsleskatter i sina prognoser, trots att Sverige har som mål att minska koldioxidutsläppen. Detta eftersom myndigheter inte ska tala om för politiker vilken politik de ska föra, säger han.

När sedan myndigheter fått i uppdrag att räkna på vilken bensinskatt som skulle behövas för att nå klimatmålen och levererat svar så har det hela avfärdats som ”vansinnigt” av ministrar.

– Menar inte politikerna allvar med målen? frågar sig Roger Pyddoke.

Nationalekonomen Johan Brolund, som ifrågasätter den rådande ordningen, menar att Trafikverket gjort sig till offer för omständigheterna i stället för att leda utvecklingen.

– Folk i allmänhet har en föreställning om att staten, myndigheterna och samhället räknar ut optimalt hur saker och ting ska fungera, och att Trafikverket till exempel styr över trafiken och infrastrukturen.

Men vad som, enligt kritiker, sker är att Trafikverkets prognosplanering bygger på hur infrastrukturen och samhället ser ut i dag. Från den nuvarande situationen dras slutsatser om framtiden, som leder till att verket kämpar för att suga upp de beräknade följderna av utvecklingen så gott det går genom att bygga ytterligare vägar – utbyggnader som när de står klara gör det möjligt för biltrafiken att öka så som förutspåts.

– I stället borde man beräkna vad som krävs för att nå de mål om mindre trängsel, lägre utsläpp och mindre energiimport som eftersträvas och sedan

genomföra det. Det är att vara herre över situationen, argumenterar Johan Brolund. Han säger emellertid att han ger Trafikverket rätt när verket ibland försvarar sig med att det saknar ramar och direkta instruktioner från Riksdagen för att kunna styra sig självt. Trafikverket skulle till exempel kunna få uppdraget att se till att riksdagsbeslut om minskade utsläpp för marktrafik uppnås.

Däremot tycker Johan Brolund att det är synd att debatten om snabbtågen hamnat i fokus när kalkylvärdena diskuteras.

– Hade beräkningarna gjorts på helt rätt sätt hade kanske snabbtågen framstått som mindre olönsamma eller till och med kanske som lönsamma, men oavsett resultat är snabbtågens vara eller icke vara inte avgörande i debatten om Trafikverkets modeller för

samhällsekonomiska analyser, säger Johan Brolund.

Då, anser han, är investeringskalkylens användning mer relevant för synen på den debatt som fördes om bygget av Förbifart Stockholm.

Enligt de tidiga kalkylerna som användes vid regeringsbeslutet 2009 var den så kallade nettonuvärdeskvoten beräknad till svagt positiva 0,26.

Senare har kostnaderna för det stora vägprojektet ökat med över 20 procent och den samhällsekonomiska nyttan hade kunnat ifrågasättas.

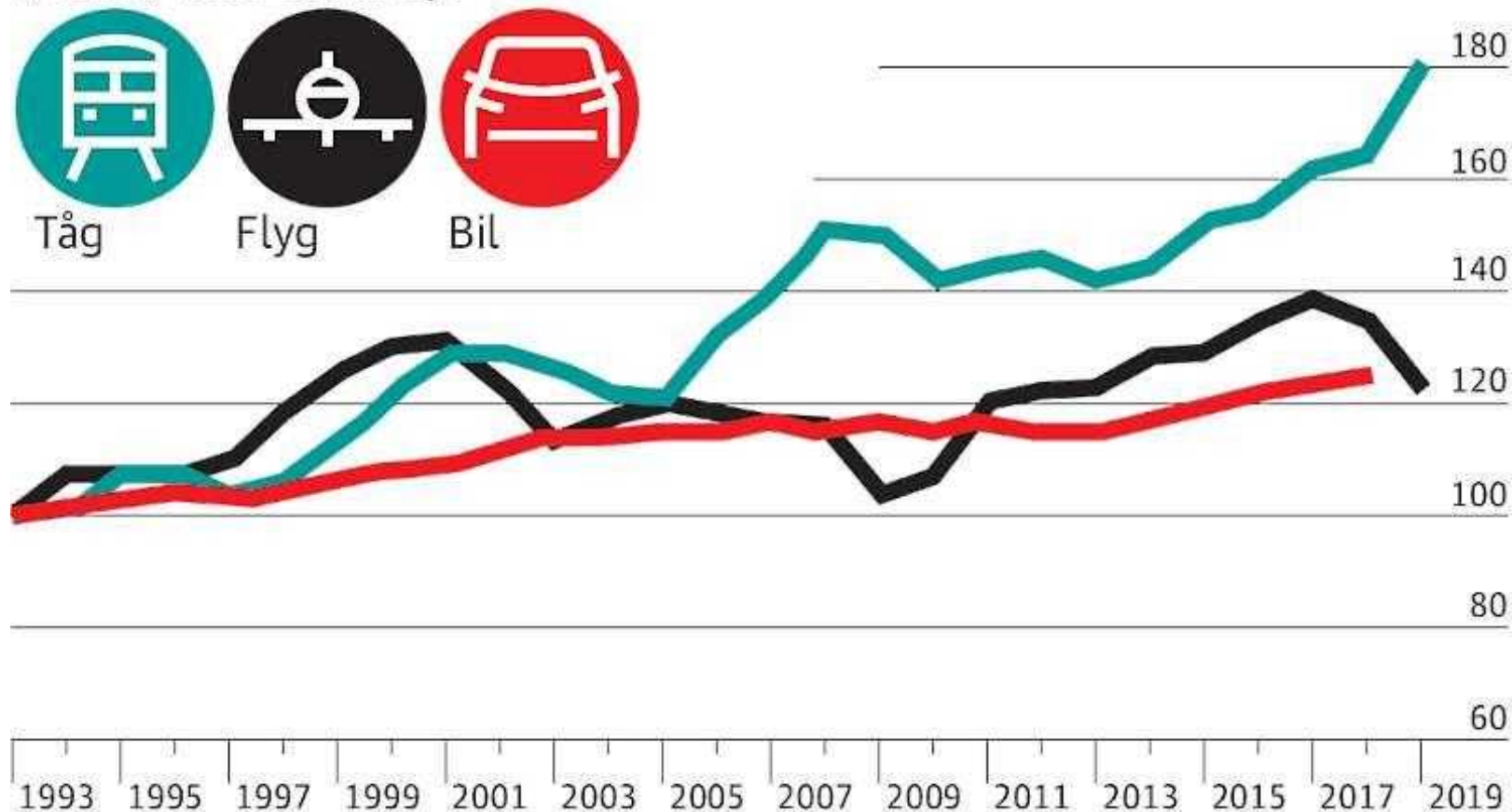
Men när Sverige för sju år sedan differentierade kalkylvärdena för restidsvinster och höjde värdena rejält för bilister steg lönsamheten för projektet till 1.43.

Så blev i ett slag Förbifart Stockholm osannolikt mycket lönsammare.

Utveckling långväga trafik i Sverige

Trafik över tio mil 1993-2019.

(Procent) Källa: Trafikanalys

Torbjörn Petersson

torbjorn.petersson@dn.se

Fakta. Värdering av restid

I Sverige värderas bilistens sparade tid högre än i Frankrike och Storbritannien.

Sverige Frankrike Storbritannien

Bil. Kortväga, arbete 93 103 87

Buss. Kortväga, arbete 57 103 87

Tåg. Kortväga, arbete 74 225 87

Bil. Långväga (mer än 100 km) 116 150 87

Buss. Långväga 42 116 87

Tåg. Långväga 78 230 87

Värdering av inbesparad tid av normal åktid, i kronor per persontimme

Källa: Trafikverket, Naturvårdsverket

Branscher med utländsk arbetskraft granskas i år

ONSDAG 12 FEBRUARI 2020

Mer än varannan som städar hos företag och myndigheter är född utomlands och i många fall utnyttjas de av skrupelfria arbetsgivare.

Skatteverket kommer att särskilt syna företag i denna bransch i årets granskning.

I år är det tre branscher som omfattas av denna särskilda granskning: transport-

och byggbranscherna, samt städbranschen. Skälet är att här förekommer ofta exploatering av utsatta människor som är födda utomlands. Skatteverket och åtta andra myndigheter har därför fått ett regeringsuppdrag som handlar om att komma åt osund konkurrens i arbetslivet.

– Det handlar om industristädning, eller städning på kontor och hos myndigheter, säger Conny Svensson, nationell samordnare på Skatteverket.

Enligt Svensson är mer än varannan som sysslar med denna städning född utomlands. Och många av dem utnyttjas hänsynslöst.

– Det har visat sig att de väldigt ofta utnyttjas av skrupelfria arbetsgivare. Det är ofta svenska arbetsgivare som står bakom, säger Svensson.

Mycket av städningen sker dessutom nattetid när lokalerna står tomma vilket gör det ännu svårare att få insyn i om de som utför arbetet exploateras.

Dan Lucas

dan.lucas@dn.se

Därför är vi mer lyhörda för sådant vi redan tror på

ONSDAG 12 FEBRUARI 2020

Vänsterhänta är smartare än högerhänta. Stockholmare är kaxiga. Stereotyper och falska föreställningar är alla resultatet av ett högst mänskligt drag hos oss alla: bekräftelsebias. Så varifrån kommer det här draget egentligen?

Låt oss säga att du är övertygad om att kriminaliteten i Sverige ökar.

Din föreställning kan komma varifrån som helst. En nyhet på webben, någon du tjuvlyssnar på i tunnelbanan, en sen kväll ute på stan då du hör en skottlossning.

I alla fall:

Din övertygelse sår ett frö i dig. Du börjar notera andra tecken på kriminalitet i Sverige. Sakta men säkert blir du även mindre lyhörd för tecken på motsatsen – att Sverige blir tryggare för många grupper.

Du är en människa och har liksom alla människor en bekräftelsebias.

I regel har bekräftelsebias setts som något negativt. Den leder till filterbubblor och polariserar samhället. Den leder till konspirationsteorier.

Men Mikael Klintman, professor i sociologi vid Lunds universitet, håller inte helt med. I sin nya bok "Knowledge resistance – how we avoid insight from

others” (Manchester university press 2019) vill han utmana synen på bekräftelsebias som bara skadligt.

– Hela ordet ”bias”, på svenska skevhet, får ju det att låta som ett inbyggt fel i oss, en inkompetens.

Vilket enligt Mikael Klintman är missvisande.

Bekräftelsebias har ett evolutionärt ursprung, framhåller han. Vi har ärvt våra gener av förfäder som jagade och samlade.

– De var genetiskt mer anpassade till att bli accepterade av gruppen än att opartiskt förstå en objektiv verklighetsbild.

Det här innebär att vi fortfarande tar till oss vissa falska, missvisande eller osannolika påståenden – om det gynnar vår status i gruppen, menar Mikael Klintman.

Att helt neutralt söka kunskap har alltid varit riskabelt, eftersom det har kunnat

äventyra både individens ställning inom gruppen och gruppens överlevnad.

– Vissa säger att kunskapstörst är människans essens, men jag skulle inte tro det. Vår essens är snarare viljan att tillhöra en grupp, säger Mikael Klintman.

Den forskning han kommit över har inte visat att hög IQ eller bred allmänbildning skulle korrelera med mindre bekräftelsebias.

– Däremot verkar intelligenta personer vara bättre på att visa varför just de har rätt.

Att Albert Einstein aldrig accepterade den yngre Werner Heisenbergs tolkning av kvantmekanik brukar tas som exempel.

– De båda hade ett socialt intresse av att hitta fel i varandras argument, men inte av att hitta fallgropar i sina egna tankesätt. Einstein var mån om att behålla sin status.

Men bekräftelsebias har inte bara att göra med vårt sociala behov. I boken "Knowledge resistance" pekar Mikael Klintman på att vår hjärna behöver vila. Den förbrukar trots allt 25 procent av kroppens energi.

– Om vi konstant spjärnar emot, blir det tungt i längden. Vår hjärna behöver spara tid och energi. När någon på savannen ropade "Tigern kommer!" hade det varit både energikrävande och livsfarligt att betvivla det. Även om det kom en tiger bara en gång på hundra.

Att det finns skadliga sidor med bekräftelsebias förnekar Mikael Klintman inte. Till exempel kan vänsterhänta ha en tendens att ha större igenkänning med andra vänsterhänta, vita personer med andra vita och så vidare.

– Då är det oerhört viktigt att minnas att det är fråga om en bias utan substans. Det

finns inga tecken på att vita skulle ha väsentligt mer gemensamt med andra vita än med svarta människor, säger Mikael Klintman.

Och det kanske man inte inser under stark stress. Mikael Klintman menar nämligen att man agerar mest "biased" i hotfulla situationer, när man till exempel ställs inför frågan "vem ska jag rädda från att drunkna?" En studie har visat att män sprider näthat som aktivast på fredagskvällen.

Bille Sirén

Tips. Så undviker du filterbubblan

Enligt Mikael Klintman är vi dåliga på att rannsaka oss själva. Men han ger tips för den som vill spräcka sin filterbubbla:

Skapa och delta i heterogena grupper i skolan, på jobbet, och på fritiden, så att olika bekräftelsebias stöts och blöts.

Sociala förebilder har effekt. Om man vill övertyga någon om att droger är farliga, är det bättre att be någon som tidigare använt droger att berätta om sina upplevelser än att bombardera med fakta. Betrakta konsekvenser i stället för fakta i sig. Kan det vara så att du förnekar klimatförändringen eftersom du är orolig för vad som skulle kunna hända i framtiden om alla trodde på den? Skapa ett tryggt och långsamt diskussionsklimat så människor vågar söka nyanser och gråskalor bortom den egna gruppen. Ingen forskning är hundra procentigt sann, utan det finns alltid nyanser.

Vi påverkas tidigt av gruppens värderingar

ONSDAG 12 FEBRUARI 2020

Det är troligt att människor i någon mån är förprogrammerade att lära sig vem som tillhör den egna gruppen och vem som inte gör det. Det skriver Mikael Klintman, journalisten Thomas Lunderquist och Andreas Olsson, docent i psykologi och forskare, i boken "Gruppens grepp" (Natur och kultur 2018):

”Människor som omger oss direkt efter födseln blir den första ingruppen. Även en svag genetisk ’förberedelse’ eller benägenhet att registrera och lära sig vem som finns i omgivningen kan ta sig uttryck i att spädbarn utan svårighet kan sortera och bedöma andra redan under loppet av sitt första levnadsår. Det lägger grunden till framtida värderingar av olika grupper. Dessa förstärks av att värderingarna ofta delas av folk i omgivningen. Mamma, pappa, farbrorn i tvättstugan och dagisfröken tycker inte sällan samma sak.” Kategoriseringsmaskineriet arbetar så snabbt och effektivt att vi sällan ens är medvetna om att det sker, skriver författarna: ”Forskning visar att värdeinformation som spridits av människor från vår egen grupp påverkar oss starkare än den från en annan etnisk grupp. Som med många andra

psykologiska processer är vi bara medvetna om själva slutprodukten, exempelvis känslan av olust eller oro, inte de processer som ledde dit.”

DN

Minskat stöd slår mot elever med särskilda behov

ONSDAG 12 FEBRUARI 2020

Solna stad införde i höstas nya rutiner för ansökningar om tilläggsbelopp för elever med särskilt behov av stöd. Nu larmar föräldrar om att de flesta eleverna på stadens resursskolor får avslag.

– Bara 24 av 137 barn har beviljats stöd sedan sedan augusti, säger Magnus Back, förälder.

På Ingridskolan i Bergshamra går elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som autism. En av dem är Magnus och Cecilia Backs son Victor.

– Han går i en liten klass med sex elever och tre lärare och pedagoger. Då fungerar det för honom. Det låter mycket, men utan så mycket hjälp fungerar det inte, säger Magnus Back.

Tidigare gick sonen på en kommunal skola. Där fick han inte tillräckligt med stöd och var inte godkänd i kärnämnen. Men efter bytet till resursskolan har pusselbitarna börjat falla på plats.

– Han klarar kunskapskraven, han har fått kompisar och mår så himla mycket bättre nu. Vi är jätteglada. Det känns som att han har hittat sitt sammanhang, säger Cecilia Back.

Inför höstterminen 2019 ändrade Solna stad rutinerna för tilläggsbelopp till elever med särskilt behov av stöd. Tidigare hade skolorna haft ett schablonavtal med kommunen. Nu måste skolorna i stället ansöka om tillägget för varje elev. Sedan dess har Ingridskolan fått avslag på elva av tolv ansökningar om tilläggsbelopp. Nu är flera föräldrar oroliga för hur avslagen påverkar deras barns skolgång.

Enligt skolans rektor, Ingrid Svedin, går skolan miste om ungefär 2,5 miljoner kronor på grund av avslagen.

– Det här blev en chock. Det motsvarar nästan fem assistenttjänster. För eleverna får det stora konsekvenser, säger Ingrid Svedin.

Sedan avslagen började komma in har två och en halv assistenttjänster dragits in på

skolan. På grund av det ekonomiska läget har de inte ersatts, berättar hon.

– Det är inte bra. Personalen är nyckeln för eleverna. Utan dem raderas deras tillvaro. För resten av personalen blir det också större arbetsbelastning, säger Ingrid Svedin.

Tillsammans har föräldragruppen gjort en sammanställning av alla kommunens beslut om tilläggsbelopp sedan ändringen. Den talar sitt tydliga språk – 113 avslag och 24 bifall. Siffrorna gäller kommunens samtliga skolor.

– Grunden för stödet kan vara både fysiska och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, men av materialet går det inte att säga om några barn med enbart neuropsykiatriska har fått godkänt, säger Magnus Back.

Cecilia och Magnus Back är båda kritiska till förändringen.

– Resursskolorna är uppbyggda kring en specialkompetens och den kostar pengar. Många av de här barnen har äntligen fått ordning på sin skolgång just för att de får extra stöd, säger Cecilia Back.

Samtidigt som kommunens rutiner ändrats går Solna stads skolnämnd med underskott. I protokollet från nämndens sammanträde i december lyfts förändrade rutiner för tilläggsbelopp fram som en åtgärd för att komma till rätta med underskottet.

Men enligt Marianne Damström Gereben (L), ordförande i skolnämnden, handlar inte förändringen om att spara pengar.

– Det är en missuppfattning. Det handlar inte alls om det. Vi har inga besparingskrav på det området, säger hon.

– Det handlar om en anpassning till lagen som säger att skolorna måste ansöka för tilläggsbeloppen individuellt för varje elev.

I ansökan ska de visa att eleven behöver extraordinärt stöd.

Hur mycket kommunen ändå sparar på att fler ansökningar får avslag är oklart.

– Det har jag inte tittat på eftersom jag inte är intresserad av att göra en besparing inom det här området, säger Damström Gereben.

I december gav kommunen ett tillskott till skolorna som fått avslag på sina ansökningar. För varje elev som inte beviljats tillägget fick skolorna 50 000 kronor för det pågående läsåret.

– Det är en kortsiktig lösning. Men det är viktigt att få till en även på längre sikt.

Eleverna finns ju kvar. Därför jobbar förvaltningen i dialog med skolorna för att komma fram till en mer långsiktig lösning, säger Damström Gereben.

Men någon sådan dialog känner inte rektor Ingrid Svedin igen.

– Jag visste inte om att det pågår en sådan. Jag har inte hört något om långsiktiga lösningar.

På skolan går elever från tretton olika kommuner. Men ändringen berör bara de som bor i Solna stad. Många av de andra eleverna får fortfarande tilläggsbelopp.

– Om alla kommuner resonerade likadant hade vi fått lägga ner, säger Ingrid Svedin.

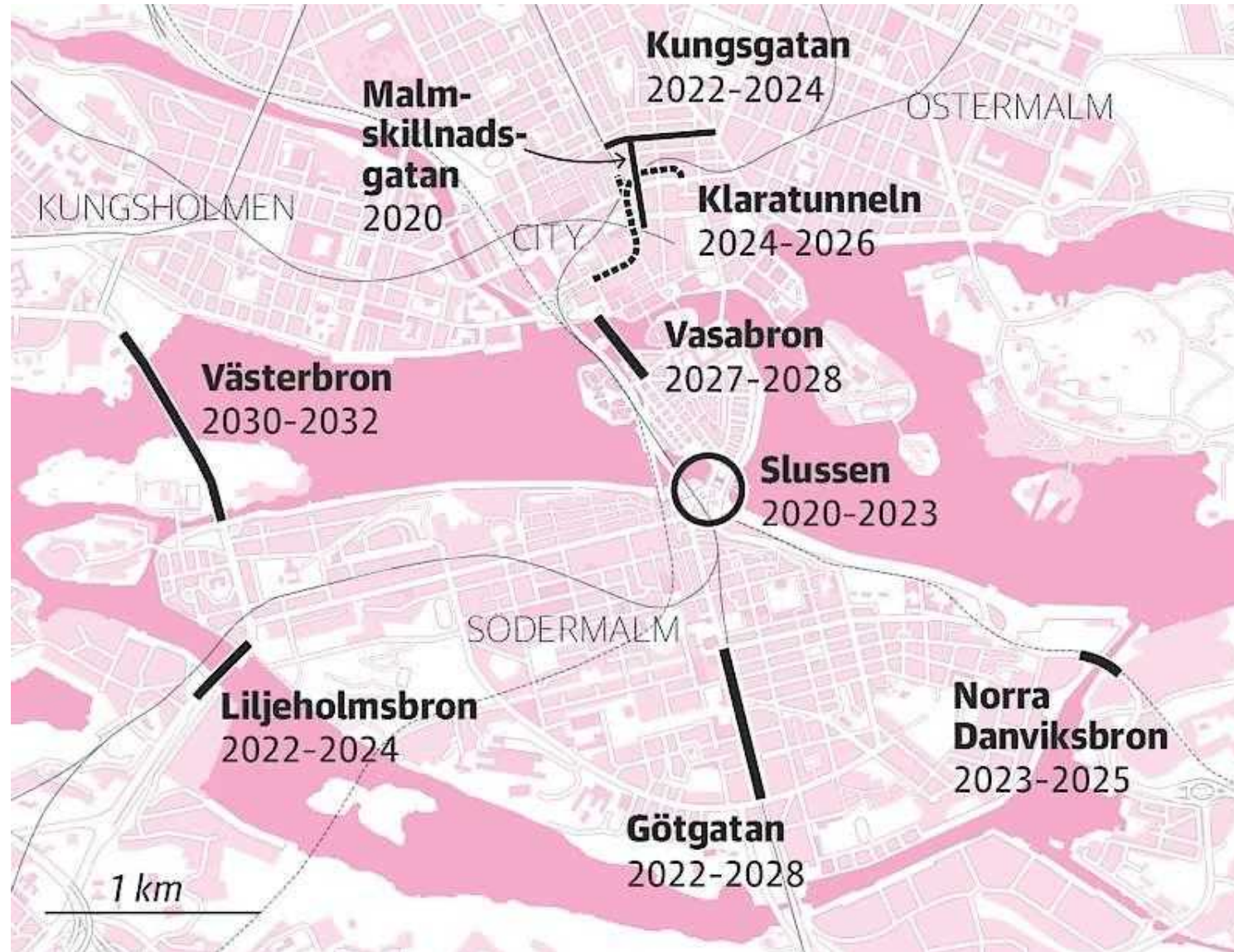
Gustav Olsson

gustav.olsson@dn.se

Stora trafikstörningar under drygt tio år i Stockholm

ONSDAG 12 FEBRUARI 2020

Flera jättelika renoveringsprojekt kommer att ställa till med stora trafikstörningar under drygt ett decennium framåt i centrala Stockholm. Bland annat ska Klaratunneln stängas i 16 månader och Götgatan grävas upp under sex år.

– Det gäller viktig infrastruktur som helt enkelt håller på att ge upp, säger trafikborgarrådet Daniel Helldén (MP).

Utbyggnaden av stadens broar har i huvudsak skett före 1980. Det finns två perioder med mycket hög byggnationstakt, en under 1930-talet och en under 1960- och 70-talen. Var fjärde bro har uppnått eller uppnår sin tekniska livslängd år 2035.

– Vi har mycket infrastruktur som är gammal. Vasabron invigdes strax innan Strindbergs ”Röda rummet” gavs ut. Kungsgatan är från 1910-talet, en av Liljeholmsbroarna är från 1920-talet och håller på att ge upp, Götgatans tunnel från 1930-talet likaså, betong håller inte i mer än 50 år, säger Daniel Helldén.

Om inte renoveringar görs snart riskerar Stockholm akuta avstängningar som innebär att trafiken inte kan kontrolleras och staden stannar, enligt Helldén.

– Den tidsplan vi har för de arbeten som ska göras måste fungera, annars kommer en renovering att påverka en annan och det blir inte lyckat, säger han.

Malmskillnadsgatan

Tätskiktet i betongkonstruktionen under gatan är från 1960-talet och byts ut i år, i samband med de stora byggprojekt som sker i området. Under arbetet kan man inte köra på gatan.

Klaratunneln

– Klaratunneln från 1970-talet är en otroligt viktig trafikled. De gånger bussar har kört in och fastnat där har hela staden stannat av, säger Daniel Helldén.

Innertak och bärande pelare har utsatts för stora påfrestningar och om inget görs måste tunneln stängas inom tio år.

Trafikkontoret övervägde att renovera ett tunnelrör i taget och låta trafiken tränga ihop sig i det andra, men har bestämt att stänga av tunneln helt under de 16 månader 2024–2026 som arbetet väntas pågå.

– Det beräknas kosta 1,1–1,4 miljarder kronor. Det skulle bli dubbelt så dyrt och ta tre år om vi renoverade ett rör i taget, säger Daniel Helldén.

Trafikanter får hitta andra vägar under byggtiden, trafikkontoret ska undersöka om det går att dubbelrikta Tegnérgatan, Oxtorgsgatan och Jakobsgatan vid Gallerian medan renoveringen pågår.

Vasabron

Bron mellan Tegelbacken och Gamla stan är nästan 140 år gammal. Den har tung

trafik i form av stombussar och kommer i princip att stängas av under renoveringen 2027–2028.

Slussen

Den nya guldbron som långsamt är på väg från Kina invigs i augusti. Då kommer endast bussar att få köra på Munkbron medan Skeppsbron öppnas även för biltrafik.

Även Katarinavägen öppnas för trafik, men fram till 2023 bara för bussar.

Götgatan

Spårvägstunneln från 1930-talet, där tunnelbanans gröna linje går i dag, har skador på betongen och läckage på vissa ställen.

Tunneln ligger grunt, bara en till tre meter under Götgatan och tätskiktet måste renoveras ovanifrån.

Götgatan från Folkungagatan till Skanstull kommer – i samarbete med Region

Stockholm som äger tunneln – att grävas upp i etapper från 2022 och sex år framåt. – Vi måste göra något, tunneln håller på att gå sönder och om vi får ett haveri som drabbar Stockholms pulsåder gröna linjen, då stannar staden helt och hållet, säger Daniel Helldén.

Från Folkungagatan kommer ett körfält att vara öppet söderut – även om gatan vissa tider stängs av helt.

Norrut mellan Skanstull och Folkungagatan kommer det inte att gå att köra bil alls från hösten 2022.

– Vi vet från andra avstängningar att bilister hittar andra vägar, men det är klart att det kommer att påverka trafiken, särskilt innan Katarinavägen öppnar för bilar 2023, säger Daniel Helldén.

Tunnelbanan förväntas rulla hela tiden.
Kungsgatan

Under Kungsgatan går en tunnel från 1910-talet som riskerar att rasa ihop, som DN tidigare har berättat om. Gatan ska grävas upp successivt mellan 2022 och 2024. Ett körfält i vardera riktningen kommer att vara öppet.

Liljeholmsbron

Den äldre av broarna, från 1928, har enligt Daniel Helldén ständigt problem och stör boende runtomkring när den går sönder.

Renovering planeras mellan 2023 och 2025, under byggtiden får trafiken samsas på den andra bron.

Norra Danviksbron

Bron byts ut – som DN tidigare har skrivit – 2023–2025, men kommer att se ut som tidigare. Den beräknas vara klar samtidigt med Slussenbygget och då släpps Saltsjöbanan in till Slussen igen.

Västerbron

Den viktiga förbindelsen över Saltsjö/
Mälarsnittet planerar staden att renovera
senare, mellan 2030 och 2032.

– Vi vet inte riktigt hur Västerbrons
kvalitet är, vi hoppas att den inte behöver
för mycket kärlek innan dess, säger Daniel
Helldén.

Mia Tottmar

mia.tottmar@dn.se

Hemsjukvårdare ljög om hembesök – patienten avled

ONSDAG 12 FEBRUARI 2020

**Hemsjukvårdaren struntade i att göra
ett nattligt besök hos en brukare som
dog morgonen därpå. Vårdaren
försökte också mörka sitt agerande.
Händelsen är nu lex Sarah-anmäld och
vårdaren har fått sparken.**

Den utbildade och erfarne
hemsjukvårdaren skulle ha gjort ett
nattligt hembesök hos den nu avlidne

personen i nordvästra Stockholm klockan 02.30. Men istället för att gå dit berättade vårdaren för sina kollegor att hen inte hade för avsikt att genomföra besöket. I stället fyllde vårdaren i en så kallad reservblankett för att låtsas som att det inplanerade besöket var gjort.

På morgonen hittades brukaren liggandes på golvet med svag puls. Ambulans tillkallades, men när den anlände hade personen avlidit. När hemsjukvårdaren som ljugit om hembesöket fick reda på att personen dött, kontaktade vårdaren kontoret och bad dem "strimla" blanketten där det icke genomförda besöket falskeligen dokumenterats.

När det uppdagades att hemsjukvårdaren både struntat i att göra tillsynsbesöket och dessutom ljugit fick personen sparken med omedelbar verkan. Nu har vårdarens

arbetsgivare, ett privat omsorgsbolag, lex Sarah-anmält händelsen.

I anmälan till Inspektionen för vård och omsorg, Ivo, skriver företagets representant att händelsen diskuterats under flera arbetsplatsträffar i syfte att illustrera vikten av att alla gör det jobb de ska och följer de scheman för tillsynsbesök som gjorts upp.

Den avskedade hemsjukvårdaren har vårdutbildning på gymnasienivå, samt en påbyggnadsutbildning i akutsjukvård. Personen i fråga hade varit anställd sedan 2016 och var en av minst två personer som arbetade i bolagets nattpatrull.

Ulrika By

ulrika.by@dn.se

”Skyddet av grundlagar och domstolars oberoende ses över”

TORSDAG 13 FEBRUARI 2020

DN. DEBATT 20200214

Som en del av januariavtalet tillsätts nu en grundlagskommitté med representanter från alla riksdagens partier. Den ska se över formerna för ändring av grundlag, utreda åtgärder för att stärka domstolarnas oberoende

samt föreslå ändringar för att deltagande i terroristorganisation ska kunna kriminaliseras, skriver Morgan Johansson (S) och Amanda Lind (MP).

Sverige är ett land med en stark demokratisk tradition. I så gott som alla internationella utvärderingar när det gäller demokrati, rättsstat, mänskliga rättigheter, oberoende medier, starka folkrörelser och antikorrupsionsarbete så återfinns Sverige i den absoluta toppen. Det ska vi vara stolta över, och är ett resultat av många decenniers arbete och traditionsbyggande.

Men inget kan tas för givet. Det visar den internationella utvecklingen tydligt. På senare år har demokratin rullats tillbaka på många håll, och auktoritära regimer har tagit över och successivt stärkt greppet. Det gäller också i Europa. Korruptionen är sedan gammalt utbredd på många håll,

och många regeringar har misslyckats med eller inte brytt sig om att bekämpa den. När det gäller rättsstatliga principer har EU inlett ett artikel 7-förfarande mot Ungern och Polen, eftersom man menar att regeringarna där drivit igenom lagstiftningar som anses inskränka dessa grundläggande demokratiska strukturer. I Polen har det till och med gått så långt att domare demonstrerar på gatorna mot lagändringar som de menar hotar domstolarnas oberoende.

Demokratin är inte en gång för alla given. Den måste erövras av varje generation. Den måste försvaras i varje läge och i varje tid. Alla demokrater måste ständigt vara beredda att ta varje enskild debatt som rör yttrandefrihet, rättssäkerhet och mänskliga rättigheter, men vi måste också se till att det finns ett robust grundläggande regelverk till värn för

demokratin. Utvecklingen i omvärlden visar att det kan behövas tidigare än vi trott.

Demokratins genombrott i Sverige för 100 år sedan kom efter en hård politisk kamp. Det var nödvändigt. Men sedan dess har det varit tradition att söka breda majoriteter när det gäller grundlagsändringar.

Ett bra exempel är den senaste Grundlagsutredningen, där samtliga dåvarande riksdagspartier nådde en överenskommelse om en reform av regeringsformen som trädde i kraft den 1 januari 2011.

Den innebar bland annat att domstolarna fick ett eget kapitel, att Domarnämnden inrättades och att både konstitutionsutskottets och lagrådets ställning stärktes.

Det finns inget behov av en ny omfattande översyn av hela regeringsformen. Vi har i grunden en bra grundlag, med ett brett politiskt stöd. Däremot finns det skäl att mot bakgrund av den utveckling vi ser i andra länder, se över hur skyddet av grundlagarna och domstolarnas oberoende ser ut. Frågan är om vi i längden kan lita på tradition och oskrivna regler om att grundlagsförändringar helst ska göras med breda majoriteter.

Som en del av januariavtalet, som är en sakpolitisk överenskommelse mellan regeringen, Centerpartiet och Liberalerna tillsätts nu en parlamentarisk kommitté med representanter från alla riksdagens partier.

Kommittén kommer att ledas av ordföranden i Högsta domstolen Anders Eka och ska utreda:

1 Formerna för ändring av grundlag.

Grundlagarna sätter upp ramar för hur den politiska makten får utövas. Dessa grundläggande spelregler för demokratin måste vara stabila och ska inte kunna förändras genom snabba beslut.

Ett sådant skydd finns i dag genom kravet på två likalydande riksdagsbeslut med ett mellanliggande val för att ändra grundlagen. Det mellanliggande valet kan dock vara ett extra val. En regering som snabbt skulle vilja ändra grundlagarna skulle alltså kunna utlysa ett extra val. Kommittén ska därför utreda om det mellanliggande valet bör vara ett ordinarie val.

I dag räcker det också med en enkel majoritet vid riksdagens beslut om grundlagsändring. Det finns heller inte något krav på att ett visst antal

riksdagsledamöter ska delta i omröstningen.

Det är en svag reglering. I många andra länder finns regler om kvalificerad majoritet i alla eller åtminstone i de mest väsentliga grundlagsfrågorna.

Kommittén ska därför se över om det ska införas krav på kvalificerad majoritet vid riksdagsbeslut om grundlagsändringar, och på att ett visst antal ledamöter som minimum ska delta i omröstningen.

2 Åtgärder för att stärka domstolarnas och domarnas oberoende. Domstolarnas och domarnas oberoende är redan i dag starkt, men kan behöva stärkas ytterligare. En auktoritär regering skulle till exempel, genom att sänka pensionsåldern, kunna besluta om tvångspensionering av domare. Man skulle också kunna sänka antalet domare i de högsta domstolarna, eller

omvänt kraftigt öka antalet domare, för att gynna egna politiska intressen.

Kommittén ska därför utreda om det behövs ett skydd i grundlag mot att pensionsåldern för domare sänks genom vanlig lag. Man ska också överväga om det bör införas en grundlagsreglering av antalet domare i de högsta domstolarna.

Kommittén ska även se över Domstolsverkets organisation, styrning och roll och bedöma om ytterligare steg måste tas för att öka oberoendet.

3 Grundlagsändring i syfte att kriminalisera deltagande i en terroristorganisation. Det finns ett brett stöd i riksdagen för en heltäckande kriminalisering av deltagande i en terroristorganisation. Ett sådant förslag lades fram av regeringen förra året. Lagrådet menade emellertid att förslaget stred mot den grundlagsskyddade

föreningsfriheten. För att kunna införa ett deltagandebrott behövs således en grundlagsändring, och därför får kommittén också detta uppdrag. När det gäller formerna för ändring av grundlag och åtgärder för att stärka domstolarnas oberoende så ska betänkande lämnas senast i början på 2023. När det gäller deltagandebrottet så ska betänkande lämnas senast våren 2021, så att eventuella grundlagsändringar och tillhörande lagstiftning om förbud mot deltagande i en terroristorganisation kan beslutas 2022.

Med denna kommitté får de politiska partierna det viktiga uppdraget att tillsammans arbeta fram förslag som ska öka skyddet för demokratin. Men historien visar att en på papper robust författning inte är en garanti. Ytterst är det de politiska partierna som måste ta detta

ansvar. Kampen mot förslag som kan underminera vårt styrelseskick måste tas varje dag. Gränsen mot auktoritära krafter måste vara tydlig såväl i debatten som i riksdagen. Så säkrar vi Sveriges demokrati också för framtiden.

Fakta. Kommittén

Den parlamentariska kommittén med representanter från alla riksdagens partier ska ledas av ordföranden i Högsta domstolen Anders Eka.

Senast våren 2021 ska betänkande lämnas om deltagandebrottet, så att eventuella grundlagsändringar och tillhörande lagstiftning om förbud mot deltagande i en terroristorganisation kan beslutas 2022.

Senast i början på 2023 ska betänkande lämnas om formerna för ändring av grundlag och åtgärder för att stärka domstolarnas oberoende.

Morgan Johansson (S), justitie- och migrationsminister

Amanda Lind (MP), kultur- och demokratiminister

Ewa Stenberg: Kina enar den svenska riksdagen

TORSDAG 13 FEBRUARI 2020

Riksdagens utrikespolitiska debatt var en uppvisning i enighet. Moderaterna omfamnade regeringens utrikesdeklaration och alla partier kritiserade Kina och dess ambassadör. Hur hamnade vi här?

Jag kunde riva sönder utrikesdeklarationen, sade Moderaternas utrikespolitiska talesperson Hans

Wallmark när utrikesminister Ann Linde avslutat sin uppläsning av utrikesdeklarationen.

Åhörarna drog efter andan och såg den amerikanska demokraten Nancy Pelosi framför sig, när hon rev sönder president Trumps tal till nationen.

”Men jag gör det inte”, sade Moderaternas skuggutrikesminister. Och så övergick han till att ställa sig bakom Ann Lindes första utrikesdeklaration. ”Det är i stor utsträckning en svensk linje”, sade Wallmark och tillade att han vill undvika polarisering och brutalisering av debatten. De svenska partierna har varit eniga om mycket i utrikespolitiken. Men i debatterna brukar skillnaderna plockas fram. Regeringen får kritik för sin Israelpolitik, Vänsterpartiet dammas på för gamla uttalanden om Venezuela.

Sådant hördes också nu. Men samtidigt var det som att ett stadigt påverk av politisk enighet blivit synligt synlig under konflikterna på ytan.

Enigheten märktes redan före jul, när riksdagen antog en Kinastrategi.

Utrikesutskottet skrev ett enigt betänkande – alla partier från SD till V – med regeringens skrivelse om Kina som grund. På luciadagen debatterade riksdagen och fattade ett enigt beslut, medan den kinesiska ambassadens personal stenograferade på åhörarläktaren. Det var ett tydligt budskap.

Samstämmigheten hördes också på onsdagen. Moderaternas Hans Wallmark och Vänsterpartiets Håkan Svenneling sjöng i det närmaste duett om utvecklingen i Kina.

Svenneling berömde Wallmark för hans hårda ord om Kina i sitt anförande och ställde sig bakom Moderaternas krav på en kommission om den fängslade kinesiskfödde svenske bokförläggaren Gui Minhai.

”Det kommer lite plötsligt, denna omfamning”, sade Wallmark men berömde vänsterpartisten för hans beskrivning av fallet och sade att det är viktigt att nämna de båda fängslade svenska medborgarna vid namn och synliggöra Gui Minhai och Dawit Isaak från riksdagens talarstol. Kinas ambassadör har försökt förmå Sverige att tala mindre om bokförläggaren. Nu nämnde många riksdagsledamöter honom. Men det finns ändå ett par konfliktfrågor i Kinapolitiken. Ann Linde kritiserades för att hon inte nämnde Gui Minhais namn i utrikesdeklarationen. Moderaterna

kritiserades av Kristdemokraterna för att partiet inte ställer sig bakom kravet på att utvisa den kontroversiella kinesiska ambassadören.

Hans Wallmark (M) sade att en utvisning vore fel med tanke på vårt lands intressen. Hans argument lät lika Ann Lindes. Det är uppenbart att Sverige fått en utrikesminister som har lättare att skapa enighet än hennes företrädare Margot Wallström hade.

Ewa Stenberg

ewa.stenberg@dn.se

Så sårbara är vi för falska påståenden

TORSDAG 13 FEBRUARI 2020

Du scrollar i ditt flöde. Plötsligt dyker en nyhet upp. Du inser att den inte kan vara sann och scrollar vidare. Det är väl inte så farligt?

Men när vi hör ett påstående tillräckligt många gånger kommer vi att uppfatta det som sanning, enligt forskning.

Hösten 2017 gjorde Donald Trump en intervju med tv-kanalen Fox Business. Han berättade om de smeknamn han gett sina motståndare. "Ohederliga" Hillary Clinton, Ted "Lögnaren" Cruz. Men mest

nöjd sade han sig vara med att ha myntat begreppet fake news, ungefär fejkade nyheter.

Det ska han ha gjort i december 2016. Tv-kanalen CNN rapporterade att Trump vid sidan av sitt presidentämbete skulle jobba med sin tv-serie "The apprentice", där deltagarna tävlar om en anställning på Trumps företag.

Det var inte sant, skrev Donald Trump. Det var "FAKE NEWS".

Men var Trump verkligen först med begreppet fake news, eller är det fake news att han skulle ha varit det?

DN ber Åsa Wikforss, professor i teoretisk filosofi och ledamot av Svenska Akademien, kasta ljus över frågan.

– Det är absolut inte Donald Trump som kom på fake news! Begreppet har sannolikt funnits lika länge som nyheter,

åtminstone sedan slutet av 1800-talet när dagstidningarna växte fram på bred front. Det Trump däremot gjorde var att ge termen ett nytt innehåll, menar Åsa Wikforss. Han var arg över att tidningar hävdade att desinformation spelat en central roll i hans valseger över Hillary Clinton, och vände ordet tillbaka mot medierna. Sedan dess har förtroendet för etablerade medier rasat bland republikaner, medan det stigit bland demokrater. New York Times, till exempel, säljer i dag fler prenumerationer än de gjorde före 2016. Men att sluta att använda uttrycket fake news för att Trump tagit över användningen är inget Åsa Wikforss rekommenderar.

– Däremot bör man ta avstånd från hans sätt att använda det.

Enligt en artikel som Wikforss skrev i fjol kan fake news användas på två vitt skilda

sätt. Dels för att beteckna en påhittad nyhet som inte är sann, dels för att sprida misstro mot etablerade kunskapskällor. När Trump talar om fake news är det fråga om det senare. För honom betecknar termen alla nyheter som framställer honom i dålig dager.

Åsa Wikforss blev själv nyligen anklagad för att ha spridit alternativa fakta i en bok som handlade om just alternativa fakta.

– Anklagelsen var direkt fånig. Det handlade bland annat om årtal som blivit fel. Små faktafel slinker med och jag är tacksam för att det uppmärksammas. Det är det viktiga med ett offentligt samtal: att vi kan upptäcka fel och rätta till dem.

– Vi måste också skilja slarvfel från avsiktlig påverkan och propaganda, säger hon.

I artikeln från 2018 argumenterar Wikforss för att frågan om huruvida

innehåll är sant eller falskt inte är det enda som spelar roll. ”Det som kännetecknar fake news är snarare de *avsikter* varmed de skapas”, skriver hon. Syftet med fake news är inte att upplysa, utan att medvetet sprida desinformation.

Trump har faktiskt haft rätt i att flera av de artiklarna han pekat ut som fake news verkligen innehållit mindre faktafel.

Men varför är det så mycket diskussion om fake news? För att det finns massor av falska nyheter på internet.

En studie från MIT, Massachusetts institute of technology, visade 2018 att en falsk nyhet sprids 70 procent snabbare än en riktig nyhet. En fejkad nyhet når 1 500 människor på Twitter sex gånger snabbare än en sann nyhet.

Och varför är vi så sårbara för fake news? Människor har enligt forskning lättare att ta till sig information än att stöta ifrån sig

den. Det gäller även när vi vet att en avsändare är opålitlig.

Dessutom är vi mer benägna att hitta argument för våra egna uppfattningar än att falsifiera dem.

Fenomenet kallas för *bekräftelsebias* och härstammar eventuellt från en tidigare utvecklingsfas i mänsklighetens historia. Om någon på savannen ropade ”tigern kommer!” så kunde det vara förödande att inte tro på det. Vi är godtrogna av naturen, kan man säga.

– Det sägs att vår psykologi och hjärna är som på stenåldern. Men tekniken är modern. Det är i mötet mellan de två som problem uppstår, säger Åsa Wikforss. Förutom bekräftelsebias är vi alla sårbara för *sanningsillusionen*. Den betyder att ju fler gånger ett påstående upprepas, desto högre är sannolikheten att vi tror på det.

– Det talas mycket om källkritik och om vilket ansvar individen har, säger Åsa Wikforss. Men det måste ske en förändring på alla nivåer. Facebook till exempel vill inte ta bort falska påståenden i politiska annonser. Den stora utmaningen är att internetjättarna får mycket annonsintäkter från just innehåll som gör folk upprörda och arga.

Det är Thomas Nygren, lektor i didaktik vid Uppsala universitet, väl medveten om. Han forskar om digital kompetens och är med i projekt för att höja den källkritiska förmågan bland ungdomar.

I ett av projekten ingår spelet ”Bad news game” som går ut på att med olika knep skaffa sig så många följare och så mycket trovärdighet som möjligt i sociala medier. Att väcka känslor är nyckeln till att få många följare, har det visat sig.

Det var en nederländsk organisation som tillsammans med Cambridge university skapade spelet 2017.

DN prövar spelet och väljer att inte publicera falska tweetar. Då slutar spelet abrupt.

”Hoppsan! Du har förlorat all din trovärdighet. Det som du producerar är inte desinformation utan bara trendigt nonsens.”

– Ja, man ska ju inte agera moraliskt i spelet, utan försöka få så många följare som möjligt. Man får inga poäng för att vara en god människa, säger Thomas Nygren.

Är det så de som sprider desinformation resonerar, ”jag vet vad som är rätt, men gör medvetet något omoraliskt”?

– Studier har visat att de som sprider konspirationsteorier ofta faktiskt tror på dem själva också. Då sprider de

”missinformation”, i motsats till ”desinformation”, som sprids fast man vet att den är falsk.

De som kommer vidare till nästa steg i spelet får lära sig sex strategier för att sprida desinformation: imitation, emotion, polarisering, konspiration, misskreditering och trollning.

– Det är strategier som redan för länge sedan sågs känneteckna propaganda. Om man lär sig hur man manipulerar på nätet, kan man bli mer immun mot manipulation. Det är syftet med spelet, säger Thomas Nygren.

Forskare i Uppsala och Cambridge har nyligen fått ut preliminära resultat från enkäter som besvarats av dem som spelat.

– De som spelat har blivit bättre på att till exempel identifiera bedragare, konspirationsteoretiker och smutskastare.

De har blivit mer skeptiska till falska nyheter, men inte till trovärdiga nyheter. Ändå råder spelet inte bot på sanningsillusionen. Om påståenden upprepas många gånger för oss, uppfattar vi dem fortfarande som sanna – trots att vi spelat spelet.

Forskning har tidigare visat att flera faktorer har ett samband med god källkritik: hög utbildning, breda ämneskunskaper, intresse för att ta del av pålitliga nyheter, ödmjukhet, vana att faktagranska och hög kognitiv förmåga.

– Förutom bred kunskap är det viktigt att kunna ”läsa i sidled”. Det betyder att man inte fastnar i *en* version på *en* sajt, utan jämför med andra källor.

Det som spelet bidrar med är framför allt en medvetenhet, menar Thomas Nygren. Man lär sig identifiera budskap som griper

tag i våra känslor, polariserar och kan spridas snabbt.

Det finns enligt honom inga snabba lösningar mot desinformation. Men han har tips för att motverka att man börjar tro på lögner eller halvsanningar.

– Ha ett filter i sociala medier, följ trovärdiga nyhetskällor. Om något låter för bra för att vara sant, bör du dubbelkolla i andra kanaler.

Bille Sirén

TORSDAG 13 FEBRUARI 2020

Tips. Så kan du värdera sanningshalten

Thomas Nygren, lektor i didaktik, tipsar om tre journalistiska frågor för att värdera hur trovärdigt något är.

1 Vem står bakom informationen?

2 Vilka bevis finns på att det skulle vara sant?

3 Vad säger andra oberoende källor om samma fenomen?

Åsa Wikforss om sin egen bekräftelsebias:

”Bekräftelsebiasen påverkar vår perception, det vi noterar omkring oss. Innan jag fick barn, tyckte jag inte det fanns några barn på stan. Plötsligt började jag se barn överallt! Det samma hände när vi skaffade hund.”

Arkitekter och konstnärer bekämpar brott med design

TORSDAG 13 FEBRUARI 2020

Röhsska museet i Göteborg visar gruppen Forensic architectures gestaltade bevis-material i tre uppmärksammade rättsfall. En - spännande utställning som förtjänar stor publik, skriver Birgitta Rubin.

”Forensic architecture – design as investigation”

Röhsska museet, Göteborg, Visas t o m 23/8

Hur kan designverktyg användas i brottmål för att gestalta nytt bevismaterial som utmanar det statliga rättsmonopolet? En brokig samling svar ges på Röhsska museets nya, fängslande utställning, där den Londonbaserade researchgruppen Forensic architecture presenterar kriminaltekniska motbevis i tre rättsfall med misstänkta mörkläggningar. Ett mord på en invandrare i Tyskland, en förödande drönarattack i Pakistan och en fabriksbrand i Karachi, som kostade 259 människor livet.

Utredningsmaterialet visas i tre installationer som ryms i en sal, men utställningen är så informationstät att det tar minst ett par timmar att se, lyssna, läsa och smälta allt.

Här finns flera videoverk, med faktapresentation av händelseförloppen och 3D-modeller med animationer och simulation av rörelser, detonationer, rök. Det är ihoppusslade stillbilder från mobilfilmer, satellitbilder, ljudupptagningar, vittnesmål. Det är fysiska rumsmodeller, planlösningar och en väggpanel med grafiska tidslinjer. Läs gratishäftet med cirka 20 sidor text, säger jag, det behövs för att förstå komplexiteten och noggrannheten i bevisföringen. Här finns bland annat en ordlista som förklarar den tvärdisciplinära gruppens redskap och metoder; 3D-modellering, audioanalys, geolokalisering, bilddatakomplex, strömningsdynamik, mönsteranalys, brottsplatsrekonstruktion, med mera.

Här finns också den högintressanta men stundtals lite svulstiga texten "Öppen

verifikation” av Eyal Weizman, professor i ”Spatial & visual cultures” vid Goldsmiths university of London. Den brittisk-israeliske arkitekten och ledaren av Forensic architecture beskriver en bakgrund inom ”vänsteraktivismen”, med misstro mot ”auktoriteter och etablerade sanningar”.

Weizman skrev sin avhandling om hur stadsplanering och arkitektur använts som verktyg för förtryck i ockuperade områden på Västbanken och i Gaza. Han grundade Forensic architecture 2010 och har knutit till sig allt ifrån arkitekter, forskare, jurister och datorprogrammerare, till journalister, filmskapare och konstnärer. Hittills har gruppen varit inblandad i ett femtiotal utredningar främst rörande brott mot mänskliga rättigheter, vapenlagar och arbetsmiljölagar, krigsförbrytelser, polisvåld och miljöförstöring.

Störst utrymme på utställningen får fallet med den 21-årige Halit Yozgat, som sköts ihjäl på familjens internetcafé i Kassel – en omfattande undersökning som jag såg delar av på Documenta 14 häromåret. Faktum är att Forensic architecture syns allt oftare i konstsammanhang och har kända medarbetare som

Turnerpristagaren Lawrence Abu Hamdan. När gruppen tillsammans med Amnesty international utredde det ökända syriska fängelset Saydnaya bidrog den senare med en akustisk modell, baserad på vittnesmål om ljudtortyr. Den skakade mig djupt, i formen av ett ljudverk på Bonniers konsthall.

Forensic architecture använder utställningsersättningar för att driva utredningar och tar uppdrag från humanitära organisationer och parlamentariska kommissioner, liksom

från aktivist-, miljö- och medborgargrupper. ”Kontra-forensik” kallar Weizman arbetet och ser det som en ironi ”att när lögnerna sprider sig genom maktens institutioner så måste sanningens hantverk hitta sin plats på museerna”. I fråga om mordet på den turkiskättade mannen i Kassel 2006 var det antirasistiska grupperingar som bad Forensic architecture att granska fallet på nytt. Detta efter en läcka i polisutredningen 2017, som tydde på ett falskt vittnesmål från en underrättelseofficer på plats och kopplingar till en serie nynazistiska mord. I presentationen på Documenta förstod jag långt ifrån alla lager i denna smutsiga historia, där CDU-politiker i Hessen sägs ha bistått säkerhetstjänsten med en hemligstämpling.

På Röhsska museet ges fler pusselbitar, särskilt i den grafiska presentationen av tidsförloppet, kompletterat med bland annat foton, tidningsklipp, citat från intervjuer, cirkulerande teorier och opinionsyttringar. Men kärnan är den digitala rekonstruktionen av brottsplatsen, analysen av förloppet och granskningen av vittnesmål. Den bevisar att underrättelseofficeren Andreas Temme ljög om att han varken hörde, såg eller kände lukten av något misstänkt. Jag som är storkonsument av kriminalserier går igång på denna mordgåta och blir frustrerad av att inte förstå vad meneden kan betyda. Så jag googlar och söker information i flera timmar. Temme visar sig ha varit ansvarig för säkerhetstjänstens nät av informanter på den högerextrema scenen i Kassel. Men vid en husrannsakan hos honom hittades

droger, illegal ammunition och högar av högerextrem propaganda. Temme hade en känd bakgrund i bikerketsar och visade sig ha vänner i Hells Angels, varav en dessutom kunnat kopplas till relaterade hatbrott.

På utställningen framgår det att Temme slapp undan straff men inte mycket mer än så. Och visst är det förståeligt att Röhsska har mer intresse av designlösningar än av skuldfrågor, särskilt som ett museum bör hålla sig neutralt. Men utställningen hade blivit ännu ett snäpp bättre med bara lite mer klargörande information.

Det gäller även drönerattacken mot ett hus i Miranshah i Pakistan 2012, där fyra personer dog – här oklart om det var misstänkta terrorister eller civila dödsoffer, och vilka militärmakter som kunde vara inblandade.

Efter att mobilfilmer smugglats ut från platsen fick Forensic architecture ett FN-uppdrag att undersöka materialet. Presentationen är utställningens visuellt starkaste inslag. Det söndersprängda rummet har återskapats i naturlig skala, med ett synligt hål efter missilen och markeringar av detonationens härjningar. Intill hänger ett panoramacollage av stillbilder från platsen, med den sakliga upplysningen om att avsaknaden av splittermärken på väggen indikerar att här torpederades människor i stället. Insikten om att de röda siluetterna i rummet markerar döda kroppar är omskakande. I en bildtext hittar jag namnet på den utpekade bomben, Hellfire Romeo. Den visar sig vara amerikansk, djävulskt designad för att skära igenom tak, väggar och golv, för att just på detta sätt detonera djupt inne i en byggnad. (I

ett annat fall ledde gruppen i bevis att det var ryska plan som bombat ett sjukhus i Syrien, drivet av Läkare utan gränser). Det tredje fallet på Röhsska har fått minst utrymme men behandlar en dödsfälla som är enklare att förstå. Det gäller branden i en textilfabrik i Karachi 2012, som tillverkade kläder till den tyska butikskedjan KiK. Några veckor tidigare hade fabriken fått ett rättvisecertifikat – men Forensic Architecture kunde visa på mycket allvarliga brister i arbetsmiljön och brandberedskapen.

Deras 3D-modeller med flödesschema visar var 885 personer befann sig, utspridda på fyra plan, när branden bröt ut på gatuplan. Avsaknaden av brandlarm gjorde att elden hann sprida sig innan fabriksarbetarna försökte ta sig ut, men hindrades av rök, blockerade utrymningsvägar och galler för fönsterna.

Om reglerna följts hade det tagit sju minuter för alla att lämna byggnaden, istället för 259 dödsfall och många hundra skadade. En organisation för mänskliga rättigheter bad Forensic Architecture att backa upp en rättsprocess i Tyskland, för att utkräva den tyska klädkedjan ett ansvar för fabriken bristande säkerhet. Fallet avvisades av en domstol förra året för att preskriptionstiden gått ut – i Pakistan. Men som det konstateras i katalogen: ”undersökningen belyser likväl den humanitära kostnaden” för fast fashion, billiga modeplagg.

Röhsska museet har själva betalat 3D-printningen av den fysiska modellen av brandens framfart i fabriken, ett nyförvärv till samlingen. Allt som allt är utställningen ett strålande initiativ som förtjänar en stor publik och på allvar breddar bilden av vad design kan vara –

helt i linje med det tidigare så problemtyngda museets nya, pigga paroll ”design is everywhere”.

Forensic Architectures avancerade kamp för rättvisa känns också hoppingivande, i tider när forskning och fakta förvrängs, när geopolitiska spänningar och digitaliserad övervakning ökar, när auktoritära och totalitära regimer censurerar sakförhållanden och antidemokratiska krafter begagnar troll- och botarméer.

I kataloghäftet beskriver Eyal Weizman hur viktigt det är för gruppen att verifiera allt bevismaterial, steg för steg, i transparenta processer – och sedan brett kommunicera resultatet. Självklart är deras arbete kontroversiellt i vissa kretsar, de är vana vid försök att underminera deras trovärdighet med argument som att de är ”bara konstnärer”.

De tre fallen på Röhsska visar att deras arbete inte alltid räcker hela vägen – men att förbrytare av alla sorter i alla fall synliggörs och får svårare att komma undan nästa gång. Nyss vann gruppen också en viktig seger, i samarbete med konstaktivister. Deras film på den senaste Whitneybiennalen handlade om hur en medlem i museistyrelsen, Warren B Kanders, blivit rik på tårgas som bland annat använts mot asylsökande vid mexikanska gränsen och demonstranter i Istanbul. Proteststormen tvingade denna rövarkapitalist att avgå.

Birgitta Rubin

birgitta.rubin@dn.se

Varannan ny bil i Stockholm går på el

TORSDAG 13 FEBRUARI 2020

Stockholmsekonomin mattas av och stämningen inom näringslivet är dyster. Det visar Handelskammarens nya Stockholmsbarometer.

Men bilhandeln går bra och elbilar är på stark frammarsch. I januari var de flesta nyregistrerade bilar i Stockholm laddhybrider.

– Vi ser en explosion av elbilar, framför allt laddhybrider. Stockholm ställer om fordonsflottan fortare än resten av landet och driver på trenden, säger Stefan

Westerberg, seniorekonom på Stockholms handelskammare.

Av fordonsbeståndet 2019 utgjorde el- och ladd/hybridbilar 7 procent i Stockholm jämfört med 3,3 procent i riket totalt.

Av nyregistreringarna i januari 2020 var 50 procent elbilar och ladd/hybrider jämfört med rikets 40 procent. Enbart laddhybrider stod för 36 procent av stockholmarnas nyregistreringar, fler än någon annan bilgrupp. Mellan januari 2019 och januari i år har laddhybriderna ökat med 173 procent i Stockholm mot 151 procent i riket i stort. Statistiken kommer från SCB och branschorganisationen Bil Sweden.

Vad beror det på att Stockholm går före?

– Det skulle kunna vara en större miljömedvetenhet hos stockholmarna, en bättre laddinfrastruktur och en större

köpstyrka. En stor andel av elbilarna säljs till företag, säger Stefan Westerberg. Under fjärde kvartalet 2019 stabiliserades Stockholmsekonomin, men på en låg nivå. Med drygt ett år av svaga konjunktursiffror är det nu tydligt att ekonomin befinner sig i en avmattningsfas.

– Företagen möts av en svagare efterfrågan. Fler har dragit ner på antalet anställda än tvärtom, det understryker en dämpad arbetsmarknad, säger Stefan Westerberg.

Makroekonomiskt har tecknen blivit ljusare, menar han. Brexit har mjuklandat, USA och Kina har avtalat att inte höja tullarna ytterligare, signalerna från Tyskland har blivit ljusare. Allt detta påverkar Stockholmsekonomin.

– Men nu har vi en ny svart svan – coronaviruset. Om smittspridningen och

nedstängningen av betydande delar av Kinas ekonomi pågår länge får det negativa konsekvenser för Stockholm. Det hämmar exporten, kineser kan inte turista här i samma utsträckning och företag som är beroende av kinesiska produkter får inte tag i dem.

– Man kan säga att vi står i ett vänteläge. Stockholms byggföretag uppvisade positiva konjunkturtecken under det fjärde kvartalet 2019, konjunkturläget anses vara bättre än normalt. Förändringen har att göra med ett mer gynnsamt marknadsläge samt att köpare och säljare har hittat varandra.

Dagens nivåer är dock alltjämt markant lägre än de höga nivåerna 2016–2017. Otillräcklig efterfrågan uppges vara det främsta hinder för Stockholms byggföretag.

Även bland Stockholms handelsföretag ljusnade utsikterna. Livsmedelshandeln gick fortsatt starkt under kvartal fyra och agerar draglok åt Stockholmshandeln. Den stora ljusglimten inom tjänstenäringarna är hotell- och restaurangbranschen, där läget är mycket starkt. Branschen stod för den enskilt största förbättringen i Stockholm under fjärde kvartalet, och agerar som stötdämpare för tjänstesektorn som helhet och för Stockholms näringsliv i stort.

– Det är bland annat kopplat till att företagen inom näringen har ökat sin personalstyrka och upplever en ökad efterfrågan, säger Stefan Westerberg. Stockholms tjänstesektor har dragits med svag konjunktur under hela 2019 och under årets fjärde kvartal försämrades stämningsläget ytterligare. Konjunkturen

bedöms som mycket svag och befinner sig långt under den historiska normalnivån.

– Företag med olika typer av uppdragsverksamhet, bland annat konsulter, ligger mycket lågt. Vi har aldrig uppmätt en så låg nivå i Stockholmsbarometern tidigare. De är pressade av lägre efterfrågan och sämre framtidsutsikter, säger Stefan Westerberg. Sammantaget är arbetskraftsbristen fortfarande ett tillväxthinder, men det har minskat i samband med den övergripande konjunkturavmattningen.

Mia Tottmar

mia.tottmar@dn.se

Fakta. Hybrider och elbilar

Elbil

En elbil är ett elfordon som endast drivs av en eller flera elmotorer. Vanligen avses batterielbilar,

fordon som strömförsörjs av batterier som laddas från extern elförsörjning, i allmänhet elnätet.

Laddhybridbil/Plug-in Hybrid

En laddhybridbil är en hybridbil som även kan laddas från det fasta elnätet och köras helt på el under kortare sträckor. Batteriet är betydligt större än i en vanlig hybridbil. När elen i det laddningsbara batteriet är slut fungerar laddhybriden som en vanlig hybridbil, vilket innebär att bensinmotorn tar vid och bilen kan fortsätta att rulla och själv växla mellan el- och bensinmotor.

Hybridbil/Elhybridbil

Hybridbil är en typ av bil som använder två eller flera kraftkällor för att driva bilen framåt. Det vanligaste är att bilen utöver en vanlig förbränningsmotor (bensin- eller dieseldriven) även har en eller flera elmotorer och batterier som hjälper till att driva bilen. Ibland kallas en sådan bil för en elhybridbil.

Förr var allt rasism i debatten – i dag finns bara brunsmetning

FREDAG 14 FEBRUARI 2020

Debatten om debatten rasar vidare. I måndags hade Publicistklubben debatt på temat "Vem driver dreven". En text på sajten Kvartal nyligen väckte också stor uppmärksamhet.

Chefredaktören Jörgen Huitfeldt skrev under rubriken "Dårskapens draksådd" om näthat och drev. Vid en första läsning tyckte jag om texten, den är skriven resonerande och prövande.

Tonen i sociala medier "är emellanåt på en sådan nedrigt låg nivå att en rätt stor andel av användarna skulle spärras in om de betedde sig så ute i det verkliga livet", skriver Huitfeldt. "Utgångspunkten måste vara att var och en är ansvarig för vad de skriver på sociala medier och för hur de trissar upp konfliktnivån där."

Så läste jag en gång till och blev besviken. Texten är inte alls självkritisk.

Man kan utläsa två konkreta åsikter. Den första: "En spetsig twittrare med många följare, exempelvis Hanif Bali" har inget ansvar för eventuella elakheter som hans följare skriver, för hur den berömda Twittersvansen viftar.

Den andra: "En särskild kategori av aktörer", bland annat "på DN:s opinionssidor", klagar på tonen i sociala medier, menar Huitfeldt. Men dessa aktörer kastar ju själva omkring sig jämförelser med 30-talet mot "debattörer som lyfter helt legitima frågeställningar", alltså kritiserar invandring.

Det är svårt att dra andra slutsatser än att Jörgen Huitfeldt tycker att de med andra åsikter än han själv borde skärpa till sig medan de som tycker likadant bara kan tuta och köra vidare. Mitt lag har rätt, det andra fel.

Nu har jag visserligen själv en DN-hund i detta lopp, men Kvartalanalysen gör knappast mycket för att bryta någon polarisering eller bekämpa "dårskapens draksådd". Till det krävs nog en aning mer självrannsakan.

Det vore fånigt att inte medge att den offentliga dagordningen, inte minst vad gäller migration, länge präglades av en flyktingvänlig opinion och att debattörer med andra åsikter kunde drabbas av rasiststämpel. Eller att detta fortfarande förekommer. Men det betyder inte att man i dag inte får diskutera migration utan att omedelbart rasiststämplas av elitens horder.

I själva verket får man prata invandring tills syret tar slut; ett belägg är att det finns minst tre riksdagspartier, en frodig bukett ledarsidor och motsvarande en mellanstor kommun av debattörer som knappt gör annat.

Men ärren efter tidigare slagfält sitter i, och många har fortfarande så öm hud att minsta viskning känns som en örfil. För dem blir även reella farhågor om rasism

ytterligare bara ett uttryck för ”brunsmetning”.

Enkelt uttryckt: Förr var allt rasism. Nu ingenting. Och den som ändå har fräckheten att uppleva och påtala något rasistiskt, ja, den är bara bevis på den ständiga brunsmetningen och godhetssignaleringen från ”vänster”.

Lika bisarrt som att förneka att det förut hade ett socialt pris att kritisera invandringspolitiken, lika dumt vore att inte erkänna att de drev vi i dag ser på sociala medier – kampanjen mot SAS-reklamen är ett lysande exempel – inte bara består av missnöjda medborgare utan att de också utnyttjas i en högerpopulistisk kampanj med trollarméer och tydlig agenda.

Till den agendan hör att med upptrummade drev skrämma bort misshagliga motståndare. Men också att

avfärda allt tal om rasistiska tendenser som överdrivet och ”brunsmetning” – som om rasism i sig inte fanns.

Självklart tycker debattörer som Jörgen Huitfeldt att rasism existerar och är ett problem. Men då är det ju inte binärt, att något antingen är rasism eller inte, utan ett sluttande plan. Vissa åsikter är helt enkelt mer rasistiska än andra. (Eller förlåt, mindre orasistiska, jag vill inte brunsmeta här.)

Den enes ”legitima frågeställningar” är den andres främlingsfientlighet. En del drar gränsen vid att människor uttrycker obehag när de omges av folk från andra kulturer, andra först vid Ku Klux Klan-möten med brinnande kors.

Det är fel att automatiskt rasiststämpla den ene. Men det är snäppet värre att förneka att den andre är ett av dagens stora hot mot demokratin. Det vore bra om

flera högerdebattörer gick till storms mot rasism med samma ilska som mot ”brunsmetning”.

Erik Helmerson

erik.helmerson@dn.se

Svensk polis har ingen aning om hur bra (eller dålig) den är

FREDAG 14 FEBRUARI 2020

Polisen måste fokusera på gängkriminalitet, våld mot kvinnor, ungdomsrån – och bedrägerier! Vi hör ofta politiker berätta vad som nu måste prioriteras.

Färre vill säga vad man därmed måste välja bort.

När inrikesminister Mikael Damberg (S) får frågan om inte Operation Rimfrost kan gå ut över det förebyggande arbetet mot gängkriminaliteten, svarar han: ”Jag utgår från att polisen inte gör något som försvagar deras arbete mot organiserad brottslighet.”

I praktiken är det självklart att beslutet om att satsa på att pressa tillbaka gängbrottsligheten i Malmö också har baksidor.

Resurserna är ändliga, konstaterar rikspolischefen. Att skicka poliser från andra städer till Malmö betyder att man väljer att ha färre kvar i övriga landet.

Det är därför Stockholms finansborgarråd säger att man ”nu måste fokusera på Stockholm”, och Uppsalas kommunstyrelseordförande kontrar med

att hans stad har ”flest skjutningar per capita”.

Det är inga lätta prioriteringar att göra för en polischef.

Men problemet är inte bara att poliserna är för få, även om man lätt kan få intryck av det i debatten.

I en internrevision som publicerades nyligen står det svart på vitt: polisens utredningsarbete varken styrs eller följs upp utifrån kvalitetsmått (Polistidningen 24/1). I stället är det kvantitetstänk som präglar verksamheten.

Det medför också en uppenbar risk vad gäller just prioriteringar: Om framgång bedöms utifrån hur många personer som lagförts och hur snabbt det har gått är det förstås lockande att utreda ”enkla” brott som putsar till siffrorna. Att ertappa många bilister utan bälte blir utifrån sådana parametrar en större seger än att pressa tillbaka grov brottslighet.

Alla de mått som polisen själv kallar kvalitetsindikatorer mäter i praktiken helt andra saker, konstateras det i rapporten. Och eftersom man inte vet om man gör saker på rätt sätt går det inte heller att göra någon analys av hur arbetet ska förbättras.

Svensk polis vet med andra ord inte hur bra (eller dålig) den är.

Debatten domineras just nu fullständigt av diskussioner om resursökningar och höjda polislöner – eftersom det är uppenbart att det behövs. Men ansvariga politiker gör ett stort misstag om man nöjer sig med att räkna konstaplar. Det är dags att erkänna att svensk polis inte bara har svårt att hävda sig för att de är få. Problemen är större än så.

Amanda Sokolnicki

amanda.sokolnicki@dn.se

”Socialdemokraterna måste sätta jämlikheten före januariavtalet”

FREDAG 14 FEBRUARI 2020

DN. DEBATT 20200214

För att återvinna ett brett stöd hos LO-medlemmarna måste regeringen nu göra en reell förändring av politiken.

Pensionerna måste höjas, arbetskraftsinvandringen göras om i grunden och resurserna till välfärden måste öka rejält. En sådan politik kan komma i konflikt med ingångna avtal. Men S måste sätta ökad jämlikhet främst, skriver LO:s styrelse.

LO-förbundens medlemmar har drabbats hårt av den ökande otrygghet som brett ut sig i Sverige under lång tid. Det måste få ett slut. Därför kräver vi reell förändring av den förda politiken. Regeringen behöver leverera på ett antal områden under den här mandatperioden. Det är Socialdemokraternas enda chans att återvinna ett brett stöd hos LO-förbundens medlemmar. Deras röster får aldrig tas för givna.

Utan medlemmarna i LO-förbunden stannar det svenska samhället. Det är medlemmarnas arbete som, varje dag,

dygnet runt får Sverige att fungera. Vi arbetar i kassan på Ica, tar hand om den som blir sjuk, ger omsorg och trygghet till barnen, och bygger bussarna och bilarna. Vi bär upp samhället. Vi är samhället. Trots det har medlemmarna i LO-förbunden betalat ett högt pris för utvecklingen med extrema privatiseringar, nedskärningar och minskad trygghet. Vanligt folk drabbas alltid värst av ett hårdnande samhällsklimat och av växande grov kriminalitet, med skjutningar och sprängningar mitt ibland oss. Och allt hänger ihop. Gängkriminaliteten har sitt ursprung i social utsatthet som göds av klyftor och bristande integration. De problem vi ser i dag beror till stor del på att Sverige haft högerregeringar som prioriterat att sänka skatterna före investeringar i välfärd och trygghet. Men vi ska inte skylla allt på dem. Klyftorna i

Sverige började växa redan under 80- och 90-talen.

Nu måste klassklyftorna minska på allvar och jämlikheten öka. Det är 2020-talets stora strid. Vi vet att i ojämlika samhällen är brottsligheten högre och skolresultaten sämre, folkhälsan drabbas och till och med den ekonomiska tillväxten påverkas negativt. Att tillåta stor ojämlikhet är helt enkelt vansinne. Ändå har klyftorna fortsatt att öka, och det är framför allt politiska beslut som bäddat för det.

Utvecklingen måste vändas. Den socialdemokratiskt ledda regeringen sitter på många av nycklarna. Men för att lyckas måste medlemmarna i LO-förbunden vara i fokus, och följande genomföras:

1 Pensioner: Pensionerna för vanligt folk måste höjas rejält. För stora LO-grupper innebär ett långt arbetsliv inte en värdig ålderdom. Tvärtom tvingas många att leva

på garantipension och vända på varje krona. När det nya pensionssystemet sjösattes på 1990-talet var ambitionen att man skulle få 72 procent av sin slutlön i pension. Det är vi långt ifrån i dag. För att nå dit krävs det stora statliga tillskott och ökade avsättningar till systemet.

Pensionerna för vanligt folk behöver öka med flera tusen kronor i månaden.

2 Arbetskraftinvandring: Systemet med arbetskraftsinvandring måste göras om i grunden. I dag kommer det fler arbetssökande än asylsökande till Sverige. Det är orimligt att människor kan komma hit, utnyttjas av oseriösa arbetsgivare och jobba för låga löner och dåliga villkor.

Fokus måste i stället vara att sätta de många arbetslösa som redan finns i Sverige i arbete. Folk från andra länder är mer än välkomna hit för att jobba, men då

i branscher där det finns verklig brist på arbetskraft.

3 Arbetsmarknaden: Parterna på arbetsmarknaden har tagit initiativ till förhandlingar om trygghet och omställning i arbetslivet. Förhandlingarna kan dock inte ske under hot om lagstiftning om man inte kommer överens. Låt oss vara tydliga: vi kommer aldrig acceptera att en socialdemokratiskt ledd regering driver igenom försämringar i arbetsrätten eller arbetslöshetsförsäkringen.

4 Valfärden och en trygg sjukförsäkring: LO-medlemmarna måste kunna lita på att elever i skolan får undervisning av högsta kvalitet, att sjukvården ger snabb och korrekt vård och behandling, och att barn- och äldreomsorgen är trygg och tillgänglig. För alla. Sjukförsäkringen måste också återigen bli en social försäkring, som

slutar pröva människors arbetsförmåga mot fiktiva arbeten och i stället skapar den trygghet som behövs för att sjukskrivna på ett smidigt sätt ska kunna återgå i arbete.

5 Mer pengar till kommuner och regioner och rättvis beskattning: Resurserna till välfärden måste öka rejält. Konkret behöver stora nyrekryteringar göras i kommuner och regioner och då måste arbetsvillkoren bli bättre. För att lyckas krävs att beskattningen av kapital ökar. De rika ska bidra mer. Det som framför allt driver ojämlikheten i Sverige är den växande klyftan mellan de som lever på sin lön och de som lever på sina stora kapitaltillgångar.

Vi är medvetna om att delar av denna nödvändiga förändring kan komma i konflikt med ingångna avtal mellan partier i riksdagen men vi förväntar oss att det

socialdemokratiska partiet sätter en politik för ökad jämlikhet främst.

Socialdemokraterna behöver driva politik med fokus på medlemmarna i LO-förbunden. Det är också klassisk socialdemokratisk politik. Det som är bra för vanligt folk är bra för Sverige.

Framtiden är inte ödesbestämd. Vi kan ta tillbaka jämlikheten. Men det kräver att vi slutar begränsa oss och börjar använda politikens möjligheter igen. Slå om från de tusen stegens reträtt och våga tänka nytt och stort.

Så bygger vi det starka samhället tillsammans. Så skapar vi trygghet för vanligt folk.

Karl-Petter Thorwaldsson, LO:s ordförande
Therese Guovelin, LO:s förste vice ordförande
Berit Müllerström, LO:s andre vice ordförande
Torbjörn Johansson, LO:s avtalssekreterare

Tobias Baudin, ordförande
Kommunalarbetareförbundet
Marie Nilsson, ordförande IF Metall
Susanna Gideonsson, ordförande
Handelsanställdas förbund
Johan Lindholm, ordförande
Byggnadsarbetareförbundet
Valle Karlsson, ordförande Seko
Tommy Wreeth, ordförande
Transportarbetareförbundet
Per-Olof Sjöo, ordförande GS
Malin Ackholt, ordförande Hotell- och
Restaurangfacket
Magnus Pettersson, ordförande Fastighets-
anställdas förbund
Eva Guovelin, ordförande Livsmedels-
arbetareförbundet
Urban Pettersson, ordförande Elektrikerförbundet
Mikael Johansson, ordförande Målaresförbundet
Pontus Georgsson, ordförande Pappers-
industriarbetareförbundet

Ministern: ”Vi i Europa kan inte bara tänka på oss själva”

FREDAG 14 FEBRUARI 2020

EU:s hälsoministrar träffades på torsdagen i ett särskilt inkallat möte för att diskutera det nya coronaviruset. – Ännu har vi inget stort utbrott här i Europa. Nu är det förebyggande arbete som gäller, sade Sveriges socialminister Lena Hallengren. Hälsoministrar diskuterade vid sitt möte tänkbara åtgärder för att hindra att det

nya coronaviruset får fäste i Europa, från reserestriktioner till säkra läkemedelsleveranser och forskning – allt grundat på frivillighet.

– Det var ett bra möte. Det är bra att försäkra sig om att varje land har den beredskap man kan förvänta sig, sade Sveriges socialminister Lena Hallengren (S) efter mötet.

Rådsmötet i Bryssel hade sammankallats med anledning av det pågående utbrottet av virusinfektionen, som fått namnet covid-19 och som startade i Kina i december.

Överläggningarna handlade framför allt om bättre samordning och informationsutbyte, men samtidigt ventilerades konkreta åtgärder som det är upp till länderna själva att besluta om, exempelvis att hälsokontrollera resenärer på flygplatser och intensifiera spårningen

av passagerare som anses vara i riskzonen för smittan.

Hallengren tonade ner riskerna för en spridning till Europa men ville för den skull inte slå fast att det är läge att lugna allmänheten.

– Det är klart att man är orolig när man läser om fler fall, men det är ett faktum att det mesta håller sig i Kina. Många på mötet passade på att tala om global solidaritet, om att vi i Europa inte bara ska tänka på oss själva.

Ministrarna informerades också av Världshälsoorganisationen om den justering av metoden för att räkna smittade, som i ett slag har höjt siffran dramatiskt.

– Det får inte tolkas som att det börjar öka igen, med tanke på att den diskussionen kommit upp. Det är viktigt att vi är överens om vikten av information och att

den grundas på vetenskap. Ännu har vi inget stort utbrott här i Europa. Nu är det förebyggande arbete som gäller, sade Hallengren.

Ett annat problem som diskuterades var risken för läkemedelsbrist.

– Läkemedelsbristen har varit uppe i flera sammanhang tidigare. För svensk del säger Läkemedelsverket att så här långt finns ingen brist som har med det här att göra, sade Hallengren.

Folkhälsomyndighetens rekommendationer har hittills varit mindre stränga än andra EU-länders, exempelvis när det gäller krav på karantän för resenärer från riskområden. Men Hallengren tycker inte att den svenska linjen sticker ut.

– Det är en expertmyndighet som verkligen grundar det den gör och säger på

vetenskap. Hur man arbetar ser lite olika ut i olika länder.

Även Danmarks hälsominister Magnus Heunicke betonade att risken för smittspridning i Europa är fortsatt låg. Men han tillade:

– Jag ska vara ärlig och säga att vi inte kan lösa det här på kort sikt. Det tar tid att utveckla ett vaccin. Nu handlar det om effektiv myndighetsutövning för att dämpa effekterna av utbrottet.

Tysklands hälsominister Jens Spahn menade att vi måste vara på det klara med att ”det kommer att bli värre innan det blir bättre”.

– Ett virus känner inga gränser. Vi har 16 smittade i Tyskland. Det är ännu inte uteslutet att det utvecklas till en pandemi, sade Spahn.

Bakgrunden till torsdagens extrainkallade möte var att Kroatien, vårens ord-

förändeland i EU, i slutet av januari aktiverade en särskild krisfunktion i EU, IPCR. Den är ett slags ramverk för att gemensamt hantera kriser, som involverar bland andra ministerrådets ordförande, EU-kommissionen, EU:s utrikestjänst och olika experter från medlemsländerna.

Anders Bolling

anders.bolling@dn.se

Stora brister i försvaret – ny nota på 33 miljarder

FREDAG 14 FEBRUARI 2020

Soldaterna saknar ammunition, piloter får inte flyga och fartygen är slitna.

Tillståndet i Sveriges försvar är sämre än vad som redovisats offentligt. Att täta alla hål kostar 33 miljarder kronor, visar dokument från Försvarsmakten.

DN kan i dag avslöja nya uppgifter som återfinns i dokument som tagits fram av Försvarsmakten och presenterats för

Försvarsdepartementet. Det har skett i den analysgrupp som tillsatts för att klarlägga försvarsekonomi inför riksdagens försvarsbeslut i höst.

– Det är oerhört allvarligt om det finns stora brister när det gäller materiel och underhåll så att man inte når upp till den nivå som krävs. All information måste nu komma upp på bordet om vi ska kunna fatta ett nytt försvarsbeslut, säger Pål Jonson (M), ordförande i riksdagens försvarsutskott, till DN.

Pål Jonson ingår i analysgruppen som leds av försvarsminister Peter Hultqvist (S). I gruppen deltar alla riksdagspartier. Målet är att reda ut varför det enligt Försvarsmakten saknas 55 miljarder kronor för att genomföra Försvarsberedningens förslag till upprustning åren 2021–2025.

Skillnaden på 55 miljarder kronor drabbar främst armén vars upprustning både bantas och försenas, vilket DN rapporterat om. Samma slutsats har Försvarsdepartementet redovisat för gruppen.

Nästa uppdrag för analysgruppen är att klarlägga om det skett ”dubbelinteckning”. Det vill säga om Försvarsmakten och Försvarsberedningen har avsatt pengar till samma saker.

Men så är det inte. I stället har Försvarsmakten redovisat problem och brister vars omfattning inte varit kända för de politiker som ingått i Försvarsberedningen. Bristerna har inte redovisats under beredningens arbete, enligt vad flera ledamöter uppger för DN. Det gäller en rad åtgärder som riksdagen beslutat om 2015 och som skulle ha genomförts åren 2016–2020. Trots

ekonomiska tillskott så har pengarna inte räckt. Därför har åtgärder och kostnader skjutits framåt till första halvan av 2020-talet. Summan av dem blir 33 miljarder kronor enligt Försvarsmaktens underlag. Några axplock på vad summan 33 miljarder går till:

Riksdagen beslutade 2015 att ”ytterligare personlig utrustning och ammunition anskaffas”. Men sedan 2017 har planerad återanskaffning inte genomförts vilket medfört brist på finkalibrig ammunition, granatkastarskott och artillerigranater. I försvarsbeslutet angavs att ”tillgängligheten på det taktiska transportflyget kan ökas”. Flygvapnet har sex Herculesplan som skulle ”vidmakthållas”. Men endast två av planen kunde vidmakthållas och drivas – att hålla alla i luften kräver mer pengar.

Riksdagen beslutade även att stridsflyget skulle ha ”hög beredskap” och ”ökat flygtidsuttag”. I själva verket har flygvapnet tvingats minska antalet flygtimmar då Gripen-piloter övar attacker mot mark- och sjömål.

Även inköp av vapen till Gripen har försenats, liksom utbyggnaden av baser dit flygplanen snabbt skulle kunna spridas vid höjd beredskap.

Helikopterförbanden skulle ”särskilt utveckla förmågan att stödja marinstridskrafternas ubåtsjaktförmåga samt transport av markstridsförband”.

Men för helikopter 14 som har just dessa uppgifter saknas pengar för att bedriva verksamhet – utöver att hålla helikoptrarna flygvärdiga.

I marinen skulle fartygen ”vidmakthållas”. Men pengarna för att kunna modernisera tre fartyg, det äldsta är 36 år, har saknats.

Riksdagen beslutade att ”krigsförbanden måste vara bemannade, utrustade och samövade”. Denna så kallade krigsduglighet ”är en central faktor”. Men för att nå beslutad krigsduglighet i armén så behövs fordon och lastbilar. Även materiel till stridsvagnar och stridsfordon har senarelagts, enligt Försvarsmaktens underlag.

Mikael Holmström

mikael.holmstrom@dn.se

Fakta. Pengar till försvaret

Försvarets inriktning läggs fram i femåriga riksdagsbeslut, i höst för åren 2021–2025. Förvarsberedningen föreslog i maj 2019 att anslaget till det militära försvaret stegvis ökas från 56 miljarder kronor i år till 84 miljarder kronor 2025.

Det innebar att försvaret skulle få ett tillskott på drygt 100 miljarder kronor till och med 2025 för att rusta upp.

Försvarsmakten uppger nu att 33 miljarder kronor av de 100 redan är in-tecknade. Därutöver faller 21 miljarder bort som är låsta av Försvarsmaktens ”överplanering” av materielbeställningar. Ytterligare 4 miljarder går bort genom att beloppen inte värdesäkrats i uppgörelsen mellan S-MP-regeringen och C och L.

”Sverige har en opioidepidemi”

FREDAG 14 FEBRUARI 2020

Över 3,6 miljoner tabletter av det narkotikaklassade läkemedlet tramadol har beslagtagits av tullen de fyra senaste åren. Är Sverige på väg att följa i USA:s fotspår?

– Sverige har en opioidepidemi, säger Oscar Lindvall, chef för Tullverket i Region Syd.

I oktober 2017 utlyste USA:s president Donald Trump ett nationellt medicinskt nödläge med anledning av landets opioidepidemi, som årligen kräver

tusentals liv genom överdoser av främst heroin, fentanyl och morfin.

Även i Sverige har vården slagit larm om att framför allt fler unga personer än tidigare söker hjälp för beroende av smärtstillande opioider. Nu ser Tullverket en oroande utveckling vad gäller smuglingen av tramadoltabletter, som är en syntetisk opioid och besläktad med heroin och morfin.

– Jag och många med mig är övertygade om att Sverige har en opioidepidemi. Det finns en efterfrågan på de här tabletterna och därför smugglas det in, säger Oscar Lindvall, sektionschef för Tullverket i Region Syd.

Förra året beslagtogs tullen i hela landet över 973 000 tabletter av det narkotikaklassade läkemedlet, vilket kan jämföras med närmare 496 000 tabletter 2018. Rekordåret för tramadol under

2010-talet är över 1,3 miljoner beslagtagna tabletter 2017 och totalt de fyra senaste åren har tullen stoppat över 3,6 miljoner tabletter från att smugglas in till Sverige.

– Det finns personer som tar in det via lastbilar och bilar och sedan fördelas det här. Vi tar så stora mängder att det är till för vidareförsäljning. Det är knappast frågan om eget bruk.

Läkemedlet är starkt beroendeframkallande och ofta är det unga som missbrukar det.

– Om man ska introduceras till ett missbruk är det en lägre tröskel att stoppa i sig en tablett i munnen jämfört med något annat, säger Oscar Lindvall.

För langarna är förtjänsten stor.

– En tramadoltablett på 200 milligram kan kosta runt 50 kronor i försäljningsledet och man kan räkna med

30 kronor i förtjänst per tablett, även om det beror på vem man säljer till.

TT

Fakta. Tramadolbeslag under 2010-talet

Antalet tabletter/kapslar av tramadol som Tullverket har beslagtagit under 2010-talet (avrundade tal):

2019: 973 000.

2018: 496 500.

2017: 1 360 000.

2016: 791 000.

2015: 318 000.

2014: 231 000.

2013: 226 000.

2012: 318 000.

2011: 104 000.

2010: 104 000.

Källa: Tullverket

”Ohyggligt svåra avgöranden”

FREDAG 14 FEBRUARI 2020

Nu svarar rikspolischef Anders Thornberg om kritiken mot Rimfrost – att en längre insats riskerar att kortsluta den lokala polisen.

– Vi använder de resurser vi har, det finns inga extra resurser att ta till, säger han.

Polischefen i Storgöteborg, Erik Nord, varnade i en DN-artikel för att särskilda nationella händelser riskerar att lamslå det lokala arbetet när andra polisområden

måste bidra med att bekämpa brottsligheten i ett utpekat område.

– Det finns risk att så här långa särskilda händelser emellanåt kortsluter eller kastrerar det ordinarie ledningssystemet. Att allt som inte har koppling till Rimfrost läggs åt sidan, säger Nord.

Bland annat pekar han på att det förebyggande lokala arbetet mot gängkriminaliteten riskerar att bli lidande och att ledningssystemet blir rörigt under längre insatser.

Erik Nord lutar sig mot de erfarenheter som både Brottsförebyggande rådet och polisen själv gjorde efter en längre operation mot gängvåldet i Malmö under 2012. Den insatsen pågick i närmare ett år och antalet skjutningar sjönk tillfälligt men enligt utvärderingarna fick den också negativa konsekvenser.

På torsdagen besökte rikspolischefen Anders Thornberg justitieutskottet, bland annat för att informera om polisens arbete mot det ökade antalet sprängningar i Sverige.

Han håller med Erik Nord om att det huvudsakliga polisarbetet ska bedrivas i lokalpolisområdena.

– Men vi har haft en situation i Malmö som har gjort att nationella strategiska ledningsgruppen och nationella operativa ledningen har varit överens om att vi vill göra en särskild insats. Rimfrost är en särskild händelse där man kraftsamlar vid ett speciellt tillfälle, säger han.

Ligger det ingenting i det Erik Nord pekar på?

– Det är naturligtvis svårt att dra tillbaka vid rätt tillfälle när man sätter in en extraordinär händelse med extra resurser på ett visst ställe. Men hela ledningen i

svensk polis var överens om att vi behövde göra det här. Vi har också sagt att det kan få konsekvenser för annan brottslighet.

Jag tycker att det är bra att Erik Nord i Göteborg väcker de här frågorna. Vi har hela tiden ohyggligt svåra avgöranden som vi varje vecka diskuterar. Var i Sverige ska vi sätta in resurserna och hur länge ska vi hålla på med olika insatser?

Var går gränsen för när du anser att Rimfrost går ut för mycket över ordinarie verksamhet?

– Vi har ändliga resurser. Just nu har vi ett ohyggligt svårt problem i Malmö och på andra ställen som vi prioriterar. Vi är medvetna om att det är väldigt svåra avgöranden vi måste göra. Och vi är medvetna om att vi någon gång kommer att behöva flytta eller avsluta. Det här är inget långsiktigt, utan till för att bryta den förfärliga situation vi haft i Malmö.

Hur länge ska insatsen fortsätta?

– Tills vi är färdiga och tills vi beslutat att det är dags att flytta den. Vi gör en professionell polisiär bedömning.

Han säger att polisen är nöjd med resultaten och tycker att man fått effekt.

Inrikesminister Mikael Damberg (S) säger att kritiken från Göteborg är en fråga för polisen att diskutera och att han har stort förtroende för polisledningen.

– Jag uppfattar att Operation Rimfrost har gett resultat, inte minst i Malmö där polisen har flyttat fram sina positioner avsevärt. Jag upplever inte att det i polisens ledningsgrupp finns ett ifrågasättande av operationen. Sen kan man kanske inte ha en särskild nationell händelse som pågår hela tiden.

Men är det inte problematiskt om det går ut över det förebyggande arbetet mot gängkriminaliteten?

– Jag utgår från att polisen inte gör något som försvagar deras arbete mot organiserad brottslighet.

Hanna Jakobson

hanna.jakobson@dn.se

Regeringen kördes över – extra pengar till välfärd klubbade

FREDAG 14 FEBRUARI 2020

Kommunerna kommer att få ytterligare två miljarder kronor i statsbidrag under 2020. Det står klart efter att en majoritet i riksdagens finansutskott klubbat igenom en extrabudget.

– De här pengarna kommer att göra stor skillnad ute i kommunerna, säger Elisabeth Svantesson (M).

Moderaterna, Kristdemokraterna, Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet har tillsammans drivit igenom att ge landets kommuner och regioner två miljarder extra i statsbidrag under 2020. Partierna samlade på torsdagen en majoritet i riksdagens finansutskott och körde därmed över regeringspartierna i frågan.

Beslutet innebär att fyra förslag stryks ur regeringens budget för 2020. Mest svider det för Centerpartiet som inte får igenom sitt förslag om ett ingångsavdrag, det vill säga sänkta arbetsgivaravgifter för unga och nyanlända. Miljöpartiets förslag om en variant av friåret, utvecklingstid, försvinner också.

– Vi ger nu en tydlig signal till regeringen att det inte finns någon majoritet i riksdagen för friår. Det är en majoritet som har kastat det förslaget i soptunnan, säger Elisabeth Svantesson (M), ekonomisk-politisk talesperson. Centerpartiet är kritiskt till att M går samman med V för att stoppa förslaget om ett ingångsavdrag.

– Det är dåligt och förvånande att M går i bräsch för att höja skatten på jobb och företagande. Det här kommer att påverka såväl sysselsättningsprognoser som tillväxtprognoser, säger Emil Källström (C), ekonomisk-politisk talesperson. Han utesluter inte att förslaget kan återkomma senare.

– Det här är ingen ambition som vi ger upp bara för det här bakslaget. Vi kommer att fortsätta försöka sänka skatten på jobb

och företagande. Vi återkommer exakt om hur vi ska gå vidare, säger Emil Källström. Vänsterpartiets ekonomisk-politiska talesperson Ulla Andersson är nöjd med att ha samlat en majoritet bakom mer pengar till välfärden. De två extra miljarderna innebär dock bara ett enstaka tillskott i år.

– Det här är det verktyg som vi har till vårt förfogande. Vi är mycket medvetna om att det behövs mer resurser både i år och kommande år till välfärden. Det här förhindrar en del av nedskärningarna. Jag hoppas att Socialdemokraterna inser att välfärden ska vara mest prioriterad. Så har det inte varit tyvärr, säger Ulla Andersson. Fredrik Olovsson (S), ordförande i finansutskottet, anser att oppositionen med sitt agerande försvårar möjligheterna att ha en samlad budgetprocess.

– Det är väldigt beklagligt att man väljer att frångå en ordnad budgetprocess. Däremot är det naturligtvis nödvändigt att ge välfärden ökade resurser, säger Fredrik Olovsson.

– Det här skadar budgetprocessen och det skadar möjligheterna för företag, medborgare och organisationer att ha ett långsiktigt perspektiv. Det är dåligt för ekonomisk utveckling på längre sikt, fortsätter han.

Riksdagen ska debattera och rösta om förslaget den 19 februari.

Hans Olsson

hans.olsson@dn.se

Ökad livslängd för kläder gör större nytta än återvinning

FREDAG 14 FEBRUARI 2020

En ny fransk lag förbjuder företag att förstöra osålda varor som kläder, smink och elektronik 2021. Även svenska klädföretag ska tvingas ta större ansvar för plaggens livslängd. Trots att tonvis med kläder samlas in varje år saknas förutsättningar för återvinning.

Frankrike blev det första landet att införa förbud mot att slänga mat som går att äta.

I januari antogs även en lag som förbjuder att kläder som går att använda slängs från och med slutet på nästa år. Den franska regeringen uppskattar att kläder till ett värde av 7–8 miljarder kronor förstörs i landet varje år, enligt tyska Deutsche Welle (DW).

Om fem år måste kläder och andra textilier sorteras separat i alla EU-länder. Birgitta Losman, hållbarhetsstrateg vid Högskolan Borås, har fått i uppdrag av regeringen att utreda hur klädföretagen kan ta ett större ansvar när lagstiftningen träder i kraft.

– Idén med producentansvar är att utsläpparen betalar, säger hon.

Birgitta Losmans jobb blir att se till att det finns en plan för vad som ska hända med den stora mängd kläder som sorteras, men även se över hur kläder kan få ett längre liv.

– Miljönyttan är mycket större om man lyckas förlänga livslängden på kläderna. Det gäller även om vi lyckas upprätta ett system för fiberåtervinning i stor skala, säger hon.

Återbruk och återanvändning är viktiga delar av utredningen. Andra saker som ska ses över är hur det går att göra om och uppdatera plagg. Ett exempel kan vara att göra basplagg av hög kvalitet där tryck kan bytas ut efter säsongen.

Samtidigt som nya lösningar ska presenteras ska den befintliga sektorn för second hand tas i beaktande. Även momsen ses över, enligt Birgitta Losman som tidigare också haft politiska uppdrag för Miljöpartiet.

– Det finns företag som börjar se lönsamhet i tjänster som uthyrning, second hand och uppgradering. Frågan är

om det går att styra så det blir ännu mer lönsamt, säger hon.

Utredningen ska presenteras senast den 10 december i år.

SVT:s Uppdrag granskning har tidigare visat hur nyproducerade kläder från H&M skickas som sekretessavfall i plomberad container och bränns i Sverige och i Danmark. År 2016 brändes 19 ton kläder i Västerås kraftvärmeverk, enligt granskningen. H&M förklarade att det handlade om plagg med för höga halter av kemikalier som därmed inte kunde säljas. XXL, Nike och Burberry är andra varumärken som ertappats med att förstöra osålda nya kläder.

Lågpriskedjorna förstör varorna för att de är för dyra att förvara, medan lyxvarumärkena vill undvika att de säljs på svarta marknaden, skriver DW.

Sandra Roos, doktor och textilforskare vid forskningsinstitutet Rise, har varit med och tagit fram en rapport om klädernas klimatpåverkan för forskningsprogrammet Mistra future fashion. Där framgår att 80 procent av klimatpåverkan från svensk klädkonsumtion uppstår när plaggen tillverkas. Hon säger att de textilier som stora klädföretag samlar in sällan blir till nya kläder.

– Det förekommer mycket greenwashing inom området. Nyheter om återvinning handlar ofta om experiment som gjorts i labbskala på 10 gram textilier. Tekniska förutsättningar för att återvinna i större skala saknas, säger Sandra Roos.

Med greenwashing syftar hon på företag som gärna pratar om sitt hållbarhetsarbete utan att det leder till konkreta förbättringar.

I stället för att göras om till nya kläder blir insamlade textilier ofta till trasor och isoleringsmaterial. Ren bomull utan kemikalier kan bli till viskos.

– Problemet är att många konsumenter väljer bort viskos, eftersom den inte har samma känsla som bomull, säger Sandra Roos.

Hon ser ett problem med hur det inom begreppet talas om cirkulärt mode som om det innebar att kläder kan återvinnas i all oändlighet. Återvinningen kan ge textilier ett extra liv, men i många fall blir fibrerna sedan för korta för att de ska kunna användas igen, enligt Sandra Roos.

– Det går aldrig att göra en t-shirt av mekaniskt återvunnen bomull, säger hon. Mekanisk återvinning innebär att textilierna klipps och rivs till mindre delar för att få fram de lösa fibrerna igen.

Processen som det innebär att göra nya plagg av gamla fibrer innebär också en belastning på både klimat och miljö.

– Många tror att återvinning är någon form av CTRL Z, där man kan ta tillbaka belastningen på miljön och klimatet. Men det är inte fiberråvaran i sig som har störst miljö- och klimatpåverkan, säger Sandra Roos.

Ida Yttergren

ida.yttergren@dn.se

Fakta. Klimatpåverkan från kläder i Sverige

Hur stor andel av insamlade textilier som återvinns är oklart, men enligt en studie från 2016 framgår att svenskarnas totala konsumtion under året var 138 000 ton kläder. 29 100 ton gick till second hand och 4 700 ton gick till återvinning. 72 procent av den insamlade textilen exporterades.

Tillverkning 80 procent

Transporter 11 procent

Avfallshantering 3 procent
Distribution/butik 3 procent
Tvätt 3 procent
Källa: Mistra Future Fashion

Så bra är företag på att använda hållbar bomull

FREDAG 14 FEBRUARI 2020

Globala företag måste bli bättre på att använda hållbar bomull i produktionen, enligt en rapport som rankar bolagen utifrån det ansvar de tar i frågan.

I botten med noll poäng hamnar nätjätten Amazon, men i topp tre bland de bästa bolagen finns två svenska företag. För tio år sedan var inte mer än 1 procent av världens bomull klassificerad som hållbar.

Den siffran är i dag 21 procent, och under 2020 väntas den stiga ytterligare till 30 procent.

Ändå är det bara 25 procent av den hållbara produktionen som säljs, eftersom tillräcklig efterfrågan saknas.

Flera stora varumärken är på väg mot att använda en större mängd hållbar bomull i sin produktion, men skillnaden mellan företag som tar sitt ansvar och de som inte gör något alls växer. Många fler måste göra mycket mer, slår organisationerna WWF, Solidaridad och Pesticide Action Network fast i en ny rapport.

– Vi ser fortfarande att väldigt många företag, nästan hälften av alla vi frågat ut, inte ens har påbörjat resan med att skapa riktlinjer eller sätta upp mål, säger Daniel Robertsson, chef för samhälls- & näringslivsutveckling på Världsnaturfonden WWF.

TT

1. Adidas
2. Ikea
3. H&M Group
4. C&A
5. Otto
6. Marks & Spencer
7. Levi Strauss & co
8. Tchibo

Källa: Sustainable Cotton Ranking 2020

Hyrde ut bostad 49 gånger – nu förlorar han lägenheten

FREDAG 14 FEBRUARI 2020

Göteborg. En man hyrde ut sin etta i centrala Göteborg på Airbnb 49 gånger på drygt fyra år. Nu förlorar han hyreskontraktet. Det är en av tre domar som kan komma att begränsa möjligheterna att hyra ut sitt hem på den populära uthyrningssajten.

– Vi ser det som att hovrätten har satt ner foten mot den här typen av verksamhet, säger Johan Candler, jurist på Hyresgästföreningen.

Den som hyr ut sin lägenhet minst tio gånger per år, får höga betyg, sällan avbokar och svarar snabbt får utmärkelsen ”superhost” på Airbnb. Det hade mannen i Göteborg.

Som Hem & Hyra var först med att rapportera, hade han hyrt ut sin tidigare och nuvarande bostad minst 65 gånger sedan 2014. Det mesta av uthyrningen gällde hans etta i centrala Göteborg som han tog närmare 900 kronor per natt för. Gästerna kunde checka in själva i och med att det fanns ett kodlås till lägenheten. Hyresnämnden skrev i sitt beslut att det mannen ägnade sig åt är att likna vid hotellverksamhet. I domen fästes särskild

vikt vid att mannen ansågs vara en ”superhost” samt vid det höga priset. Att han inte hade förstått att det var otillåtet att hyra ut till ett så stort antal okända personer, menade hyresnämnden var osannolikt. Beslutet överklagades men Svea hovrätt gick på hyresnämndens linje. ”När en lägenhet upplåts för bostadsändamål är syftet att lägenheten ska tjäna som hyresgästens hem och egentliga bostad”, står det i hovrättens avgörande.

Det är också det som Hyresgästföreningen tar fasta på när man nu förtydligar riktlinjerna för andrahandsuthyrning via Airbnb.

– Det har kommit tre beslut på väldigt kort tid som innehåller ungefär samma formuleringar. Vi ser det som att hovrätten nu har satt ner foten mot den här typen av verksamhet, säger Johan Candler, jurist på

Hyresgästföreningen som har gått igenom alla tre ärendena, till DN.

– Det som är speciellt med de här fallen är att hyresvärdarna har bott kvar i lägenheterna som de hyrde ut. Så länge man bor i lägenheten har man rätt till inneboende. Men om man bedriver en verksamhet som kan liknas vid hotellverksamhet bryter man ändå mot sina åtaganden som hyresgäst. Det är det som har förtydligats nu, förklarar han. Innebär det att man i princip inte kan hyra ut via Airbnb utan att riskera sitt hyreskontrakt?

– Själva plattformen är inte avgörande. Det är fortfarande tillåtet att ha inneboende men den inneboende ska ha lägenheten som bostad och betala skälig hyra. Men på Airbnb handlar det ofta om tillfälliga besökare som bor där på fritiden och betalar ett pris som marknadsmässigt

liknar hotellpris. Det kommer vi att avråda ifrån.

Huruvida det spelar roll hur ofta man hyr ut är enligt Johan Candler oklart.

– Man kan tro att det skulle vara okej att hyra ut en helg ibland men där har vi egentligen inget att gå på. I de tre ärenden som vi tittat på har det rört sig om ganska många uthyrningar men vi vet inte om det finns någon undre gräns, säger han.

Marina Ferhatovic

marina.ferhatovic@dn.se

Stort misstag att slå ihop Volvo med Geely

FREDAG 14 FEBRUARI 2020

Kina. Nu riskerar Volvo att göra sitt största misstag någonsin. Man planerar att slå ihop bolagen Volvo Cars och Geely för att sedan börsnotera det nya bolaget.

Inser man inte att detta skulle gynna kinesiska intressen i första hand? Geely vill åka snålskjuts på Volvos varumärke för att öka sina egna marknadsandelar.

När Geely sedan inte behöver Volvo längre kan konkursen snart vara ett faktum.

Kina försöker köpa svensk mark för olika ändamål, man försöker påverka svenska politiker och medborgare till tystnad för att undergräva demokrati och yttrandefrihet.

Tidigare talades det om ”den gula faran”.

Detta är i högsta grad aktuellt i dag, och om vi inte håller Kina borta från våra intressen och utanför våra gränser kommer vi snart att få stora problem.

Vi ska naturligtvis ha sunda handelsavtal och goda diplomatiska relationer med Kina, men vi får aldrig göra avkall på vårt oberoende och våra demokratiska principer eller skrämmas till tystnad vad gäller mänskliga rättigheter.

Arne Carlsson, Göteborg

”Hur hanterar jag ilskan efter min partners spelberoende?”

FREDAG 14 FEBRUARI 2020

Hennes sambo har äntligen lyckats bli av med sitt spelberoende. Men nu mår hon dåligt av att ha satt sitt eget liv på paus för att hjälpa honom. Hur ska hon hantera sin ilska?

Fråga:

Jag lever sedan fyra år med en kille som är spelberoende. Det uppdagades för 1,5 år sedan då han berättade för mig eftersom hans ekonomiska situation helt hade sparat ur. Vårt barn var då två veckor gammalt. Jag blev så otroligt chockad. Jag använde alla mina sparpengar för att betala hans skulder, och han lovade att aldrig spela mer.

Efter det här följde 10 månaders totalt kaos. Han skrev in sig på behandling, men ljög om att han gick dit. Han fortsatte spela i smyg och ljög allt mer och mer för mig. Det blev nästan som att vi triggade varandra, ju mer misstänksam jag blev och ju mer jag försökte kontrollera, desto mer spelade han och ljög för mig. I allt det här blev han mer och mer känslomässigt frånvarande och vid ett tillfälle (när han var full) sa han att han funderade på att ta livet av sig.

Till sist var det som om han nådde botten och efter det har det sakta blivit bättre med honom. Han har fullföljt en behandling och vad jag vet har han varit spelfri i cirka 5 månader. Det bästa är att jag märker så stor skillnad i hans mående, han är gladare och mycket mer engagerad både i sina kompisar och i vår lilla familj än tidigare.

Men jag däremot mår skit och jag vet inte alls hur jag ska hantera det. Jag är så himla arg på honom. Jag kan komma på småsaker han har gjort/ljugit om och gå runt och verkligen koka av ilska i flera dagar. Jag har också börjat ifrågasätta mig själv: hur kan jag ha hamnat här? Vi har fortfarande en väldigt ansträngd ekonomisk situation och kommer att ha det i flera år framöver på grund av alla skulder.

Min sambo är full av tillförsikt och pratar om hur skönt det ska bli att börja betala tillbaka på skulderna och ser verkligen ljus på framtiden. Jag däremot vill bara lägga mig på golvet och skrika ”Jag då? När blir det min tur?”

Min sambo förstår det här när vi lyckas prata om det utan att bråka, men det är som om vi ändå bara fortsätter i samma hjulspår, som innebär att det är jag som är ”föräldern” och har koll på allt, är orolig över hur han mår och om han spelar.

Hur ska jag hantera det här? Jag är så rädd att fastna i ilskan och tröttheten och till slut bli bitter. Jag känner mig så ogin och egoistisk eftersom det nästan är som att jag inte ”unnar” min sambo att må så pass mycket bättre som han faktiskt gör.

En arg och trött tjej

Svar:

Hej! När du upptäckte att din partner var spelberoende (eller har hasardspelssyndrom som diagnosen heter) och försatt er i en ekonomisk kris var du i en extra ömtålig situation i livet med ett nyfött barn. Det måste ha rubbat din värld. Du beskriver sedan 1,5 år av kaos där du har försökt att rädda familjen från att krascha. Ge dig själv en stor, varm kram, du har verkligen kämpat!

Spelandet som förmodligen började som en tillfällig positiv kick för din partner utvecklade sig till ett beroende. Med det brukar psykisk ohälsa följa med som i ett koppel. Flera jag har mött som har lidit av spelberoende har uttryckt att de vid vissa tillfällen tänkt suicidtankar. När personen fastnat i ett spelberoende blir det som ett hjul av tvång, skuld och ångest som snurrar riktigt fort samtidigt som man har en desperat övertro på att lyckas vinna allt

tillbaka. Han var djupt inne i den onda cirkeln då men om jag förstår dig rätt så gör han det han behöver för att ta ansvar för det nu. Stämmer det?

Det du vittnar om har jag mött hos många anhöriga. När krisen är över, då väller de anhörigas känslor fram. Många håller både känslorna och tankarna kalla under den värsta krisen för att manövrera katastroferna som kommer. Men när den är över, då kommer alla känslor som de känt att de behövt lägga undan för att rädda familjen och situationen. Det är viktigt att de känslorna och tankarna får utrymme och plats.

Det är viktigt att även anhöriga får hjälp för att det ska bli en lyckad behandling och det brukar finnas med i det uppdrag som behandlingsgivaren får. Kanske är det värt att kolla upp? Om de inte erbjuder hjälp så

kan du i stället ringa kommunen då de har i uppdrag att stödja anhöriga.

Du har kommit till insikt om att din ilska ställer till ytterligare problem för dig och du är rädd att fastna i det. Det låter klokt att vilja gå vidare och det ger säkert hälsosamma konsekvenser för hela er familj. Ett sätt att hantera det på kan vara att acceptera sveken i ett större block.

När jag skriver "acceptera" menar jag inte att du ska gilla sveken. Utan mer konstatera lite torrt och neutralt att "ja, han hade under de här åren ett beteende som jag upplever som svekfullt. Han gjorde många saker då, både sådant jag fått reda på och sådant som jag aldrig kommer att få reda på. Det är verkligheten och jag accepterar att den som den är. Jag kan inte förändra det som varit."

Acceptansen är viktig för att man ska kunna ta till sig den information man

behöver för att ta rimliga beslut om hur man vill gå vidare framåt.

I ditt brev läser jag mig också till en ilska som du riktar mot dig själv – att du inser att du har gjort saker, som att betala hans skulder, som du nu i efterhand kanske önskar att du gjort annorlunda. Är det möjligt att du tittar på ditt agerande med större förståelse och förlåtelse? Du gjorde så gott du kunde med den kunskap du hade då. Mer kan man inte begära. Kan du se dig själv och din situation då med viss empati?

Du undrar när det blir din tur och du upplever att ditt liv har varit på paus under lång tid. Därför undrar jag, när tänker du trycka på startknappen? Jag förstår att det är svårt att tänka sig att du själv skulle kunna påverka detta då du förmodligen under så lång tid har känt dig i händerna

på någon annan. Men det är du som har makten över det.

Det är inte säkert att du kommer att få det du ber om av andra, men ju tydligare du är med det du önskar, desto mer ökar sannolikheten. Däremot är det säkert att du kan börja ge dig själv det du behöver. Så om du ser framför dig att det är din tur och att startknappen är nedtryckt – hur vill du då att livet ska vara i stället? Vad har du för behov som du behöver ta hand om? Vad drömmer du om och hur kan du börja i små steg att skapa detta för dig själv?

Om ni inte redan har sökt professionell samtalskontakt tillsammans så vill jag rekommendera det. Jag skulle tro att ni kan ha mycket att vinna på det. Du, för att jag tror att du behöver ha en trygg plats att få uttrycka hur du har haft det, hur det påverkat dig och vad du önskar av

relationen i framtiden. Han, för att han behöver lyssna, kanske kan han förklara vissa saker som underlättar för er och samtidigt behöver även han troligtvis fundera på hur han önskar att er relation ska vara i framtiden. Ni båda, för att inte låta sveken förstöra er relation utan bygga upp något positivt tillsammans om ni väljer att fortsätta leva ihop.

Om du vill bolla din situation med någon så kan jag tipsa dig om att kontakta Stödlinjen för personer med spelproblem och deras anhöriga. Även föreningen Riksförbundet för spelberoende stödjer både spelaren och de anhöriga. Du kan också läsa min bok: "Släpp kontrollen – Vinn friheten" för anhöriga påverkade av missbrukets konsekvenser.

Carina Bång

Dela

Många lärare på gymnasiet vittnar om hot och våld

FREDAG 14 FEBRUARI 2020

Var sjunde gymnasielärare i DN:s granskning av länets gymnasieskolor har utsatts för hot. Förolämpningar och svordomar mot lärare tillhör vardagen. – Skolan är en marknad i dag och många rektorer vill inte prata om att de har en skola med mycket hot och våld, säger Svante Tideman, vice ordförande i Lärarnas Riksförbund.

Ungefär var sjunde gymnasielärare (14,5 procent) svarar i DN:s undersökning att man blivit utsatt för hot i sin roll som lärare någon gång under det senaste året. Det handlar om 185 lärare av 1 271 svarande i Stockholms län. Andelen är högre på kommunala gymnasier än friskolor – 15,7 procent mot 12,6 procent. På flera gymnasier i länet svarar närmare hälften av lärarna att de blivit hotade någon gång det senaste året. Till de mest utsatta skolorna hör bland andra Enskede Gårds gymnasium, Rönninge gymnasium, Midsommarkransens gymnasium, Spånga Gymnasium, Didaktus Liljeholmen och Södalsgymnasiet i Huddinge. Lärarna har även i DN:s Gymnasiekollen fått gradera påståenden som ”Jag känner mig trygg på min arbetsplats”, ”Jag vet hur jag ska agera vid en hotsituation”, ”Min arbetsplats har polisanmält hot,

trakasserier eller våld mot lärare det senaste året” samt ”Skolledningen tar frågor om hot och trakasserier mot lärarna på allvar”.

Att lärare utsätts för förolämpningar och svordomar tycks höra till vardagen. I hälften av de 46 gymnasierna svarar minst 35 procent jakande på det påståendet.

I Rönninge gymnasium uppger i stort sett alla lärare, 12 av 14 svarande, att de blivit förolämpade eller svurna åt. Många lärare är också kritiska till att skolledningarna inte tar problemen på allvar.

Södalsgymnasiet, Rönninge Gymnasium och Thorildsplans gymnasium ligger alla under 3 i genomsnittsbetyg på påståendet ”Skolledningen tar frågor om hot och trakasserier mot lärarna på allvar”.

Genomsnittet för alla gymnasier är 3,9.

I andra änden av skalorna finns gymnasierna där lärarna sätter höga betyg

på tryggheten i skolan. Viktor Rydberg Jarlapan, Östra Real, Anna Whitlock och Täby Enskilda får högst trygghetsbetyg av lärarna. De ligger alla från 4,8 till 5 i genomsnittssvar på påståendet ”Jag känner mig trygg på min arbetsplats”, på en skala från 1 till 5.

När Lärarnas Riksförbund gjort liknande undersökningar har andelen lärare som svarat att de utsatts för hot eller våld legat uppemot 20 procent.

– Så det här är ganska vanliga siffror, konstaterar Svante Tideman, förste vice ordförande i förbundet.

Tendensen är att hot börjar blir lika vanligt förekommande på gymnasiet som i grundskolan, enligt Tideman.

– Man har haft en bild av att eleverna varit mer motiverade på gymnasiet, men nu verkar det jämnas ut.

Han påpekar att flera av de skolor i DN:s enkät där störst andel lärare svarat att de hotats är skolor med lägre status än andra, där det även finns många elever med lägre betyg. På motsvarande sätt har flera av de skolor där få lärare vittnar om hot högre status och därmed högre betygskrav vid intagningen.

– Vi får mer och mer av högstatus- och lågstatusskolor. Skolorna är inte lika blandade som förr. I stället för att mixa program är det en trend att vissa bara har exempelvis ekonomi och samhälle och andra bara har yrkesprogram, på vissa skolor blir det mer friktion, säger Svante Tideman.

Hur tycker facket att man kan och bör motverka hot?

– Man måste först och främst acceptera och erkänna att det är ett problem. Skolan är en marknad i dag och många rektorer

vill inte prata om att de har en skola med mycket hot och våld.

– Ett annat problem är de hårda besparingarna. De gör att grupperna blir större och att man skär ner på personal. Med kringpersonal, elevkaféer och liknande kan man se till att det är trevlig stämning i stället för att det uppstår hotfulla situationer.

Om vi hade ställt frågan för 25 år sedan, hade lärarna definierat hot på samma sätt då?

– Jag har funderat över hur det var när jag själv gick i skolan. Det var ganska tuff stämning. Skillnaden nu är kanske att det är så hård press på betyg. Det finns en risk att eleverna inte kan hantera den frustration som uppstår. Att det går till rena hot kan vara nytt också. Det kan vara lättare att gå ut med hot på sociala medier, säger Svante Tideman.

Juan Flores

juan.flores@dn.se

Anders Bolling

anders.bolling@dn.se

Fakta. Kolla skolornas status i DN:s Gymnasiekollen

DN har samlat alla fakta om cirka 160 gymnasieskolor i Stockholms län i en databas. På nätet kan du inför gymnasievalet söka uppgifter om bland annat skolornas betyg, elever, trivsel, hot och löner.

I Gymnasiekollen ingår en enkät som DN har gjort med cirka 1 300 svarande lärare på gymnasieskolorna. Tänk på att om det är få svar så kan det vara mindre representativt för hur det ser ut på skolan.

”Det tar tid att komma till rätta med otrygghet”

FREDAG 14 FEBRUARI 2020

Enskede gårds gymnasium är den skola där störst andel lärare säger sig ha utsatts för hot, visar DN:s granskning. Skolans ledning bekräftar problemen.

– Jag tror tyvärr att vi leder ligan med flest avstängningar, säger rektor Anna Gustavsson Avci.

Förra året stängdes 31 elever av, och 40 elever fick skriftliga varningar till följd av bland annat hot.

I dag är det ungefär två år sedan en yngre elev blev knivmördad på Enskede gårds gymnasium. En känsla av rädsla och otrygghet hänger kvar i korridorerna enligt både elever och personal.

DN:s enkät visar att skolan ligger i topp bland gymnasieskolorna när det gäller hotade lärare. Nio lärare uppger att de varit utsatta för hot förra året. Skolans rektor är inte överraskad av siffrorna.

– Det är klart att det finns oro som ligger kvar efter mordet. Men man behöver också fördjupa sig i vad det handlar om. Det tar tid att komma till rätta med otrygghet och nu står vi inför en stängning av skolan på grund av renovering, säger Anna Gustavsson Avci.

Hon tog över ledningen i augusti 2018 då organisationen fortfarande var i kris efter den traumatiska händelsen. Även om tryggheten successivt har ökat så vittnar lärare om att rädslan efter mordet aldrig riktigt försvinner.

Ann-Sofie Sandberg Engdal säger att händelsen sitter kvar djupt hos flera av lärarna.

– Det var en förfärlig upplevelse.

Hon berättar att hon själv varit tvungen att rycka in i slagsmål mellan elever på skolan, och en av hennes tidigare elever blev avstängd till följd av hotfullt beteende. Själv har hon ändå inte känt sig hotad, även om hon menar att yrkesrollen är utsatt.

– Man får ha ögonen öppna hela tiden.

När jag har gått i korridorer, så kan det vara elever som slänger ur sig saker. Om man utgår ifrån att elever är hotfulla och

bemöter dem på ett sådant sätt kan det bli värre. Jag går inte i klinch om jag märker att eleven inte riktigt är med, säger Ann-Sofie Sandberg Engdahl.

I dag har Enskede gårds gymnasium nolltolerans mot våld. Lärarna uppger också i DN:s enkät att de upplever att skolledningen faktiskt agerar mot hotfulla situationer.

Skolan har en tydlig åtgärdstrappa vid hot och våld. Man har även kameraövervakning och en lärartäthet motsvarande en lärare på fyra elever.

– Vi har varit stenhårda, vilket jag hoppas lett till att vi vågat prata och anmäla oro i större utsträckning. Frekvensen är nog ganska hög jämfört med andra skolor eftersom vi rapporterar varenda incident, säger Anna Gustafsson Avci.

En annan skola som brottas med hotproblematik är Sjödalsgymnasiet i

Huddinge. Även om färre fall har rapporterats anses även där otryggheten ha blivit allt mer påtaglig bland lärarna. – Direkta händelser påverkar självklart tryggheten på skolan. Det var en allvarlig misshandel i Botkyrka förra veckan, en knivskärning på Fredrika Bremer och en skjutning i Huddinge centrum 2018. Centrum är inte alls långt ifrån skolan. Lärare blev vittnen, och det påverkar tryggheten, säger rektor Johan Lundström.

DN:s enkät visar att många lärare på Södalsgymnasiet anser att skolledningen inte reagerar tillräckligt starkt på hot mot lärare. Enligt skolans skyddsombud är problemet tydligt även i medarbetarenkäter.

– Det handlar framför allt om elever som hotar lärare. Elever i dag har ett annat språkbruk och uttalar oftare hot mot oss

vuxna som arbetar på skolan, säger läraren Anna Wigren som även är skyddsombud. Ungdomar vill testa de vuxnas gränser, och därför är det viktigt att sätta ner foten genom bland annat polisanmälan menar hon.

– Det här är oroande, skolledningen behöver vara tydlig och klar med att det inte är acceptabelt. Eleven kan uttrycka att ”det var inte min mening”, men man är stor nog när man går på gymnasiet att förstå att det inte är okej, säger Anna Wigren.

Hon menar dock att Södalsgymnasiets skolledning ändå ingriper och även polisanmäler våld och hot. Samtidigt tror hon att det finns ett stort mörkertal av oanmälda brott.

– Lärare kan nog känna sig oroliga över vad en anmälan kan leda till: ”kommer det här bara att dra upp en massa?”. Även om

skolan gör en polisanmälan så måste den hotade personen medverka i polisutredning, annars läggs den ner rätt snabbt. Det kan finnas en större kunskap hos personalen om problemet än hos chefen, säger hon.

Anna Wigren är övertygad om att fler vuxna av olika yrkeskategorier behövs i skolan, när det i dag råder lärarbrist. – I dag har vi inte tid att prata med våra elever. Man kan ta in vuxna som socialpedagoger och elevassistenter. De personerna blir både ett stöd för elever och lärare, säger hon.

Johanna Sundbeck

johanna.sundbeck@dn.se

Andel lärare som svarat på DN:s enkät i Gymnasiekollen att de blivit hotade på jobbet, skola för skola:

Skola Andel i procent

Enskede Gårds gymnasium 53

Rönninge gymnasium 50

Midsommarkransens gy. 42

Spånga Gymnasium 40

Didaktus Liljeholmen 38

Sjödalsgymnasiet 36

Kärrtorps gymnasium 36

S:t Eriks gymnasium 32

Tumba gymnasium 29

Järfälla gymnasium 25

Cybergymnasiet Stockholm 25

Rodengymnasiet 25

Fredrika Bremergymnasiet 24

Sthlm hotell & restaurangskola 24

Solna Gymnasium 23

Thorildsplans gymnasium 22

Globala gymnasiet 13

Upplands-Brogymnasiet 12

Enskilda gymnasiet 10

Kungsholmens Västra Gy. 10

Norra Real 10

Fryshusets Gymnasium 10

Sågbäcksgymnasiet 10

Väsby Nya Gymnasium 8

Tullinge gymnasium 8

Huddingegymnasiet 7

Södra Latins gymnasium 7

Hersby gymnasium 6
Nacka gymnasium 6
Värmdö gymnasium 6
Östra Reals gymnasium 4
Kungsh gy./Sthlms Musikgy. 4
Rudbecksgymnasiet 3

Över 6 000 liter smugglad sprit hittades i lagerlokal

FREDAG 14 FEBRUARI 2020

Tullverket gjorde ett tillslag i Upplands Väsby och upptäckte en popup-butik med 8 000 liter alkohol. Nu har åtal väckts mot två lettiska medborgare.

Tillslaget gjordes i början av året mot en lagerlokal i Upplands Väsby. Där hittade man totalt 6 557 liter sprit, 1 170 liter vin, 451 liter öl samt 1 175 liter diesel.

Tullverkets spaningar visar att alkoholen smugglas till Sverige och förvaras i lagerlokaler i väntan på köpare. Via sociala medier beställer bland annat ungdomar alkoholen och får den sedan hemlevererad i skåpbilar.

Efterfrågan är så stor att det enligt Tullverket bara tar en dag innan en lagerlokal tömts på alkohol.

Vid tillslaget mot lagerlokalen i Upplands Väsby påträffades sammanlagt cirka 8 000 liter alkohol. Åtal är väckt mot två lettiska medborgare.

– I den senaste CAN-rapporten om skolelevers drogvanor är det fastställt vad gäller anskaffning av alkoholen, att en av de viktigaste ursprungskällorna är en person som säljer smugglad alkohol via sociala medier. Det här är en olaglig verksamhet och en trend vi behöver följa och med det försöka minska tillgången till

smuggelsprit, säger Lina Andersson, chef för tullkriminalenheten vid Tullverkets gränsskyddsverksamhet i Stockholm.

Två lettiska medborgare greps på platsen är nu åtalade för grov olovlig förflyttning och grov olovlig befattning med punktskattepliktiga varor. De förnekar brott.

– Skattebortfallet för den beslagtagna alkoholen motsvarar hela 1,6 miljoner kronor. Det är pengar som skulle ha gått till vår gemensamma välfärd om samma mängd alkohol hade inhandlats på Systembolaget, säger Lina Andersson.

Jessica Ritzén

jessica.ritzen@dn.se

Agnes Lidbeck svarar: Konsten är mer än ett söndagsnöje

FREDAG 14 FEBRUARI 2020

Badhuset. Lördag. Ungar stojar i poolen. Såklart. De är barn. Samtidigt simmar atleter och pensionärer i en annan bana. Det går en linje av bojar mellan de två grupperna.

Det bör inte tolkas som att någon grupp vill dränka den andra. En variation i rörelsemönster har helt enkelt konstaterats och hanterats.

För någon vecka sen skrev jag att barn och vuxna kan ha olika konstupplevelser.

Notera: olika. Inte olika viktiga.

Min nioåring och jag har olika sätt att se på bilder. Han brukar önska sig en dag på museum utan småsyskon och när vi kommer dit vill han lägga sig på mage och rita av. Jag kan inte ligga på mage i ett hörn med värdighet, men gillar att läsa de där texterna på väggarna, som ger kontext. Man är olika. Kalle vet inte vad kontext betyder. Det innebär inte att han bör portförbjudas i offentliga miljöer, bara att han inte lärt sig ordet ännu. En utvecklingsfråga.

I min artikel tog jag även upp balansen mellan det svårtillgängliga och det mer

publikdragande. Det är inte en ny diskussion. När New York Times sågar Fotografiska i New York, görs det ur vinkeln: trist med det alltför kommersiella, som mer handlar om instavänliga upplevelser än om konstnärligt risktagande.

Slutligen skrev jag att barn ofta har funktionskläder. Det var dumt av mig att inte vara explicit med att jag inte vill att sådana förbjuds.

Sammanfattningsvis pekade jag på tre frågor. Hur jämkar man olika målgrupper? Bör barn ha varma, torra kläder? Samt hur befriar man konsten från trycket av att sälja brett?

Hade jag jobbat på museum hade jag blivit entusiastisk över att få diskutera två av dessa. Men som konstaterat är vi alla olika. Skiljelinjen går inte alltid mellan

barn och vuxna. Museerna var utpräglat oentusiastiska.

Bonniers konsthall förstår inte vad en vuxen skulle kunna få ut av konst, som inte ett barn kan få (DN 13/2). Moderna museet läser sig till (ett performance i sig själv) att jag vill förbjuda barn att titta på konst. Jag bryter mot barnkonventionen, skriver myndighetschefen, när jag inte vill behandla barn som vuxna (DN 10/2).

Barnkonventionens syfte tolkas annars ofta som att barn ska slippa behandlas som vuxna.

En annan av samma museums medarbetare, mötte jag i P1. Hon menade att om barnen stör när man tittar på ett verk, kan man väl titta på ett awnnat i stället. Man är ju inte kedjad vid en stol. Som bildkonstnär skulle jag bli skitsur över att policy hos kulturinstitutionerna är: dina verk är utbytbara, säger inget som

inte en fyraåring kan förstå vid en snabb genomspringning, de kan inte ha lager av komplexitet och får inte kräva koncentration.

Jag blir kallad elitist. Det finns värre saker att kalla mig som dessutom vore sannare. Men ok. Som elitist är min ståndpunkt: Konsten är mer än ett söndagsnöje. Bildkonstnärer förtjänar att få verk mötta på många plan. Barn ska inte axla vuxnas ansvar. Vuxna ska inte bete sig som barn. Konst ska få vara krävande. Flera behov kan vara viktiga samtidigt. Det kräver att man politiskt eller administrativt hanterar målkonflikter.

Hur svår ska konsten få vara? Vilken gemensam kulturpolitik ska vi föra? Komplexa frågor som tangerar samhällsekonomi och begrepp som regleringsbrev, instruktion och insynsråd. Jag skulle inte diskutera dem med en

tioåring, eftersom vissa tioåringar kan ha vaga begrepp om regleringsbrev. (Detta är skälet till att jag skrev min text i DN Kultur, i stället för KP).

Som representant för ett museum hade jag sagt: Ja! Uppvärdera konsten inom kulturpolitiken. Ja till en kvalificerad debatt om hur den kan göras mer relevant. Öka anslagen. Åtgärda den socioekonomiska snedfördelningen inom konstproduktion såväl som hos publiken. Och ja, låt mig ställa ut vad fanken som helst, utan tanke på publiksiffror. Ge mig resurser för att låta fler ta konsten på allvar.

Att museer ser detta som gnissel, väcker en ny fråga. Om man inte tycker att konsten ska få vara krävande – vad ända in i hela glödheta håller man då på med konst för? Är det BARA för att få ha svart polo på sig?

Eller förlåt. Jag menar bävernylon.
Läs tidigare inlägg på *dn.se/kultur*
Agnes Lidbeck

”Unga som rånar nu kommer att spränga om tre fyra år”

LÖRDAG 15 FEBRUARI 2020

**Rån mot barn ökade med 31 procent
förra året. Nu larmar rikspolischefen
Anders Thornberg om att socialtjänsten
måste få mer pengar för att hantera
unga brottslingar.**

– De som nu gör de här rånen är de som kommer att skjuta och spränga om tre fyra år, säger han.

Den brottstyp som ökade mest under 2019 var anmälda rån mot barn. Och mellan 2016 och 2019 har brottstypen mer än fördubblats. Det har också, enligt polisen, blivit vanligare att de misstänkta förnedrar offren i samband med rånet.

– Det har blivit ett sätt att visa makt och stiga i rang. Vi ser att unga, även de som inte är straffmyndiga, begår de här vedervärdiga brotten när man dels tvingar av någon deras egendom, dels förnedrar dem och lägger ut på sociala medier. Det kan i och för sig underlätta för polisen om man filmar. Det har gjort att vi klarar upp fler brott, säger rikspolischefen Anders Thornberg.

Vad gör polisen åt det här?

– Vi jobbar allt vad vi kan. Genom underrättelseverksamhet identifierar vi vilka individerna är, vi griper in så fort vi kan och vi skriver orosanmälningar till socialtjänsten. Vi har aldrig skrivit så många som nu. Våra ungdomsgrupper jobbar hårt med att visa vilka dessa individer är så att socialtjänst, kommuner och skolor kan vidta åtgärder. Vi identifierar platser och är närvarande där vi kan för att jobba förebyggande.

Du anser att socialtjänsten måste få mer resurser för att ta ett större ansvar, vad ska de göra?

– De behöver få verktyg och resurser att ta hand om ungdomarna. Det kan inte vara så att offret som blir utsatt för rån, förnedring och kanske utpressning, måste möta den här plågoanden dagen efter i skolan. Det måste få konsekvenser. Det är

kommunens och socialtjänsten uppgift när de är minderåriga.

Betyder det att regeringen gett kommunerna, och därmed socialtjänsterna, för lite pengar?

– Jag ser att det finns ett oändligt behov. Vi, socialtjänsten och skolan, sliter hårt för att de här unga inte ska bli kriminella. Därför är det viktigt att de får de resurser de behöver.

Regeringen föreslog under veckan att dömda ungdomsbrottslingar ska kunna dömas till så kallad ungdomsövervakning, som innebär en möjlighet att utdöma fotboja och utgångsförbud under vissa tider. Syftet är att komma åt den brottslighet som inte bedöms vara tillräckligt allvarlig för sluten ungdomsvård. Förslaget skickades till lagrådet i torsdags och är tänkt att gälla från årsskiftet.

– Alla åtgärder som gör att vi får bort kriminella från gatorna kommer att vara effektivt. Vi är försiktigt positiva. Men det måste förstas först prövas om det är rättssäkert och proportionerligt, säger Anders Thornberg.

Borde inte samhället ha tagit tag i detta ännu tidigare?

– Man kan alltid vara efterklok. Nu har vi velat säga som det är från polisen. Vi har identifierat utsatta, särskilt utsatta och riskområden och vi för debatten. Det är bland annat därför jag ställer upp på många intervjuer, för att berätta om situationen.

Anders Thornberg menar situationen för unga i de utsatta områdena är en ödesfråga inför framtiden.

– Kan vi inte bryta tillväxten så kommer vi få ännu värre kriminalitet. De som nu gör

de här rånen är de som kommer att skjuta och spränga om tre, fyra år.

I november förra året, efter flera uppmärksammade mord och ett ökat antal sprängningar, inleddes den särskilda nationella händelsen Operation Rimfrost, just nu med fokus på region Syd.

– Vi har tagit in betydligt fler, det är fullt på anstalter och häkten och vi har tagit mer vapen och narkotika. Men ändå ligger det på samma nivå. När vi går in och tar bort en gruppering så är det en annan som träder fram. Då uppstår skjutningar, hot och utpressning. Jag har skrivit till regeringen att vi måste stoppa tillväxten. Det är ett ständigt flöde av unga män som vill upp i hierarkin.

Polisen har identifierat cirka 3 000 individer, med en kärna på cirka 300 personer, som är aktiva inom den organiserade brottsligheten.

– Vi har hittat individer som har betydelse för den här brottsligheten i fyra av landets sju regioner. Det understryker vikten av att vi har en nationell samling och en underrättelseverksamhet så att vi se kopplingarna.

Just nu lägger polisen kraften på region Syd, med förstärkning av både ordningspoliser och utredare från andra platser i landet. Thornberg har dock öppnat för att Rimfrost kan komma till fler städer.

Vad händer om det blir hög brottsaktivitet i alla fyra regioner samtidigt?

– Vi har de resurser vi har. Då får vi efter bästa förmåga omlokalisera. Vi har inte alla polisens resurser i Malmö även om vi förstärkt ordentligt. Men vi har tagit från hela landet och byter hela tiden resurser. Det ska inte märkas alltför mycket i de andra delarna av landet.

Tidigare erfarenheter, från en liknande insats i Malmö 2012, har visat att antalet skjutningar sjönk för att sedan stiga följande år. Hur vet ni att det här inte bara blir en tillfällig förbättring?

– Vi kände att det hade gått så långt att vi var tvungna att gå in och bryta den här trenden. Vi har inte lovat att det här ska vara den slutliga lösningen på det här problemet. Det här måste vi jobba med många år framöver.

I den politiska debatten pratas ofta om migration eller segregation som förklaringsmodeller till gängkriminaliteten. Vad tänker du?

– Jag är ingen politiker, jag är en brottsbekämpare. Vi vill säga som det är från svensk polis. Vi har pratat om särskilt utsatta områden, utsatta områden och riskområden där det finns större riskfaktorer som låga socioekonomiska

förhållanden, trångboddhet och litet hopp inför framtiden.

Polischefen i Storgöteborg, Erik Nord, varnade i veckan för att en längre nationell särskild händelse kan få negativa effekter på det förebyggande arbetet mot gängkriminalitet, framför allt på det lokala planet.

Hur ska man komma till bukt med gängkriminaliteten på längre sikt?

– Vi har ungefär 3 000 i polisutbildningen nu. När de kommer ut så kommer vi att fylla på i lokalpolisområdena. Jag står verkligen bakom beslutet om en svensk polis, och att tyngden ska ligga längst ut i lokalpolisområdena.

Hanna Jakobson

hanna.jakobson@dn.se

Fakta. Ungdomsrån

Antal ungdomsrån.

2007: 892
2008: 1 541
2009: 1 762
2010: 1 602
2011: 1 480
2012: 1 278
2013: 1 002
2014: 1 098
2015: 1 084
2016: 1 178
2017: 1 524
2018: 1 896
2019: 2 484

siffran för 2019 är preliminär

Anders Thornberg om ...

... att polisens internrevision visar på allvarliga brister i utredningsverksamheten.

”Några av revisionens rekommendationer anser vi redan vara omhändertagna, andra arbetar vi vidare med. Det pågår även ett arbete med att ta fram ytterligare kvalitetsindikatorer. Ur ett brottsoffer- och rättssäkerhetsperspektiv är det viktigt att prövning sker i domstol när så är möjligt. Om det betyder att vi redovisar fler ärenden, är det

en positiv bieffekt. Trafik-, och narkotikabrottslighet innebär ofta stora problem i människors vardag.”

... de långa väntetiderna på Nationellt forensiskt centrum:

”När vi har ett hårt tryck på forensiken med skjutningar och sprängningar och satsar på Rimfrost måste vi prioritera. Det gör ont i ett polishjärta, man vill klara upp vartenda brott. Vi måste med ändliga resurser prioritera. NFC tar över alla laboratorier och bildar forensiska stationer för att bli mer professionella.”

... balansen mellan repressiva åtgärder och personlig integritet:

”Proportionalitetsprincipen, vilka metoder ska vi använda och hur de står i proportion till de brott som begås, är grundläggande inom polisen och vi måste föra den diskussionen. När vi för fram förslag till regeringen tänker vi ibland utanför boxen. Men vi vill ju inte ha några lagförslag som försvårar vårt arbete.”

... att 413 platser av 1 020 är tomma på vårens polisutbildning:

”Kanske måste vi akademisera utbildningen. Nu fattas en termin för att få full examen. Och vi måste fortsätta jobba med arbetsvillkor och löner. Vi måste också få rätt personer som söker. Ett sätt

är genom en funktionsutbildning som gör att civilanställda kan bli polis genom en kortare utbildning. Men det är hård konkurrens om ungdomarna.”

M vill skärpa straff för unga kriminella

LÖRDAG 15 FEBRUARI 2020

Moderaterna presenterade på fredagen sina förslag till åtgärder för att minska kriminaliteten bland unga – bland annat höjda straff för rån och borttagna straffrabatter. Förslagen får både ris och ros.

– Hårdare straff mot breda ungdomsgrupper tenderar att göra mer skada än nytta, säger forskaren Manne Gerell.

En av punkterna i Moderaternas program för att minska ungdomskriminaliteten är

att se över en sänkning av straffbarhetsåldern. Unga som inte är straffmyndiga utnyttjas i dag som springpojkar av äldre gängkriminella, och dras in i kriminalitet.

– I Danmark gjorde man ett försök att sänka straffbarhetsåldern från 15 till 14 år. Det ledde inte till någonting positivt. De som var 14 år begick inte färre brott och de fick ett sämre utfall på skolresultat, säger Manne Gerell, forskare i bland annat kriminologi på Malmö universitet. Enligt Gerell kan man säga att generella straffökningar eller ”hårdare tag” mot ungdomar leder till mer negativt än positivt. Förklaringen är att många ungdomar är brottsaktiva under en övergående period.

– Generella straffökningar riskerar att slå mot dem som ändå skulle ha slutat begå brott, menar Manne Gerell.

De kan då i stället att fastna i kriminalitet. – Man måste väga saker mot varandra. Det bästa är att hitta åtgärder som träffar gruppen som man vill åt, säger han. I det här fallet rör det sig om några hundratal personer som är gängkriminella. Att få bort dem från gatorna kan vara effektivt.

Förutom utökade möjligheter att tvångsomhänderta ungdomar som är i riskzonen föreslår Moderaterna att kostnaderna för LVU ska betalas av staten, något som Gerell är positiv till.

– Det minskar risken att kommunerna underlåter att sätta in insatserna av ekonomiska skäl, säger han.

Moderaterna föreslår även ett preventionsprogram, där föräldrar, skola och olika myndigheter tillsammans ska försöka förhindra att ungdomar fastnar i kriminalitet

– Det påminner om socialförvaltningens insatsgrupper och polisens orosamtal. Det här låter väldigt intressant men vi har ingen evidens för att den här typen av insatser fungerar. Det är viktigt att följa upp och utvärdera om det verkligen gör det, säger Manne Gerell.

Juan Flores

juan.flores@dn.se

Domstol: Kritiserade Elma school ska stängas

LÖRDAG 15 FEBRUARI 2020

Den kritiserade Elma school i Rågsved, som bytt namn till English school Scandinavia, ska stängas. Det har Förvaltningsrätten beslutat efter att myndigheterna påtalat allvarliga brister under snart 20 års tid.

Men om domen överklagas kan skolan få fortsätta ta emot nya elever som vanligt.

DN har i flera artiklar skrivit om den hårt kritiserade Elma school, som Skolinspektionen försökte stänga i juni 2019 genom att återkalla ägaren Khalid El Mouselhis tillstånd att driva skolverksamhet.

Men Khalid El Mouselhi överklagade Skolinspektionens beslut och fick det som kallas inhibering. Det innebär att han har kunnat fortsätta driva skolan och rekrytera nya elever.

Under hösten har han också fått 1,5 miljoner i statsbidrag och 5,4 miljoner från Stockholms stad för att fortsätta driva fritidshem, förskoleklass och grundskola, enligt siffror som DN tagit fram.

Efter DN:s granskning har dock Skolverket återkrävt nära 800 000 kronor av statliga bidrag som skolan inte kunnat redovisa hur de har använts.

Förvaltningsrätten skriver i sitt beslut att Khalid El Mouselhi bedöms som olämplig att driva skolverksamhet.

”Bristerna i ägar- och ledningskretsen är mycket allvarliga”, skriver

Förvaltningsrätten och konstaterar att de skolverksamheter som Khalid El Mouselhi förestått under lång tid har bedrivits i strid med skolförfattningar och lagar.

Bristerna har gällt centrala områden såsom undervisning, lärande, särskilt stöd, studiero och betygssättning.

I bedömningen har Förvaltningsrätten vägt in att Skolverket och

Skolinspektionen har gjort upprepade ingripanden mot verksamheten och att den gång på gång har haft ”allvarliga brister” inom ett stort antal områden.

Förvaltningsrätten har på samma sätt som Skolinspektionen använt sig av den nya lagen om ägar- och ledningsprövning som

började gälla förra året. Syftet med den är att kunna förhindra att oseriösa aktörer verkar inom välfärdssektorn.

Även det som kallas ekonomisk skötsamhet har vägts in. Khalid El Mouselhi och hans skolbolag har vid ett stort antal tillfällen fått förseningsavgifter på grund av deklARATIONER som inte har inkommit i tid.

DN var först med att berätta att Lärarförbundet under de senaste tio åren har drivit ett trettiotal ärenden med lärare som inte har fått ut sina löner från skolan. För närvarande driver förbundet elva fall med lärare som inte fått lön.

Det är inte acceptabelt att den som driver skolan, inklusive styrelse, vd och ägare, saknar insikter i arbetsrättsliga regler, skriver Förvaltningsrätten.

DN har vid flera tillfällen sökt Khalid El Mouselhi men han har valt att lägga på

luren. I Förvaltningsrättens beslut står det att han hävdar att de skolor som han har drivit alltid har rättat till fel och brister som inspektionerna har pekat ut.

”Det är andemeningen med hela systemet”, menar han.

Han hävdar också att ”skolan står sig finansiellt väl rustad”.

Förvaltningsrättens beslut kan överklagas till Kammarrätten. Om Khalid El Mouselhi beviljas prövningstillstånd kan han återigen begära inhiBERING tills Kammarrätten har kommit med sitt beslut.

Om inhiBERINGEN beviljas kan det medföra att han kan driva skolan i ytterligare ett år, enligt en bedömning från Skolverket.

Om överklagandet avslås betyder det att omkring 230 elever kommer att placeras på andra skolor. Det är varje elevs hemkommun som ansvarar för att eleven tas emot på någon skola.

Peter Letmark

peter.letmark@dn.se

Bakgrund. DN:s granskning av Elma school

I somras försökte Skolinspektionen återkalla ägarens tillstånd att driva Elma school i Rågsved efter många år av missförhållanden.

Men ägaren överklagade och fick så kallad inhibition vilket för att han kan driva skolan vidare i väntan på Förvaltningsrättens beslut.

Trots att skolan fått omfattande kritik under flera år, har den kunnat ta emot många miljoner i statsbidrag. Pengar som har delats ut samtidigt som skolan har gjort miljonvinster.

Många av bidragen har varit öronmärkta för sådant som skolan har misskött.

”Det är uppenbart att vi har haft för slappa regler”, har utbildningsminister Anna Ekström kommenterat granskningen.

Även Liberalernas Nyamko Sabuni och MUF:s ordförande Benjamin Dousa har varit kritiska till regler som gör att skolan kunnat fortsätta så länge.

EU och Sverige oense om vad en plastpåse är

LÖRDAG 15 FEBRUARI 2020

Sverige är på väg att införa skatt på plastpåsar och kassar i plast.

Nu gäller det bara att komma överens med EU om vad en plastpåse egentligen är.

Den nya skatten på plastpåsar ska träda ikraft den 1 mars 2021 och kommer att göra varje bärkasse i plast som du tar med dig från butiken tre kronor dyrare och varje mindre plastpåse 30 öre dyrare enligt Svensk Handel som kallar förslaget för ”ett slag i luften” när det gäller miljöpåverkan.

Och lagförslaget stöter på patrull. I ett brev från Europeiska kommissionen skriver Gwenole Cozigou, tillförordnad generaldirektör för Generaldirektoratet för inre marknaden, industri, entreprenörskap samt små och medelstora företag, att den svenska definitionen av en ”plastbärkasse” inte överensstämmer med de direktiv om förpackningar och förpackningsavfall som finns inom EU. De svenska lagstiftarna riktar nämligen inte enbart in sig på bärbara plastpåsar helt gjorda av plast utan också på bärkassar ”som i mer än försumbar omfattning består av plast”. Och några sådana plastpåsar finns inte med i EU:s förpackningsdirektiv. Och inte heller den svenska definitionen av ”plast” faller inom de direktiv som EU har lagt fast.

I brevet uppmanar den tillförordnade generaldirektören de svenska myndigheterna att ta hänsyn till synpunkterna innan man går vidare med sitt lagförslag.

Enligt regeringen kommer den nya skatten att ge 2,7 miljarder kronor om året i skatteintäkter. Intäkter som ska användas för att minska skatten på arbete, skriver SVT.

Clas Svahn

clas.svahn@dn.se

Ordkrig mellan försvaret och politikerna

LÖRDAG 15 FEBRUARI 2020

Försvarmakten tillbakavisar att den inte redovisat kostnader på 33 miljarder kronor för politikerna. Men ord står mot ord. Försvarspolitiker från flera partier säger att de inte informerades.

DN rapporterade i går att Försvarmakten är i sämre skick än vad som redovisats offentligt. Politikerna i försvarsberedningen fick aldrig reda på bristerna när de utarbetade sitt förslag till upprustning.

Det gäller brister som kostar 33 miljarder kronor att rätta till fram till 2025, vilket försämrar möjligheterna att rusta upp enligt beredningens förslag. DN:s källa är dokument som Försvarmakten överlämnat till försvarsdepartementet. På fredagen gick Försvarmakten ut med en kommentar för att bemöta DN:s publicering:

”Det här handlar om brister som har varit redovisade för regering och riksdag, som i sin tur har anvisat medel för att möta behoven”, skriver myndighetens kommunikationsdirektör Mats Ström. Men den verklighetsbeskrivningen delas inte alls av politikerna i försvarsberedningen.

– Jag hade önskat att detta varit känt i alla delar tidigare, säger Daniel Bäckström, (C).

– Det här kom som en överraskning, myndigheterna har uppenbarligen inte tyckt att försvarsberedningen behövde informeras. Säkerligen finns det fog för Försvarsmaktens överplanering, men den kommunikationen saknades mellan myndigheterna och arbetet i försvarsberedningen, säger Sverigedemokraternas försvarspolitik Roger Richthoff. Enligt Försvarsmakten redovisades bristerna i budgetunderlaget för 2019. Då begärde myndigheten anslagshöjningar på 3, 5 respektive 10 miljarder för åren 2019–2021. ”Tillskottens användning och fördelning på olika anslag redovisades i detalj, inklusive i den tolvåriga investeringsplanen”, skriver myndigheten. Den investeringsplanen är hemlig. Den öppna version av planen som politikerna kan ta del av innehåller inga detaljer.

Flera politiker påpekar att Försvarsmakten och ÖB Micael Bydén hade en general med som sakkunnig i beredningen.

Försvarsmakten framförde under arbetet inga invändningar mot beredningens sätt att redogöra för det ekonomiska utrymmet fram till 2025, enligt ledamöterna.

Försvarsminister Peter Hultqvist (S) har erbjudits att kommentera DN:s avslöjande, men avstått.

Mikael Holmström

mikael.holmstrom@dn.se

Han är ny GD för Kriminalvården

LÖRDAG 15 FEBRUARI 2020

Regeringen tillsätter Martin Holmgren som ny generaldirektör för Kriminalvården. Han har sedan 2014 varit generaldirektör för Domstolsverket.

– Jag är väldigt glad att ha fått regeringens förtroende i en tid då myndigheten står inför många besvärliga frågor, både på kort och lång sikt, säger Holmgren.

Det nya ansiktet presenterades av justitie- och migrationsminister Morgan Johansson (S) på en pressträff i Rosenbad.
TT

Greta Thunberg höll tal inför tusentals på Medborgarplat- sen

LÖRDAG 15 FEBRUARI 2020

Under fredagen hölls över 100 klimatdemonstrationer i Sverige. I Stockholm talade Greta Thunberg

under en manifestation på Medborgarplatsen.

– Vi är här för att påminna om att det visst finns en morgondag och en framtid där vi ska leva, sade hon och möttes av publikens applåder.

När Greta Thunberg klev upp på Medborgarplatsens scen steg jublet över torget. Tillsammans skanderade demonstranterna: "Greta! Greta! Greta!".

– Jag blir så glad av ett se ett så stort folkhav. Jag kan inte tänka mig ett bättre sätt att spendera alla hjärtans dag på, sade Greta Thunberg med ett återhållet leende. Sedan blev hon snabbt allvarlig och konstaterade att klimatkrisen fortfarande ignoreras.

– Media, politiker och makthavare fortsätter att låtsas om att inget är fel. Men någonting är väldigt fel. Vi befinner oss i

en akut miljökris, sade Greta Thunberg och fortsatte:

– Vi vill inte höra en enda politiker till som säger att "klimatfrågan är jätteviktig" och sedan inte gör någonting. Vi vill inte höra fler tomma ord från sådana som låtsas ta vår framtid på allvar.

För att få en skymt av scenen hade demonstranter och skolstrejkande ställt sig på parkbänkar.

Hedvig Sjölander, 16, och Wilda Schörling, 16, hade klättrat upp på en staty. Mellan talarna ropade de ut slagord över torget i en megafon.

– Det är fantastiskt att så många inser att det som händer med klimatet är fel. Det är jättefint att se så många samlas för att göra något, sa Hedvig Sjölander.

Under manifestationen uppträdde också artister som Ison & Fille och Greekazo. Även klimatforskaren Alasdair Skelton

fanns på plats och talade om klimatförändringarna och de smältande isarna i Norra ishavet.

Tidigare under fredagen hade demonstranterna samlats vid Mynttorget i Gamla stan, inte långt från platsen där Greta Thunberg började sin skolstrejk i augusti 2018.

En av de som kom för att demonstrera var Emelie Gustafsson, 20.

– Det behövs absolut mer från politikerna. Det här är en uppmaning till samtal och mer engagemang i klimatfrågan, sade hon och fortsatte.

– Uppslutningen ser bra ut. Det gör oerhört mycket att Greta är här. Hon är ansiktet utåt. Det är häftigt att se hur en person kan påverka så mycket.

I februarisolen marscherade folkmassan därefter tillsammans mot Medborgarplatsen. På plakat och

banderoller var budskapen tydliga: ”Ändra systemet – inte klimatet” och ”Bygg en framtid åt alla”.

– Ursäkta, vi försöker rädda klimatet, ni står i vägen! ropade en demonstrant till ett sällskap med fotgängare på marschen mot Medborgarplatsen.

Elever från 150 länder deltog i fredagens globala skolstrejk. Enligt arrangören Fridays for future genomfördes demonstrationer i över 1 600 städer för att sätta press på politiker att agera i klimatfrågan. Rörelsen kräver att politiker världen över ska följa Parisavtalet och begränsa den globala uppvärmningen till under 1,5 grader över förindustriella nivåer.

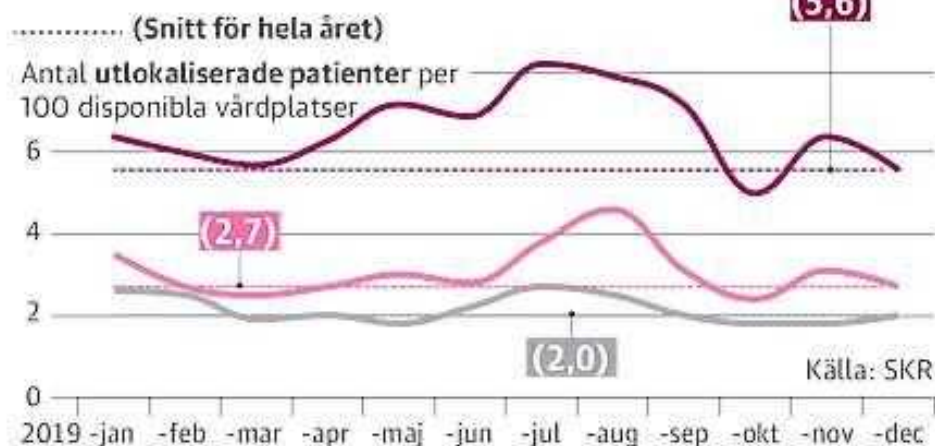
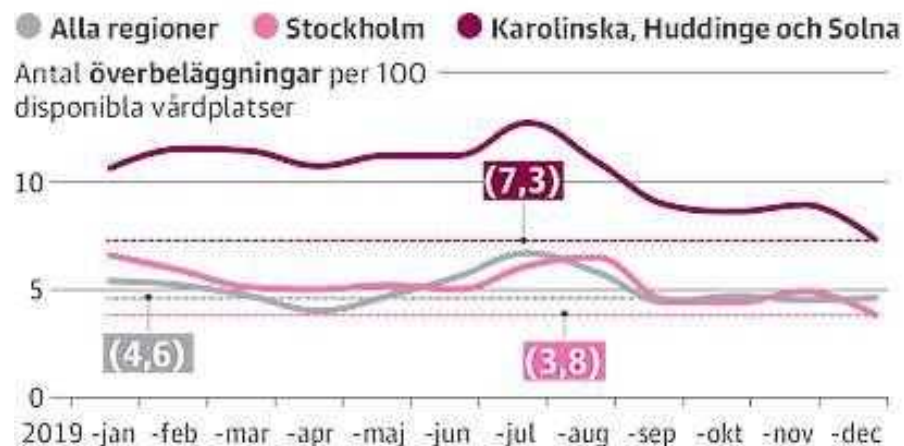
Efter demonstrationen var Isabelle Axelsson från Fridays for future nöjd med uppslutningen.

- Vi har inte fått några exakta siffror än, men det var väldigt mycket folk. Det var kul att se.
- Vi hoppas att det sänder signaler om att vi inte tänker ge upp. Vi ska fortsätta sätta press på våra politiker. Klimatkrisen är här och den kommer inte försvinna om vi inte gör något, sade Isabelle Axelsson.

Gustav Olsson

gustav.olsson@dn.se

Överbeläggningar respektive utlokaliserade patienter under 2019

Karolinska får hård kritik för patientflyttar

LÖRDAG 15 FEBRUARI 2020

**Karolinska universitetssjukhuset får
hård kritik från Inspektionen för vård
och omsorg för allvarliga
patientsäkerhetsrisker för
utlokaliserade patienter då det fattas
vårdplatser.**

**– Det allvarligaste är att det råder
oklarhet om det medicinska ansvaret
för patienten, säger Maria Lindhwall,
handläggare på Ivo.**

Nu kräver myndigheten åtgärder.

Inspektionen för vård och omsorg (Ivo) riktar skarp kritik mot Karolinska efter en inspektion i september av sjukhusets utlokalisering av patienter, det vill säga patienter som vårdas på en avdelning där det saknas specifik kompetens.

Myndigheten slår fast att det medicinska ansvaret för utlokaliserade patienter inte är säkerställt. Sjukhuset följer heller inte upp och kontrollerar patientsäkerhetsriskerna för patienterna, enligt Ivo.

– Det är allvarliga brister. Det är i första hand ett tvingande beslut där vi har begärt en redovisning från vårdgivaren, säger Maria Lindhwall, handläggare på Inspektionen för vård och omsorg.

I klartext betyder det att Karolinska måste se till att utlokaliserade patienter får patientsäker vård, annars kan sjukhuset tvingas betala vite.

Huvudorsaken till utlokaliseringarna är vårdplatsbrist. Generellt ökar risken för vårdskador med upp till 60 procent, då patienter vårdas på annan avdelning där det saknas rätt kompetens och personal, enligt Socialstyrelsen. Det är anledningen till att Ivo under året gjort inspektioner på ett antal utvalda sjukhus.

I intervjuer med vårdpersonalen på Karolinska har det kommit fram att det ofta saknas medicinsk ansvarig läkare för de utlokaliserade patienterna. Som en förklaring uppges att patienten skrivits in på fel sätt i journalsystemet, eller att patienten inte har haft en färdig diagnos, och därför inte tillhört ett specifikt patientflöde.

Om patienten försämras kan det innebära stora risker, när den ansvariga sjuksköterskan inte vet vilken läkare som ska kontaktas, enligt utredningen.

De utlokaliserade patienterna ska rondas av läkare, men enligt personalen händer det både att ronderna sker sent och att patienter inte rondas alls. Ivo lyfter också att Karolinska tagit fram en riktlinje för det medicinska ansvaret, men att många vårdanställda inte känt till den.

Myndigheten har under 2019 och 2020 fått in flera lex Maria-anmälningar som gäller allvarliga vårdskador och dödsfall som rör utlokaliserade patienter på Karolinska.

– Vi har exempel på allvarliga vårdskador. Det har framkommit både vid inspektionerna, och i ärenden som anmälts enligt lex Maria, säger Maria Lindhwall.

Varför fungerar inte det medicinska ansvaret för de utlokaliserade patienterna?

– Det finns många olika faktorer. Om man lägger in en patient direkt från en akutmottagning så söker man utifrån ett visst symtom, och man läggs kanske in för vidare utredning. Då kan det vara så att man inte vet vilket flöde patienten tillhör förrän en diagnos är satt.

Karolinskas chefläkare Filippa Nyberg säger att sjukhuset tar Ivo:s kritik på största allvar.

– Det medicinska ansvaret måste vara solklart. Sjukhuset tog fram en rutin som är väl genomtänkt hur det ska vara vid överlämningar, säger Filippa Nyberg. Varför har riktlinjerna inte följts?

– En rutin som tas fram på sjukhusövergripande nivå måste komma ut till 15 000 medarbetare. Jag beklagar att den inte var känd överallt. Som DN tidigare berättat har Karolinskas kliniker avskaffats, och patienterna

sorteras i diagnosflöden i en kritiserad organisationsmodell, där otydligt ansvar identifierats som en brist.

Nyberg anser inte att flödesorganisationen ligger bakom problemen med utlokalisering.

– Det är viktigt att det finns en medicinskt ansvarig läkare utsedd. Patientsäkerhet måste fungera oavsett hur man valt att organisera sig.

Samtidigt säger hon att Karolinska ser över siffrorna för utlokaliseringar, som enligt sjukhuset ser högre ut än de är.

– Siffrorna som rapporteras inkluderar även patienter som inte är utlokaliserade på ett osäkert sätt, till exempel om de är utlokaliserade till intensivvården, då är det inte farligt.

DN har nyligen identifierat tio dödsfall relaterat till vårdplatsbrist och hög arbetsbelastning i lex Maria-anmälningar

som Ivo fick in från Stockholms akutsjukhus 2019.

Sjukhusdirektör Björn Zoëga och Filippa Nyberg har förklarat fem anmälda dödsfall från Karolinska med att det handlade om händelser från tidigare år.

– Lex Mariorna är ju gamla. Det har varit hög belastning, men det har gått bra.

Patientsäkerheten kommer alltid först, har Björn Zoëga tidigare sagt till DN.

När DN ställde frågor i förra veckan, så sade både du och sjukhusdirektören att det handlade om gamla lex Marior. Ivos inspektion gjordes i september.

– Ivo omnämner fall som bland annat handlade om vår brist på akuta kirurgplatser. Det har vi åtgärdat.

Dessutom så har platsantalet ändå ökat, säger Filippa Nyberg.

Karolinska har till den 8 juni på sig att återkomma till Ivo.

Anna Gustafsson

anna.gustafsson@dn.se

Fakta. Nationell inspektion om utlokaliserade patienter

Inspektionen som Ivo gjort på Karolinska universitetssjukhuset är en del av en större nationell inspektion med fokus på utlokaliserade patienter, där Karolinska är ett av 23 utvalda sjukhus.

Urvalet har gjorts utifrån de sjukhus som rapporterat in en hög andel utlokaliserade patienter till Sveriges kommuner och landsting (som bytt namn och numera heter Sveriges kommuner och regioner, SKR).

Under 2019 hade Karolinska i Huddinge och Solna i snitt 5,6 utlokaliserade patienter på 100 vårdplatser, mot 2 som var genomsnittet för landet.

Jesper fick vård för brutet ben på öron- näsa-hals

LÖRDAG 15 FEBRUARI 2020

När tidigare ALK-spelaren Jesper Nyholm fick underbenet söndersparkat hamnade han som utlokaliserad patient på Karolinska – på avdelningen öron-näsa-hals. Sedan gick mycket snett, och han riskerar men för livet. Händelsen utreds nu av Karolinska som lex Maria, och han har själv gjort anmälan till Ivo.

– Jag gör det för andras skull. Det får inte vara så här, säger Jesper Nyholm.

I Jesper Nyholms journal har en sjuksköterska gjort en anteckning: ”Patienten mycket svår att smärtlindra under dagen. Söker ortopedjour flertalet gånger under dagen som ej har möjlighet att komma och titta på patienten eller ordinerar ytterligare smärtlindring. Söker även kirurg och bakjour utan resultat”. Det var dagen efter att Jesper Nyholms första operation. Han visar bilder på foten i mobilen.

– Den var sjukt stor, som en ballong. Det var våren 2018, i en match mot Örebro i Svenska cupen som Jesper Nyholm sparkades så illa att han bröt benet. Med en så kallad öppen fraktur, där benpipor stack ut, kom han in till akuten på Karolinska i Solna.

Såret gjordes rent, men det fanns ingen vårdplats på ortopeden, och Jesper Nyholm lades in på öron-näsa-hals, som så kallad satellitpatient.

– Jag fick veta att jag inte skulle opereras direkt – och jag tänkte att ”ni vet bäst”. Det är klart att de prioriterar.

Nära två år och 14 operationer senare är han ännu inte återställd. Han drar upp byxbenet och visar på de stora ärren som löper från knät ner till foten på båda sidor, och på ett mindre strax ovanför hälen – ett märke av dobbar som också finns dokumenterat.

Han har även nervskador.

– Jag har svårt att gå barfota, och har gärna på mig strumpor även inomhus. Om jag kliver på en liten, liten sten i hallen kan det göra ont ända upp till låret. Det är sådär, säger Jesper Nyholm, ett uttryck han ofta använder när han berättar om

skadan som blev så mycket värre än någon hade kunnat ana.

Den detaljerade berättelsen om händelsen, som AIK:s lagläkare Karol Zyto skrivit, finns med i Karolinskas analys av vårdskadan, som anmälts enligt lex Maria. Utredningen pågår fortfarande, men mycket pekar på att en hel del gick fel. Lagläkaren ifrågasätter varför Jesper, som hade en öppen fraktur med ökad infektionsrisk, inte prioriterades för operation direkt – utan tvingades vänta i 36 timmar. Och sjukhuset listar en rad brister: att benbrottet borde ha setts över direkt under sterila förhållanden och inte på akuten, att komplikationerna observerades sent trots tecken på infektion, att ett stort antal läkare var inblandade, att inga regelbundna kontroller gjordes av van personal eller ortoped.

– Sjuksköterskorna och undersköterskorna på öron-näsa-hals var jättetrevliga, men de var också ärliga och sa att ”vi kan faktiskt inget om det här, men vi ska göra allt vi kan”. Och ronderna var ... sämst – det står i journalen att rondan var där, men det var den inte, säger Jesper Nyholm.

När han efter någon vecka flyttades till ortopedan var det bättre.

– De hade kompetensen, men de var underbemannade.

Genast efter första operationen stod det klart att något var fel – Jesper kunde inte sänka benet från sängen. Ännu värre var det att ta de första stegen, med hjälp av sjukgymnast och kryckor.

– Jag ställde mig upp och kände direkt hur ont det gjorde. Tårarna började rinna när jag tvingade mig att gå femton steg. Efteråt tuppade jag av och sov i fyra timmar.

Dagarna efter blev läget allt sämre, och det gjorde alltmer ont, trots smärtstillande.

Febern steg och benet svullnade. Samtidigt hade sjuksköterskan enligt journalen svårt att få kontakt med ortopedjouren.

En sen kväll står fönstret i rummet öppet, han tyckte att det var varmt med febern som kom och gick. Och så var den plötsligt där – lukten.

– Det luktade det värsta du kan tänka dig – sopor, kattpiss, allting blandat. Jag började titta ut för att se om det var läckage från något som luktade.

– Sedan förstod jag att det var infektionslukten som jag kände – i varje andetag, inifrån, från mig!

När läkaren som kallades in drog bort förbandet var det tydligt att lukten kom från benet. Jesper Nyholm ställdes då inför ett val – behandling med antibiotika eller en ny akut operation.

– Min pappa var där, och vi hade ju ingen aning. När vi frågade om riskerna med antibiotikakuren, var budskapet att jag kunde förlora benet. Vi bara kollade på varandra ... ”vi tar väl operationen då”. Även kontakterna med vården har fungerat dåligt. Exempelvis fick Jesper Nyholm kort efter den andra operationen beskedet att han aldrig mer skulle kunna spela fotboll.

– Det fick jag veta över telefon. Det var ju... sådär. Men det var så mycket som hände med personal som kom och gick, och strax efter skulle jag opereras igen. Jesper Nyholm vårdades 22 dagar på Karolinska innan han lämnade sjukhuset – i rullstol.

Det var bara början på en lång period av rehabilitering. Efter ett halvår stod det klart att benet läkte dåligt, och att han måste ta bort spikar och opereras igen.

– Det här var i september och jag fick veta att jag kunde få en tid – i december! Då brast det för mig.

Både Jesper Nyholm och Karol Zyto har haft svårt att få kontakt med läkaren och senare operationer har gjorts på ett annat sjukhus.

Karol Zyto är försiktig i sina uttalanden.

– Men jag kan säga att då blev jag mycket ... besviken. När så mycket har gått fel, då kan man inte sätta upp patienten på väntelista för en operation som tar 20 minuter!

Samma år som benbrottet tog AIK SM-guld. Jesper säger att det var blandade känslor när lagkamraterna höjde pokalen.

– Jag var ju där, men jag hade så ont och det ilade när jag reste mig upp. Jag gick iväg och grät. Det var den värsta dagen, så mycket som jag missade.

Nu är Jesper Nyholm kontraktslös, men tränar med sikte på att komma tillbaka till fotbollen.

Han berättar sansat, men blir förskräckt när han får höra att dödsfall utreds bland sjukhusets utlokaliserade patienter. Ändå är det inte ilska som ligger bakom hans Ivo-anmälan.

– Det handlar om att inte andra ska drabbas. Det får inte vara så här, säger Jesper Nyholm.

Ivo har ännu inte fattat beslut i ärendet. Karolinska avstår från att kommentera.

Anna Gustafsson

anna.gustafsson@dn.se

Krav på upprättelse för häxprocesser- nas offer

LÖRDAG 15 FEBRUARI 2020

På 1600-talets avrättades flera hundra svenskar anklagade för trolldom och umgänge med djävulen. Nu är det dags att det officiella Sverige formellt ber om ursäkt för det som skedde då, menar en ny aktivistgrupp.

De så kallade häxprocesserna hör till de mest omtalade händelserna i svensk historia. Särskilt stort fokus brukar man

lägga på de knappt tio år mellan 1668–1676 då ungefär 300 människor i Sverige anklagades för häxkonst och umgänge med Satan och sedan avrättades under brutala former. De allra flesta av de dödade var kvinnor, ett fåtal var män. Denna period, som senare kom att kallas ”det stora oväsendet”, blev under mitten av 1700-talet en sådan era som man refererade till i historieskrivningen som exempel på hur vidskepliga och okunniga människor var ”förr”. Sedan dess har häxbränningarna i stort blivit en del av det allmänna historiemedvetandet på ett sätt som få andra händelser. De tas upp i de flesta skolböcker och uppmärksammas ofta i både skön- och facklitteratur. Även inom historievetenskapen har häxprocesserna blivit grundligt utforskade – genom åren har ett stort antal olika teorier lagts fram för att försöka förklara

vad det var som egentligen hände under de där åren, och framför allt varför det skedde.

Ändå tycker en nybildad aktivistgrupp som kallar sig Nordic Noice Movement, en anspelning på just ”det stora oväsendet”, att häxprocesserna inte uppmärksammas tillräckligt. Eller i varje fall inte på rätt sätt. Gruppen skriver i ett manifest, först publicerat i Kyrkans tidning, att de kräver ”upprättelse för denna rättsskandal utan like i den svenska historien”.

I manifestet kräver gruppen också att den svenska staten, kungahuset och Svenska kyrkan officiellt ska be om ursäkt för det som skedde då. Gruppen vill även att minnesmärken ska resas på alla orter där avrättningar av sådana som påstods vara häxor ägde rum, ett 40-tal svenska orter. I manifestet sägs också att en viktig orsak till häxbränningarna var att man ville ”öka

kontrollen över kvinnors kroppar och sexualitet”, och en koppling görs därför till dagsaktuella problem med sexuellt våld och andra former av utsatthet för kvinnor. Med tanke på att det gått ungefär 350 år sedan dess kanske man kan tycka att det har gått väl lång tid för att nutida institutioner ska utkrävas ansvar för det som då skedde. Men faktum är att upprop av detta slag har blivit allt vanligare runt om i världen. Tidigt ute var de som handlade om att länder som Tyskland och Japan måste erkänna sin skuld för handlingar under det andra världskriget. Sedan dess har till exempel den tyska regeringen officiellt bett om ursäkt för folkmordet på herero- och namafolken i början av 1900-talet. Och i USA drog bland annat tidningen New York Times i fjol igång det så kallade 1619-projektet, som uppmärksammade att det då gått 400

år sedan de första svarta slavarerna kom till Amerika från Afrika.

För mer om det svenska uppropet, se nordicnoisemovement.com.

Magnus Västerbro

Du och dina kläder. Ta fem steg mot en mer klimatsmart garderob.

LÖRDAG 15 FEBRUARI 2020

Svenskarna köper i genomsnitt 13,5 kilo nya kläder och textilier varje år. Vad har det för påverkan på miljön och klimatet? Och vad kan man göra för att

skapa en mer klimatsmart och miljövänlig garderob?

Bakom dörren till garderoben hänger plagg som uttrycker vår identitet. De kan uttrycka hur vi känner oss och hur vi vill att andra ska uppfatta oss. Men klädindustrin påfrestar jordens miljö och klimat. Världens konsumenter köper mer och mer kläder, men använder dem under en allt kortare tid, enligt FN:s ekonomiska kommission för Europa.

Det är när kläderna tillverkas som den största klimatpåverkan sker. Produktionen kräver stora resurser, och det är den som står för 79 procent av klimatpåverkan, enligt en rapport från 2018 som miljöforskaren Sandra Roos varit medförfattare till.

– Det går åt massor av fossilt bränsle i tillverkningen av kläder, inte minst när man väver och färgar. Då går det åt stora

mängder energi till vävmaskinerna och färgbaden, säger Sandra Roos, som nu forskar på forskningsinstitutet Rise.

El krävs också när man spinner garn, men framför allt är det den så kallade våtberedningen som belastar klimatet. Det är processen när man behandlar tyget. Till exempel kanske man bleker det, lägger på ytbehandling, sköljer ett antal gånger i uppvärmt vatten och trycker på tyget.

– I stort sett alla textilier vi köper i Sverige är tillverkade i Asien, där det fossila bränslet dominerar, säger Sandra Roos. Vad i garderoben är egentligen den största klimat- eller miljöboven? Och vad är viktigt att tänka på för att inte öka på garderobens klimatavtryck ännu mer? Här nedan listas fem saker att ha i tankarna.

1 Tänk på varans livslängd

Hur länge man använder ett plagg man köpt är det absolut viktigaste ur klimat- och miljösynpunkt, menar Sandra Roos. Ju oftare man använder ett plagg desto mindre blir miljöpåverkan per gång.

– Det blir också bättre rent ekonomiskt, säger hon.

I stället för att shoppa nytt – gå grundligt igenom garderoben. Kanske kan du återupptäcka eller sy om kläder som du redan har.

Men det är också viktigt att ta hand om kläderna så att de håller längre. Tack vare att ullfibern har en förmåga att absorbera ämnen som luktar illa behöver du inte tvätta dina ullplagg lika ofta. I stället räcker det med att vädra ullkläderna. För att andra plagg ska kännas fräscha igen kan det vara nog att ta bort en fläck för hand i stället för att tvätta hela plagget. Då sliter du mindre på materialet.

Genom att tvätta med fulla maskiner slits kläderna mindre än i halvfulla maskiner, och genom att torka kläderna utomhus eller i ett torkrum sparar du både energin som används till torkskåp och torktumlare – och sliter mindre på kläderna.

2 Bomull – en naturlig klimat- och miljöbov

Framställningen av bomullsfibrer står för en ganska liten del av klimatpåverkan, medan de tyngre processerna som garnspinning, vävning och färgning är det som påverkar mest, berättar Sandra Roos. – Men ser man till andra aspekter som miljö och vattenanvändning är konventionell bomull det tyg som man bör undvika att köpa. Det är på grund av den stora vattenanvändningen och besprutning av insektsgifter som bomullen kräver.

Det går till exempel åt stora mängder vatten för att producera ett par jeans – siffran 11 000 liter för ett par jeans brukar dyka upp i sammanhanget, men det kan skilja stort mellan olika tillverkare, menar Sandra Roos.

– För en del jeans kanske det bara går åt 3 000 liter vatten, men det är ändå helt otroligt mycket. Bomull är en törstig gröda, säger hon.

– Många väljer bort syntetmaterial för att man tänker att det är dåligt, och köper bomull för att det känns som ett naturligt material – men konventionell bomull är egentligen det enda materialet som är riktigt dåligt.

3 Material att leta efter i stället

Egentligen är alla andra material bättre än konventionell bomull ur klimatsynpunkt, berättar Sandra Roos. Men det finns vissa

material där tillverkningsprocessen är mer skonsam mot miljön.

Ett sådant är linne, som görs av lin och blir ett slitstarkt material som ofta håller länge. När man odlar lin krävs inte lika mycket bekämpningsmedel som när man odlar bomull – men klimatpåverkan kan ändå bli lika stor som för bomull när man ska tillverka själva tyget, beroende på vilken energi som används för att driva maskinerna.

– Det beror också på var man odlar linet. Därför är det svårt för en konsument att bara gå på vilken typ av fiber som plagget är gjort av.

Ett annat material är lyocell, eller Tencel som är ett varumärke. Det liknar materialet viskos. Lyocell är miljövänligare än viskos eftersom man i tillverkningen återvinner kemikalierna som används.

– Nu finns det i ganska stor skala när det gäller tillverkning, och det kommer mer och mer.

4 När du köper nytt: titta efter miljömärkta textilier

De flesta miljömärkningar betyder att man har hanterat kemikalierna väl, men de ställer inte alltid krav när det gäller klimatpåverkan, säger Sandra Roos.

Ett exempel på det är märkningen Oeko-tex, en global märkning som innebär att inga hälsofarliga ämnen finns i produkten. Däremot har de flesta miljömärkningar numera i sina krav att producenten ska mäta sin energi- och vattenanvändning – men det finns sällan krav på att deklarerat det för konsumenten.

– Märkningarna säger dock att man åtminstone köper från ett varumärke som har haft kontakt med alla leden i sin

leverantörskedja, och det är bra, säger Sandra Roos.

Det blir också allt vanligare att klädtillverkare använder sig av ekologisk eller miljömärkt bomull.

När bomullen är miljömärkt har det funnits krav på att bomullsgrödan odlas hållbart. Men att enbart ha miljömärkt bomull innebär inte att krav ställts i hela ledet av tillverkningen, till exempel på att färgningen och vävningen av tyget är hållbar. Några märkningar täcker hela - kedjan, exempelvis Gots, Bra miljöval och Svanen.

Men står det enbart ekologisk bomull i plaggets märkning är kontrollen begränsad till själva bomullsodlingen, där man odlat utan kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel. Grödorna är heller inte genmodifierade. Det gör att den ekologiska bomullen är

bättre för miljön i området där den tillverkas.

– Men även om man har ekologisk bomull kan man fortfarande ha dåliga förhållanden i fabrik och i andra led av tillverkningen, säger Sandra Roos.

Det känns som att det är svårt att navigera i allt det här som vanlig konsument?

– Ja, det är verkligen så. Någonstans tycker jag ändå att miljömärkningar är ett bra sätt att börja. Man kanske ska se upp och inte bara köpa ekologisk bomull, utan hitta någon av de här som faktiskt säger att man har kollat på hela leverantörsledet.

5 Återvinning eller återanvändning?

Det finns ännu inte ett fungerande storskaligt sätt att återvinna textil tillbaka till textil på det sätt som till exempel en gammal pet-flaska kan göras om till en ny.

Det beror bland annat på att det finns så pass mycket mer i ett plagg än bara fibrer, vilket gör det svårare att separera och sortera själva massan som ska återvinnas.

– Köper man en återvunnen t-shirt kommer materialet ofta från pet-flaskor, i stort sett aldrig från andra återvunna plagg. För textilavfall från konsumenter finns det inget sätt att återvinna materialet, förutom att använda det som till exempel isolering eller trasor, säger Sandra Roos.

Men det finns ny teknik som skulle kunna vara en del av lösningen på problemet, berättar Yvonne Augustsson, sakkunnig i textil på Naturvårdsverket.

– Exempelvis det svenska företaget Renewcell som använder sig av begagnad textil som råvara för att tillverka en ny massa som man sedan säljer vidare för att spinna fibrer och göra nya kläder av.

Naturvårdsverket vill se nya mål för textilåtervinning. Till exempel föreslår man att mängden textilavfall i hushållssoporna ska minska med 60 procent år 2025 mot år 2015. Man föreslår också att 90 procent av det insamlade materialet ska förberedas för återanvändning eller materialåtervinning, det vill säga användas som en värdefull resurs. I första hand handlar det om att samla in och sortera ut det som kan återanvändas, i andra hand om återvinning där textilmaterialet används som råvara.

Yvonne Augustsson är optimistisk vad gäller framtidens sätt att lösa själva insamlingen av textilier. Utmaningen är att återanvändningen måste öka i samma takt. I Sverige återanvänds ungefär 22 procent av det som lämnas in till frivilligorganisationerna, berättar hon.

Resterande går till återanvändning i andra länder.

– Vi konsumenter har förstått att vi kan lämna ifrån oss det vi inte vill ha, men det måste också finnas en efterfrågan på det vi lämnar bort, säger hon.

För att skänka kläder till second hand är i grunden ett bra sätt att förlänga ett plaggs livslängd. Genom att handla på second hand, hyra eller byta kläder med andra ger man plagg en längre livslängd – vilket är den viktigaste nyckeln till en klimat- och miljövänligare garderob.

Sofie Österström

sofie.osterstrom@dn.se

Så mycket textil konsumerar svenskarna

Svenskarna köpte i genomsnitt 13,5 kilo kläder och textilier per person 2018. Det är tre kilo mer än år 2000. I siffran har dock inte privatpersoners egen import, det vill säga det vi köper via utländsk e-handel, räknats med.

Vi slänger omkring 7,5 kilo textilier i soporna per person och år.

2017 resulterade den svenska textilkonsumtionen i utsläpp på 4,2 miljoner ton koldioxidekvivalenter om man ser till textilens hela livscykel, enligt rapporten Klimatdata för textilier. Det kan jämföras med utsläppen från personbilar i svensk vägtrafik 2017, som stod för utsläpp på omkring 10 miljoner ton.

Källa: Naturvårdsverket, Textilsmart

Miljömärkningar

Här är fem miljömärkningar att hålla utkik efter:

Svanen. Nordisk miljömärkning som ser till varans hela livscykel. Det finns regler för till exempel kemikalieinnehåll, och att man ska mäta (dock ej redovisa till konsument) hur mycket energi och vatten som behövs i produktionen av varan.

EU Ecolabel. EU:s officiella miljömärkning. Här finns krav för miljö, funktion och kvalitet som omfattar varans livscykel från tillverkning till avfall. Bygger på Svanen-märkningen.

Bra Miljöval. Naturskyddsföreningens miljömärkning. Här finns krav från råvara till avfall, alltså hela livscykeln.

Global Organic Textile Standard (Gots). Internationell miljömärkning för ekologisk textil, som omfattar hela cykeln från råvara till färdig textil, där man ställt krav på både de fibrer man gör textil av och på kemikalier som används i produktionen. Man ställer också krav på arbetsförhållanden i fabriker.

Oeko-Tex Standard 100. Märkningen visar att inga hälsofarliga ämnen finns i produkten.

Källa: Hallå konsument och Naturskyddsföreningen

Peter Wolodarski: Bästa och mest oväntade nyheten 2020.

SÖNDAG 16 FEBRUARI 2020

I en ström av dåliga nyheter kom i veckan ett besked som inger hopp. Den som begår brott mot mänskligheten ställs till slut inför skranket.

Det är lätt att vara deprimerad över den politiska utvecklingen i världen. Därför lär den här slutsatsen överraska många, men

faktum är att 2019 var det bästa året i mänsklighetens historia, konstaterade nyligen Nicholas Kristof, kolumnist i New York Times.

Kristof har följt den framlidne svensken Hans Rosling i spåren och undersökt de breda indikatorerna över vår utveckling. Då blir han snabbt optimist, ja, närmast salig:

”2019 var förmodligen året då sannolikheten var minst för att barn skulle dö, då sannolikheten var minst för att vuxna inte skulle kunna läsa och då sannolikheten var minst för att människor skulle drabbas av eländiga sjukdomar”, skrev han.

Att de breda indikatorerna över människors hälsa utvecklas åt rätt håll är fantastiskt. Men det döljer inte att vi samtidigt bevittnar ett historiskt bakslag för demokrati och mänskliga rättigheter

runt om i världen, parallellt med en tilltagande klimatkris.

Organisationen Freedom House noterar i sin senaste årsrapport att den globala friheten varit på tillbakagång de senaste 13 åren. Liberalismen är inne i en djup lågkonjunktur. Antidemokrater tar för sig. Men även på detta område blir man ibland överraskad och får hopp. I en värld präglad av auktoritära maktfigurer som Xi, Putin, Erdogan, Modi, Bolsonaro och Trump kom i veckan ett besked som få trodde var möjligt.

Det var i tisdags som det stod klart att Sudans avsatte despot Omar al-Bashir kan tvingas möta rättvisan i den internationella brottmålsdomstolen i Haag. I alla fall tycks det som om det nya sudanesiska styret är berett att lämna över honom.

Det vore en historisk upprättelse för offren för massmördandet, våldtäkterna och massakrerna i Sudans Darfurprovins. Folkmordet i Darfur var en nattsvart start på 2000-talet. Det var som om alla lärdomar från 1900-talet hade förträngts, som om mördarna från det förra seklet åter hade hittat en frizon där de ostört kunde bränna byar, lemlästa människor på grund av deras hudfärg och trampa på grundläggande mänskliga rättigheter, utan några som helst konsekvenser.

Tron att massmördandet tillhörde historien var en illusion, vilket åtskilliga händelser under och efter Darfur vittnat om. Men man kunde ändå hoppas att demokratiernas företrädare lärt sig av tidigare misstag.

Jag minns den försiktiga politiska reaktionen sommaren 2003. Förfärande rapporter kom då från västra Sudan,

skräcken i Darfur var precis vad den polsk-judiske juristen Raphael Lemkin hade i åtanke när han efter Förintelsen uppfann begreppet genocide; folkmord.

Ändå var världens ledare, inklusive den svenska regeringen, försiktiga med att kalla massmördandet för just ett folkmord. De ville till en början inte ta f-ordet i sin mun.

Varför? Jo, för att de därmed också hade blivit tvungna att agera.

Bakgrunden finns i historien om Raphael Lemkin, som skildras briljant i Philippe Sands internationella bästsäljare "Vägen till Nürnberg" (Albert Bonniers Förlag).

Lemkin förlorade 49 familjemedlemmar i Förintelsen. Han flydde från Nazityskland till USA. Efter kriget lyckades han övertyga representanter i FN att anta den så kallade folkmordskonventionen, som förpliktar

undertecknarna att ”förhindra och straffa” gruppmördande.

Säger man sanningen om vad som pågår i Darfur kan man inte bara förfärat titta på. Omvärlden är tvungen att vidta åtgärder för att skydda de värnlösa och lagföra förövarna.

Efter hand började det talas om folkmord. År 2009 – då 300 000 dödades och miljontals människor fördrivits – fattade Internationella brottmålsdomstolen ett historiskt beslut om att åtala Sudans president al-Bashir för krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten. Det var första gången som domstolen efterlyst en sittande statschef.

Al-Bashir reagerade med förakt, och fick stöd av Ryssland och åtskilliga afrikanska och arabiska stater. Han anklagade domstolen för ”nykolonialism” och sa att den kunde ”äta upp” sin efterlysning. Han

dansade sedan framför tusentals sympatisörer under ett massmöte, där en bild av chefsåklagaren i Haag brändes upp. Spola fram bandet ett drygt decennium till i tisdags. Knappt ett år efter att al-Bashir avsatts som president i en fredlig revolution meddelar regeringen i Khartoum att den avser att samarbeta med domstolen. Efterlysningen ser ut att verkställas. al-Bashir kommer i så fall att stå inför skranket i Haag, i likhet med bland andra massmördarna från Balkan före honom.

Blir det så startar 2020-talet med en urstark signal till despoter runt om i världen: tro inte att ni kan härja ostört, rättvisan hinner förr eller senare i kapp er. Ni kan vara presidenter, generaler eller diktatorer. Ni kan vara mäktiga och rika. Det spelar ingen roll. Brott mot

mänskligheten kommer att dokumenteras och bestraffas.

Vår tid präglas av en unik dragkamp mellan olika trender. Å ena sidan pekar många av de grundläggande indikatorerna på att vi aldrig haft det bättre än nu, att digitaliseringen och globaliseringen skyndar på framstegen. Å andra sidan har turbulensen i detta skifte framkallat ett historiskt missnöje och en demokratisk tillbakagång runt om i världen.

Att Omar al-Bashir kan vara på väg till Haag är symboliskt blytungt. Det är den bästa nyheten hittills under ett skakigt 2020-tal.

D

Peter Wolodarski, chefredaktör

Peter Wolodarski

peter.wolodarski@dn.se

”Nollvision för trafikdöd kräver 20-gräns i tätorter”

SÖNDAG 16 FEBRUARI 2020

DN. DEBATT 20200217

Om nollvisionen ska tas på allvar är 20 km/tim, det vill säga något över normal cykelhastighet i tätort, det mest rimliga. Men vi anser att det är etiskt försvarbart, vetenskapligt grundat och politiskt motiverat att åtminstone sänka

bashastigheten i svenska tätorter till högst 30 km/tim, skriver 22 hälso- och trafikexperter.

Den 19–20 februari kommer 1 500 politiker och experter från hela världen till Stockholm för den tredje globala ministerkonferensen om trafiksäkerhet. Sverige står som värd och lutar sig mot sitt internationellt erkända arbete med den så kallade Nollvisionen.

Nollvisionen är det långsiktiga målet att ”ingen människa ska omkomma eller allvarligt skadas i trafiken”. Nollvisionen beslutades av riksdagen 1997 och utgör grunden för trafiksäkerhetsarbetet i Sverige. Enligt Trafikverket ska *”ansvaret för trafiksäkerheten delas mellan dem som utformar och dem som använder transportsystemet. Utformarna har det yttersta ansvaret för säkerheten”*. Nollvisionen har spridits över hela

världen, inklusive stora städer som New York, Los Angeles och Vancouver.

Mellan 2010 och 2019 omkom 2 728 människor i trafiken i Sverige, varav 396 gående och 220 cyklister. 402 omkom på gator med hastighetsgränsen 50 kilometer per timme, 67 på gator med 30 km/tim, och endast 2 på gator med 20 km/tim.

Under 2019 omkom 223 personer, varav 86 oskyddade trafikanter. Antalet omkomna är historiskt lågt. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap beräknade 2005 den samhällsekonomiska kostnaden för trafikolyckor i Sverige till 21 miljarder kronor. I världen uppskattar WHO att det dör 1,35 miljoner varje år i trafiken. Trafikvåldet är globalt sett den vanligaste dödsorsaken bland barn och unga (5–29 år). Numera skjutsas vart fjärde barn med privat bil, beroende på stad och stadsdel, en fördubbling de

senaste tjugo åren. Den bristande trafiksäkerheten kring skolorna är en starkt bidragande orsak.

Det finns starka samband mellan fordons hastighet och risken att dö vid en kollision mellan fordon och fotgängare. Flertalet vetenskapligt framtagna så kallade riskkurvor eller ”krockvårdskurvor” visar att skade- och dödsrisken för fotgängare som blir påkörda av fordon ökar markant vid fordons hastigheter över 30 km/tim. Redan vid 20 km/tim finns en liten risk att dö vid påkörning. Vid 50 km/tim är risken 20 procent och ända upp till 50 procent för fotgängare över 60 år.

I samband med Stockholmskonferensen har en vetenskaplig expertgrupp utsetts som tagit fram rapporten ”Saving lives beyond 2020”. Där fastslås att *”fordons hastighet bör begränsas till 30 km/tim i urbana områden [tätort]”*. Trafikverket

konstaterar också i sin rapport ”Nya krockvårdskurvor...” från 2012 att *”30 km/tim bör vara den dimensionerande hastigheten på platser och i områden där bilar, fotgängare och cyklister blandas”*. Lägre hastigheter skulle också minska luftföroreningarna. Enligt IVL Svenska miljöinstitutet dör cirka 7 600 svenskar årligen på grund av luftföroreningar, där 22–51 procent kan härledas till trafiken, vilket är mer än tio gånger fler liv än som förlorades i trafiken på grund av olyckor. Barn hör till riskgruppen eftersom deras lungor inte är färdigutvecklade. En stadsmiljö där det är tryggt, säkert och lätt att gå och cykla har också en mängd andra folkhälsoeffekter såsom ökad fysisk aktivitet, vilket leder till mindre övervikt, mindre hjärt- och kärlsjukdomar och mindre stress och längre livslängd.

I svenska tätorter gäller enligt Trafikförordningen i dag bashastigheten 50 km/tim. Det betyder att står det inget skyltat så är det 50 km/tim som är lagstadgad hastighet. Sveriges kommuner har de senaste åren stadigt ökat antalet 30-zoner i lokala bostadsområden. 2016 gav regeringen uppdrag till Trafikanalys att utreda förutsättningarna för sänkt bashastighet. Trafikanalys kom med sin rapport i oktober 2017 och förordade med trafiksäkerhetsargument en sänkning till 40 km/tim. Efter detta har frågan legat på regeringens bord utan beslut. Trafikanalys sades också ha utrett 30 km/tim som bashastighet men avfärdade denna med att det skulle innebära för stora restidsförluster.

Vi anser att det är både etiskt försvarbart, vetenskapligt grundat och politiskt motiverat att sänka svensk bashastighet

till åtminstone 30 km/tim. Men om Nollvisionen ska tas på allvar vore nog 20 km/tim, det vill säga något över normal cykelhastighet i tätort, det mest rimliga. Då skulle olika typer av fordon, bilar, elsparkcyklar och cyklar kunna samspela i gaturummet. Gående skulle kunna korsa gatan utan risk eller utan att vara rädd för att dö eller allvarligt skadas.

Bashastigheten skulle framför allt gälla på lokalgator, som utgör majoriteten av tätorternas gatunät.

Huvudgator skulle i stället utgöra undantag och skyltas med 40 eller 50 km/tim, för att exempelvis kollektivtrafik ska kunna hålla en konkurrenskraftig hastighet.

I fråga om konsekvenser för restider så skulle detta inte innebära en större förändring av dagsläget, eftersom huvudgator för genomfartstrafiken kan

bibehålla dagens hastigheter om kommunerna så vill. Skillnaden skulle vara att tätortens trafikmiljö som utgångspunkt skulle betraktas först och främst som en livsmiljö för människor och därefter som ett transportsystem för fordon.

Detta är i linje med den vändning av trafikpyramiden, med gående högst och bilar längst ned, som finns i snart alla kommuners trafikplaner. En sänkning av bashastigheten till 40 km/tim är ett steg i rätt riktning men inte tillräckligt för att på riktigt nå Nollvisionen och hållbarhetsmålen.

Ska Sverige stå värd för världens viktigaste trafiksäkerhetskonferens kan vi inte skryta om Nollvision och hållbarhetsmål om vi har en dödlig och våldsam bashastighet. Ska Sverige vara föregångsland inom

trafiksäkerhet då krävs en bashastighet inom tätort på högst 30 km/tim.

Bakgrund. Vinster med lägre hastighet

Fordonshastighet påverkar inte bara trafiksäkerheten. En stor mängd forskning,

Politiker vill driva igenom armésatsning trots mindre pengar

SÖNDAG 16 FEBRUARI 2020

Försvarspolitiker kräver nu besked, svart på vitt, om försvarets ekonomi. Flera partier är också redo att gå emot överbefälhavaren Micael Bydén och fullfölja Förvarsberedningens förslag att satsa på armén.

Försvarsmakten är i sämre skick än vad politikerna i Förvarsberedningen fick reda på när den utarbetade sitt förslag till upprustning. Som DN rapporterat finns brister som kostar 33 miljarder kronor att rätta till fram till 2025. Det har överraskat politikerna som nu skärper tonen:

– Vi måste veta att de pengar vi anslår går till det som kalkyler och underlag visar. Det här för med sig att jag blir ännu noggrannare inför fortsättningen, säger Centerns försvarspolitiker Daniel Bäckström.

Ett nytt femårigt förvarsbeslut ska fattas av riksdagen i höst. Ordföranden i riksdagens förvarsutskott, Pål Jonson (M), säger:

– Aldrig mer ett underfinansierat förvarsbeslut! Det är ingen floskel, utan förvarsministern måste öppna upp och lägga alla korten på bordet.

Pål Jonson sitter med i den grupp som leds av försvarsminister Peter Hultqvist (S) för att analysera försvarsekonomin.

- Arbetet i analysgruppen fungerar inte bra. Det har varit brister i öppenhet och transparens. Det är försvarsministern som är ansvarig för det. Han valde att tillsätta den här gruppen i stället för att, som fem andra partier ville, använda Försvarsberedningen, säger Pål Jonson. Moderaterna har varit med i de senaste årens försvarsuppgörelser över den politiska blockgränsen. Men Pål Jonson anser att analysgruppens arbete inte duger som grundval för de politiska förhandlingarna i vår, inför höstens riksdagsbeslut.
- Dels kan vi inte hantera hemligt material i analysgruppen. Dels har vi lämnat in skriftliga frågor och begärt skriftliga svar som vi inte har fått. I stället har vi fått ett

antal power-point-presentationer. Det är väldigt svårt att penetrera och bedöma ett sådant underlag, kritiserar Pål Jonsson. Även Mikael Oskarsson (KD) och Daniel Bäckström (C) kräver skriftliga svar på sina frågor:

- Dels för att kunna följa arbetet i fortsättningen och få en helhetsbild. Dels för att det är lättare att förstå om man får svaren, svart på vitt. Vi gör ju analysen för att det ska vara ordning och reda, understryker Daniel Bäckström som tillägger:
- Jag förstår att det är sekretess på en del. Men för helheten och prioriteringen i de kommande förhandlingarna är det ett problem om man inte har med sig alla ingångsvärden för hur pengarna fördelas, och helheten.

Överbefälhavaren Micael Bydén's lösning för att tackla bristen på pengar är att banta

och försena den satsning på armén som Försvarsberedningen föreslagit. Men det går inte Centern med på:

– Mina ingångsvärden är Försvarsberedningens förslag med en tyngdpunkt på markstridskrafterna. Det måste man kunna lösa ut, säger Daniel Bäckström.

Centern och Liberalerna gjorde i augusti upp med S-MP-regeringen om att öka försvarsanslagen till 84 miljarder 2025. Men de vill inte satsa mer än så.

– Vår uppgörelse gäller, sedan handlar det om att få ut så mycket pengar som möjligt och genomföra Försvarsberedningens rapport. Det är en jättestor utmaning med de här avvikelserna, säger Daniel Bäckström.

Liberalernas Allan Widman känner ”frustration” över svaren från Försvarsmakten.

– Det har funnits hårda frågeställningar, och vi har frågat många gånger. Men vi kommer inte längre, ”we agree to disagree”, vi är överens om att vara oense. Sedan har politiken det yttersta mandatet att bestämma både omfattning och inriktning, säger Allan Widman.

Är det då inte risk att också 2020 års beslut blir underfinansierat?

– Alla pengar är inte låsta. Politiken har möjlighet att ändra inriktning på den planering som Försvarsmakten har nu så att det blir en satsning på markstridskrafterna. Det finns det en bred politisk enighet om det, svarar Allan Widman.

Allan Widman nämner till exempel införandet av divisionsartilleri till armén. Beredningen föreslog tre bataljoner divisionsartilleri, men samtliga ströks i ÖB Micael Bydén's förslag till regeringen.

Försvarsminister Peter Hultqvist har av DN erbjudits att kommentera bristerna i Försvarsmakten samt kritiken från Pål Jonson, men ministern har avböjt.

Mikael Holmström

mikael.holmstrom@dn.se

Fakta. Försvarsberedningens förslag och ÖB:s bantning

Försvarsberedningen, där alla riksdagspartier ingick, föreslog i maj 2019 ett starkare militärt försvar åren 2021–2025.

Cirka 100 miljarder kronor extra skulle det kosta. Men av den summan försvinner 54 miljarder enligt Försvarsmaktens yttrande över beredningens förslag.

Som DN avslöjat beror det på att 33 miljarder sätts av för att täcka brister på ammunition med mera som inte kunde köpas in som planerat eftersom 2015 års riksdagsbeslut var underfinansierat. 22 miljarder går åt till att täcka försvarets så kallade överplanering, det vill säga att Försvarsmakten varje budgetår beställer mer materiel än det finns pengar till.

Eftersom pengarna inte räcker föreslog ÖB Micael Bydén i november att de flesta av beredningens förslag för flygvapnet och marinen genomförs till 2025. Däremot bantas och försenas beredningens satsning på armén, i några fall till efter 2030.

Några föreslagna arméförband stryks helt enligt ÖB. DN

Myndigheters sekretess gör att fusk och våld kan fortsätta

SÖNDAG 16 FEBRUARI 2020

Myndigheternas gemensamma kamp mot brottslighet och fusk fungerar inte fullt ut. Sekretess hindrar dem nämligen från att dela viktiga uppgifter med varandra.

– Vi vet hur brottsligheten ser ut, men vi har inte verktygen att stoppa den, säger Pia Bergman på Skatteverket.

De senaste dagarna har det varit stort fokus på hur brott på arbetsmarknaden ska stoppas. Från både regering och opposition har det lovats förslag och utredningar som ska underlätta för vissa myndigheter att dela information. Men det tar tid. Både brott och fusk riskerar att förbli oupptäckta för att samarbetet inte fungerar i dag.

– De sekretessregler vi har i dag gynnar inte den seriösa allmänheten, skattebetalarna, seriösa bolag. Utan den gynnar kriminella personer, och oseriösa eller till och med kriminella bolag, säger Stefan Lundberg, chefsåklagare på Ekobrottsmyndigheten.

Lundberg är en av alla de myndighetsanställda som under flera år

känt en stigande frustration över att det inte går att göra allt man borde mot fusk och brottslighet som förekommer i samhället. Sekretesslagstiftningen sätter många gånger stopp.

Flera myndigheter har i uppdrag att samverka för att förebygga och stoppa fusk och brottslighet i arbetslivet. Men om Skatteverket vid sina kontroller upptäcker misstänkta regelbrott som rör andra myndigheter kan de inte alltid lämna över informationen, som lagstiftningen i dag ser ut. Pia Bergman, expert på ekonomisk brottslighet vid Skatteverket, är starkt kritisk till detta. Hon tycker inte att det står i strid med den personliga integriteten att släppa på reglerna.

– Det handlar inte om att släppa sekretessen och alla uppgifter fria, utan om att relevant information ska kunna ges

till rätt myndighet när man misstänker att det finns felaktigheter, säger hon.

Men det är inte bara när det gäller ekonomisk brottslighet och bidragsfusk som sekretessen sätter upp hinder, utan även vid våld i nära relation. För några år sedan kom en statlig utredning om mäns våld mot närstående, som pekade på behovet av en ny sekretessbrytande regel för anställda inom vård och socialtjänst. I dag kan de informera polis om ett brottbegåtts, utredningen menade att de borde kunna larma också i de fall det finns risk för att brott kan begås.

– Det vi tycker är rimligt är att man överväger att ge läkare och socialarbetare möjlighet att lämna informationen vidare, om man bedömer att det finns risk att en annan människa skadas eller i värsta fall dödas, säger utredaren Nils Öberg.

I dag är Öberg generaldirektör för Försäkringskassan, och märker också där av sekretessens begränsningar. Han pekar på att det visserligen finns en generalklausul som ger tjänstemän möjlighet att i vissa fall bryta sekretessen, men den är svårtydd och det finns en stor försiktighet kring att utnyttja den. Inte minst eftersom den som använder den fel riskerar straff. Även om Nils Öberg välkomnar de förslag som kommit de senaste dagarna skulle han helst se en total översyn av sekretesssystemet.

– Vill lagstiftaren få lite verkstad, då måste det bli enklare och då får man faktiskt tala om lite tydligare vad lagstiftaren vill och inte vill. Av det skälet tillhör jag nog dem som tycker att man behöver se över systemet och göra det enklare för alla som ska tillämpa reglerna.

Enligt Stefan Lundberg på Ekobrottsmyndigheten riskerar man nu att landa på stora utrednings- och

rättegångskostnader, i stället för att i ett tidigt skede kunna förhindra eller stoppa pågående brott.

– Man kan prata om kostnader för rättsväsendet och samhället, det är en effekt av detta. Men minst lika allvarligt är förtroendeskan som drabbar rättsväsendet och andra samverkande myndigheter, att sådan här kriminalitet kan fortgå utan att vi kan sätta stopp för det, säger Stefan Lundberg.

TT

Fakta. Generalklausulen

Enligt generalklausulen i Offentlighets- och sekretesslagen får en sekretessbelagd uppgift lämnas till en myndighet om det "är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda". Detta gäller dock inte på alla områden, exempelvis inte sekretess inom sjukvården.

Källa: Riksdagen

Så tvättar du så att kläderna håller länge

SÖNDAG 16 FEBRUARI 2020

Det finns många knep att ta till för att få kläderna rena. Men hur tvättar man så hållbart som möjligt? Yvonne

Augustsson, handläggare i textil på Naturvårdsverket, ger sina bästa tips.

Det finns i huvudsak två anledningar till att inte tvätta mer än nödvändigt, enligt Yvonne Augustsson.

– Kläderna slits och kan tappa formen av tvätt. Det gör att de inte håller lika länge. Att producera kläder är energi- och råvarukrävande och i produktionsländerna

är energimixen inte lika bra. Därför är det viktigt att ge kläderna en lång livslängd, säger hon.

Det går också åt mycket energi till att tvätta, stryka och torka, vilket förknippas med utsläpp av växthusgaser. Men tack vare den hållbara energimix som finns i Sverige är påverkan från tvätt inte särskilt stor jämfört med i andra länder, säger Yvonne Augustsson.

Att hänga ut kläderna på vädring kan många gånger räcka utmärkt. Fibrerna i naturmaterial som bomull, linne och ylle reagerar nämligen på fukt. Det gör att kläder av sådana material som hängs ut i fuktigt väder blir självrengörande. Särskilt bra fungerar det på ylletrojan. Ullplagg innehåller nämligen fett lanolin, som agerar självrengörande i kontakt med fukt.

– Vädring är ett gammalt husmorsknep som ofta glöms bort, säger Yvonne Augustsson.

För att avgöra om kläderna behöver slängas i tvättkorgen rekommenderar hon en beprövad metod som vanligtvis används för att avgöra om mat är gammal.

– Använd näsan. Fråga dig om plagget verkligen behöver tvättas eller om du bara vill åt känslan av att det känns nytt och oanvänt, säger Yvonne Augustsson.

Bra att tänka på är att lakan gärna ska tvättas varmt någon gång då och då.

– I tvättmaskinen bildas bakterier så det är bra att åtminstone en gång i månaden köra ett riktigt varmt program på 95 grader. Då kan det vara lämpligt att lägga ner bomullslakanen, säger Yvonne Augustsson.

Eftersom kemikalier följer med avloppsvattnet ut i reningsverk är det

viktigt att inte dosera för stora mängder tvättmedel, enligt Yvonne Augustsson. Hon rekommenderar tvättmedel med miljömärkningarna Svanen, EU Ecolabel eller Bra miljöval. För den extra miljömedvetna finns även tvättnötter från sydasiatiska Sapindus-träd, som inte innehåller några problematiska kemikalier. Sköljmedel är ytterligare en kemikalie som följer med avloppsvattnet ut i reningsverken och kan därför anses vara överflödig.

– Sköljmedel mjukar upp fibrerna och lägger sig som en beläggning på fibern. Håll utkik efter miljömärkning om du vill använda det, säger Yvonne Augustsson. Ett annat tips för att skona naturen är att använda tvättpåsar. Det gör att plaggen håller formen bättre och inte gnids mot varandra i maskinen. Nötandet kan

nämligen leda till att mikroplaster släpps ut i vattnet med tvätten.

– Det är särskilt viktigt för träningskläder av polyester som kan släppa mikroplastfibrer vid tvätt som sedan hamnar i sjöar och hav och inte bryts ned, säger Yvonne Augustsson.

Vanliga tvättpåsar förhindrar nötning, men det finns speciella tvättpåsar i handeln gjorda av ett särskilt tätt material som fångar upp mikroplaster, så de inte lämnar påsen.

Det finns olika sätt att förhålla sig till just mikroplaster. Sandra Roos, doktor och textilforskare vid forskningsinstitutet Rise, anser att mikroplaster har fått oförtjänt uppmärksamhet.

– Frågan om mikroplaster stjälar fokus från klimatfrågan som verkligen är viktig, respektive vattenbristen i länder där bomull odlas. För lokalinvånarna innebär

det sanitetsproblem och svårigheter att försörja sig på fiske, säger hon.

I en rapport från Mistra Future Fashion, som Sandra Roos varit med och författat, framgår att tillverkning av nya plagg står för 80 procent av klädernas klimatpåverkan. Sandra Roos förespråkar syntetmaterial som polyester och nylon som kan ha längre livslängd om de är av hög kvalitet än plagg gjorda av naturmaterial.

– Mikroplasternas negativa effekter är förmodligen inte särskilt stora, även om mer forskning behövs för att avfärda partiklarna som ofarliga. Det är däremot bevisat att de kan vara bärare av farliga kemikalier. Då måste vi se till att inte använda giftiga kemikalier från början, säger hon.

Ida Yttergren

ida.yttergren@dn.se

Tips. Yvonne Augustssons bästa tvättråd

- 1 Följ tvättråden i plagget för att kläderna ska hålla länge.
- 2 Reklamera varan om plagget blir missfärgat eller tappat formen trots att du följt tvättråden. Då får försäljaren reda på att varan inte lever upp till förväntningarna.
- 3 Köp miljömärkt tvättmedel.
- 4 Dosera tvättmedlet enligt rekommendationerna på tvättmedelsförpackningen.
- 5 Anpassa tvättemperatur och tvättprogram enligt rekommendationer på tvättmedelsförpackningen.
- 6 Vänd plaggen ut och in för att minska slitage, nötning och noppbildning på plagget.
- 7 Använd tvättpåse för att minska slitage, nötning och noppbildning på plagget.
- 8 Vid tvätt av syntetplagg – använd tvättpåse eller filter på tvättmaskinen som samlar upp mikroplastfibrer.
- 9 Hängtorka om möjligt. Det sliter inte på plagget och kräver ingen energi.
- 10 Släng alltid ludd och damm från torktumlare och torkskåp i soppsåsen (inte i vasken).

”Har blivit norm att tvätta efter en dag”

SÖNDAG 16 FEBRUARI 2020

Bloggaren, författaren och tidigare klädbutiksägaren Johanna Nilsson har i drygt 15 år arbetat med frågor som rör hållbarhet inom modebranschen. DN följer med henne till tvättstugan för att få hennes råd.

– Det är ju lite skämmigt att visa upp sin smutstvätt så här, säger Johanna Nilsson när hon fyller maskinen i lägenhetshusets moderna gemensamma tvättstuga.

Inledningsvis understryker hon att den största skillnaden för klimatet sker inte vid tvätten.

– Vi kan inte konsumera skitmycket och tänka att det är lugnt så länge vi tvättar full maskin, säger Johanna Nilsson.

I en rapport från Mistra Future Fashion framgår att 80 procent av ett plaggs klimatpåverkan sker under produktionen och 3 procent vid tvätten.

– Det gäller att få plaggen att hålla länge så vi slipper köpa nya, säger Johanna Nilsson.

Hon är en av författarna bakom böckerna ”Slow fashion – din guide till smart och hållbart mode” samt ”Gör skillnad – från klimatångest till handlingskraft”. I fjol blev hon utsedd till Sveriges second hand-profil av Erikshjälpen och hon är en av grundarna till det växande nätverket Klimatklubben. Tidigare drev hon

klädbutiken Replik i Vasastan som hade fokus på hållbart mode.

Att tvätta för ofta är ett vanligt misstag, enligt Johanna Nilsson. Plaggen slits nämligen när de tvättas. I stället är det bättre att ta bort enstaka fläckar och hänga ut på vädring. Vid fuktigt väder blir skjortan då nystruken på köpet.

– Det har blivit norm att slentrianmässigt slänga kläderna i maskinen efter en dags användning, säger Johanna Nilsson.

Om vädringsmöjligheter saknas rekommenderas i stället en liten ångare, som fyller liknande funktion. De nya energikrävande ångskåpen som kommit ut på marknaden anser Johanna Nilsson vara överflödiga.

– Behöver vi verkligen mera prylar? Man kanske inte behöver ha ett helt skåp hemma, säger hon.

För någon som ogillar att tvätta kanske det är en bra idé att ha i huvudsak exempelvis svarta kläder som kan tvättas i 40 eller 60 grader.

– Då är det lätt att slänga in allt på en gång, säger hon.

Att förlita sig fullt ut på tvättråden kan också vara ett misstag. För att undvika reklamationer händer det att klädföretag rekommenderar kemtvätt eller mycket låg temperatur trots att plagget tål mer. I stället är det bättre att själv försöka lära sig vad materialen klarar av, säger Johanna Nilsson.

– Lägre temperaturer sliter mindre på plaggen men samtidigt kan det vara bra att veta att något kanske inte behöver kemtvättas. Försök ha eget självförtroende och håll koll på vad material faktiskt tål, säger hon.

Ida Yttergren

ida.yttergren@dn.se

Köp färre nya plagg.

Förläng livslängden på det som finns i garderoben.

Tvätta smartare, laga och ta hand om sådant du redan äger.

Köp kläder av god kvalitet som håller länge.

Tänk igenom innan du köper. Om du vill variera exempelvis överdelar, ordna klädbytardagar, hyr eller handla på second hand.

Så har skärmarna charmat skolan

SÖNDAG 16 FEBRUARI 2020

**Enligt läroplanen ska svenska skolbarn
lära sig att hantera digital teknik.**

**Globala företag har tagit tillfället i akt
och nästlat sig in i klassrummen med
hjälp av surfplattor och bärbara datorer.**

**Är vi medvetna om att data om våra
barn riskerar att spridas på en
kommersiell marknad? undrar -
författaren Katarina Bjärvall.**

Han säger att han blev en trojansk häst.
För ungefär tio år sedan begärde han
under några perioder tjänstledigt från

jobbet som digital utvecklingsledare i en
kommun för att ta uppdrag inom ett
projekt som drevs av bland annat Apple.
Sedan reste han – och många andra – runt
till skolor och kommuner och berättade
hur lärarna där bäst kunde använda sina
nya Mac-datorer.

Han marknadsförde Apples teknik med
vad han kallar ”en Messiasberättelse om
en revolution i undervisningen”.

Budskapet var att den nya tekniken krävde
att undervisningens kärna omdefinierades.
Som före detta lärare hade han stor
trovärdighet.

Skolorna han kom till var fyllda med
Macar men kunde ha toaletter som inte
fungerade.

Allt oftare såg han lärarna tveka: Det
måste väl vara den goda pedagogiken,
snarare än tekniken, som var nyckeln till

inlärnin? Då började han själv tvivla – och gick tillbaka till sitt vanliga jobb. Andra fortsatte, på uppdrag av Apple och andra digitala jätteföretag. Och i dag finns det knappast längre något barn som skulle säga att en padda, det är ett litet knottrigt djur. Företagen inom den bransch som kallas ed-tech har klivit in i svensk skola på bred front och etablerat paddan som elektronisk platta med en skärm på ena sidan och ett tuggat äpple på den andra. Barn i förskolan ska enligt läroplanen lära sig hantera digital teknik. Från lågstadiet till gymnasiet jobbar eleverna på surfplattor eller på bärbara datorer fyllda med Microsofts eller Googles verktyg. Mer än hälften av alla svenska skolor tros ha en digital infrastruktur byggd av Google. Eleverna lär sig programmering och de kommer inom några år att skriva de

nationella proven digitalt och uppkopplade mot det så kallade molnet. Hur gick det till? Och vilket är nästa steg, i en värld där data från barn och ungdomar blir en alltmer värdefull handelsvara? Flera av dessa frågor tar Neil Selwyn, professor i pedagogik i australiska Melbourne, upp i sin bok ”Skolan och digitaliseringen” (Daidalos 2017). Och han har ytterligare en försynt undring: Om Wikipedia fick Encyclopaedia Britannica att lägga ner sin tryckta upplaga, varför skulle inte digitaliseringen kunna göra skolan som vi känner den, med byggnader och närvarande personal, onödig? Tanken svindlar – men det skulle tanken på ett datanätverk i varje byxficka också ha gjort för trettio år sedan. Och utvecklingen rullar på. Det blir i dag allt vanligare att eleverna själva organiserar sitt skolarbete med hjälp av en digital plattform. I USA

finns ett företag som kallar elevernas personliga samlingar av sådana digitalt tillgängliga kunskaper för ”playlists”, spellistor, alltså samma begrepp som används av till exempel Spotify.

Sverige – alltid ängsligt angeläget att ta till sig ny skärmt teknik – kan vara på väg åt samma håll. Den digitala utvecklingsledaren som agerande trojansk häst åt Apple gick sedan vidare till ett av Sveriges största skolbolag. Han berättar att hans chefer där såg framför sig just ett Spotify för skolan: eleverna blir abonnenter som beställer lektioner via en app.

En del av lösningen på lärarbristen, om inte annat. Det argumentet har branschen lyft fram envist men varsamt, som i Almedalen 2018. Då presenterade ett techbolag skolroboten Elias. En gimmick förstås – men frågan han fick har en

underton av allvar: Skulle han ta över lärarnas jobb? Nej, sa han, ”jag vill samarbeta med lärare och befria dem så att de kan göra de delar av jobbet som de älskar mest, som är viktigast och som bara en lärare kan göra”.

Win-win, som det brukar heta.

Tre forskare vid Göteborgs universitet – Annika Bergviken Rensfeldt, Thomas Hillman och Jonas Ivarsson – har i sin studie ”Brave new platforms: a possible platform future for highly decentralised schooling” spekulerat i hur privata skolbolag under 2020-talet alltmer kommer att använda så kallade lärplattformar för att dra ned på antalet lärare. Villkoren är extremt goda just i Sverige, med ett decentraliserat och marknadsstyrt skolsystem. Plattformarna och deras innehåll kommer att bli den

kraft håller skolsystemet samman, menar forskarna.

Ed-techindustrin är en tillväxtsektor och branschens optimister pekar på de astronomiska summor som satsas på skolan globalt. Till stor del är det pengar som har genereras ur skatteintäkter.

En viktig aktör i Sverige är branschorganisationen Swedish Edtech Industry, som bland sina medlemmar stoltserar med ett åttiotal program- och systemleverantörer. Där finns Google och Microsoft men också mindre bolag, ofta svenska, specialiserade på administration, som planering och frånvarohantering, och på till exempel läxhjälp och läromedel. I många fall handlar det om plattformar som läraren kan använda för att hantera själva undervisningen, från läxor till examinationer. Organisationens har sedan den bildades 2017 bjudits in av både

nationella myndigheter som Skolverket och Sveriges kommuner och regioner (SKR, tidigare SKL) i projekt tänkta att snabba på skolans digitalisering, till exempel när det gäller nationella prov. En annan aktör är SETT-mässan i Älvsjö, en marknadsplats för ed-techindustrin med lärare och beställare inom skolan som målgrupp. Liksom storasystemen i London, BETT-mässan, dit svenskt skolfolk har strömmat år efter år. Årets upplaga är just avslutad och inför nästa år lovar BETT att utställare ska få "förenklad tillgång till inköpare, från förskola till gymnasiet, inom högre utbildning och fortbildning..." Enskilda företag har också varit drivande. Ett exempel är Spotify, som i ett öppet brev till den svenska regeringen 2016 skrev att "vi behöver få in programmering tidigt i grundskolan". Regeringen lyssnade. Från 2018 är programmering ett

obligatoriskt inslag i flera ämnen i grundskolan.

Ed-techbolagens drivkrafter är ekonomiska, på kort och lång sikt: att sälja teknik, att knyta unga användare till varumärket, att marknadsföra företaget som socialt engagerat och att säkra försörjningen av kompetenta framtida medarbetare. Men vilka är drivkrafterna hos skolor, kommuner och skolbolag att nappa på marknadsföringen?

Under mer än tio års arbete som skolreporter har jag sett en hel del goda exempel. Lågstadieelever som sprudlar av kreativitet när de filmar med sina surfplattor. Kommunikationsappar som gör att elever kan gruppjobba tillsammans med jämnåriga på andra sidan jordklotet. Språkappar som översätter material till elevers modersmål. Möjligheter för elever som av olika

anledningar inte går i skolan att delta hemifrån. Och så vidare.

Sannolikt blir elever genom skoltekniken ännu bättre än de redan är på att hantera digital teknik. Men resten av lärandet då, stärks det? Nej, inte att döma av en färsk svensk studie, gjord av Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU). Forskarna har granskat så kallade en-till-en-satsningar, där alla elever har utrustats med en egen dator, och konstaterar att de inte ger några effekter, varken positiva eller negativa. Elever vars föräldrar har lägre utbildning får till och med något sämre resultat om de får en egen dator av skolan.

OECD kom 2015 till liknande resultat i en stor undersökning baserad på Pisastudien. I de länder där man satsade mest på digital skolteknik nådde eleverna inte

bättre resultat i läsning, matematik och naturkunskap.

Bland de förklaringar OECD listade fanns bristande digital kompetens hos lärare och elever, liksom låg kvalitet på själva tekniken. Detta är sådant som engagerade aktörer sedan dess jobbat hårt för att åtgärda. Men OECD skrev också att politiken och hur den appliceras på verkligheten var naiv.

Den naiviteten kan vara sprungen ur digitaliseringens sällsynta förmåga att förena annars motstridiga ideal, något som pedagogikprofessorn Selwyn menar särskilt gäller skolan. Där finns de progressiva, som värnar om individens behov och lockas av internets öppna, generösa och demokratiska kultur. Och där finns samtidigt de nyliberala, som ser utbildning på internet som ett sätt för kunskapskonsumenten att frigöra sig från

stora ineffektiva och auktoritära institutioner.

Båda idealen leder fel i dag, när de digitala jättarna är mäktigare, slutnare och rikare institutioner än många stater.

Man kan förstå att skolor och huvudmän tilltalas av att skärmtekniken kan göra undervisning och lärande beräkningsbart och rättssäkert. Artificiell intelligens, AI, rättar till exempel prov mer fördomsfritt än lärare. Det är ett av huvudargumenten bakom satsningen på att digitalisera de nationella proven i Sverige.

Men här visar sig samtidigt nativiteten. Enligt Google är det över 90 miljoner elever som använder företagets skolplattform världen över – och detta är i stort sett gratis för skolorna. Men som så ofta konstateras: det finns inga gratis-luncher, inte ens på internet.

Googles affärsidé är att sälja annonser riktade till användare och att sälja vidare information om användare.

Skolplattformarna marknadsförs som undantag från detta. I avtalet med svenska skolor lovar Google att inte använda information från lärare och elever för marknadsföring och att inte sälja vidare.

Varför bjuder Google skolan på allt detta? Jag frågar företagets ansvariga för skolplattformarna i norra Europa, Grainne Rietveld. Det är rätt grej att göra, säger hon – och påpekar att när eleverna blir vuxna och lämnar skolan så är de fria att göra vad de vill med all den information som finns om dem.

Detta är sannolikt en nyckel. För eleverna lämnar skolan som minst sagt vana googlare – en stor del av deras digitala liv börjar på G. Och det tar de med sig ut ur

skolan, där Google har helt andra möjligheter att använda informationen. Oavsett vad man tycker om detta så kvarstår faktum att många svenska elevers lärande i dag är i händerna på amerikanska teknikjättar. Men kanske inte så länge till. I de tre Göteborgsforskarnas framtidsvision har världens största teknikföretag – kinesiskt förstås – köpt upp svenska skolor och introducerat en egen digital plattform. En stor andel skolelever får då sina kunskaper från teknik baserad inte i Kalifornien utan i Shenzhen, skriver forskarna.

Där kan man tala om trojanska hästar – ett gigantiskt kavalleri som på hästskor av siden smyger in i svensk skola och ser allt, hör allt och vidarebefordrar allt till en centralmakt som redan är världsmästare på digital övervakning. Skräckscenario eller realism? Det får vi se.

Skolan är en alldeles speciell plats. Mer än en miljon svenska barn måste vistas i grundskolan fem dagar i veckan, annars bryter deras föräldrar mot lagen om skolplikt. Detta gör att svenska skolbarn riskerar att bli en del av det man i debatten om internet beskriver som *digital labor*, det globala proletariat som bland annat via sociala medier oavlönat matar den digitala marknaden med data. Eleverna kan inte välja bort detta arbete. Skolplikten kedjar dem vid plattan eller datorn.

En del av de problem OECD beskrev för fem år sedan – som otekniska lärare och bångstyrig teknik – kanske är på väg att lösa sig. Men naiviteten tycks ha tilltagit. Eller är det uppgivenhet vi ser?

Katarina Bjärvall

Katarina Bjärvall är journalist och författare, som ofta skriver om skola, digital teknik och konsumtion. Hennes senaste bok "Pedagogikens pionjärer" (Läraryörlaget) kom ut 2019.

Ledare: Svenskheten är inte politikens egendom

MÅNDAG 17 FEBRUARI 2020

SAS kunde inte ha önskat sig bättre respons på reklamfilmen. Ja, den som inleds med budskapet att ingenting egentligen är riktigt skandinaviskt, att allt i själva verket är kopierat.

Reaktionerna var lika många som förutsägbara. Paulina Neuding menar på SvD:s ledarsida att flygbolaget ”förolämpar sin publik” och måste be om ursäkt.

Sverigedemokraternas partisekreterare, Richard Jomshof, skriver: ”Vilket regelrätt djävla nonsens och självhat. Har alltid försökt flyga med SAS, men aldrig mer. Det är ett löfte.”

SAS drog tillbaka sin reklamfilm, men publicerade den sedan på nytt. Den danska reklambyrån som gjort hela kampanjen tvingades utrymma sitt kontor efter bombhot.

Så lätt är det uppenbarligen att med provocerande ord reta upp dem som annars tycker att politisk korrekthet är ett invektiv.

Men vad handlar egentligen den stora upprördheten om? För nog är det just så

som SAS säger i sin reklamfilm: att allt kommer någonstans ifrån från början. Och att mycket av det vi betraktar som svenskt har rötterna någon annanstans.

Populärhistorikern Herman Lindqvist tycker att reklamen är ett ”pinsamt exempel på självhat” (DN Debatt 15/2). Han konstaterar att SAS skriver in sig i en historia av ”Sverigeförnekare” vars slutsats är att det inte finns någon anledning att riktigt känna sig stolt över det svenska. Och visst har det funnits sådana uttalanden, åtminstone om man tittar tillbaka några år.

Men hur oense är egentligen populärhistorikern med SAS? ”Det som gör oss svenskar och Sverige unika i världen och som skiljer oss från alla andra länder är att bara vi har vår egen mix, den svenska mixen”, skriver Lindqvist.

Ja, när man blandar influenser från världen blir det ”en unik skandinavisk sak”, menar SAS i slutet av reklamfilmen (som få verkar ha sett klart). Och som kommersiellt flygbolag påminner man därför om hur bra det är att flyga till andra platser – för att kunna ta med sig det bästa hem.

Den stora skiljelinjen här går knappast mellan flygbolaget och Lindqvist, utan mellan honom och de personer som nu ska bojkotta resor.

För Lindqvists stora poäng är också den givna: Det som i dag är svenskt är en kombination av det utländska som kommit för att stanna och det som redan var här. Han liknar det vid en flod: ”Den har samma namn i hundratals år och flyter fram genom landskapet, men den badande stiger aldrig ner i samma vatten.”

I dag ser vi hur många "Sverigeväänner" står där i floden och gormar om att de bäst representerar den, samtidigt som de avskyr vattnet som omsluter dem. Avskyr det Sverige är i dag.

Om Richard Jomshof och hans väänner ska bli upprörda är det nog snarare på att Lindqvist avfärdar hela Sverige-demokraternas politiska ambition:

"Politiker kan påverka och styra, men de kan aldrig ta ut det som redan kommit in i den svenska blandningen. Vi kan aldrig gå tillbaka till det som var."

Sverigedemokraterna och deras krets uppger gärna att de är de enda som står upp för det svenska. Det är förstås inte tillnärmelsevis sant. De allra flesta är överens om att det går att identifiera typiskt svenska uttryck, idéer och ideal. Och att det finns mycket att både fira och vara stolt över.

Det som skiljer dem från andra är att de vägrar acceptera att svenskheten inte är politikens egendom. Och att den förändras, vare sig de vill det eller inte.

DN 17/2 2020

Lisa Magnusson: Barn är inte de vuxnas leksaker

MÅNDAG 17 FEBRUARI 2020

Vuxnas rättigheter anses vara viktigare än barns rättigheter. Det kostade 3-åringen i Norrköping hennes liv.

Det är något skevt med Sverige och barnen. Visserligen är det alltid noga med barnperspektivet här. 1979 var vi det första landet i världen att förbjuda barnaga. Vi är

väldigt måna om att skolan inte ska ägna sig åt hårdhänt korvstopppning utan bygga på mjuk pedagogik, att man ska lyssna på eleverna och alltid se till deras bästa. Nu har vi sedan årsskiftet gjort FN:s barnkonvention till lag. En oerhört tjusig markering!

Ändå är det som att våra små – när det verkligen gäller – aldrig blir mer än ägodelar, bihang.

Samma dag som barnkonventionen infördes i Sverige blev även utländska barnäktenskap förbjudna – nästan.

Framöver kommer samhället inte att erkänna några nya barnbrudar. Men de äktenskap med minderåriga som registrerats fram till och med den 31 december 2019 accepterar Sverige likväl. Hur kan vårt land säga sig värna principen om barns lika rättigheter när inte ens något så grundläggande som att slippa

vara bortgift blivit en självklarhet förrän nu?

Den här undfallenheten gäller inte bara ”andras ungar”, om någon nu trodde det. Barns bästa åsidosätts ständigt i familjefrågor. Häromveckan lyfte Liberalernas Juno Blom att barn borde ha ett eget ombud i vårdnadstvister och att umgängesrätten borde begränsas vid utredning av våld i hemmet. Inte ens den förälder som mördar den andra fräntas automatiskt vårdnaden. Detta är orimligt, menar hon. Och det har hon självklart rätt i.

För barn vars mammor mördats av deras pappor är också brottsoffer. Och det finns bara ett skäl till att de skulle tvingas leva ihop med sin mammas mördare, tvingas underkasta sig honom, och det är att han själv vill det. Men varför skulle hans vilja räknas?

Svaret: Av samma skäl som ett par föräldrar i Norrköping och deras barnlängtan nyligen prioriterades över det faktiska barnets väl och ve. Där omhändertogs en bebis för några år sedan redan på BB, på grund av föräldrarnas psykiska ohälsa och missbruk. Pappan var dessutom aggressiv och hotfull, myndigheterna betraktade honom som farlig. Flickan hamnade i stället hos en familj som hon lärde sig att räkna som sin.

När hon var 2,5 år ville de biologiska föräldrarna ha henne tillbaka.

Socialnämnden sade nej: deras situation hade visserligen förbättrats, men inte tillräckligt. De var sjukskrivna för psykisk ohälsa, hade det stökigt. De vägrade dessutom att låta sig drogtestas.

Förvaltningsrätten sade också nej.

Kammarrätten i Jönköping resonerade

dock annorlunda. Den höll i och för sig med om att saker och ting inte var särskilt bra, men föräldrarna hade ju "visat på en vilja och förmåga att förändra sina liv i positiv riktning".

Så har domstolarna heller inte att ta ställning till om föräldrar kan ta hand om barnet på ett bra sätt, utan enbart till om det medför "påtaglig risk för barnets hälsa och utveckling" att ge dem vårdnaden. Det trodde inte kammarrätten den här gången. Uppbrottet skulle visserligen medföra en stor påfrestning för barnet, konstaterade den, men den underströk också att lagen inte tar hänsyn till det. Även flickans biträde, alltså en person vars hela jobb var att påminna om barnperspektivet och slå vakt om barnets bästa, drev på för att hon skulle flytta till de biologiska föräldrarna. Så långt påminner fallet om alltför många andra. Landet över släpas barn fram och

tillbaka, som leksaker, från föräldrar som inte kan ta hand om dem, till trygga vuxna, som de sedan raskt rycks ur famnen på för att föras tillbaka till de föräldrar som alltså inte kan ta hand om dem. Skälet till att fallet med flickan i Norrköping blivit omskrivet är att hon bara ett halvår efter att hon överlämnats till dessa två främlingar och deras förmodat goda vilja att förändras hittades död i deras hem. Där hade hon legat "en tid", utan att de larmat räddningstjänst eller polis. Nu har de häktats på sannolika skäl misstänkta för grovt vållande till annans död, det vill säga att de genom oaktsamhet eller medvetet risktagande har orsakat hennes död.

Det är inte ett enstaka olycksfall i arbetet det beror på att de anförtroddess vårdnaden om henne, utan ett systemfel. För varför ska ett snart tre år gammalt

barn alls tvingas till ett uppbrott från dem som i varje egentlig mening är hennes föräldrar? Det var de som hade blivit hennes familj. Och hennes rätt till dem, hennes rätt till en trygg uppväxt, borde vara viktigare än de biologiska föräldrarnas vilja att ha henne hos sig. Men i Sverige ses inte bara kontakten med födsloföräldrarna som överordnad, samboendet med dem är ett självändamål. Och det är barnen som betalar priset. Det ska vara svårt att förlora vårdnaden om ett barn, men när det väl har skett vore det verkliga barnperspektivet att i alla lägen sträva mot trygghet och långsiktighet för barnet, mot permanens. Om det gäller barn vars föräldrar drabbats av sjukdom eller andra tillfälliga problem, så är det förstås rimligt med kortare placeringar. Men när det gäller familjer som är djupt dysfunktionella med psykisk

ohälsa, missbruk, våldsamhet, kriminalitet? Visst ska barnen kunna träffa dem – om det är lämpligt och de själva vill. Men de är inte de vuxnas ägodelar, inte deras bihang. Inte deras leksaker. Det borde krävas mycket för att rycka upp dem när de rotat sig på annat håll, och överlämna dem till deras biologiska föräldrar. Efter en viss tid borde det inte längre vara möjligt alls. Här har vi också problemet med FN:s barnkonvention. Att införliva den med svensk lag kan vid en första anblick framstå som ett sätt att stärka barnens röst, för tänk, nu kommer deras alldeles egna regelverk att kunna åberopas i domstolarna som vilken lag som helst. Men det är inte nödvändigtvis av godo för barnen. För även barnkonventionen säger att man ska se till barnets bästa. Men den ger

framför allt föräldrar rätt till sina barn: Staten är skyldig att se till ”att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja”. Det är alltså föräldrarnas rätt till barnet det handlar om, inte tvärtom. Här finns reservationer för ”barnets bästa”, men det är likväl de vuxnas bästa som är huvudregeln. Alltså just den mentalitet som i praktiken skapar så mycket lidande för barn i dag.

Jo, barnkonventionen är en tjugusig markering. Men barnen är värda mer än så. De är värda att vuxenvärlden erkänner dem som egna individer, ömtåliga och skyddsvärda. Och de har rätt att rota sig där de mår bra, i vilken jord rötterna än må gro.

Lisa Magnusson

lisa.magnusson@dn.se

”Vad vinner Volvo på att åter bli del av en jättekoncern?”

MÅNDAG 17 FEBRUARI 2020

DN. DEBATT 20200216

Planen att slå samman Volvo Cars och Geely Auto kommenteras av så kallade bilexperters med att ”Volvo är för litet för att klara sig på egen hand.” Men vi som arbetat på Volvo Cars under många år har en annan bild: synergier och

effektivitet skapas genom decentralisering, inte av en koncernledning som dikterar villkoren, skriver Anna Margitin och Magnus Sundemo.

Nyheten om att utreda idén att slå samman Volvo Cars och Geely Auto väcker många spännande frågor.

Som vanligt får så kallade bilexperter uttala sig i press och tv och svaren är kopior på vad de flesta svarat varje gång det varit tal om en sammanslagning eller uppköp där Volvo Cars varit del i planerna från tidigt 1990-tal till i dag.

Kommentarerna har oftast gått i samma banor: ”Volvo är för litet för att klara sig på egen hand. Det behövs storskalighet och mer kapital för att klara omställningen till nya krav och ny teknologi.”

Vi som arbetat på Volvo Cars under många år har skaffat oss en massiv erfarenhet om

samarbeten och fusioner under åren. Alltifrån Renaultalliansen mellan AB Volvo och Renault 1990 och PG:s planer på en fusion som sprack 1993, till försäljningen till Ford 1999 där Volvo blev ett dotterbolag i en av världens största bilkoncerner till försäljningen till kinesiska Geely 2010.

Vi har varit där, vi har sett, vi har lärt och vi har skapat oss en erfarenhet som ofta gått stick i stäv med vad bilexperterna sagt. Vad har vi då lärt oss genom åren? Att pengar och storskalighet i utvecklingsarbetet av ny teknologi aldrig kan ersätta en företagskultur som tillåter och uppmuntrar individer och medarbetare att leverera på topp i form av mänsklig skaparkraft, initiativ och innovationer i världsklass.

När Ford tog över Volvo Cars var man ett av de rikaste bilföretagen i världen. Men

Fords alla pengar rann i väg i byråkrati och maktkamper, till ogenomtänkta bonusprogram och en företagskultur som belönade individen och inte teamet.

Volvo Cars blev en marionett, styrd av en maktfullkomlig koncernledning i Detroit som fattade alla avgörande beslut.

Bolagsstyrelsen i Volvo Cars var inte mer än ett informationsutskott utan makt och självständighet.

På pappret hade både Renault och Ford stora kostnadsfördelar med sina stora volymer jämfört med Volvos små men gång på gång upptäckte vi att Volvo köpte till bättre priser än de stora elefanterna. Vi köpte på marginalen och Volvo ansågs som en bra och juste utvecklingspartner.

Samarbeten om teknologi som också borde ha gett stora skalfördelar politiserades och handlade mer om vem som skulle bestämma och var utvecklingen skulle

förläggas än hur man skulle lyckas få fram världsledande teknologi. En maktkamp som kollegorna på Scania nu arbetar med varje dag när teknologiutvecklingen ska koordineras mellan MAN och Scania i den nya Tratonkoncernen inom VW.

Så vad kan vi vänta oss av ett sammanslaget Volvo Cars och Geely Auto? Båda företagen finns redan i samma koncern och redan i dag samarbetar vi i en rad olika projekt. CMA-plattformen som utvecklats på CEVT på Lindholmen av en mix av Volvo, Saab och Geely ingenjörer är en formidabel succé. Volvos bästsäljande XC40-modell som nu introduceras som elbil är byggd på CMA liksom Geelys nya Lynk&Co-bilar.

Geely Holding är i dag ett konglomerat med en mängd företag med allt ifrån Volvo Cars, Geely Auto, Lynk&Co till engelska

Lotus och det amerikanska Terrafugia som utvecklar flygande bilar.

Li Shufu, huvudägare och styrelseordförande i Geely, har hittills haft en ledningsfilosofi som gett de olika företagen i Geelykoncernen stor frihet att agera självständigt men samtidigt uppmuntrat samarbeten mellan jämbördiga syskon. Det finns ingen koncernledning med staber och starka kontrollfunktioner. Bolagen har tillåtits ledas genom starka fristående styrelser och starka självständiga ledningsteam. Ett unikt framgångsrecept som byggt det nya Geely.

Sedan Volvo Cars fått Geely som ägare har företaget för första gången under sin snart 100-åriga historia fått en styrelse med mandat att fatta alla avgörande beslut självständigt utan en överrock i form av en koncernledning och koncernstyrelse.

När Li Shufu kom till Volvo myntade han uttrycket "Unleash the tiger" "släpp lös tigern". Något vi inte förstod då men lärt oss uppskatta mer och mer under de tio första åren med Geelys ägande. Det har lett till den styrkeposition som Volvo Cars har i dag med en remarkabel utveckling och produkter och volymer som vi inte trodde var möjliga under våra tidigare ägare.

Få inom det svenska etablissemangen har förstått vilken framgångssaga Volvo Cars är. Sysselsättningen i Västsverige har närmast exploderat. Ingenjörsjobben har ökat med i storleksordningen 6 000 nya jobb med direkta kopplingar till Volvo Cars och Geely. Till det kommer i storleksordningen 3 000 nya jobb på kollektivsidan och ett antal tusen jobb i anslutning till Volvo Cars expansion hos

underleverantörer och i fordonsklustret på Lindholmen.

En tydlig framgångsfaktor har varit självständigheten och avsaknaden av alla de kontrollfunktioner som Fords starka koncernledning byggde upp i form av byråkrati och koordination som kvävde möjligheten att utveckla.

Vad kan vi då vinna på genom att bygga en koncern inom Geelysfären där bilföretagen får en operativ gemensam koncernledning och styrelse och vad riskerar vi?

Volvos egen historia och de senaste årens framgångar kan hjälpa oss att fatta kloka beslut. Låt därför erfarenheten visa vägen i den utredning som Håkan Samuelsson, vd i Volvo Cars fått i uppdrag att leda.

Det finns ett antal frågor som måste besvaras klokt för att Volvos utveckling de senaste 10 åren ska kunna fortsätta.

Lyssna på de anställda och deras fackliga

representanter som varit med och skapat framgången under denna tid.

Är verkligen svaret en fordonskoncern med en stark koncernledning? Vår och andras erfarenhet visar ju tvärtom att synergier och effektivitet skapas genom en högre grad av decentralisering där samarbeten uppmuntras men alltid sker i samförstånd och med win-win-perspektiv ur båda parternas perspektiv. Inte av en koncernledning som dikterar villkoren. Det finns något oerhört friskt och nytt i Geelys och Li Shufus hantering av sitt bilimperium så här långt. Våga tänka vidare i dessa banor och tro på kraften hos de enskilda bolagen och dess medarbetare. En fråga som också ligger på bordet är en möjlig börsintroduktion av det gemensamma Volvo Cars–Geely Autobolaget. Hur kommer makten förskjutas och var kommer huvudkontoret för den

nya bilkoncernen ligga? Viktiga frågor som blir avgörande för var framtidens utveckling hamnar och vilka arbetstillfällen som blir kvar i Göteborg och Sverige. Folksam och AMF som äger preferensaktier i Volvo Cars har uttryckt sig positiva till det nya bolaget och då måste de också ta sitt ansvar och syna upplägget och affären för att säkra ett starkt Volvo Cars med säte och utveckling kvar i Sverige. Med det som grund kan de bli viktiga ankarinvestorer med ett långsiktigt ansvarstagande som första prioritet. Och kan de anställda få köpa in sig på förmånliga villkor?

Den viktigaste och helt avgörande frågan är ändå hur vi säkrar fortsatt fritänkande och ett självständigt Volvo Cars, nyckeln till framgången under de senaste 10 åren. Friheten måste behållas om framgångssagan skall fortsätta och då

behövs en stor självständighet både i Volvo Cars styrelse och i dess ledning. Eller vill vi låsa in "Volvo-tigern" i buren igen?

Anna Margitin, ordförande Akademikerna/Sveriges ingenjörer, Volvo Cars
Magnus Sundemo, fd ordförande Akademikerna/Sveriges ingenjörer, Volvo Cars och författare till boken "Sanningen om Volvo"

Åklagarens råd: Anmäl era barn för krigsbrott

MÅNDAG 17 FEBRUARI 2020

I ett år har debatten rasat om IS-svenskarna i al-Hol. Sju barn har flugits hem. Minst 57 finns kvar, de flesta med sina mammor.

Nu kommer ett radikalt förslag till de anhöriga som vill ha hem - lägersvenskarna: Anmäl dem för krigsbrott. Göteborg.

Åklagare Thomas Ahlstrand arbetar vid internationella åklagarkammaren i Göteborg och är bland annat en av medlemmarna i den grupp som utreder misstänkta krigsbrott begångna av svenska IS-återvändare. Han har också följt rapporteringen kring de svenska kvinnor och barn som befinner sig i al-Hol-lägren i Syrien. Ett läger som beskrivs som en mardröm för dem som lever där, men också utmålas som ett drivhus för terrorism. Den svenska regeringen har fått påtryckningar från bland annat Röda korset att ta hem sina medborgare från al-Hol och FN:s särskilda kommission för att undersöka brott mot mänskliga rättigheter i Syrien kallade nyligen situationen skandalös.

– All denna fördröjning när barnen inte hämtas från dessa fängelser är

fruktansvärt. Det är en skandal, sa kommissionens ledare Paulo Pinheiro. I fredags meddelade det kurdiska styret i Syrien att de vill ställa alla vuxna i lägret inför rätta på plats, och först därefter besluta om barnen kan släppas till sina hemländer. Om och när detta blir verklighet återstår att se. Nu kommer Thomas Ahlstrand med ett radikalt förslag till svenskar med barn och barnbarn i al-Hol som skulle kunna skynda på förloppet. – Man skulle kunna tänka sig att de polisanmälde sina anhöriga för krigsbrott, säger han till DN. En anmälan om krigsbrott innebär att den svenska åklagarmyndigheten kan efterlysa de misstänkta personerna och begära internationell assistans för att kunna pröva och eventuellt lagföra dem i Sverige. Den som menar allvar med att vilja få ut sina barn och barnbarn ur lägret skulle

alltså kunna få kraftfull draghjälp. Men det krävs inte bara vilja.

– Men man måste dessutom ha bevisning. Det skulle behövas bevis, en riktig uppgift, om en konkret brottslig handling. Men det är mycket möjligt att de anhöriga sitter på sådant, utan att tänka på det, säger Thomas Ahlstrand.

Han tror att många svenskar som reste till terrorsekten IS fortsatte att kommunicera med anhöriga i Sverige under åren i det så kallade kalifatet. I den typen av vardagskontakt kan det dölja sig bevisning.

– De kanske inte skriver att de skurit halsen av någon, men det kan ju vara att man har haft en yazidisk slavinna, eller att man bott i ett hus man stulit från någon annan, eller att familjen skickat pengar till fronten.

Utrikeminister Ann Linde (S) sa i en DN-intervju i veckan att Sveriges fokus ligger på att få hem de föräldralösa barnen från lägret. Andra länder har valt att även ta hem mammor med barn, men det säger Sverige fortsatt nej till.

– Vuxna människor som själva anslutit sig till en terrorsekt och som med berätt mod tar med sig sina barn eller låter sina barn växa upp där får ta ansvaret för det. Vi koncentrerar oss på barnen. Det här är i huvudsak föräldrarnas ansvar. Barnen har inte gjort något fel, sa Ann Linde.

På frågan om det inte är just barnen som kommer i kläm, svarade hon:

– Jo, det är det. Jag tycker att det är helt förfärligt att föräldrarna har utsatt sina barn för detta.

I januari hämtades en norsk kvinna och hennes sjuka barn hem från al-Hol. Beslutet ledde till regeringskris i Norge

eftersom Fremskrittspartiet ogillade att kvinnan fick följa med på planet. Kritiken kvarstod trots att kvinnan greps direkt på flygplatsen, misstänkt för terrorbrott, och Fremskrittspartiet lämnade regeringen. I Sverige har det visat sig svårt att lagföra återvändare från IS. Att resa utomlands för att ansluta sig till en terrorgrupp blev olagligt i Sverige först 2016. Ingen har ännu dömts enligt lagen. Två personer har däremot dömts för terrorbrott efter två filmade mord begångna i Syrien. Med nya tänkbara bevis på krigsbrott från anhöriga blir läget dock förändrat för åklagare Thomas Ahlstrand.

– Då kan jag utforma en konkret misstanke som räcker för att få utfärdat en internationell efterlysning. För att den ska verkställas så krävs det – igen – politisk vilja, så klart, men kanske är den större

om det ser ut som att vi skulle kunna straffa de här personerna i Sverige. Är det självklart att de förs till just Sverige för att lagföras?

– Nej, landet där de befinner sig har liksom ”första tjing” – det vill säga Irak, Syrien eller Kurdistan – men sedan kommer det landet som gör efterlysningen, alltså vi.

Psykologen Yassin Ekdahl arbetade tidigare för Nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism och har fortfarande kontakt med flera anhängare. Han är tveksam till hur de kommer att reagera på uppmaningen att polisanmäla sina egna barn. Han säger att anhängargruppen lite förenklat kan delas in i två delar, som båda har skäl att låta bli.

– Den ena är själva ganska hårdföra och lever under radarn i vårt samhälle. Den gruppen har jag nästan ingen kontakt med och de ser nog inte sina barn som uppenbart kriminella.

– Den andra gruppen är de som jag uppfattar som majoriteten – vanliga knegare, med stor tillit till samhället. Många av dem har själva varit i kontakt med Säpo under flera år och larmat om vad som hänt deras barn. Men de ser också ofta sina barn som offer. Offer för rekryterare, offer för en sekt och så vidare. De skulle nog inte med självklarhet säga att deras barn är skyldiga till krigsbrott. Tycker du man ska skrota idén?

– Nej, det är ett långskott, men värt att prova.

Kristina Hedberg

kristina.hedberg@dn.se

Bakgrund. 300 från Sverige reste till Syrien för att strida för IS

I slutet av 2011 började män och kvinnor resa från Sverige för att ansluta sig till jihadistiska grupper som deltog i kriget i Syrien.

Så slarvar telebolagen med information om kunderna

MÅNDAG 17 FEBRUARI 2020

Svenska mobiloperatörer har anställda som spionerar på sina kunders samtalslistor. De skickar sms till fel person. Och de läcker hemliga nummer på nätet.

Under 2019 uppdagades fler än 200 incidenter där privat information kom i

fel händer – en fördubbling jämfört med föregående år. DN har gått igenom samtliga rapporter.

En decemberdag 2019 kontaktade en kund mobiloperatören Tre. Hon hade blivit misstänksam. En anställd på Tre hade hört av sig till henne, med detaljerad information om vem hon hade pratat med i telefon och när. Det är information operatören har, men som måste hanteras varsamt. Nu framstod det för henne som att den anställde i smyg hade kollat upp hennes samtalshistorik.

En intern utredning på Tre gav henne rätt: Inte bara en, utan två anställda hade under hösten sökt upp kunden i interna register och kommit åt loggar över hennes telefonsamtal. I operatörens egen rapport beskrivs det som "enskilda medarbetares medvetet felaktiga handlingar". En utredning startades.

Fallet är bara en av 204 incidenter hos svenska operatörer under 2019 som ledde till att personlig information läckte eller hamnade i fel händer. Enligt Post- och telestyrelsens, PTS, register är det dubbelt så många som 2018.

DN:s genomgång av rapporterna visar att det rör sig om en mängd olika sorters misstag och missbruk, hos alla de fyra stora operatörerna. I många fall bara att en faktura eller ett kontrakt har fått fel adress. Men andra fall är allvarligare. På Telia ledde ett misstag till att sms till en företagskund skickades till fel nummer inom företaget, något Telia beskriver som en miss i rutinerna. Vid ett tillfälle ringde någon till kundtjänsten för Teliaägda Halebop, frågade när en annan abonnent hade ringt ett visst nummer och fick, utan behörighet, ut tid och datum för samtalet – helt i strid med reglerna. ”Vi beklagar

och ber om ursäkt”, skriver Telia i ett brev till kunden som finns bifogat till rapporten.

På Tele2 rapporterade ett 30-tal kunder i juni 2019 att de kunde höra främmande röster när de talade i telefon, vilket i dag uppges ha varit en bieffekt av en större driftstörning vid samma tid.

Tele2 rapporterade också att ett ökande antal kunder hade fått sina nummer utlagda på tjänster som Hitta.se och Eniro mot sin vilja. Hur många som drabbades, och vad felet berodde på, har belagts med sekretess.

Joel Ibson, kommunikationsansvarig på Tele2, bekräftar att ett mjukvarufel låg bakom.

– Det tog dessvärre alldeles för lång tid för oss att identifiera detta. Vi informerade brett till alla kunder som potentiellt skulle kunna vara berörda, säger han.

Men inte bara Tele2 begår sådana misstag. En kund hos Tre, som hade begärt hemligt nummer, fick det utlagt på nätet, enligt en incidentrapport. Under året missade Tre också att en kund hade fått skyddad identitet och fortsatte skicka brev, där telefonnumret framgick, till en adress där kunden inte längre bodde.

Många av misstagen rör att kundtjänsten inte har kontrollerat vem det är som ringer, vilket leder till att obehöriga får ut information och kan ändra i abonnemang. Inte sällan är det någon inom kundens egen familj. I rapporterna beskrivs par där den ena har kommit åt den andras samtalslistor utan tillåtelse.

På PTS har man under året reagerat på just kundtjänsternas rutiner och kontaktade nyligen de stora operatörerna och krävde skärpt kontroll. Nu inleder PTS en granskning av årets alla incidenter.

– Vi ska kontrollera att de vidtar de åtgärder de utlovar och att de inte kommer med samma löften om åtgärder om och om igen, utan att det blir bättre, säger Frida Ekengren vid PTS avdelning för säker kommunikation.

Mårten Lundberg, kommunikationschef på Tre, berättar att de två anställda som sökte upp en kunds samtalshistorik fick sparken.

– Jag vill inte gå närmare in på ett enskilt ärende, men vi ser oerhört allvarligt på incidenter som involverar personuppgifter och integritet, säger han.

Händelsen har dock inte polisanmälts.

Telia vill inte kommentera specifika händelser men presschefen Irene Krohn säger:

– När något sådant inträffar så har vi väldigt tydliga rutiner. Vi tar det på största

allvar, går igenom precis vad som har hänt och vidtar åtgärder.

Linus Larsson

linus.larsson@dn.se

Fakta. Obligatoriska rapporter

Alla svenska teleoperatörer måste rapportera händelser där kundernas personliga integritet är i riskzonen, genom att information på något sätt har läckt.

Antalet anmälningar varierar mellan operatörerna, vilket dock kan spegla att de är olika benägna att rapportera mindre händelser snarare än att vissa begår fler fel.

Trygga köregenskaper kan göra syskonmärket till en utmanare

MÅNDAG 17 FEBRUARI 2020

Volvos syskonmärke Polestar rustar för framtiden. Efter laddhybriden Polestar 1 kommer nu den helt eldrivna Polestar 2. Den började sina dagar som en Volvo

men har nu stöpts om för att möta konkurrens från hårdaste rivalen, Tesla Model 3. Här är första provkörningen.

Utseendemässigt påminner Polestar 2 om en Volvo och all teknik under skalet är framtagen i Göteborg. Det samägda Geely/Volvo Cars-företaget Polestar bildades sommaren 2017. Produktionen i Kina är i gång och mot slutet av sommaren kommer de första bilarna hit till Sverige.

Karossdesignen är avskalat modern och liknar inget annat, utom Volvo förstås.

Inne i den golfklasstora Polestar 2 finns ännu mer Volvo-känsla.

Ratten är densamma som i Volvo XC40. Två stora skärmar dominerar förarmiljön. En framför ratten och i mitten av instrumentbrädan finns en stående skärm som nästan jäser utanför sina ramar – det är inte lika avskalat som i Tesla.

Skärmen är annorlunda jämfört med Volvos eftersom Polestar samarbetar med Google. Typsnittet är enkelt och logiskt. Till och med Tesla-ägare lär gilla det. Men det vill till att du har hanterat en smarttelefon eller digital läsplatta innan, annars är det lätt att gå vilse. Även kommande Volvo-modeller får det nya systemet. Bilen är alltid uppkopplad och laddar ner data över internet, till exempel kartinformation.

Polestar 2 har hela 660 newtonmeter i vridmoment (tänk kraft) och 408 hästkrafter, vilket är mer än dubbelt så mycket som en Volvo XC40 med största dieselmotorn. Varje hjulaxel har varsin elmotor, fyrhjulsdrift är därmed standard. Greppet är trots blöt asfalt, snöblandat regn och sommardäck bra, Polestar 2 är en snabb bil. Och trygg. Även i höga hastigheter på testanläggningen visar Polestar 2 säkra köregenskaper.

Baksätet är i knappaste laget för storvuxna, två ryms men tre får det trångt. Utrymmet är dock långt bättre än i Tesla Model 3. Under fronthuven finns ett grunt 35-liters bagageutrymme som inte rymmer så mycket mer än laddkabeln. Det vanliga bagageutrymmet bak rymmer 364 liter plus ytterligare 41 liter under golvet. Batterikapaciteten är 78 kilowattimmar, vilket enligt den nya och tuffare körcykeln WLTP ska ge 47 mils verklig räckvidd vid blandad körning. Det kan jämföras med Tesla Model 3 Long Range som har en batterikapacitet på 75 kilowattimmar och 56 mils räckvidd. Miljöbonusen på 60 000 kronor gör att Polestar 2 hamnar på rätt sida om 600 000-kronorsstrecket, men det är mycket pengar för en "folkbil". Till 2021 lovar Polestar att komma med en billigare version och rykten säger att den blir framhjulsdreven med enbart en elmotor,

priset uppskattas bli dryga 400 000 kronor.

På papperet är den första elbilen från Göteborg inte bäst i den ständigt hårdnande konkurrensen. Värsta konkurrenten Tesla får ut längre räckvidd ur ett mindre batteri till ungefär samma pris. Men med sina stora innerutrymmen, trygga köregenskaper och lättbegripliga förarmiljö borde Polestar 2 bli en stark elbilsutmanare.

Hans Hedberg

Polestar 2

Miljö

Koldioxidutsläpp: 0 gram/km.

Elförbrukning: 1,48 kWh/mil. Räckvidd 47 mil.

Miljöförmåner: 60 000 kronor miljöbonus.

Ekonomi

Pris: 659 000 kronor.

Årlig fordonsskatt: 360 kronor per år.

Garantier: Nybil 2 år, vagnskada 3 år, rostskydd 8 år, lackgaranti 2 år.

Teknik

Motor: Dubbla elmotorer, 408 hk, 660 Nm.

Drivning: Fyrhjulsdrift.

Växellåda: Direktdrift.

Prestanda

Acceleration 0–100 km/tim: 4,7 sekunder.

Toppfart: Ca 210 km/tim.

Mått/vikt

Längd/bredd/höjd: 461/185/148 centimeter.

Bagagevolym: 405–1095 liter.

Maximal släpvagnsvikt: 1 500 kilo.

Betyg del för del

Köregenskaper: 4

Säkerhet: 5

Komfort: 4

Miljö: 5

Ekonomi: 3

Totalt: 21 av 25

Plus:

Köregenskaper.

Fartprestanda.

Teoretisk räckvidd.

Minus:

Trång för en tvåbarnsfamilj.

Enbart fyrhjulsdriven.

Priset.

Nya pengar till forskning om hur självmord ska kunna förebyggas

MÅNDAG 17 FEBRUARI 2020

Varje år tar runt 1 500 människor sitt liv i Sverige. Många av självmorden är alkoholrelaterade. Nu ska forskaren Lotfi Khemiri titta mer på sambandet mellan beroendesjukdom och självmord, med hjälp av en donation från organisationen Suicide Zero.

Fyra personer tar dagligen sitt liv i Sverige, på ett år blir det 1 500 självmord. Bakom statistiken döljer sig också föräldrar, syskon, barn, grannar, kollegor och vänner. Varje år får tiotusentals människor beskedet att någon de känner har tagit sitt liv.

Enligt bland andra Beroendecentrum i Stockholm är hälften av alla självmord i Sverige alkoholrelaterade.

Risken att drabbas av exempelvis depressionssjukdomar ökar starkt vid hög alkoholkonsumtion, berusning kan också i sig minska impulskontrollen.

Enligt Folkhälsomyndigheten visar en internationell forskningsöversikt och uppföljningsstudier på en markant högre suicidrisk hos dem som diagnostiserats med alkoholberoende, liksom på stor andel beroendesjukdom bland dem som tagit sitt liv.

Folkhälsomyndigheten har också tittat på sambandet mellan totalkonsumtion av alkohol i befolkningen och antalet självmord. I internationell forskning ses ett samband som är starkare i länder med mer berusningsdrickande, och bland yngre jämfört med äldre.

Även annat drogberoende är en betydande riskfaktor för självmord.

Men psykiatriker och andra läkare har ändå svårt att identifiera vilka beroendesjuka som är mest självmordbenägna och hur de ska kunna stoppas från att ta sitt liv.

Forskaren och läkaren Lotfi Khemiri har länge varit intresserad av sambandet mellan droger, psykisk ohälsa och risk för självmord. Han arbetar i dag på Beroendecentrum i Stockholm och på Karolinska institutet.

– Att bedöma suicidrisker, det vill säga risken att någon ska försöka att ta sitt liv, är bland det vanligaste och samtidigt svåraste som vi inom psykiatrin ställs inför. Det finns mycket forskning om olika riskfaktorer för självmord, men i det konkreta patientmötet är det ändå en stor klinisk utmaning där vi behöver mer kunskap för att förbättra våra bedömningar, säger Lotfi Khemiri. Den ideella organisationen Suicide Zero beslutade att donera 600 000 kronor till forskning för att förebygga självmord. Fyra projekt får nu anslag via Psykiatrifonden, där Martin Schalling, professor i medicinsk genetik, är ordförande.

– Projekten kommer att bidra med viktig kunskap som kan användas för att förebygga psykisk ohälsa och självmord. Det är otroligt glädjande att vi tillsammans med Suicide Zero kan stödja den

suicidpreventiva forskningen på det här sättet, säger han.

Lotfi Khemiri, som alltså är knuten till Karolinska institutet, är en av dem som får del av de nya forskningspengarna. Genom att studera svenska register kommer han att undersöka självmordsrisken hos personer med så kallat substansberoende, samtidig annan psykisk sjukdom samt betydelsen av genetiska faktorer.

En av hans delstudier berör olika kognitiva testers och frågeformulärs förmåga att identifiera självmordsrisk hos patienter med beroendesjukdom.

– Förhoppningen är att hitta olika mer specifika riskfaktorer som kan hjälpa oss läkare att snabbare bättre kunna identifiera patienter som har en särskilt ökad suicidrisk, säger Lotfi Khemiri. På Suicide Zero är Rickard Bracken generalsekreterare. Han anser att det

satsas alldeles för lite pengar på forskning om hur självmord och självmordsförsök kan förebyggas.

– Vi kan jämföra med nollvisionen i trafiken där stora resurser går till att minska antalet dödade och skadade på våra vägar. Därför behövs det att privata intressenter och offentliga institutioner går in med mer pengar i suicidforskningen så att antalet självmord kan minska.

Varför satsas det så lite? Både Rickard Bracken och Lotfi Khemiri tycker att forskning om psykisk ohälsa generellt sätt är satt på undantag i Sverige.

– Det är egentligen svårt att förstå, säger Lotfi Khemiri. Psykisk sjukdom orsakar ett oerhört lidande hos de drabbade – men även hos anhöriga, vänner och kollegor. Jag är glad över att jag genom mitt forskningsprojekt nu kanske kan öka

förståelsen om sambandet mellan substansberoende och självmord.

– Det finns en föreställning att självmord inte går att förebygga, säger Rickard Bracken. Men det stämmer inte med den forskning som trots allt finns inom området. Att förebygga självmord är komplext och kräver insatser på olika nivåer och från olika håll.

I dag sker det till exempel ingen uppföljning där hela händelsekedjan fram till ett självmord analyseras, påpekar Rickard Bracken. Ofta har vården, polisen, räddningstjänsten, sociala myndigheter och andra varit inblandade på något sätt.

– Men samordningen mellan dem visar sig ofta ha brister och att närmare studera dessa kan leda till att framtida självmord kan undvikas. Det handlar inte att skuldbelägga någon eller några utan om att lära sig av det som hänt.

Rickard Bracken efterlyser ett större politiskt engagemang i de här frågorna. Det finns en nationell handlingsplan för att få ned självmordstalen, men i praktiken händer väldigt lite, konstaterar han.
– Nu krävs det mer resurser och mer forskning.

Thomas Lerner

thomas.lerner@dn.se

Fakta.

Suicide Zero

Suicide Zero är en ideell organisation som sedan 2013 arbetar för att radikalt minska självmorden. Det finns fortfarande mycket tabu, okunskap, rädsla och stigma kring självmord och psykisk ohälsa. Visionen är ett samhälle utan självmord. Arbetar för att öka kunskapen hos politiker, journalister, personal inom vård och skola samt allmänheten.

Mer information: www.suicidezero.se

Psykiatrifonden

Psykiatrifonden är en nationell, ideell skattebefriad fond. Fonden grundades 1993 för att öka kunskap inom hela det psykiatriska och psykologiska fältet. Syftet är också att minska fördomar om psykisk ohälsa.

Fonden samlar in medel och delar årligen ut anslag till forskning inom det psykiatriska och psykologiska området i Sverige.

Årligen delar fonden ut Fördomspriset för en verksamhet, organisation eller person som arbetar för ökad öppenhet och minskat stigma genom att informera om psykisk ohälsa.

Mer information: www.psykiatrifonden.se

De här forskarna får också stöd

De forskare som får bidrag från Psykiatrifonden tack vare donationen från Suicide Zero är:

Lotfi Khemiri (se artikel här ovan)

Cécile Grudet, doktorand vid Lunds universitet ska genomföra den tredje studien i ett avhandlingsarbete. Tidigare studier har bland annat visat att självmordsbenägna patienter har lägre D-vitaminsnivåer än icke-suicidala deprimerade patienter samt friska personer.

Sofie Westling, överläkare och forskare vid Lunds universitet ska undersöka patientsäkerheten och

konstnadseffektiviteten vid självvalda, brukarstyrda inläggningar för personer med långvarig överhängande suicidrisk och livshotande självskadebeteende.

Inga Denhag, leg psykolog och leg psykoterapeut, vid Umeå universitet kommer bland annat att studera hur onlinetrakasserier och mobbning på nätet påverkar ungdomars depressionssymtom och självmordstankar. Även kroppsliga och sociala faktorer kommer att studeras.

Källa: Suicide Zero och Psykiatrifonden

Fackboken förlorare på den växande ljudboksmark- naden

MÅNDAG 17 FEBRUARI 2020

Den fysiska bokförsäljningen har fortsatt falla kraftigt. Samtidigt ökade de digitala abonnemangstjänsterna med 36 procent. I den "hela havet stormar"-digitalisering som nu drar fram över bokmarknaden ser facklitteraturen ut att bli en förlorare.

Bortsett från läsning och lyssning i digitala abonnemangstjänster minskade antalet sålda böcker med 7,6 procent under 2019. Det visar färsk statistik från Svenska Bokhandlareföreningen och Svenska Förläggareföreningen.

Samtidigt ökade det totala antalet sålda böcker med 4,9 procent – om man räknar med digitala abonnemangstjänster som exempelvis Storytel eller Bookbeat. De senare visar under förra året en ökning med hela 36 procent, eller 245 miljoner kronor, och står nu för hälften av försäljningsvolymen.

Den dramatiska omstruktureringen av bokmarknaden verkar få stora konsekvenser för fördelningen av genrer. Lyssnare verkar inte alls vara lika förtjusta i facklitteratur som läsare. Räknat i kronor minskade humaniora med 9,1 procent, facklitteratur med 6,0 procent och

kategorin populär facklitteratur med 5,6 procent.

Samtidigt ökade skönlitteratur med 9,6 procent och deckare och spänning med 4,5 procent.

– Det som gått dåligt under året är fackböcker, medan skönlitteratur har gått framåt. Varför vet vi egentligen inte, eftersom vi inte har data på *varför* folk köper eller inte köper. Men nu när vi har haft stora uppgångar i abonnemangstjänster kan det ha att göra med att ljudböcker inte nödvändigtvis är den mest lämpade kanalen för facklitteratur. Det beror på vilken facklitteratur det är, men viss typ av mer krävande facklitteratur kan vara kognitivt svårare att uppfatta i ljudboksformat. Det kan också handla om att all facklitteratur inte blir ljudböcker, säger

rapportförfattaren Erik Wikberg, forskare vid Handelshögskolan i Stockholm. Han framhåller också att enskilda, storsäljande titlar inom facklitteratur från föregående år kan innebära en nedgång i statistiken efterföljande år. Första halvåret 2018 rymde flera så kallade fenomenitlar, som "Factfulness" av Hans Rosling, Ola Rosling och Anna Rosling Rönnlund, "Hur jag lärde mig förstå världen" av Fanny Härgestam och Hans Rosling, Food Pharmacy-böckerna av Lina Nertby Aurell och Mia Clases samt "Omgiven av idioter" av Thomas Eriksson. I bokbranschen finns nu en stark oro för framtiden. Övergången från läsning till lyssning innebär inte att den totala bokförsäljningen minskar – tvärtom. Digitalt och fysiskt ökade bokförsäljningen 2019 med 4,9 procent, räknat i antal exemplar, och med 1,1 procent räknat i

kronor. Ändå får bokförlagen allt svårare att klara ekonomin. Ersättningen per lyssnad bok från ljudboksföretagen är drastiskt mycket lägre än vad bokförlagen tjänar per såld inbunden bok. Maria Hamrefors, ordförande i Svenska Bokhandlareföreningen, varnar för "en kraftig devalvering av värdet på boken". "Snittintäkten per läst bok via digitala abonnemangstjänster är ungefär en fjärdedel av snittpriset för en inbunden bok. Detta är ett stort hot på sikt, inte bara för handeln utan också för förlag och författare. Ur ett samhällsperspektiv finns det också risk för att utgivningen utarmas", säger Maria Hamrefors i en intervju i rapporten. Enligt Maria Hamrefors har digitaliseringens effekter på bokbranschen inte någonstans varit så dramatiska som i Sverige.

”Många konsekvenser av digitaliseringen är givetvis positiva, inte minst för läsarna. Men det finns också konsekvenser som inte är önskvärda. Vi ser nu stor press på lönsamheten i alla led”, fortsätter hon. Nedgången i fysisk bokförsäljning gäller alla försäljningskanaler, men fysiska bokhandlare klarar sig bättre än internetbokhandeln. I fysisk bokhandel minskade antalet sålda exemplar med 5,5 procent och i internetbokhandeln (som i rapporten är ihopslagen med bokklubbar) med 8,7 procent. Värst gick det i dagligvaruhandeln, där antalet sålda exemplar minskade med 9,1 procent. Den stora nedgången i dagligvaruhandeln kan bero på att deras utbud av titlar i hög grad liknar abonnemangstjänsternas. Det menar Isa Widerståhl, förlagschef på Albert Bonniers Förlag, som tror att

tendensen kan leda till att böcker försvinner från mataffärerna:

”I dagligvaruhandeln där man inte har ett lika kurerat utbud utan säljer storsäljare kan det komma till en punkt när det inte längre är lönsamt, för det är till stor del samma sorts litteratur som konsumeras i abonnemangen”, säger hon i en intervju i rapporten.

Försäljningen av barn- och ungdomsböcker minskade svagt med 1,8 procent, vilket beskrivs som ett trendbrott. Barnboks-försäljningen har tidigare ökat stadigt sedan 2013.

I rapporten noteras även att momssatsen för strömmade och nedladdningsbara böcker sänktes från 25 till 6 procent den 1 juli förra året. Detta antas ha haft betydelse för de digitala abonnemangstjänsternas ökning.

Sverker Lenas

sverker.lenas@dn.se

MÅNDAG 17 FEBRUARI 2020

- 1 "En bur av guld" av Camilla Läckberg
- 2 "Hon som måste dö" av David Lagercrantz
- 3 "Lazarus" av Lars Kepler
- 4 "Hjärnstark" av Anders Hansen
- 5 "Silvervägen" av Stina Jackson
- 6 "Broder Jakob" av Emilie Schepp
- 7 "Jag ser dig" av Mari Jungstedt
- 8 "Ett mörker mitt ibland oss" av Mari Jungstedt
- 9 "Jag for ner till bror" av Karin Smirnoff
- 10 "1793" av Niklas Natt och Dag

Bokförsäljningsstatistiken.

Svenska Bokhandlareföreningen och Svenska Förläggareföreningen står bakom Bokförsäljningsstatistiken, som uppskattas omfatta över 80 procent av all allmänlitteratur som säljs från återförsäljare till konsument i Sverige.

Datainsamlingen sker via företaget Bokinfo. Rapporterna redovisar försäljningstrender för olika försäljningskanaler, genrer och format. Mer information finns på www.forlaggare.se/bokforsaljningsstatistik.

Kjell Espmarks sena dikt lyser stort och starkt

MÅNDAG 17 FEBRUARI 2020

Kjell Espmarks diktning är fylld av små ljusstunder. I den nya samlingen "En sky av vittnen" ger han ord och kropp till andra människors öde. Magnus Bremmer läser en poet som förenar det klassiska och det upproriska i förtätade ögonblick.

Kjell Espmark

"En sky av vittnen"

Norstedts, 333 sidor

I en passage i sin självbiografiska roman "De oroliga" (2015) berättar Linn Ullmann

om hur hennes far Ingmar Bergman under många år höll sig med en kvällsrutin. Vid dagens slut satte han sig vid sitt skrivbord, tände ett ljus – och ägnade en stund åt att tänka på en annan människa. Ritualen upprepades varje kväll.

Det vore lätt att göra sig lustig över alltihop. Den store regissören som ägnar den lilla människan en tanke. Dramatikern som i sitt jag vill inrymma alla människor. Men visst finns det också något rörande över scenen? Som kvällsritual rentav något djupt sympatiskt. Att sätta sig ner, ge av sin tid, till tanken på något som inte är jag. Jag tänker på den där passagen under läsningen av Kjell Espmarks nya diktsamling "En sky av vittnen". Espmarks diktning är på sätt och vis fylld av sådana där små ljusstunder. I den nya boken är varje dikt ett poetiskt ögonblick av djup koncentration och inlevelse, som vill ge

ord och kropp till en annan människas öde.

Det handlar om dikter där jaget lånar sin röst till en ofta historisk person. Det kan vara världsberömda tänkare eller namnlösa slavar, urtidsmänniskor som lämnar spår på grottväggar, eller ibland öden som inträffat i vår egen tid. Då och då ger författaren uppenbara ledtrådar till personens identitet, ibland bara tillräckligt för att läsaren med vissa efterforskningar ska lyckas ta reda på det. Oftast svävar dock dikten i ovisshetens och antydningarnas gränsland.

Jag tvingades klippa mitt hår
men saxen fick inte tankarna.

Istället växte min korrespondens
med de lärde
till en skrift om faderligt förtryck.
Då gjorde sig inkquisitionen till far
och brände muttrande min bok.

Du som strövar längs Venedigs
kanaler,
minns mig.

Så heter det exempelvis i en dikt som sannolikt handlar om Elena Cassandra Tarabotti, en venetiansk kvinna som vid 1600-talets mitt motvilligt sattes i kloster av sin far och där kom att ägna sig åt att skriva stridsskrifter mot patriarkatets förtryck. Just vittnesbörd om utsatthet och upproriskhet återkommer ofta i Espmarks brokiga persongalleri.

Rolldiktningen intar en viktig plats i författarskapet. I förordet till sin bok "Vintergata" från 2007, som till formen bär stora likheter med den nya diktsamlingen, skrev Espmark så här: "Om man tänker tanken att varje människoliv rymmer ett ögonblick där all erfarenhet och alla värderingar förtätas i en plötslig insikt, skulle det universum av tid som

omger oss glimma som en vintergata av sådana epifanier, ibland hänfört ljusa, oftare bittert dämpade men alltid med en glans av mänsklig klarsyn.”

Hur en sådan vintergata av röster skulle låta, ja – ”det är poetens sak att ge svar på”, skriver Espmark. Kanske är det så nära en poetisk programförklaring som han kommit.

Med ett innovativt förlagsgrepp inkluderas nu ”Vintergata” – tillsammans med den besläktade, delvis självbiografiska ”Den inre rymden” från 2014 – innanför den helt nya diktsamlingens pärmar. De utkommer samlade som en trilogi med titeln ”Låna mig din röst”. Allt detta lagom till poetens 90-årsdag.

Huruvida det är Espmarks diktjag som ”lånar sin röst” till en främling eller det omvända är förresten en fråga att grunna på. Om något sätter Espmarks rolldiktning

just själva frågan om identitet på spel. Det expansiva, mångfaldiga jaget har varit ett ideal – och en sorts manlig myt – i den modernistiska poesin. Det är en tradition som Espmark får sägas ansluta sig till. Men i hans dikt bor också något helt annat.

Ju mer man läser desto mer påtaglig blir diktens kompromisslösa urholkning av diktjaget. Jaget blir till ett negativ, en ljuskänslig yta som låter världen göra sitt avtryck och som svartnar mer och mer för varje exponering. Diktens botten är en lågmäld men intensiv lyhördhet vid utslocknandets gräns.

Hur starkt de enskilda dikterna verkar på läsaren varierar och det är svårt att beskriva vad det är som händer när Espmarks dikt verkligen lever. En del dikter i ”En sky av vittnen” stannar vid biografiska miniatyrer åtföljda av en

tanke. Men Espmark har genom trilogin visat en fascinerande förmåga att på några rader gestalta något oerhört förtätat.

Espmark beskriver själv dikternas ögonblick som "epifanier", ett ord som ursprungligen syftar på Guds uppenbarelse på jorden. Och visst är det något stort och starkt lysande som manifesterar sig i den största enkelhet, när denna dikt är som starkast. Oftast händer det i de mest skarpt tillskurna porträtten, där identiteten samtidigt tillåts sväva i de där mest nyanserade regionerna. I de stunderna förvandlas tanken på ett enskilt människoöde till början på en mycket större berättelse.

När framtida ögon en dag blickar tillbaka på vår tids litterära landskap kommer Espmarks trilogi sannolikt betraktas som en ljuspunkt inte bara i det egna

författarskapet, utan också i det tidiga 2000-talets svenska diktning i stort.

Magnus Bremmer

Gymnasiet som får högst betyg – av lärarna själva

MÅNDAG 17 FEBRUARI 2020

Bra konflikthantering, stort förtroende för skolledningen, höga löner och höga betyg på trivsel. Det är några av sakerna som gör Stockholms kommuns nya flaggskepp, Anna Whitlocks gymnasium, till vinnare i DN:s Gymnasiekollen.

– Varje våning är målad i olika färger, den här korridoren är grön efter kunskapens

äpple, säger läraren Karin Börjesson och pekar på salar som tidigare inrymde länsstyrelsen.

I korridorerna hänger konstprojekt, planscher och gipsansikten som symboliserar dåliga vanor. Tanken är att inredningen ska bidra till ett öppet samtalsklimat där alla vågar belysa samhällsproblem i olika former.

Anna Whitlock är Stockholms bästa gymnasium när lärarna får säga sitt i DN:s granskning Gymnasiekollen. Dörrarna till den palatsliknande byggnaden slogs upp hösten 2018 – och sedan dess har gymnasiet blivit länets mest sökta. Det är bland annat på frågan ”Vad skulle du sätta för betyg på din arbetsplats” som lärarna på Anna Whitlocks gymnasium (12 som svarat) sätter höga betyg, med ett genomsnitt på 4,7 av 5.

Läraren Karin Börjesson tycker att det finns en trygghet på skolan som hon tror bottnar i uppbackning från skolledningen. – Man känner att de har ett förtroende för mig som lärare, om man kan utgå därifrån så finns det stora möjligheter att det ska bli bra, säger hon och lyfter också fram det goda samtalsklimatet.

– Vi har en kultur på skolan där vi pratar med varandra. Konflikter är inte så farligt, det kan leda fram till något i stället för att man ska skrämmas av det och lägga locket på, säger hon.

Även på andra områden glänser skolan i DN:s lärarsvar, med till exempel höga genomsnittslöner (12 som svarat), ganska få timmar övertid per vecka (1,8) och en rimligare arbetsbörda jämfört med andra arbetsplatser. Enkätsvaren är lämnade från maj-september. Enda smolket i bägaren tycks vara att lärarna anser att

grupperna är för stora på skolan. Det är en av få frågor där skolan sticker ut i negativ bemärkelse, lärarna har i genomsnitt satt värdet 4,6 på påståendet 'Grupperna är för stora', där 5 innebär att man håller med helt och hållet. Det är bara ett par skolor som svarat högre på den frågan.

Annica Engbom Ödén är rektor på Anna Whitlock. Hon säger att man har jobbat hårt för att få lärare och elever att trivas och att många nog underskattar komplexiteten i att växa från noll till hundra på så kort tid. Till hösten står det klart att organisationen utökas med ytterligare 50 procent, och skolan rymmer då 2 200 elever.

För många nya elever och lärare innebär det en kraftansträngning att börja på en ny skola som genomgår en transformation, menar Annica Engbom Ödén.

– Jag måste säga att det är ett gediget jobb vi gör. Alla är vi med och bär kartonger, både elever, personal och ledningen, säger hon.

Nu är skolan inne på andra läsåret med nya utmaningar. Frågan om en upplevd kulturkrock på skolan, där innerstad möter förort, har diskuterats flitigt.

Anna Whitlocks gymnasium har som många innerstadsskolor en relativt sett låg andel elever med invandrarbakgrund, och har därför ett ganska högt segregationsindex i DN:s granskning.

När skolan öppnade startade några elever föreningen POC (People of color), med det uttalade syftet att få marginaliserade grupper att känna sig välkomna på skolan oavsett var de kommer ifrån.

Andraårseleven Olle Tegnér upplever att det uppstår en viss segregering när en stor mängd människor samlas på en skola.

– Det är inte något som Anna Whitlock är ensamma om. Det finns skolor som inte belyser det här för att behålla en viss image, men vi gör det för att behålla vår ärlighet, säger han.

Rektor Annica Engbom Ödén tycker att sakfrågan är viktig men vill inte att diskussionen ska hindra elever från att söka till skolan.

– Det är viktigt att ha ett öppet samtal kring sådana frågor, men vi vill verkligen att vår skola ska vara öppen för alla, säger hon.

Johanna Sundbeck

johanna.sundbeck@dn.se

Juan Flores

juan.flores@dn.se

Anders Bolling

anders.bolling@dn.se

Fakta. 160 skolor i DN:s Gymnasiekollen

DN har samlat alla fakta om cirka 160 gymnasieskolor i Stockholms län i en databas. På nätet kan du söka uppgifter om bland annat skolornas betyg, elever, trivsel, hot och löner. I Gymnasiekollen ingår en enkät som DN har gjort med cirka 1 300 svarande lärare på gymnasieskolorna. Tänk på att om det är få svar så kan det vara mindre representativt för hur det ser ut på skolan.

En av frågorna är "Vad sätter du för betyg på din arbetsplats". Förutom Anna Whitlock har bland annat Viktor Rydberg Jarlapan, Täby Enskilda, Blackebergs gymnasium och Tullinge gymnasium fått minst betyget 4 i genomsnitt.

Välkomna förslag om att begränsa tiden i häktet

TISDAG 18 FEBRUARI 2020

Att regeringen nu kommer till skott med förändringar av häktesreglerna är inte en dag för tidigt. Sverige avviker genom långa häktningar med omfattande restriktioner för exempelvis kontakter med omvärlden. Finland tolkar liknande lagar betydligt mildare. I Danmark och Norge har restriktionerna minskat, men i Sverige

fortsätter de att omfatta omkring två tredjedelar av de häktade.

Långa häktetider handlar oftare om slappa rutiner än hårda tag. En anledning har varit att forensiska undersökningar dragit ut på tiden, enligt Statskontoret mest på grund av ineffektiva arbetsprocesser, som nu åtgärdas.

En tidsgräns för häktetiden kan förhoppningsvis bidra till att skärpa också andra delar av rättsprocessen, som det anstår en välfungerande rättsstat.

Andra förslag handlar om häktade under 18 år, som omfattas av barnkonventionen. De må vara minderåriga, men det är inga duvungar som hamnar i häkte. För detta krävs misstanke om brott som rån, mordbrand, våldtäkt, mord och mordförsök. På grund av brottslighetens natur följer vanligen omfattande restriktioner i häktet.

Regeringen vill motverka detta genom att garantera unga i häkte minst fyra timmars socialt umgänge varje dygn. Det kan säkert vara rimligt, men klokare är nog att ha någon idé om vari det där umgänget ska bestå. Moderaternas tanke om särskilda ungdomshäkten med möjligheter till exempelvis studier passar väl för denna kategori brottslingar (de passar däremot dåligt för det slags kortare häktningar av unga vid fler brottstyper som M också föreslår).

Även med striktare regler för häktetider räknar Kriminalvården med fler unga i häkte framöver – dels för att fler unga är inblandade i grova brott av olika slag, dels på grund av polisens fokusering på sådana brott under Operation Rimfrost. Så ser helt enkelt verkligheten ut för överskådlig framtid.

Det går att ha sympati för polisens frustration när de griper brottslingar för småstöld eller inbrott för andra gången samma dag eftersom de redan är försatta på fri fot igen. Men svaret på det är inte att låsa in och frihetsberöva människor som ännu inte dömts för något brott. Svaret är främst att påföljder måste komma snabbare.

Men det är synd att regeringen inte tagit vara på utredningsförslagen från betänkandet "Färre i häkte och minskad isolering" (SOU 2016:52) om exempelvis hemarrest eller områdesarrest. Fler mellansteg vid exempelvis misstänkt risk för hot mot anmälade rånoffer skulle göra det lättare att förena ambitionerna att bekämpa brott under bevarande av rättssäkerhet och respekt för den enskilde.

Mattias Svensson

mattias.svensson@dn.se

"Lova att välfärdssatsningen inte går till skattesänkningar"

TISDAG 18 FEBRUARI 2020

DN. DEBATT 20200218

Nu vill till och med M och KD göra en satsning på välfärden. För oss socialdemokrater är det självklart att dessa pengar ska stanna i välfärden. Vi vill därför att samtliga partier går med på ett skattesänkarstopp i hela landet,

åtminstone till dess välfärds-Sverige är på rätt köl igen, skriver Lena Rådström Baastad (S) och Anders Henriksson (S).

Pengar till välfärden måste också komma välfärden till del. Resurstillskotten ska märkas i skolan, synas på vårdcentralen och kännas på äldreboendet. Detta genom att besparingar kan undvikas, verksamheter behållas eller satsningar görs. När fler partier håller med oss socialdemokrater om behovet av mer resurser – om än några mer tveksamt och senkommet än andra – är det en självklarhet att säkerställa att de miljarder som tillförs kommuner och regioner också kommer välfärden till del. Därför vill vi socialdemokrater se att samtliga partier lovar att de pengar som nu kommer till välfärden också stannar i välfärden – och inte används till skattesänkningar.

Egentligen är det helt fantastiskt att det föds allt fler barn i vårt land, samtidigt som antalet äldre ökar i rask takt. Lika häftigt är det att sjukvården både kan bota och behandla sjukdomar som tidigare innebar en säker dödsdom.

Allt detta är en framgång för vårt starka välfärdssamhälle. Samtidigt ställer det också nya och högre krav på vår välfärd – en välfärd som står inför stora utmaningar de kommande åren. På flera håll i landet är det redan tufft, i andra delar ligger de största utmaningarna ännu några år bort. De kommande åren kommer vi därför att behöva göra prioriteringar för att värna välfärden, och förutom finansiering behöver vi också hitta gemensamma lösningar och innovativa grepp. Vi måste helt enkelt hjälpas åt.

Just nu må till och med moderater och kristdemokrater vilja göra en tillfällig

satsning på välfärden, men det många kommuner och regioner vittnar om är behovet av långsiktiga resurstillskott, inte sifferbingo som bygger på tillfälliga och högst osäkra allianser. Under den tidigare moderatledda regeringens tid vid makten 2006–2014 sänktes skatten med 140 miljarder. Förra årets statsbudget, författad av moderater och kristdemokrater och framröstad med stöd av sverigedemokrater, sänkte skatten med ytterligare 20 miljarder.

Den socialdemokratiskt ledda regeringen har sedan valsegern 2014 tillfört enorma resurser till välfärdssektorn, en sektor som i dag har 100 000 fler anställda än under den förra borgerliga regeringen.

Vi vet samtidigt att behovet ute i landet är större än så. Kommuner och regioner kommer behöva närmare 90 miljarder kronor mer till 2026 bara för att kunna

upprätthålla dagens standard i välfärden, detta enligt beräkningar från finansdepartementet. Det kommer också vara svårt att hitta rätt personal att anställa i välfärden, på vissa håll skulle det inte ens räcka med att anställa alla som slutar gymnasiet – så stora behov av personal kommer det att finnas de kommande åren. Detta innebär att välfärden utöver mer resurser även måste hitta nya arbetssätt, men också klara av att locka nya medarbetare till sig. Det handlar bland annat om att vara en attraktiv arbetsgivare.

Detta är och kommer så klart också att vara en tuff utmaning. Därför är det bra att den S-ledda regeringen tillsatt Välfärdskommissionen under ledning av finansminister Magdalena Andersson. Ansatsen i kommissionens uppdrag är välbehövligt: att välfärdssektorns aktörer

tillsammans måste samarbeta för att stärka välfärden och där har kommissionen i uppdrag att noggrant se över alla möjligheter att förbättra förutsättningarna för en fortsatt stark välfärd också framåt. I det ingår hur vi kan säkra arbetsvillkoren i välfärden samtidigt som vi tillvaratar digitaliseringens möjligheter.

Detta är lika nödvändigt som välkommet. Vi måste helt enkelt jobba tillsammans för att stärka välfärden över tid. Samtidigt måste vi lära av varandra och hjälpas åt. Vi socialdemokrater är garanten för att välfärden prioriteras vid varje kommande budgetförhandling. Att ta fajten för välfärdens resurser och villkor utgör en viktig del av vår politiska drivkraft som parti. För oss handlar det självklart om att tillföra betydande resurser under lång tid

framöver, så att kommuner och regioner har rimliga planeringsförutsättningar. Under förra mandatperioden såg den socialdemokratiskt ledda regeringen till att stora tillskott kom kommuner och regioner till del. Under den här mandatperioden är vårt parti garanten för att det tillförs minst 20 miljarder kronor till välfärden. Vi skriver minst därför att välfärden har större behov än så. Därför kommer vi vid varje tillfälle driva på för att slutsumman ska bli betydligt högre än så. Närmast i den budget som kommer att presenteras i höst.

För oss är det självklart att om regeringen tillför ytterligare resurser så ska dessa pengar stanna i välfärden. Vi vill därför att samtliga partier står upp för välfärden i praktiken – inte bara i retoriken. Inget parti kan med fog hävda att de värnar välfärden om de samtidigt inte lägger två

strån i kors för att säkerställa att resurserna stannar där.

Vi vill helt enkelt se ett skattesänkarstopp i hela landet, åtminstone tills det att välfärds-Sverige är på rätt köl igen. Vi vill därför få besked av samtliga partier där de lovar att resurstillskotten till kommuner och regioner inte används till skattesänkningar.

Om partierna verkligen menar allvar med att man vill satsa på välfärden, bör alla kommuner och regioner – även de som styrs av moderater och sverigedemokrater – kunna ställa upp på att alla tillgängliga resurser ska användas till det de är tänkta för.

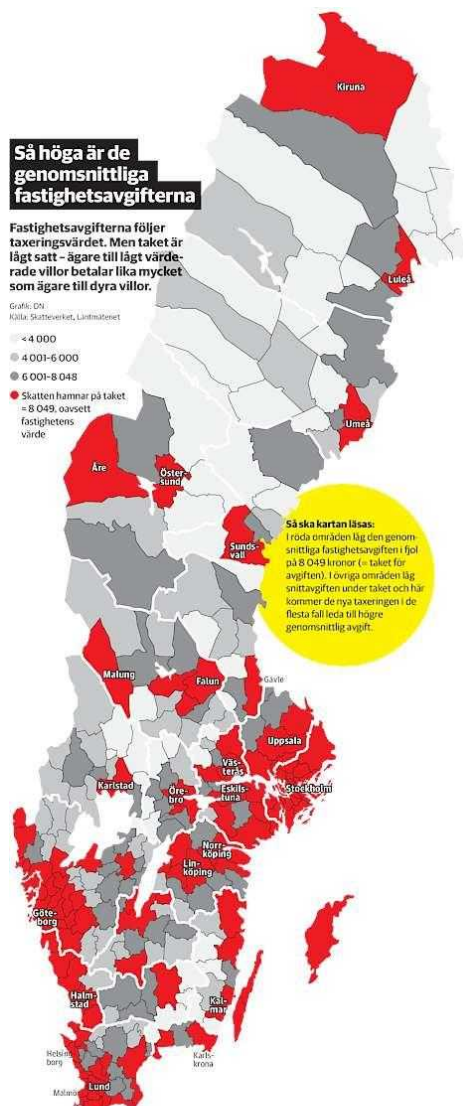
Pengar till välfärden måste helt enkelt komma välfärden till del.

Lena Rådström Baastad (S), partisekreterare
Anders Henriksson (S), gruppleadare i Sveriges kommuner och regioner

Villaägare i lågt värderade områden får betala mer – här kan avgiften höjas

TISDAG 18 FEBRUARI 2020

Nästa år kommer många av landets villaägare att betala mer i avgift till kommunen när Skatteverket genomför en ny fastighetstaxering.

DN publicerar i dag en unik karta som visar vilka kommuner i landet där fastighetsavgiften slagit i taket för de flesta villaägare – och var det fortfarande finns utrymme att höja den. Taxeringsvärden för småhus fastställs av Skatteverket vart tredje år och i juni och juli nästa år kommer villaägarna att få besked om de nya värdena. Sedan förra taxeringen 2018, som byggde på prisutvecklingen 2014–2016, har huspriserna i de flesta områden i Sverige ökat. Det kommer att märkas i höjda taxeringsvärden när Skatteverket är klar. Men redan i höst kommer de att få ett förslag på nytt taxeringsvärde eller – i de fall verket är osäkert om ett enskilt småhus – en uppmaning att deklarerat. Eftersom storleken på den kommunala fastighetsavgiften är beräknad utifrån

taxeringsvärdet kan detta leda till höjd avgift för de flesta.

Om det inte vore för en sak: att det finns ett tak för avgiften som gör att majoriteten av villaägarna slipper höjningen – de ligger redan på den högsta nivån för fastighetsavgift, drygt 8 300 kronor om året.

I år ligger taket på 8 349 kronor. Det betyder att varje villa som har ett taxeringsvärde på 1 113 200 kronor eller mer får just denna avgift – alldeles oavsett hur mycket högre taxeringsvärdet är.

Den karta som DN publicerar i dag visar den genomsnittliga fastighetsavgiften i landets kommuner. Här kan man också se vad det genomsnittliga taxeringsvärdet är från den senaste taxeringen 2018.

I de rödmarkerade områdena låg redan i fjol majoriteten av villaägarna på den maximala avgiften som då var 8 049

kronor. Inget tyder på att det blir några förändringar där, vid sidan av den vanliga uppräknings av takbeloppet.

Men i övriga områden finns åtskilliga hus som kommer att få höjda avgifter på grund av själva taxeringen. Och en del kan mycket väl bli rödmarkerade när DN uppdaterar kartan nästa år.

Ta till exempel Valdemarsvik. Det genomsnittliga taxeringsvärdet från 2018 var en miljon, snubblande nära 1 025 000 som var taxeringsvärdet där takbeloppet började gälla det året.

Ändå låg sju av tio villor under taket i Valdemarsvik. Med tanke på prisutvecklingen under senare år skulle det förvåna om inte åtskilliga av dessa villaägare får betala mer i fastighetsavgift på grund av höjt taxeringsvärde nästa år. Och det faktum att bostadspriserna har stigit mer än inkomster sedan 2008 gör att

allt fler villaägare kommer att hamna på maxbeloppet för avgiften. När systemet infördes låg nästan sex av tio under det dåvarande taket. År 2018 var det 63 procent som låg *över* taket.

Med andra ord: värdet på ett hus blir alltmer ointressant för hur det ska beskattas. Ägaren till en villa på ett par miljoner i en mindre stad betalar lika mycket i skatt – för det är vad fastighetsavgiften är – som ägaren till en villa på 20 miljoner kronor i något av Sveriges mest exklusiva områden.

Dan Lucas

dan.lucas@dn.se

I september och oktober får landets villaägare ett förslag på nytt taxeringsvärde. Acceperar de den behöver de inte göra något. En del uppmanas att deklarerera fastigheten, till exempel efter ombyggnad.

Deklarationen ska vara inlämnad senast den 2 november. Taxeringsbeslutet tas den 15 juni nästa år och under de följande veckorna skickas beskeden ut till villaägarna.

Taxeringsvärdet ska vara 75 procent av det genomsnittliga marknadsvärdet i taxeringsområdet (det finns drygt 9 300 i landet).

Fastighetsavgiften är 0,75 procent av taxeringsvärdet, med ett tak i år på 8 349 kronor, vilket märks i inkomstdeklarationen 2021. Avgiften höjs årligen i takt med inkomstbasbeloppet.

Källa: Skatteverket

Fortsatt höga vattenflöden

TISDAG 18 FEBRUARI 2020

SMHI varnar fortsatt för mycket höga flöden i vattendrag i Västsverige. Klass 2-varning är utfärdad för de stora åarna Viskan och Ätran, men även i mindre vattendrag kan lokala översvämningar förekomma.

Stormen Dennis drev in extrema mängder nederbörd över västra och södra Sverige. Mest har det regnat i Borås och Sjuhäradsbygden.

Borås fick på lördagen 28,6 millimeter regn och på söndagen hela 44,9 millimeter. Än värre var det i Rångedala där hela 45,7 millimeter regn föll under söndagen.

– Det är väldigt mycket regn. De har i stort sett fått hela månadsnederbörden på de här dygnen, säger Lisa Frost, meteorolog på SMHI.

Den stora mängden nederbörd har lett till översvämningar på flera håll i och runt Borås.

– I går gick vi ut med höjda varningar för Viskan och Ätran, och Viskan rinner ju genom Borås. Det är i de stora vattendragen som det är klass 2-varning, men i de små vattendragen är det lokalt varning för klass 2 och det är området runt Borås som pekas ut, säger Phil Graham, hydrolog på SMHI.

På söndagen gick Södra Älvsborgs räddningstjänstförbund, Särff, i stabsläge och under helgen var 40–50 mannan kommenderade för att försöka få undan vattenmassorna.

Särf prioriterar framkomlighet på stora vägar och annan samhällsviktig verksamhet. Fastighetsägare rekommenderas att skaffa egen pump, enligt Krisinformation.se.

Mark, Borås och Bollebygd är värst drabbade av översvämningar och Särf räknar med att problemen kommer att röra sig söder ut med vattnet.

Mer regn väntas under tisdagen, men inga större mängder.

Att vattendragen i Sjuhäradsbygden svämmar över alla bräddar har delvis att göra med att marker och naturliga vattenreservoarer redan är mättade.

Även i Uddevalla och Göteborg har översvämningar förekommit.

Efter en ovanligt blöt vinter, efter dygnet då Rångedala fått mer regn än vad som brukar falla under en månad, fyllde Bo

Göransson sin traktorskopa med grovt grus.

– Jag hoppas att den här gamla fina stenbron ska klara sig, säger han och tömmer lasset där vattenvirvlarna redan börjat gröpa ur den.

Så länge som Bo Göransson bott på Klämmestorp invid Rångedalaån någon mil nordost om Borås, ”och det är rätt länge”, har han inte varit med om en liknande anstormning från vattenmassorna.

– Det är ju inte ovanligt med översvämningar här i sig. Ån stiger rätt fort. Men så här högt har det inte varit så länge jag kan minnas, säger Bo Göransson när DN träffar honom på måndagen. En strid ström vatten forsade över en del av vägbanan bort mot den gamla stenbron över Rångedalaån. Göransson klev in i traktorn och körde fram till en gammal

stenbro och hällde ett första lass grus där det börjat se kritiskt ut. Det gick inte ens att se taket på brovalvet, bara centimetrar återstod för att hela brobanan skulle vara dränkt och på ett ställe hade brofästet börjat gröpas ur.

– Jag hoppas att det ska sjunka undan, men jag måste ha koll här, risken finns att bron tar skada på riktigt. Det vore tråkigt, den har ju klarat sig i 100–150 år. Under söndagsdygnet fick just Bo Göranssons by, Rångedala, mest nederbörd i hela landet, runt 45 millimeter och regnet fortsatte att falla under måndagen.

Carl Cato

carl.cato@dn.se

Flera AF-kontor runt om i landet slipper nedläggning

TISDAG 18 FEBRUARI 2020

Arbetsförmedlingen har säkrat närvaron på 99 platser där kontoren skulle läggas ned, skriver myndigheten i en rapport till regeringen.

– Jag förväntar mig att ännu fler kontor öppnar, säger arbetsmarknadsminister Eva Nordmark (S).

Före jul fick Arbetsförmedlingen i uppdrag att snarast ge besked om hur myndigheten

ska säkerställa lokal närvaro i hela landet. Uppdraget kom efter att oppositionen med Vänsterpartiet i spetsen hotat med misstroende mot Eva Nordmark om hon inte förändrade planerna på en reformering av Arbetsförmedlingen. Nu meddelar Arbetsförmedlingen att myndigheten har säkerställt lokal närvaro på 99 av de 132 orter där det tidigare fattats beslut om att kontoren skulle läggas ned. Det handlar i första hand om samarbetslösningar med kommunerna eller etablering på statliga servicekontor, men också om att öppna upp kontor i Arbetsförmedlingens regi. I förra veckan kom besked om att Härnösand och Arvidsjaur får fast bemanning och blir kvar som kontor och den här veckan väntas besked om att ytterligare kontor kan öppna. Arbetsmarknadsminister Eva Nordmark

vill dock inte ge någon exakt siffra på hur många kontor hon förväntar sig ska bli kvar.

– Jag förväntar mig att ännu fler kontor öppnar och att vi under året säkerställer den lokala närvaron i hela landet, säger Eva Nordmark.

Hon understryker att Arbetsförmedlingen bara har haft knappt två månader på sig att lämna en första lägesrapport.

– Utifrån det perspektivet får man ha förståelse för att myndigheten behöver tid på sig att rigga det här på ett bra sätt. Det här är en bra start. Arbetsförmedlingen har påbörjat arbetet och jag förväntar mig att ytterligare besked kommer inom kort, säger Eva Nordmark.

Hans Olsson

hans.olsson@dn.se

Sälen Sally simmade in i fiskbutik

TISDAG 18 FEBRUARI 2020

I bohuslänska Hunnebostrand fick den höga havsnivån även en udda effekt. Sälen Sally, som brukar hålla till i hamnen, tog chansen och simmade in i den översvämmande butiken. Med tacksamt resultat för sälen.

– Givetvis fick hon lite mat av mig, säger Joakim Sandberg till Bohusläningen.

TT

Skolinspektion en: ”Bristerna har hela tiden rättats till”

TISDAG 18 FEBRUARI 2020

Efter mer än tjugo år av tillsyn har nu förvaltningsrätten återkallat tillståndet för Elma school. Många har kritiserat Skolinspektionen för att den inte stängt skolan långt tidigare.

Skolinspektionens chef Helén Ängmo säger till DN att det handlar om ”grundläggande rättsprinciper”.

Ända sedan Khalid El Mouselhi startade skolverksamhet för tjugo år sedan har Skolinspektionen konstaterat allvarliga brister i de skolor som han har drivit.

Frågan som många ställt sig efter DN:s granskning av Elma school, som nu heter English school Scandinavia, är: Hur han har kunnat driva skola under så lång tid när missförhållandena har varit så återkommande?

Helén Ängmo, som är generaldirektör vid Skolinspektionen, säger till DN att det beror på att lagstiftningen ser ut som den gör.

– I fallet med den här skolan så har vi konstaterat att den hela tiden har rättat till bristerna som vi har påtalat. Det är en grundläggande rättsprincip, att den som får ett föreläggande ska kunna rätta sig, säger Helén Ängmo.

Men brister har upptäckts gång på gång under tjugo års tid. Därför undrar man om bristerna har åtgärdats, eller om ägaren bara säger att han åtgärdat dem?

– Jag kan inte säga något annat än att vi i vår tillsyn har bedömt att han har åtgärdat dem, säger Helén Ängmo.

Utbildningsminister Anna Ekström (S) har i en kommentar till DN:s granskning sagt att det har varit för slappa regler för vem som ska få starta och bedriva skola i Sverige och hon har fått medhåll av flera. Moderata ungdomsförbundets ordförande Benjamin Dousa är kritisk till att så få, bara ett trettiotal av nästan 25 000 skolenheter som har kritiserats de senaste tio åren, har stängts eller tvångsförvaltats. – Att det skulle vara ett tecken på att vi inte agerar när skolor har allvarliga brister är missvisande. Många rättar till de brister som vi ser. Därför kan man säga att en

inspektion har haft effekt. Även om jag i fallet Elma school kan konstatera att det inte har lett till en varaktig kvalitet, säger Helén Ängmo.

DN har varit i kontakt med ett flertal lärare som jobbat på Elma school och som säger att de i omgångar kontaktat Skolinspektionen för att informera om allvarliga missförhållanden. Helén Ängmo säger att lärares vittnesmål har funnits med i tillsynen av skolan. Men hon kan inte säga om de har gått att styrka.

Förra året trädde den nya ägar- och ledningsprövningslagstiftningen i kraft. Den ledde till att Skolinspektionen i juni 2019 för första gången återkallade tillståndet för Elma school.

Men ägaren överklagade beslutet till förvaltningsrätten. Samtidigt begärde han inhibering av Skolinspektionens beslut

med hjälp av en annan lag, förvaltningsprocesslagen.

Det gör att han har kunnat fortsätta att driva skolan och även ta emot skolpeng från kommunen och statsbidrag från Skolverket.

Om ägaren Khalid El Mouselhi inom tre veckor överklagar även Förvaltningsrättens beslut att stänga skolan och får prövningstillstånd i kammarrätten betyder det att han återigen kan beviljas inhibering – och fortsätta driva skolan i väntan på kammarrättens beslut.

Inhiberingen beviljades med motiveringen att en stängning kan ”medföra betydande olägenhet” för den enskilda näringsidkaren. Därför bör reglerna ”ges en generös tillämpning”, skriver domstolen.

Enligt Helén Ängmo handlar det om en grundläggande rättsprincip som finns för att skydda ägaren.

– Domstolen kan bedöma att ett återkallande kan leda till att ägaren lider sådana men att det kanske inte går att räta upp verksamheten igen.

Har vi en lagstiftning som skyddar skolhuvudmannen på bekostnad av barnens rätt till en kvalificerad skolgång?

– Ja i det här fallet kan man säga att domstolen skrev fram ägarperspektivet, och inte lika tydligt såg till elevperspektivet.

Den här möjligheten till inhibering menar till exempel Liberalerna behöver täppas till. Även utbildningsminister Anna Ekström har ställt sig kritisk till att skolföretag ska kunna verka under samma regler som andra kommersiella företag.

– När det gäller beslutet om inhibering så handlar det om att näringsidkaren inte ska lida för stora men. Men det är helt klart problematiskt om elevperspektivet inte har kommit fram i det här fallet, säger Helén Ängmo.

Peter Letmark

peter.letmark@dn.se

Fakta. Skolinspektionens tillsyn av Elma school AB

November 2003. Skolverket konstaterar brister på skolan som har bytt namn genom åren. Bristerna bedöms vara avhjälpda i februari 2004.

Januari 2006. Allvarliga brister i betygssättning. Tillsynen avslutas med en kommentar i april 2007.

Januari 2009. Nya brister som senare anses åtgärdade.

Juli 2013. Brister inom flera områden såsom undervisning, stöd, betyg, elevhälsa. Ärendet avslutas med kommentaren att Skolinspektionen förutsätter att bristerna rättas till.

Maj 2016 och februari 2017. "Brister inom ett flertal områden" konstateras, senare anses de avhjälpta.

Maj och december 2018. Nya brister upptäcks.

Mellan 2010 och 2019 tar Skolinspektionen emot 19 anmälningar mot skolan. De leder till fyra beslut om att brister förekommer på skolan.

Juni 2019. Skolinspektionen återkallar tillståndet för skolan. Ägare överklagar och får fortsätta i väntan på beslut i förvaltningsrätten.

14 februari 2020. Förvaltningsrätten återkallar tillståndet för skolan (som nu heter English school Scandinavia). Beslutet kan överklagas inom tre veckor.

Källa: Skolinspektionen

L vill ge myndigheten mer muskler

TISDAG 18 FEBRUARI 2020

Det måste vara lättare att stänga en skola på kort varsel om allvarliga missförhållanden upptäcks. Det menar Liberalerna som kräver hårdare tag efter fallet med Elma school.

Liberalernas skolpolitiska talesperson, Roger Haddad, har följt DN:s rapportering om Elma school AB. Nu går partiet ut och föreslår att Skolinspektionen ska få ingripa omedelbart, så snart ett missförhållande har upptäckts

– Om myndigheten i dag granskar en skola och upptäcker flera allvarliga brister får huvudmannen gott om tid på sig att rätta till dessa brister, säger Roger Haddad som även är vice ordförande i utbildningsutskottet.

I vissa fall kan det vara bra, men i särskilt graverande fall kan dagens juridiska regelverk utgöra ett hinder för omedelbara åtgärder, menar han.

Roger Haddad har begärt att Skolinspektionens tillsyn av skolan ska tas upp på Skolinspektionens insynsråd där han är ledamot.

– Jag vill bli informerad om de hinder som finns för att inspektionen ska kunna ingripa vid den här typen av problem. Liberalerna vill att lagen ska ändras så att Skolinspektionen kan ingripa mot huvudmannen direkt.

Fallet med Elma school visar att det kan gå alldeles för många år innan Skolinspektionen återkallar ett tillstånd, menar han.

Partiledaren Nyamko Sabuni har tidigare sagt att L vill täppa till möjligheten för en skola som förlorar tillståndet i en instans, att få inhibering och fortsätta som vanligt i väntan på utslaget i nästa instans.

Elma school beviljades inhiberingen av Förvaltningsrätten med motiveringen att en stängning skulle kunna ”medföra betydande olägenhet” för skolhuvudmannen.

Är det inte viktigt att skolan kan fungera i väntan på utslaget i nästa instans?

– Jo, skolan ska få behålla skolpengen för de elever som den redan har. Det vi reagerade på är att den här skolan fortsatte att rekrytera nya elever. Dessa elever ska skolan inte få skolpeng för

under tiden som den är föremål för en domstolsprocess, säger Roger Haddad. Skolan ska då heller inte kunna ta emot statsbidrag på det sätt som Elma school har gjort under hösten, menar han.

Peter Letmark

peter.letmark@dn.se

Aktivister som varnade för utbrottet försvunna

TISDAG 18 FEBRUARI 2020

Fang Bin och Chen Qiushi rapporterade i sociala medier om situationen i Wuhan, där det nya coronaviruset bröt ut. Nu är de båda aktivisterna försvunna. Mycket talar för att de var ett hot mot regimens strävan att kontrollera rapporteringen om covid-19. Minst 350 personer har straffats för ryktesspridning.

De båda medborgarjournalisterna Fang Bin och Chen Qiushi fick följare i sociala medier genom att lägga ut filmklipp från Wuhan, där det nya coronaviruset bröt ut. De visade köerna inne på sjukhusen, intervjuade oroliga anhöriga till personer som smittats och filmade när människor förklarades döda.

Många ville se deras inlägg. De var o censurerade och utgjorde en ovanlig röst i ett Kina där de statligt kontrollerade medierna framför allt fokuserar på framstegen i bekämpningen av viruset. Nu är de sedan några dagar försvunna.

Fang Bin, som från början är klädförsäljare, bestämde sig i början av utbrottet för att dokumentera hur situationen i Wuhan var ”på riktigt”. Hans inslag lades upp på Youtube, som är förbjudet i Kina men går att nå via en så kallad vpn-tjänst. Särskilt många klick fick

en video 1 februari som visar hur åtta döda människor i säckar bärs in i en minibuss utanför ett sjukhus i Wuhan.

– Fem, sex, sju, åtta liksäckar. Det är för många, säger Fang Bin i det 40 minuter långa inslaget som setts av flera hundratusen personer.

På kvällen samma dag som inslaget hade lagts upp fick han besök av polisen som förhörde honom men lät honom gå med en varning.

Fang Bin fortsatte lägga ut inslag. 9 februari går han ovanligt långt för att vara i Kina när han upprörd säger: Alla medborgare gör motstånd, ge tillbaka makten åt folket!

Sedan det inslaget är han försvunnen. Han svarar inte längre på meddelanden och hans konto har tystnat, enligt oroliga vänner.

En annan som också tycks ha isolerats från omvärlden är Chen Qiushi. Han är en aktivist och tidigare advokat för mänskliga rättigheter som bland annat bevakat protesterna i Hongkong, vilket gjorde att hans kinesiska konton i sociala medier stängdes. Det hindrade honom inte från att åka till Wuhan för att rapportera om viruset. Även om han visste att det var farligt.

– Censuren är väldigt strikt och människors konton stängs efter att de har delat mina inlägg, sa han till BBC tidigare i februari.

Chen Quishi intervjuade bland annat en man vars far dött i viruset. Pappan ska ha smittats när han i början av januari besökte sjukhuset för en vanlig hälsokontroll – innan några säkerhetsrutiner fanns på plats och innan allmänheten hade fått information om

virusets allvar. Strax efter intervjun försvann Chen Quishi. Enligt hans vän, som nu sköter hans Twitterkonto, har han tvingats i karantän. Men hans föräldrar och vänner vet inte var.

De två medborgarjournalisternas försvinnanden kan ses som ett led i regimens strävan att styra rapporteringen om viruset. Tidigare har propagandadepartementet skickat hundratal journalister till Wuhan för att ta kontroll över historieskrivningen och skriva mer positivt om bekämpningen av utbrottet.

Det blev inte minst viktigt sedan läkaren Li Wenliang, som varnade om utbrottet men kallades till polisen, dog. Hans död skapade en för Kina ovanlig våg av kritik och till och med krav på yttrandefrihet. För regimen är det viktigt att kontrollera vilka nyheter som förmedlas. I dagsläget

premieras artiklar som visar att virusbekämpningen är under kontroll. Den som försöker förmedla något annat tar stora risker. Sedan viruset bröt ut har 350 personer straffats för att ”sprida rykten” om utbrottet, enligt människorättsorganisationen Chinese human rights defenders.

Marianne Björklund

Fakta. Folkkongressen skjuts fram

Folkkongressen är ett av årets viktigaste politiska möten. Då beslutas bland annat om budgeten för året och de politiska riktlinjerna pekas ut. Utrikesdepartementet (UD) skärpte på måndagen reserekommendationerna till Kina och avråder från så kallade icke nödvändiga resor i hela landet, med undantag för Hongkong och Macao. Sedan tidigare avråder UD helt från resor till den värst drabbade Hubei-provinsen, där Wuhan ligger, och från icke nödvändiga resor till Zhejiang-provinsen i östra Kina. Rekommendationerna gäller tills vidare.

Michael Winiarski

Polisen slog till mot droghandel

TISDAG 18 FEBRUARI 2020

Tidigt på måndagsmorgonen genomförde polisen en razzia mot flera adresser i södra Stockholm. Ett tiotal personer i ett kriminellt nätverk har anhållits misstänkta för grovt narkotikabrott, uppger polisen.

– Misstanken gäller att de har styrt narkotikaförsäljningen i Vårberg, säger åklagare Paulina Brandberg.

Ett 50-tal tungt beväpnade poliser utförde räden, som ska ha föregåtts av flera månaders spaning. Flera av personerna

som har gripits kan kopplas till våldsdåd i Vårberg och vissa har ledande positioner i ett kriminellt nätverk, enligt Aftonbladet.

– Vi har gjort tillslag mot ett tiotal personer som vi menar har så pass tydlig roll i nätverket att vi har tagit in dem, säger åklagare Paulina Brandberg.

För tillfället misstänks personerna för grovt narkotikabrott, men fler brottsrubriceringar kan tillkomma.

– Misstanken gäller att de har styrt narkotikaförsäljningen i Vårberg. Vi har haft en utredning som pågått i ett antal månader, nu när vi har kunnat identifiera vilka personer som är delaktiga har vi anledning att slå till.

Huvudsyftet med insatsen är att öka tryggheten i området. Narkotikahandeln skapar både stor otrygghet och är en viktig inkomstkälla för kriminella.

– Vi jobbar mot den öppna droghandeln kring Vårbergs centrum och med att minska antalet kriminella för att invånare och näringsidkare ska kunna känna sig trygga, säger Daniel Mattsson, tillförordnad biträdande lokalpolisområdeschef i Skärholmen. Sedan två veckor tillbaka sitter en annan man i nätverket häktad.

Marit Sundberg

marit.sundberg@dn.se

Katarina Lagerwall

katarina.lagerwall@dn.se

Svenonius: För en säker vård behövs det fler vårdplatser

TISDAG 18 FEBRUARI 2020

Efter att dödsfall och allvarliga vårdskador kopplat till vårdplatsbrist rapporterats som lex Maria, säger finansregionrådet Irene Svenonius (M) att det behövs fler vårdplatser på akutsjukhusen. Arbetet pågår för att öppna fler, trots sparbetning på sjukhusen.

– Det är oerhört allvarligt med vårdskador, och det behövs fler vårdplatser, säger Irene Svenonius.

DN har i en granskning identifierat tio dödsfall kopplade till vårdplatsbrist, hög arbetsbelastning och överbeläggningar bland lex Maria-ärenden från Stockholms akutsjukhus 2019. Samtidigt kräver Inspektionen för vård och omsorg (Ivo) åtgärder från Karolinska för att öka patientsäkerheten då patienter utlokaliseras till att vårdas på en avdelning med fel kompetens på grund av platsbrist. Under 2019 hade Karolinska 5,6 utlokaliserade patienter på 100 vårdplatser, och flera dödsfall och allvarliga vårdskador har rapporterats in till Ivo.

– Det allvarligaste är att det råder oklarhet om det medicinska ansvaret för patienten,

har Maria Lindhwall, handläggare på Ivo, tidigare sagt till DN.

Som en förklaring anges att patienter som kommer in akut inte har en klar diagnos när de läggs in och därför inte hör hemma i ett specifikt patientflöde i Karolinskas unika organisationsmodell. Det har hänt att ingen läkare känt sig ansvarig för utlokaliserade patienter, enligt Ivo, en otydlighet som även Karolinskas läkarförening varnat för.

Läkarföreningens ordförande Yvonne Dellmark poängterar även att de medicinskt ansvariga i sjukhusets organisation saknar tillräckliga mandat och lokaler för att bedriva bra vård.

– Det drabbar särskilt dem som inte tydligt tillhör ett flöde. När det blir ont om resurser, som när ekonomin går back, undviker man att ta ansvar för en patient som inte säkert tillhör det egna uppdraget,

eftersom det gör att du inte kan ”producera” vård enligt ditt eget uppdrag, och dessutom måste stå för utredningskostnader, säger hon.

Tidigare AIK-spelaren Jesper Nyholm riskerar men för livet efter att ha vårdats på Karolinska med ett benbrott med komplikationer. Han vårdades utlokaliserad på öron-näsa-hals, där rätt kompetens saknades. Läkarkontinuiteten var dålig och sjuksköterskan på avdelningen hade svårt att komma i kontakt med ortopedjouren då tillståndet försämrades. Han har själv anmält händelsen till Ivo.

– Det är för att inte andra ska drabbas. Det får inte vara så här, har Jesper Nyholm sagt till DN.

Jonas Lindberg, Vänsterpartiets talesperson i vårdfrågor, menar att organisationen satts före patientens behov.

– Det här visar det fatala misstaget att lägga enorma resurser på att införa den nya obegripliga verksamhetsmodellen i stället för att adressera grundproblemet: brist på personal att bemanna vårdplatser, säger Jonas Lindberg.

– Ivo borde inte bara återkomma till NKS. Utan även till Anna Starbrink och hälso- och sjukvårdsnämnden.

I den så kallade framtidsplanen för hälso- och sjukvården är en målsättning att mindre vård ska utföras på akutsjukhusen. Samtidigt varnar anställda för stora patientsäkerhetsrisker kopplat till vårdplatsbristen, och överbeläggningar och utlokaliseringar är vanliga.

Efter DN:s rapportering om rapporterade patientskador och dödsfall har ansvariga regionrådet Anna Starbrink (L) sagt att fler vårdplatser behövs på akutsjukhusen och att alla avvikelser måste rapporteras.

Finansregionrådet Irene Svenonius (M) håller med.

– Det är för att vi vill ha en patientsäker vård som vi arbetar för att öppna fler vårdplatser, både på akutsjukhusen och utanför. Karolinska anställde 400 sjuksköterskor förra året för att kunna öppna fler vårdplatser. Det har också påbörjats ett arbete med en rad förändringar för att minska antalet utlokaliseringar på Karolinska – det är viktigt att det arbetet fortgår.

Irene Svenonius hänvisar till regionens chefläkare, som beräknar att 200 fler vårdplatser behövs på akutsjukhusen.

– Sedan förra våren har vi ökat antalet vårdplatser med ett hundratal, och vi kommer öppna fler. Vi bygger även ut geriatrika vårdplatser.

Men det har skett efter att patienter har dött. Hur har ni kunnat låta det gå så långt?

– Det är oerhört allvarligt när vi får vårdskador, och särskilt allvarligt när människor dör. Det är därför vi måste öppna fler vårdplatser. Och att se över processer inom sjukhusen som på Karolinska, där man har kapat chefsled. Vi tar Ivos kritik på fullt allvar.

Sjukhusen där dödsfall har rapporterats, har samtidigt stora sparbetning. Hur kan man bedriva patientsäker vård, samtidigt som man säger upp personal?

– Inga sjukhus har hittills behövt säga upp någon medarbetare. Man har varslat och sagt att man kan behöva minska på antalet läkare och undersköterskor. Samtidigt säger alla att man behöver sjuksköterskor och det bedrivs ett omfattande rekryteringsarbete. Sjukhusledningarna

måste avgöra vilken mix av kompetens de behöver, säger Irene Svenonius.

Anna Gustafsson

anna.gustafsson@dn.se

Fakta. Utlokalisering och överbeläggning

En utlokaliserad patient definieras som en patient som är inskriven och vårdas på en annan vårdenheter än den som har specifik kompetens och medicinskt ansvar för patienten. Utlokalisering ökar risken för vårdskada med 60 procent, enligt Socialstyrelsen.

Överbeläggning innebär att en inskriven patient vårdas på en vårdplats som inte uppfyller kraven på en disponibel vårdplats, det vill säga då det finns utrymme, utrustning och bemanning som garanterar patientsäkerhet och god arbetsmiljö.

SKR

Detonationen orsakade skador för över fem miljoner

TISDAG 18 FEBRUARI 2020

Förödelsen på flera av våningsplanen i bostadshuset är stor. Den sprängladdning som detonerade i Kista natten till den 21 januari rev sönder ytterdörrar, hisschakt, väggar, tak och inredning. De 70 personer som bodde här är fortfarande evakuerade från sina hem.

– Det finns som inget att säga. Mer än att lättnaden över att ingen kom till skada dröjt kvar, säger Arne Brovig, ordförande i bostadsrättsföreningen Fanö.

Det glittrar om parkeringen utanför Sorögatan 29 i Kista. Men vetskapen om att det är resterna av de stora mängder glassplitter som orsakades av den sprängladdning som detonerade här natten den 21 januari i år förtar skimrets glans.

Utanför den förstörda fastighetens entré är lukten av dammig betong och träflis påtaglig. Längs med fasaden löper sprickorna i puts och plåt lodräta, en lång rad fönster är igenbommade med plywoodskivor.

– Som en krigszon. Men vi har vant oss vid åsynen, den skakar inte längre om oss,

säger Bernt Wilander, sekreterare i bostadsrättsföreningen Fanö. Han och ordföranden Arne Brovig har slitit hårt sedan den chockartade explosionen. Deras normalt sett rutinmässiga, formella skrivbordsarbete i föreningens styrelse förvandlades i samma morgon till ett helt annat uppdrag.

I det akuta skedet handlade det om att försäkra sig om att ingen hade kommit till skada. I nästa om att försäkra sig om att huset eller delar av det inte skulle komma att rasa. Sedan blev det en fråga om hur man kartlägger skadebilden, hur man går vidare, vilken expertis som behövs för att återställa fastigheten och dess 28 lägenheter.

Och parallellt med det: hur tar man hand om, visar omsorg om och stöttar de 70 personer som tvingades lämna sina hem tidigt på morgonen den 21 januari?

Arne Brovig, ordföranden, var en av dem. Hans lägenhet ligger på femte våningen, snett ovanför den plats där sprängladdningen briserade.

Säkerhetsdörren till hans lägenhet stod emot tryckvågen, den blev bara inbuktad. Inne i lägenheten rasade en tavla från väggen och en krukväxt från ett fönsterbräde, så han och hans fru kom lindrigt undan.

– Jag har bara fragmentariska bilder av hur det var när vi tog oss ut från lägenheten. Jag minns lukten och ser förödelsen, alla lägenhetsdörrar som var som bortblåsta, de buktande betongväggarna. Men det var så överkligt att jag inte riktigt kan förhålla mig till det, säger han i dag.

För den som får tillträde till huset växer insikten om förödelsen snabbt. Bakom den spruckna fasaden blir det tydligt hur

många människor som skulle kunna ha skadats allvarligt, kanske dödats, vid explosionen.

– Jag kan ärligt säga att vi känner oss lite bortglömda här. Det är som ingen förstått hur omfattande skadorna är, hur stor smällen var. Inga myndigheter har hört av sig, inga har erbjudit någon hjälp eller stöd. Vi blev ensamma kvar med resterna, säger Arne Brovig.

Runt åtta olika försäkringsbolag, inklusive bostadsrättsföreningens egen, är involverade i det arbete som redan gjorts och som återstår. Inte heller de har riktigt förstått skadebilden – inte förrän de till slut inspekterat på plats. Någonstans mellan fem och tio miljoner kommer det sannolikt att kosta att återställa huset och täcka evakueringskostnaderna, i nuläget är det svårt att uppskatta vad sluträkningen hamnar på.

Man måste göra ett nytt hisschakt, stötta upp betongstommen, bila bort skadad betong, bygga nya former och gjuta i de allmänna utrymmena. De fyra lägenheterna på våningsplanet där det small är totalförstörda, många andra har konstruktionsskador. Ytterdörrar och innerväggar har rasat, kakel har lossat från badrumsväggar.

– Det är de materiella skadorna. Hur de psykologiska kommer att gestalta sig kan vi inte veta ännu. Men självklart mår många dåligt, känner oro, kan inte sova. Flera har fått professionellt stöd, säger Arne Brovig.

Bostadsrättsföreningen har haft många sammankomster för alla under de veckor som gått. Alla har fått så mycket information som möjligt om vad som händer. En gång i veckan, under bestämda tider, får man komma till sin lägenhet och

hämta saker och kläder man behöver och saknar. För Arne och Bernt har allt arbete de lägger ner varit ett slags konkret terapi, ett sätt att fokusera framåtsyftande.

– Men alla har förstås olika slags känslor kring det som hänt, säger Arne.

Ilskan är en av alla känslomässiga aspekter. Vad gör man med den? Det handlar inte bara om den kränkning och intrång explosionen orsakat för de drabbade individerna, utom också om den man känner över en samhällsutveckling som ingen tycks ha kontroll över.

– Några vill flytta, lämna. Man känner sig övergiven av samhället och politiken som inte sett den utveckling som fört oss hit. Men nu för tiden spelar det ju ingen roll var man bor, man kan drabbas oavsett adress. Jag skulle säga att frustrationen är ... stor.

– Det finns en uppgivenhet, en känsla av maktlöshet. Sedan det smäll här har det ju smällt på flera andra platser runt om i Sverige. Man blir förbannad. På hänsynslösheten. På att ingen tycks göra något, säger Arne Brovig.

Bernt Wilander nickar. Han har bott i området i 42 år. Det har för det mesta varit lugnt och trivsamt. Men den känslan, den har gått över.

Om tre fyra månader räknar man med att de 70 evakuerade kan börja flytta tillbaka till sina hem.

Ulrika By
ulrika.by@dn.se

”Ge ekonomiskt stöd till kommuner som vill gå ihop”

ONSDAG 19 FEBRUARI 2020

DN. DEBATT 20200219

Urbanisering och demografisk utveckling leder till allt svagare ekonomi i många kommuner. Utan

strukturella förändringar kommer det att bli svårt att leverera äldreomsorg, skola och annan kommunal välfärd av god kvalitet i hela landet. Ekonomiska incitament bör utvecklas så att kommunsamverkan ska kunna leda till frivilliga sammanläggningar, skriver Niklas Karlsson.

I dag överlämnar vi den parlamentariskt sammansatta Kommunutredningens slutbetänkande till regeringen. Vi menar att polariseringen mellan Sveriges kommuner ökar och att det blir allt svårare för många kommuner att klara välfärdsuppdraget då ekonomin och personalförsörjningen blir alltmer ansträngd. Insatser behövs på kort sikt, men framför allt behövs åtgärder som långsiktigt stärker kommunerna att klara utmaningarna så att äldreomsorg, skola och annan kommunal service kan

garanteras för alla medborgare i hela landet.

Möjligheter att utveckla kommunsamverkan i mer strategiska former och incitament för frivilliga sammanläggningar, är helt nödvändiga för att Sveriges kommuner ska klara av sina välfärdsupdrag. Utredningen betonar dessutom särskilt att staten måste ta sitt ansvar för kommunerna avseende styrning, regelverk, ekonomi och kompetensförsörjning, men också genom att säkra statens egen närvaro i hela Sverige.

Invånarantalet i svenska kommuner varierar från knappt 2 500 invånare i Bjurholm till nästan 1 miljon i Stockholm. Den svenska mediankommunen har cirka 16 000 invånare, vilket betyder att hälften av landets 290 kommuner tillsammans omfattar en befolkning som uppgår till

endast 14 procent av Sveriges totala befolkning. Oavsett storlek har dock alla kommuner i princip samma ansvar och skyldighet att erbjuda kommunal service och välfärd till sina invånare. Våra nordiska grannländer har i olika kommunreformsanalyser kommit fram till att det skulle behövas mellan 20 000 till 30 000 kommuninvånare för att verksamheten ska kunna bedrivas effektivt. Kommunutredningen delar den bedömningen avseende svenska kommuner, även om gleshet och långa avstånd kan minska de positiva effekterna av befolkningsmässig storlek i delar av landet.

Urbanisering och demografisk utveckling innebär att skillnaderna mellan kommunerna tilltar alltmer genom att de små kommunerna ökar i antal och blir befolkningsmässigt mindre, samtidigt som

de stora kommunerna blir fler och större. Enligt prognoserna kommer denna utveckling fortgå under överskådlig tid, vilket dels leder till bristande kapacitet i mindre kommuner genom minskande och åldrande befolkning, dels till att kommunindelningen inte svarar mot ett funktionellt regionperspektiv i mer befolkningstäta regioner. Utvecklingen leder till en allt svagare ekonomi i många kommuner liksom stora svårigheter med kompetens- och arbetskraftsförsörjningen. Till detta kan läggas ökande utmaningar avseende exempelvis investeringsförmåga, integration och klimatförändring. På sikt kan den nationella likvärdigheten stå på spel utan strukturella förändringar av Sveriges kommuner. Det kommer annars att bli svårt att leverera äldreomsorg, skola och annan kommunal välfärd av god kvalitet i hela landet.

Kommunutredningen har särskilt analyserat fyra typer av möjliga vägval för kommunerna; utökad samverkan, frivilliga sammanläggningar, generell förändring av kommunernas ansvar och uppgifter samt asymmetrisk förändring av ansvar och uppgifter. Utredningen har också granskat andra effektiviseringsmöjligheter, framför allt hur ökad digitalisering kan förbättra såväl kvalitet som effektivitet i kommunernas verksamhet. Utgångspunkten är att alla kommuner måste ha både kapacitet att klara den dagliga driften och en strategisk utvecklingskapacitet att klara sitt uppdrag långsiktigt. Inte minst har möjligheten att införa olika former av asymmetri avseende kommunernas ansvar väckt stort intresse under utredningstiden. Det innebär att kommuner skulle ha olika ansvar

beroende på exempelvis storlek och förutsättningar, något som kan verka rimligt om skillnaderna mellan kommunerna ökar allt mer. Någon annan – staten, regionen eller en grannkommun – skulle i stället få ansvaret för uppgiften. Det skulle innebära negativa demokratiska konsekvenser för de kommuner som har ett mindre ansvar, men också ökade problem med kompetensförsörjning och komplexa finansieringslösningar.

Kommunutredningen ser därmed inte en sådan lösning som framkomlig.

Utredningens förslag ”En generell rätt till kommunal avtalssamverkan”, som genomfördes 1 juli 2018, erbjuder i stället ett alternativ till asymmetrisk ansvarsfördelning.

För att långsiktigt stärka kommunernas kapacitet att klara sina välfärdsupdrag

föreslår Kommunutredningens bland annat:

1 Staten måste förbättra sin styrning av kommunerna och ge dem rimliga ekonomiska förutsättningar. En statsbidragsprincip, likställd med finansieringsprincipen godkänns av riksdagen, vilket innebär att staten primärt ska använda andra sätt än riktade statsbidrag för att styra kommuner. Om de ändå används ska de klustras i verksamhetsområden eller överföras till generella bidrag efter två år. Vidare bör en bred översyn av det kommunalekonomiska utjämnningssystemet göras med syfte att säkerställa att kommunerna ges likvärdiga ekonomiska förutsättningar.

2 En kommundelegation inrättas som tillsammans med landshövdingarna för dialog med kommunerna om kapacitetsförstärkande åtgärder, strategisk

samverkan och frivilliga sammanläggningar. Delegationen hanterar även en kommunal försöksverksamhet.

3 En kommunal försöksverksamhet där kommuner kan ges undantag från vissa lagar och regelverk initieras. Syftet är att pröva olika sätt att stärka kommuners kapacitet, möjliggöra anpassning av verksamheten till lokala förhållanden eller minska statliga regleringar.

4 Strategisk kommunsamverkan och frivilliga kommunsammanläggningar bör stimuleras genom stöd och dialog.

Kommunerna behöver utveckla strategisk samverkan i mer fasta kommunkonstellationer som erbjuder ökad tillit och fördjupat samarbete. Ekonomiska incitament bör utvecklas för att samverkan ska kunna leda vidare till frivilliga sammanläggningar där kommunerna så önskar.

5 Kommunernas kompetensförsörjning måste underlättas. Regeringen bör ta initiativ till generella åtgärder på nationell nivå som bidrar till rekryteringen av tjänster inom kommunernas verksamhetsområden. Specifikt bör möjligheten att minska studieskulder för personer som är bosatta och yrkesverksamma i kommuner med särskilt stora kompetensförsörjningsutmaningar utredas.

6 Kommunernas digitaliseringsarbete måste underlättas. Staten bör ta ett långsiktigt ansvar för att etablera en förvaltningsgemensam infrastruktur för grunddata och informationsutbyte. Ett rättsligt beredningsorgan för anpassning av gällande rätt som möjliggör ökad digitalisering behöver tillsättas, liksom ökat stöd till kommunerna från

Myndigheten för digital förvaltning (DIGG).

Kommunfrågan är komplex och det är ont om enkla lösningar, men Kommunutredningen menar att det slutbetänkande som i dag överlämnas till civilminister Lena Micko innehåller förslag som på flera avgörande punkter kan förbättra den kommunala kapaciteten. Men minst lika viktigt är att utredningen genom flera förslag sätter i gång processer som kommer att behövas under överskådlig tid för att stärka kommunernas kapacitet.

Fakta. Kommunutredningen

Kommunutredningen är en parlamentariskt tillsatt kommitté med uppgift att föreslå tänkbara åtgärder som kan bidra till att stärka kommunernas kapacitet att möta samhällsutvecklingen. Utredningen tillsattes 2017 och redovisar sina förslag i dag, 19 februari 2020.

Ordförande: Niklas Karlsson (S).

Ledamöter: Erik Andersson (M), Åsa Eriksson (S), Mikael Eskilandersson (SD), Marcus Friberg (MP), Peter Helander (C), Anna Hövenmark (V), Johan Nyhus (S), Helene Odenjung (L), Bo Rudolfsson (KD), Maria Strömkvist (S) och Anette Åkesson (M).

Niklas Karlsson (S), ordförande i Kommunutredningen

Mejlen avslöjar privata kontakter med leverantör

ONSDAG 19 FEBRUARI 2020

Det förekom misstänkta mutor i kontakten med en leverantör kopplad till it-skandalen på Transportstyrelsen. Mejl visar att en tjänsteman diskuterar middagar, golfresor och paraplydrinkar med leverantören. En korruptionsåklagare har utrett kontakterna men lagt ned ärendet på grund av preskription.

Kontakterna väcker frågor. I ett av mejlen skriver tjänstemannen att han tror att IBM vinner den stora it-upphandlingen – flera månader innan beslutet fattades.

Sommaren 2017 avslöjade Dagens Nyheter att utländska it-tekniker som aldrig säkerhetsprovats fått tillgång till hemliga uppgifter hos Transportstyrelsen. Det innebar bland annat att Sveriges hemliga agenter kan ha röjts för främmande makt. I fokus stod problem som uppstått i samband med utlokaliseringen av myndighetens it-drift. Kontraktet gick till teknikjätten IBM för fem år sedan. DN kan nu avslöja att en tjänsteman på Transportstyrelsen, som hade en central roll i utlokaliseringen, har utretts för misstänkt mutbrott. Personen var projektägare och it-avtalsansvarig.

De misstänkta mutorna handlar inte om kontakter mellan Transportstyrelsen och IBM, utan om kontakter gentemot ett annat företag – en konsult – som hjälpte myndigheten med stöd under den stora affären. Konsultens uppdrag var att hjälpa till med ”strategisk rådgivning i specifika it-frågor”.

År 2017 fattade myndighetsledningen misstankar om att allt inte stod rätt till med tjänstemannens kontakter med bolaget. Eventuella mejl som kunde bevisa några oegentligheter var dock raderade. Transportstyrelsen vidtog då en mycket ovanlig åtgärd. Revisionsbolaget KPMG fick samma år i uppdrag att genomföra it-forensiska analyser i myndighetens system. Ur gamla backuper, som i sin tur också var raderade, lyckades KPMG:s tekniker ta fram e-postdata.

De återskapade mejlen, som DN nu kan publicera, visar att tjänstemannen och leverantören hade mycket nära kontakt med varandra. Parallellt med att de skriver till varandra om den pågående it-upphandlingen diskuterar de gemensamma middagar, golfresor och paraplydrinkar.

Ett exempel är ett mejl från hösten 2014 med ämnesraden ”Tips idéer för diskussioner kring prismodeller”.

Konsulten skriver till tjänstemannen att han ska bjuda honom på en Dry Martini. Det framgår inte om tjänstemannen faktiskt bjöds på förmåner vid de olika tillfällena, men ett återkommande språkbruk i mejlen av både konsulten och tjänstemannen är just ordet ”bjuder”. I ett mejl rör det sig om en hemlagad hamburgare.

I andra mejltrådar framgår att konsulten har ett hus i södra Europa och att han brukar besöka en golfklubb som han är medlem i. Den 23 oktober 2014 skriver tjänstemannen att konsulten "får bjuda ner" honom "till klubben".

I ett annat mejl skriver konsulten att de renoverar villan i södra Europa: "Och i nästa vecka byggs ett 4:e sovrum, så vi har plats om du vill ta med hustru".

Konsulten som skrivit mejlen anlitas av Transportstyrelsen för den stora it-upphandlingen, först som konsult genom ett annat bolag och sedan som konsult genom sitt egna aktiebolag. Sammanlagt har Transportstyrelsen fakturerats för 1 017 konsulttimmar, totalt 1,2 miljoner kronor exklusive moms.

Den 5 februari 2015 tecknar

Transportstyrelsen avtalet med konsultens egna aktiebolag. Fyra dagar senare skickar

tjänstemannen ett mejl till konsulten och informerar bland annat att "timpriset också är uppdaterat". Konsulten svarar att han vill vara med på fler moment i planeringen av utlokaliseringen. Svaret från medarbetaren: "Det beror på hur många golfrundor och paraplydrinkar herrn har tänkt sig framöver".

Mejltrafiken väcker också frågor om utfallet i den stora it-upphandlingen, som IBM vann. Den 8 maj 2014 publicerade Transportstyrelsen upphandlingsannonsen. Dagarna innan mejlar konsulten till tjänstemannen och frågar vilka leverantörer han "vill ha med". Konsulten svarar vilka leverantörer han tror kommer att svara på annonsen. Tjänstemannen betonar då att hans lista "var en viljeyttring".

Den 17 december 2014 infaller deadline för bolagen att komma in med anbud i den

stora it-upphandlingen. Dagen innan föreslår konsulten i ett mejl att de ska "betta" om vem som vinner kontraktet. Medarbetaren anger IBM i topp. Den 18 december, alltså dagen efter deadline, ger tjänstemannen på Transportstyrelsen en lägesbild till konsulten. Han vet då hur anbuden i upphandlingen ser ut. "I" i listan står för "IBM".

Vad som menas med "lite handpåläggning" har DN inte lyckats reda ut. Dagens Nyheter har sökt både tjänstemannen och konsulten för en intervju. Ingen av dem har återkommit. Tre månader senare meddelade Transportstyrelsen att IBM vunnit upphandlingen. Beslutet fattades av myndighetens ekonomidirektör Mats Ringqvist. Den aktuella tjänstemannen

listas som en av fyra personer som deltagit i den slutliga handläggningen.

I juni 2018 anmälde Transportstyrelsen tjänstemannen till åklagare genom en åtalsanmälan. En förundersökning om misstänkt mutbrott har pågått fram till förra året, ledd av åklagare vid Riksenheten mot korruption.

Förundersökningen lades ner på grund av preskription, brottet *tagande av muta* har en preskriptionstid på fem år. Kvitton som skulle kunna utgöra bevisning i ett eventuellt åtal gick inte heller att återskapa, eftersom händelserna var för gamla.

Tjänstemannen har blivit fråntagen sina arbetsuppgifter men arbetar fortfarande kvar på Transportstyrelsen. Konsulten har inte längre några uppdrag hos myndigheten.

Transportstyrelsen: ”Självklart ett ytterst olämpligt beteende”

ONSDAG 19 FEBRUARI 2020

Tjänstemannens nära kontakter med leverantören har orsakat Transportstyrelsen en förtroendeskada. Den bedömning gör myndigheten efter vad som har framkommit i medarbetarens mejlkonversationer.

– Vi ser väldigt allvarligt på det här. Det är självklart ett ytterst olämpligt beteende, säger Jaana Elo, personaldirektör vid Transportstyrelsen.

Den aktuella medarbetaren har i dag andra arbetsuppgifter och är enligt Transportstyrelsen inte längre kontaktperson åt några leverantörer. Personaldirektören Jaana Elo säger att Transportstyrelsen agerade kraftfullt så fort de fick kännedom om den privata kontakten mellan tjänstemannen och konsulten.

– Det här är ett beteende som naturligtvis är helt oacceptabelt. Den här typen av relation ska man inte ha som medarbetare med en konsult. I mejlen ser vi att det finns en risk att det faktiskt har förekommit mutor, att det var ett jävsförhållande och att det kunde finnas

sådant som röjts som omfattas av tystnadsplikt och sekretess.

Hur reagerade du när du såg mejlen?

– Innehållet i de här mejlen föranledde ju naturligtvis att vi agerade i sak och gjorde en anmälan till personalansvarsnämnden för att pröva en åtalsanmälan. Det har att göra med mejlens karaktär.

Personalansvarsnämnden fattade beslut om att anmäla till åtal för misstanke om tagande av muta. Den har också tagit upp frågan om jäv och tystnadsplikt.

De ”bettar” om vem som ska vinna it-upphandlingen. Hur ser du på det?

– Jag vet ju inte mer än det som framgår här. Utifrån mejlkonversationen så har vi gjort bedömningen att det här är ett olämpligt beteende. Den här typen av samvaro och dialog ska en statstjänsteman inte ha med en konsult. Vi har alltså ingen annan uppfattning i sak än att det är ett

ytterst olämpligt beteende och det kan naturligtvis varken accepteras eller låtas fortgå – därav har vi också tagit frågan till personalansvarsnämnd.

Jaana Elo säger att det inte finns några tecken på att det har förekommit brister i själva upphandlingen som IBM vann. Det är en slutsats som också revisionsbyrån KPMG delar och bilden förändras inte av det som framkommit i mejlen:

– Det har inte inverkat på resultatet av upphandlingen eftersom det sker i en helt annan process. Det har också varit en av de saker som den externa utredaren har tittat på. På det sättet hänger det här inte ihop, det vill jag betona. Men det är helt klart ett olämpligt beteende utifrån det vi kan se i det här underlaget och det har vi agerat på.

Vilken förklaring har medarbetaren gett om de här mejlen?

– Det vill jag inte gå in på. Jag tycker egentligen inte att det i sak är viktigt, utan det viktiga är ju att vi har system, rutiner och strukturer som gör att vi kontinuerligt arbetar mot oegentligheter. Att vi agerar på olika frågor och att det får konsekvenser för enskilda personer. Det här agerandet har fått konsekvenser för individen i fråga, säger Jaana Elo. Transportstyrelsen har deklarerat att medarbetarens nära kontakt med konsulten har inneburit en förtroendeskada för myndigheten.

– Om vi har en medarbetare tillika statstjänsteman som betar sig på ett sådant här ytterst olämpligt sätt – därtill också möjligtvis brottsligt – så är det naturligtvis till skada för myndighetens förtroende. Samtidigt är det ju så att vi i det här ärendet och i andra sammanhang agerar kring det vi får reda på. Det påverkar också förtroendet, det vill säga att vi ju faktiskt agerar sakligt och korrekt i

de här frågorna och att oegentligheter både utreds och får konsekvenser.

Kristoffer Örstadius

kristoffer.orstadius@dn.se

Utländska it-tekniker som aldrig säkerhetsprovats fick år 2015 tillgång till hemliga uppgifter. Det innebär att bland att Sveriges hemliga agenter kan ha röjts för främmande makt.

Det var Transportstyrelsens generaldirektör Maria Ågren som godkände avsteg från lagens krav på säkerhetskontroll av den utländska personalen, för att snabba på processen.

För beslutet fick hon ett strafföreläggande för vårdslöshet med hemlig uppgift samt fick böta.

När it-skandalen avslöjades så avskedade regeringen Maria Ågren, den 20 juli 2017. Ågrens fackförbund Sveriges Ingenjörer stämde senare staten i Arbetsdomstolen då man ansåg att avskedandet var ogiltigt. Arbetsdomstolen kom i mars 2019 fram till att regeringen gjorde fel när den avskedade Maria Ågren. Det var delvis en upprättelse för Maria Ågren som regeringen fick återanställa.

Elevs behov ska styra – inte kommunens budget

ONSDAG 19 FEBRUARI 2020

Det är individuella behov som ska styra hur mycket en kommun ska betala för en elev som har särskilda behov – och inte kommunens budget.

Det slår Högsta förvaltningsrätten fast i en vägledande dom.

ANNONS:

– Vi är väldigt glada för den här domen, säger Ulla Hamilton, vd för Friskolornas riksförbund.

På måndagen kom en dom i Högsta förvaltningsdomstolen som kommer att få stor betydelse för barn med behov av särskilt stöd i skolan.

Det var Högsta förvaltningsdomstolen som beslutade att tilläggsbeloppet som ges till friskolor, till exempel för barn med neuropsykiatriska funktionshinder som autism, asperger och adhd, ska bedömas utifrån barnets individuella behov.

Kommunen får inte minska det med hänvisning till budgetnedskärningar, vilket redan har skett på flera håll i landet. Ulla Hamilton, som är vd för Friskolornas riksförbund, välkomnar domen som är vägledande eftersom den kommer från högsta instans.

– Vi är väldigt glada för den här domen eftersom det nu är tydligt att det är individen som ska bedömas. Det är många kommuner som i stället har haft ett kollektivistiskt perspektiv på den här elevgruppen, säger Ulla Hamilton. Hon menar att det tydliggjordes i skollagen redan för några år sedan. Men att det är tillämpningen som har släpat efter och som nu har tydliggjorts i och med Högsta förvaltningsrättens dom.

– Det är elevens individuella behov som ska styra, inte kommunens budget. Så har det också stått i lagstiftningen. Men det har varit en oklar tillämpning, man har räknat om och inte velat ge individuellt stöd för elever som har behövt det. Domen har stor betydelse för framför allt familjer som har barn med särskilda behov, menar hon.

De skolor som mest påverkas är resursskolorna som är särskilt inriktade på den här elevgruppen.

– För dem fungerar det inte om de inte får skäliga tilläggsbelopp för sina elever, som har omfattande behov, med diagnosticerade problem som asperger och adhd och som inte klarar av att vara i ett vanligt klassrum, säger Ulla Hamilton. Även andra elever påverkas eftersom skolor inte behöver omfördela sina resurser för att de inte får tilläggsbelopp som täcker kostnaderna för de elever som har mer omfattande behov, menar Ulla Hamilton.

DN har tidigare skrivit att kommunernas besparingar drabbar landets resursskolor särskilt hårt eftersom de har stora kostnader, framför allt för att de behöver mycket personal.

Bland annat har DN besökt Skolgrunden som är en resursskola i Stockholm och som under hösten fick fyra fem miljoner kronor mindre för 2020 på grund av indraget tilläggsbelopp.

Efter krismöten och föräldraprotester backade kommunen och beslutade om ett tillfälligt stöd på drygt tre miljoner.

Susanne Krog-Jensen, som är rektor för Skolgrunden, har inte hunnit läsa domen men blir glad när hon får höra om utfallet.

– Äntligen! Nu ställs allt i ett annat läge och vi får lov att inleda en ny dialog med kommunen. Om Stockholms stad tar vara på och följer den här domen så betyder det att vi får tilläggsbelopp som vi räknat med och kan fortsätta med vår skola, säger Susanne Krog-Jensen.

Hon hoppas också att domen betyder att skolan inte ska behöva lägga lika mycket resurser på att skriva ansökningar om

tilläggsbelopp. I dag är dessa ansökningar orimligt detaljerade, menar hon.

– Det är en stor börda, vi har personal som skriver det här på heltid, personal som skulle kunna vara med eleverna i stället.

Peter Letmark

peter.letmark@dn.se

Bakgrund. Friskola fick rätt

I det aktuella målet hade Trollhättans kommun satt ned tilläggsbeloppen för tre elever i en fristående skola.

Motiveringen var att nivån bestämdes årligen i samband med budget.

Nu har Högsta förvaltningsdomstolen slagit fast att det ska göras en individuell bedömning beroende av varje elevs unika behov, enligt skollagen.

Storleken på tilläggsbeloppet ska fastställas så att elevens behov av stöd kan tillgodoses i praktiken.

Åklagare redo väcka åtal – eller lägga ned utredningen

ONSDAG 19 FEBRUARI 2020

Åtal för mordet på Olof Palme kan komma att väckas före sommaren – eller också läggs mordutredningen ned. Det uppger åklagaren Krister Petersson för SVT:s "Veckans brott".

– Jag är positiv till att kunna presentera vad som hänt kring mordet och vem som är ansvarig för det, säger Krister Petersson till tv-programmet.

Enligt åklagaren har han kommit närmare en lösning. Han säger att han hoppas kunna berätta vem som är ansvarig för mordet 1986 på landets dåvarande statsminister.

– Jag har varit positiv hela tiden sedan jag tog över utredningen 2017, säger Krister Petersson.

På frågan om det lutar åt att det kommer väckas åtal mot en misstänkt gärningsman säger han att han inte vill svara på det, men att "tolkningen är fri".

Olof Palmes son, Mårten Palme, säger att uppgifterna är glädjande nyheter, men att han inte kan säga mer än så eftersom han inte är insatt i utredningen och inte känner till vilken typ av nya uppgifter det rör sig om.

Enligt Petersson väcks åtal inom fem månader – eller så läggs mordutredningen ner.

– Det tolkar jag som att de vet vem gärningsperson är, men att personen kanske är avliden, säger han.

Statsminister Olof Palme sköts till döds för 34 år sedan, den 28 februari 1986 på Sveavägen i Stockholm.

TT

Sjöstedt får nej av regeringen

ONSDAG 19 FEBRUARI 2020

Vänsterpartiet vill bli en del av energiöverenskommelsen. Men både regeringen och Centerpartiet avvisar V:s utspel.

– Det är inte aktuellt att förhandla om energiöverenskommelsen, säger Rickard Nordin (C).

När energiöverenskommelsen träffades 2016 ingick fem av riksdagspartierna: S, MP, C, M och KD. I december lämnade M och KD överenskommelsen efter oenighet om kärnkraftens framtid.

Därmed har de kvarstående partierna inte längre majoritet i riksdagen.

– Vänsterpartiet är nödvändigt för att energiöverenskommelsen ska överleva. Partierna som ingår i överenskommelsen saknar möjligheter att genomföra sin politik om de inte samarbetar med V, säger V-ledaren Jonas Sjöstedt.

Vänsterpartiet vill nu bli en del av överenskommelsen. För detta ställer V upp en rad krav: obligatorisk bygdepeng som innebär att kommuner och närområden som bygger ut vindkraft får del av avkastningen, ny elkabel till Gotland och ändrade direktiv till Vattenfall med uppdrag att bygga mer vindkraft.

Centerpartiets energipolitiska talesperson Rickard Nordin säger att det inte är aktuellt att släppa in V i energiöverenskommelsen under de premisserna.

– V ställer ett antal krav för att gå med i energiöverenskommelsen och det är inte

aktuellt att omförhandla den, säger Nordin.

Han menar att de krav som V har kan hanteras på annat sätt än genom deltagande i energiöverenskommelsen.

– Vi i Centerpartiet har till exempel motionerat om en ny elkabel till Gotland och den frågan kommer upp i näringsutskottet om någon vecka. Om V vill genomföra det kan man ta det via riksdagen.

Även energiminister Anders Ygeman (S) avvisar Vänsterpartiets krav för att delta i energiöverenskommelsen.

– V är liksom alla andra partier välkomna att ansluta sig till den men det är inte aktuellt att föra in en massa andra krav som skulle innebära att vi får en helt annan energiöverenskommelse, säger Anders Ygeman och understryker att det inte är aktuellt med någon omförhandling.

Jonas Sjöstedt menar dock att det behövs en långsiktig överenskommelse om energin som håller även efter nästa val. Därför bör partierna som nu ingår i överenskommelsen börja förhandla med V, anser han.

– Vårt mål är att den här överenskommelsen ska gälla lång tid framöver.

Hans Olsson

hans.olsson@dn.se

Hon hjälpte sin bror att få barn

ONSDAG 19 FEBRUARI 2020

Linnea Häggmark födde barn åt sin bror och hans fru. Hon vill att frivilligt surrogat utan ekonomisk ersättning blir tillåten i Sverige.

Men forskare varnar för att en uppluckring av lagen kan leda till pengar under bordet.

Det började med att Linnea Häggmarks svägerska fick cancer och sedan besked att hon troligtvis aldrig skulle kunna genomgå en graviditet utan att riskera att sjukdomen skulle förvärras. Adoption blev aldrig ett alternativ på grund av de medicinska skälen.

I det tysta började Linnea Häggmark, som redan hade två barn, fundera på vad det skulle innebära att föda någon annans barn. Hon tog del av information hon hittade från olika amerikanska och kanadensiska stödgrupper för både kommersiellt och altruistiskt surrogatmödraskap.

Hon landade i att hon inte var redo för ett altruistiskt surrogatmoderskap, det vill säga frivilligt.

Efter att Linnea Häggmark fött ett tredje barn kände hon sig färdig med sin egen familjebildning. Nu ville hon hjälpa sin bror och svägerska att bilda familj. Men hennes man var orolig för vad det skulle innebära för familjen.

– Men ju mer vi pratade om det så kändes det bättre för honom. Jag skulle aldrig göra det mot hans vilja.

I dag är det förbjudet att arrangera surrogatmödraskap i Sverige. EU-parlamentet har också fördömt alla former av surrogatarrangemang och liknar det med människohandel där kvinnor blir utnyttjade.

Svensk lag säger dock inget om att arrangera surrogatmödraskap i utlandet. Linnea Häggmark, brodern och svägerskan vände sig till en fertilitetsklinik i Georgien. Med hjälp av äggdonator gjordes ett embryo som sattes in i Linnea Häggmark efter hon genomgått hormonbehandlingar.

– I början kände jag mig som en kemisk förvaring som behövde matas med mediciner. Men för övrigt hade jag en väldigt bra graviditet.

Efter fem dagar i Georgien reste syskonen och svägerskan hem till Sverige. Därefter tog svensk mödravård över.

– Jag hade inställningen att det här barnet passar jag fram till dess föräldrar tar över efter förlossningen och knöt inte an till barnet så som man gör i en vanlig graviditet.

För Linnea Häggmark var det viktigt att få vara delaktig i alla beslut som rörde hennes kropp. Till förlossningen ville hon ha med sig sin man, sin bror och svägerska.

– Jag vill vara den som fick äran att räcka över bebisen till min bror. Det var förstås en lite märklig tanke att jag skulle föda någon annans barn. Jag ville ha ett fint avslut på graviditet och förlossning.

Den 29 augusti förra året föddes Eddie efter en långdragen förlossning.

– Jag tittade på honom och tyckte att han var så fin. Jag höll honom en kort stund innan jag la honom i famnen på min bror. Hur var det efter förlossningen?

– Kroppen kändes kluven i två delar. Å ena sidan var det glädje och stolthet – å andra sidan ångest, och känslan av sökande efter det barn jag burit i nio månader. Det var som en inre strid med mig själv i två veckor.

I dag ser Linnea Häggmark sig som en faster med en nära relation till sitt syskonbarn. Hon skulle vilja se att altruistiskt surrogatmoderskap blir tillåtet i Sverige.

– Det skulle kännas bättre att få hjälpa sina anhöriga under mer kontrollerade former i sitt hemland.

Anna Arvidsson, forskare vid Uppsala universitet och som nyligen har skrivit en avhandling om surrogatmödraskap, ser att det altruistiska också kan medföra risker.

– Det är komplext, det är inte svart eller vitt. Det finns argument som säger att om vi inte skulle tillåta altruistiskt

surrogatmödraskap så skulle vi inte ta hänsyn till kvinnors självbestämmande över sin egen kropp. Å andra sidan kan det finnas en risk med att tillåta eftersom det kan bli kommersiellt och att det blir pengar under bordet.

Indien har efter uppmärksammade fall skrotat möjligheten för kommersiellt surrogatmödraskap sedan december 2018. I dag är det endast tillåtet med altruistiskt.

– En del forskare i Indien menar också att det frivilliga kan vara mer exploaterande för kvinnorna i ett land som Indien.

Kvinnorna i Indien, som inte har så stor bestämmanderätt, kan pressas av släktingar och vänner för något som hon inte längre får betalt för.

Enligt Anna Arvidsson anser inte de som skaffar barn via surrogat att de köper ett barn. Utan att de köper en tjänst.

– De menar att de köper en tjänst av en kvinna. På så vis ser de att de inte köper ett barn, säger hon och tillägger:

– Det som slog mig under intervjuerna var att de verkligen är beredda på att göra nästan allt för att få barn, att det är det som hela livet kretsar kring.

Viviana Canoilas

viviana.canoilas@dn.se

Fakta.

Surrogatmödraskap innebär att en kvinna föder barn åt någon annan. Tanken är oftast att surrogatmamman inte ska bli juridisk eller genetisk förälder till barnet.

EU-parlamentet har fördömt all form av surrogatmödraskap och liknar det med människohandel.

I Storbritannien, Nederländerna och Grekland är det tillåtet med altruistiskt surrogatmödraskap, vilket innebär frivilligt och utan ersättning.

Kommersiellt surrogatmödraskap innebär att man arrangerar surrogatmödraskap mot betalning och

förekommer i bland annat Ukraina, Georgien, USA, Mexiko och Colombia.

Varningar för höga vattenflöden

ONSDAG 19 FEBRUARI 2020

Flera dagars regn över västra Sverige har lett till översvämningar och klass 2-varningar om mycket höga vattenflöden.

En av de värst drabbade platserna är Svenljunga där räddningstjänsten pumpade bort vatten under hela natten mot tisdagen.

– De har aldrig haft så höga vattennivåer, säger Julia Karlsson på räddningstjänsten i Södra Älvsborg.

Efter stormen Dennis framfart i helgen är vattennivåerna högre än vanligt i västra Sverige.

Klass 2-varningar för mycket höga flöden är utfärdade i stora delar av Västsverige, inklusive Göteborg. Det är en typ av varning som SMHI utfärdar vid fara för allmänheten, stora materiella skador och störningar i viktiga samhällsfunktioner. De närmaste dagarnas väderprognos för västra Sverige kommenterar Lisa Frost på SMHI så här:

– Onsdag blir en mellandag med sol på många håll, då avtar vinden. På torsdag letar sig ny nederbörd in västerifrån. Det ligger lågtryck på rad ute på Atlanten. På fredag tycks det åter bli soligt.

Sujay Dutt

sujay.dutt@dn.se

Rädda barnen: Lösningen för barnen i al-Hol – ta hem dem

ONSDAG 19 FEBRUARI 2020

Rädda barnen oroas av den senaste tidens utspel kring IS-lägret al-Hol. Organisationen tror att utvecklingen kan få den svenska regeringen att slå av på takten, snarare än öka sina ansträngningar, för att få hem svenska barn från Syrien.

Två nyheter från olika håll syftar båda till att bryta dödläget för de internationella

fångarna i al-Hol, däribland 57 svenska barn och deras mödrar.

Kurderna, som kontrollerar lägret, vill ställa de vuxna som varit i IS inför rätta på plats. Och en svensk åklagare uppmanar anhöriga till svenskar i al-Hol att polisanmäla sina släktingar för krigsbrott, så att de kan föras hem och sona sina eventuella brott här.

Lena Ingelstam som är svenska Rädda barnens internationella chef är skeptisk till idéerna.

– Alla kreativa försök för att barnen ska komma hem välkomnas, men det finns redan en enkel lösning som hjälper barnen i Syrien – att regeringen tar hem barnen med sina mödrar. I Sverige har vi två system som inte finns i al Hol – både ett rättssystem att utreda misstänkta förövare och socialtjänst som kan utreda föräldrars

lämplighet som vårdnadshavare, säger hon.

Den svenska rättsapparaten kritiseras ofta för att vara tandlös i förhållande till IS-återvändare. Två personer har dömts för terrorbrott efter två filmade mord i Syrien, men ingen har ännu dömts enligt lagen som förbjuder svenskar att resa utomlands för att ansluta sig till en terrorgrupp.

Rädda barnens experter oroas dock av att de svenska barnen och deras föräldrar nu i stället kan komma att dömas av rättssystem som inte är rättssäkra eller innehåller dödsstraff som en möjlig påföljd.

– Regeringen återkommer till att det är komplicerat att ta hem barnen, men Frankrike har tagit hem 17 barn, Kazakstan 406 stycken. Jag ser inte vad som kan vara extra svårt för den svenska regeringen, när andra länders regeringar

gång på gång lyckas hämta hem sina invånare, säger Lena Ingelstam.

Nu tror Rädda barnen att regeringen kommer att hitta nya skäl att skjuta insatser riktade mot de svenska barnen i al-Hol på framtiden. I ett uttalande skriver organisationen:

”Oavsett om förslaget att ställa svenskar till rätta på plats kommer att kunna genomföras eller inte så kvarstår faktum att barnen befinner sig i ett läger där deras rätt till liv, säkerhet, trygghet och skydd just nu inte kan garanteras. Arbetet med att utreda och lagföra brott är, oavsett vilken väg som väljs, ett långsiktigt arbete. Att föra barnen i säkerhet är en akut fråga.”

Kristina Hedberg

kristina.hedberg@dn.se

Fakta. Svenskarna i IS

I slutet av 2011 började män och kvinnor resa från Sverige för att ansluta sig till jihadistiska grupper som deltog i kriget i Syrien.

Totalt har cirka 300 personer från Sverige rest till striderna – och senare till kalifatet – vilket gör Sverige till ett av de länder i Europa där flest per capita valt att åka till området.

Flera av dem som åkte hade minderåriga barn med sig eller födde barn under tiden i IS. En del svenskar har dött i strid, andra har själva lämnat området, men cirka 60 barn, 25 kvinnor och ett okänt antal män befinner sig nu i läger eller fängelser i nordöstra Syrien.

Riksgälden varnar för coronaeffekter

ONSDAG 19 FEBRUARI 2020

Riksgälden ser en risk för att det nya coronaviruset kan få effekter på svensk tillväxt.

Myndigheten sänker samtidigt tillväxtprognosen för i år till 1 procent.

Inbromsningen från 1,2 procent i tillväxt i fjol förklaras bland annat av minskat bidrag från exporten framöver. Samtidigt noterar Riksgälden i en färsk prognos för statens upplåningsbehov att bostadsinvesteringarna i Sverige har rasat med 12 procent sedan 2017.

Ökad arbetslöshet ligger också i korten enligt Riksgälden, som räknar med att den lyfter till 7,4 procent 2021, upp från fjolårets nivå på 6,8 procent.

”Den pågående avmattningen innebär att resursutnyttjandet sjunker vilket bidrar till att arbetslösheten fortsätter att stiga.

Lönerna väntas även framöver öka i förhållandevis långsam takt och är en viktig orsak till att inflationen hamnar under målet på två procent under hela prognosperioden”, skriver Riksgälden. Riskerna finns främst utomlands, enligt myndigheten, som lyfter fram det nya coronaviruset som ett orosmoln.

”Stängda produktionsanläggningar och restriktioner som begränsar handel och resor kommer att sätta avtryck i den kinesiska ekonomin”, skriver Riksgälden.

”Produktionsstoppet i Kina har till viss del redan fått spridning till andra länder som

också har tvingats dra ner på sin produktion till följd av dels lägre efterfrågan från Kina, dels brist på insatsvaror från Kina”, tillägger Riksgälden.

Myndigheten varnar även för att tjänstesektorn i Kina kan drabbas och att den i dag utgör en större del av landets ekonomi än när det så kallade sarsviruset spred sig i början av 2000-talet.

Dessutom är risken för spridning av viruset större i dag till följd av ökat resande samtidigt som Kina utgör en betydligt viktigare del av världsekonomin än för 15 år sedan, enligt Riksgälden.

Bland riskerna för global tillväxt lyfter Riksgälden även fram det spända läget mellan Iran och USA, som kan medföra högre riskpremier på marknaderna och högre oljepris, enligt myndigheten.

TT

Riksgälden ser inga skäl att ändra i sin plan för statlig upplåning till följd av prognosjusteringarna. Upplåningen i statsobligationer beräknas i år öka till 51 miljarder kronor för att fortsätta upp till 60 miljarder 2021.

Riksgälden höjer samtidigt sina prognoser för statens finansiella sparande med 0,2 procentenheter till 0,7 procent av BNP i år och med 0,1 procentenhet till 0,3 procent 2021.

Källa: Riksgälden (TT)

Så påverkas svenska konsumenter av virusutbrottet

ONSDAG 19 FEBRUARI 2020

Försenade klädkollektioner, brist på hockeyklubbor och längre leveranstider på bilar. Så kan svenska konsumenter drabbas av coronavirusutbrottet.

Svensk Handel tror att affärernas utbud kan påverkas tidigast under senvåren.

I december kom de första rapporterna om coronavirusutbrottet i Hubeiprovinzen i södra Kina och sedan dess har tillverkare stoppat produktionen och flygbolag ställt in flighter. Det här får konsekvenser även för svenska konsumenter.

Postnord har meddelat att försändelser från Kina till Sverige är utsatta för kraftiga förseningar på grund av att flygtrafiken påverkats. Det finns ingen prognos för när transporterna kommer i gång igen – vilket är ett negativt besked för de som e-handlar varor direkt från Kina.

– Volymerna har minskat kraftigt. Vad vi ser ungefär 30-procentiga minskningar i inflödet jämfört med förra året, säger Henrik Ishihara på Postnords pressavdelning.

Andra branscher som riskerar att påverkas är kläd- och elektronikhandeln. Södra Kina är centrum för landets

elektroniktillverkning och det kan även bli tal om försenade klädkollektioner.

– Troligare är att höstkollektioner kan komma sent, sommarkollektionerna är nog redan skickade, säger Mats Hedenström, näringspolitisk chef på Svensk Handel.

Bilköpare kan också tvingas vänta lite längre på sina nya fordon, uppger Fordonskomponentgruppen (FKG) som är branschorganisationen för Skandinaviens leverantörer i fordonsindustrin.

– Oftast tillverkas bilar utifrån ordrar och det kan bli så att människor som har beställt bilar får vänta lite längre för att det fattas någon del från Kina. Det verkar som att det kan bli stopp på komponenter om två–tre veckor om inte situationen förändras, säger Peter Bryntesson, senior rådgivare på FKG.

Inte heller hockeyvärlden är fredad. De två största klubbleverantörerna Bauer och CCM tillverkar sina klubbor i Kina, och när fabrikerna aldrig öppnade efter det kinesiska nyåret, på grund av coronaviruset, började det bli oroligt i hockeyvärlden. Tack vare att utbrottet av coronaviruset skedde i samband med det kinesiska nyåret, då produktionen ändå stod stilla, hade leverantörerna redan säkrat upp med klubbor för en tid framöver, uppger Bauer till TT.

Enligt Svensk Handel har Sverige ett stort handelsutbyte med Kina, därför kommer förseningar i produktion och leveranser att få betydande konsekvenser. Men branschorganisationen ser inte att viruset redan har påverkat utbudet i svenska butiker.

– Det sker nog tidigast under senvåren. Om vi får en stark begränsning av

importen och inte hittar alternativa leveransvägar kommer det säkert att märkas – hur är omöjligt att bedöma, säger Mats Hedenström.

Men det handlar snarare om förändrade leveranskedjor, att svenska företag importerar från andra länder, menar han.
– Vi är ”peppar peppar” ganska duktiga på att hitta andra vägar när leveranskedjorna inte fungerar.

Marit Sundberg

marit.sundberg@dn.se

Fakta. Så viktig är importen från Kina

Kina är Sveriges största handelspartner i Asien. Cirka 10 000 svenska företag bedriver handel med landet och drygt 600 svenska företag har verksamhet på plats.
2018 uppgick importen från Kina till drygt 80 miljarder kronor, vilket är 5,4 procent av den totala svenska varuimporten, enligt siffror från Kommerskollegium

Maskiner och apparater är den enskilt största kategorin följt av kläder.

Källa: Sweden Abroad, Svensk Handel

Bostadspriser- na steg under januari

ONSDAG 19 FEBRUARI 2020

Januari brukar vara en stark månad för bostadsmarknaden när affärerna kommer i gång igen efter jul- och nyårshelgerna. Så även denna gång.

Hox-index för privatägda bostäder steg med 2,9 procent i januari, jämfört med månaden innan. Bostadsrätter steg med 1,8 procent och villor steg med 3,6 procent.

I Stockholm steg snittpriset på bostadsrätter med 1,4 procent, Göteborg

med 1,6 procent och i Malmö med 0,7 procent.

Motsvarande prisökningar för villor var 3,4, 1,9 och 3,0 procent.

På tolv månadersbasis har det genomsnittliga bostadsrättspriset i Sverige stigit med 6,1 procent och snittvillan med 6,3 procent. Den relativa stora prisuppgången tycks dock inte få bostadsköpare att räkna med fortsatt uppgång, enligt Erik Olsson Bostadsindex (EOBI).

EOBI ställer frågor till besökare på visningar om vad de tror om pris- och ränteutveckling under det kommande året. I februari har andelen som tror på stigande priser, sjunkit jämfört med förra mätningen i november.

Dan Lucas

dan.lucas@dn.se

Ledare: Nej, Sverige ska inte betala högre EU- avgift

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

Storbritanniens utträde ur EU är sorgligt på så många sätt, inte minst känslomässiga. En mer handfast effekt när den näst största nettobetalaren lämnar unionen är att över 10 miljarder euro

årligen försvinner ur den budget som ska gälla 2021–2027.

Naturligt vore att anpassa kostymen. I dag är medlemsavgiften 1,0 procent av bruttonationalinkomsten (liknande bnp). De ”sparsamma fyra”, där Sverige ingår tillsammans med Danmark, Nederländerna och Österrike, ser ingen anledning att öka siffran. Tyskland har i princip samma inställning.

Majoriteten länder, händelsevis framför allt de som får ut mer än betalar in till EU-budgeten, vill däremot inte alls bli av med några bidrag. Så långt ser striden, där det avgörande slaget påbörjas på torsdagens extra toppmöte, ut som ett futtigt gräl om notan.

EU-kommissionen har föreslagit 1,11 procent, EU-parlamentet kräver 1,3. Europeiska rådets ordförande Charles Michel har lagt ett kompromissbud på 1,07

procent. Ytterligare en fråga är vad som händer med nettobetallarnas rabatter. Michel säger att de ska leva kvar, men inte på vilken nivå och inte hur länge. Decimalerna ger intrycket av växelpengar. Men för Sveriges del handlar till exempel kommissionens plan om cirka 16 miljarder kronor om året, att jämföra med dagens 39 miljarder. Det kan en finansminister göra mycket annat med på hemmaplan. Budgetfejden visar dessutom på ett par av EU:s stora problem. Ett är oförmågan att prioritera. Ett annat är att en del bidragstagare struntar i sina förpliktelser. Om EU:s budget tog sikte på framtiden, att rusta unionen för tekniska språng och utmaningar i tiden, skulle diskussionen bli annorlunda. Nu sägs gränsskydd och forskning vara orsaken till expansionen. Fortfarande går dock uppåt tre fjärdedelar av pengarna till föga moderna ting som

jordbrukssubventioner och regionalpolitik. Och Michels förslag har skalat bort nymodigheter för att få plats med antikviteterna. Sant är att lantbrukets andel av EU-budgeten har minskat i ett par decennier. Men subventionerna älskas alltjämt av franska bönder, och är en jättebusiness som utnyttjas av både rika godsägare och rena rufflare. Tjeckiens premiärminister Andrej Babis och kretsen kring hans ungerska kollega Viktor Orbán tillhör de som har gjort sig en rejäl hacka på arrangemanget. Strukturfondernas meriter när det gäller omfördelning till fattigare regioner är också tvivelaktiga. Grekland fick länge mest, och utträttade minst. Samtidigt pågår en debatt om huruvida länder som inte garanterar rättsväsendets oberoende och andra demokratiska

principer ska kunna berövas sina bidrag. Här handlar det om Polen och Ungern, vars nationalkonservativa regeringar har sparkat på dessa EU:s hörnstenar.

Unionen har hittills inte klarat att bestraffa Polen och Ungern, eftersom de skyddar varandra. Michels senaste plan när det gäller bidragen är likaså helt tandlös mot motspänstiga central- och östeuropéer.

De hävdar ofta att bidragen måste fortsätta strömma, annars gynnas farliga populister. Dels kan man undra vad Polens och Ungerns regeringar i så fall ska kallas. Dels är argumentet lika giltigt i nettobetalande länder, där EU:s antagonister skulle hälsa en avgiftshöjning med hånskratt.

Utan tvivel har EU en rad viktiga uppgifter framför sig. Det handlar om exempelvis klimat, forskning och en ekonomisk

tillväxt som kommer alla till del. Men Sverige har alla skäl i världen att göra motstånd mot en dyr, ineffektiv och fantasilös europeisk budget.

DN 20/2 2020

21-åring planerade attack mot skola – döms till fängelse

ONSDAG 19 FEBRUARI 2020

21-åringen åtalades för att ha planerat en attack mot sin gamla gymnasieskola – på årsdagen av massakern vid Columbine high school i USA. I dag dömdes han till 2 år och sex månaders fängelse av Attunda tingsrätt.

Enligt det rättspsykiatriska utlåtandet led inte 21-åringen av någon allvarlig psykisk störning när han planerade dådet som aldrig blev av.

Det var som att allt rann över när flickvännen gjorde slut. Tidigare depressioner kom ikapp, 21-åringen drack minst 70 centiliter starksprit per dag och han började fundera på att ta sitt liv.

Det var då han bestämde sig för att spränga och sätta eld på sin gamla gymnasieskola söder om Stockholm. Han ville ”ge världen ett big fuck you” innan han ”drog”, säger han i samtal under den rättspsykiatriska utredningen. Hans förhoppning var att han skulle bli ihjälskjuten av polis i samband med attacken mot skolan.

På tisdagen dömdes han till 2 år och sex månaders fängelse för förberedelse till grov mordbrand. Han frias dock från

misstankarna om förberedelse till allmänfarlig ödeläggelse. De explosioner som mannen hade tänkt åstadkomma ansågs inte vara så omfattande som krävs för brottet.

Av det rättspsykiatriska utlåtandet framgår, som DN tidigare berättat, att 21-åringen i långa perioder mådde psykiskt dåligt under sin uppväxt. Han hade flera kontakter med barn- och ungdomspsykiatri och hans föräldrar försökte stötta honom.

Han erbjöds piller, men ingen terapi för sina depressiva tillstånd. När han kom till den rättspsykiatriska undersökningsenheten i Stockholm var han artig och ”gav god ögonkontakt”. Han var orienterad i tid och rum och förstod syftet med undersökningen. Han tillbringade stor del av sin tid inne på sitt

rum, där han ägnade sig åt att översätta bibeln till runskrift.

21-åringen erkände att han hade förberett att utföra dådet, men förnekade att syftet med att planera det var att åstadkomma explosioner. Han erkände också att han hade för avsikt att sätta eld på skolans bibliotek – men att han inte förstod att det fanns en risk för att branden skulle sprida sig.

– Tack och lov blev mannen avslöjad innan brottsplanen satts i verket. Branden hade kunnat orsaka omfattande förstörelse av egendom och till att människor dött, säger rådmannen Håkan Lundquist i en kommentar.

Det var bara en slump att 21-åringen greps av polis. det skedde i samband med att ett bråk mellan honom och en äldre, hemlös man uppstod i 21-åringens bostad. 21-åringen jagade mannen med en machete

och kom därför att kallas för ”machetemannen” i medierna dagen efter gripandet.

När polisen upptäckte vad han förvarade i sitt rum – vapenreplikor och hemmagjorda bomber – insåg man att det fanns mer att utreda. I hans rum hittade man också ett slags ”manifest” där han beskrev dels hur han mådde, men också vad han hade för planer.

Själv förklarade han syftet med att anlägga branden med att han inte ville ta livet av sig och bli bortglömd, utan bli ihågkommen som han som brände ner gymnasieskolan.

Enligt de undersökningar som Nationellt forensiskt center (NFC) gjort är det dock oklart hur omfattande effekter 21-åringens hemmagjorda bomber kunnat få.

Tingsrätten friade därför för brottet förberedelse till allmänfarlig ödeläggelse.

När det gäller planerna på att anlägga branden menar dock tingsrätten att det fanns en konkret fara för att brottet skulle fullbordas. Det var noggrant planerat och 21-åringen hade en god uppfattning om lokalerna.

”Det är osannolikt att något hade fått honom att ändra sig”, skriver tingsrätten som alltså dömer 21-åringen för förberedelse till grov mordbrand.

21-åringens advokat, Jan Kyrö, är nöjd med domen. Han pläderade för att hans klient skulle dömas för förberedelse till grov mordbrand och frias från misstankarna om förberedelse till allmänfarlig ödeläggelse – precis som det blev.

Att hans klient fick ett fängelsestraff på 2,5 år ligger också helt i linje med vad advokaten anser vara relevant i

sammanhanget och ett straff som ligger i hans klients intresse.

– Min klient är insiktsfull och vet att han behöver hjälp och stöd, inte minst med sitt alkoholmissbruk. Det kan han få nu.

21-åringen var tidigare ostraffad.

Ulrika By

ulrika.by@dn.se

Tandläkaren: Barn under två år ska inte få socker

ONSDAG 19 FEBRUARI 2020

Tandvårdshälsan bland yngre barn försämrats, och särskilt gäller det barn som har äldre syskon. Övertandläkaren Annika Julihn menar att det råder nolltolerans mot socker innan två års ålder, men att föräldrar har svårt att följa riktlinjerna.

– Vi kan dra bort fler än tio tänder på barn ibland, föräldrar blir chockade, säger över tandläkare Annika Julihn.

På Eastmaninstitutet i Vasastan tar man emot barn som har drabbats av svår karies och andra munsjukdomar. Fyråriga Henry har funktionsvariation och är på ett av flera besök hos tandläkaren, i dag för att öva på att sitta lugnt i tandläkarstolen. Inne hos tandsköterskan spelas musik och han får själv träna på att borsta sina tänder.

En studie på 65 000 barn i Stockholmsregionen visar att ju fler äldre syskon ett barn har desto högre är risken för hål i tänderna. Det fjärde barnet i syskonskaran har 69 procent högre risk att få karies innan det fyllt sju år.

Forskningsstudiens resultat, som bygger på tanddata från alla barn mellan tre och

sju år i Region Stockholm under 00-talet, kom som en överraskning för forskarna.

– Något vi inte alls hade räknat med är att plats i syskonskaran har stor betydelse för förekomst av karies hos barn, säger Annika Julihn, över tandläkare på Folktandvården Stockholm och projektledare på ABC, Akademiskt barntandvårdscentrum.

Henrys mamma, Sandra Nyberg, har följt med under dagens besök och berättar att det kan vara komplicerat att hålla efter två barns tandrutin. Sedan hon fick sitt andra barn upplever hon att man inte längre lägger samma fokus på att hålla barn borta från socker.

– Jag tror att det stämmer att andra barnet löper högre risk för karies. Det känns särskilt så för vår del där vårt första barn har en funktionsvariation. Henry äter inte så mycket vanlig mat att och det blir

svårare att hålla tillbaka om vår andra son Valter ber om en kaka, säger hon.

– Vi hör också från kompisar att man är superhård med första barnet vad gäller lördagsgodis och fika till exempel. Barn nummer två ser vad det äldre syskonet gör och då släpper man lite på det, säger Sandra Nyberg.

Annika Julihn, som står bakom studien, har arbetat som barntandläkare i 20 år och ser oroligt på utvecklingen om barns tandhälsa. Risken för karies bland barn stegrar utifrån hur många syskon de har. Andra barnet löper 17 procents högre risk för att drabbas för karies jämfört med första barnet, det tredje barnet har i snitt 47 procents högre risk medan fjärde barnet har 69 procents högre risk.

– Jag tror att det handlar om en kombination av vanor och bakgrund. För vi har ett tydligt samband mellan låg

utbildning hos föräldrar och karies. Det har blivit allt värre, tittar man på Folktandvårdens statistik är det 4 procent som har karies vid tre års ålder och 28 procent vid sju, säger hon.

Det var när man i studien justerade för övriga riskfaktorer som kön, mammans ålder och socioekonomiska faktorer som barnets plats i syskonskaran sticker ut som en stor riskfaktor. I Sverige har frågan om syskons betydelse aldrig tidigare diskuterats, menar Annika Julihn.

I storstäderna är tandhälsan generellt sämre än i övriga delar av Sverige och socker är en av de största bovarna.

Tandläkare förstår att ledsna barn som inte vill äta leder till trötta föräldrar och snabba lösningar. Men att ge barn sötsaker när tänderna ännu inte är tillräckligt utvecklade leder till framtida problem. På Eastmaninstitutet tar man emot många

barn med svår karies, i flera fall dras barnens tänder ut där vissa endast har framtänder kvar.

– Vi kan dra bort fler än tio tänder på barn ibland, föräldrar blir chockade. Många får dåligt samvete då barnet kan få svårare att tugga.

– Jag har ju blivit mormor själv, och har en åttamånaders. Man inser vad lätt hänt det är när man sitter vid ett middagsbord och äter efterrätt att man bara ger en sked till den lilla. Det blir lätt så om man inte har kunskap och tycker synd om barnet. Men barnet har ju ingen aning då.

Annika Julihn säger att det handlar om sunt förnuft. Även som stressad flerbarnsförälder är det viktigt att lägga stort fokus på samtliga barns tänder. Många föräldrar missar att borsta tänderna på barn två gånger per dag.

– Det äldsta barnet har vi sett att man har mer regler för, sen är det inte riktigt lika strängt. Man får inte mer tid som förälder det har jag full förståelse för, men man har ändå skaffat detta barn och alla barn måste ha rätt till att få sina tänder skötta, säger hon.

Framför allt menar forskarna att det är det viktigt att den nya kunskapen används ute på tandklinikerna.

– Tandläkarna borde fråga om barnet har syskon och vilket nummer de har, det här är ju något som är väldigt enkelt att ta till sig och som vi kan använda i vår kariesprevention, säger Annika Julihn. Många föräldrar missar även kallelsen till tandhälsoinformation som man får när barnet fyller ett år. Enligt folktandvården är det närmare 50 procent som inte dyker upp på dessa besök.

Talayeh Behfar är mamma till Luna och upplever att det är viktigt att byta ut socker mot frukt. Hon ska snart gå på första tandhälsoninformationen på BVC för att få råd om hur Lunas tänder ska skötas på bästa vis.

– Kallelsen ser jag som viktig att gå på. Jag funderar inte så mycket över barnets tandvård utan ser det mer som en självklarhet. Vi sköter våra egna tänder, så varför ska inte barnets tänder bli skötta på samma sätt. Jag är väldigt noggrann med att borsta tänderna redan när de sticker ut, säger hon.

Även om hon själv inte är flerbarnsförälder kan hon förstå att flera barn kan leda till färre tandvårdsregler i hemmet.

– Jag vet ju att det är ganska kämpigt redan nu, att försöka att inte ge socker. Men min tanke är att ge fruktbitar i stället,

med full respekt för att man inte alltid kan följa det, säger hon.

Johan Lundqvist är föräldraledig tvåbarnsförälder, och ute i Vasaparken med ettåriga Dana. Riktlinjerna om att hålla barn under två år från socker ser han som problematiskt.

– Det är jättesvårt, det går inte när äldre systemen får sötsaker. Borsta tänderna måste man göra, men att släppa på tyglarna med just sötsaker är svårt att undvika. Vi hade regler för storasyster, men med Dana är det absolut inte så. Det är svårt att säga att barn ett får lördagsgodis, och att det andra inte får det, säger han.

Storasyster var på besök hos tandvårdshälsokollen som ettåring – att gå på koll med första barnet upplever Johan Lundqvist som tillräckligt.

– Jag vet faktiskt inte om vi har varit på tandvårdshälsokollen med Dana. Om man har gått på koll med första barnet känner att man inte behöver samma information igen, säger han.

Jessica Ritzén

jessica.ritzen@dn.se

Johanna Sundbeck

johanna.sundbeck@dn.se

tänderna så att de blir starkare. Just de första åren när tänderna bryter fram är det otroligt viktigt att inte äta sötsaker. Sen är det lördagsgodis som gäller.

3 Gå till tandläkaren och utebli inte från tandhälsoinformation.

4 Undvik att småäta och vila mellan måltiderna.

5 Undvik sötade drycker, ge barnet vatten när det är törstigt.

Fakta. Barntandläkarens tips för bättre munhälsa

1 Tandborstning är det allra viktigaste, från det att första tanden kommer, varje morgon och varje kväll. Man ska ha lite fluortandkräm ytterst på stråna när barnet är från sex månader gammal till två år. Från två till sex ska man ta en klick lika stor som en ärtä. Till en början med barntandkräm, från sex år gäller vuxentandkräm.

2 Ge inte socker före två års ålder. Tänderna är sköra när de kommer upp, ju längre de sitter i munnen desto mer kalciumjoner lagras in i

Småfolkets bank drar sig inte för att svika sina kunder

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

En gång i tiden bildades sparbankerna för att hjälpa småfolket i landet att spara och få något slags avkastning och omsättning. Många slantar små blev i andra änden basen för billigare lån till lantbrukare och företagare som kunde investera, en vital

del av det Sverige som hjälpt av avskaffat skråväsende och näringsfrihet under 1800-talets sista decennier lämnade fattigdom och förnedring bakom sig, och på hundra år blev ett av världens rikaste länder.

Det säger något om vår tid när resultatet av denna småfolkets sparbanksrörelse, dagens Swedbank, ger sig i kast med att städa ut småfolket från banken. Vd Jens Henriksson lanserade nyligen strategin, omskriven på tidningarnas näringslivssidor (SvD 28/1).

”De som inte har fyllt i tillräckliga kunduppgifter, de enskilda föreningar som inte fullt ut har årsredovisningar och sådant, de kommer vi att frysa kontot för. I slutänden kommer vi se till att de behöver lämna oss som kund.”

Problemet är att Swedbank jagat feta omsättningsbonusar i sina utländska

specialavdelningar för rika oligarker och deras skumraskpartner, och i detta värv valt att bortse från elementära varningssignaler. På så vis har de sannolikt medverkat till penningtvätt. Detta problem vill banken nu åtgärda genom att ännu striktare tillämpa regelverket på föreningar och småsparare. Vanliga kunder är redan övervakade som det är. Alla som försökt att ta kontanter till bankkontor vet att de inte är intresserade av pengar på det sättet. Normala bankkunder har till och med svårt att i förväg få betala av sina lån. När bankerna tjänar på det är regelverket mot penningtvätt redan strikt. En av dessa hunsade kunder heter Henry Bronett, cirkusdirektör och för min generation för alltid poeten Daniel i "Varuhuset". Han skrev nyligen en frustrerad bloggpost (25/1) om den

detaljerade byråkrati som krävdes i kontakt med banken som förvaltade hans pengar. Varför ska en pappa som vill skaffa ett bankkort till sin tonårige son – vilket blivit nödvändigt eftersom butikerna och kaféerna inte tar kontanter längre – intyga att sonen inte är en politisk säkerhetsrisk?

Beskedet från bank-*vd* Henriksson är att alla som inte samarbetar åker ut. Så varför väljer banken denna strategi? Den skyller på myndigheternas krav, och det stämmer säkert. Myndigheter som inte heller de upptäckte penningtvätten i Baltikum vill kunna ha ryggen fri, och det brukar sluta med det vanliga ifyllandet av formella protokoll.

Men det sorgliga är att det förmodligen också är en god affär för banken.

I tider av noll- och minusräntor kommer bankernas pengar billigt, allt oftare via

utlandslån, och omsätts lukrativt via bostadslån. Småkundernas konton med sparslantar och magra pensioner och löner är i en sådan miljö mest en administrativ kostnad, precis som deras kontanter. Dem vill bankerna nog helst göra sig av med. I ett större perspektiv är detta ännu ett exempel på hur räntemiljön med noll- och minusräntor vidgar ekonomiska klyftor. Detta sker inte bara genom nya rekord i bostads- och börsvärden, utan börjar också i andra änden ha sitt pris i form av sämre bankbetjäning och med kronans försvagning via högre priser på resor, importerad mat och bensin. Långsiktigt behöver förstås räntorna återställas till rimliga nivåer så att även vanliga löntagare är lönsamma och välkomna kunder hos bankerna, som sörjer för en nödvändig betalningsinfrastruktur. Men för att åtminstone inte

förvärra situationen bör Finansinspektionen vara tydlig gentemot bankerna vad gäller regelverket och hur det tillämpas. Förslagsvis med följande budskap: ”Se ni till att ni har ordning på kontona som flyttar miljoner på ett oförklarligt sätt. Lämna däremot tant Svea ifred även om hon inte har fyllt i det årliga internetprotokollet och intygat att hon inte är skattskyldig på Bahamas. Och ha för bövelen kompetens att ta emot kontanterna från sybehörsföreningens julbasar i Knäckebröhult.” Stå upp för småfolket om nu det som en gång var småfolkets bank inte har vett att göra det själv. Låt inte Swedbank gömma sig bakom lagarna mot penningtvätt.

Mattias Svensson
mattias.svensson@dn.se

”Låt skyddsombud kontrollera alla företag med kollektivavtal”

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

DN. DEBATT 20200220

På arbetsplatser med många arbetare från andra länder får de regionala skyddsombuden inte ingripa om där inte finns minst en fackmedlem. Trots att ombuden kan observera rent livsfarliga omständigheter. Regeringen

föreslår nu att skyddsombuden ska kunna verka på alla arbetsplatser med kollektivavtal, skriver Eva Nordmark (S), Marie Nilsson och Johan Lindholm. Ingen ska behöva bli sjuk, skada sig eller dö av jobbet. Men i dag är det alltför många som varje dag riskerar sin kropp, hälsa – och ytterst sitt liv på arbetet. Under 2019 inträffade över 100 000 arbetsplatsolyckor och 48 personer dog på svenska arbetsplatser. En man från Göteborg dog när han fick en stolpe över sig, en ung byggnadsarbetare i Stenungsund omkom när han föll tolv meter ner i ett betonggolv. Det finns alltför många liknande exempel. Det är människor som aldrig mer kan gå hem till sina familjer. Barn som förlorar sina föräldrar. Nära och kära som måste sörjas alldeles för tidigt. Mer behöver göras för

att ingen ska förolyckas eller skada sig på jobbet.

De regionala skyddsombuden är viktiga för att öka säkerheten och minska riskerna på arbetsplatser som saknar en egen lokal skyddsorganisation, deras insatser räddar liv. De stöttar både anställda och arbetsgivare i deras dagliga arbetsmiljöarbete. Vi anser att de regionala skyddsombuden bör få möjlighet att besöka fler arbetsställen. Därför föreslår regeringen att arbetsmiljölagen ändras så att regionala skyddsombud får utökad tillträdesrätt till alla arbetsplatser som har kollektivavtal. Vi i Byggnads och IF Metall, med medlemmar i särskilt riskutsatta branscher, stödjer detta förslag tillsammans med många andra fackförbund och arbetsgivare. För arbetsgivarna handlar det inte minst om att skapa en mer sund konkurrens.

På alla arbetsplatser med fler än fem anställda ska det i dag finnas ett skyddsombud. Samtidigt jobbar allt fler arbetstagare på arbetsställen som saknar ett lokalt skyddsombud. Rörligheten på arbetsmarknaden och en stor ökning av företag med få anställda är två av orsakerna.

Framför allt inom bygg- och anläggningsbranschen har andelen utstationerade arbetare ökat markant. Med utstationerad arbetskraft menas anställda från ett land utanför Sverige som tillfälligt arbetar i Sverige på uppdrag av sin arbetsgivare. Det finns i dag arbetsplatser där enbart utstationerad arbetskraft jobbar. Där saknas ofta både kunskap om svenska arbetsmiljöregler och förutsättningar för en fungerande samverkan mellan företagsledning och fackliga skyddsombud om arbetsmiljön.

Risken för ohälsa och allvarliga olyckor är mycket högre på sådana arbetsplatser. Arbetsgivaren är alltid ytterst ansvarig för arbetsmiljön och säkerheten på arbetsplatsen. De allra flesta arbetsgivare och företag i Sverige tar sitt arbetsmiljöansvar på största allvar. De följer de arbetsmiljöregler som gäller, utbildar sina anställda och samverkar med myndigheter och skyddsombud. Skyddsombuden är arbetstagarnas arbetsmiljörepresentanter. Skyddsombudens uppdrag är att samverka med arbetsgivare, påtala brister i arbetsmiljön och utveckla det lokala arbetsmiljöarbetet. På arbetsplatser där det saknas ett lokalt skyddsombud har de regionala skyddsombuden ett särskilt viktigt uppdrag att få i gång ett lokalt skyddsarbete. Det handlar om att bygga ett samarbete om arbetsmiljön mellan företag

och fack och att konkret visa på brister i arbetsmiljön som behöver åtgärdas. Det är viktigt att påpeka att de regionala skyddsombuden stöttar både anställda och arbetsgivare i arbetet för en bättre arbetsmiljö. I synnerhet för småföretag som oftast själva saknar förutsättningar och kunskap att utveckla ett lokalt arbetsmiljöarbete, är de regionala skyddsombuden en viktig resurs. I slutändan handlar det om att bygga ett samarbete om arbetsmiljön. En säker och hållbar arbetsmiljö är något som endast kan åstadkommas i samverkan. I dag får de regionala skyddsombuden enbart verka på arbetsplatser där det finns minst en anställd som är medlem i ett fackförbund. Kravet om minst en medlem har lett till att det finns företag som har kollektivavtal, men där de regionala skyddsombuden inte får tillträde. Det här

är särskilt vanligt på arbetsplatser med många utstationerade arbetare.

I dessa fall kan regionala skyddsombud inte agera, trots att de får direkta uppgifter om eller själva kan konstatera brister i arbetsmiljön. I flera dokumenterade fall har det handlat om rent livsfarliga omständigheter som undermåliga byggställningar, asbestsanering utan skyddsutrustning och arbetare som hanterar tunga maskiner utan någon form av utbildning.

Att företag med svenska kollektivavtal, men en stor andel utstationerade arbetstagare, inte kan kontrolleras på samma sätt som andra företag med kollektivavtal är inte rimligt. Det leder till att företag som gör rätt riskerar att konkurreras ut av oseriösa företag som tummar på säkerheten genom kryphål i lagen. Framför allt löper tiotusentals

människor som arbetar i Sverige stora risker för sin hälsa och sitt liv. Det handlar inte bara om risken för arbetsplatsolyckor utan även om risken för arbetsrelaterade sjukdomar.

Det är helt oacceptabelt. Därför är det viktigt att anpassa tillträdesrätten så att regionala skyddsombud även får rätt att besöka de arbetsplatser där arbetsgivaren har eller brukar ha kollektivavtal.

Det har höjts röster i den politiska debatten – bland annat från Sverigedemokraterna – om att de regionala skyddsombuden borde avskaffas och ersättas med statliga arbetsmiljörådgivare.

Vi anser att det vore helt fel väg att gå.

Samverkan mellan fackförbund och arbetsgivare är en grundpelare i den svenska arbetsmiljölagen.

Att avskaffa de regionala skyddsombuden skulle innebära att en unik svensk resurs i

arbetsmiljöarbetet går förlorad. De regionala skyddsombuden är branschkunniga och gör stora insatser för att öka tryggheten och säkerheten på arbetsplatser där det saknas ett lokalt fungerande skyddsarbete. De hjälper även till att rekrytera lokala skyddsombud, för att på så sätt få i gång det lokala arbetsmiljöarbetet. Det är ett arbete som räddar liv.

En arbetsmarknad i förändring kräver nya politiska beslut för att vi ska kunna bibehålla en hög skyddsnivå i arbetsmiljöarbetet. Därför vill vi stärka skyddsombudens roll, och föreslår att de regionala skyddsombuden även ska kunna verka på alla de arbetsplatser som har eller brukar ha kollektivavtal. Det skulle göra verklig skillnad för att öka tryggheten och säkerheten på våra arbetsplatser.

Regeringen lägger nu detta förslag på riksdagens bord. Tillsammans kan vi göra något på riktigt för att förhindra att fler arbetstagare blir sjuka, skadar sig eller dör av jobbet.

Fakta. Regionala Skyddsombud

Så utses de. Ett regionalt skyddsombud är ett skyddsombud som utses av den lokala fackliga arbetstagarorganisationen att verka på flera arbetsställen inom ett visst område, ofta geografiskt avgränsat. Rätten att utse regionalt skyddsombud regleras i arbetsmiljölagen.

Befogenheter. Regionala skyddsombud har samma befogenheter som lokala skyddsombud. Regionala skyddsombud verkar främst på arbetsplatser där det saknas ett lokalt skyddsombud.

Uppgifter.

Att vara ambulerande skyddsombud som granskar arbetsmiljön och föreslår förbättringar.

Att främja anställdas deltagande i arbetsmiljöarbetet, genom att rekrytera och stödja lokala skyddsombud.

Att främja det lokala arbetsmiljöarbetet, framförallt förbättra det systematiska arbetsmiljöarbetet.
Antal. År 2018 fanns enligt Arbetsmiljöverket 1 725 regionala skyddsombud.

Eva Nordmark (S), arbetsmarknadsminister
Marie Nilsson, förbundsordförande IF Metall
Johan Lindholm, förbundsordförande Byggnads

”Jag upplever ett starkt stöd i partiet”

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

Statsminister Stefan Löfven är inte orolig över att flera inom S ifrågasätter hans framtid som partiledare.

– Jag upplever ett starkt stöd i partiet, säger Stefan Löfven.

Stefan Löfven har meddelat att han vill leda Socialdemokraterna i valrörelsen 2022. Beskedet har lett till att en handfull förtroendevalda S-politiker har sagt att han borde lämna sin post före valet.

– Det är klart att det i ett stort parti finns de som har olika uppfattningar och det är

inget fel i det. Men jag känner inte något sådant tryck, säger Stefan Löfven. Statsministern pekar på att valresultatet tvingade fram nya konstellationer i svensk politik och att januariavtalet mellan Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Centerpartiet och Liberalerna är ett uttryck för det.

– Vi får alltid göra kompromisser när vi gör avtal men alternativet hade varit en katastrof för svenska löntagare, säger Stefan Löfven.

Han vill hellre fokusera på det regeringen har åstadkommit och planerar att göra framöver.

– Vi har skjutit till mer pengar till välfärden och vi säger att vi ska skjuta till ännu mer. Vi har 100 000 platser i kunskapslyftet som ska göra att fler kommer vidare i arbetslivet. Vi ska bygga bostäder, skolor, förskolor.

Klimatomställningen ska göras på ett riktigt sätt. Det finns så mycket bra saker att göra så det är viktigt att vi har den här typen av samarbeten.

Trots de saker du räknar upp, varför tror du ändå att det finns personer inom ditt parti som ifrågasätter ditt ledarskap?

– För det första upplever jag ett starkt stöd i partiet. Det finns inget konstigt med att det finns människor i ett parti som har en annorlunda uppfattning i partiledarfrågan.

– Sen är det en tid som är ganska svår – både i världen och med de problem vi har själva med gängbrottslighet, med skjutningar och med sprängningar. Det är klart att en del av det missnöjet riktas mot sittande regering, säger Stefan Löfven.

Hans Olsson

hans.olsson@dn.se

”Oetiskt att jaga ekorrar”

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

Det är oetiskt att återinföra jakt på ekorrar, anser Naturskyddsföreningen i en reaktion på Naturvårdsverkets förslag. Enligt Ebba Henning Planck, projektledare för Naturvårdsverkets jakttidsöversyn, har Sverige en livskraftig stam av ekorre. Naturskyddsföreningen är kritisk till myndighetens argumentation:

- Att inte väga in jaktbytets eventuella nyttoändamål, utan istället tillåta jakt på djur enbart för att populationerna är livskraftiga bryter mot god jaktetik, säger ordföranden Johanna Sandahl.

TT

Thommy avvisades – ett dygn senare var han död

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

När trumslagaren Thommy Larsson sökte hjälp på Sahlgrenska universitetssjukhuset i Göteborg hade han feber och ont i ena armen. Ingen undersökning gjordes och han fick inte träffa någon läkare. Ett dygn senare var han död. Nu kritiseras Sahlgrenska av Inspektionen för vård och omsorg.

Det är svårt att sova. Under natten har han svårt att andas. Vid halv fem på morgonen går Thommy Larsson ut med sin sambo för att få frisk luft, men han faller ihop på trottoaren och hans hjärta slutar slå.

Ambulans tillkallas, sjukvårdarna lyckas starta hjärtat och han förs till Sahlgrenska universitetssjukhuset där läkare arbetar i sex timmar för att rädda hans liv. En arm amputeras, men det är för sent.

Klockan är ett på eftermiddagen, söndagen den 3 mars förra året, när Thommy förklaras död. En djup bakteriell infektion i armen har lett till akut blodförgiftning.

Mördarbakterier är ordet de anhöriga använder i sin anmälan till Inspektionen för vård och omsorg, Ivo.

Thommy Larsson är då medlem i jazzgruppen Franska Trion. Bland svenska musiker är han känd som en av landets

främsta trumslagare. Han är 45 år gammal när han dör.

Ett dygn tidigare har han sökt hjälp vid akutmottagningen på Sahlgrenska universitetssjukhuset i Göteborg. Han har feber och uppvisar influensaliknande symtom, men framför allt har han ont i ena armbågen.

Vid Sahlgrenska träffar han en sjuksköterska. Eftersom hon misstänker att han är magsjuk gör hon en bedömning av hans hälsotillstånd utanför akutmottagningen och hänvisar honom till Mölndals sjukhus där specialister på ortopedi ska kunna undersöka hans arm. Thommy väljer i stället att åka hem och tänker att han kan ta sig till Mölndals sjukhus på söndagen om armen inte är bättre. Men på söndagen är han död.

– Hade han fått komma in och fått vård direkt så är ju chansen stor att han hade

varit vid liv nu, säger Kenneth Larsson, Thommys äldre bror.

Ivo riktar nu kritik mot Sahlgrenska universitetssjukhuset och skriver i ett beslut att den vård som erbjöds Tommy Larsson inte följde bestämmelserna i patientsäkerhetslagen.

”Patienten fick inte adekvat vård utifrån de symtom han uppvisade”, står det i beslutet.

Ivo uppmärksammar i sitt beslut att sköterskan som tar emot Tommy Larsson hade kort yrkeserfarenhet som legitimerad sjuksköterska. Hon kontrollerar inte Thommys puls, blodtryck eller syresättningen i kroppen. Hon tar inte ens tempen på honom.

– Att de ens låter en så oerfaren sjuksköterska gå ut och göra den bedömningen, det är väldigt konstigt, säger Kenneth Larsson.

Enligt Sahlgrenskas rutiner ska en läkare bedöma en patient innan denna får hänvisas till en annan mottagning.

Undantag tillåts bara om patienten inte uppvisar några tecken på ett allvarligt medicinskt tillstånd, eller uppenbarligen har kommit fel.

”En läkare borde ha konsulterats för medicinsk bedömning innan hänvisningen gjordes. Av patientjournalen framgår att så inte skedde”, står det i Ivos beslut.

– Vi har utrett händelsen nogsamt och sett över rutiner och arbetssätt, och försökt göra allt för att säkerställa att det inte ska kunna hända igen, säger Anna-Clara Collén, verksamhetschef för akutmedicin och geriatrik vid Sahlgrenska universitetssjukhuset.

Hon uppger för DN att Sahlgrenska inte har ändrat några av sina rutiner sedan Tommy Larssons död. I stället har

sjukhuset arbetat för att se till att alla som arbetar på akutmottagningen följer dem. Anna-Clara Collén har svårt att förklara varför sjuksköterskan inte följde rutinerna när Thommy Larsson sökte hjälp.

– Jag vet inte riktigt hur jag ska svara på det, för det kan vara många saker som jag inte uttalar mig om just det här specifika fallet. Om det blir så att man gör saker utanför rutinerna så är det väl, jag vet inte om jag kan säga det, men den mänskliga faktorn.

Vad säger du till Thommys anhöriga som vill ha svar på varför han dog?

– Det är ett avsteg från rutinerna.

Hade man kunnat rädda hans liv om han hade fått hjälp på Sahlgrenska?

– Det kan jag omöjligen svara på. Jag vet att det blir vaga svar, men att uttala sig i enskilda ärenden är vi alltid försiktiga med. Men det är en mycket tragisk

händelse, det är verkligen det, och vi gör vårt yttersta för att det inte ska hända igen.

Känner du dig trygg i att ett sådant här misstag inte kommer att inträffa igen?

– Jag känner mig trygg med akutsjukvården och akutens rutiner och arbetssätt här. Sedan att lova att tragiska saker aldrig kommer att hända, jag önskar förstås att jag kunde göra det. Jag kan inte lova det, men jag lovar att vi gör allt vi kan för att det inte ska upprepas.

Carl Cato

carl.cato@dn.se

Fakta. Spelade i Franska Trion

Thommy Larsson var trumslagare i jazzgruppen Franska Trion.

Gruppen består nu av frontmannen, pianisten och sångaren Matti Ollikainen och kontrabasisten Viktor Turegård.

Gruppen har gett ut tio album. Det senaste, "Dom ensammas planet", spelades in och gavs ut efter Thommy Larssons död 2019.

Fakta. Nekrotiserande fasciit

Den infektion som Thommy Larsson drabbades av kallas på läkarspråk för nekrotiserande fasciit, eller djup mjukdelsinfektion, och orsakas ofta av en sorts streptokocker, alltså bakterier. Den är sällsynt, men kan vara dödlig.

Enligt sajten Internetmedicin.se innebär en infektion ofta ett snabbt insjuknande. De första symptomen är tilltagande smärta, frossa och ett försämrat allmäntillstånd. I ett senare skede ses ofta kraftig rodnad och svullnad. Antibiotika ska sättas in omedelbart.

Politiker kritiserar hemliga prislappar

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

Flera oppositionspartier kritiserar arbetet i den grupp som skulle analysera försvarets ekonomi.

Trots att arbetet nu ska avslutas så har de inte fått svar på vad olika försvarsprojekt kostar.

Analysgruppen tillsattes därför att Försvarsmakten den 15 november redovisat att 55 miljarder kronor saknas

för att genomföra Försvarsberedningens förslag till upprustning åren 2021–2025. Gruppen som leds av försvarsminister Peter Hultqvist (S) planeras ha sitt sista möte på torsdagen. Men hittills har politiker från åtta riksdagspartier inte fått veta vad olika vapensystem och satsningar kostar.

Orsaken är att Försvarsdepartementet gjort en lagtolkning om att politikerna inte kan få information som är sekretessbelagd. Om gruppen däremot arbetat i riksdagen, som Försvarsberedningen, hade den kunnat ta del av hemlig information. Ordföranden i riksdagens försvarsutskott Pål Jonsson (M) som ingår i gruppen är kritisk:

– Försvarsmakten har verkligen ansträngt sig för att redogöra för sitt underlag. Men det har varit en svår uppgift eftersom analysgruppen endast haft begränsade

möjligheter att hantera sekretessbelagt underlag. I det avseende är jag mycket kritisk mot arbetsgruppens arbetsformer, säger Pål Jonsson.

– Försvarsministerns arbetssätt gör det omöjligt för oss att ta del av nödvändiga sakupplysningar om vad saker och ting kostar, kritiserar Mikael Oscarsson (KD).
– Det här hade man kunnat lösa om viljan fanns, säger Roger Richthoff, Sverigedemokraterna.

Mikael Holmström
mikael.holmstrom@dn.se

Dela

Skolan tvingas stänga i väntan på beslut

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

Ägaren till den hårt kritiserade Elma school AB, som DN har granskat i en rad artiklar, har överklagat beslutet om stängning. Han har fått avslag på sin begäran att få fortsätta driva skolan i väntan på beslutet i högre instans.

Förvaltningsrätten beslutade i förra veckan att återkalla tillståndet för Elma school AB efter årtal av kritik från tillsynsmyndigheterna.

Nu har ägaren Khalid El Mouselhi överklagat Förvaltningsrättens beslut till Kammarrätten.

I samband med överklagandet har han också begärt så kallad inhibering i väntan på Kammarrättens beslut. Det betyder att han vill kunna fortsätta driva skolan, som har bytt namn till English school Scandinavia AB, i väntan på utslaget i den högre instansen.

– Jag har nästan 200 elever och drygt 40 i personalstyrkan. För eleverna vore det olyckligt om dessa måste byta skola mitt under terminen, skriver Khalid El Mouselhi i sin överklagan.

DN har tidigare skrivit att Khalid El Mouselhi på samma sätt begärde att få fortsätta att driva skola efter Skolinspektionens beslut att återkalla skoltillståndet i juni 2019.

Förvaltningsrätten beslutade då att godkänna inhibering med motiveringen att en stängning skulle kunna ”medföra betydande olägenhet” för skolhuvudmannen.

Systemet med inhibering kritiserades från flera håll, bland annat Liberalerna menar att systemet med inhiberingen måste göras om så att en skola som är under domstolsprövning bara ska få skolpeng för de elever som den redan har.

Den ska inte, som i fallet Elma school, kunna värva nya elever och även ta emot stora statsbidrag i väntan på utslaget i nästa instans, enligt Liberalerna. Nu har Kammarrätten beslutat att inte ge Khalid El Mousehi tillstånd att fortsätta driva skola och fritidshem i väntan på provningstillstånd. ”Det har inte kommit fram skäl för att fatta ett interimistiskt beslut”, står det i domen.

Det betyder att de 200 eleverna ska placeras på andra skolor. Det är elevens hemkommun som har ansvaret att hitta en skola för eleven.

Peter Letmark

peter.letmark@dn.se

Fakta. Åratal av tillsyn mot Elma school

Det var Skolinspektionen som i juni 2019 återkallade Khalid El Mousehis tillstånd att driva Elma school AB efter åratal av kritik mot hans verksamhet.

Han överklagade till Förvaltningsrätten som den 14 februari i år gick på Skolinspektionens linje och återkallade hans tillstånd.

Nu har han överklagat Förvaltningsrättens beslut till Kammarrätten som ännu inte har beslutat om att ge Khalid El Mousehi provningstillstånd.

”Viktigt för Sverige att få en lösning”

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

Palmeutredningen närmar sig slutet. Någon gång i vår kommer chefsåklagaren Krister Petersson att väcka åtal mot en misstänkt person eller lägga ner förundersökningen om det 34 år gamla statsministermordet. – Vartåt det lutar vill jag inte uttala mig om, säger han.

När Krister Petersson tog över som förundersökningsledare i Palmeutredningen 2017 var hans mål att lösa mordet på statsminister Olof Palme.

Utredningen kring mordet är en av världens mest omfattande.

Genom åren har en mängd teorier lagts fram som motiv, ett flertal spår har följts upp och ett antal personer har pekats ut som misstänkta utan att det har lett till något genombrott. Den enda som hittills har åtalats misstänkt för mordet är Christer Pettersson. Han dömdes i tingsrätten men friades i hovrätten. Dessutom har drygt 130 personer erkänt mordet men avskrivits.

Nu har åklagaren Krister Petersson meddelat att utredningen snart kan vara slutförd av Palmegruppen, som i dag består av Petersson och fyra utredare från polisens nationella operativa avdelning (NOA).

– Jag har sagt från dag ett att jag är positiv och räknar med att kunna presentera en lösning. Det som har skett nu är att det är

under våren 2020 som jag vill att det ska komma till skott. Mer än så kan jag inte precisera det, säger han.

Samtidigt vill Krister Petersson tona ner förväntningarna som beskedet har lett till. – Jag tycker det har fått ganska stora proportioner.

Det Krister Petersson uppger är att han redan i dag vet om han kommer att lägga ned förundersökningen eller väcka åtal senast någon gång under det första halvåret 2020. Utan att vilja gå in på några detaljer förklarar han vad det kan innebära:

– Det finns två vägar i det här: antingen leder det till åtal och då provas det i domstol eller så blir det ett annat beslut i åtalsfrågan, det vill säga att vi kanske har en misstänkt som vi inte kan åtala eller så har vi ingen misstänkt och kommer inte vidare och då läggs förundersökningen

ner. Det innebär att vårt arbete upphör. Vartåt det lutar vill jag inte uttala mig om utan kan bara konstatera att det är den tidsplan som gäller.

En svårighet är att flera av de personer som har pekats ut som misstänkta är avlidna. Krister Petersson håller med om att tidsaspekten är en försvårande omständighet.

– Jag kom in när det hade gått 30 år och det blir inte lättare ju längre tiden går.

Men det är bara att gilla läget.

Samtidigt är mordet fortfarande något som engagerar svenska folket och Krister Petersson får dagligen ett tiotal mejl om tips på uppslag. Om det har kommit in något nytt spår som ligger bakom den utlovade lösningen vill han inte uppge.

– Vi jobbar efter spår som vi bedömer är intressanta men hur många de är vill jag inte gå in på. Vi jobbar aktivt med vissa

saker som vi tror på, vad det innebär får man dra sina egna slutsatser av.

Krister Petersson säger att rent teoretiskt skulle en avliden misstänkt gärningsman inte kunna åtalas, som i sin tur skulle leda till att en förundersökning läggs ner.

– Rent teoretiskt finns det en uppsjö av möjligheter och det är en sådan möjlighet, säger han.

Hur viktigt är det att få ett avslut på Palmemordet?

– Det är viktigt av flera skäl. Om det blir ett åtal är det viktigt att få det prövat och för såväl offrets anhöriga som misstänkta personer – och för svenska folket. Det är viktigt för hela Sverige att vi får en lösning som är trovärdig.

Katarina Lagerwall

katarina.lagerwall@dn.se

Mordet på Olof Palme

Den 28 februari 1986 sköts Sverige statsminister Olof Palme ihjäl på öppen gata i hörnet av Sveavägen och Tunnelgatan i Stockholm. Hans hustru Lisbeth skadades lindrigt av en andra kula. I december 1988 greps och häktades Christer Pettersson som misstänkt för mordet. Han dömdes till livstids fängelse i tingsrätten, men friades i hovrätten.

Här är tre av spåren

1. Sydafrikaspåret går ut på att mordet begicks av en gruppering som stod nära den dåvarande apartheidregimen i Sydafrika. Motivet skulle vara att Olof Palme aktivt stödde ANC som bekämpade regimen.
2. Polisspåret handlar om att en mindre grupp inom svensk polis med högerextrema åsikter låg bakom mordet.
3. Stay Behind var ett nätverk av personer i Sverige som skulle aktiveras om Sverige blev ockuperat av Sovjetunionen. Teorin bygger på att delar av nätverket skulle anse att Olof Palme var för undfallande mot Sovjetunionen och att han därför skulle mördas.

500 barn kan ha fått fel diagnos

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

Hundratal barn i Värmland kan ha fått felaktiga diagnoser. Inspektionen för vård och omsorg (IVO) kritiserar vårdföretaget Utredningskompaniet i Värmland som åren 2015–2016 utredde 500 barn med befarade neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, som ADHD och autism, rapporterar P4 Värmland. IVO riktar kritik mot företaget på flera punkter, bland annat för bristande journalföring och att det är svårt att förstå vad diagnoserna baseras på.

TT

Larm om dålig kontroll – så kan fuskande spelbolag slippa undan

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

Interna stridigheter, rädsla för att framföra kritik och bestraffningar. Det är vittnesmål från personal på Spelinspektionen.

I en skrivelse från facket varnar anställda för att myndighetens svaga

styrning kan ha gått ut över jakten på fuskande spelbolag.

Spelinspektionen är den myndighet som efter regeringens stora spelmarknadsreglering ska vaka över de nya, ofta utländska, spelbolagen i Sverige. Myndigheten hade tillsyn över spelmarknaden även tidigare, men i och med regleringen förändrades stora delar av myndighetens uppdrag, och antalet aktörer att övervaka ökade markant på kort tid.

Inspektionen har flera gånger under det gångna året berömts för att ha klarat av den ovanligt snabba processen från politiskt beslut till lagens ikraftträdande. Men tillsynsarbetet har varit omdiskuterat och blivit föremål för kritik och stridigheter internt på myndigheten. Omkring en tredjedel av de licensierade bolagen har fått sanktionsbeslut riktade

mot sig under 2019. Långtifrån alla misstänkt fuskande spelbolag undersöks närmare av inspektionen, varnar medarbetare och fackliga företrädare i en skrivelse till myndighetens generaldirektör.

”Det strömmar in tips som tyder på allvarliga brister hos flertalet bolag, men ingen tydlig ledning och arbetsfördelning finns vilket leder till att ingen kan agera.”

”Många tips har eskalerats till närmsta chef men återkoppling eller direktiv att agera uteblir oftast.”

Skrivelsen är upprättad efter ett extrainsatt möte med en av arbetsplatsens fackorganisationer och dess medlemmar, efter att en medarbetare slagit larm om läget i ett anonymt brev i augusti förra året. Man pekar främst på ledningsproblem som orsak till att tips om regelvidriga spelbolag inte plockas upp.

Flera anställda som DN pratat med bekräftar bilden av att tillsynsarbetet varit eftersatt under året. Ingen av dem vill dock uttala sig, inte ens anonymt. Det finns en angiverikultur på arbetsplatsen, menar de, där skvaller om kritiska medarbetare uppmuntras.

Samma bild ges i skrivelsen från fackorganisationen. Där hänvisar man till anställda som säger sig ha blivit utsatta för repressalier efter att ha framfört kritik.

”Som exempel kan nämnas att dessa har tilldelats mindre kvalificerade arbetsuppgifter, inte har blivit inbjudna på möten, blivit ignorerade och systematiskt inte blivit hälsade på”, skriver man bland annat.

”En stor farhåga hos flera medlemmar att detta kommer påverka den egna löneutvecklingen negativt”, står det vidare.

Enligt skrivelsen härrör problemen främst till brister hos ledningen och på den operativa avdelningen. Alltså myndighetens största avdelning som bland annat hanterar tillsynsarbetet och ansvarar för att motverka penningtvätt, matchfixning och illegalt spel.

Det framgår också av den medarbetarundersökning som en företagshälsokonsult fick i uppdrag att göra i september, kort efter att den anonyma medarbetaren först slagit larm. DN har tagit del av resultatet, som presenterades internt på myndigheten i slutet av december. Bland annat så saknar var tredje person på den operativa avdelningen förtroende för aktuell chef, och 17 procent känner sig kränkt av en överordnad. Samma siffra för hela myndigheten är 8 procent.

Av en sammanställning från djupintervjuerna på den operativa -avdelningen framgår att "flertalet anser att avdelningschefen undvikit att arbeta med den psykosociala arbetsmiljön" och saker som grupperingar, orättvisor och konflikter.

Arbetet med att kartlägga och få ordning på problemen har kostat Spelinspektionen nära 400 000 kronor i fakturor till företagshälsokonsulten hittills. Företaget är fortfarande inkopplat för att hjälpa myndigheten att ta fram handlingsplaner för respektive avdelning.

Andreas Lindberg

andreas.lindberg@dn.se

Fakta. Spelinspektionen

Spelinspektionen är den myndighet som ska säkerställa att lotterier, kasinospel och annan spelverksamhet i Sverige utövas lagligt.

Tidigare har utländska spelbolag inte legat under inspektionens tillsyn trots att de riktat sig mot svenska konsumenter.

När den nya spellagen trädde i kraft den 1 januari 2019 infördes krav på svensk spellicens för alla bolag som riktar sig mot Sverige. Därmed skedde många förändringar i Spelinspektionens uppdrag, och antalet bolag under tillsyn ökade markant.

Källa: Spelinspektionen

Så gjordes granskningen.

DN har genom samtal med flera anonyma källor samt offentliga allmänna handlingar från Spelinspektionen granskat arbetsmiljön på myndigheten.

Källornas berättelser stämmer väl överens med de vittnesmål som finns i handlingar upprättade av den lokala fackorganisationen.

Flera av påståendena styrks också i resultaten av de medarbetarenkäter och djupintervjuer som den anlitade företagshälsokonsulten Avonova utfört på uppdrag av myndigheten.

Där framgår också att problemen främst härrör till myndighetens operativa avdelning.

Generaldirektören nöjd med tillsynen trots intern kritik

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

Brister på Spelinspektionen kopplas till förändringar och hård press efter den nya spellagen, enligt myndighetens generaldirektör Camilla Rosenberg. Myndigheten ska nu bland annat se över rutiner kring kränkande behandling och ta fram handlingsplaner för alla avdelningar.

Enligt anställda på Spelinspektionen ska arbetsmiljöproblem på myndigheten lett till att tillsyner mot spelbolag uteblivit.

I en skrivelse från en av myndighetens fackliga organisationer beskrivs också en situation där anställda av rädsla för bestraffning inte vågar yttra sina åsikter. Vissa har blivit ignorerade, andra fått mindre kvalificerade arbetsuppgifter och en del har enligt skrivelsen ”systematiskt inte blivit hälsade på” efter att ha framfört kritik.

Camilla Rosenberg, myndighetens generaldirektör, ser allvarligt på vittnesmålen och menar att mycket beror på den hårda press den nya spellagen inneburit för Spelinspektionen.

– Vi har haft en komplex tillvaro att hantera, och den här omställningen som vi har varit med om under extremt kort tid

har satt press på organisationen på många sätt, säger hon.

Vad gäller frågan om tillsynen, och tips om fuskande spelbolag som inte plockats upp, menar generaldirektören att myndigheten gör vad den kan sett till omständigheterna.

– Jag tycker att vi har producerat och presterat väldigt bra, jag är djupt imponerad av medarbetarnas prestationer givet den situation som har varit.

Hur ser du på att anmälningar om allvarliga brister blir liggande utan att någon kan agera?

– Där måste man prioritera. Vi har inte resurser att täcka in varje tips som kommer. Det klarar inte Konsumentverket heller, utan vi behöver göra prioriteringar, säger Camilla Rosenberg.

Beträffande de psykosociala arbetsmiljöbristerna, att anställda inte vågar yttra sina åsikter och att det finns

vittnesmål om bestraffningar, säger hon att det inte finns konkreta anmälningar eller rapporter som skrivits under med namn. Hon menar att det är ett bekymmer.

– Det är lättare att hantera saker om de berättar någonting. Då blir det ju också lättare att diskutera vad personen i så fall uppfattar skulle vara någonting negativt för den i form av fördelning av arbetsuppgifter eller liknande.

Med tanke på det som sägs om konsekvenserna, kan man inte ha förståelse för att det tar emot att träda fram och berätta saker?

– Jag tror inte att det är alternativet, för då kommer man ju aldrig tillrätta med det. Jag har pratat med andra myndigheter som haft liknande bekymmer med anonymitet och det är väldigt svårt att arbeta med, säger Camilla Rosenberg.

Spelinspektionen håller nu på att rekrytera nya enhetschefer för flera av avdelningarna och man ska även ta fram handlingsplaner för hur klimatet på arbetsplatsen ska kunna förbättras under våren. Bland annat ska myndighetens dokument och rutiner för anmälningar och åtgärder vid kränkande behandling ses över, enligt Rosenberg.

– Vi har gjort en hel del saker som jag hoppas ska upplevas som positivt i organisationen, men vi kommer säkert att behöva jobba ett bra tag framåt med just öppenheten och även med de faktorer som fungerar bra och som stora delar av myndigheten är nöjd med, säger Camilla Rosenberg.

Företagshälsokonsulten, som hittills kostat nära 400 000 kronor, kommer fortsatt att vara inkopplad som stöd i arbetsmiljöarbetet på myndigheten.

Andreas Lindberg

andreas.lindberg@dn.se

Många hör sämre än de tror – men få söker hjälp

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

Över en miljon svenskar har nedsatt hörsel. Men få söker hjälp när hörseln börjar bli sämre.

– Det leder till att många går omkring och hör dåligt alldeles i onödan. Det är ett av våra största folkhälsoproblem, säger audionomen och forskaren Elisabeth Ingo.

Tycker din familj att du har tv:n på alldeles för högt? Har du svårt att uppfatta vad kollegorna pratar om i personalmatsalen? Hör du inte vad barnbarnen säger? Då kan du ha börjat få problem med hörseln. Och du är inte ensam. Över en och en halv miljon svenskar beräknas ha någon form av hörselnedsättning som påverkar deras vardag. Av dem är nästan hälften yrkesverksamma, enligt Hörselskadades riksförbund, HRF. Sämre hörsel är något som ofta kommer smygande och tilltar med åldern. Hos människor över 65 år har minst en tredjedel en hörselnedsättning. Många märker det inte ens själva. Och de som gör det bagatelliserar eller ignorerar det ofta.

- Ganska få söker faktiskt den hjälp de har rätt till, vilket leder till att många går omkring och hör dåligt alldeles i onödan. Det är en stor utmaning för hela

hörselvården, säger audionomen och forskaren Elisabeth Ingo.

Hennes avhandling "Climbing up the hearing rehabilitation ladder" bekräftar bilden att många som fått nedsatt hörsel är tveksamma till att söka hjälp.

Elisabeth Ingo säger att det finns mycket internationell forskning om varför så många inte tar tag i sina problem.

- Många har idén om att det bara är naturligt att höra sämre när de blir äldre, något man får leva med. Därför gör de inget åt saken.

- Studier visar att framför allt att yngre människor med hög socioekonomisk status och som fortfarande jobbar är mer benägna att söka hjälp.

Enligt en Novusundersökning som HRF låtit göra har 56 procent av alla yrkesverksamma med hörselnedsättning inte haft någon kontakt med hörselvården.

Av dem som har tagit kontakt uppger nästan var tredje intervjuad att de väntat över tre år med att söka hjälp. En av tio dröjde över tio år med att kontakta hörselvården.

– Det är viktigt att få hjälp så tidigt som möjligt. Många förstår inte hur viktigt det är, säger Maud Holmberg, kommunikatör på HRF.

Nackdelen med att vänta för länge är att ju längre tid det går, desto mer ovan blir hjärnan vid att höra en del ljud.

– När du väl skaffar hörapparater kan rätt vanliga ljud upplevas som jobbiga – lövprassel och så vidare kan kännas besvärande till en början. Men den som börjar tidigt med hörapparat tränar sin hjärna på att uppfatta ljud på ett nytt sätt, säger Maud Holmberg.

I sitt arbete kommer hon nästan dagligen i kontakt med människor som börjat få problem med hörseln.

– Vissa tycker att det känns lite skämmigt med hörapparater och är oroliga för att verka gamla. Detta trots att det hänger så många apparater i öronen på folk nu för tiden. Dagens hörapparater är dessutom så små och snygga, säger Maud Holmberg.

En del kanske inte ens är medvetna om att de börjat höra dåligt. Förändringen kommer ofta så långsamt och nästan omärkligt att det är lätt att vänja sig. Andra kan ha vänt sig till vårdcentralen och där fått veta att ”du hör normalt för din ålder”.

– Det är helt missvisande! Det ger intryck av att det inte är något att bry sig om, trots att det är jätteviktigt att få hörselvård. Men tyvärr saknas ofta kunskap om hörselnedsättning inom både

primärvården och företagshälsovården, säger Maud Holmberg.

Ändå finns det stora hälsorisker med att höra dåligt. Att under lång tid kämpa med att försöka uppfatta vad andra säger är påfrestande, både fysiskt och psykiskt. Det kan leda till problem med tinnitus, huvudvärk, trötthet samt ibland även stress- och utmattningssymtom.

– Många känner ett utanförskap, vilket kan leda till att man drar sig undan från socialt liv. Det påverkar i sin tur välbefinnandet.

Enligt världshälsoorganisationen WHO är hörselnedsättning en av de tio diagnoser i Europa som har störst inverkan på livskvaliteten. Hörselskadade är också överrepresenterade när det gäller förtidspension. Enligt HRF är andelen dubbelt så stor bland hörselskadade jämfört med hela befolkningen.

Flera forskarrapporter de senaste tio åren visar på ett samband mellan åldersrelaterad hörselnedsättning och demens.

En stor amerikansk studie ska nu ta reda på om hörselvård och hörapparater kan minska risken för demens. Hypotesen är att hörselrehabilitering skulle bromsa risken genom att den kognitiva belastningen av att anstränga sig för att höra minskar, att bättre hörsel ökar stimulansen av ljud till hjärnan och att deltagandet i sociala aktiviteter ökar.

Hur märker man att man hör sämre?

– Det första tecknet brukar vara att övriga familjen klagar på att tv:n är på alldeles för högt. Vanligt är också att man inte hör vad barnbarnen säger. De far ju runt så mycket. Det är svårare att höra om man inte ser ansiktet på den som pratar, säger Maud Holmberg.

Det kanske vanligaste tecknet är irritation över att andra pratar så otydligt och fort. Det brukar också visa sig på middagar där många pratar samtidigt. Även vid en liten hörselnedsättning blir det då svårt att hänga med i samtalet.

– Man hör *att* det pratas, men man kan inte urskilja vad som sägs – allt flyter ihop till en otydlig ”gröt”. Vi brukar säga att ”hörselskärpan” försvinner. Den med fullgod hörsel klarar att sortera bort bakgrundsljud mycket bättre.

Många tycks känna större motstånd mot att skaffa hörapparat än att börja med läsglasögon, trots att både synen och hörseln förändras naturligt med stigande ålder. Maud Holmbergs erfarenhet är att de som tar steget brukar vara mycket nöjda.

– De flesta säger efteråt: ”Varför gjorde jag inte det här tidigare?” Vi får höra det hela tiden.

De som har det jobbigt när de börjar med hörapparat är framför allt personer som gått länge med en lite större hörselnedsättning, säger Maud Holmberg. Det blir en svår omställning för hjärnan som kan ta 2–3 månader.

För den som drar sig för att boka tid för en hörselundersökning kan digitala Hörseltestaren vara en bra början (se faktaruta).

– Testet ger en fingervisning om man hör sämre. För att få en diagnos krävs en riktig hörselundersökning, säger Elisabeth Ingo. Det är personer som använt sig av Hörseltestaren som deltagit i hennes egen studie.

Hur kom du själv att intressera dig för de här frågorna?

– Jag drabbades av tinnitus i samband med en konsert som fjortonåring och bestämde mig tidigt för att börja forska om hörselnedsättningar, säger Elisabeth Ingo.

Hans Arbman

hans.arbman@dn.se

Fakta. Så gör du om du börjar höra lite sämre

Testa din hörsel. Gör en snabb hörselkoll på www.horseltestaren.se (finns även som app). Alla bör testa sin hörsel någon gång per år.

Kontakta hörselvården. Om Hörseltestaren visar att du kan ha en hörselnedsättning – boka tid så snart som möjligt hos hörselmottagning eller öronläkare i din region, för en hörselundersökning hos audionom.

Säg ja till hörapparat. Om din audionom rekommenderar hörapparat, tveka inte.

Hörapparater är små, avancerade datorer som ställs in utifrån din hörsel och dina lyssningsbehov i din vardag. Det finns ingen hörapparat som är bäst för alla – utprovningen handlar om att hitta

den hörapparat och de inställningar som passar just dig bäst.

Du har rätt till hörapparat. Alla har rätt till hörapparat från regionen, inom ramen för patientavgifterna. Ingen behöver köpa hörapparater privat.

Skaffa kunskap. Information och råd om hörsel, hörapparater, hörselvård, rättigheter med mera finns på www.horsellinjen.se – en sajt som drivs av Hörselskadades riksförbund.

Vänta inte! Hörselproblem är lättare att hantera ju tidigare du tar tag i dem. Forskning visar att personer med lättare hörselnedsättning har särskilt stor nytta av hörapparater.

Källa: HRF

Öppet brev till Kinas president Xi Jinping: ”Frige Gui Minhai!”

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

”Vi kräver att Gui Minhai friges. Och vi kräver att Kinas Sverigeambassadör Gui Congyou slutar hota personer som kritiserar Kina och engagerar sig för den fängslade svensken”, skriver 30 röster

inom svenskt kulturliv i ett öppet brev till Kinas president Xi Jinping. Det har gått över fyra år sedan den svenske medborgaren, författaren och förläggaren Gui Minhai kidnappades i Thailand och sedan fängslades i Kina. Fallet har fått allt större uppmärksamhet, både i Sverige och även internationellt. Inte minst Kinas totala brist på respekt för Gui Minhais mänskliga rättigheter och grundläggande internationella rättsprinciper har fått fler och fler personer att engagera sig i frågan. Kinas ambassad i Stockholm har en hemsida och under ”Spokesperson’s remarks” drevs inledningsvis en smutskastningskampanj mot dem som engagerar sig i Gui Minhais fall. Listan över journalister, redaktioner, politiker, organisationer och forskare som drabbats av ambassadens påhopp kan göras lång.

Kinas Sverigeambassadör Gui Congyou har på senare tid trappat upp retoriken. När Svenska Pen i november 2019 tilldelade Gui Minhai Tucholskypriset meddelade ambassadören att organisationen skulle ”drabbas av konsekvenserna av sina egna handlingar”. Och inför beskedet att kulturminister Amanda Lind skulle dela ut priset trots kritik från Kina hotade ambassadören att kulturministern skulle portas från Kina. Sverige är en demokrati. Det betyder att vi har yttrandefrihet. Vi försvarar den genom att inte låta oss tystas av hot och förolämpningar från utländska diplomater. Vi som undertecknar detta brev värnar vårt lands och våra medborgares demokratiska rättigheter. Därför kräver vi att:

- Kinas Sverigeambassadör Gui Congyou slutar hota och förolämpa personer som

kritiserar Kina och engagerar sig för Gui Minhai.

- Kina ska respektera Gui Minhais mänskliga rättigheter.
- Kina ska frige Gui Minhai och låta honom återvända hem!

Vi som skriver under uppropet

Kristina Ahlinder, vd Svenska
Förläggareföreningen

Robert Aschberg, ordförande
Publicistklubben

Kurdo Baksi, författare och
opinionsbildare

Jesper Bengtsson, ordförande Svenska Pen
Eva Bonnier, förläggare Albert Bonniers
förlag

Ove Bring, professor emeritus i
internationell rätt

Jennifer Clement, författare och
ordförande Pen International

Christophe Deloire, generalsekreterare
Reportrar utan gränser
Peter Englund, författare och ledamot i
Svenska Akademien
Magnus Fiskesjö, professor, Cornell
University
Eva Gedin, vd Norstedts Förlagsgrupp
Angela Gui, dotter till Gui Minhai
Erik Halkjær, ordförande Reportrar utan
gränser
Richard Herold, förlagschef Natur &
Kultur
Ulrika Hyllert, ordförande
Journalistförbundet
Lisa Irenius, kulturchef Svenska Dagbladet
Martin Kaunitz, förläggare Kaunitz-Olsson
David Lagercrantz, författare och ledamot
av Svenska Pen
Ola Larsmo, författare och ledamot av Pen
International

Marianne Lindberg De Geer, konstnär och
författare
Torbjörn Lodén, professor emeritus i
Kinas språk och kultur
Karin Olsson, kulturchef Expressen
Karin Pettersson, kulturchef Aftonbladet
Grethe Rottböll, ordförande Sveriges
författarförbund
Alex Schulman, författare
Steve Sem-Sandberg, författare
Björn Werner, kulturchef Göteborgs-
Posten
Björn Wiman, kulturchef Dagens Nyheter
Elisabeth Åsbrink, författare och fd
ordförande Svenska Pen
Ida Ölmedal, kulturchef HD-Sydsvenskan

**Vi som
skriver under uppropet**

Uppropet publiceras samtidigt i flera tidningar.

Per Svensson: Alla vet vad vi kan göra åt lidandet i Idlib – men att säga det vore politiskt själv mord

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

Omkring en miljon flyktingar i Syrien har jagats in i ett hörn vid den turkiska gränsen. Men vi i Europa vill aldrig mer uppleva 2015. Vi har gjort vårt. Vi har ansträngt oss nog. Vi går på knäna. Vi tyar inte mer, skriver Per Svensson.

Europa är lamslaget av skräck för ett spöke. Flyktingströmmarnas spöke. Så förfärlig är denna gengångare att Europa gör allt för att slippa se och höra henne. Det underlättas av att hon bara med svårighet kan rassla med sina kedjor eftersom hon så omsorgsfullt och effektivt fjättrats med dem.

Det som nu sker i Idlib är oerhört, men det oerhörda har späts ut till vatten under snart tio år av krig i Syrien. Under några timmar eller dygn kan det bildas obehagliga vattenpölar i nyhetsmedierna, men de rinner snart undan.

Mellan 800 000 och en miljon flyktingar, merparten av dem kvinnor och barn, många av dem sedan länge på flykt från andra delar av Syrien, jagas nu av al-Assad och Putins krigsmaskin in i ett hörn vid den för dem stängda turkiska gränsen. Där är de hänvisade till att överleva eller dö bäst de kan under de iskalla vinternätterna.

Den syriska diktatorn säger sig ha inlett en slutoffensiv mot de islamistiska terroristgrupper som bitit sig fast i provinsen. Han gör det på tyranners och krigsförbrytares vis; slå mot de svagaste, ta de oskyldiga som gisslan.

Man ser framför sig en gigantisk hjullastare som skyfflar människomassorna framför sig för att sedan dumpa dem vid Erdogans mur, som ju åtminstone i bildlig mening förstärkts

med betong han fått av oss, av det spökrädda Europa.

Vi har en deal med honom. Han får betalt, kontant och politiskt, för att hålla spöket inlåst. Vi vill ju aldrig mer uppleva 2015. Vi har gjort vårt. Vi har ansträngt oss nog. Vi går på knäna. Vi tyar inte mer. Vi har Jimmie Åkesson att ta hänsyn till. Det är faktiskt synd om oss också.

Turkiet har härbärgerat mellan 3 och 4 miljoner syriska flyktingar, runt en sjättedel av Syriens befolkning före kriget. Det ger viss tyngd åt Erdogans både outtalade och uttalade hot om att öppna de västra portarna och låta flyktingströmmarna skölja in över Europa. Det i sin tur gör det svårt för EU att trovärdigt protestera när Erdogan stänger den östra porten, och precis som vi slår fast att nu finns det inte plats för fler lidande syrier.

Europa suckar. Vi vill ju så väl, men vad kan vi göra? Alla vet vad vi kan göra åt det, men att säga det är politiskt självmord. Erdogan suckar också, av belåtenhet. Nu kan han och al-Assad i mer eller mindre öppet samförstånd genomföra de etniska rensningar och folkförflyttningar de länge önskat sig.

Det finns avgrundsdjupa, helt avgörande, skillnader mellan "flyktingfrågan" på 30-talet, prologen till Förintelsen, och dagens flyktingkatastrofer. Men det finns också förhållningssätt som går igen.

Jag läser "Medlöparna", en kritikerrosad syntes av familjehistoria och historiereportage av Géraldine Schwarz, och fastnar för hennes påminnelse om den stora flyktingkonferensen på Hôtel Royal i Évian-les-Bains vid Genève sjön i juli 1938. Företrädare för världens länder, ja också Sverige var representerat, hade samlats för

att diskutera vad som kunde göras för att ge 385 000 tyska och 185 000 österrikiska judar en fristad. Svaret var: Ingenting.

Man hade redan gjort så mycket.

"Mättnadsgraden" var nådd.

Israels blivande premiärminister Golda Meir deltog i konferensen som

"observatör". Schwarz citerar en reflektion Meir senare gjorde: "Att sitta i denna magnifika sal och höra hur den ansvariga från 32 stater, den ena efter den andra, förklarade hur gärna de skulle vilja ta emot flyktingar men att de var alldeles förtvivlade över att behöva säga att det var omöjligt... det var en traumatiserande upplevelse."

Per Svensson

per.svensson@dn.se

Därför växer hemligheten bakom människans medvetande

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

I sin nya bok "Galileo's error" presenterar filosofen Philip Goff en rad tankar kring våra hjärnors sätt att fungera. Hugo Lagercrantz ställer frågan om en dator kan lära sig konsten att inte göra en människa besviken.

PC Jersilds bok: "En levande själ" från 1980 handlar om Ypsilon – en isolerad mänsklig hjärna, som amputerats från kroppen och flyter fritt i ett akvarium fyllt med sterilt vatten. Den hålls vid liv av en svag elektrisk ström kopplad till hjärnbarken. Näringslösningar droppas ned i akvariet med en pipett. Ypsilon har kvar ett öga och bägge öronen, så han både ser och hör samt har dessutom en hög IQ, kanske jämförbar med Stephen Hawking. Med telepati kan han kommunicera med omvärlden. Detta är en genial bok som jag saknade i min bokhylla, men efter att ha sökt efter den på olika nätbokhandlar lyckades jag till slut få tag på ett ex från ett antikvariat i Hälsingland. Det är högst aktuellt med olika slags isolerade hjärnor och själar eller delar därav. De beskrivs i en vetenskaplig artikel av Tim Bayne och andra med titeln: "Are

there islands of awareness” (Finns det öar av varseblivning), publicerad i den vetenskapliga tidskriften Trends in Neurosciences 2019. Det börjar med fostret, som förefaller ha ”öar av varseblivning” för hörsel-, lukt- och smak-intryck. Den gravida kvinnan kan prata med sitt foster, som reagerar med grimaser och kroppsrörelser. Om hon sjunger för fostret eller spelar upp en jingel flera gånger kommer fostret ihåg ljuden, när det exponeras för detta efter födelsen. Det kan också komma ihåg vokalljud som det varseblivit i fosterlivet. Franska nyfödda barn skriker med ett uppåtgående tonläge, ungefär som när man uttalar Paris på franska, medan tyska nyföddas skrik är betonat i början. Fostret och det nyfödda barnet är inte fullständigt medvetet som senare i livet, men det förefaller ha öar av medvetande.

Det kan också gälla vuxna med det så kallade *locked-in syndrome*, vilkas hjärna är isolerad utan att vara kopplad till kroppen, varför de är totalförlamade och inte kan prata. De kan kommunicera med yttervärlden med blinkningar som huvudpersonen i filmen ”Fjärilen i glaskupan” och ha medvetna tankar, som upptäckts genom hjärnavbildning med magnetkamera. I en berömd studie kunde kanadensaren Adrian Owen påvisa medvetna tankar hos en svårt trafikskadad ung kvinna med *locked-in syndrome*. Han bad henne tänka på att spela tennis och visade med magnetkamera att hjärnaktiviteten var ungefär densamma som den borde vara om hon tänkt på att spela tennis före olyckan. Själen är inte längre odelbar, som 1600-talsfilosofen Descartes hävdade: ”Vilja, förståelse, känsel och så vidare utgör inte

delar av 'själen', utan det är samma själ som vill och förstår..."

Men Nobelpristagaren Roger Sperry kunde visa att det inte stämmer. Han undersökte epilepsipatienter, vars hjärnhalvor separerats för att slippa kramper. Dessa individer föreföll ha två medvetanden. När de fick se 1600-talskonstnären Giuseppe Arcimboldos ansiktsmålningar bestående av frukt, blommor och grönsaker, uppfattade den vänstra hjärnhalvan objekten, medan den högra bara såg ansiktet. Det beror på att hjärncentrat för igenkänning av ansikten bara finns i den högra hjärnhalvan.

Numera kan man ta ut hjärnan från en gris och lägga den i ett vätskebad med näring och syrgas ungefär som Ypsilon. Den kan fås att fungera under en kortare tid som hjärnan *in situ* (på sin normala plats) med signalöverföring via synapserna. Det går

också att odla fram organoider av hjärnceller, som på ett primitivt plan kan utföra neurala processer. Hudceller omvandlas till stamceller via en teknik utvecklad av Nobelpristagaren Shinya Yamanaka. Stamcellerna kan sedan styras till att bli nervceller och kopplas ihop till knappnålsstora cellklumpar. Från dessa "minihjärnor" går det att avleda elektriska signaler, som påminner om de som avläses med EEG från för tidigt födda barn. Dessa cellklumpar kan växa och utvecklas av sig själva. De är användbara för att undersöka hur zikaviruset skadar hjärnans utveckling och orsakar hjärnskador hos många nyfödda barn framför allt i Brasilien. Men tänk om stamcellerna styrs till att varsebli smärta? Då hamnar vi verkligen i ett etiskt dilemma.

Stora projekt i miljarddollarklassen pågår för att få fram tänkande och medvetna

datorer. Även om de redan visat sig vara överlägsna de mest framstående mänskliga hjärnorna när det gäller att spela schack och dylikt, så är det långt kvar innan de kan bli medvetna. Det anser åtminstone den amerikanske filosofen John Searle, som presenterat det nu klassiska exemplet om den kinesiska lådan. Det är fråga om en person i en box som inte kan kinesiska och får små lappar med kinesisk text instuckna in i boxen. Han lyckas perfekt med översättningar till engelska tack vare ett jättelikt kartotek med kinesiska teckens betydelse och ord- och grammatikböcker. Men han bryr sig inte om att förstå semantiken utan expedierar bara översättningarna av orden. Det kan verka som han förstår kinesiskan, men han fattar ändå inte meningen.

Ett annat exempel på att datorn inte kan bli medveten, som Searle framfört, är mannen som programmerat in i sin laptop att skicka blommor till sin svärmor när hon fyller år, sms:a till blomsteraffären och så vidare. Men om blomsterkvasten inte når svärmor i tid, kan då datorn bli medveten med samma obehag som svärsonen? För att inte tala om svärmors besvikelse. Datorn klarar helt enkelt inte Turing-testet som går ut på att en människa inte ska kunna avgöra om det är en medmänniska eller dator han eller hon kommunicerar med. Alan Turing var ju matematikern och pionjären för utveckling av de första datamaskinerna. Därmed kommer vi in på det svåra problemet – det vill säga hur den subjektiva känslan kan reduceras till serotoninets, dopaminets och andra signalsubstansers effekter på nervcellernas

receptorer och jonkanaler. Om detta ganska söndertröskade ämne kan man läsa i en ny lättläst och underhållande bok av filosofen Philip Goff: "Galileo's error. Foundations for a new science of consciousness" (Rider, London 2019), som jag också delvis refererat till härövan. Varför Galileo Galilei, som levde 1564 till 1642? Han var inte bara den moderna vetenskapens fader, utan också en framstående filosof med intresse för medvetandet. Han diskuterade den gamla gåtan om trädet som står djupt inne i skogen och faller ned med ett brak. Det leder till vibrationer i marken och luften, men inget brak förrän det finns en besjälad människa i närheten, som kan bli medvetet om ljudet. Galileos fel, enligt Goff, var att han placerade medvetandet och själen utanför kroppen som något mystiskt, men han vågade väl inte annat

då inkquisitionen anklagade honom för kätterska tankar om att jorden inte var universums medelpunkt. Goff redogör ingående för hur fysiker tänker om universum och människan. Allt kan förklaras kvantitativt med hjälp av matematiken. Det är den materiella uppfattningen, som många naturvetare omfattar. Men medvetandet är kvalitativt och subjektivt. Före Galileos tid uppfattades färger, smaker och lukter som fysikaliska objekt. Men det går inte att beskriva exempelvis paprikans kryddiga smak i en ekvation. Det fina med Goffs bok är att han presenterar argument för och emot materialismen, det vill säga att alla tankar och emotioner kan reduceras till molekyllär nivå. Dessutom får man lära sig en hel del vetenskapshistoria. För att lösa gåtan om medvetandet hänger sig Goff åt panpsykiska tankegångar, det

vill säga att medvetandet är ett basalt begrepp ungefär som tid, massa och rum. Det är inget nytt, utan förekom hos Spinoza, men har blivit populärt igen. Goff menar att "ljuset av medvetandet" är starkast hos människan men avtar om vi backar i evolutionen till apor, hundar, fiskar, flugor och amöbor. På SVT:s "Vetenskapens värld" kunde man nyligen se hur encelliga slemsvampar söker efter de godaste havregrynen med sina utskott. Det gäller också blommornas rötter, som letar sig dit de kan få mest vatten och näringsämnen. Blommorna verkar vända sitt underliv uppåt med sina ståndare och pistiller för att reproducera sig, medan intelligensen sitter i rötterna. I framtiden är det kanske möjligt att vi kan kommunicera med våra närmaste efter att de har dött. Våra föräldrars personlighet, tankar och känslor programmeras in i

digitala moln, så att vi efter deras död kan sms:a till dem och berätta om barnbarnens liv för att få höra om vad de tycker. I viss mån verkar det redan ha kommit igång med Facebook, eftersom många är kvar på Facebook efter att de har avlidit. Eller att hjärnan dissekeras ut och hålls vid liv efter att kroppen slutat att fungera, såsom i Jersilds bok.

Men då kommer man in på ett annat problem – sambandet mellan kropp och själ. Vi kan inte vara riktigt medvetna utan den snabba pulsen när vi blir kära, kamp- och flyktreaktionen när vi blir skrämda eller njutningen av mat, dryck och sex. Kroppsupplevelser från hjärtat, magen, - armar och ben är essentiella för det fullständiga medvetandet. Länken mellan kropp och själ medieras via den så kallade kringvandrande nerven vagus. När vagus är aktiv känner vi oss emotionellt bättre

till mods, än när dess aktivitet är hämmad. Vagusaktiviteten visade sig vara högst när några försökspersoner kände hopp och glädje men lägst vid ångest och äckel. Den portugisisk-amerikanske hjärnforskaren Antonio Damasio är den som ivrigt framhåller att kropp och själ hör ihop och att våra emotioner är viktiga för det fullständiga medvetandet. Han knyter an till äldre filosofers tankegångar i sin underbara bok: "Looking for Spinoza".

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

Hugo Lagercrantz är författare och professor emeritus i barnmedicin vid Karolinska institutet

Hugo Lagercrantz

Gloria Steinem och Göran Persson delar människorättspris

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

Det svenska människorättspriset Gilel Storch Award går i år till två pristagare – aktivisten Gloria Steinem och Sveriges tidigare statsminister Göran Persson.

I år får två pristagare det unga människorättspriset Gilel Storch Award. Den första är den amerikanska feministen och författaren Gloria Steinem – "för hennes livslånga och hängivna insatser för kvinnorörelsen, för mänskliga rättigheter

och mot diskriminering”, enligt motiveringen. Gloria Steinem, född 1934, är en av världens mest kända feministiska aktivister.

Hon delar priset med den tidigare svenska statsministern Göran Persson, som prisas för sitt ”ihärdiga bidrag i kampen mot antisemitism och konstruktiva insatser för att etablera och stödja utbildning, forskning och vidmakthållandet av minnet om Förintelsen”. I motiveringen lyfts hans kampanj från 1997 för att upplysa svenska folket om Förintelsen, som bland annat ledde till boken ”Om detta må ni berätta”. Gilel Storch Award, till minne av den svensklettiske Gilel Storch som bidrog till att rädda judar från Förintelsen, instiftades 2018.

DN

Hovrätten: Ursinnigt våld men inte grov kvinnofrids- kränkning

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

Josefin, 24, utsattes för ursinnigt, besinningslöst våld. Vid ett av tillfällena är det hennes ex-sambo gjorde mot henne att jämställa med tortyr. Det slår Svea hovrätt fast i sin dom. Ändå döms inte mannen för grov kvinnofridskränkning.

På tisdagen föll Svea hovrätts dom i fallet där Josefin, som egentligen heter något annat, nästan misshandlades till döds av sin dåvarande partner. Hovrätten fastställer tingsrätten dom – åtta års fängelse för ett fall av synnerligen grov misshandel, för fyra fall av grov misshandel, för ett fall av grovt olaga hot och för ett fall av misshandel av normalgraden.

Domstolen hörsammar därmed inte kammaråklagare Carolin Hagvils överklagande när det gäller grov kvinnofridskränkning. I sin överklagan framhöll Carolin Hagvil, på basis av vittnesuppgifter från Josefin samt på de utläkta skador hon hade, att Josefin utsattes för misshandel ”vid ett stort antal tillfällen” före den 27 december 2017. Dessa tillfällen har dock inte specificerats och hovrätten anser, i likhet med

tingsrätten, att polisen inte ställt tillräckligt med frågor kring tillfällena för att mannen ska kunna fällas för grov kvinnofridskränkning.

Carolin Hagvil är ändå nöjd med hovrättsdomen.

– Hovrätten tar verkligen ställning, de vågar skriva att det inte bara handlar om fysisk misshandel. De har förstått precis hur hänsynslöst och rått mannen gick till väga.

Straffvärdet för de gärningar mannen döms för är högt – mycket högre än för det som lagen kallar grov kvinnofridskränkning. Däremot har rubriceringen betydelse för hur rättsväsendet och myndigheter följer upp hur det lagförda våld som män begår mot kvinnor ser ut.

I statistik om kvinnofridsbrott kommer inte de allvarligaste fallen vara med –

eftersom de i stället avdöms som synnerligen grov misshandel, grov misshandel eller normalgraden av misshandel.

Hovrätten konstaterar i domen att Josefins berättelse är klar, levande och väldigt detaljrik. Den innehåller inte heller några svårförklarliga moment eller påvisade överdrifter.

Den dömda mannen utsatte henne vid olika tillfällen för misshandel med en kökskniv, en elkabel, ett skärp och ett aluminiumrör. Han tvingade henne att skriva ett självmordsbrev, uppmanade henne att hälla bensin över sig själv och tända på. Han utsatte Josefin för ”ett synnerligt lidande, som innefattade dödsångest, och att han genom sitt handlande fick henne att resignera och att mentalt ställa in sig på att hon skulle dö så som han hade bestämt”, står det i domen.

Ulrika By

ulrika.by@dn.se

Ambitiös plan ska få stopp på våldet

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

Nu är den lanserad – länets myndighetsgemensamma strategi för att bekämpa våld mot särskilt utsatta brottsoffer i Stockholmsregionen. Handlingsplanen är ambitiös och visionen utopisk – ingen i länet ska utsättas för eller uppleva våld.

Det är Länsstyrelsen, Kriminalvården, Polisen, Region Stockholm, Stockholm stad och organisationen Storsthlm som tillsammans har tagit fram en strategi för att förebygga och bekämpa våld som

drabbar särskilt utsatta brottsoffer. Syftet är att öka så väl kvaliteten och effektiviteten i de mångfacetterade insatser som redan görs. Målgruppen är lika stor som strategin är ordrik; det handlar om att ingen ska bli utsatt för våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, människohandel för sexuella ändamål, prostitution eller sexuellt våld – oberoende vilken relation man har. Att sätta strategin med tillhörande handlingsplan på pränt har kanske framför allt ett symbolvärde. Den ska vara ”vägledande” för alla myndigheter, kommuner och civila samhällsorganisationer som är verksamma i länets 26 kommuner. Den syftar också till att uppfylla internationella och nationella målsättningar om hållbara, trygga och jämlika samhällen.

På onsdagen arrangerade länsstyrelsen i Stockholm ett panelsamtal i samband med att strategin lanserades. Sven-Erik Österberg, landshövding i Stockholms län menar målet – att ingen i länet ska utsättas för eller uppleva våld – måste uppnås.

– Inget annat är acceptabelt.

Budskapet känns igen: eftersom ingen aktör ensam kan lösa de utmaningar som finns när det gäller våldet som drabbar särskilt utsatta brottsoffer så krävs det en gemensam strategi, tydliga handlingsplaner och väldefinierade ansvarsområden.

Ett stort aber i dag är att tillgången till stödinsatser är ojämlik i länet, vilket konstateras i den rapport som handlingsplanen grundar sig på.

Det finns till exempel en lång rad verksamheter som är riktade mot personer

som är utsatta för våld i nära relation, medan stödet är begränsat för den som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för sexuella ändamål och sexuellt våld oberoende av relation.

Den svåra bostadsbristen gör också att det är mycket svårt att tillgodose behovet av skyddade boenden.

Ett annat lika stort bekymmer är att en stor andel av de polisutredningar som rör de olika brottstyperna i dagsläget läggs ner – oftast i brist på bevisning. Detta ska polisen försöka åtgärda med den nyligen sjösatta satsningen Initiativ Gryning.

När man nu sätter åtta mål på pränt hoppas myndigheterna att det sätter press på de involverade aktörerna att vässa sig; både när det gäller samverkan, och uppföljning av och utvärdering av de insatser som görs.

Ulrika By

ulrika.by@dn.se

Fakta. De åtta uppsatta målen

1. Myndigheter och aktörer ska arbeta våldsförebyggande.
2. Våldsutövare ska ha tillgång till återfallsförebyggande insatser utifrån sina behov.
3. Myndigheter och aktörer arbetar aktivt för att upptäcka våldsutsatta vuxna och barn samt våldsutövare.
4. Utsatta får tillgång till insatser utifrån sina behov
5. Rättsvårdande myndigheter håller god kvalitet i utredningar och i rättsprocesser.
6. Få våldsutsatta barn och vuxna att medverka i brottutredningar.
7. Myndigheter och aktörer arbetar systematiskt med kunskapsutveckling.
8. Myndigheter och aktörer ska använda evidensbaserade metoder och insatser.

Mer pengar till satsning på ökad trygghet i stadsdelarna

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

Elva stadsdelsnämnder får extra medel för att kunna satsa på att öka tryggheten genom att arbeta med så kallad platssamverkan. På onsdagen beslutade den styrande majoriteten i stadshuset vilka som ska få dela på de 10 miljoner som finns avsatta.

Segels torg, Medborgarplatsen och Hässelby torg gick i bräschen. Under 2019

har man där bedrivit projekt för att öka tryggheten och minska brottsligheten enligt den metod som kommit att kallas för platssamverkan.

ANNONS:

I praktiken handlar det om att berörda aktörer – från kommunen till affärsidkare, hyresvärdar, civilsamhälle och polis – gemensamt verkar för att lyfta området och föreslå effektiva åtgärder för att skapa levande platser dit medborgarna känner sig välkomna och säkra.

På onsdagen fattade staden beslut om att ytterligare nio stadsdelar ska få extra medel för att driva projekten. Sammanlagt rör det sig på 10 miljoner kronor.

– Pengarna blir som ett litet startkapital för att få igång arbetet, att ge det en skjuts framåt. Men jag vill understryka att det ligger i alla stadsdelars uppdrag att arbeta

med platssamverkan, säger finansborgarrådet Anna König Jerlmyr (M) som kommer att följa utvecklingen på nära håll.

I Norrmalms stadsdel har man tagit ytterligare ett steg och fått med sig fastighetsägarna på ett treårigt avtal där de ska bidra med totalt 8 miljoner kronor.

Grundprincipen när det gäller platssamverkan är att alla berörda aktörer på en plats skaffar sig en gemensam lägesbild så blir arbetat med att öka tryggheten mer effektivt, efter som det som görs är lokalt anpassat.

– På vissa platser kanske fokus är att få bort öppen narkotikahandel och illegal mopedkörning, på andra kan det handla om att skapa fler lektyr för bar eller göra andra förändringar i utomhusmiljön. Av det vi hittills sett så har vi med relativt enkla medel lyckats mycket väl – antalet

anmällda brott har till och med halverats på några av platserna, säger Anna König Jerlmyr.

Hon understryker att satsningen på platssamverkan inte är något projekt:

– Det här är något vi ska hålla i över lång tid. Vi ska också intensifiera satsningen på detta, det kommer mer pengar, lovar hon. Utöver de tio miljonerna har staden sedan tidigare presenterat 100 miljoner i olika trygghetsinvesteringar. Besluten är inte politiskt kontroversiella och i stadsdelarna är satsningarna välkomna.

– Vi ska fortsätta driva de här frågorna hårt, vi ska växla upp och höja förväntningarna. Det är oerhört viktigt att det jobbas strukturerat med de här frågorna, säger Anna König Jerlmyr.

Ulrika By

ulrika.by@dn.se

Fakta. Så fördelas pengarna

Rinkeby-Kista: 0,4 miljoner
Spånga-Tensta: 0,4 miljoner
Hässelby-Vällingby: 1,5 miljoner
Bromma: 0,4 miljoner
Kungsholmen: 0,4 miljoner
Norrmalm: 3,0 miljoner
Södermalm: 1,5 miljoner
Enskede-Årsta-Vantör: 0,4 miljoner
Skarpnäck: 0,4 miljoner
Hägersten-Liljeholmen: 0,6 miljoner
Skärholmen: 1,0 miljoner

Tamsons (M) vill ha poliser som ska patrullera i tunnelbanan

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

Patrullerande poliser på utsatta perronger i Londons tunnelbana minskade brottsligheten markant. Nu vill trafikregionrådet Kristoffer Tamsons (M) se liknande tester i Stockholm.

– SL gör mycket för tryggheten i kollektivtrafiken. Men det går inte att ersätta en patrullerande polis, säger han.

I sex månader genomförde brittiska forskare tillsammans med specialpolisen BTP en studie på 115 av Londons mest brottsutsatta tunnelbanestationer.

På hälften av perrongerna gjorde 20 poliser dagligen fyra stycken femtonminutersronder mellan onsdag och lördag. Övriga stationer förblev utan polisnärvaro.

När projektet utvärderades konstaterade forskarna att antalet rapporterade brott och ordningsstörningar var 21 procent färre på stationerna som patrullerades jämfört med stationer som inte hade polisnärvaro. På patrullerade stationer hade också brottsligheten minskat med 14

procent jämfört med halvåret innan studien.

Trafikregionrådet Kristoffer Tamsons (M) har länge velat återinföra tunnelbanepoliser i Stockholms kollektivtrafik. Nu hoppas han att testet i London ska bli en ögonöppnare för polisen och regeringen i Sverige.

– Mina motsvarigheter i allt från New York till Paris och London har länge berättat för mig hur viktig polisens närvaro är i kollektivtrafiken i en storstad. Den här studien bekräftar det här ytterligare, säger han.

Sedan tunnelbanepolisen försvann efter en omorganisation i början på 2000-talet från Stockholms kollektivtrafik har SL byggt ut sina egna trygghetsåtgärder. För 2020 är SL:s egna insatser budgeterade till upp emot 300 miljoner kronor. Det handlar bland annat om ordningsvakter,

trygghetsvårdar, kameraövervakning och SL:s trygghetscentral som är bemannad dygnet runt.

– Våra egna trygghetsresurser ska vara ett komplement till polisen, men de har allt mer blivit en full ut ersättning, säger Kristoffer Tamsons (M).

I längden är det däremot omöjligt att täcka upp för polisens frånvaro, menar han.

– Jag brukar säga att det är en kamp mot klockan. Brottsligheten blir allt mer aggressiv, med gängbildningar och grövre vapen. Det gör att vi aldrig kommer kunna ta upp kampen fullt ut. Vi saknar både resurser och befogenhet för det.

Samtidigt framhåller Kristoffer Tamsons (M) att Stockholm över lag har en trygg kollektivtrafik

– Vi vet att kollektivtrafiken alltid kommer vara utsatta platser för brottslighet, men

jag skulle säga att det är tryggare att resa med SL än att gå på gatan, säger han.

Betyder inte det att polisens resurser behövs bättre på annat håll?

– Vi vet om att polisens närvaro i kollektivtrafiken bidrar till att sprida den tryggheten också till det omgivande samhället. I en storstad börjar och slutar mycket av brottsbekämpningen i och runt kollektivtrafiken. Därför är det så viktigt att polisen kommer till den här insikten.

Har det blivit stökigare i kollektivtrafiken?

– Än så länge håller vi emot. Vi gör så gott vi kan med våra egna trygghetsresurser.

Men resenärer och de som jobbar i kollektivtrafiken vittnar om att det förekommer för många våldssituationer som hade kunnat undvikas om polisen varit närvarande.

Återinförandet av tunnelbanepolisen är något som Kristoffer Tamsons (M)

kontinuerligt diskuterar med polisen och företrädare för riksdag och regering, berättar han.

– Det här ett av de viktigaste långsiktiga kraven vi har när det gäller trygghetsarbetet i kollektivtrafiken. Det handlar inte bra om att bekämpa brott och bus i kollektivtrafiken utan om att lägga grunden för trygghetsarbetet i Stockholm i stort.

Skulle polisen ge klartecken, menar han att tester som de i London skulle kunna komma igång snabbt.

– Det är ganska små resurser som behövs. Det var inte några jättestyrkor man satte in i London, men det visar att man kan nå resultat ändå med ett dedikerat, strukturerat och regelbundet arbete, säger Kristoffer Tamsons.

Redan nu har SL en tydlig uppfattning om var insatserna behövs: Knutpunkter som T-centralen och Slussen.

– Vi vet också om vissa delsträckor där det förekommer gängbildning eller droghandel i eller i anslutning till tunnelbanan. Polisiära insatser skulle kunna få bort det snabbt.

Han lyfter fram tidigare punktinsatser SL gjort tillsammans med polisen, bland annat i Rinkeby. Där bidrog polisens närvaro till att vända utvecklingen, menar Kristoffer Tamsons.

– Där var det mycket stök och brottslighet, men när polisen började patrullera vittnade människor i Rinkeby om att det skapade ringar på vattnet som spred trygghet ut på torget och i det kringliggande samhället.

Hittills har försöken att få till mer regelbunden polisnärvaro fallit kort. Men

med studier som den från London i ryggen, hoppas Kristoffer Tamsons (M) att ett försök i Stockholm kommer närmare.

– Jag lever efter devisen: ”Trägen vinner.” Vi får fortsätta lyfta fram goda internationella exempel på polisinsatser i kollektivtrafiken. Jag är övertygad om att vi kommer få rätt till slut.

Gustav Olsson

gustav.olsson@dn.se

Dela

Regionrådet (MP): Gratis SL-trafik är orealistiskt

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

Kollektivtrafiken blir snart gratis i hela Luxemburg. Men i Stockholm driver bara ett parti frågan om kostnadsfria resor med SL, trots upprepad kritik mot prishöjningar.

– Vi sneglar mot andra städer i Europa som lyckats göra kollektivtrafiken avgiftsfri, säger Anna Sehlin (V), oppositionsregionråd.

Vid årsskiftet höjde Region Stockholm priset på månadskortet med 40 kronor. Det nya priset landade då på 930 kronor. Siffran är högre än för motsvarande kort i europeiska storstäder som Amsterdam, Paris och Berlin.

Vänsterpartiet i Stockholm ensam om att vilja slopa avgifterna för kollektivtrafiken helt. Partiet vill göra prissänkningar i etapper. I budgeten för 2020 föreslogs en sänkning av månadskortet med 70 kronor, att barn och unga ska åka gratis, och att pensionärer ska slippa avgift under lågtrafik.

– Vi vill så klart sänka priset mer, men på sikt. Vi föreslog en höjning av skatten med 30 öre för att finansiera lägre avgifter. Men eftersom vården ser ut som den gör just nu kan inte alla pengar läggas på kollektivtrafiken, säger Anna Sehlin (V).

Är det realistiskt att göra SL-trafiken kostnadsfri?

– Ja, vi ser ju andra städer som lyckas med att antingen ta bort avgiften helt eller för vissa grupper. Det finns en kontrollverksamhet i Region Stockholm som kostar mer än man får in. Vi har spärrar och biljettadministration som också kostar pengar. När folk åker fritt lättar man på administrationen, säger hon. Vänsterpartiet utreder just nu olika alternativ för att finansiera en avgiftsfri kollektivtrafik. Bland annat vill partiet att regionen ska driva trafiken i egen regi i stället för att lägga ut den på upphandling, något som skulle spara pengar enligt partiet.

Att få fler att välja kollektivtrafiken framför bilen är enligt partiet den viktigaste åtgärden regionen kan göra för klimatet.

Kollektivtrafikregionrådet Tomas Eriksson (MP), menar dock att gratis kollektivtrafik inte får en lika positiv effekt på klimatet som man kan tro.

– Det man ser när man utvärderar försöken är att resandet med kollektivtrafik ökar, men tillskottet kommer främst från andra hållbara trafikslag, säger han.

– Det är snarare fotgängare och cyklister som väljer bussen än bilister. För att få bilister att ställa om handlar det snarare om saker som punktlighet, turtäthet och kvalitet på resandet.

Därför menar han att de sociala argumenten för att ta bort avgiften är starkare än de klimatomässiga.

– Jag vet att höjningarna vi gjort i Stockholm är kännbara för personer med lägre inkomst. Det finns absolut en risk att det bidrar till segregation. Det kan

förhindra möjligheter att ta sig till vissa arbeten om personer har svårt att förflytta sig, säger Tomas Eriksson.

Miljöpartiet har tidigare förespråkat en sänkning av avgiften för SL-kortet. Nu är partiet en del av det blågröna styret som beslutat om prishöjningen. Tomas Eriksson (MP) menar att de senaste årens höjningar varit nödvändiga.

– Problemet med att sänka priserna är att det direkt skulle slå mot utbyggnaden av kollektivtrafiken vi genomför just nu. Samtidigt behöver sjukvården sina pengar. Det finns helt enkelt inte resurser för att ta bort taxan i kollektivtrafiken.

I dag finansieras SL-trafiken i princip till hälften av resenärernas avgifter och till hälften av skatteintäkter. Tomas Eriksson uppskattar att intäkterna från biljettpriset uppgår till ungefär 10 miljarder.

– Den intäkten måste i så fall ersättas från andra håll. Det är klart att man skulle komma åt en del kostnader när kontroller och spärrar inte behövs, men det är inte tio miljarder per år, säger han.

Jämfört med andra svenska län är kostnaden för SL-kortet relativt låg. Bara Region Gotland, Sörmlandstrafiken och Upplands lokaltrafik har billigare månadskort.

Samtidigt ska man inte stirra sig blind på jämförelser varken med andra europeiska städer eller olika län, menar Tomas Eriksson.

– Jag vet att vi har dyrare taxa än Paris och Berlin. Vi har också billigare än flera andra städer, däribland Oslo. Men det är som att jämföra äpplen och päron. Inga städer har samma kollektivtrafiksystem. Det är olika storlek på zoner och

geografiska ytor som ingår i kostnaderna, säger han.

Gustav Olsson

gustav.olsson@dn.se

Amsterdam: 530 kronor.

Berlin: 880 kronor.

Bryssel: 515 kronor.

London: Mellan 1 737 och 3 174 kronor.

Paris: 790 kronor.

Wien: 535 kronor.

Stockholm: 930 kronor för vuxna, 620 kronor för pensionär, student och ungdom.

Omräknat från euro och pund den 13 februari 2020.

Tunnelbana körde med barnvagn fast i dörren – MTR får kritik

TORSDAG 20 FEBRUARI 2020

När tågdörrarna stängdes fastnade barnvagnen där ett litet barn satt. Medan barnets panikslagna mamma stod kvar på tunnelbanans perrong krossades vagnen mot tunnelväggen. Nu riktar haverikommissionen kritik

mot MTR och konstaterar att förarens kontroll var bristfällig.

Det var den 17 april förra året som olyckan skedde på perrongen på Masmo tunnelbanestation.

En barnvagn hade klämts fast mellan dörrarna på en tunnelbanevagn. Ett litet barn satt i vagnen, som till hälften hängde utanför. Tåget började köra ifrån mamman på perrongen. Vagnen kraschade in i ett stängsel vid tunnelns mynning.

Men ingen skadades vid olyckan. En rådig person inne i tåget hade fått barnet ur vagnen innan den krossades.

Statens haverikommissions slutrapport av händelsen är nu färdig – och det står klart att det var flera faktorer som ledde till att olyckan inträffade.

Vid händelsen användes ett äldre tunnelbanetåg med så kallade C14- och C15-vagnar som går att köra även om alla

dörrar inte är helt stängda.

Haverikommissionen pekar på att ”bristande kontroll före avgång” från förarens sida i kombination med att ”barnvagnen rullades in i tåget i ett sent skede” var två betydande faktorer.

Perrongen, enligt förarens bedömning, ”såg tom ut”. Därför trodde föraren att alla redan hade klivit ombord på tåget.

Myndigheten rekommenderar därför trafikförvaltningen i Region Stockholm att undersöka om det bör införas en ”vagnsteknisk säkerhetsbarriär” även i de gamla tunnelbanetågen.

Haverikommissionen har sökt mamman, men hon har inte velat bli intervjuad. En anhörig till kvinnan har för haverikommissionen återberättat hennes redogörelse av det inträffade.

Claes Keisu, pressansvarig vid trafikförvaltningen i Region Stockholm,

berättar att man för diskussioner med MTR till följd av haverikommissionens rapport.

– Vi tittar på det här tillsammans med MTR. De har redan lämnat förslag till oss om förbättringar, säger han.

De äldre modellerna C13, C14 och C15 ska successivt tas ur trafik enligt en tidigare moderniseringsplan. De kommer med start under 2020 att börja ersättas av de nya C30-tågen – som inte har möjlighet att köra iväg från perrongen med dörrarna öppna.

– Vi tittar nu på om det är möjligt att inom rimlig tid göra förändringar på de gamla tågen så att ingen liknande olycka kan inträffa igen, säger Claes Keisu.

Han lyfter också att en del av ansvaret ligger på MTR och hur de genomför utbildningar med personal.

– Det är ju MTR som genomför utbildning av sin personal. De har tagit den här händelsen på mycket stort allvar.

Maria Hansson, pressansvarig på MTR, skriver i ett mejl till DN: ”När de tekniska stödsystemen fungerar och gällande rutiner följs sker inte den här typen av olyckor” och påpekar även att ”orsaken till händelsen varit bristande övervakning av dörrstängningen, efterkontroll samt bristande uppmärksamhet på inre och yttre signaler i samband med start av tåget”.

Har ni tillräcklig träning för era förare?
”Säkerheten är alltid av högsta prioritet för oss och vi ser mycket allvarligt på det inträffade. Våra förare får vid anställning en gedigen grundutbildning som även innehåller en omfattande praktisk träning”, skriver Maria Hansson och

berättar att man även löpande håller repetitionsutbildningar för förarna.

Adam Svensson

adam.svensson@dn.se

Vi måste kunna leva utan avslut

FREDAG 21 FEBRUARI 2020

Efter chefsåklagare Krister Petersons uttalande om att han räknar med en lösning på Palmemordet vet vi bara en sak, skriver Aftonbladets kolumnist Lena Mellin. Att det blir ett avslut.

Jag skulle säga att det är precis tvärtom. Ett avslut är det enda som vi kan vara säkra på att det inte blir.

Även om åklagaren, vilket inget tyder på, skulle kunna lägga fram helt frapperande bevis där en gärningsman fotograferats

medan han fumlar fram revolvern på Sveavägen, skulle kadern av privatspanare tvivla. Är det verkligen rätt person, är det en revolver och är det inte Götgatan? Och varför mörkar man Sydafrikaspåret?

Efter Kennedymordet hade rättssystemet såväl gärningsman som mordvapen, men fortfarande produceras hyllkilometer av konspirationsteorier. År 1998 trodde 77 procent av amerikanerna att mordet aldrig skulle lösas.

Vi har generellt en övertro på avslut. Det viktiga är inte att få veta precis allt om allt, det är att lära sig gå vidare trots att vi inte vet. Till viss del uppmanas vi till detta av samhället: I precis alla sammanhang ska det tillsättas sanningskommissioner och skrivas vitböcker och rivas i gamla sår. Men risken är stor att vi sitter där och lyssnar på kommissionens slutsatser, lika sorgsna som tidigare. Det riktiga avslutet

måste vi alltid stå för själva. Sundare vore om vi lärde oss att det inte går att få svar på allt, men att man kan lämna ovissheten bakom sig, stänga dörren och gå vidare. På torsdagen intervjuade TT två forskare, statsvetaren Dan Hansén och professor emeritus Tom Lundin, som båda är ense om att det där Palmetraumat som sägs hemsöka Sverige är något av en myt. Tiden har läkt även detta sår.

Den nyheten ger mig mer tillförsikt än den optimistiske åklagaren som säger sig kunna avslöja vad som hände där på Sveavägen.

Erik Helmerson

erik.helmerson@dn.se

Konservativa gör sitt bästa för att framstå som pragmatiker

FREDAG 21 FEBRUARI 2020

Såväl radikala som försiktiga konservativa rörelser påstår att de, till skillnad från liberaler och andra, inte är fast i ideologiska doktriner. Det stämmer inte.

I romersk mytologi bar Janus, den äldsta guden, två ansikten. Det ena var vänt

bakåt mot historien, det andra blickade in i framtiden.

Konservatismen är vår tids Janus. Den bakåtblickande versionen möter vi vanligen på kultur- och ledarsidorna. Här värdesätts försiktighet, pragmatism och förnuft. Konservativa lär av historien och skyndar långsamt. Att vara konservativ, skriver Lars Anders Johansson, är att dela insikten att det finns ”företeelser och värden i samhället som är värda att slå vakt om och bevara”.

En helt annan konservatism formuleras i de intellektuella kretsarna kring västvärldens högerpopulistiska partier som nu söker ideologisk stadga. Deras konservatism är otålig, emotionell och radikal. Den vill rasera de rådande hierarkierna i en existentiell kamp för nationens fortlevnad. Segra eller dö, vinna eller försvinna.

Att det finns olika sorters konservatism är varken nytt eller konstigt. Mer intressant är vad som faktiskt förenar de båda konservativa temperamenten. Båda värjer sig nämligen mot att betecknas som ideologier. Konservatismen beskrivs som ett förhållningssätt, inte ett program. Man ser verkligheten som den är. Ståndpunkter härleds ur erfarenheter, inte från doktriner.

Här är inte platsen att upprepa argumenten varför ideologier är nyttiga. Däremot behöver det påpekas att bilden av konservatismen som en metod snarare än en ideologi är falsk. Åtminstone om vi tittar på den praktiska erfarenheten av konservatism under de senaste 100–150 åren.

Empirin är allt annat än skral: konservativa partier har varit den starkaste politiska kraften i Europa under

efterkrigstiden och utgör fortfarande den enskilt starkaste partifamiljen. Inget framgångsrikt konservativt parti har någonsin nöjt sig med att endast erbjuda ett pragmatiskt förhållningssätt. Väljare efterfrågar värderingar, inte bara metoder. Och nej, konservativ ideologi är naturligtvis inte identisk med vad konservativa partier gör, lika lite som liberalism kan reduceras till vad liberala partier uträttar. Men det är heller inte väsensskilda fenomen. Intellectuella har inte ensamrätt på ideologier, de utvecklas genom sin praktiska tillämpning. Framför allt finns det en slående kontinuitet i vilka ståndpunkter som särskiljer konservativa partier från andra. Låt mig exemplifiera med en lista som inte gör anspråk på att vara heltäckande men belyser frågor där konservativa partier nästan alltid valt en annan väg än liberaler

och socialister (och där konservativa intellectuella ytterst sällan anför avvikande uppfattningar):

Familjen – synen på familjen som den mest grundläggande enheten i samhället, ett starkt värnande av äktenskapet och en negativ inställning till skilsmässor, sambolagstiftning och utvidgning av äktenskap till samkönade par.

Nationen – synen på nationen som en naturlig enhet och strävan efter en homogen nationalstat. Konservativa partier har nästan alltid varit mer skeptiska till invandring och minoritetsrättigheter än andra partier och mer benägna att använda nationella symboler.

Abort – en skeptisk och problematiserande attityd till abort. Konservativa partier har i många fall kommit att acceptera legalisering men

aldrig varit drivande för ökad tillgänglighet och är fortfarande mycket mer benägna än andra att betrakta abort som en negativ företeelse som behöver förebyggas.

Brottslighet – en stark skepsis gentemot socioekonomiska förklaringar till brottslighet och en stark tilltro till hårda straff inte bara som avskräckning utan också som rättfärdig vedergällning.

Kristen etik – konservativa partier har värderat inte bara kristendomen som ett nationellt kulturarv utan också den kristna etiken och följaktligen varit skeptiska mot långtgående sekularisering.

Jämställdhet – synen på könsskillnader som i grunden naturliga och politiskt oproblematiska. Konservativa partier accepterar sedan länge kvinnliga präster och presidenter, men framställer sällan låg

kvinnlig förvärvsfrekvens eller ojämna könsfördelning som ett problem.

Den konservativa idétraditionen har många förgreningar. Inte minst är det väsentligt att skilja en anglosaxisk, mer frihetligt orienterad konservatism från den socialkonservativa kontinentala traditionen.

Skillnaderna är stora i synen på statens roll och individens frihet. Men exemplen ovan är valda för att illustrera hur konservativa partier, oavsett idétradition, ändå har kommit att inta mycket likartade positioner i sina respektive partisystem.

Väljare som vill värna familjen, nationen och kristendomen, som gillar hårda straff men ogillar aborter och är svala inför jämställdhet har kunnat lita på att konservativa partier är deras bästa val. Visst kan man som konservativ hävda att kön är en social konstruktion, att

individens integritet går före nationens säkerhet eller att staten bör ta ansvar för barnuppfostran. Men man svävar i så fall ganska fritt i förhållande till den konservativa idéhistorien. Det finns helt enkelt gränser för hur långt en ideologi kan tänjas.

Andreas Johansson Heinö är doktor i statsvetenskap, förläggare vid Timbro förlag och fristående kolumnist i Dagens Nyheter.

Andreas Johansson Heinö

”Orimligt att spara i fonder om Allradomen står fast”

FREDAG 21 FEBRUARI 2020

DN. DEBATT 20200221

Tingsrättsdomen som friade fondbolaget Allra kan tolkas som att fondbolag kan tillgodogöra sig medel från spararna vid sidan av fondavgifterna. Kraven på den enskilde spararens förmåga att bedöma pålitligheten hos fondbolagen blir då orimligt höga. Man kan ifrågasätta om

det alls är rimligt för sparare att placera i värdepappersfonder framöver, skriver Daniel Barr.

Under början av 2015 började det ringa till Pensionsmyndighetens kundtjänst. Allt fler premiepensionssparare hörde av sig för att tala om att man kände sig bedragna av aggressiva telefonförsäljare. Så småningom började allt fler uppgifter komma fram om fondbolag som genomförde affärer som inte gynnade spararna utan endast verkade ha som uppgift att berika ägarna.

Pensionsmyndigheten kunde efter omfattande utredning konstatera att det förekommit tveksamma transaktioner i ett relativt stort antal fonder. Vissa av dem hade enligt vår bedömning endast genomförts för att berika ägarna på bekostnad av pensionsspararna, andra hade gjorts i syfte att komma runt

Pensionsmyndighetens rabattstruktur, vilket också drabbar pensionsspararna eftersom rabatterade fondavgifter ska återföras till spararnas konton.

Vid den tidpunkten hade i princip alla fonder som stod under tillsyn inom EU rätt att delta på fondtorget. Myndigheten hade helt enkelt ingen rätt att neka ett fondbolag som ville delta.

Pensionsmyndigheten valde emellertid att säga upp avtalen med ett relativt stort antal fonder. Till dags dato har avtalen med 10 fondbolag med sammanlagt 21 fonder sagts upp på grund av de brutit mot samarbetsavtalet.

Till följd av händelserna tog myndigheten fram ett förslag till ett 29-punktsprogram i syfte att förbättra tryggheten för spararna. Politikerna i pensionsgruppen tog snabbt till sig förslagen och riksdag och regering genomförde ändrad lagstiftning. Det

infördes ett förbud mot telefonförsäljning av premiepensionsfonder. Det ställdes också krav på att fonderna på Pensionsmyndighetens fondtorg skulle ha ett visst lägsta kapital placerat i fonderna utanför fondtorget.

Pensionsmyndigheten sa upp alla fondavtal och fonderna fick ansöka igen enligt de nya reglerna. Processen har inneburit att antalet fonder minskat från drygt 840 fonder i början av 2018 till knappt 500 fonder i dag. Orsaken är att fonderna inte levt upp till de nya kraven. Samtidigt har Pensionsmyndigheten infört ett antal processer för löpande granskning. Fondtorget är i dag en väsentligt tryggare plats att vara på, även om det naturligtvis inte går att helt utesluta tveksamma transaktioner framöver. Politikerna i pensionsgruppen har kommit överens om ett steg två i reformeringen av regelverket

för fondtorget där dagens system ska ersättas med ett upphandlat fondtorg efter modell från tjänstepensionssystemen. En utredning med förslag om hur detta kan gåt till presenterades före jul. Avsikten är att det nya regelverket ska träda i kraft vid årsskiftet.

Parallellt har Pensionsmyndigheten lagt ned mycket tid och kraft på att försöka återvinna så mycket pengar som möjligt till pensionsspararna. De mest kända fallen är Allra och Falcon. Därutöver pågår en rad processer och diskussioner med andra aktörer i syfte att återföra de belopp som förts ut ur fonderna.

För tre veckor sedan kom tingsrättsdomen i brottmålet mot Allraföreträdarna. Målet handlade om ett par transaktioner som ägde rum under 2012. I samband med två värdepappersaffärer betalades en ersättning på motsvarande 170 miljoner

kronor. Vår uppfattning är att en rimlig ersättning snarare borde varit som högst en miljon kronor.

I gärningsbeskrivningen framgår det att det i samband med värdepappersaffärerna slöts en överenskommelse om ett aktieköp i ett bolag som ägdes av Allraföreträdarna. Köpeskillingen för aktierna uppgick till 100 miljoner kronor, ett kraftigt överpris enligt de värderingar vi presenterat för domstolen. På så sätt kunde delar av den betalda ersättningen för värdepappersaffärerna föras tillbaka till Allraföreträdarna. Vi anser att upplägget utgör trolöshet mot huvudman samt mutbrott. Därför krävde vi ett skadestånd på de 170 miljoner kronor som vi anser att Allraföreträdarna berikat sig med på spararnas bekostnad. Tingsrätten gjorde en annan bedömning än åklagaren och Pensionsmyndigheten. Efter att ha

analyserat domen har vi i likhet med åklagaren kommit fram till att vi vill överklaga domen till hovrätten.

Man kan inte undgå att fundera över vilka vidare konsekvenser det skulle få om det anses tillåtet att tillgodogöra sig medel från spararna vid sidan av fondavgifterna på det sätt som skett i detta fall. Detta skulle ställa orimliga krav på den enskilde, som har att välja fonder i det obligatoriska pensionssparandet vilket dessutom utgör en del i det svenska socialförsäkringssystemet.

Pensionsspararen skulle i så fall själv behöva bedöma fondförvaltarnasandel innan han eller hon väljer fonder. En privatperson har dessutom ingen möjlighet att löpande granska att inte tveksamma transaktioner förkommer. Man kan ifrågasätta om det alls är rimligt för pensionssparare att under sådana

förutsättningar placera medel i värdepappersfonder framöver. Det motiverar i sin tur frågan om staten och kollektivavtalsparterna framåt borde använda sig av värdepappersfonder i pensionssystemen på det sätt som görs i dag. Ännu större samhällsekonomiska effekter får domen om man betänker att en betydande andel av hushållens finansiella sparande vid sidan av pensionen sker i fonder. Vi tycker att det är av största vikt att hovrätten prövar om en sådan affär som den nu aktuella, som vi menar har skett till ett betydande överpris, ska vara tillåten enligt svensk rätt. Spararna, marknaden och ytterst lagstiftaren behöver få veta hur det förhåller sig på denna punkt.

Domen i Allramålet är den första domen i en rad av processer som nu pågår. Slutförhandlingar i brottmålet rörande

fondbolaget Falcon sker denna vecka. Under våren ska nya förhandlingar i tvistemålet med Allra ske i tingsrätten. Den avser andra transaktioner än de som nu behandlats. Detta är delar i ett långsiktigt och målmedvetet arbete för att återföra medel till pensionsspararna som vi menar otillbörligen förts från fondtorget. Det enda man kan vara säker på är att Pensionsmyndigheten kommer göra allt som står i vår makt för att försöka återvinna de pengar som premiepensionsspararna förlorat.

Daniel Barr, generaldirektör,
Pensionsmyndigheten

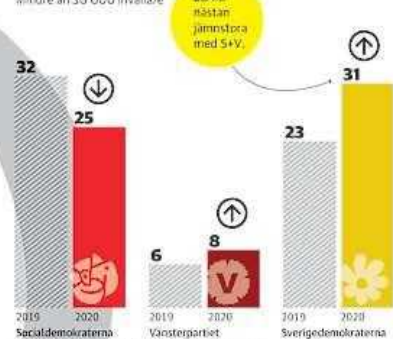
Dragkamp om landsbygdens arbetare

Valjarstöd enligt DN/Ipsos. Förändring sedan ett år tillbaka (procent).

■ Dec 2018 - Jan 2019 ■ Dec 2019 - Jan 2020

I små kommuner

Mindre än 30 000 invånare

SD nu nästan jämstora med S+V.

LO-anslutna

V går framåt men det kompenseras inte alls för S-raset.

I storstäder

V går framåt, men SD ännu mer.

Unga

18-29 år

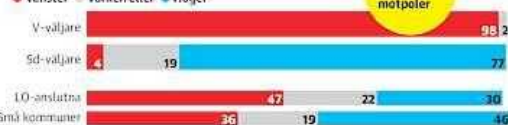

Stark väljar-grupp för V – men SD är ändå starkare.

Vänster eller höger?

Så placerar väljarna sig själva. DN/Ipsos mars 2019. (procent)

● Vänster ● Varken eller ● Höger

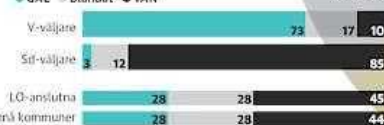

V och SD varandras motpoler

Nationalism eller mångkultur?

Så placerar sig väljarna på gal-tan-skalan. DN/Ipsos dec 2019 - jan 2020 (procent)

● GAL ● Blandat ● TAN

GAL = Grön, Alternativ och Öbertår
TAN = Traditionell, Åsikter och Nationalistisk

För not: Gärna ett litet mått på att V och SD är motpoler på nationalism, globalisering, mångkultur, invandring och integration. För SD-väljare är måttet på att de väljer att definiera sig på gal-tan-skalan.

Ny V-offensiv ska locka var femte väljare

FREDAG 21 FEBRUARI 2020

Vänsterpartiet ska vinna 20 procent av väljarna genom en offensiv riktad mot bruksorternas LO-arbetare som lockas av SD. Planen är klar att verkställa så snart den nya partiledaren är utsedd. – Manliga bilförare på landsbygden ska inte vara fiender till Vänsterpartiet, de ska vara medlemmar, säger framtidskommissionens Ida Gabrielsson. Förr samlade Vänsterpartiet (dåvarande VPK) de få procent av rösterna som behövdes för att ge socialdemokratiska

regeringar en stabil majoritet. Ett stödben som S kunde nyttja utan att behöva bjuda tillbaka.

I V:s nya strategidokument, som ska klubbas på kongressen i maj, handlar det inte längre om några få procent. Där är siktet inställt på 20 procent av väljarna. Och det forna stödbenet ska bli den breda kraften till vänster.

– Vi kan inte längre vara ett parti som lutar oss mot sossarna. Vi uppfattar det som att de är beredda att göra nästan vilka politiska uppgörelser som helst. Då behövs det ett annat stort progressivt parti som kan kliva in där Socialdemokraterna inte lyckas. Någon annan måste ta på sig rollen att vända matchen. För socialdemokratin är ju på väg rätt ner i källaren, säger V:s partisekreterare Aron Etzler. Den nya strategin tar form lite i skymundan av partiledarvalet, där

nomineringstiden går ut på fredagen. Den ska staka ut riktningen i ett nytt politiskt landskap.

Väljarna identifierar sig allt mindre med något enskilt parti. Istället ökar benägenheten att byta mellan valen.

Frågor som migration och nationalism har fått större tyngd och ändrat riktningen på väljarströmmarna. Vilken klass man tillhör styr i allt mindre grad vilket parti man röstar på. Detta kan avläsas i en kraftig tillbakagång för

Socialdemokraterna, inte minst i de gamla kärntrupperna inom LO-kollektivet.

Hittills är Sverigedemokraterna de stora vinnarna i detta men vänsterpartisterna menar att nu finns möjligheter även för dem att profitera på att allt är i rörelse. Det kräver dock att V växer på betydligt bredare front. Visserligen har V sitt högsta opinionsstöd sedan 2004 (11 procent i

senaste DN/Ipsos) men bakom framgångarna bland unga och i storstäder under Jonas Sjöstedts tid finns också misslyckanden.

”För att driva ett ideologiskt skifte i Sverige behöver arbetarrörelsen ta tillbaka initiativet på de historiskt röda bruksorter där SD i dag försöker organisera stöd för en högerpolitik” heter det i strategidokumentet.

– Ett vänsterparti som har ambitionen att ha stort inflytande behöver självklart ha ett betydligt starkare stöd i arbetarklassen än vi har i dag, säger partisekreteraren Aron Etzler.

En avgörande fråga om Vänsterpartiets strategi ska lyckas är denna: Varför går LO-arbetare som är missnöjda med S till SD istället för V?

Den som ska komma med ett första svar är riksdagsledamoten Ida Gabrielsson som

just nu finslipar slutanalysen från partiets Framtidskommission.

– Vi kan inte bara ägna oss åt ett nollsummespel där vi försöker bryta oss in i den rödgröna delen av väljarkåren. Vi måste också titta på de ställen där vi en gång var starka och fundera på varför vi inte är det i dag och hur kan vi bli det igen, säger hon.

SD har vuxit på invandringsfrågan och där är V deras tydligaste motpol. Ida Gabrielsson avfärdar tanken att även V skulle strama åt sin migrationspolitik, vilket en del vänsterdebattörer förespråkar. Det skulle bara bekräfta SD:s världsbild, menar hon.

– Om vi får diskussionen att handla om annat, inte om vem som har den fula och den fina värderingen, utan mer frågor som handlar om ekonomi, då kan det visa sig att invandringen är inte det enda

problemet som arbetarklassen upplever, säger Ida Gabrielsson.

Hon är själv uppvuxen i Sandviken, en klassisk bruksort, och funderar mycket på sina erfarenheter därifrån. Vänsterpartiet har inte varit tillräckligt bra på att förstå besvikelsen hos delar av arbetarklassen, menar hon.

– Tidigare kände man ett sammanhang, man jobbade på Sandvik, och genom det var man med i samhällsbygget. Nu är det inte så. De här orterna dräneras på folk. Även om företagen finns kvar har de inte längre samma självklara roll i samhället. Vad vi har missat är kanske vad som händer med människor när man inte har status längre, säger Ida Gabrielsson. SD har lockat genom att erbjuda en "anti-elit-identitet", menar hon.

– Man känner sig inte dum när man är med i SD, man känner att här kan jag

komma med min Dressmann-kavaj, här får jag en verklighetsbeskrivning som jag känner igen.

– Vilka frågor vi lyfter är viktigt men det handlar också om på vilket sätt vi gör det. Att vi inte blir något slags akademiker som läxar upp folk.

Ambitionen att öppna upp partiet för bredare väljargrupper finns också med i förslaget till nytt partiprogram.

Ideologiska uttryck som kapitalismens avskaffande och det klasslösa samhället har tvättats bort, liksom kravet på ett svenskt EU-utträde.

Tilltalet är av största vikt, enligt Hanna Cederin som är sammankallande i programkommissionen.

– Vi ska inte ha ett krav på att man ska kunna vissa ideologiska termer för att delta i våra diskussioner. Tvärtom har vi

sagt att det inte ska förekomma några ord som inte förekommer vid köksborden.

Statsvetaren Katarina Barrling ser dock mycket som talar emot att V skulle klara av att locka S-väljare som gått eller är på väg till SD tillbaka vänsterut.

– De missnöjda arbetarna i landsorten som går från Socialdemokraterna till Sverigedemokraterna är väl medvetna om vad SD står för. De gör det för att man anser att Sverige har för stor invandring.

– Vänsterpartisterna tänker möjligen att de missnöjda skyller på invandringen för att de ännu inte förstått att de verkliga problemen är mer grundläggande. Men det kan ju faktiskt vara så att väljarna inte köper det argumentet, säger Katarina Barrling.

Den nya strategin kräver också att V hanterar en inbyggd motsättning i partiets politik, mellan å ena sidan ett traditionellt

klassperspektiv, å andra sidan den mer sentida identitetspolitikens fokus på olika minoritetsgrupper. Spänningen finns också mellan strategidokumentets inriktning på arbetarväljare och förslaget till nytt partiprogram där det talas om heteronorm och HBTQIA+-personer (en förkortning för olika sexuella identiteter). V behöver hitta en balans, enligt Ida Gabrielsson.

– Om man målar upp manliga heterosexuella bilister som en fiende, då blir det problem. Om någon gjort det så får de lägga av. Manliga bilförare på landsbygden är absolut inte fiender till Vänsterpartiet, de ska vara medlemmar. Samtidigt ska vi givetvis stå upp för mänskliga fri- och rättigheter. Även här ser statsvetaren Katarina Barrling stora hinder för V om man ska

försöka locka både unga progressiva i storstäderna och arbetare på landsorten.
– Det finns en tendens att de här grupperna har ganska olika åsikter i många frågor. I värsta fall skrämmer man bort båda.

Hans Rosén

hans.rosen@dn.se

Fakta. Vänsterpartiets väg framåt

Jonas Sjöstedt avgår vid partikongressen i maj. På fredagen går tiden ut för att nominera partiledarkandidater till valberedningen. Hittills är riksdagsledamoten Nooshi Dadgostar den enda som sagt ja. Hon har hittills fått stöd av 14 av 25 partidistrikt.

Partikongressen hålls den 21 till 24 maj i Västerås. Förutom ny partiledare ska ombuden också besluta om nytt partiprogram och ett nytt strategidokument.

Nya partiprogrammet:

Det klasslösa samhället anges inte längre som mål.

Kravet på svenskt EU-inträde har slopats.

Språket har förenklats, med färre marxistiska termer som produktionsmedel och liknande.

Strategidokumentet:

20 procent av väljarna ska sympatisera med V.

50 procent ska inom tio år ska beteckna sig själva som vänster.

LO-arbetare och boende på landsbygd och bruksorter pekas ut som nyckelgrupper att vinna.

Stödet i opinionen är inför partiledarbytet det starkaste sedan 2004, 11 procent i senaste DN/Ipsos. Partiet har legat över valresultat 2018 på 8

procent i samtliga mätningar därefter. Det var dessutom det bästa valresultatet sedan 2002.

Om siffrorna i grafiken: Väljarstödet bygger på frågan vad man skulle rösta på om det var val i dag. Mätningar från två månader i rad har slagits samman för att ge tillräckligt stora baser.

Undersökningar om val i dag liksom placering på gal-tan-skalan görs varje månad, dels genom telefonintervjuer med ett slumpmässigt urval, dels genom en webbenkät med ett kvoturval från en slumpmässigt rekryterad webbpanel. Frågan om var man placerar sig på höger-vänster-skalan gjordes med webbpanelen.

M, V och KD enade i krav på nya regler

FREDAG 21 FEBRUARI 2020

M, V och KD är överens om att ändra reglerna för arbetskraftsinvandring. – I dag är det arbetsgivaren som har hela makten att välja och vraka som den vill medan arbetstagaren tar smällen, säger Christina Höj Larsen (V).

För två veckor sedan lämnade regeringen direktiv till en utredning som ska se över regelverket för arbetskraftsinvandring.

Utredningen ska bland annat komma tillrätta med så kallade kompetensutvisningar och se över om det

ska införas försörjningskrav för arbetskraftsinvandrare.

Men oppositionspartierna Moderaterna, Vänsterpartiet och Kristdemokraterna är inte nöjda. Nu är de överens om att kräva flera tilläggsdirektiv till utredningen.

Initiativet tas i riksdagens socialförsäkringsutskott.

– Om vi får majoritet för det här kommer det att göra stor skillnad för att stoppa kompetensutvisningarna – inte bara utreda dem. I och med det här sätter vi också tydligare tidsramar, säger Maria Malmer Stenergard (M).

M, V och KD har på kort tid gått ihop flera gånger för att påverka regeringens politik. Tidigare har partierna gjort överenskommelser om Arbetsförmedlingens framtid och extra pengar till välfärden. Även

Sverigedemokraterna har ställt sig bakom förslagen.

Det nya initiativet kräver också att något mer parti sluter upp.

– Jag skulle vilja se den liberal eller centerpartist som inte ser att det här är åtgärder som behövs, säger Hans Eklind (KD).

M, KD och V är också överens om att gemensamt driva frågan att lagstifta om att Migrationsverket ska ges direktåtkomst till andra myndigheters databaser. De berörda myndigheterna anser dock inte att någon ny lag behövs utan att en förordning för att reglera direktåtkomsten räcker.

Regeringen fattade på torsdagen beslut om en sådan förordning men M, KD och V vill ändå gå vidare.

– Det viktigaste nu är att man ser till att myndigheterna har information för att sätta stopp för fuskare och fifflare. Men vi

ser att lagstiftning är mer tydlig och förutsägbar så vi tror att det är bättre att göra på det sättet, säger Christina Höj Larsen (V).

Justitieminister Morgan Johansson (S) anser att oppositionens krav mest är ett slag i luften.

”Det blev visst en tummetott av det utskottsinitiativet. Det var inte mycket oppositionen lyckades komma överens om, och av det man föreslår så täcks så gott som allt av de utredningsdirektiv som regeringen beslutade om i förra veckan. Västgötaklimax”, skriver han på Twitter.

Hans Olsson

hans.olsson@dn.se

”Försvarsberedningen måste kallas in igen”

FREDAG 21 FEBRUARI 2020

En klar majoritet med fem av riksdagens åtta partier kräver nu att regeringen åter kallar in försvarsberedningen inför höstens försvarsbeslut. Men försvarsminister Peter Hultqvist (S) vill inte ge klart besked.

Försvarspolitikerna från de fem partierna Moderaterna, Sverigedemokraterna,

Centern, Liberalerna och Kristdemokraterna säger till DN att beredningen bör kallas in. Kravet framförs sedan de på torsdagen deltagit i det sista mötet i den analysgrupp som i en månad letts av försvarsminister Peter Hultqvist. – Analysgruppen har lidit av allvarliga brister eftersom den inte kunnat hantera sekretessbelagt material, konstaterar ordföranden i riksdagens försvarsutskott Pål Jonsson (M).

Analysgruppens arbete har visat att det enligt Försvarsmaktens planer endast går att genomföra halva den upprustning som försvarsberedningen föreslagit skulle genomföras åren 2021–2025.

Framför allt drabbar bristen på pengar beredningens satsning på armén som då bantas och försenas. Orsaken är att cirka 50 miljarder kronor redan bundits upp av Försvarsmakten vilket beredningen, som

lade fram sin rapport Värnkraft i maj, aldrig fick reda på.

– Vi anser att beredningen åter ska kallas in. Om regeringen värnar om en bred lösning i försvars- och säkerhetspolitiken så bör den använda det forum som finns för att ha överläggningar med oppositionen, säger Pål Jonsson (M) till DN.

Pål Jonson krävde under riksdagens frågestund besked av Peter Hultqvist, men fick ett svävande svar:

– Självklart är vi måna om att lägga grunden för en bredd i en uppgörelse. Sedan håller vi på och tittar på formerna för hur man ska driva det här arbetet framöver, sade Peter Hultqvist i kammaren.

Efteråt ville Peter Hultqvist inte svara på DN:s frågor om att kalla in beredningen.

Sverigedemokraternas försvarspolitiker Roger Richthoff går på samma linje som Moderaterna:

– Försvarsberedningen ska kallas in. Skälet till det är att vi inte fått ingångvärdena för att se de problem som ligger i Försvarmaktens så kallade överplanering. Det vill jag ha svar på, säger Roger Richthoff.

Det två januaripartierna Centern och Liberalerna står också bakom kravet på en beredning.

– Jag tycker det är rimligt då beredningen är det organ för samråd som finns mellan regeringen och riksdagspartierna, säger Centerns försvarspolitiker Daniel Bäckström.

Liberalernas Allan Widman anser att det naturliga är att försvarsberedningen, där hemlig information kan hanteras,

aktiveras med försvarsministern som ordförande.

– En sådan beredning skulle innebära en förbättring. Jag bedömer att det är en lågt hängande frukt, säger Allan Widman.

– Om bara femtio procent av beredningens förslag kan genomföras, då måste vi åter kalla in Försvarsberedningen så att vi får ett väl underbyggt beslut kan samla brett stöd i riksdagen, kräver Mikael Oscarsson (KD).

Mikael Holmström

mikael.holmstrom@dn.se

Fakta. Försvarsberedningen

Försvarsberedningen tillsattes 2017 för att lägga grunden till riksdagens försvarsbeslut 2020 som gäller åren 2021–2025. Alla riksdagspartier ingick och arbetet leddes av Björn von Sydow (S).

Enligt beredningens rapport Värnkraft krävs ett större militärt försvar som får ökade anslag, från i år 56 miljarder till 84 miljarder kr 2025.

Försvarsmakten lämnade i november 2019 ett underlag till regeringen där det saknades 55 miljarder, jämfört med beredningens rapport.

Orsaker: att regeringen inte har prissäkrat anslagen och att en stor del av beredningens höjningar redan intecknats av myndigheten.

En analysgrupp med alla partier har i januari–februari gått igenom skillnaderna i beräkningarna – men den har inte fått se prislapparna på vad olika satsningar kostar.

För att regeringen ska få igenom en försvarsproposition måste den förhandla med andra partier. Propositionen ska läggas fram för riksdagen i september och antas senast i december 2020.

Snöbristen hotar grundvatten- nivåerna

FREDAG 21 FEBRUARI 2020

Bristen på snö riskerar att ge låga grundvattennivåer i östra delarna av Götaland, Svealand och södra Norrland. Räddningen skulle vara att det kommer rikligt med regn under våren.

Konsekvenserna av för låga grundvattennivåer blev särskilt uppmärksammade under den extremt

varma och torra sommaren 2018.

Vattenbristen slog hårt mot lantbruket och hushåll med egna brunnar fick se magasinen sina.

Situationen gjorde att regeringen uppmanade alla län att upprätta en plan för vattenförsörjning, och SMHI och SGU fick uppdraget att höja kunskapen om vatten hos kommunerna. I dag har landets låga grundvattennivåer återhämtat sig efter krisen. Det visar SGU:s månatliga mätningar som precis har kommit för februari.

– Generellt ser vi en återhämtning över hela landet, och längs västkusten har man väldigt höga flöden där det har kommit mycket nederbörd den senaste tiden, säger Bo Thunholm, statsgeolog på Sveriges geologiska undersökning, SGU.

Utvecklingen för resten av året är dock svårbedömd eftersom det kan svänga fort.

Det visade sig bland annat just under 2018. I mars såg läget för grundvattennivåerna mycket bra ut enligt SGU:s prognos. Sedan kom sommaren med torkan.

– Då uppstod stora problem. Så det är svårt det här med grundvattnet, säger Bo Thunholm.

De potentiella riskområdena i år finns i östra delarna av landet: Östra Götaland, östra Svealand och delar av östra Norrland. Även om det har fallit nederbörd under vintern i området som har gett en förbättring är bristen på snö ett orostecken.

– Vi måste få mer nederbörd i de delarna av landet. Under en kall vinter brukar vi få ett kraftigt snötäcke och då fylls grundvattnet på när det smälter under våren. Nu har vi ingen snö att förvänta oss

i södra och mellersta delen av landet, säger Thunholm.

De senaste årens problem med grundvattnet kan till viss del kopplas till den pågående klimatförändringen som visar att somrarna blir längre och varmare, vilket gör att det bildas mindre mängder grundvatten, förklarar Bo Thunholm.

– Det vi har sett på senare år är delvis ett smakprov på vad man kan förvänta sig i ett framtida klimat, säger han.

Katarina Lagerwall

katarina.lagerwall@dn.se

Det vi har sett på senare år är delvis ett smakprov på vad man kan förvänta sig i ett framtida klimat.

Bo Thunholm, statsgeolog på SGU.

Pressade kommuner får Engelska skolan att växa

FREDAG 21 FEBRUARI 2020

Engelska skolan fortsätter att expandera. Under de närmaste åren planerar skolan att etablera sig på sju nya orter i Sverige.

Internationella engelska skolan, IES, driver i dag 37 skolor med sammanlagt 26814 elever i Sverige och den fortsätter att växa hela tiden.

Till hösten öppnas nya skolor i Upplands Väsby och Östersund, och nästa höst i Solna, Kungsbacka, Sigtuna och Värmdö. Om två år planeras en ny grundskola i Göteborg.

Att internationella skolan ökar sin vinst under perioden oktober–december 2019 med 56 miljoner kronor efter skatt förklaras med att antalet elever har ökat i Sverige men också utomlands. Under de senaste åren har IES förvärvat fyra nya skolor i Spanien.

Att skolan expanderar i Sverige beror, enligt IES kommunikationschef Emma Rheborg, på att kommunerna har en pressad ekonomi – samtidigt som de måste skaffa fram nya skolplatser de närmaste åren eftersom allt fler barn kommer in i skolåldern.

– Det gör att många kommuner söker en samarbetspartner som kan vara med och

delar på investeringskostnaderna för att bygga fler skolor, säger Emma Rheborg. En kommun som enligt Emma Rheborg särskilt har efterlyst en skola med internationell profil är Skellefteå där IES öppnade en grundskola i höstas. I tillståndsbeslutet skriver Skolinspektionen att kommunen ställde sig positiv. Enligt Emma Rheborg beror det framför allt på att kommunen håller på att bygga Northvolts batterifabrik som enligt planerna ska bli störst i Europa.

- Det kommer att komma personal från många delar av världen och då behövs en internationell skola där undervisningen sker på engelska, säger Emma Rheborg.

En bidragande orsak till att bolaget ökat sin vinst är att skolpengen från kommunen har ökat mer än lärarnas löner. Intäkterna per elev har ökat med fyra procent under det senaste halvåret,

samtidigt som personalkostnaderna per elev har stigit med tre procent. Engelska skolan har färre lärare per elev än riksgenomsnittet, hur kommer det sig? – Eftersom vi är en populär skola har vi också fulla klasser, då blir det automatiskt så. Vi har också valt en annan organisation med en större andel annan personal som stöttar lärarna i deras arbete, säger Emma Rheborg.

En bidragande orsak till att Engelska skolans ökade sina intäkter är statsbidragen som bolaget tar emot. Uppgifter från Skolverket visar att IES fick 104 miljoner kronor från staten under förra året.

Det statliga bidrag som sticker ut är Likvärdighetsbidraget som dessutom höjs under 2020. Under året räknar IES med att få 64 miljoner kronor i

likvärdighetsbidrag. Det är 22 miljoner kronor mer än under föregående år.

Hur använder ni dessa pengar för att öka likvärdigheten i svensk skola?

– Vi har ju inte bara skolor i vanliga medelklassområden utan även i betydligt tuffare områden. Det är de skolorna som kan ta del av de här bidragen.

Mycket handlar om skolhälsovård, elevassistenter, och sociala insatser som behövs för de elever som går i IES skolor i till exempel Skärholmen och Kista, enligt Emma Rheborg.

– 38 procent av våra elever har utländsk bakgrund jämfört med cirka 24 procent som är snittet i landet. Dessa skolor har 70–80 procent med utländsk bakgrund.

Peter Letmark

peter.letmark@dn.se

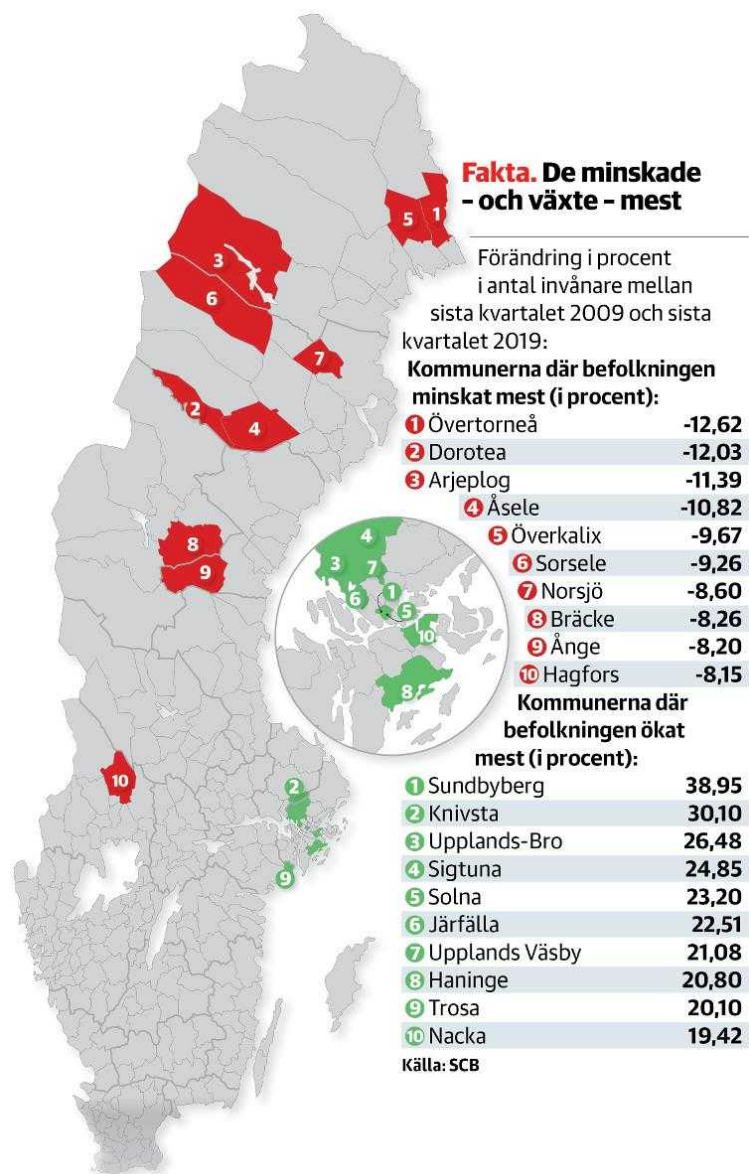
Fakta. Häften av undervisningen sker på engelska

Engelska skolan presenterade på torsdagen ett nettoresultat för andra kvartalet i det brutna räkenskapsåret 2019/2020 på 56 miljoner kronor. Det är 16 miljoner mer än motsvarande period förra året.

Skolan grundades 1993 och är i dag en av de största fristående aktörerna inom utbildning i Sverige.

Skolan har cirka 26 800 elever i 37 svenska skolor samt cirka 4 800 elever i skolor i Spanien.

Upp till hälften av undervisningen i Sverige är på engelska, ofta av lärare som har engelska som modersmål.

En miljon fler i Sverige under senaste decenniet

FREDAG 21 FEBRUARI 2020

När det nya året ringdes in 2020 uppgick Sveriges folkmängd till 10 327 589 personer. Det är nästan en miljon fler än för tio år sedan, visar ny statistik från Statistiska centralbyrån (SCB).

Under 2010-talet hade Sverige den högsta registrerade folkökningen någonsin, och nådde 10-miljonstrecket 2017. Den snabba

befolkningstillväxten förklaras till 73 procent av migrationen, som under 2019 fortfarande var på historiskt höga nivåer, konstaterar SCB. Totalt ökade Sveriges folkmängd med 986 907 personer under årtiondet.

Den kraftiga folkökningen gjorde att 91 av 290 kommuner växte varje år. Endast två kommuner Kalix och Vilhelmina hade befolkningsminskning varje år under decenniet. Invandringen har legat på 100 000 personer eller fler utom 2010 och 2011 då det var färre och rekordåret 2016 då det invandrade 163 005 personer till Sverige.

Minskningen 2019 beror till största delen på att antalet invandrare sjönk med 13 procent jämfört med 2018 och uppgick till 115 805 personer.

En förändring 2019 är att svenskfödda återinvandrade personer för första gången

på sex år är den största invandrargruppen, 11 955 personer. En annan förändring är att invandringen från Syrien, som legat i topp fem år i rad, nu hamnar på plats fyra och är passerat av återinvandrade svenskar, Indien och Afghanistan, enligt SCB.

Utvandringen ökade också förra året – och största gruppen var personer födda i Sverige. Därefter kom personer födda i Polen, Indien och Finland. År 2015 stod för högst utvandrade med 55 830 personer, vilket var fler än Amerikaemigrationens toppår 1887 och 1888 på runt 51 000 utvandringar per år. Trots att den höga invandringen 2019 minskade befolkningen i tre län och 109 kommuner jämfört med året innan. Alla kommuner förutom Övertorneå hade fler invandrare än utvandrare under året.

Även flyttlassen till Stockholms län från andra delar i landet minskade för andra året i rad 2019, men länet hade ändå den största befolkningsökningen bland länen med 32 957 personer beroende på ett högt invandringsöverskott.

Norrbottnens län stod för förra årets största tapp av invånare medan det på kommunnivå var Sollefteås befolkning som minskade mest.

Katarina Lagerwall

katarina.lagerwall@dn.se

Hugo Ewald

hugo.ewald@dn.se

Fakta. De minskade – och växte – mest

Förändring i procent i antal invånare mellan sista kvartalet 2009 och sista kvartalet 2019:

Kommunerna där befolkningen minskat mest (i procent):

Övertorneå -12,62

Dorotea -12,03

Arjeplog -11,39

Åsele -10,82

Överkalix -9,67

Sorsele -9,26

Norsjö -8,60

Bräcke -8,26

Ånge -8,20

Hagfors -8,15

Kommunerna där befolkningen ökat mest (i procent):

Sundbyberg 38,95

Knivsta 30,10

Upplands-Bro 26,48

Sigtuna 24,85

Solna 23,20

Järfälla 22,51

Upplands Väsby 21,08

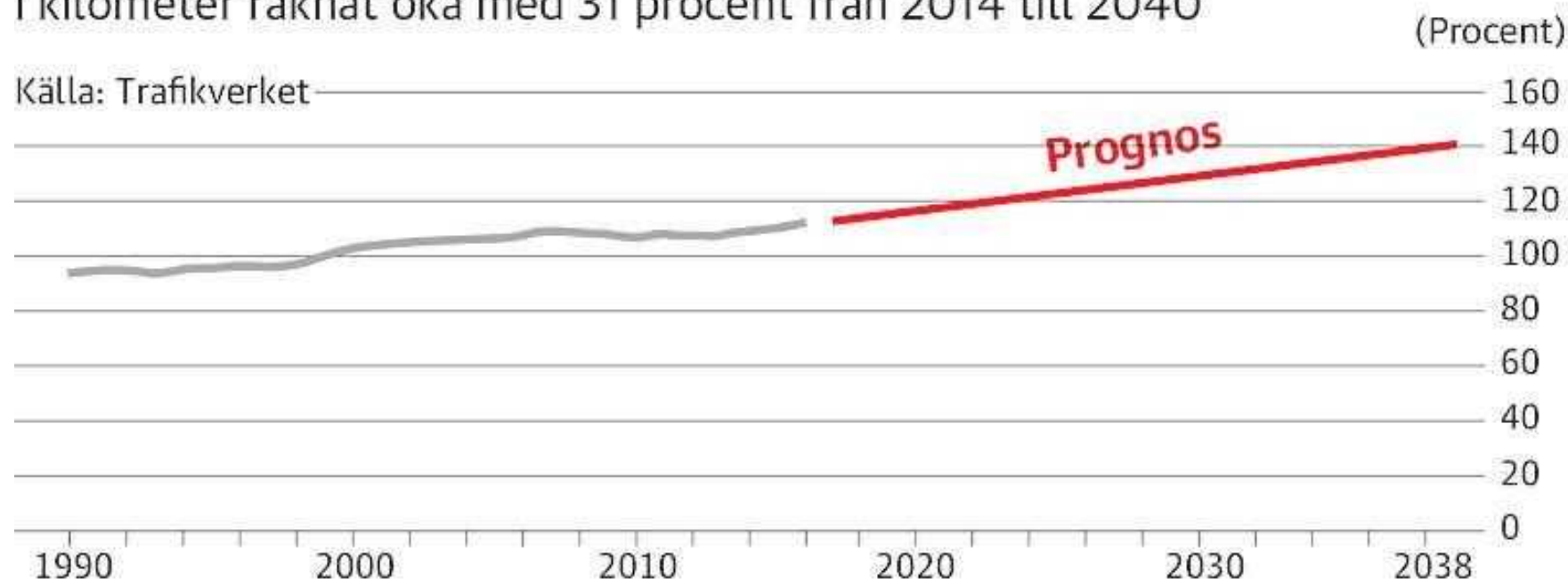
Haninge 20,80

Trosa 20,10

Nacka 19,42Dela

Trafikverkets basprognos ligger till grund för hur framtidens infrastruktur planeras.

Enligt den senaste upplagan uppskattas **personsbilstransporterna** i kilometer räknat öka med 31 procent från 2014 till 2040

Framtida vägprojekt krockar med klimatmål

FREDAG 21 FEBRUARI 2020

Kraschen mellan mål och verklighet är iögonfallande. Sverige har sedan två år ett klimatmål att minska utsläppen inom marktransporter med 70 procent till år 2030. Sverige har till och med en klimatlag som ska se till att regeringens politik utgår från klimatmålen. Ändå planeras dagens infrastruktur med

utgångspunkt från att vägtrafiken ska växa kraftigt fram till 2040.

– Det finns en målkonflikt som politiken och andra intressen har svårt att hantera. Den måste tas itu med nu, säger Anders Roth, ansvarig för hållbar mobilitet vid IVL Svenska miljöinstitutet.

Kollisionen i synsätt beskrivs, av dem som kritiserar den rådande modellen, ytterst som en krock mellan tankar från förr och nu.

Hittills är kursändringen mest genomförd som stolta deklamationer på papperet. I verkligheten ligger Trafikverkets så kallade basprognos till grund för vilka vägar och järnvägar som ska byggas. Och den prognosen säger att biltrafiken kommer att växa med 31 procent mellan 2014 och 2040.

– Om vägtrafiken ökar som i scenarierna blir det trängsel, och då tjänas en massa

tid på att bygga bort den trängseln, i alla fall tillfälligt, beskriver Jonas Åkerman, forskare vid strategiska hållbarhetsstudier vid KTH, grundtanken som styr dagens investeringar i infrastruktur.

Beräkningen av tidsvinsterna – som i Sverige värderas högre för bilister än för kollektivresenärer – är det som till övervägande del avgör vad som anses vara lönsamma investeringar för samhället, även för framtida generationer.

Vi borde i stället tänka på klimatmålet som ett ramverk för de samhällsekonomiska kalkylerna, anser Jonas Åkerman.

– Vi ska nå målen, hur gör vi det? Vi kanske behöver minska bilresandet. Det skulle också ha stora implikationer för tidsvinsterna. Är man inte insatt i hur det fungerar i den här branschen skulle man tro att det är självklart att det är så tankarna går, säger han.

När framtidens investeringar i infrastruktur beräknas planeras i stället projekt efter samma formel som tidigare. Klimatmål och klimatlag har visserligen tillkommit, men den tongivande verksamheten vid Trafikverket fortsätter att arbeta för att funktionsmålet uppnås, det vill säga med att se till att vägar och spår byggs för att sluka den trafik som prognoserna fram till år 2040 förutspår. Samtidigt finns det vid Trafikverket en grupp som är inriktad på hänsynsmålet, som handlar om bland annat klimatet. Olika forskningsstudier samt Trafikverkets egna analyser pekar på att biltrafiken behöver minskas med mellan 10 och 40 procent per person på 25–30 års sikt för att klimatmålet ska nås. På så vis finns en kluvenhet i Trafikverkets uppdrag.

Ambivalensen syns till och med i regeringens klimatpolitiska handlingsprogram.

I punkt 62 i programmet står det att ”regeringen har förtydligat att det transportpolitiska funktionsmålet i huvudsak behöver utvecklas inom ramen för hänsynsmålet”.

Formuleringen betyder, precis som forskaren Jonas Åkerman föreslår här ovan, att först kommer klimatet som ett ramverk. Sedan byggs infrastrukturen på ett sätt som rimmar med klimatmålet.

Fast på sidan 113 i samma handlingsprogram framgår det att förtydligandet inte är tydligare än att där står något helt annat, nämligen: att ”funktions- och hänsynsmålen är jämbördiga”.

Vad ska man tro? Varför har Sverige en klimatlag om den inte följs?

– Klimatlagen är diffus i kanterna. Den ses som en portalparagraf som ska genomsyra arbetet. Det första steget att anta målen har tagits, men det är styrmedlen som är det jobbiga politiskt. Någon behöver vara tydlig och visa vad lagen betyder då infrastruktur planeras, säger Anders Roth, vid Svenska miljöinstitutet.

Regeringen har inrättat ett expertråd, Klimatpolitiska rådet, vars uppgift det är att granska vad regeringen gör på området.

Rådet har kommit med kritik mot hur infrastrukturplaneringen går till.

Slutsatsen är att arbetet hittills inte duger.

– Efter rapporten har ingenting hänt.

Många av de saker Klimatpolitiska rådet slog ned på går emot vad Trafikverket gjort, till exempel när det gäller att ta utvecklingen av biodrivmedel som intäkt

för att klara klimatmålet, säger Anders Roth.

Liknande slutsatser har kommit från sex myndigheter som arbetat med omställningen för fossilfrihet i transportsektorn och där Trafikverket självt är en av dem.

När Trafikverket fått kritik för att deras prognoser inte ligger i linje med klimatmålet har verket valt ett framtidsscenario där klimatmålet uppnås med mycket biodrivmedel och elektrifiering.

– Det är en orealistisk tanke, för så mycket bra biodrivmedel finns inte att tillgå i Sverige om det ska räcka även till arbetsmaskiner, sjöfart och flyg. För närvarande importerar vi det mesta biodrivmedlet. Poängen med att anta att biodrivmedel helt löser frågan är att Trafikverket inte behöver tänka sig andra

styrmedel som påverkar efterfrågan på bilresor, säger Anders Roth.

Att Sverige, som ett glest befolkat land med mycket skog, i framtiden skulle dammsuga världsmarknaden på biodrivmedel avfärdas av både Anders Roth och Jonas Åkerman som ansvarslöst om man vill föregå med gott exempel.

– Det är inte tillräckligt många som ser sin egen roll i det här. Det stämmer säkert att till exempel drivmedelspriserna är ett av de viktigaste styrmedlen, men det innebär ju inte att inte infrastrukturplaneringen också behöver anpassas, säger Anders Roth.

Det blir inte lättare att genomföra förändringar när till och med det klimatpolitiska handlingsprogrammet är diffust, menar Anders Gullberg, tidigare adjungerad professor vid KTH, som nu driver företaget Urban city, som arbetar

med digitalisering, mobilitet och hållbarhet.

– Det finns ett väldigt starkt bilintresse i Sverige som politikerna känner att de måste ta hänsyn till. Poängen för politikerna i det här läget är nog att vara lite oprecisa. De vill inte säga klart att det är hänsynsmålet (klimatet, hälsan och den lokala miljön) som går först, för det kan kräva en del impopulära insatser mot bilismen, säger Anders Gullberg.

Motstridiga och otydliga beslut leder inte till en effektiv politik. I stället stannar det vid vackra mål, fastslår han.

Men Bengt Olsson, presschef vid Trafikverket, säger att verket sedan många år har ett krav på sig från politiker att bidra till klimatmålet och redovisa hur det anser att det går till.

– Vi har ett tydligt, uttalat mål att vi ska bidra till minskningen av koldioxidutsläpp

i Sverige. Och nå målet som vi har på 2030-talet, säger han.

Den stora svårigheten, enligt Bengt Olsson, består i att beräkna hur mycket Trafikverket bidrar till saken.

Teknikhistorikern och framtidsforskaren Anders Gullberg understryker lärdomen som dragits av decenniernas utbyggnad av vägtrafiken i storstäder:

– Ingen tid sparas, för på sikt åker alla bara längre. Tiden i bil är ungefär densamma, men sträckorna ökar då nya vägar sprider ut städerna med större avstånd till arbetsplatser och köpcentrum. I USA med sitt enorma motorvägsnät, fann forskare tidigt, att en bilist i snitt färdas dubbelt så långt som i europeiska städer av samma storlek, konstaterar Anders Gullberg.

I sitt jobb kopplar han ihop transportfrågor med utvecklingen av digitala plattformar.

– I Stockholm där man bygger ut Förbifart finns det redan väldigt mycket ledig kapacitet. Det låter kanske konstigt, men i varje bil sitter det i snitt bara 1,2 personer och lastbilarna kör runt med mycket luft, säger han.

Att fylla bilarna och få fler att gå över till kollektivtrafik genom att göra den bättre och billigare är två sätt att utveckla persontransporter i storstäder, anser Anders Gullberg.

Och när andelen elbilar växer – och statens intäkter från bensinskatten minskar – lobbar han redan för att staten i stället ska ta betalt för användningen av vägar. Med helt olika avgifter i storstad och på landsbygd.

– Mest ska det kosta där många vill åka, så att det inte blir kö och fler lättare kommer fram, säger han.

Torbjörn Petersson

torbjorn.petersson@dn.se

Swedbanks vd fick fallskärm på 26 miljoner kronor

FREDAG 21 FEBRUARI 2020

Swedbank har betalat Birgitte Bonnesen 26 miljoner kronor efter att hon avskedats i spåren av fjolårets stora penningtvättsskandal. Bankens revisorer råder den kommande bolagsstämman att fortsätta neka henne ansvarsfrihet.

Swedbanks tidigare vd Birgitte Bonnesen tvingades lämna sin tjänst den 28 mars

förra året. Beskedet kom bara timmar innan aktieägarna skulle välla in i Folkets hus i Stockholm för den årliga bolagsstämman.

Nu står det klart vad det kostat banken att sparka henne. I årsredovisningen för 2019, som offentliggjordes under onsdagskvällen, framgår att banken betalat totalt 30,7 miljoner kronor till den tidigare vd:n under året. Delvis för den tiden hon var anställd men främst efter uppsägningen. Det var Dagens Juridik först med att berätta på torsdagen.

3,7 miljoner är lön fram till avgången i slutet av mars. Därefter tillkommer några mindre poster för övriga ersättningar, pension och förmåner. Själva uppsägningen har kostat totalt 26 miljoner kronor.

Först utgår 75 procent av lönen under den arbetsbefriade uppsägningstiden på tolv

månader. Ovanpå det får hon också ett avgångsvederlag motsvarande 75 procent av lönen under tolv månader.

När aktieägarna samlades på stämman i fjol beviljades hela styrelsen nästan enhälligt ansvarsfrihet för räkenskapsåret 2018. Men inte Birgitte Bonnesen. Det innebär i praktiken att hon kan hållas ansvarig för eventuell skada bolaget lidit under 2018, och att hon kan stämmas. Antingen av aktieägarna om det är tillräckligt många som röstar för det, eller av bolaget självt.

Inte heller för händelser under 2019 är hon fri från ansvar, om bankens revisorer får bestämma. Under revisionsberättelsen i årsredovisningen avråder de aktieägarna från att bevilja ansvarsfrihet för Bonnesen för de tre månader hon var anställd i fjol. Som skäl anger man bland annat den förundersökning om grovt svindleri och

röjande av insiderinformation som Ekobrottsmyndigheten driver.

”Om förundersökningen avslutas med att åtal väcks kan det inte uteslutas att domstolen dömer Swedbank att betala en företagsbot eller att Finansinspektionen ålägger Swedbank att betala en sanktionsavgift”, står det i revisionsberättelsen.

Det konstateras också att det inte heller går att utesluta att andra myndighetsgranskningar, i Sverige och utomlands, resulterar i betydande sanktionsavgifter för banken.

”Med hänsyn till denna osäkerhet rekommenderar vi bolagsstämman att inte bevilja Birgitte Bonnesen ansvarsfrihet gentemot bolaget”, skriver revisorerna. Stämman hålls på Cirkus i Stockholm den 26 mars.

Andreas Lindberg
andreas.lindberg@dn.se

Köpare av nya bostäder ska skyddas

FREDAG 21 FEBRUARI 2020

Närmast rättslös vid förseningar. Skyddet för köpare av nyproducerade bostadsrätter är allmänt mycket svagt, konstaterar Riksrevisionen som vill att regeringen skruvar i lagen.

”Som konsument är vi vana vid vissa grundläggande rättigheter. Men när det gäller nyproducerade bostadsrätter är konsumenten i princip oskyddad.

Regeringen bör se över lagstiftningen så att konsumentskyddet fungerar lika bra som på andra marknader”, skriver

riksrevisor Helena Lindberg på myndighetens hemsida.

ANNONS:

Den huvudsakliga orsaken till det bristande konsumentskyddet är att bostadsrättslagen framför allt reglerar förhållandet mellan medlemmarna i en befintlig förening. Men vid ett köp av lägenhet under nyproduktion styrs föreningen i princip av byggherren.

TT

Inte en såld lägenhet för Oscar Properties

FREDAG 21 FEBRUARI 2020

**Inte en enda lägenhet lyckades
bostadsbyggaren Oscar Properties
sälja under sista kvartalet i fjol – och
inte en enda lägenhet bokades heller.
Däremot har den krisande
lyxbostadsutvecklaren lyckats med att
vända förlust till vinst.**

Oscar Properties drabbades hårt när
marknaden för dyra nyproducerade

bostadsrätter tvärbromsade hösten 2017.
Och bokslutet för 2019 visar att även om
företaget har lyckats med att visa på en
vinst för sista kvartalet är krisen långt
ifrån över.

Under fjärde kvartalet såldes noll
lägenheter, jämfört med 28 för
motsvarande period 2018. Inte heller fick
företaget en enda bokning av en lägenhet
och noll lägenhetsbyggen påbörjades.
Men vd och huvudägare, Oscar Engelbert,
ser dock ett ljus i tunneln att döma av hans
bokslutskommentar.

Ett byggprojekt i Norra Djurgårdsstaden
ska få produktionsstart ”inom kort” och en
ny säljstart ”planeras under april”.

– Jag tycker att vi har tagit stora steg i rätt
riktning för att anpassa bolaget till den
rådande omvärldssituationen, skriver
Engelbert i kommunikén

Under det sista kvartalet i fjol genomförde Oscar Properties en rad åtgärder för att förbättra ekonomin, bland annat genom emissioner. Åtgärderna har lett till att bolaget har kunnat amortera 700 miljoner kronor.

Nettoomsättningen var 201,9 miljoner kronor, jämfört med 256,6 miljoner för motsvarande kvartal 2018. Vinsten blev 35,2 miljoner kronor, att jämföra med en förlust på 292,8 miljoner.

För helåret redovisar dock bolaget en förlust på 2,1 miljoner kronor att jämföra med en förlust 2018 på 492,5 miljoner kronor.

Dan Lucas

dan.lucas@dn.se

”Ska jag fortsätta träffa den andra kvinnan trots riskerna?”

FREDAG 21 FEBRUARI 2020

Hans tidigare otrohet ledde till kris i förhållandet. Nu har han återigen mött en annan kvinna och risken för en ny otrohet är stor. Att sätta stopp för den relationen känns som att ”ge upp livet”. Samtidigt vill han absolut inte skiljas från sin fru.

? Fråga:

Hej. Jag har varit otrogen mot min hustru och det blev en verklig kris när jag förra sommaren berättade om en kärleksaffär som då pågått några veckor på en festival och en kursgård. Sedan den krisen i vårt äktenskap har jag inte haft nära kontakt med någon annan kvinna förrän nu i helgen.

Jag är gift sedan 25 år med en kvinna som är mycket kärleksfull. Till skillnad från många andra kvinnor har hon svårt att tala om kärlek och relationer och har inga behov av att reflektera över sitt inre liv. Det intresserar henne inte. Hon bara är. Jag har stort behov av att tala om sådana frågor och bena upp mina frågeställningar med andra.

Nyligen har jag börjat gå på en workshop-serie med liknande innehåll som på festivalen. Åh, vad skönt det var att träffa

dessa människor. I helgen kom jag en kvinna nära i en övning, där vi bland annat delade våra upplevelser med varandra. Hon sa att hon kände sexuell lust. Jag sa att jag kände mig bekräftad. Vi har inte haft sex, men risken att det blir så i framtiden är uppenbar.

Jag funderar över vad mitt behov bakom detta är, och hur jag kan hantera det. Det jag längtar efter är en nära kontakt med en kvinna som är lik mig i tanken och förstår mig och som också vill vara nära mig fysiskt i kramar och kanske massage, men inte som sexpartner.

Mötet med den nya kvinnan har redan gett mig mycket energi och jag har kommit djupare i mina tankar. Nästan som i terapi då man också känner sig sedd och möts av förståelse och acceptans. Jag förstår människors behov av kärlek och uppfattas som kärleksfull av min omgivning. Min

hustru tycker att jag visar kärlek mot henne och hon är mycket kär fortfarande och visar enorm tillit till mig. Många andra kvinnor hade nog övergett mig.

Jag står inför ett val. Ska jag säga stopp och avsluta den nya relationen? Jag upplever det som om jag då ger upp livet. Jag tror inte jag klarar av att leva så under en längre tid. Eller ska jag fortsätta utforska kontakten med den nya kvinnan – trots riskerna? Jag tror att det finns en potential att jag kan lära mig mer om mig själv och växa som människa i kontakt med henne. Hur kan jag medvetet säga nej till den möjligheten till utveckling? Det bästa som kan hända upplever jag är att jag kan få energi av mötet med den nya kvinnan och använda den energin i min relation och för mitt äktenskap.

Är det möjligt? Alternativet att skilja mig från min hustru finns inte. Det finns ingen

bättre kvinna för mig att leva tillsammans med än min hustru.

Rådvill

! Svar:

Hej. Din situation och frågeställning är inte ovanlig hos mig och mina kollegor. Du beskriver egentligen den monogama relationens dilemma. En enda partner kan inte ge oss allt vi önskar eller behöver, framför allt inte över lång tid. Det finns inga sådana par. En del saker behöver vi i stället göra med andra. Exempelvis spela tennis, se på teater, eller utvecklas genom timslånga samtal kring frågor man brinner för. Men i själva det monogama kontraktet står det som vi vet, att just sex är inget vi går iväg och gör med andra. Att det är svårt för många som lever tillsammans länge är ju uppenbart, inte minst i otrohetsstatistiken.

Din hustru har inget behov av att tala om de lite "djupare" ämnena, det har du. Det är ju en sådan sak man kan göra med andra, och du har hittat sammanhang där det intresset delas med flera, och där känner du tillfredsställelse. Så långt inga problem.

Du beskriver mötet med den nya kvinnan som en oerhört stark upplevelse. Jag kan verkligen förstå det, det finns få saker som får oss att må så bra som när vi blir sedda, förstådda, bekräftade – och dessutom åtrådda. Ni har dessutom haft hjälp av övningar som, om jag får gissa, syftar till att komma sig själv och varandra nära, våga vara i ett slags sårbarhet.

Din huvudsakliga frågeställning handlar om huruvida det är möjligt att utveckla relationen till den kvinnan där även sexuell attraktion förekommer, utan att inleda något där du går över gränsen. Det

vet inte jag. Det vet nog du allra bäst. Men, båda gångerna som du sökt dig till dessa sammanhang har situationer som blivit svåra att hantera uppstått. Du skriver själv att risken är uppenbar, det är kanske en god självinsikt med tanke på de starka känslor du har, och din tidigare erfarenhet av att vara otrogen.

En fråga till dig att fundera över, varför krävs just en kvinna som är lik dig i tanken? Det finns ju många män som också söker efter de djupare existentiella frågorna, som också vill utvecklas och lära sig nytt kring sitt inre. Krävs det en extra dimension av sexuell attraktion och bekräftelse? I så fall, varför? En lite skarpare fråga: vad i det är lärorikt och utvecklande, och vad är det andra, det man inte riktigt kan få efter 25 år med en och samma partner – spänning,

nyfikenhet, ny, alldeles vaken åtrå, den där känslan att vara så högst levande?

Min erfarenhet är att vi ibland riskerar att "luras" av de där starka känslorna, att det är något viktigt vi är på spåren när något känns så mycket! Men själva den långsiktiga personliga utvecklingen har egentligen inte lika stark utväxling.

En annan sak jag funderar över är din beskrivning av relationen till den nya kvinnan. Du skriver att stänga ner den relationen är "att säga nej till livet". Nä, väl? Du verkar ha ett väldigt fint äktenskap och en kärleksfull fru som du inte kan tänka dig att vara utan. Är inte det en ganska stor och levande del av ditt liv? Jag kan tro att det finns andra relationer och eventuellt ett arbete som också ger lite liv åt livet?

Jag förstår att den nya kvinnan upptar en stor del av dina tankar och känslor just nu.

Du tror att du kan lära dig mer och växa som människa med henne. Det tror jag också. Vi lär oss ju ofta nytt av och med andra. Men den här erfarenheten riskerar som du vet att bli dyrköpt, om du åter bedrar din hustru. Att ha både ett traditionellt monogamt äktenskap byggt på ömsesidig respekt och de här upplevelserna med andra kvinnor, den ekvationen är olösbar.

Tillbaka till kontraktet. Har du funderat på att utforska möjligheterna att "skriva om det" lite? Du skulle kunna ha ett samtal med din hustru och beskriva dina önskningar, prata om era gränser. Kanske kan de förflyttas åt något håll? Kanske är traditionell monogami inte längre något som fungerar för dig? Om du är öppen mot din hustru ger du henne möjligheten att också hon kunna välja spännande stunder med andra om hon skulle vilja det. Det ger

henne också möjlighet att beskriva sina gränser.

Om det är något hon inte alls är bekväm med behöver du förhålla dig till det. Och faktiskt hitta andra vägar att lära dig saker om dig själv. Eller skilja dig. Du berättar att det inte ett alternativ för dig. Men har du tänkt på att hela den kontrollen inte ligger hos dig? Om du bedrar henne igen så kanske hon får nog av det utvecklingsbehov du har ihop med andra kvinnor. Du behöver vara rädd om den tillit hon har till dig. Om du inte kan tänka dig att leva med någon annan så kanske du behöver lägga högriskrelationerna åt sidan. Och utforska hur du kan utvecklas på andra sätt.

Anna Bennich

Dela

Trots bättre provresultat – killar har sämre mattebetyg

FREDAG 21 FEBRUARI 2020

Killar presterar bättre än tjejer på Stockholmsprovet i matte. Ändå har de sämre betyg i ämnet.

– Det är roligt att resultaten förbättras. Men det finns också en del att bli fundersam kring, säger skolborgarrådet Lotta Edholm (L).

Stockholmsprovet är ett årligt diagnostiskt prov som i början på höstterminen testar ettorna på gymnasiets mattekunskaper. Provresultatet jämförs därefter med elevernas betyg från årskurs nio för att se om de överrensstämmer.

2019 deltog över 7 300 elever från 40 gymnasieskolor i Stockholms stad i provet. Resultaten visade att killar i genomsnitt presterade bättre på provet än tjejer, men hade sämre betyg i matematik från nian.

– Det är något skolorna verkligen behöver ta sig en funderare över, säger Lotta Edholm.

I snitt var killarnas provresultat 9 procent bättre än tjejernas. Varför de ändå har sämre betyg är svårt att svara på, menar Lotta Edholm (L).

– Men det finns en tendens att man har lägre förväntningar på pojkar än flickor rent generellt. Det skulle också kunna vara

så att pojkar är lite stökigare och att det märks i betyget. Men det är bara spekulationer, säger hon.

Snittbetyget för samtliga elever var 25,1 poäng av 43 möjliga – en ökning med 1,2 poäng jämfört med 2018.

– Resultaten fortsätter att bli bättre år för år. Det följer också samma utveckling som betygen i nian. Det styrker uppfattningen att matematikkunskaperna ökar i våra skolor, säger Lotta Edholm.

När Stockholmsprovet infördes 2011 var tanken att undersöka om grundskolorna delar ut glädjebetyg. Genom att jämföra provresultaten i början på gymnasiet, med betygen från nian blir det tydlig vilka skolor som är generösa och vilka som är restriktiva med sina betyg.

Elever från Futuraskolan International Stockholm var de som presterade sämst i förhållande till sina grundskolebetyg.

Skolans före detta elever skrev 8,7 poäng lägre på provet än förväntat. Stora avvikelser hade också elever från Pops Academy och Internationella engelska skolan i Kista och Älvsjö.

– Ibland kan man se att skolorna bara finns med ett år. Då är det oftast bara tillfälligheter. Men om det är år ut och år in får man anta att något i betygsättningen skaver. De bör tänka om i sin betygsättning, säger Lotta Edholm. Omvänt presterade elever från Enskilda gymnasiets grundskola 6,6 poäng bättre än väntat. Även Viktor Rydbergs skola i Vasastan och Åsö grundskola fick högre resultat.

Stockholms stad för kontinuerligt dialog med de kommunala skolor där avvikelserna är stora. Friskolornas betygsättning är däremot en fråga för Skolinspektionen, menar Lotta Edholm

(L), som dock uppger att ganska få skolor återkommande har stora avvikelser.

– Men det är en väldigt viktig fråga. Det riskerar att bli väldigt orättvist om skolorna sätter felaktiga betyg. När vi har betygsintagning till gymnasiet kan det göra att elever som borde komma in på utbildningar inte gör det.

Gustav Olsson

gustav.olsson@dn.se

Ny manifestation för vården i mars

FREDAG 21 FEBRUARI 2020

Nätverket Sjukvårdsuppropet som bildats av vårdanställda i Stockholm, mobiliserar för en ny sjukvårdsmarsch i slutet av mars.

– Vi hoppas på större uppslutning, och uppmanar allmänheten att sluta upp, säger Akil Awad, ST-läkare på Södersjukhuset och en av initiativtagarna.

Två veckor före jul marscherade 3 000 vårdanställda genom hällregn i Stockholm i protest mot besparingar på Stockholms akutsjukhus, där cirka 1 000 anställda inom vård och administration varslats om uppsägning på Karolinska universitetssjukhuset, Södersjukhuset och Danderyds sjukhus.

Sedan dess har det så kallade Sjukvårdsuppropet av vårdanställda växt, och Akil Awad, ST-läkare på Södersjukhuset och en av initiativtagarna, hoppas på större uppslutning, när sjukvårdsuppropet nu samlar sig för en ny manifestation den 29 mars.

– Vi kallar det för patientsäkerhetsmarschen, det är den vi vill fokusera på nu. Nu vänder vi oss även till allmänheten. Vi märker att det är stort tryck i frågan, säger Akil Awad.

Som ett kvitto på det nämner han den namninsamling som sjukvårdsuppropet nyligen startat, och som samlat 12 000 namn på en vecka.

Namninsamlingen vänder sig mot den förda sjukvårdspolitiken i regionen, som går ut på att mindre vård ska utföras på akutsjukhusen. I stället ska mer vård utföras på närakuter, hos specialistläkare samt hos privata vårdgivare i vårdval och i primärvården.

Enligt Sjukvårdsuppropets initiativtagare innebär det en nedprioritering av sjukvårdens grundpelare: vårdcentralerna och akutsjukhusen, till förmån för sjukvård för friskare patienter. De reser krav på att anställningsstoppen upphör och varslen lyfts samtidigt som pengar skjuts till till vårdcentralerna.

Den här gången startar manifestationen med möte och tal vid lunchtid i

Vasaparken, och deltagarna kommer sedan att marschera till landstingshuset på Kungsholmen, parlamentet för regionens beslutsfattare.

En målsättning är att lämna över de vittnesmål från incidenter och allvarliga tillbud i sjukvården, som vårdanställda formulerat anonymt och som samlats in och även filmats för att nå ut till allmänheten.

– Det är över 400 vittnesmål nu, och de bygger på incidenter i Stockholms sjukvård de senaste åren. Syftet med dem är att visa på händelser som inträffat på grund av vårdplatsbrist och bemanningsbrist – det är saker som händer för att man inte hinner och för att det fattas personal, säger Akil Awad, som tidigare understrukt att det finns en underrapportering.

DN har bland akutsjukhusens anmälningar om allvarliga vårdskador enligt lex Maria från 2019 identifierat tio dödsfall, bland annat kopplat till vårdplatsbrist, överbeläggningar och en ansträngd arbetssituation och Akil Awad menar att det är i underkant.

– Det är toppen på ett isberg. Det finns en tystnadskultur också, har han tidigare sagt till DN.

Den senaste tiden har ansvariga regionpolitiker i den styrande majoriteten, sjukvårdsregionrådet Anna Starbrink (L) och finansregionrådet Irene Svenonius (M), uttalat att det behövs fler vårdplatser för en säker vård.

Tycker du att ni har fått gehör för era krav?

– Nej, det är ingen skillnad i politiken, bara i retoriken. Man satsar ju inte på sjukhusen och varslen ligger ju kvar. Det

är anställningsstopp även för sjuksköterskor. Så länge budgetarna ligger, så är det ingen skillnad, bara för att de använder andra ord.

Anna Gustafsson

anna.gustafsson@dn.se

Nu börjar miljöstriden om Lövstaverket

FREDAG 21 FEBRUARI 2020

Det omstridda Lövstaverket ska nu prövas i mark- och miljödomstolen. Mälarens dricksvatten hotas och både småbåtshamn och badplats försvinner när Stockholm Exergi bygger nytt kraftvärmeverk på den gamla soptippen i västra Stockholm.

– Lövsta kommer att bli mycket trevligare än vad det är i dag, säger vd **Anders Egelrud, Stockholm Exergi**. På toppen av de hedlika kullarna i Lövsta är det svårt att bli mätt på Mälaren. Stockholm Exergis vd blickar ut över platsen där Lövstaverket ska byggas som ska värma 200 000 Stockholmskushåll om några år. Kraftvärmeverket ska ligga mittemellan Kyrkhamns naturområde och den vildvuxna Tempeludden i Riddersvik. En småbåtshamn och en badplats som snart kan vara minnen blott. Där ska en stor hamn anläggas för att kunna ta emot stora fartyg med returbränsle till kraftvärmeverket. Byggplanerna har förstås väckt högljudda protester från oroliga Hässelbybor. Men Stockholms Exergis vd försäkrar att området kommer att bli mer gästvänligt med ett kraftvärmeverk på plats.

– Jag tror att man kommer att uppleva att det blir bättre än i dag. Det här är i första hand ett miljösaneringsprojekt och sedan ett byggprojekt. Vi vill få en ännu bättre Mälaren och en bättre miljö i Lövsta, säger Anders Egelrud, vd för Stockholm Exergi. Kullen han står på är historisk soptippsmark sedan 1889. Under fötterna ligger ett sekels kraftigt förorenat avfall begravt för definitiv slutdeponi. De senaste mätningarna visar att de farliga kemikalierna är vitt spridda i både marken och Mälarens bottensediment. Redan i somras varnade Stockholms stad för höga halter av bly och PCB kring både båtsällskap och badplats. Besökarna uppmanades att undvika direktkontakt med marken och att absolut inte äta bär eller svamp från området.

– Vi kommer att plocka bort 24 ton bly, 5 ton koppar och flera hundra kilo

tungmetaller ur marken, säger Anders Egelrud och visar listan över alla kemikalier som måste saneras innan bygget kan starta. Visionsbilder från stadsbyggnadskontorets detaljplan visar ett vitskimrande kraftvärmeverk i naturskön miljö. På promenadvägarna rider ryttare till häst under transportbanden mellan hamn, bränslelager och kraftverk.

– Mellan maj och augusti kommer den här anläggningen inte att gå. Det är också den tiden då det här området används mest. Förhoppningsvis är kullarna fulla av människor då, säger Anders Egelrud. Från soptippskullarna syns även mängder med kylskåp hos Svensk Freonåtervinning som ska flyttas. Lite längre bort ligger Lövsta återvinningscentral som får vara kvar. Tomtens kemikaliebelastning gör att

staden bara anser den lämplig som industrimark.

Kraftvärmeverket ska ersätta kolpannan i Värtaverket och Hässelbyverket som gjort sitt efter 60 år i trogen tjänst. Dealen är att Stockholm Exergi river Hässelbyverket och säljer tomten för att 1 500 bostadsrätter ska kunna byggas nära tunnelbana och vatten. I gengäld får Stockholm Exergi köpa området vid Lövsta soptipp till sitt nya kraftvärmeverk.

Avtalet tecknades redan 2018 och i vår skrivs ett tilläggsavtal för en ny hamnkaj. Exakta kronor och ören för köpeskillingen och saneringskostnaderna är inte specificerade i avtalet. Stockholm Exergis vd kan bara bekräfta att det handlar om en mångmiljardinvestering. Han menar att Stockholms elförsörjning och en anläggning med en kapacitet om 400 MW

inte bara är ett regionalt utan ett nationellt intresse.

– Vi kommer att behöva mer el, även när det inte blåser så att vindkraften kan fungera. Där kommer kraftvärmens in. Redan i dag förser vi Stockholm med el under vintern. Vi skulle inte kunna ställa om till elbilar, bygga laddstolpar eller nya datacenter i Stockholm utan den, säger Anders Egelrud.

Han har tagit med en liten burk för att visa bränslet som kraftverket ska gå på.

Returpapper, skogsflis och strimlat byggmaterial. Tanken är att koldioxidutsläppen från kraftvärmeverket inte ska öka växthusgaserna utan i stället ska koldioxiden ska fångas in och lagras i djupa hav med samma teknik som bolaget nu testat i Värtaverket.

– All förbränning även av biobränslen ger ju koldioxidutsläpp. Men vi har ett

kretsloppstänk i Sverige som gör att vi binder mer koldioxid än vi tar ut från skogen som växer. Vi tar till och med bort koldioxid ur atmosfären genom att använda bio ccs-teknik, säger Anders Egelrud.

Planen för kraftvärmeverket är ett riskprojekt som fått både länsstyrelsen och miljöförvaltningen att hissa varningsflagg. Första detaljplaneskissen underkändes och bolaget tvingades att placera anläggningen bortanför deponikullarna och hamnkajen förlades över båtbyggor och badplats.

Den största miljörisken är att Mälaren, hela Storstockholms dricksvatten, förorenas. Både under bygget av anläggningen och av de 300 båtar som årligen kommer att angöra hamnen. Projektet kräver muddring av botten som riskerar att sprida gifterna. Stockholm

Exergi har i miljöansökan fått specificera hur 35 000 kubikmeter förorenat bottensediment ska kunna avlägsnas på ett miljösäkert sätt, bland annat genom att använda en miljöskopa.

– Vi skulle inte göra en miljötillståndsansökan om vi inte trodde att vi skulle klara och garantera miljökraven. Mark- och miljödomstolen ska nu titta på tekniken vi föreslår för att muddra på ett visst sätt för att inte riskera att sprida föroreningarna, säger Anders Egelrud.

På onsdagen lämnade bolaget in 3 000 sidor miljötillståndsansökan till mark- och miljödomstolen. Den lusläses nu av alla sakägare som engagerat sig i frågan.

Särskilt av föreningen Rädda Lövsta som bildades i våras för att stoppa planerna.

– Lövsta är en väldigt olämplig plats att bygga ett kraftvärmeverk på. Platsen är

svårt förorenad och vi är oerhört bekymrade över eventuella följder för dricksvattnet, säger Marie Granberg, ordförande i Rädda Lövsta.

Föreningen har hittills samlat in över 100 000 kronor och även anlitat ett juridiskt ombud för att driva fallet. Miljöjuristen Gunilla Högberg Björck är specialiserad på gruvdrifts- och vattentäktsmål och har fullmakt att föra sakägarnas talan.

– Jag har svårt att se hur de ska kunna leva upp till bestämmelserna och EU-direktiven som finns kring vatten. De har valt en plats som är extremt förorenad och planerar att påla och röra i botten och på land. Det är i princip helt omöjligt att det inte ska komma ut i dricksvattentäkten Mälaren, säger Gunilla Högberg Björck. Miljöjuristen har ännu inte fått ta del av miljöansökan och vågar inte spekulera i

Lövstafallets utgång innan hon skriver sitt yttrande.

– Men jag kommer att använda alla juridiska medel för att om möjligt stoppa det hela eller åtminstone se till att de får så extremt stränga villkor det bara går för att skydda miljön, säger hon.

Stockholm Exergi och staden har lovat nya platser för både båtsällskap och badplats. Men enligt idrottsförvaltningen är det ännu oklart var småbåtshamnen ska förläggas. Stadsdelsförvaltningen i Hässelby-Vällingby föreslår en badplats långt norrut i Kyrkhamn.

– Det enda förslaget vi fått är att flytta badplatsen till en liten vik i norrläge. Man måste köra bil dit och då blir det inte mycket kvar av det naturreservat som är planerat i Kyrkhamn, säger Marie Granberg från Rädda Lövsta.

Föreningen är även starkt kritisk till en kraftigt ökad båttrafik och tung lastbilstrafik på en redan hårt belastad väg. Rädda Lövsta har bunkrat upp med kraftigt artilleri med flera sakkunniga intressenter för att stoppa projektet.

– Vi kommer inte att ge oss, vi räknar med att det blir en långvarig process och vi har stor uthållighet, säger Marie Granberg. Miljöansökan ska avgöras av Mark- och miljödomstolen i Nacka.

Jessica Ritzén

jessica.ritzen@dn.se

Fakta. Lövstaverket

Våren 2018: Staden ger markanvisning till Stockholm Exergi för att bygga biokraftvärmeverk på gamla Lövsta soptipp. Bolaget ska i sin tur riva Hässelbyverket och överlåta marken till staden.

Hösten 2018: Detaljplanen för kraftvärmeverket får bakläxa och kaj och pir flyttas för att inte riskera att

farligt avfall sprids i Mälaren. I stället föreslås platsen där båtklubb och badplats ligger i dag. Ett tilläggsavtal måste skrivas för kajen.

Våren 2019: Samråd med högljudda protester från invånare som är kritiska till att både båtplatser och badplats försvinner. Staden lovar att hitta nya platser i närområdet.

Länsstyrelsen anser att miljökonsekvensbeskrivning inte är tillräcklig för att de ska kunna bedöma om marken är lämplig för ett kraftverk. Stockholms stads miljöförvaltning vill också att utförligare analyser genomförs.

Februari 2020: Stockholm Exergi lämnar in miljöansökan till Mark- och miljödomstolen.

Våren 2020: Stockholms idrottsförvaltning och stadsdelnämnden väntas föreslå nya platser för badplats och båtsällskap.

2021: Beslut om detaljplan ska fattas i kommunfullmäktige.

2024: Lövstaverket kan tidigast tas i drift.

2025: Hässelbyverket rivs och saneras för att ge plats för 1500 bostäder.

Kraftig vind skapade stora trafikproblem

SÖNDAG 23 FEBRUARI 2020

Hårda vindbyar orsakade stora trafikproblem på lördagen. Tåg ställdes in och vägar stängdes sedan träd fallit över spår och vägbanor – vissa tågsträckor i Västsverige påverkas även under söndagen.

– Som det ser ut nu ska trafiken flyta igen på måndag, säger Camilla Hult på Trafikverket.

SMHI utfärdade på lördagen en rad klass 1-varningar för mycket hårda vindbyar i södra och mellersta Sverige. Dessutom

fanns klass 1 och 2-varningar för höga eller mycket höga flöden i sydvästra delen av landet. Västsverige drabbades av nedfallna träd på vägar och tågspår.

– Det är mycket nedfallna träd på mindre vägar. Det påverkar helt klart trafiken, säger Camilla Hult på Trafikverkets presstjänst.

Både Uddevallabron och Älvsborgsbron stängdes av på grund av de hårda vindarna. Sent på eftermiddagen hade räddningstjänsten i Gästrikland ryckt ut på ett 20-tal ärenden. Ingen person hade skadats, men ett tak hade blåst av en fastighet utanför Gävle och skyltar blåst bort från fastigheter i staden.

Räddningstjänsten rekommenderade människor att inte ge sig ut på vägarna.

– Våldigt många träd har blåst ned. Vi vill inte ha en massa folk ute efter vägarna, det blir bara köer. En bil fick ett träd över sig

under färd. Ingen skadades som tur var, men risken är stor att det blir personskador, säger Johan Melin, inre befäl på Gästrike räddningstjänst. Trafikverket ställde in tågtrafiken under hela lördagsdygnet på flera sträckor i västra Sverige på grund av blåst och högt vattenstånd. På sträckorna Uddevalla–Strömstad och Varberg–Borås ställdes trafiken in under både lördag och söndag. – Som det ser ut nu ska trafiken flyta igen på måndag men man måste kontrollera ordentligt, det gäller framför allt höga vattenflöden, säger Camilla Hult, som rekommenderar att man kollar upp att tågen går innan man ger sig iväg. För sportlovsfirare som ska ut på vägarna i helgen är det bra att vara lite extra uppmärksam på halka. – Även om det är plusgrader i luften så kan det vara minusgrader på vägen och om det

har kommit blöt nederbörd så kan det frysa på lokalt, säger Sofia Söderberg, meteorolog på SMHI.

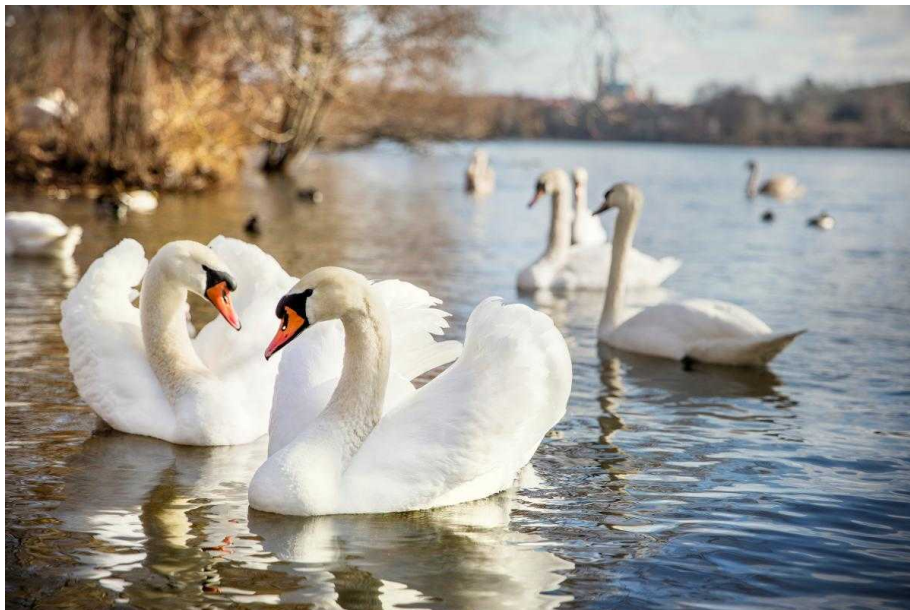
Blåsten håller i sig under helgen. Det kan komma regn och blötsnö på sina håll i södra Sverige. Även i fjällen blir det snöigt och blåsigt.

– Efter helgen är utvecklingen osäker. Det blir nog tillfälligt lite lugnare men från sent på måndagskvällen och vidare in på tisdag och onsdag ser det ut att komma nya lågtryck, säger Sofia Söderberg.

Marit Sundberg

marit.sundberg@dn.se

TT

Våren är här – Växjö missade vintern för första gången

SÖNDAG 23 FEBRUARI 2020

Nu är det klart. Efter en besynnerlig vinter nästan helt utan kyla har den meteorologiska våren klockats i stora delar av södra Sverige. I Växjö fick man aldrig någon vinter i meteorologisk mening, och det är första gången den småländska staden gått direkt från höst till vår.

Det har varit vårmilt i södra Sverige ända sedan den senaste kalla perioden tog slut i månadsskiftet november–december, men med SMHI:s definition kan den meteorologiska våren inte anlända förrän den 15 februari.

För att veta om den gjort det måste dygnsmedeltemperaturen vara över noll grader sju dygn i sträck. Fredagen var det sjunde av dessa dygn för hela Götalands och södra Svealands del, och faktiskt också för fyra kuststationer i södra Norrland. Så nu kan det där slås fast officiellt: våren kom den 15 februari, konstaterar SMHI. Det är bara i södra Skåne vårens ankomst i år är någorlunda normal (någon vecka eller två tidig), men för stora delar av Götaland och Svealand är våren minst en månad för tidig, och de fyra kuststationerna i södra Norrland ska normalt sett inte få vår förrän i början av

april, så där talar vi om en kapning av våren med runt sju veckor.

I Stockholm har det hänt tolv gånger på 250 år att våren anlänt redan det första datum den ”får” komma. I Karlstad och Västerås har det inträffat två gånger under de 106 respektive 160 år man mätt väder där.

Även vårarna 2014 och 2015 var exceptionellt tidiga. Våren klättrade då upp en bit över Norrland redan under andra halvan av februari. Exempelvis fick Storlien 2014 sin vår redan den 23 februari, vilket var tidigast på 121 år.

Ett ovanligt stort område i Götaland – hela västkusten, Skåne, Blekinge, södra och östra Småland samt Öland och Gotland – gick dessutom direkt från höst till vår. Där blev det aldrig någon meteorologisk vinter denna säsong.

Inom det området ligger Växjö, och där har detta aldrig inträffat tidigare under de 160 år som mätningar gjorts i den småländska residensstaden (fast det var väldigt nära både 1866 och 1925), enligt meteorologen Misha Lundgren.

Växjöborna har inte bara fått uppleva ett årstidsrekord utan även en rekordblöt vinter. Fram till fredagen hade det fallit 279,2 millimeter, mest hittills under perioden december–februari.

Föga förvånande kan det dessutom redan slås fast, även om det är en vecka kvar av februari, att vintern har varit rekordmild både i Växjö och på andra platser.

Det finns också ett litet område i Värmland – väderstationen finns i Blomskog – där den meteorologiska vintern för första gången uteblev. Inte heller blev det vinter på kuststationen Eggegrund i norrländska Gästrikland, men

där har det blivit så en gång tidigare, nämligen den mycket milda vintern 1948–1949.

Anders Bolling

anders.bolling@dn.se

Löfven kritiserar SD:s krav

SÖNDAG 23 FEBRUARI 2020

**Statsminister Stefan Löfven (S)
reagerar skarpt på att
Sverigedemokraterna har krävt att
cheferna för SVT och SR ska kallas till
kulturutskottet.**

”Det ska råda armlängds avstånd mellan politiker och innehållet i media, inklusive public service. Det är medierna som ska granska oss politiker, inte tvärtom”, skriver statsministern bland annat i inlägg som publicerades på Facebook och

Instagram, skriver Aftonbladet och Expressen.

”Det går inte att understryka hur viktigt det är att public service inte tystas eller upplever sig hotade av politiska makthavare”, skriver Stefan Löfven vidare. I torsdags ville SD att kulturutskottet skulle kalla till sig public service-chefer. Orsaken är att Sverigedemokraterna anser att public service brustit i frågan om opartiskhet. Förslaget röstades ner i utskottet.

TT